İmam Muhyiddin En-Nevevî

Müslim Şerhi
el-Minhâc
ve
Sahîh-i Müslim

İmam Muhyiddin En-Nevevi (V. 676)
"El-Minhac Şerhu Sahih-İ Müslim B. El-Haccac"
Adını Taşıyan Sahih-İ Müslim Şerhi

Mukaddime:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Asıl Metni Tahkik ve Kütüb-i Sitte'ye Göre Hadislerini Tahriç Edip
el-Mucemu'l-Müfehres İle Tuhfetu'l-Eşraf'a Göre Numaralandıran:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Tercümeye Esas Alınan Baskı:
Daru'l-Marife Lübnan, Beyrut 1428/2007 13. Baskı

Tercüme:
M. Beşir Eryarsoy

8. Cilt

بسم الله الرحمن الرحيم

Tashih
Yusuf Yılmaz

Sayfa Düzeni
Polen Yayınları

Mizanpaj
Polen Yayınları

Arapça Metin
Abdullah Tunçer

Kapak Tasarımı
Polen Yayınları

Baskı - Cilt
Ravza Yayın ve Matbaacılık
Davutpaşa cd. Kale İş Merkezi No: 52
Topkapı / İSTANBUL
Tel: 0212 481 94 11

Mart 2016

KARINCA & POLEN YAYINLARI
(Karınca & Polen Yayınları
"Billbao Tekstil Yayıncılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti" kuruluşudur)

Adres ve Telefon
Soğanağa Camii Sok. Büyük Tulumba Çıkmazı
Beyem Han No: 1/25 Beyazıt / İSTANBUL
Telefon: (0 212) 638 69 19 Fax: (0212) 516 42 44

www.karincakitap.net
karincakitap@hotmail.com

BU CİLTTEKİ BÖLÜMLER

Önemli bir not:

Tercümemize esas aldığımız **Nevevi Şerhi'nin Müslim metni**, muhakkik Halil Me'mûn Şîha tarafından yazma bazı nüshalara dayanılarak tesbit edilmiştir.

Türkçe tecümesinde kullanılan Müslim'in Arapça metni ile Şîha tarafından konulan metin arasında -nadiren de olsa- bazı farklılıklar görülebilir.

Bu farklar son derece az olmakla birlikte, anlamı/hükmü etkileyecek türden değildir.

Mesela, diğer matbu nüshalarda **"haddesenâ"**, bizim tercümeye esas aldığımız baskıda **"haddesenî"**; **"nebiyyullah"** yerine **"rasûlullah"** gibi, cüzi ve önemli sayılmayan hususlar, bu gibi farklılıklara örnektir.

Bu gibi farklılıkların yer yer tercümeye de yansıması tabiidir.

Siz muhterem okuyucularımızın dikkatlerine arz ederiz.

٢٩/... - كِتَابُ الْحُدُودِ

29/... HADLER KİTABI

١/١٢ - بَابُ حَدِّ السَّرِقَةِ وَنِصَابِهَا

1/12- HIRSIZLIĞIN HADDİ VE NİSABI BABI

Kadı Iyâz, dedi ki: Yüce Allah hırsızın elinin kesilmesini farz kılmakla malları koruma altına almıştır. İhtilas, talan ve gasb gibi hırsızlık dışındaki hallerde ise böyle bir cezayı öngörmemiştir. Çünkü bunlar hırsızlığa nisbetle az yapılan işlerdir. Ayrıca ululemre dava etmek sûreti ile bu tür yollarla alınanları geri alma imkanı vardır. Bunlar hakkında delil ortaya koymak da kolaydır. Halbuki hırsızlık böyle değildir. Buna dair delil ortaya koymak nadir görülür. Bundan dolayı hırsızlığın durumu daha büyüktür, cezası da daha ağırdır. Böylelikle ondan vazgeçirmek daha ileri derecede olsun. Müslümanlar bu hususta fer'i bir takım meseleler hakkında ihtilaf etmiş olmakla birlikte genel olarak hırsızın elinin kesileceğini icma ile kabul etmişlerdir.

٤٣٧٤-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْطَعُ السَّارِقَ فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

4374-1/1- Bize Yahya b. Yahya, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. İbn Ebu Ömer, bize Süfyan b. Uyeyne, Hadesân'den tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi, dedi. O Amre'den, o Âişe'den: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hırsızın elini çeyrek dinar ve daha yukarısı için keserdi, dedi.[1]

---

1 Buhari, 6789; Ebu Davud, 4383; Tirmizi, 1445; Nesai, 4931, 4933, 4934, 4935 -muvkuf olarak-, 4936; İbn Mace, 2585; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17920

٤٣٧٥-.../٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ كَثِيرٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِمِثْلِهِ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ

4375-.../2- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Süleyman b. Kesir ve İbrahim b. Sa'd haber verdi, hepsi Zührî'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti.[2]

٤٣٧٦-٢/٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَحَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ وَاللَّفْظُ لِلْوَلِيدِ وَحَرْمَلَةَ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ وَعَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا تُقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

4376-2/3- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize el-Velid b. Şüca'da -lafız Velid ve Harmele'ye ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Urve ve Amre'den, onlar Âişe'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Hırsızın eli ancak çeyrek dinar ve daha fazlası sebebi ile kesilir"* buyurduğunu rivâyet etti.[3]

٤٣٧٧-٣/٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَهَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى وَاللَّفْظُ لِهَارُونَ وَأَحْمَدَ قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَمْرَةَ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تُحَدِّثُ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تُقْطَعُ الْيَدُ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَمَا فَوْقَهُ

4377-3/4- Bana Ebu't-Tâhir, Harun b. Said el-Eylî ve Ahmed b. İsa -lafız ve Harun ve Ahmed'e ait olmak üzere- tahdis etti. Ebu't-Tâhir, bize İbn Vehb haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. (İbn Vehb), dedi ki: Bana Mahreme babasından haber verdi, o Süleyman b. Yesâr'dan, o Amre'den rivâyet

2 4374 numaralı hadisin kaynakları
3 Buhari, 6790; Ebu Davud, 4384; Nesai, 4930, 4932; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16695

ettiğine göre Âişe (radıyallâhu anhâ) şunu tahdis ederken dinledi: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"el ancak çeyrek dinar ve daha yukarısı sebebi ile kesilir"* buyururken dinledi.[4]

٤٣٧٨-٤/٥- حَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهَادِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا تُقْطَعُ يَدُ السَّارِقِ إِلَّا فِي رُبْعِ دِينَارٍ فَصَاعِدًا

4378-4/5- Bana Bişr b. el-Hakem el-Abdî tahdis etti… Amre'den, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Hırsızın eli ancak çeyrek dinar ve yukarısı sebebi ile kesilir"* buyururken dinledi.[5]

٤٣٧٩-.../٦- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي عَامِرٍ الْعَقَدِيِّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ مِنْ وَلَدِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْهَادِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4379-.../6- Bize İshak b. İbrahim, Muhammed b. el-Müsennâ ve İshak b. Mansur birlikte Ebu Âmir el-Akadî'den tahdis etti, bize el-Misver b. Mahreme'nin çocuklarından Abdullah b. Cafer tahdis etti, o Yezid b. Abdullah b. el-Hâd'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti.[6]

٤٣٨٠-٥/٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرُّؤَاسِيُّ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمْ تُقْطَعْ يَدُ سَارِقٍ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي أَقَلَّ مِنْ ثَمَنِ الْمِجَنِّ حَجَفَةٍ أَوْ تُرْسٍ وَكِلَاهُمَا ذُو ثَمَنٍ

4380-5/7- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti… Hişam b. Urve babasından, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında bir hırsızın eli, deriden yahut çelikten yapılmış -ki ikisi de değerli idi- bir kalkan değerinden daha azı sebebi ile kesilmemiştir, dedi.[7]

---

4 Nesai, 4950, 4951, 4954, 4955; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17896

5 Nesai, 4943, 4944, 4945 -mevkuf olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17951

6 4378 numaralı hadisin kaynakları

7 Buhari, 6792 -muallak olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16885

٤٣٨١-.../٨- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَحُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرُّؤَاسِيِّ وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحِيمِ وَأَبِي أُسَامَةَ وَهُوَ يَوْمَئِذٍ ذُو ثَمَنٍ

4381-.../8- Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde b. Süleyman ve Humeyd b. Abdurrahman haber verdi. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdurrahim b. Süleyman tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, hepsi Hişam'dan bu isnad ile tahdis ettiler. İbn Numeyr'in, Humeyd b. Abdurrahman er-Ruâsî'nin hadisine yakın olarak rivâyet etti. Abdurrahim ve Ebu Üsâme'nin hadisinde: "O (kalkan) o gün için değerli idi" şeklindedir.[8]

٤٣٨٢-٦/٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَطَعَ سَارِقًا فِي مِجَنٍّ قِيمَتُهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمَ

4382-6/9- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e Nâfi'den rivâyetini okudum, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hırsızın üç dirhem değerindeki bir kalkan dolayısı ile elini kesti.[9]

٤٣٨٣-.../١٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ وَأَيُّوبَ بْنِ مُوسَى وَإِسْمَعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ

8 Osman b. Ebu Şeybe'nin hadisini Buhari, 6792; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17053; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17026; Ebu Kureyb'in Hadisini, Buhari, 6794; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16804'de rivâyet etmişlerdir.

9 Buhari, 6795; Ebu Davud, 4385; Nesai, 4923; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8333

ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ وَإِسْمَعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ وَعُبَيْدِ اللهِ وَمُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي إِسْمَعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ الْجُمَحِيِّ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ وَمَالِكِ بْنِ أَنَسٍ وَأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ اللَّيْثِيِّ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ غَيْرَ أَنَّ بَعْضَهُمْ قَالَ قِيمَتُهُ وَبَعْضَهُمْ قَالَ ثَمَنُهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمَ

4383-…/10- Bize Kuteybe b. Said ve İbn Rumh, Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bize Zuheyr b. Harb ve İbnu'l-Müsennâ da tahdis edip, dedi ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- tahdis etti. (H.) bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Mushir tahdis etti, hepsi Ubeydullah'dan rivâyet etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- tahdis etti. (H.) Bize Ebu Rabi' ve Ebu Kâmil de tahdis edip, dediler ki: Bize Hammâd tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Süfyan, Eyyub es-Sahtiyani'den ve Eyyub b. Musa ile İsmail b. Umeyye'den haber verdi. (H.) Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi de tahdis etti, bize Ebu Nuaym haber verdi, bana Süfyan, Eyyub ve İsmail b. Uleyye ile Ubeydullah ve Musa b. Ukbe'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana İsmail b. Umeyye haber verdi. (H.) Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb, Hanzala b. Ebu Süfyan el-Cumahi, Ubeydullah b. Ömer, Malik b. Enes ve Üsâme b. Zeyd el-Leysi'den haber verdi. Hepsi Nâfi'den o İbn Ömer'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Yahya'nın Malik'den diye rivâyet ettiği hadisin aynısını rivâyet etti. Ancak bazıları: "Kıymeti" derken bazıları "değeri üç dirhem idi" demişlerdir.[10]

10 Kuteybe b. Said'in hadisini Buhari, 6798 -muallak olarak- Tirmizi, 1446; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8278'de; Zuheyr b. Harb'ın hadisini Buhari, 6797; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8163'de; İbn Numeyr'in hadisini Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7991'de; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisini Ebu Davud, 2584; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8067'de; Zuheyr b. Harb'ın İsmail'den hadisi ile Ebu Rabi'in, Muhammed b. Rafi'nin, Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi'nin, Muhammed b. Rafi'nin Abdurrezzak'dan, o İbn Cureyc'den hadisi ile Ebu't-Tâhir'in İbn Vehb'den hadisini Ebu Davud, 4386; Nesai, 4924, 4925; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7496, 7545, 7600, 7896, 8459'da rivâyet etmişlerdir.

٤٣٨٤-٧/١١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتُقْطَعُ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتُقْطَعُ يَدُهُ

4384-7/11- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip, dedi ki: ... Ebu Hureyre, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah hırsıza lanet etsin. O yumurtayı çalar da eli kesilir, ipi çalar da eli kesilir"* buyurdu.[11]

٤٣٨٥-.../١٢- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ كُلُّهُمْ عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ يَقُولُ إِنْ سَرَقَ حَبْلًا وَإِنْ سَرَقَ بَيْضَةً

4385-.../2- Bize Amr en-Nâkid, İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem tahdis etti, hepsi İsa b. Yunus'dan, o A'meş'den bu isnad ile aynısını rivâyet etti, ancak o rivâyetinde: "Bir ip çalar yahut bir yumurta çalarsa" dedi.[12]

Şerh

(4374-4385 numaralı hadisler)

(4374) "Âişe (radıyallâhu anhâ), dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *Hırsızın elini... keserdi"* bir rivâyette (4376) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hırsızın eli... kesilmez buyurdu." Bir diğer rivâyette (4377) "Hırsızın eli ancak ... kesilir." Başka bir rivâyette (4380) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında hırsızın eli... kesilmezdi." İbn Ömer (radıyallâhu anh) rivâyetinde (4382), dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç dirhem değerindeki bir kalkan sebebi ile bir hırsızın elini kesti." Ebu Hureyre'nin zikrettiği rivâyette (4384) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah hırsıza lanet etsin... buyurdu."

Az önce geçtiği gibi ilim adamları hırsızın elinin kesileceği üzerinde icma etmiş olmakla birlikte nisabın şart olup olmadığı ve miktarı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Zahiri mezhebi âlimleri: Nisab şartı yoktur, aksine az çok ne çalınırsa ondan dolayı el kesilir demişlerdir. Bizim Şafii mezhebimize mensup Şafii'nin kızının oğlu da böyle demiştir. Kadı Iyâz bu kanaati aynı zamanda Hasan-ı Basri'den, haricilerden ve Zahiri âlimlerinden rivâyet etmişlerdir. Bunlar yüce Allah'ın: *"Hırsızlık yapan erkek ile hırsızlık yapan kadının elle-*

11 Nesai, 4888; İbn Mace, 2583; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12515

12 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12448

rini kesiniz" (Maide, 38) buyruğunun genel ifadesini delil göstermişler ve âyeti herhangi bir şekilde tashih etmemişlerdir.

İlim adamlarının büyük çoğunluğu ise şöyle demiştir: Bu sahih hadisler sebebi ile el ancak bir nisab dolayısı ile kesilebilir. Ama diğer taraftan nisabın miktarı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii, nisab altın çeyrek dinar yahut çeyrek dinarın değeridir. Bunun dirhem olarak değeri üç dirhem daha az ya da daha çok olması arasında fark yoktur. Ama bundan daha aşağısında el kesilmez. Pek çok kimse yahut da çoğunluk böyle demiştir. Bu Âişe, Ömer b. Abdulaziz, Evzâî, Leys, Ebu Sevr, İshak ve İbrahim'in de görüşüdür. Aynı zamanda Davud (ez-Zahiri)den de rivâyet edilmiştir.

Malik, Ahmed ve bir rivâyette İshak ise: Çeyrek dinar yahut üç dirhem ya da bunlardan birisi değerinde herhangi bir malın çalınması sebebi ile el kesilir fakat bundan daha aşağısında el kesilmez demişlerdir.

Süleyman b. Yesâr, İbn Şubrume, İbn Ebu Leyla ve kendisinden gelen bir rivâyete göre de Hasan ancak beş dirhem değerinde bir şeyin çalınması halinde el kesilir demişlerdir. Bu Ömer el-Hattab'dan da rivâyet edilmiştir.

Ebu Hanife ve onun mezhebine mensup ilim adamları der ki: Ancak on dirhem ve onun değeri sebebi ile el kesilir demişlerdir. Kadı Iyâz bazı ashab-ı kirama göre nisabın dört dirhem olduğunu da nakletmiş bulunuyor. Osman el-Betti'den ise nisabın bir dirhem olduğu, Hasan-ı Basri'den de iki dirhem olduğu, Nehai'den kırk dirhem yahut dört dinar olduğu görüşü rivâyet edilmiştir.

Sahih (doğru) olan ise Şafii ve ona muvafakat edenlerin görüşüdür. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hadis-i şeriflerde kendi sözleri ile nisabın çeyrek dinar olduğunu beyan etmiş bulunmaktadır. Diğer miktarlar ise kabul edilemez, bunların bu hadis-i şeriflerin açık ifadelerine aykırı olmakla birlikte bir asli dayanakları da yoktur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üç dirhem değerinde bir kalkan çaldığı için bir hırsızın elini kestiğine dair rivâyete gelince; bu rivâyet de bu miktarın çeyrek dinar ve daha yukarısına eşit olduğu şeklinde yorumlanır. Ayrıca bu muayyen belli bir meseledir. Bunun genel olma vasfı yoktur. Dolayısı ile bu ihtimalli rivâyet sebebi ile nisabın sınırlandırılması hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık sözlerini terk etmek caiz değildir. Aksine bu özel rivâyeti onun lafzına uygun bir şekilde yorumlamak gerekir.

Hırsızın elinin kalkan değerinden daha azında kesilmediğini ifade eden diğer rivâyet de aynı şekilde değerinin çeyrek dinar olduğu şeklinde yorum-

lanır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık ifadeleri ile tespit ettiği miktara uygun düşmesi için böyle bir tevilde bulunulması da kaçınılmazdır.

Bazı Hanefi âlimleri ile başkalarının delil diye gösterdikleri on dirhem değerindeki -bir rivâyette de beş dirhemdir- bir kalkandan ötürü el kestiği şeklindeki rivâyete gelince bu tek başına olması halinde kendisi ile amel edilmeyecek zayıf bir rivâyettir. Nisabı çeyrek dinar olarak belirleyen sahih ve açık hadislerdeki açık ifadelere muhalif iken ve ayrıca o kalkan değerinin on dirhem olmasının bir raslantı olduğu, yoksa hırsızın elinin kesilmesi için şart olmadığı şeklinde de yorumlanması diğer taraftan bu rivâyetin lafzında nisabın miktarının bu olduğuna dair delil olacak bir açıklama yokken bununla nasıl amel olunabilir?

"Allah hırsıza lanet etsin ki bir yumurta yahut bir ip çalar da eli kesilir" rivâyeti ile ilgili olarak da bir topluluk şöyle demiştir: Bundan kasıt demir yumurta (miğfer) ve gemi halatıdır. Bunların her birisi ise çeyrek dinardan daha değerlidir. Ancak muhakkikler bunu kabul etmeyip zayıf bulmuşlar ve şöyle demişlerdir: Demir yumurta (miğfer) ile gemi halatının açıkça bir değerleri vardır. Burada bağlam bunların kullanılmasına elverişli değildir. Hatta belağatli söz söylemek bunu kaldırmaz. Diğer taraftan değerli bir şey sebebi ile elini tehlikeye sokan adeten kınanmaz ama değeri olmayan bir şeyden ötürü elini böyle bir tehlikeye sokan yerilir. İşte burası değeri çok olan bir şeyden değil, az olan bir şeyden söz edilecek bir yerdir. Doğrusu burada böyle bir kişinin kaybettiğinin büyüklüğüne dikkat çekilmesinin istendiğidir. O da değersiz bir mal olan çeyrek dinar karşılığında elini tehlikeye sokmaktır. Çünkü çeyrek dinar bir yumurta ve bir ip gibi değersiz olmakta ortak bir nitelik taşır. Yahut da cins olarak yumurtayı ve ipleri kastetmiş ya da yumurta çaldığı taktirde eli kesilmeyecek olursa bu hal onu ondan daha fazlasını çalmaya sürükler ve neticede eli kesilir. Sonunda yumurta çalması elinin kesilmesine sebep teşkil eder. Ya da maksat onun yumurtayı ya da ipi çalması neticesinde şer'an caiz olan bir el kesme olarak değil de siyaseten bazı yöneticilerin onun elini kesebileceği hal kastedilmiş olabilir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sözü âyet-i kerimenin nisab açıklaması sözkonusu olmaksızın mücmel olarak nazil olduğu sırada söylediği şeklinde de açıklanmıştır. O bunu lafzın zahirine binaen söylemiştir. Allah en iyi bilendir.

(4380) "Deriden yahut çelikten yapılmış -ki her ikisi de değerli idi- bir kalkanın değeri." Mim harfi kesreli cim harfi fethalı olarak "micenn" arkasına saklanılan ve gizlenilen her bir şeyin adıdır. "Cahafe" ise bildiğimiz kalkandır.

"Her ikisi de değerli idi" sözleri el kesmenin daha aşağısında olmayacağına aksine bilinen belli bir değeri bulunan şeyler dolayısı ile olacağına işarettir ki bu da rivâyetlerde açıkça ifade edildiği gibi çeyrek dinardır.

(4384) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah hırsıza lanet etsin"* hadisi muayyen olmayan isyankar kimselere lanet okumanın caiz olduğuna delildir. Çünkü bu belli bir kimse için değil cins için lanet okumadır. Tür hakkında lanet okumak ise caizdir. Nitekim yüce Allah: *"Dikkat edin, Allah'ın laneti zâlimlerin üzerinedir."* (Hud, 18) buyurmaktadır. Belli bir kimseye ise lanet okumak caiz değildir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bazıları haddi gerektiren bir suç işlemekle birlikte had uygulanmadığı sürece belli kimseye lanet okumak da caizdir. O kişiye had uygulandıktan sonra ona lanet okumak caiz olmaz. Çünkü hadler uygulandığı kimselerin günahları için kefarettirler.

Kadı Iyâz devamla, dedi ki: böyle bir tevil ise laneti yasaklayan sahih hadisler dolayısı ile geçersizdir. O halde yasağın belli kişi hakkında yorumlanması gerekir. Böylelikle hadislerin arası tevil edilmiş olur. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları der ki: Hirz (malın korunması, cezanın uygulanması için) şart koşulmuştur. Dolayısı ile ancak hirz'den çalınan mal sebebi ile el kesme cezası uygulanır. Bunda muteber olan ise örftür. Bu işi bilenler çalınan o şey için korumayı hirz kabul ederse o hal için bir hirz'dir, değilse değildir. Ama Davud, ilim adamlarına muhalefet ederek hirz şartını koşmamıştır. Yine ilim adamlarının, dediklerine göre hırsızın çalınan mal hakkında bir şüphesinin (o malda meşru bir hakkının bulunma ihtimalinin) bulunmamasını da şart koşmuşlardır. Eğer böyle bir şüphe varsa eli kesilmez. Malı çalınanın hırsızdan o malı istemesi de şarttır. İlim adamlarının icma ettiklerine göre ilk defa çalacak olursa sağ eli kesilir. Şafii, Malik, Medine'li âlimler, Hadesân, Ahmed, Ebu Sevr ve başkaları da: İkinci defa çalacak olursa sol ayağı kesilir. Üçüncü defa çalarsa sol eli kesilir. Dördüncü olarak çalarsa sağ ayağı kesilir. Bundan sonra çalarsa tazir edilir. Her çaldıkça tazir edilir demişlerdir.

Şafii, Ebu Hanife, Malik ve büyük çoğunluk da el bilekten kesilir. Bilek ise el ayası ve kol arasındaki eklemdir. Ayak da bacak ile ayak arasındaki eklemden kesilir. Ali (radıyallâhu anh): Ayak, ayağın orta tarafından kesilir demiştir. Ahmed ve Ebu Sevr de böyle demiştir. Seleften kimisi de elin dirsekten kesileceğini söylemiş, bazıları ise omuzdan kesileceğini söylemiştir. Allah en iyi bilendir.

٢/١٣- بَاب قَطْعِ السَّارِقِ الشَّرِيفِ وَغَيْرِهِ وَالنَّهْيِ عَنْ الشَّفَاعَةِ فِي الْحُدُودِ

2/13- ŞEREFLİ OLANIN VE OLMAYANIN ELİNİN KESİLMESİ VE HADLERDE ŞEFAATİN (İLTİMASIN) YASAK OLDUĞU BABI

٤٣٨٦-٨/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمَّهُمْ شَأْنُ الْمَرْأَةِ الْمَخْزُومِيَّةِ الَّتِي سَرَقَتْ فَقَالُوا مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالُوا وَمَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلَّا أُسَامَةُ حِبُّ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَكَلَّمَهُ أُسَامَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ ثُمَّ قَامَ فَاخْتَطَبَ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمْ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمْ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ وَايْمُ اللهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا وَفِي حَدِيثِ ابْنِ رُمْحٍ إِنَّمَا هَلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ

4386-8/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys İbn Şihâb'dan haber verdi, o Urve'den, o Âişe'den rivâyet ettiğine göre Kureyşliler hırsızlık yapan Mahzunoğullarından olan kadının durumu sebebi ile tasalandılar ve: Onun hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kim konuşabilir, dediler. Sonra: Bu işe Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çok sevdiği Üsâme'den başka kim cesaret edebilir, dediler. Üsâme onunla konuşunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın hadlerinden bir had hakkında mı şefaat ediyorsun"* buyurdu. Sonra ayağa kalkıp hutbe verdi ve şunları söyledi: *"Ey insanlar! Sizden öncekileri helak eden, onların aralarında şerefli bir kimse hırsızlık yapınca ona ilişmemeleri ama aralarındaki zayıf bir kimse hırsızlık yapınca ona haddi uygulamaları olmuştu. Allah'a yemin ederim ki eğer Muhammed'in kızı Fatıma hırsızlık yaparsa şüphesiz onun da elini keserim."*

Hadisin İbn Rumh tarafından rivâyetinde: *"Sizden öncekileri helak eden ancak..."* denilmektedir.[13]

13 Buhari, 3475, 3732 -muhtasar olarak-, 6787 -muhtasar olarak-, 6788; Ebu Davud, 4373; Tirmizi, 1430; Nesai, 4914; İbn Mace, 2547; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16578

٤٣٨٧-٩/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمَّهُمْ شَأْنُ الْمَرْأَةِ الَّتِي سَرَقَتْ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزْوَةِ الْفَتْحِ فَقَالُوا مَنْ يُكَلِّمُ فِيهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالُوا وَمَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلَّا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ حِبُّ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأُتِيَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَكَلَّمَهُ فِيهَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَتَلَوَّنَ وَجْهُ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ فَقَالَ لَهُ أُسَامَةُ اسْتَغْفِرْ لِي يَا رَسُولَ اللهِ فَلَمَّا كَانَ الْعَشِيُّ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاخْتَطَبَ فَأَثْنَى عَلَى اللهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيهِمْ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمْ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ وَإِنِّي وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا ثُمَّ أَمَرَ بِتِلْكَ الْمَرْأَةِ الَّتِي سَرَقَتْ فَقُطِعَتْ يَدُهَا قَالَ يُونُسُ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَحَسُنَتْ تَوْبَتُهَا بَعْدُ وَتَزَوَّجَتْ وَكَانَتْ تَأْتِينِي بَعْدَ ذَلِكَ فَأَرْفَعُ حَاجَتَهَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ

4387-9/2- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya -lafız Harmele'ye ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verip, dedi ki: Bana Yunus b. Yezid, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini haber verdi: Bana Urve b. ez-Zubeyr, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan haber verdiğine göre Kureyşliler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında fetih gazasında hırsızlık yapan kadının durumu sebebi ile telaşlandılar ve: Bu durumu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kim konuşabilir, dediler. Sonra: Buna Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sevdiği Üsâme b. Zeyd'den başka kim cesaret edebilir, dediler. Kadın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürülünce Üsâme b. Zeyd de o kadın hakkında onunla konuştu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzünün rengi değişti ve: *"Allah'ın hadlerinden bir had hakkında mı şefaat ediyorsun"* buyurdu. Bu sefer Üsâme ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Benim için mağfiret dile, dedi. Akşam olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayağa kalkarak hutbe verdi. Allah'a layık olduğu üzere övgüde bulunduktan sonra, dedi ki: *"İmdi sizden öncekileri helak eden onların aralarında şerefli kabul ettikleri bir kimse hırsızlık yaptımı ona ilişmemeleri fakat aralarında zayıf buldukları bir kişi hırsızlık yaptımı ona haddi uygula-*

maları olmuştur. Ben ise nefsim elinde olana yemin ederek söylüyorum ki eğer Muhammed'in kızı Fatıma çalsa kesinlikle onun elini keserim" buyurdu. Sonra emir vererek hırsızlık yapan o kadının eli kesildi.

Yunus, dedi ki: İbn Şihâb, dedi ki: Urve, dedi ki: Âişe (radıyallâhu anhâ): sonra o kadın güzel bir şekilde tevbesine bağlı kaldı ve evlendi. Sonraları benim yanıma gelir, ben de onun ihtiyacını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e arz ederdim, dedi.[14]

٤٣٨٨-١٠/٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَتْ امْرَأَةٌ مَخْزُومِيَّةٌ تَسْتَعِيرُ الْمَتَاعَ وَتَجْحَدُهُ فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تُقْطَعَ يَدُهَا فَأَتَى أَهْلُهَا أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ فَكَلَّمُوهُ فَكَلَّمَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فِيهَا ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ اللَّيْثِ وَيُونُسَ

4388-10/3- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti... Urve, Âişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Mahzumoğullarından bir kadın iğreti (emanet) olarak eşya alır, sonra onu inkar ederdi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) elinin kesilmesini emir buyurdu. O kadının yakınları Üsâme b. Zeyd'e gidip onunla konuştular. O da o kadın hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile konuştu sonra hadisi Leys ve Yunus'un hadisine yakın olarak zikretti.[15]

٤٣٨٩-١١/٤- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ سَرَقَتْ فَأُتِيَ بِهَا النَّبِيُّ ﷺ فَعَاذَتْ بِأُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَاللهِ لَوْ كَانَتْ فَاطِمَةُ لَقَطَعْتُ يَدَهَا فَقُطِعَتْ

4389-11/4- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti... Ebu Zubeyr'in Câbir'den rivâyet ettiğine göre Mahzumoğullarından bir kadın hırsızlık yaptı. O kadın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirilince Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Seleme'ye sığındı. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a yemin ederim eğer bu işi yapan Fatıma olsaydı onun dahi elini keserdim"* buyurdu ve kadının eli kesildi.[16]

14 Buhari, 2648 -muhtasar olarak-; 4304, 6800 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 4396 -buna yakın ve muhtasar olarak-; Nesai, 4917, 4918; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16694.

15 Ebu Davud, 4374; Tuhfetu'l-Eşrâf 16643

16 Nesai, 4906; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2949

Şerh

(4386-4389 numaralı hadisler)

Müslim bu babta hadlerde şefaatte bulunmanın (iltimasın) yasaklandığı ve bunun İsrailoğullarının helak olmasının sebebini teşkil ettiğini ifade eden hadisleri zikretmektedir. İlim adamları bu hadisler sebebi ile imama (İslam Devleti'nin yetkilisine) haddin ulaşmasından sonra hadler hususunda şefaatte bulunmanın ve şefaatte bulunmak maksadı ile başkalarını araya sokmaya kalkışmanın da haram olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Haddin imama ulaşmasından önce ise ilim adamlarının çoğu şefaati caiz görmüşlerdir. Ancak hakkında şefaatte bulunulan kimsenin şerli ve insanlara eziyet eden birisi olmaması da şarttır. Eğer böyle olursa ona şefaat edilmez. Haklarında haddin sözkonusu olmadığı ve kendileri sebebi ile tazir (hafif ceza) gereken diğer masiyetler hakkında ise şefaatte bulunmak da şefaatte bulunmasını istemek de caizdir. İster imama ulaşmış olsun ister ulaşmasın. Çünkü bunlar (haddi gerektirenlere göre) daha hafiftir. Diğer taraftan bu gibi masiyetler sebebi ile şefaatte bulunmak eğer hakkında şefaat olunan kişi şerli ve eziyet veren ve buna benzer birisi değilse müstehaptır.

(4386) "Buna Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sevdiği Üsâme'den başka kim cesaret edebilir." Yani ancak Üsâme nazlanarak böyle bir şeye cesaret edebilir. Bu ise Üsâme (radıyallâhu anh)'ın açık bir menkıbesidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'a yemin ederim ki eğer Fatıma..."* buyruğu yemin teklif etmeden yemin etmenin caiz olduğuna delildir. Eğer bu şekilde yemin etmek hadiste olduğu gibi istenen bir işin önemini göstermek için yapılacak ise müstehaptır. Bunun benzerleri hadis-i şerifte pek çoktur. Yeminler kitabında Allah'ın adı ile yemin etme hakkındaki ilim adamlarının görüş ayrılığı da geçmiş bulunmaktadır.

(4388) "Mahsumoğullarından bir kadın iğreti eşya alır ve inkar ederdi..." İlim adamları der ki: Kasıt hırsızlık sebebi ile elinin kesildiğidir. Burada iğreti mal almasının sözkonusu edilmesi o kadını tanıtmak ve niteliğini anlatmak içindir. Yoksa bunun elinin kesilmesinin sebebi olduğunu ifade etmek değildir.

Müslim, bu hadis-i şerifi kadının hırsızlık yaptığı ve hırsızlık sebebi ile elinin kesildiğini açıkça ifade eden diğer yollar arasında zikrettiği için bu rivâyeti de rivâyetler arasını telif etmek maksadı ile ona göre yorumlamak bir zorunluluktur. Çünkü bu tek bir olaydır. Bununla birlikte imamlardan bir topluluk bu rivâyet şazdır. Çünkü bu rivâyet ravilerin büyük çoğunluğuna muhaliftir. Şaz rivâyetle de amel edilmez demişlerdir.

İlim adamları der ki: Bu rivâyette hırsızlığı sözkonusu etmeyişinin sebebi ravi tarafından bundan gözetilen maksadın hadler hakkında şefaat yapılamayacağını sözkonusu etmektir. Yoksa hırsızlığın durumunu haber vermek değildir.

İlim adamlarının ve çeşitli bölge fukahasının büyük çoğunluğu da: Ariyet aldığı bir malı inkar edenin eli kesilmez demişler ve hadisi az önce zikrettiğim şekilde tevil etmişlerdir. Ahmed ve İshak ise böyle bir durumda da elin kesilmesi gerekir demişlerdir.

٣/١٤- بَاب حَدِّ الزِّنَى

3/14- ZİNA HADDİ BABI

٤٣٩٠-١٢/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الرَّقَاشِيِّ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خُذُوا عَنِّي خُذُوا عَنِّي قَدْ جَعَلَ اللهُ لَهُنَّ سَبِيلًا الْبِكْرُ بِالْبِكْرِ جَلْدُ مِائَةٍ وَنَفْيُ سَنَةٍ وَالثَّيِّبُ بِالثَّيِّبِ جَلْدُ مِائَةٍ وَالرَّجْمُ

4390-12/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî de tahdis etti, bize Huşeym Mansur'dan haber verdi, o Hasan'dan, o Hittan b. Abdullah el-Ekaşi'den, o Ubâde b. es-Sâmit'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Benden öğrenin, benden öğrenin. İşte Allah o kadınlara yollarını göstermiş bulunuyor. Eğer evli olmayan evli olanla zina etmişse yüz celde ve bir sene de sürgüne gönderilir. Eğer evli olan evli olanla zina etmişse yüz celde ve recm cezası vardır"* buyurdu.[17]

٤٣٩١-.../٢- وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا مَنْصُورٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4391-.../2- Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti, bize Mansur bu isnad ile aynısını haber verdi.[18]

٤٣٩٢-١٣/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ حِطَّانَ

17 Müslim, 6014, 6015; Ebu Davud, 4415, 4416; Tirmizi, 1434; İbn Mace, 2550; 5083
18 4390 numaralı hadisin kaynakları

بْنِ عَبْدِ اللهِ الرَّقَاشِيِّ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ كَانَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كُرِبَ لِذَلِكَ وَتَرَبَّدَ لَهُ وَجْهُهُ قَالَ فَأُنْزِلَ عَلَيْهِ ذَاتَ يَوْمٍ فَلُقِيَ كَذَلِكَ فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْهُ قَالَ خُذُوا عَنِّي فَقَدْ جَعَلَ اللهُ لَهُنَّ سَبِيلاً الثَّيِّبُ بِالثَّيِّبِ وَالْبِكْرُ بِالْبِكْرِ الثَّيِّبُ جَلْدُ مِائَةٍ ثُمَّ رَجْمٌ بِالْحِجَارَةِ وَالْبِكْرُ جَلْدُ مِائَةٍ ثُمَّ نَفْيُ سَنَةٍ

4392-13/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr birlikte Abdu'l-A'lâ tahdis etti, İbn Müsennâ, dedi ki: Bize Abdu'l-A'lâ tahdis etti, bize Said, Katade'den tahdis etti, o Hasan'dan, o Hittan b. Abdullah b. en-Nekaşi'den, o Ubâde b. es-Sâmit'den şöyle dediğini rivâyet etti: Allah'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerine bir buyruk nazil oldumu bundan dolayı kederlenir ve bu sebeple de yüzünün rengi değişirdi. Bir gün yine ona vahiy nazil oldu ve bu hali ile karşılaştı. Bu hali açılınca: *"Benden öğrenin. Allah o kadınlara yol göstermiş bulunuyor. Evli evli ile, bekar bekar ile eğer zina ederse evli olana yüz celde vurulduktan sonra taş ile taşlanır. Bekara ise yüz celde vurulduktan sonra bir yıl sürgüne gönderilir"* buyurdu.[19]

٤٣٩٣-١٤/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالاَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي كِلاَهُمَا عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمَا الْبِكْرُ يُجْلَدُ وَيُنْفَى وَالثَّيِّبُ يُجْلَدُ وَيُرْجَمُ لاَ يَذْكُرَانِ سَنَةً وَلاَ مِائَةً

4393-14/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muâz b. Hişam tahdis etti, bana babam tahdis etti, her ikisi Katade'den bu isnad ile rivâyet etti. Ancak ikisinin hadisinde: *"Evli olmayana celde vurulur ve sürgüne gönderilir, evli olana celde vurulur ve recm edilir"* denilmekte her ikisi de ne bir sene ne de yüz sayısını sözkonusu etmemektedirler.[20]

Şerh

(4390-4393 numaralı hadisler)

(4390) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benden öğrenin, benden öğrenin..."* hadisinde: *"Allah o kadınlara yol göstermiş bulunuyor"* buyruğu

19 4390 numaralı hadisin kaynakları
20 4390 numaralı hadisin kaynakları

ile yüce Allah'ın: *"... ölüm onları alıp götürünceye yahut Allah onlara bir çıkar yol gösterinceye kadar onları evlerde alıkoyun"* (Nisa, 15) buyruğuna işaret etmektedir. Böylelikle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) buradaki hükmün o sözü edilen çıkar yol olduğunu beyan etmiş olmaktadır.

İlim adamları bu âyet hakkında farklı kanaatlere sahiptir. Bu âyetin muhkem olup, bu hadisin de onun için açıklayıcı (müfessir) olduğu söylendiği gibi bu âyet-i kerime Nur sûresi'nin baş taraflarındaki âyet ile mensuhdur diye de söylenmiştir. Bir diğer görüşe göre Nur sûresi'ndeki âyet evlenmemiş erkek ve dişi hakkında, bu âyet-i kerime ise evli erkek ve kadın hakkındadır.

İlim adamları evlenmemiş zaniye yüz celde vurulacağı, muhsan denilen evli olanın da recm edileceği üzerinde icma ettikleri gibi bu hususta kıble ehlinden hiç kimse farklı bir kanaat belirtmemiştir. Ancak Kadı Iyâz ve başkaları Hariciler ile Nazzam ve arkadaşları gibi kimi Mutezile'den kanaat istisna teşkil etmektedir. Onlar recmi kabul etmemektedirler.

İlim adamları ayrıca recm edilmekle birlikte evli olana celde vurulup vurulmayacağı hususunda farklı kanaatlere sahiptirler. Bir kesim her ikisinin birlikte yapılması gerekir. Dolayısı ile ona celde vurulur, sonra da recm edilir demişlerdir. Ali b. Ebi Talib (radıyallâhu anh), Hasan-ı Basri, İshak b. Rahuye, Davud, Zahiri mezhebi âlimleri ve Şafii mezhebine mensup bazı ilim adamları böyle demişlerdir.

İlim adamlarının büyük çoğunluğu ise farz olan yalnızca recm etmektir demişlerdir. Kadı Iyâz hadis ehli olan bir topluluktan eğer zina eden kişi evli ve yaşlı ise her iki cezanın birlikte verilmesi gerektiğini, eğer genç ve evli ise yalnızca recm edileceğini söylemişlerdir. Bu ise bâtıl ve asılsız bir görüştür. Cumhurun delili ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in pek çok hadis-i şerifte evli olanın sadece recm edilmesinden sözkonusu etmiş olmasıdır. Bunlardan birisi de Mâiz ile ilgili olay ve Gamid'li kadın ile alakalı olaydır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4410) *"Ey Uneys! Şu adamın karısının yanına git. Eğer itiraf ederse onu recm et"* buyruğu ile ilgili olarak da şöyle demişlerdir: Hem celde hem recm ile ilgili hadis nesh edilmiştir. Bu ilk zamanlarda geçerli idi. Evlenmemiş hakkında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"bir sene sürgün"* buyruğunda ise Şafii'nin ve büyük çoğunluğun erkek ya da kadın olsun onun bir sene sürgüne gönderilmesi şeklindeki görüşlerinin lehine delil bulunmaktadır. Hasan ise sürgüne göndermek gerekmez demiştir. Malik ve Evzâî kadınlar sürgüne gönderilmez derken benzeri bir kanaat Ali (radıyallâhu anh)'dan rivâyet edilmiştir. Bunlar derler ki: Çünkü kadın bir avrettir. Onun sürgüne gönderilmesi kadının zayi edilmesi, fitneye

maruz bırakılması demektir. Bundan dolayı da kadına mahremi ile birlikte olmadığı sürece yolculuk yapması yasak kılınmıştır. Şafii'nin görüşü ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bekarın bekar ile zinası halinde yüz celde ve bir sene sürgün vardır"* buyruğudur.

Köle ile cariye hakkında ise Şafii'nin üç görüşü bulunmaktadır:

Bir görüşüne göre onların her biri hadisin zahirinden anlaşılan anlam dolayısı ile bir yıllığına sürgüne gönderilir. Süfyan-ı Sevri, Davud ve İbn Cerir de böyle demişlerdir.

İkinci görüşe göre ise altı ay sürgüne gönderilir. Çünkü yüce Allah: *"Şayet evlendikten sonra fuhuş işlerlerse onlara evli ve hür kadınlara verilen cezanın yarısı verilir"* (Nisa, 25) buyruğu bunu gerektirmektedir. Bu da bizim mezhep âlimlerimize göre en sahih olan görüştür. Bu âyet-i kerimede hadisin genelini tahsis etmekte (özelleştirmekte)dir. Usül âlimlerince sahih kabul edilen kanaat ise sünnetin kitap ile tahsisi caizdir. Çünkü kitabın kitap ile caiz olduğuna göre sünnetin kitab ile tahsisi öncelik ile caizdir.

Üçüncü görüşe göre ise köle hiçbir şekilde sürgüne gönderilmez. Hasan-ı Basri, Hammâd, Malik, Hammâd, Ahmed ve İshak da bu görüştedir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cariye hakkında: *"Eğer zina ederse (efendisi) ona celde vursun"* buyurmakta ve sürgünü sözkonusu etmemektedir. Ayrıca kölenin sürgüne gönderilmesi efendisine zarar verir. Halbuki efendisinin bu konuda herhangi bir suçu da yoktur.

Şafii mezhebi âlimleri cariye ile ilgili "zina ettiği taktirde..." hadisine bu hadiste sürgün sözkonusu değildir âyet-i kerime sürgünün gerektiği hususunda açık bir delildir. O halde âyet gereğince amel etmek ve hadisi âyete uygun bir şekilde yorumlamak gerekir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

(4392) "Bekar bekar ile, evli evli ile... buyruğu şart olarak sözkonusu edilmemiştir. Aksine evli olmayanın haddi celde ve sürgüne gönderilmektir. İster bekar birisi ile zina etsin, ister evli birisi ile farketmez. Evlinin haddi de recm edilmektir. İster bekar ile zina etsin, ister evli ile fark etmez. Bu sebeple bu buyruk çoğunlukla görülen hal ile kayıtlama üslubuna benzemektedir.

Şunu da bilelim ki erkek ve kadınlardan evli olmayandan kasıt hür, baliğ ve aklı başında olup, sahih bir nikah ile cimada bulunmayan kimsedir. Şüpheli bir ilişki yahut fasit bir nikah ya da bunların dışında bir sebep ile ister cimada bulunsun ister bulunmamış olsun fark etmez. Evliden maksat da hür baliğ ve aklı başında olduğu halde ömründe bir defa olsun sahih bir nikah ile cima yapmış olan kimsedir. Bu hususta erkek ile kadın arasında bir fark yoktur. Allah en iyi bilendir. Bütün bu hususlarda da müslüman, kâfir, reşid

ve sefihlik sebebi ile hacr altında (kısıtlı) bulunan kimseler arasında bir fark yoktur. Allah en iyi bilendir.

(4391) "Bize Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti, bize Mansur bu isnad ile haber verdi." Bu sözlerin iki bakımdan faydası vardır. Bunların birincisi bu hadisin bir başka yoldan da rivâyet edildiğini açıklamaktır. Böylece hadisin kuvveti daha da artmaktadır. İkincisi Huşeym tedlis yapan bir ravidir. İlk rivâyette ise "ve Mansur'dan" dediği halde ikinci rivâyette Huşeym'in bunu Mansur'dan dinlediğini açıklamış olmaktadır. Daha önce defalarca buna benzer rivâyetlere dikkat çekilmiş idi.

(4392) "Allah'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahiy indiği zaman... yüzünün rengi değişirdi." Burada sözü geçen "rebet: beyaz rengin siyaha doğru değişmesidir" Onun böyle bir hale geçmesinin sebebi ise vahyin etkisinin büyüklüğünden dolayıdır. Çünkü yüce Allah: *"Muhakkak biz senin üzerine ağır bir söz bırakacağız"* (Müzemmil, 5) buyurmaktadır.

"Sonra taşla taşlanır." Burada taşla kaydı müstehaplık ifade eder. Çünkü taştan başkası ile recm edilse yine caizdir. Bu da istinca yapılırken taş kaydını sözkonusu etmeye benzer.

٤/١٥- بَاب رَجْمِ الثَّيِّبِ فِي الزِّنَى

4/15- ZİNA HALİNDE EVLİNİN RECM EDİLMESİ BABI

٤٣٩٤-١٥/١- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى مِنْبَرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ بِالْحَقِّ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ فَكَانَ مِمَّا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةُ الرَّجْمِ قَرَأْنَاهَا وَوَعَيْنَاهَا وَعَقَلْنَاهَا فَرَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَرَجَمْنَا بَعْدَهُ فَأَخْشَى إِنْ طَالَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ مَا نَجِدُ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ وَإِنَّ الرَّجْمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ حَقٌّ عَلَى مَنْ زَنَى إِذَا أَحْصَنَ مِنْ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ إِذَا قَامَتْ الْبَيِّنَةُ أَوْ كَانَ الْحَبَلُ أَوْ الِاعْتِرَافُ

4394-15/1- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Yunus İbn Şihâb'dan şöyle dediğini haber verdi: Bana Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin haber verdiğine göre o

Abdullah b. Abbas'ı şöyle derken dinlemiştir: Ömer b. el-Hattab, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberi üzerinde oturuyorken, dedi ki: Şüphesiz Allah Muhammed'i hak ile gönderdi, onun üzerine kitabı indirdi. Üzerine indirilenler arasında recm âyeti de vardı. Biz onu hem okuduk hem belledik hem akledip kavradık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisi recm ettiği gibi ondan sonra biz de recm ettik. Bu sebeple insanların üzerinden uzun bir zaman geçtikten sonra herhangi bir kimsenin: Biz Allah'ın kitabında recm diye bir şey bulmuyoruz diyeceğinden ve bunun neticesinde Allah'ın indirmiş olduğu bir farizayı terk etmeleri sebebi ile sapıtacaklarından korkuyorum. Şüphesiz recm, beyyinenin ortaya konulması halinde yahut da hamilelik ya da itirafın bulunması halinde erkek ve kadın muhsan olup, zina eden her birisi üzerine Allah'ın kitabında bir haktır.[21]

٤٣٩٤-١٥/١- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4395-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip, dediler ki: Bize Süfyan, Hadesân'den bu isnad ile tahdis etti.[22]

Şerh

"Allah'ın onun üzerine indirdiği buyruklardan birisi de recm âyeti idi. Biz onu okuduk, belledik, aklımızla kavradık." Ömer (radıyallâhu anh) recm âyeti ile: *"Yaşlı erkek ile yaşlı kadın zina ettikleri taktirde her ikisini de kesinlikle recm edin"* buyruğudur. Bu da lafzı nesh edilip hükmü kalan buyruklardandır. Bazen lafız nesh edilmeyip hükmü nesh edildiği de olmuştur. Hem lafzın hem hükmün birlikte nesh edildiği de vakidir. Lafız nesh edilen buyruklar hakkında cünub kimsenin ve benzerlerinin onu okumasının haram olması gibi Kur'an'ın hükümlerini taşımaz. Ashab-ı kiramın bu âyet-i kerimeyi mushafa yazmayışlarında bu şekilde nesh olmuş buyrukların mushafta yazılmayacağına açık bir delalettir. Ömer (radıyallâhu anh)'ın minber üzerinde recmi açıkça ilan etmekle birlikte hazır bulunan ashab-ı kiramın ve diğerlerinin buna karşı çıkmayıp, tepki göstermeden susmaları ise recmin sabit olduğuna delildir. Bu aynı zamanda recm ile birlikte celdenin sözkonusu olmayacağına delil gösterilebildiği gibi böyle bir delaletin sözkonusu olmayacağı da söylenebilir. Çünkü celdeyi sözkonusu etmemiştir. Oysa celde Kur'an ve Sünnetle sabittir.

21 Buhari, 6829 -muhtasar olarak-, 6830 -uzunca-, 2462, 3928, 4021, 7323; Ebu Davud, 4418; Tirmizi, 1432; İbn Mace, 2553; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10508

22 4393 numaralı hadisin kaynakları

Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "İnsanlar üzerinden uzun bir zamanın geçmesi halinde onların... diyeceklerinden ve ... Allah'ın farizasını terk etmek sebebi ile sapıtacaklarından korkuyorum." Ömer (radıyallâhu anh)'ın korktuğu bu hal, hariciler tarafından ve onlara muvafakat edenlerce -daha önce açıklandığı gibi- ortaya konulmuştur. İşte bu da Ömer (radıyallâhu anh)'ın kerametlerindendir. Onun bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den öğrenmiş olma ihtimali de vardır.

"Şüphesiz recm Allah'ın kitabında... üzerine bir haktır" sözlerine gelince. İlim adamlarının icma ettiklerine göre recm, ancak muhsan iken zina eden kimseler hakkında sözkonusu olur. Muhsanın niteliğine dair açıklama az önce geçti. Yine ilim adamlarının icma ettiklerine göre muhsan olarak zina ettiğine dair beyyine ortaya konulacak olursa o kişi recm edilir. Beyyinenin de erkek ve adalet sahibi dört şahit olduğu üzerinde de icma etmişlerdir. Bu ise zinanın bizzat kendisi hakkında şahitlik etmeleri şartı ile sözkonusu olur. Dört şahitten daha aşağı sayıdakilerin şahitliği kabul olunmaz. Bununla birlikte bu şahitlerin nitelikleri hakkında ihtilaf etmişlerdir. Diğer taraftan kendi aleyhine ikrarda bulunması sahih kabul edilen bir kimsenin muhsan olarak zina ettiğini itiraf eden kimseye de recmin vacip olduğu üzerine de icma etmişler fakat bu itirafı dört defa tekrarlamasının şart olup olmadığı hususunda ise farklı görüşlere sahiptirler. Bunu da inşaallah yakında sözkonusu edeceğiz.

Tek başına hamileliğe gelince, Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ın görüşüne göre eğer o kadının bir kocası yahut da cariye ise efendisi yoksa bundan dolayı ona had uygulamak icap eder. Bu hususta Malik ve mezhebine mensup ilim adamları ona uymuş ve: Kadın hamile kalıp onun kocası olduğu ve efendisi olduğu bilinmiyor ise ayrıca biz onun zinaya zorlandığını öğrenememiş isek ona had uygulanır. Onun aniden ortaya çıkmış bir yabancı kadın olması ve kendisinin bir kocası ya da efendisi olduğunu iddia etmesi hali müstesnadır. Bu ilim adamları der ki: Böyle bir kadın eğer hamileliği ortaya çıkmadan önce zorlanması halinde yardım istemek sûreti ile buna dair bir delil ortaya koymayacak olursa, zorlandığı (ikrah) iddiası kabul edilmez.

Şafii, Ebu Hanife ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu ister kocası yahut efendisi olsun isterse olmasın, ister yabancı olsun ister olmasın, ister zorlandığını ileri sürsün ister sussun sadece hamilelik sebebi ile kadına kesinlikle had uygulanamaz. Ona ancak bir beyyine bulunması ya da itiraf etmesi halinde had uygulanır. Çünkü hadler şüphelerle kalkar.

٥/١٦- بَاب مَنْ اعْتَرَفَ عَلَى نَفْسِهِ بِالزِّنَى

5/16- KENDİSİ ALEYHİNE ZİNA ETTİĞİNİ İTİRAF EDEN KİMSE BABI

٤٣٩٦-١/١٦ وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ أَتَى رَجُلٌ مِنْ الْمُسْلِمِينَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَنَادَاهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي زَنَيْتُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَتَنَحَّى تِلْقَاءَ وَجْهِهِ فَقَالَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي زَنَيْتُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ حَتَّى ثَنَى ذَلِكَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا شَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ دَعَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَبِكَ جُنُونٌ قَالَ لَا قَالَ فَهَلْ أَحْصَنْتَ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اذْهَبُوا بِهِ فَارْجُمُوهُ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ فَكُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُ فَرَجَمْنَاهُ بِالْمُصَلَّى فَلَمَّا أَذْلَقَتْهُ الْحِجَارَةُ هَرَبَ فَأَدْرَكْنَاهُ بِالْحَرَّةِ فَرَجَمْنَاهُ وَرَوَاهُ اللَّيْثُ أَيْضًا عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ خَالِدِ بْنِ مُسَافِرٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4396-16/1- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. Leys b. Sa'd da tahdis etti, bana babam dedemden şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ukayl, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf ve Said b. el-Müseyyeb'den, Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini rivâyet etti: Müslümanlardan bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescitte iken yanına gelip ona seslendi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Gerçekten ben zina ettim, dedi. Rasûlullah yüzünü ondan başka tarafa çevirdi. Adam bu sefer onun yüzünün bulunduğu tarafa döndü ve ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Gerçekten ben zina ettim, dedi. Rasûlullah yüzünü ondan başka tarafa çevirdi. Nihayet aynı sözleri ona dört defa tekrar etti. Adam kendi aleyhine bu şekilde dört defa şahitlik edince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu çağırıp: *"Sende bir delilik var mı"* buyurdu. Adam: Hayır, dedi. Allah Rasûlü: *"Sen muhsan oldun mu"* buyurdu. Adam: Evet deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunu götürüp recm edin"* buyurdu.

İbn Şihâb, dedi ki: Câbir b. Abdullah'ı bizzat dinleyen bir kişinin bana haber verdiğine göre o: Onu recm eden kimseler arasında idim. Onu namazgahda recm ettik. Taşların keskinlikleri ona isabet edince kaçtı, sonra Harre'de ona yetiştik ve onu recm ettik diyordu.

Bunu Leys de aynı şekilde Abdurrahman b. Halid b. Misafir'den o İbn Şihâb'dan bu isnad ile aynı şekilde rivâyet etti.[23]

٤٣٩٧-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَيْضًا وَفِي حَدِيثِهِمَا جَمِيعًا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ كَمَا ذَكَرَ عُقَيْلٌ

4397-.../2- Bunu bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Ebu'l-Yeman tahdis etti, bize Şuayb, Hadesân'den yine isnad ile haber verdi. Her ikisinin hadisi rivâyetlerinde: İbn Şihâb, dedi ki: Bana Câbir b. Abdullah'tan dinlemiş olan haber verdi deyip Ukayl'in zikrettiği gibi o da hadisi zikretti.[24]

٤٣٩٨-.../٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ وَابْنُ جُرَيْجٍ كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ رِوَايَةِ عُقَيْلٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

4398-.../3- Bana Ebu't-Tahir ve Harmele b. Yahya da tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana b. Yunus haber verdi. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer ve İbn Cureyc haber verdi, hepsi Hadesân'den, o Ebu Seleme'den, o Câbir b. Abdullah'tan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, Ukayl'in Hadesân'den onun Said'den, onun Ebu Seleme'den, onun Ebu Hureyre'den rivâyetine yakın olarak rivâyet etti.[25]

---

23 Abdulmelik b. Şuayb b. Leys b. Sa'd'ın hadisini Buhari, 6815, 7167; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13308'de; Leys'in Abdurrahman b. Halid b. Misafir'den onun İbn Şihab'dan rivâyetini Buhari, 6825; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13185'de rivâyet etmişlerdir.

24 Buhari, 5271; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13148

25 Buhari, 5270, 6814, 6820; Ebu Davud, 4430; Tirmizi, 1429; Nesai, 1955; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3149

Şerh

(4396-4398 numaralı hadisler)

(4396) Zina ettiğini itiraf eden kimse hakkındaki: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondan yüzünü başka tarafa çevirdi... onu götürüp recm edin" hadisini Ebu Hanife, sair Kufeli ilim adamları, Ahmed ve onlara muvafakat edenler zina ikrarı dört defa ikrar edilmedikçe sabit olmaz ve bundan dolayı ikrarda bulunan kişi recm edilmez şeklindeki görüşlerine delil göstermişlerdir. Malik, Şafii ve diğerlerine göre ise zina yalnızca bir defa ikrar ile sabit olur ve ikrarda bulunan kişi recm edilir. Onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4410) *"ey Uneys, bu adamın karısının yanına git, eğer itiraf ederse onu recm et"* buyurup belli bir sayıyı şart koşmamış olmasını delil gösterirler. Ayrıca Gamid'li kadının hadisinde de onun dört defa ikrarda bulunduğu sözkonusu edilmemiştir. İbn Ebu Leyla ve ondan başka bir takım ilim adamları ise dört ayrı mecliste dört defa ikrarda bulunmasını şart koşmuşlardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sende delilik var mı"* diye sorması onun durumundan emin olmak içindir. Çünkü çoğunlukla görülen bir kimse tevbe ederek günahının düşmesine yol bulabiliyorken kendisine sorulmaksızın öldürülmesini gerektirecek bir ikrar üzerinde ısrar etmez. Diğer rivâyette (4407) "kavmine onun durumunu sorduğu, onların da biz onda bir hastalık olduğunu bilmiyoruz, dedikleri kaydedilmektedir. Bu ise onun durumunu kesin olarak bilmekte ve müslümanın kanının korunması hususunda işi iyice tahkik etmenin bir ifadesidir. Ayrıca bunda delinin yapacağı ikrarın batıl olduğuna ve deliye hadlerin gerekmediğine de işaret vardır. Bütün bu hususlar üzerinde icma edilmiş hususlardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sen muhsan oldun mu"* sorusunda imamın ihsan ve benzeri recmi gerektiren şartlara dair soru soracağına delil vardır. Bunlar ister ikrar ile sabit olsun ister beyyine ile sabit olsun fark etmez. Ayrıca bir kimsenin yaptığı ikrar ile sorumlu tutulacağına da delildir.

"Nihayet bu ikrarını ona dört defa tekrar edince" bu ifadede zina ikrarında bulunan kimseye bu ikrarından vazgeçip, bundan geri dönmesinin herhangi bir görüş ayrılığı bulunmaksızın kabul edileceğine de işaret vardır.

"Bunu götürün recm edin" bunda imamın haddi uygulayacak kimselere vekalet vermesinin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. İlim adamları der ki: Haddi ancak imam yahut da bu işi imamın havale ettiği kimse uygulayabilir. Yine bundan recm etmenin yeterli olup, recm ile birlikte celdenin sözkonusu olmadığına da delil vardır. Bu husustaki görüş ayrılığı daha önce geçti.

"Onu namazgahta recm ettik." Buhari ve daha başka ilim adamları der ki: Bu ifadede cenazelerin ve bayram namazlarının kılındığı namazgah eğer mescit olarak vakfedilmemiş ise onun hakkında mescit hükmünün sabit olmayacağına delil vardır. Çünkü eğer mescit hükmünü taşımış olsaydı onda recm yapmaktan ve kanın bulaşmasından orada ölmüş leşinin bulunmasından uzak tutulurdu. Derler ki: Namazgahtan burada kastedilen cenazelerin namazının kılındığı namazgahtır. Bundan dolayı diğer rivâyette de: "Bakiul gardabda..." denilmiştir. Burası ise Medine'de cenazelerin (namazının) kılındığı yerdi.

Mezhep âlimlerimizden Dârimî de bayram ve başka münasebetler için ayrılmış olan namazgah eğer mescit değilse onun hakkında mescit hükümleri sabit olur mu? Bu hususta iki görüş vardır. Daha sahih olanına göre böyle bir yerin de mescit hükmünü taşıyacağıdır demiştir. Allah en iyi bilendir.

"Taşların keskinliği ona değince kaçtı." Yani taşlar keskin tarafları ile ona isabet edince kaçtı.

"Biz de Harre'de ona yetiştik ve onu recm ettik." İlim adamları muhsan bir kimsenin zina ettiğini ikrar etmesi üzerine recm edilmeye başladıktan sonra kaçacak olursa bırakılır mı yoksa haddin ona uygulanması için arkasından gidilir mi hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii, Ahmed ve başkaları bırakılır, arkasından gidilmez ama bundan sonra ona bu söylenir. İkrarından vazgeçerse ilişilmez, ikrarını tekrar ederse recm edilir.

Bir rivâyete göre Malik ve başkaları ise: Arkasından gidilir ve recm edilir demiştir. Şafii ve ona muvafakat edenler ise Ebu Davud'da yer alan şu rivâyeti delil göstermiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben onun durumunu görünceye kadar siz de neden onu bırakmadınız"* buyurdu. Bir diğer rivâyette de: *"Neden onu bırakmadınız, belki o tevbe eder, Allah da tevbesini kabul ederdi."*

Diğerleri ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kaçtıktan sonra onu öldürmüş olmalarına rağmen ondan dolayı günahkâr olduklarını söylememiş olmasını delil gösterirler. Şafii ve ona muvafakat edenler ise buna o (kaçmakla birlikte) ikrarından döndüğünü açıkça söylememiştir. İkrarı ise sabit olmuştu. Dolayısı ile açıkça ikrarından döndüğünü ifade etmedikçe o bırakılmazdı diye cevap vermiş ve şöyle demişlerdir: Kaçması halinde arkasından gidilmez dememizin sebebi belki de bu kaçışı ile ikrarından dönmek istemiştir ama bizler sadece kaçması sebebi ile recm edilme cezası düşmüştür demiyoruz. Allah en iyi bilendir.

٤٣٩٩-١٧/٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ رَأَيْتُ مَاعِزَ بْنَ مَالِكٍ حِينَ جِيءَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ قَصِيرٌ أَعْضَلُ لَيْسَ عَلَيْهِ رِدَاءٌ فَشَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ أَنَّهُ زَنَى فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَلَعَلَّكَ قَالَ لَا وَاللهِ إِنَّهُ قَدْ زَنَى الْأَخِرُ قَالَ فَرَجَمَهُ ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ أَلَا كُلَّمَا نَفَرْنَا غَازِينَ فِي سَبِيلِ اللهِ خَلَفَ أَحَدُهُمْ لَهُ نَبِيبٌ كَنَبِيبِ التَّيْسِ يَمْنَحُ أَحَدُهُمُ الْكُثْبَةَ أَمَا وَاللهِ إِنْ يُمْكِنِّي مِنْ أَحَدِهِمْ لَأُنَكِّلَنَّهُ عَنْهُ

4399-17/4- Bana Ebu Kâmil, Fudayl b. Husayn el-Cahderî de tahdis etti, bize Ebu Avâne, Simâk b. Harb'den tahdis etti, o Câbir b. Semura'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ben, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirildiği zaman Mâiz b. Malik'i gördüm. Kısa boylu adaleli bir adamdı. Üzerinde rida yoktu. Kendisi aleyhine dört defa zina ettiğine dair şahitlik etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Sen belki de"* dedi. o: Allah'a yemin ederim hayır. O değersiz kişi zina etmiştir, dedi. (Câbir), dedi ki: Bunun üzerine onu recm etti. Sonra hutbe verip: *"Dikkat edin! Biz Allah yolunda gazaya çıktığımız her seferinde onlardan birisi geri kalıp tekenin dişisine yaklaşmak isterken çıkardığı ses gibi bir ses çıkartarak onlardan birisi (o kadınlardan birine) bir şeyler mi verecek. Ama Allah'a yemin ederim ki eğer bana onlardan birisine karşı imkan verecek olursa andolsun bundan dolayı oldukça ibretli bir şekilde onu cezalandırırım"* buyurdu.[26]

٤٤٠٠-١٨/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِرَجُلٍ قَصِيرٍ أَشْعَثَ ذِي عَضَلَاتٍ عَلَيْهِ إِزَارٌ وَقَدْ زَنَى فَرَدَّهُ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ كُلَّمَا نَفَرْنَا غَازِينَ فِي سَبِيلِ اللهِ تَخَلَّفَ أَحَدُكُمْ يَنِبُّ نَبِيبَ التَّيْسِ يَمْنَحُ إِحْدَاهُنَّ الْكُثْبَةَ إِنَّ اللهَ لَا يُمْكِنِّي مِنْ أَحَدٍ مِنْهُمْ إِلَّا جَعَلْتُهُ نَكَالًا أَوْ نَكَّلْتُهُ قَالَ فَحَدَّثْتُهُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ فَقَالَ إِنَّهُ رَدَّهُ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ

4400-18/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- da tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b.

26 Ebu Davud, 4422; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2196

Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Simâk b. Harb'den tahdis edip, dedi ki: Câbir b. Semura'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kısa boylu, dağınık saçlı, adaleli, üzerinde bir peştemal bulunan bir adam getirildi. Adam zina etmişti. Onu iki defa geri çevirdikten sonra verdiği emir ile recm edildi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bizler Allah yolunda gazaya çıktığımız her seferinde sizden biriniz geride kalıp da tekenin meleyişi gibi meler ve o kadınlardan birisine bir şeyler verir. Şüphesiz Allah onlardan herhangi birisine karşı bana imkan verecek olursa mutlaka onu başkalarına ibret kılarım"* -yahut ibretli bir şekilde onu cezalandırırım- buyurdu.

(Ravi), dedi ki: Bunu Said b. Cübeyr'e tahdis ettim, o: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu dört defa geri çevirdi, dedi.[27]

٤٤٠١-.../٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ وَوَافَقَهُ شَبَابَةُ عَلَى قَوْلِهِ فَرَدَّهُ مَرَّتَيْنِ وَفِي حَدِيثِ أَبِي عَامِرٍ فَرَدَّهُ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا

4401-.../6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Şebâbe tahdis etti, (H). Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Ebu Âmir el-Akadî haber verdi, ikisi Şu'be'den, o Simâk'den, o Câbir b. Semura'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ebu Cafer'in hadisine yakın olarak rivâyet etti. Şebâbe onun: Onu iki defa geri çevirdi sözüne muvafakat etti. Ebu Âmir'in hadisinde ise: Onu iki ya da üç defa geri çevirdi demektedir.[28]

٤٤٠٢-١٩/٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِمَاعِزِ بْنِ مَالِكٍ أَحَقٌّ مَا بَلَغَنِي عَنْكَ قَالَ وَمَا بَلَغَكَ عَنِّي قَالَ بَلَغَنِي أَنَّكَ وَقَعْتَ بِجَارِيَةِ آلِ فُلَانٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ

4402-19/7- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Kâmil el-Cahderî -lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Ebu Avâne, Simâk'den tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mâiz b. Mâlik'e: *"Senin hakkında bana ulaşan gerçek midir"* buyurdu. Mâiz: Benim hakkımda sana ne ulaştı ki, dedi. Rasûlullah

27 Ebu Davud, 4423; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2181

28 4400 numaralı hadisin kaynakları

(sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana senin Filanoğullarının cariyesi üzerine düştüğün haberi ulaştı"* buyurdu. Mâiz: Evet, dedi. (İbn Abbas), dedi ki: Dört defa şahitlik ettikten sonra verdiği emir üzerine recm edildi.[29]

Şerh

(4399-4402 numaralı hadisler)

(4399) "Kısa boylu adaleli bir adam" yani eti sıkı, güçlü yapılı demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Belki de sen..."* demesi üzerine o: Hayır vallahi o değersiz herif zina etti, dedi." Bu ifadelerin anlamı ona zina ikrarından vazgeçmeyi ve kendisine gerekçe olarak dayanılacak bir şüpheyi ileri sürüp mazeret göstermesini telkin etmektir. Nitekim diğer rivâyette de: *"Belki sen (onu) öpmüş yahut elinle yakalamış olabilirsin"* demiştir. İşte bu rivâyette kısaltmak, dikkat çekmek ve sözün delaleti ile yetinmek sûreti ile "*belki*" demekle yetinmiştir. Durum ise sözün geri kalanının hazf edilmesinden ibarettir. Yani belki sen öpmüş olabilirsin ya da buna benzer bir ifade kullanmış demektir.

Burada zina, hırsızlık ve buna benzer yüce Allah'ın hadlerinden herhangi birisini gerektiren bir iş işlediğini ikrar eden kimseye telkinde bulunmanın müstehap olduğu ve bu ikrarından dönmesinin kabul edileceği hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü hadler, kolaylık göstermek ve mümkün mertebe onları gerektirici sebepleri uzaklaştırmak ilkesine dayalıdır. Oysa insanların hakları ile yüce Allah'ın zekât, keffaret ve daha başka mali hakları böyle değildir. Onlar ile ilgili telkinde bulunmak caiz değildir. Bunlardan dönecek olsa bile dönüşü kabul edilmez. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den de raşid halifelerden ve onlardan sonra gelenlerden de hadlerin ikrar edilmesinden dönmek için telkinde bulunulduğuna dair rivâyetler gelmiş ve ilim adamları da bu hususta ittifak etmişlerdir.

"O herif zina etti" sözü o aşağılık, o uzak olasıca, o değersiz kişi demektir. Adi kişi diye de açıklanmıştır. Bedbaht kişi diye de açıklanmıştır. Hepsi birbirine yakındır. Kastettiği ise kendi nefsidir. Böyle diyerek özellikle de bu hayasızca işi yaptığı için kendisini küçültmüş ve ayıplamıştır. Bunun hem kendisi hakkında hem de çirkin görülen herhangi bir husus ile ilgili haber vermesi hakkında kullanılan kinayeli bir söz olduğu da söylenmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Biz Allah yolunda savaşa çıktığımız her bir seferinde... onlardan biri"* ifadesi bazı nüshalarda (erkekler için kullanılan: ahadihum: onlardan biri" yerine (kadınlar için kullanılan) ihdâhunne:

---

29 Ebu Davud, 4422; Tirmizi, 1427; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5519

o kadınlardan biri şeklindedir. Tekenin çıkardığı ses ise cima ederken çıkardığı ses anlamındadır. "Küsbe" ise süt ve başka şeylerden az miktarda olana denilir.

(4400) "Kısa boylu, dağınık saçlı adaleli bir adam getirildi." Dil bilginlerinin, dediklerine göre adale, sert ve sıkı her bir sıkı etin adıdır.

"Mutlaka onu ibretlik kılarım." Yani ona vereceğim ceza sebebi ile -onların da bu hayasızca işten uzak durmaları için- kendisinden sonra gelenler için bir öğüt ve bir ibret kılarım demektir.

(4402) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mâize: *"Senin hakkında bana ulaşan gerçek midir...* sonra recm edilmesini emretti." Bu rivâyette bu şekildedir. Diğer rivâyetlerde meşhur olan ise onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Beni temizle, dediği şeklindedir. İlim adamları der ki: Rivayetler arasında bir çelişki yoktur. Böylelikle önce Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu çağırmadan getirilmiştir. Nitekim Müslim'den başka kaynaklarda onun kavminin kendisini Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gönderdiği ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onu gönderen kişiye: *"Ey Hezzal! Onu elbisenle örtmüş olsaydın senin için daha hayırlı olurdu"* dediği rivâyet edilmektedir. Mâiz de Hezzal'in yanında bulunuyordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla birlikte huzurda bulunanlar meydana gelen olayları ona zikrettikten sonra: *"Senin hakkında bana ulaşanlar doğru mudur"* diye sözü geçen konuşmalar cereyan etti.

٤٤٠٣-٢٠/٨- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ يُقَالُ لَهُ مَاعِزُ بْنُ مَالِكٍ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي أَصَبْتُ فَاحِشَةً فَأَقِمْهُ عَلَيَّ فَرَدَّهُ النَّبِيُّ ﷺ مِرَارًا قَالَ ثُمَّ سَأَلَ قَوْمَهُ فَقَالُوا مَا نَعْلَمُ بِهِ بَأْسًا إِلَّا أَنَّهُ أَصَابَ شَيْئًا يَرَى أَنَّهُ لَا يُخْرِجُهُ مِنْهُ إِلَّا أَنْ يُقَامَ فِيهِ الْحَدُّ قَالَ فَرَجَعَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَمَرَنَا أَنْ نَرْجُمَهُ قَالَ فَانْطَلَقْنَا بِهِ إِلَى بَقِيعِ الْغَرْقَدِ قَالَ فَمَا أَوْثَقْنَاهُ وَلَا حَفَرْنَا لَهُ قَالَ فَرَمَيْنَاهُ بِالْعَظْمِ وَالْمَدَرِ وَالْخَزَفِ قَالَ فَاشْتَدَّ وَاشْتَدَدْنَا خَلْفَهُ حَتَّى أَتَى عُرْضَ الْحَرَّةِ فَانْتَصَبَ لَنَا فَرَمَيْنَاهُ بِجَلَامِيدِ الْحَرَّةِ يَعْنِي الْحِجَارَةَ حَتَّى سَكَتَ قَالَ ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَطِيبًا مِنَ الْعَشِيِّ فَقَالَ أَوَ كُلَّمَا انْطَلَقْنَا غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَخَلَّفَ رَجُلٌ فِي عِيَالِنَا لَهُ نَبِيبٌ كَنَبِيبِ التَّيْسِ عَلَيَّ أَنْ لَا أُوتَى بِرَجُلٍ فَعَلَ ذَلِكَ إِلَّا نَكَّلْتُ بِهِ قَالَ فَمَا اسْتَغْفَرَ لَهُ وَلَا سَبَّهُ

4403-20/8- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Ebu Said'den rivâyete göre Mâiz b. Malik denilen Eslem'den bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Ben bir hayasızlık işledim. Cezasını bana uygula, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu defalarca geri çevirdi. (Ebu Said), dedi ki: Sonra kavmine (durumunu) sordu. Onlar: Biz onda olumsuz bir şey olduğunu bilmiyoruz. Ancak o bir iş işledi ve bundan kendisine bunun haddi uygulanmadıkça hiçbir şeyin kurtaramayacağı kanaatindedir, dediler. Sonra Mâiz Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geri geldi, O da bize onu recmetmemizi emir buyurdu. Bunun üzerine biz de onu alıp *Baki-ul Garkad'a* götürdük. Onu ne bağladık, ne de ona bir çukur kazdık. Kendisine kemik, kurumuş çamur ve kırık çömlek parçaları attık. Derken o hızlıca koşmaya başladı. Biz de arkasından koştuk. Nihayet Harre'nin kıyısına varınca karşımıza dikilip durdu. Biz de ona Harre taşlarını attık ve sonunda sesi çıkmaz oldu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o akşam kalkıp hutbe verip: *"Bizler Allah yolunda gazaya çıktığımız her seferinde geriye aile halkımız arasında bir adam kalıp da tekenin melemesi gibi meleyen bir adam mı kalacak? Böyle bir işi yapan bir adam bana getirilecek olursa onu mutlaka ibretli bir şekilde cezalandırmam boynumun borcu olsun"* buyurdu. (Ebu Said), dedi ki: Onun için ne mağfiret diledi ne de onun hakkında ağır bir söz söyledi.[30]

Şerh

"Onu ne bağladık ne de ona bir çukur açtık." Müslim'in Sahih'indeki diğer bir rivâyette ise "dördüncü defasında onun için bir çukur kazıldı, sonra verdiği emir ile recmedildi" denilmektedir. Bundan sonra gelecek olan Gamid'li kadın ile ilgili hadiste (4407) "sonra onun için emir verdi ve ona göğsüne kadar bir çukur kazıldı, insanlara verdiği emir üzere de onu recmettiler" denilmektedir.

Buradaki "biz onu bağlamadık" sözüne gelince fukahaya göre hüküm böyledir. Recm edilecek erkek ve kadın için çukur kazmak ile ilgili olarak ilim adamlarının çeşitli görüşleri vardır. Malik, Ebu Hanife ve Ahmed -kendilerinden gelen meşhur rivâyete göre- hiçbiri için çukur kazılmaz demişlerdir. Katade, Ebu Sevr, Ebu Yusuf ve bir rivâyete göre Ebu Hanife onlara çukur kazılır demişlerdir. Bazı Maliki âlimleri ise beyyineye dayalı olarak recm edilen kimse için çukur kazılır, ikrar ile recm edilene kazılmaz demişlerdir. Bizim (Şafii) mezhebimiz âlimleri ise erkek için çukur kazılmaz, zinası ister beyyine ile ister ikrar ile sabit olsun demişlerdir. Kadın ile ilgili olarak ise mezhep âlimlerimizin üç görüşü vardır. Bir görüşe göre kendisi için tesettüre daha uygun olması maksadı ile göğsüne kadar çukur kazılması müstehaptır. İkinci

30 Ebu Davud, 4431; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4313

görüşe göre ne müstehaptır ne de mekruhtur. Bu hususta tercih imama aittir. Üçüncü görüş ve daha sahih olan görüşe göre eğer zina ettiği beyyine ile sabit olursa müstehap olur, ikrar ile sabit olursa olmaz. Böylelikle ikrarından dönecek olursa kaçma imkanını bulabilsin.

Erkek ve kadın için çukur kazılır diyenler Gamid'li kadın için çukur kazıldığı gibi bir rivâyette Mâiz için de çukur kazılmış olduğunu delil gösterirler. Bunlar Mâiz ile ilgili onun için çukur kazılmadığına dair diğer rivâyete de kasıt ya büyük bir çukurdur yahut da buna benzer çukur ile ilgili daha başka bir özelliktir diye cevap vermişlerdir.

Çukur kazılmaz diyenler ise "biz onu ne bağladık ne de onun için çukur kazdık" rivâyetini delil göstermişlerdir. Bu görüş zayıftır. Çünkü Gamid'li kadın ile ilgili hadisi ve Mâiz için çukur kazıldığına dair rivâyeti bir kenara bırakmaktadır. Bu hususta muhayyerlik sözkonusudur diyenlerin görüşü de açıktır. Erkek ile kadın arasında ayırım gözetenler ise Mâiz için çukur kazıldığını sözkonusu eden rivâyeti bunun caiz olduğunu beyan olarak yorumlarlar. Bu da zayıf bir yorumdur. Çukur kazmayı öngörmeyenlerin gösterdikleri delillerden birisi de bundan sonra zikredilecek iki yahudi (kadın ve erkek) ile ilgili hadis ve bu hadisteki: "erkek kadının üzerine eğilmeye (ve böylelikle onu korumaya) koyuldu" ifadesidir. Eğer her ikisi için çukur kazılmış olsaydı bu şekilde kadın üzerine eğilemezdi diye açıklamışlardır. Aynı şekilde bunlar Mâiz ile ilgili hadiste: "taşların keskin tarafı ona değince kaçtı" ifadesini de delil göstermişlerdir. Bu ifade ise ortada çukur bulunmadığı hususunda açıktır. Allah en iyi bilendir.

"Biz de ona kemik, kurumuş çamur ve kırık çömlek parçaları attık." Bu recmin taş, kurumuş çamur, çömlek parçaları, ahşap ve bundan başka öldürme sonucunu verecek diğer hususlarla gerçekleşeceği ve bunun için yalnız taşın muayyen olmadığı şeklindeki ilim adamlarının ittifakla kabul ettikleri görüşün lehine bir delildir. Daha önce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4392) *"sonra taşla recm edilmek"* buyruğunun şart koşmak için söylenmediğini de açıklamış idik.

Dil bilginleri der ki: Hazer: Kırık çömlek parçalarıdır.

"Biz de ona Harre taşlarını attık." Yani oranın büyük taşlarını attık. (Büyük taşlar anlamındaki celamidin) tekili celmed ve cülmüd diye gelir.

"Susuncaya kadar" rivâyetlerde meşhur olan ifade "sekete: sustu" şeklindedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bazıları bunu nun harfi ile "sekene: sakinleşinceye kadar" diye rivâyet etmişlerdir. Doğrusu birincisidir. Her ikisi de ölünceye kadar anlamındadır.

"Onun için ne mağfiret diledi ne de ona ağır söz söyledi." Ağır söz söylemeyişi haddin onun için bir keffaret ve masiyetinden onu temizleyici oluşundan dolayıdır. Onun için mağfiret dilemeyişi ise başkasının buna aldanarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mağfiret dileyeceğine bel bağlayıp zinaya düşmemesi içindir.

٤٤٠٤-٢١/٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ مَعْنَاهُ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْعَشِيِّ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَمَا بَالُ أَقْوَامٍ إِذَا غَزَوْنَا يَتَخَلَّفُ أَحَدُهُمْ عَنَّا لَهُ نَبِيبٌ كَنَبِيبِ التَّيْسِ وَلَمْ يَقُلْ فِي عِيَالِنَا

4404-21/9- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize bize Behz tahdis etti, bize Yezid b. Zurey' tahdis etti, bize Davud bu isnad ile aynı manada tahdis etti ve hadiste şunları söyledi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) akşam vakti kalktı, Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra: *"İmdi! Bazı kimselere ne oluyor ki biz gazaya gidince onlardan biri bizden geriye tekenin melemesi gibi bir meleyişle geri kalıyor"* buyurdu ama: *"Aile halkımız arasında"* buyurmadı.[31]

٤٤٠٥-.../١٠- وَحَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كِلَاهُمَا عَنْ دَاوُدَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بَعْضَ هَذَا الْحَدِيثِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ فَاعْتَرَفَ بِالزِّنَى ثَلَاثَ مَرَّاتٍ

4405-.../10- Bize sûreyc b. Yunus da tahdis etti, bize Yahya b. Zekeriyya b. Ebu Zâide tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Muaviye b. Hişam tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, ikisi Davud'dan bu isnad ile bu hadisin bazısını rivâyet etti. Şu kadar var ki Süfyan'ın hadisinde: Üç defa zina ettiğini itiraf etti demektedir.[32]

٤٤٠٦-٢٢/١١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَعْلَى وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ الْمُحَارِبِيُّ عَنْ غَيْلَانَ وَهُوَ ابْنُ جَامِعٍ الْمُحَارِبِيُّ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ

31 4403 numaralı hadisin kaynakları
32 4403 numaralı hadisin kaynakları

مَرْثَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ جَاءَ مَاعِزُ بْنُ مَالِكٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ طَهِّرْنِي فَقَالَ وَيْحَكَ ارْجِعْ فَاسْتَغْفِرْ اللَّهَ وَتُبْ إِلَيْهِ قَالَ فَرَجَعَ غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ طَهِّرْنِي فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَيْحَكَ ارْجِعْ فَاسْتَغْفِرْ اللَّهَ وَتُبْ إِلَيْهِ قَالَ فَرَجَعَ غَيْرَ بَعِيدٍ ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ طَهِّرْنِي فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مِثْلَ ذَلِكَ حَتَّى إِذَا كَانَتْ الرَّابِعَةُ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ فِيمَ أُطَهِّرُكَ فَقَالَ مِنْ الزِّنَى فَسَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبِهِ جُنُونٌ فَأُخْبِرَ أَنَّهُ لَيْسَ بِمَجْنُونٍ فَقَالَ أَشَرِبَ خَمْرًا فَقَامَ رَجُلٌ فَاسْتَنْكَهَهُ فَلَمْ يَجِدْ مِنْهُ رِيحَ خَمْرٍ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَزَنَيْتَ فَقَالَ نَعَمْ فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ فَكَانَ النَّاسُ فِيهِ فِرْقَتَيْنِ قَائِلٌ يَقُولُ لَقَدْ هَلَكَ لَقَدْ أَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ وَقَائِلٌ يَقُولُ مَا تَوْبَةٌ أَفْضَلَ مِنْ تَوْبَةِ مَاعِزٍ أَنَّهُ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَوَضَعَ يَدَهُ فِي يَدِهِ ثُمَّ قَالَ اقْتُلْنِي بِالْحِجَارَةِ قَالَ فَلَبِثُوا بِذَلِكَ يَوْمَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً ثُمَّ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُمْ جُلُوسٌ فَسَلَّمَ ثُمَّ جَلَسَ فَقَالَ اسْتَغْفِرُوا لِمَاعِزِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ فَقَالُوا غَفَرَ اللَّهُ لِمَاعِزِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَقَدْ تَابَ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ أُمَّةٍ لَوَسِعَتْهُمْ قَالَ ثُمَّ جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ غَامِدٍ مِنْ الْأَزْدِ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ طَهِّرْنِي فَقَالَ وَيْحَكِ ارْجِعِي فَاسْتَغْفِرِي اللَّهَ وَتُوبِي إِلَيْهِ فَقَالَتْ أَرَاكَ تُرِيدُ أَنْ تُرَدِّدَنِي كَمَا رَدَّدْتَ مَاعِزَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ وَمَا ذَاكِ قَالَتْ إِنَّهَا حُبْلَى مِنْ الزِّنَى فَقَالَ آنْتِ قَالَتْ نَعَمْ فَقَالَ لَهَا حَتَّى تَضَعِي مَا فِي بَطْنِكِ قَالَ فَكَفَلَهَا رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ حَتَّى وَضَعَتْ قَالَ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ قَدْ وَضَعَتْ الْغَامِدِيَّةُ فَقَالَ إِذًا لَا نَرْجُمُهَا وَنَدَعُ وَلَدَهَا صَغِيرًا لَيْسَ لَهُ مَنْ يُرْضِعُهُ فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ الْأَنْصَارِ فَقَالَ إِلَيَّ رَضَاعُهُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ قَالَ فَرَجَمَهَا

4406-22/11- Bize Muhammed b. el-Ala el-Hemdani de tahdis etti, bize Yahya b. Ya'lâ -ki o b. el-Hâris el-Muhayimi'dir- Gaylan'dan -ki o b. Cami' el-Muharibi'dir- tahdis etti, o Alkame b. Mersed'den, o Süleyman b. Bureyde'den, o babasından şöyle dediğini rivâyet etti: Mâiz b. Malik Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni temizle, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne oluyor sana? Git Allah'tan mağfiret dile ve ona tevbe et"* buyurdu.

Fazla uzaklaşmadan geri döndü. Sonra gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni temizle, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Ne oluyor sana? Dön Allah'tan mağfiret dile ve ona tevbe et"* buyurdu. Yine fazla uzaklaşmadan geri döndü sonra gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni temizle, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de öncekinin aynısını söyledi. Nihayet dördüncüsünde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Seni neden temizleyeyim?"* buyurdu. O: Zinadan diye cevap verdi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunda bir delilik var mı"* buyurdu. Ona: Onun bir deli olmadığı bildirilince bu sefer: *"Yoksa içki mi içti"* buyurdu. Bunun üzerine bir adam kalkıp onun ağzını kokladı ise de ondan içki kokusu almadı. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zina mı ettin"* buyurdu. Adam: Evet deyince verdiği emir üzerine recm edildi. İnsanlar onun hakkında iki gruba ayrıldı. Kimisi: O helak oldu, günahı onu çepeçevre kuşattı, dedi. Bir diğer grup ise: Mâiz'in tevbesinden daha faziletli bir tevbe yoktur. Çünkü o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi, elini onun eline koyduktan sonra beni taşlarla öldür, dedi., dediler. Onlar bu şekilde iki yahut üç gün kaldılar. Sonra onlar oturmakta iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip selam verdi, arkasından oturdu ve: *"Mâiz b. Mâlik'e mağfiret dileyin"* buyurdu. Onlar da: Allah Mâiz b. Mâlik'e mağfiret buyursun, dediler. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O öyle bir tevbe etti ki eğer bir ümmet arasında pay edilirse hepsine yeter"* buyurdu.

(Bureyde devamla), dedi ki: Sonra Ezd'den Gamid'den bir kadın ona geldi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni temizle, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne oluyor sana? Git Allah'tan mağfiret dile, ona tevbe et"* buyurdu. Kadın: Gördüğüm kadarı ile Mâiz b. Malik'i geri çevirdiğin gibi beni de geri çevirmek istiyorsun, dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne demek istiyorsun"* buyurunca kadın: Zinadan hamile olduğunu söyledi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sen mi"* buyurdu. Kadın evet deyince ona: *"Karnındakini doğuruncaya kadar (bekle)"* buyurdu. (Bureyde), dedi ki: Doğumunu yapıncaya kadar Ensar'dan bir adam onun bakımını üzerine aldı. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Gamid'li kadın doğum yaptı deyince Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O zaman biz çocuğunu kendisini süt emzirecek kimse olmaksızın küçük bırakıp onu recm etmeyelim"* buyurdu. Bunun üzerine Ensar'dan bir adam ayağa kalkarak: Ey Allah'ın Nebisi! Onun süt emmesini ben üzerime alıyorum, dedi. (Bureyde) bunun üzerine onu recm etti, dedi.[33]

33 Ebu Davud, 4433; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1934

٤٤٠٧-١٢/٢٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وتقاربا في لَفْظِ الْحَدِيث حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا بَشِيرُ بْنُ الْمُهَاجِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ مَاعِزَ بْنَ مَالِكٍ الأَسْلَمِيَّ أَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي قَدْ ظَلَمْتُ نَفْسِي وَزَنَيْتُ وَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ تُطَهِّرَنِي فَرَدَّهُ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَاهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي قَدْ زَنَيْتُ فَرَدَّهُ الثَّانِيَةَ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ أَتَعْلَمُونَ بِعَقْلِهِ بَأْسًا تُنْكِرُونَ مِنْهُ شَيْئًا فَقَالُوا مَا نَعْلَمُهُ إِلَّا وَفِيَّ الْعَقْلِ مِنْ صَالِحِينَا فِيمَا نُرَى فَأَتَاهُ الثَّالِثَةَ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِمْ أَيْضًا فَسَأَلَ عَنْهُ فَأَخْبَرُوهُ أَنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ وَلَا بِعَقْلِهِ فَلَمَّا كَانَ الرَّابِعَةَ حَفَرَ لَهُ حُفْرَةً ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ قَالَ فَجَاءَتِ الْغَامِدِيَّةُ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي قَدْ زَنَيْتُ فَطَهِّرْنِي وَإِنَّهُ رَدَّهَا فَلَمَّا كَانَ الْغَدُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ لِمَ تَرُدُّنِي لَعَلَّكَ أَنْ تَرُدَّنِي كَمَا رَدَدْتَ مَاعِزًا فَوَاللهِ إِنِّي لَحُبْلَى قَالَ إِمَّا لَا فَاذْهَبِي حَتَّى تَلِدِي فَلَمَّا وَلَدَتْ أَتَتْهُ بِالصَّبِيِّ فِي خِرْقَةٍ قَالَتْ هَذَا قَدْ وَلَدْتُهُ قَالَ اذْهَبِي فَأَرْضِعِيهِ حَتَّى تَفْطِمِيهِ فَلَمَّا فَطَمَتْهُ أَتَتْهُ بِالصَّبِيِّ فِي يَدِهِ كِسْرَةُ خُبْزٍ فَقَالَتْ هَذَا يَا نَبِيَّ اللهِ قَدْ فَطَمْتُهُ وَقَدْ أَكَلَ الطَّعَامَ فَدَفَعَ الصَّبِيَّ إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَحُفِرَ لَهَا إِلَى صَدْرِهَا وَأَمَرَ النَّاسَ فَرَجَمُوهَا فَيُقْبِلُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ بِحَجَرٍ فَرَمَى رَأْسَهَا فَتَنَضَّحَ الدَّمُ عَلَى وَجْهِ خَالِدٍ فَسَبَّهَا فَسَمِعَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ سَبَّهُ إِيَّاهَا فَقَالَ مَهْلًا يَا خَالِدُ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ تَابَهَا صَاحِبُ مَكْسٍ لَغُفِرَ لَهُ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَصَلَّى عَلَيْهَا وَدُفِنَتْ

4407-23/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti -her ikisi hadisin lafzında birbirine yakın lafızlar kullandı- bize babam tahdis etti, bize Buşeyr b. el-Muhâcir tahdis etti, bize Abdullah b. Bureyde babasından tahdis ettiğine göre Eslem'li Mâiz b. Malik Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben kendi nefsime zulmettim ve zina ettim. Ve gerçekten ben senin beni temizlemeni istiyorum, dedi. Allah Rasûlü onu geri çevirdi. Ertesi gün yine yanına geldi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Gerçekten ben zina ettim, dedi. İkinci defa onu geri çevirdi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kavmine birisini göndererek: *"Onun aklında menfi bir şey biliyor ve onun olumsuz herhangi bir halini gördünüz mü"* diye sordurdu.

Onlar: Bizim bildiğimize göre o ancak aklı tastamam birisidir. Yine bizim gördüğümüz kadarı ile o bizim salihlerimizdendir, dediler. Ona üçüncü defa gelince yine onlara birisini gönderdi ve durumunu sordurunca kendisine: Onda da aklında da bir olumsuzluk olmadığını haber verdiler. Dördüncü defasında ise onun için bir çukur kaz(dır)dıktan sonra verdiği emir ile recm edildi.

(Bureyde devamla), dedi ki: Sonra Gamid'li o kadın gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben zina ettim gerçekten. Artık beni temizle, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu da geri çevirdi. Ertesi gün kadın: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni neden geri çevirdin. Galiba sen Mâiz'i geri çevirdiğin gibi beni de geri çevireceksin. Allah'a yemin ederim ki şüphesiz ben hamileyim, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mâdem başkasını kabul etmiyorsun, o halde doğumunu yapıncaya kadar git"* buyurdu. Kadın doğumunu yapınca bir bez içerisinde bebeği getirip geldi. İşte bunu doğurdum, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde onu sütten kesinceye kadar git onu emzir"* buyurdu. Kadın çocuğu sütten kesince elinde bir ekmek parçası bulunduğu halde küçük çocuğu getirdi ve: İşte ey Allah'ın Nebisi! Ben bunu sütten kestim ve artık o yemek yemeye başladı deyince küçük çocuğu Müslümanlardan birisine teslim etti. Sonra kadın için emir vererek göğsüne kadar çukur kazıldı ve insanlara verdiği emir üzerine onu recm ettiler. Halid b. Velid bir taş ile gelip onun başına attı ve kan Halid'in yüzüne sıçrayınca ona ağır sözler söyledi. Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona söylediği ağır sözleri işitince *"yavaş ol ey Halid! Nefsim elinde olana yemin ederim ki öyle bir tevbe etti ki zulmeden bir vergici böyle bir tevbe etse ona dahi mağfiret olunur"* buyurdu. Sonra onun ile ilgili emir verdi, onun cenaze namazını kıldı ve defnedildi.[34]

٤٤٠٨-١٣/٢٤- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ مَالِكُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ يَعْنِي ابْنَ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو قِلَابَةَ أَنَّ أَبَا الْمُهَلَّبِ حَدَّثَهُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ أَتَتْ نَبِيَّ اللهِ ﷺ وَهِيَ حُبْلَى مِنْ الزِّنَى فَقَالَتْ يَا نَبِيَّ اللهِ أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمْهُ عَلَيَّ فَدَعَا نَبِيُّ اللهِ ﷺ وَلِيَّهَا فَقَالَ أَحْسِنْ إِلَيْهَا فَإِذَا وَضَعَتْ فَأْتِنِي بِهَا فَفَعَلَ فَأَمَرَ بِهَا نَبِيُّ اللهِ ﷺ فَشُكَّتْ عَلَيْهَا ثِيَابُهَا ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَرُجِمَتْ ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا فَقَالَ لَهُ عُمَرُ تُصَلِّي عَلَيْهَا يَا نَبِيَّ اللهِ وَقَدْ زَنَتْ فَقَالَ لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْنَ سَبْعِينَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَوَسِعَتْهُمْ وَهَلْ وَجَدْتَ تَوْبَةً أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنَفْسِهَا لِلَّهِ تَعَالَى

34 Ebu Davud, 4442; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1947

4408-24/13- Bana Ebu Gassan, Malik b. Abdulvahid el-Mismaî tahdis etti, bize Muâz -yani b. Hişam- tahdis etti, bana babam Yahya b. Ebu Kesir'den tahdis etti, bana Ebu Kilâbe'nin tahdis ettiğine göre Ebu'l-Mühelleb kendisine İmran b. Husayn'dan şunu tahdis etti: Cuheyne'den bir kadın Allah'ın Nebi'sine zinadan hamile olduğu hali ile geldi ve: Ey Allah'ın Nebi'si! Haddi gerektiren bir iş yaptım. O haddi bana uygula, dedi. Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) o kadının velisini çağırdı ve: *"Bu kadına iyi muamele et, doğurduktan sonra onu bana getir"* buyurdu. O da emri yerine getirdi. Sonra Allah'ın Nebi'sinin verdiği emir ile kadının elbiseleri üzerine bağlandı, sonra verdiği emir ile kadın recm edildi. Sonra da onun cenaze namazını kıldı. Hz. Ömer ona: Ey Allah'ın Nebi'si! Bu kadın zina etmişken onun namazını mı kıldıracaksın deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Andolsun öyle bir tevbe etti ki eğer Medine halkından yetmiş kişi arasında paylaştırılsa hepsine yetecekti. Hem sen yüce Allah için cömertçe kendisini feda etmesinden daha üstün bir tevbe bilir misin"* buyurdu.[35]

٤٤٠٩-.../١٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا أَبَانُ الْعَطَّارُ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4409-.../14- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Affan b. Müslim tahdis etti, bize Eban b. el-Attar tahdis etti, bize Yahya b. Ebu Kesir bu isnad ile aynısını tahdis etti.[36]

Şerh

(4406-4409 numaralı hadisler)

(4406) "Mâiz b. Malik Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip... Ey Allah'ın Rasûlü! Beni temizle, dedi...." Bunun aynısı Gamid'li kadın ile ilgili hadiste de: "Kadın: Beni temizle, dedi.... geri dön, Allah'tan mağfiret dile ve ona tevbe et buyurdu" Bu haddin haddi bulunan masiyetin günahına kefaret olduğuna delildir. Nitekim bu husus Ubâde b. es-Sâmit (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği bir hadiste açıkça ifade edilmiştir. O da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kim bunlardan bir şey (bir günah) işleyip de dünya hayatında onun karşılığında cezalandırılırsa o onun için bir kefaret olur"* buyruğudur. Bu hususta bir görüş ayrılığı olduğunu bilmiyoruz.

Bu hadis-i şerif tevbe ile büyük masiyetlerinin günahının düştüğüne de delildir. Bu da Müslümanların icmaı ile kabul edilmiştir. Özel olarak katilin

35 Ebu Davud, 4440, 4441; Tirmizi, 1435; Nesai, 1956; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10881

36 4408 numaralı hadisin kaynakları

tevbesi hakkında İbn Abbas'ın daha önce kaydettiğimiz kanaati bundan istisnadır. Allah en iyi bilendir.

Şayet neden Mâiz ve Gamid'li kadın maksatları olan günahın kalkması sonucunu gerçekleştirmekle birlikte niçin tevbe ile yetinmediler, aksine günahlarını ikrar edip durdular ve recm edilmeyi tercih ettiler denilecek olursa buna cevap şudur: Hadlerin uygulanması ile günahlardan arınmak ve günahın kalkması her durumda kesinlikle bilinecek bir husustur. Özellikle de had, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emri ile uygulanmışsa.

Tevbenin ise nasuh bir tevbe olmamasından ve tevbenin şartlarından herhangi birisinin yerine getirilmemesinden korkulur. Bu durumda masiyet ve onun günahı sürekli üzerinde kalmaya devam eder. Bu sebeple o ihtimalin sözkonusu olmayacağı kesinlikle bilinecek bir yolla günahtan temizlenmenin gerçekleşmesini istemiştir. Allah en iyi bilendir. Ayrıca biz Hasan-ı Basri'den onun: Veyh: Ne oluyor, sözünün bir şefkat ve merhamet sözü olduğunu söylediğini rivâyet etmekteyiz. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Seni neden temizleyeyim"* buyurunca o: Zinadan cevabını verdi." Bu bütün nüshalarda "fîme: neden" şeklinde fe ve ye harfi iledir ve doğrudur. Çünkü burada sebeplilik ifade eder. Yani hangi sebeple seni temizleyeyim demektir.

Bu hadisin isnadında... "bize Muhammed b. el-Ala el-Hemdani tahdis edip, dedi ki... -ki o b. Cami' el-Muharibi'dir ..." Senet nüshalarda bu şekilde Yahya b. Ya'lâ'dan o Gaylan'dan" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Doğru olan ise ed-Dimaşki nüshasındaki: Yahya b. Ya'lâ'dan, o babasından, o Gaylan'dan şeklidir. Böylelikle isnadında "babasından" lafzını ziyade eylemiştir. Nitekim Süneni'nde Ebu Davud ve Nesai de onu Yahya b. Ya'lâ babasından o Gaylan'dan diye rivâyet etmiştir ki doğrusu da budur. Abdulgani bu isnattan düşen kişiye Ebulala b. Mahan nüshasında dikkat çekmiş ve yine Ebu Davud'un Süneni'nin Zekât Kitabı'nda: Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Yahya b. Ya'lâ tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Gaylan, Cafer'den tahdis etti, o Mücahid'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivâyet etti: *"O altın ve gümüşü yığıp biriktirenler yok mu..."* (Tevbe, 34) âyeti nazil olunca..." demektedir. İşte bu senet de geçen bu açıklamaların doğruluğuna tanıklık etmektedir. Buhari de Tarihi'nde, dedi ki: Yahya b. Ya'lâ babasından ve Zâide b. Kudame'den hadis dinlemiştir. Kadı lyâz'ın ifadeleri burada sona ermektedir ve bu onun da, dediği gibi doğrudur. Üstelik hiçbir kimse burada adı geçen Yahya b. Ya'lâ'nın Gaylan'dan hadis dinlemiş olduğunu zikretmemiş, aksine hepsi: Babasından ve Zâide'den hadis dinlemiştir demişlerdir.

"İçki mi içti buyurdu, bir adam kalkıp onun ağzını kokladı, ondan içki kokusu almadı." Bizim mezhebimizin sahih ve meşhur görüşü sarhoşun ikrarının sahih olduğu ve leh ve aleyhinde söylediklerinin geçerli olacağı şeklindedir. İçki içmesine dair soru sorması bize göre eğer sarhoş olsaydı ona had uygulamayacaktı şeklinde açıklanır.

Maliki mezhebi âlimleri ile Hicazlıların çoğunluğu kendisinden içki kokusu alınana -içki içtiğine dair aleyhine beyyine olmasa ve kendisi bunu ikrar etmese dahi- ona had uygulanır. Şafii, Ebu Hanife ve diğerlerinin görüşüne göre ise sadece koku almakla ona had uygulanmaz. Aksine içtiğine dair bir beyyine ya da onun ikrarı mutlaka gereklidir. Ayrıca bu hadiste Maliki mezhebi âlimlerinin lehine bir delalet bulunmamaktadır.

"Gamid'den bir kadın geldi." Gamid, Cüheyne'nin bir koludur.

"Ona *karnındakini doğuruncaya kadar git* buyurdu." Bu hadiste doğum yapıncaya kadar hamile kadına recm cezasının uygulanmayacağı hükmü vardır. Hamileliği ister zinadan olsun, ister başka yoldan olsun fark etmez. Bu icma ile kabul edilmiş bir hükümdür. Bundan maksat ise ceninin öldürülmemesidir. Aynı şekilde ona uygulanması gereken had celde cezası olsa ve hamile ise yine doğumunu yapıncaya kadar icma ile ona bu ceza uygulanmaz. Burada kadının muhsan olması halinde zina ettiği taktirde erkeğin recm edildiği gibi recm edileceği hükmü de vardır. Buradaki bu hadis, bu kadının muhsan olduğu şeklinde yorumlanır. Çünkü sahih hadisler ve icma muhsan olanın dışında kimsenin recm edilmeyeceği üzerinde mutabakat halindedir. Bundan çıkartılan diğer bir hüküm de şudur: Hamile olduğu halde kendisine kısas uygulanması gereken bir kadına doğum yapıncaya kadar kısas uygulanmaz. Bu da icma ile kabul olunmuş bir husustur. Diğer taraftan zina etmiş hamile bir kadın doğumunu yapıp çocuğuna ilk sütünü içirinceye ve başkasının sütü ile ona ihtiyacının olmadığı ortaya çıkıncaya kadar recm edilmez ve ona kısas uygulanmaz. Bu hadisten anlaşılan bir diğer hüküm ise hamilelik bilinen bir husustur ve gereğince hüküm verilir. Bu da bizim mezhebimizin sahih olan görüşüdür.

"Ensardan bir adam doğum yapıncaya kadar onun bakımını üstlendi." Yani onun ihtiyaçlarını ve onun faydasına olan gereklerini karşıladı. Burada sözkonusu edilen tazminat anlamındaki kefil olmak değildir. Çünkü böyle bir işlem yüce Allah'a ait olan hadler hakkında caiz değildir.

"Kadın doğum yapınca Gamid'li kadın doğum yaptı denildi... Sonra onu recm etti." Diğer rivâyette (4407) "kadın doğumunu yapınca bir beze sarılı olduğu halde bebeği getirdi... Sonra Onun verdiği emir üzerine onu

recm ettiler." Bu iki rivâyetin farklılığı açıkça ortadadır. Çünkü ikinci rivâyet kadının recm edilmesinin çocuğun sütten kesilip ekmek yiyecek hale gelmesinden sonra olduğu hakkında gayet açıktır. Birinci rivâyetin zahirine göre ise onu doğumun akabinde recm etmiştir. O halde birincisini tevil edip ikincisine uygun bir şekilde yorumlamak gerekmektedir. Çünkü her ikisinde aynı hadise sözkonusu edilmiştir. Her iki rivâyet de sahihtir ama bu iki rivâyetin ikincisi teviline imkan olmayacak kadar sarih ve açıktır. Birinci rivâyet ise sarih değildir. O halde birincisinin tevili kaçınılmazdır. Bu durumda birinci rivâyetteki "Ensar'dan bir adam kalkıp ona süt emzirmeyi ben üzerime alıyorum" sözünü ancak çocuğun sütten kesilmesinden sonra söylenmiş olmalıdır. Süt emzirmek ile de çocuğun bakımı ve terbiyesidir. Mecazi olarak ona süt emzirmek demiştir.

Bilelim ki Şafii, Ahmed ve İshak'ın görüşü ile Maliki mezhebinin meşhur görüşüne göre kadın çocuğuna süt verecek birisini buluncaya kadar recm edilmez. Eğer bulamayacak olursa kendisi çocuğunu sütten kesinceye kadar ona süt verir sonra recm edilir. Ebu Hanife ve kendisinden gelen bir rivâyete göre Malik ise: Doğum yaptığı taktirde recm edilir ve süt emzirecek bir kadının bulunması beklenmez demişlerdir.

Kadının bakımını üstlenen Ensar'dan olan bu zat ise bu işinde bir maslahat gözetmiştir. O da kadının haddin uygulanması sûreti ile temizlenmesini çabuk istemesi hususunda ona yardımcı olmak ve ona şefkat göstermektir. Çünkü o kadının bu işin çabuklaştırılması hususundaki ileri derecedeki arzusunu görmüş idi.

Dil bilginleri der ki: Fitam: Çocuğun ihtiyacı kalmadığından ötürü süt emzirmeyi sona erdirmek demektir.

(4407) *"MÂdem kabul etmiyorsun o halde doğum yapıncaya kadar git"* yani mÂdem sen kendi halini saklayıp tevbe etmeyi ve söylediğinden dönmeyi kabul etmiyorsun o halde doğumunu yapıncaya kadar git. Bundan sonra sana recm cezası uygulanacaktır. Bu lafza dair geniş açıklama daha önce geçti.

"Kan Halid'in yüzüne sıçradı." Üzerine saçıldı ve döküldü demektir.

"Eğer haksızca vergi alan bir kişi böyle bir tevbeyi yapmış olsaydı ona mağfiret olunurdu." Bundan anlaşıldığına göre meks (zulmen vergi almak) en çirkin masiyetlerden ve helak edici günahlardandır. Buna sebep ise insanların haklarını ondan çokça isteyecek olmaları ve onlara çokça zulmetmiş olmasıdır. Ayrıca bu işi defalarca tekrarlaması ve insanların haklarını çiğnemesidir. Mallarını haksızca alması ve onları hak olmayan yerlerde harcamasıdır.

Bundan anlaşıldığına göre zina eden kimsenin tevbesi ondan zina haddini düşürmez. Hırsızlık ve içki içme haddinin hükmü de budur. Hem bizim mezhebimizin hem Maliki mezhebinin bu husustaki iki görüşünün sahih olanı bu görüştür. İkincisi ise bunun düşeceği şeklindedir.

Ele geçirilmesinden sonra muharibin (yol kesicinin) tevbesi ise mezhebimizde görüş ayrılığı bulunmaksızın muhariblik haddini düşürür. İbn Abbas ve diğerlerine göre ise düşürmez.

"Sonra onun hakkında emir verdi ve namazını kıldı, sonra defnedildi." İkinci rivâyette (4408) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emri üzerine recm edildi sonra cenaze namazını kıl(dır)dı. Ömer ona: Ey Allah'ın Nebisi. Zina etmiş olduğu halde onun namazını mı kılacaksın, dedi." İkinci rivâyet Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cenaze namazını kıldığı hususunda açık bir rivâyettir. Birinci rivâyet ile ilgili olarak da Kadı Iyâz, dedi ki: Sahih-i Müslim'in ravilerinin büyük çoğunluğuna göre "fesalla aleyha: Namazını kıldı" de, sad ve lam harfi fethalıdır. Ama Taberi de bu sad harfi ötreli (fesulliye aleyha: namazı kılındı) şeklindedir. Bu İbn Ebu Şeybe ve Ebu Davud'un rivâyetinde de bu şekildedir. Ebu Davud'daki bir rivâyette ise: "Sonra onlara onun namazını kılmalarını emir buyurdu" denilmektedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Müslim, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mâiz'in cenaze namazını kıldığını zikretmemekle birlikte Buhari bunu zikretmiştir. Bununla birlikte ilim adamları recm olunan bir kişinin namazının kılınması hususunda ihtilaf etmişlerdir. Malik ve Ahmed diğer insanlar bir tarafa imamın ve fazilet ehli kimselerin namazını kılmasını mekruh görmüşlerdir. Onun namazını imam (halife) ile fazilet ehli dışındakiler namazını kılarlar. Şafii ve diğerleri ise: İmam da fazilet ehli de başkaları da onun namazını kılar demişlerdir. Şafii ile Malik arasındaki görüş ayrılığı imam ile fazilet ehlinin kılması ile ilgilidir. Başkalarının kılması hususunda ise namazını kılacakları üzerinde ittifak etmişlerdir. İlim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle demişlerdir. Onlar: Fasıkların, hadlerin uygulanması sebebi ile ve muharebe (yol kesicilik) haddi ile öldürülenlerin ve başkalarının namazı kılınır.

Hadesân ise recm edilerek öldürülen ve kendisini öldüren (intihar eden) kimsenin namazını hiç kimse kılmaz demişlerdir. Katade ise: Zina mahsulü çocuğun da namazı kılınmaz demiştir.

Cumhur bu hadisi delil göstermiştir.

Bu hadiste ayrıca Şafii'nin şu görüşünün lehine delalet vardır: İmam ve fazilet ehli kimseler başkaları nasıl namazını kılıyorlarsa onlar da recm edilenin namazını kılarlar. Maliki mezhebi âlimleri ise buna iki şekilde cevap vermek-

tedirler: Evvela onlar namaz kılmak ile ilgili rivâyeti zayıf kabul etmişlerdir. Çünkü ravilerin çoğunluğu bunu sözkonusu etmemişlerdir. İkincisi ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaz kılınmasını emrettiği yahut da dua ettiği ve dildeki anlamı gereği buna salat (namaz) denildiği şeklinde yorumlamışlardır. Ama bu iki cevap da tutarsızdır. Birincisinin tutarsızlığı sözkonusu bu fazlalık Sahih'de sabittir. Sikanın fazlalığı ise kabul edilir. İkincisine gelince böyle bir tevil (yorum) kabul edilemez. Çünkü ancak şer'i deliller birbirleri ile çatışması halinde tevil cihetine gidilir. Burada ise böyle bir şey sözkonusu değildir. O halde bunu zahirine göre anlamak gerekmektedir. Allah en iyi bilendir.

(4408) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Gamid'li kadının velisine (onun bakımını üstlenen kimseye) *"ona iyi davran, doğumunu yaptıktan sonra da onu bana getir"* buyurmasından da sözü geçen ihsanın (iyi davranmanın) iki sebebi vardır: Birincisi o kadının akrabalarının kıskançlıklarının ve kendilerinin utanılacak bir hale düşmelerinin kendilerini ona eziyet edecek bir noktaya iteceğinden korkmasıdır. Bu sebeple onları böyle bir işe kalkışmaktan sakındırmak için ona iyi davranmayı tavsiye buyurmuştur. İkincisi ise ona iyi davranmayı tevbe ettiğinden ötürü ona merhamet olmak üzere emir buyurmuştur. Ona iyi davranılmasını özellikle istemesinin sebebi ise insanların içinde böyle bir kadından nefret edip ona rahatsız edici sözler işittirmek ve benzeri davranışlar sözkonusu olduğundan dolayı ona iyilikte bulunulmasını özellikle istemiş ve bütün bu hususları yasaklamış oldu.

"Verdiği emir üzerine elbiseleri üzerine bağlandı sonra da emiri ile recm edildi." Nüshaların çoğunluğunda "feşukket" bazılarında ise kaf yerine dal harfi ile "feşudded" şeklindedir. Bu da birincisi ile aynı anlamda (bağlandı) dır. Buradan kadının üzerindeki elbiselerin iyice toplanıp bağlanmasının ve böylelikle yatıp doğrulurken ve sürekli hareket ederken avretinin açılmamasının sağlanmasının müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. İlim adamları da kadının ancak oturarak recm edileceğini ittifakla kabul etmişlerdir. Erkek ise onların çoğunluğunun kanaatine göre ayakta recm edilir. Malik oturarak recm edilir derken başkası ise imam ikisinden birisini tercih etmekte serbesttir demişlerdir.

Bazı rivâyetlerde "emir vermesi üzerine recm edildi" denilirken diğer bazısında (4407) insanlara verdiği emir üzerine onlar da onu recm ettiler" denilmektedir. Mâiz ile ilgili hadiste de: "Bize onu recm etmemizi emir buyurdu" denilmektedir. Bu ve bütün benzerlerinde Şafii ve Malik'in mezhebine ve onlara muvafakat edenlerin görüşlerine bir delalet bulunmaktadır. Buna göre imamın recmde hazır bulunması gerekli değildir. Aynı şekilde bu suç şahitlerle de sabit olursa hazır bulunması gerekmez.

Ebu Hanife ve Ahmed ise imam mutlak olarak hazır bulunur. Eğer beyyine ile sabit olmuşsa şahitler de aynı şekilde hazır olurlar. Eğer recm ikrar ile sabit olmuşsa imam başlar, şahitlerle sabit olmuşsa şahitler başlar demişlerdir.

Şafii'nin delili Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in recm edilenlerden hiçbir kimsenin recminde hazır bulunmadığıdır. Allah en iyi bilendir.

٤٤١٠-٢٥/١٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُمَا قَالَا إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَعْرَابِ أَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَنْشُدُكَ اللهَ إِلَّا قَضَيْتَ لِي بِكِتَابِ اللهِ فَقَالَ الْخَصْمُ الْآخَرُ وَهُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ نَعَمْ فَاقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللهِ وَأْذَنْ لِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قُلْ قَالَ إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا فَزَنَى بِامْرَأَتِهِ وَإِنِّي أُخْبِرْتُ أَنَّ عَلَى ابْنِي الرَّجْمَ فَافْتَدَيْتُ مِنْهُ بِمِائَةِ شَاةٍ وَوَلِيدَةٍ فَسَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي أَنَّمَا عَلَى ابْنِي جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ وَأَنَّ عَلَى امْرَأَةِ هَذَا الرَّجْمَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللهِ الْوَلِيدَةُ وَالْغَنَمُ رَدٌّ وَعَلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ وَاغْدُ يَا أُنَيْسُ إِلَى امْرَأَةِ هَذَا فَإِنِ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمْهَا قَالَ فَغَدَا عَلَيْهَا فَاعْتَرَفَتْ فَأَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَرُجِمَتْ.

4410-25/15- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bunu bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud'dan, o Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cüheni'den şöyle dediklerini rivâyet etti: Bedevilerden bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü! Sana Allah adına and veriyorum. Mutlaka Allah'ın kitabına göre bana hüküm ver, dedi. Ondan daha ince bilgili diğer hasım da: Evet, aramızda Allah'ın kitabı gereğince hükmet ve bana da izin ver, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Söyle"* buyurdu., dedi ki: Benim oğlum bunun yanında işçi olarak çalışıyordu. Onun karısı ile zina etti. Bana oğlumun cezasının recm olduğu haberi verilince ben de yüz koyun ve bir cariye verip oğlumu ondan kurtardım. Sonra ilim ehline sordum. Bana: Oğlumun cezasının yüz celde ve bir sene sürgün olduğunu buna karşılık bu adamın karısının cezasının recm olduğunu bana bildirdiler.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki ikinizin arasında Allah'ın kitabı ile hüküm vereceğim. Cariye ve koyun (sana) geri verilecektir. Oğlunun cezası ise yüz celde ve bir sene sürgündür. Şimdi ey Uneys. Bu adamın karısının yanına git eğer itiraf ederse onu recm et."*

Sahabe, dedi ki: O da o kadının yanına gitti. Kadın itiraf etti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in verdiği emir ile recm edildi.[37]

٤٤١١-.../١٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ كُلُّهُمْ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4411-.../16- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele de tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi. (H.) Bana Amr en-Nâkit de tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak, Ma'mer'den haber verdi, hepsi Hadesân'den bu isnad ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti.[38]

Şerh

"Sana Allah adına and veriyorum. Mutlaka bana Allah'ın kitabı gereğince hükmet." Burada "enşuduke (ant veriyorum) sesimi yükselterek senden istiyorum demektir.

"Allah'ın kitabı gereğince" Allah'ın kitabının ihtiva ettiği hükme göre demektir. Burada hakimin bazı kaba hasımların söyledikleri aramızda hak ile hükmet ve benzeri sözlerine katlanmasının müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Ondan daha fakih olan diğer hasım, dedi ki: İlim adamları der ki: Bununla göreceli olarak öbüründen daha fakih (bilgili) olduğunu kastetmiş olabilir. Bu meselede ondan daha fakih (daha bilgili) olduğunu da kastetmiş olma ihtimali vardır. Çünkü bu meseleyi olduğu şekli ile anlatmıştı. Ayrıca konu-

37 Buhari, 2314, 2315 -muhtasar olarak-, 2695, 2696, 2724, 4725, 6633, 6634, 6827, 6828, 6831, 6835, 6836, 6859, 6860, 7193, 7194, 7258, 7259, 7260, 7278, 7279, 6842, 6843; Ebu Davud, 4445; Tirmizi, 1433, Nesai, 5425, 5426; İbn Mace, 2549; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3755

38 4410 numaralı hadisin kaynakları

şurken takındığı edeb ve izin istemesi dolayısıyla da ayrıca yüce Allah'ın: *"Allah'ın ve Rasûlü'nün huzurunda öne geçmeyin"* (Hucurat, 1) buyruğundaki yasağa düşmekten çekindiği için ve birinci hasmın "Allah adına sana and veriyorum..." şeklindeki hitabından -çünkü bu bedevilerin katılıklarından kaynaklanan bir ifade idi- farklı bir şekilde hitab etmesi dolayısı ile böyle söylemiş olabilir.

"Benim oğlum bunun yanında işçi idi." Yani ücretle çalışıyordu. İşçi anlamındaki "asif"in çoğulu "usefa" diye gelir. Ecir ve ücera: İşçi, işçiler; fakih ve fukaha gibi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Andolsun aranızda Allah'ın kitabı gereğince hüküm vereceğim" buyruğu*nda Allah'ın hükmü ile hüküm vereceğini kastetmiş olma ihtimali vardır. Bunun yüce Allah'ın: *"Yahut Allah onlara bir çıkar yol gösterinceye kadar"* (Nisa, 15) buyruğuna işaret olduğu ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in daha önce Ubâde b. es-Sâmit'in hadisinde geçtiği gibi muhsan (evli) kimse hakkında çıkar yolu recm etmek diye tefsir ettiği söylendiği gibi *"yaşlı erkek ve yaşlı kadın zina ettikleri taktirde onları recm ediniz"* âyetine işaret olduğu da söylenmiştir. Bunun tilaveti nesh olup hükmü baki kalmış buyruklardan olduğu da daha önce geçmiş bulunmaktadır. Buna göre celde vurma cezasını da yüce Allah'ın: *"Zina eden kadın ve zina eden erkek..."* (Nur, 2) âyetinden çıkarmış olmaktadır. Bundan maksadın onların koyun ve cariye üzerine yaptıkları geçersiz sulhu bozmak olduğu da söylenmiştir.

"İlim ehline sordum" ifadesinden Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında ondan başkasına fetvâ sormanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun böyle yapmasına karşı çıkmamıştır. Yine bundan kendisinden daha faziletli birisinin bulunması ile birlikte fazileti daha az olandan fetvâ sormanın caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Cariye ve koyunlar geri verilmelidir"* yani onlar geri verilecektir. Onların sana geri verilmesi gerekir demektir. Bundan da fasit sulhün geri çevrileceği ve böyle bir sulhte mal almanın geri verilmesi gereken bir bâtıl olduğu ve hadlerde fidye verip kurtulmanın sözkonusu olmadığı da anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Senin oğlunun cezası yüz celde ve bir yıl sürgündür" buyruğu* şu şekilde yorumlanır: Oğul evli değildi ve zina ettiğini itiraf etmişti. Yoksa babanın onun hakkındaki ikrarı kabul edilmez. Yahut da verilen bu fetvâ: Eğer senin oğlun evli olmadığı halde zina etmişse onun cezası yüz celde ve bir yıl sürgündür anlamında da olabilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey Uneys! Bu adamın karısının yanına git..."* Burada adı geçen Uneys meşhur bir sahabedir. Tam adı Uneys b. ed-Dehhak el-Eslemi olup Şam'lı (Şam'da yerleşen) sahabeler arasında yer alır. İbn Abdilberr, dedi ki: O Uneys b. Mersed'dir. Ama sahih ve meşhur olan birincisidir. Kendisi Eslem'li idi. Kadın da aynı şeklide Eslem'li idi. Şunu da bilelim ki Uneys'i göndermesi bizim mezhep âlimlerimizden ve diğerlerinden olan ilim adamlarına göre kadına durumu bu adamın oğlu ile zina ettiği şeklinde itham etmiş olduğunu bildirmektir. Böylelikle kadına ondan zina iftirası (kasf) haddi isteme imkanının bulunduğunu ona öğretmektir. Böylelikle ya bu haddin uygulanmasını isteyebilir yahut onu af edebilirdi. Ancak zina ettiğini itiraf etmesi halinde o taktirde o zata kasf cezasının uygulanması gerekmez. Aksine kendisine zina haddini uygulamak gerekir ki o da recmdir. Çünkü kadın muhsan idi. Bunun üzerine Uneys onun yanına gittiğinde kadın zina ettiğini itiraf etti. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de o kadının recm edilmesini emir buyurdu ve recm edildi. Böyle bir tevilde bulunmak bir zorunluluktur. Çünkü hadisin zahirine göre Uneys zina haddini uygulamak üzere gönderilmişti. Halbuki asıl maksat bu değildir. Çünkü zina haddinin tecessüs ve onun araştırılmasına ihtiyacı yoktur. Aksine zina eden kişi eğer zina ettiğini ikrar edecek olursa daha önce geçtiği gibi ona bu ikrarından dönmesini telkin etmek müstehaptır. İşte bu durumda sözünü ettiğimiz tevil kaçınılmaz olur.

Hakim'in meclisinde belli bir kişi hakkında zina isnadında bulunulacak olursa hakimin o kimseye kendisinin zina iftirası haddini uygulanmasını isteme hakkının bulunduğunu ona bildirecek birisini göndermesi icap eder mi etmez mi hususunda mezhep âlimlerimiz farklı görüşlere sahiptir. Daha sahih olan böyle birisini göndermenin vacip olduğudur.

Bu hadis-i şerifte muhsan kimsenin recm edileceği ve recm ile birlikte ayrıca ona celde vurulmayacağı hükmü anlaşılmaktadır ki bu husustaki görüş ayrılığına dair açıklamalar daha önce geçti.

٦/١٧- بَاب رَجْمِ الْيَهُودِ أَهْلِ الذِّمَّةِ فِي الزِّنَى

6/17- ZİMMET EHLİ OLAN YAHUDİLERİN ZİNA SEBEBİ İLE RECM EDİLMESİ BABI

٤٤١٢-١/٢٦- حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى أَبُو صَالِحٍ حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَقَ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُتِيَ بِيَهُودِيٍّ

وَيَهُودِيَّةٍ قَدْ زَنَيَا فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى جَاءَ يَهُودَ فَقَالَ مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ عَلَى مَنْ زَنَى قَالُوا نُسَوِّدُ وُجُوهَهُمَا وَنُحَمِّلُهُمَا وَنُخَالِفُ بَيْنَ وُجُوهِهِمَا وَيُطَافُ بِهِمَا قَالَ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَجَاءُوا بِهَا فَقَرَءُوهَا حَتَّى إِذَا مَرُّوا بِآيَةِ الرَّجْمِ وَضَعَ الْفَتَى الَّذِي يَقْرَأُ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ وَقَرَأَ مَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا وَرَاءَهَا فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلَامٍ وَهُوَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُرْهُ فَلْيَرْفَعْ يَدَهُ فَرَفَعَهَا فَإِذَا تَحْتَهَا آيَةُ الرَّجْمِ فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَرُجِمَا قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ كُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُمَا فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَقِيهَا مِنَ الْحِجَارَةِ بِنَفْسِهِ

4412-26/1- Bana el-Hakem b. Musa Ebu Salih tahdis etti.Bize Şuayb b. İshak tahdis etti. Bize Ubeydullah'ın Nâfi'den rivâyet ettiğine göre Abdullah b. Ömer kendisine şunu haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna zina etmiş Yahudi bir erkek ve Yahudi bir kadın getirildi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp Yahudilere gitti ve: *"Tevrat'da zina edenlere verileceğini bulduğunuz ceza nedir"* buyurdu. Onlar: Yüzlerini siyaha boyar onları bindirir ve yüzlerini birbirine ters çevirerek dolaştırılırlar, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer doğru söylüyorsanız o halde Tevrat'ı getirin"* buyurdu. Tevrat'ı getirip okudular. Nihayet recm âyetine geldiklerinde okuyan o genç elini recm âyeti üzerine koydu ve öncesini ve sonrasını okudu. Bu sefer Abdullah b. Selam -ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idi- ona: Ona elini kaldırmasını emret, dedi. O da elini kaldırınca ne görsün, altında recm âyeti var. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emri ile o zina eden erkek ve kadın recm edildi.

Abdullah b. Ömer, dedi ki: Ben onları recm edenler arasında idim. Erkeğin kadını kendisini siper ederek taşlardan koruduğunu gördüm.[39]

٤٤١٣-٢٧/٢- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ -حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي رِجَالٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مِنْهُمْ مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ أَنَّ نَافِعًا أَخْبَرَهُمْ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَجَمَ فِي الزِّنَى يَهُودِيَّيْنِ رَجُلًا وَامْرَأَةً زَنَيَا فَأَتَتِ الْيَهُودُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِهِمَا وَسَاقُوا الْحَدِيثَ بِنَحْوِهِ

39 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7917

4413-27/2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bana İsmail -yani b. Uleyye- Eyyub'dan tahdis etti. (H.) Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana aralarında Malik b. Enes'in de bulunduğu ilim ehlinden bir takım kimselerin haber verdiğine göre Nâfi' de kendilerine İbn Ömer'den şunu haber vermiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zina sebebi ile iki yahudiyi Yahudilerin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirdiği zina etmiş bir erkek ve bir kadını recm etti deyip hadisi öncekine yakın olarak rivâyet ettiler.[40]

٤٤١٤-.../٣- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِرَجُلٍ مِنْهُمْ وَامْرَأَةٍ قَدْ زَنَيَا وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ

4414-.../3- Bize Ahmed b. Yunus da tahdis etti... İbn Ömer'den rivâyete göre Yahudiler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kendilerinden zina etmiş bir erkek ve bir kadın getirdiler deyip hadisi Ubeydullah'ın Nâfi'den rivâyet ettiği hadise yakın olarak rivâyet etti.[41]

Şerh

(4412-4414 numaralı hadisler)

(4412) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e zina etmiş Yahudi bir erkek ve Yahudi bir kadın getirildi... recm edildiler."

Bu hadiste şu hususlara delil vardır:

1. Kâfire zina haddi uygulamak icap eder ve kâfirin nikahı sahihtir. Çünkü recm cezası ancak muhsan hakkında gereklidir. Eğer nikahı sahih olmasa onun muhsan olduğu da sabit olmaz ve recm edilmezdi.

2. Kâfirler de şeriatın fer'i hükümleri ile muhataptırlar. Sahih olan da budur. Fer'i hükümlerle muhatap olmadıkları söylendiği gibi onların emirlerle değil yasaklarla muhatap oldukları da söylenmiştir.

3. Kâfirler hüküm vermek üzere bize başvurdukları taktirde hakim aralarında bizim şeriatımızın hükmü ile hükmeder. Malik ise kâfirin muhsan olması sahih değildir, onları recm etmiş olmasının sebebi kendilerinin zimmet ehli olmayışlarından dolayı idi demişse de bu bâtıl bir tevildir. Çünkü her ikisi de ahit sahibi (zımmi) kimselerdi. Ayrıca mutlak manada kadınların öldürülmesi caiz olmamakla birlikte o kadını recm etmiş bulunmaktadır.

40 Buhari, 3635, 6841; Ebu Davud, 4446: Tirmizi, 1436; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8324
41 Buhari, 1329, 4556, 7332; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8458

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Tevrat'da ne buluyorsunuz"* buyurdu. İlim adamları der ki: Bu soru ne onları taklit etmek içindir ne de onlardan hükmü öğrenmek içindir. Bu soru ancak onları kitaplarında bulunduğuna inandıkları hüküm ile bağlamak içindi. Ayrıca ona recmin ellerinde bulunan Tevrat'ta yer aldığını ve başka hususları değiştirdikleri gibi onu değiştirmemiş olduklarını vahyetmiş yahut da onlardan Müslüman olan kimseler bunu ona haber vermiş olabilir. Bundan dolayı onlar bu hükmü gizlediklerinde kendisine saklı kalmamıştı.

"Onların yüzlerini karartır ve bindiririz." Nüshaların bir çoğunda bu şekilde ha harfi ve lam ile "nuhAmmîluhuma" şeklindedir. Bazılarında ise cim harfi ile "nücemmiluhuma" bir kısmında da iki mim ile nuhAmmîmuhuma" şeklindedir. Hepsinin de anlamı birbirine yakındır. Birincisi onları yük üzerine bindiririz. İkincisi her ikisini de bir deveye bindiririz. Üçüncüsü ise kömür ile onların yüzlerini siyaha boyarız anlamındadır. Bu üçüncü anlam zayıftır. Çünkü bundan önce zaten yüzlerini siyahlatırız demişti.

Şayet iki Yahudi beyyine ile mi yoksa ikrar ile mi recm edildi diye sorulacak olursa deriz ki: Zahir olan onları ikrar ile recm ettiğidir. Nitekim Ebu Davud'un Süneni'nde ve başka kaynaklardaki rivâyete göre onlar hakkında dört kişi kendilerinin erkeğin zekerini kadının fercinde gördüklerine şahitlik etmişlerdir. Eğer bu rivâyet sahih ise ve eğer bu şahitler Müslüman ise hükmün böyle olduğu açıktır. Şayet kâfir iseler onların şahitliklerine itibar edilmez. O durumda her ikisinin de zina ettiklerini ikrar edip söyledikleri kaçınılmaz olur.

٤٤١٥-٤/٢٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ مُرَّ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بِيَهُودِيٍّ مُحَمَّمًا مَجْلُودًا فَدَعَاهُمْ ﷺ فَقَالَ هَكَذَا تَجِدُونَ حَدَّ الزَّانِي فِي كِتَابِكُمْ قَالُوا نَعَمْ فَدَعَا رَجُلًا مِنْ عُلَمَائِهِمْ فَقَالَ أَنْشُدُكَ بِاللَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ التَّوْرَاةَ عَلَى مُوسَى أَهَكَذَا تَجِدُونَ حَدَّ الزَّانِي فِي كِتَابِكُمْ قَالَ لَا وَلَوْلَا أَنَّكَ نَشَدْتَنِي بِهَذَا لَمْ أُخْبِرْكَ نَجِدُهُ الرَّجْمَ وَلَكِنَّهُ كَثُرَ فِي أَشْرَافِنَا فَكُنَّا إِذَا أَخَذْنَا الشَّرِيفَ تَرَكْنَاهُ وَإِذَا أَخَذْنَا الضَّعِيفَ أَقَمْنَا عَلَيْهِ الْحَدَّ قُلْنَا تَعَالَوْا فَلْنَجْتَمِعْ عَلَى شَيْءٍ نُقِيمُهُ عَلَى الشَّرِيفِ وَالْوَضِيعِ فَجَعَلْنَا التَّحْمِيمَ وَالْجَلْدَ مَكَانَ الرَّجْمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اللَّهُمَّ إِنِّي أَوَّلُ مَنْ أَحْيَا أَمْرَكَ إِذْ أَمَاتُوهُ فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ

فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِلَى قَوْلِهِ إِنْ أُوتِيتُمْ هَذَا فَخُذُوهُ يَقُولُ ائْتُوا مُحَمَّدًا ﷺ فَإِنْ أَمَرَكُمْ بِالتَّحْمِيمِ وَالْجَلْدِ فَخُذُوهُ وَإِنْ أَفْتَاكُمْ بِالرَّجْمِ فَاحْذَرُوا فَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ فِي الْكُفَّارِ كُلِّهَا

4415-28/4- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Her ikisi Ebu Muaviye'den rivâyet etti. Yahya, dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi, o Abdullah b. Murre'den, o el-Berâ b. Azib'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından yüzü kömürle siyaha boyanmış ve celde vurulmuş bir Yahudi geçirildi. Bunun üzerine onları çağırdı ve: *"Sizler kitabınızda zina edenin cezasını böyle mi buluyorsunuz"* buyurdu. Onlar evet deyince, âlimlerinden bir adamı çağırarak: *"Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah adına sana and veriyorum. Kitabınızda zina edenin cezasının böyle olduğunu mu buluyorsunuz"* buyurdu. O kişi: Hayır. Eğer sen bana böyle bir ant vermemiş olsaydın sana bildirmeyecektim. Bizler cezanın recm olduğunu buluyoruz. Fakat şereflilerimiz arasında da zina çoğaldı. Bu sebeple şerefli birisini yakaladığımız zaman ona ilişmezdik. Buna karşılık zayıf birisini yakalarsak ona haddi uygulardık. Bunun üzerine: Gelin şerefli olana da olmayana da uygulayacağımız bir husus üzerinde ittifak edelim, dedik. Sonra da recm yerine yüzleri kömürle siyaha boyamayı ve celde vurmayı koyduk, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, onların öldürmüş oldukları bir zamanda senin emrini ihya eden ilk kişi benim"* buyurdu ve verdiği emir ile o erkek recm edildi. Bunun üzerine aziz ve celil Allah da: *"Ey Rasûl! Küfür içinde koşuşup duranlar seni kederlendirmesin... Eğer size şu verilirse onu alın şayet o verilmezse sakının derler."* (Maide, 41) buyruğunu indirdi. Yani: Derler ki: Siz Muhammed'e gidin. Eğer size kömürle karartmayı ve celde vurmayı emrederse onu alın. Şayet size bunu söylemeyip recmi emrederse ondan sakının demektir. Bunun üzerine yüce Allah: *"Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir"* (Maide, 44); *"Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyenler zâlimlerin ta kendileridir."* (Maide, 45); *"Allah'ın indirdikleri ile hükmetmeyenler fâsıkların ta kendileridir"* (Maide, 47) buyruklarını indirdi. Bunların hepsi de kâfirler hakkındadır.[42]

42 Ebu Davud, 4447, 4448; İbn Mace, 2327 -muhtasar olarak-, 2558; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1771

٤٤١٦-.../٥- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ إِلَى قَوْلِهِ فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَرُجِمَ وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ مِنْ نُزُولِ الْآيَةِ

4416-.../5- Bize İbn Numeyr ve Ebu Said el-Eşecc tahdis edip, dediler ki: Bize Veki' tahdis etti, bize A'meş bu isnad ile buna yakın olarak: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emir vermesi üzerine recm edildi" sözüne kadar rivâyet etti ve ondan sonra âyetin nüzulu ile ilgili bölümü sözkonusu etmedi.[43]

٤٤١٧-٢٨م/٦- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ رَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ وَرَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ وَامْرَأَتَهُ

4417-28m/6- Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis edip, dedi ki: İbn Cureyc, dedi ki: Bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Eslem'den bir adamı ve yahudilerden bir adam ile onun (zina ettiği) kadınını recm etti.[44]

٤٤١٨-.../٧- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَامْرَأَةً

4418-.../7- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Ravh b. Ubâde haber verdi, bize İbn Cureyc bu isnad ile aynısını rivâyet etti. Yalnız o: "Ve bir kadını" demiştir.[45]

Şerh

"Yahudilerden bir erkeği ve onun kadınını recm etti" kastı onun zevcesi değil kendisi ile zina ettiği kadını recm etti şeklindedir. Sonraki rivâyette ise "bir kadını" denilmektedir.

٤٤١٩-٢٩/٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي

43 4415 numaralı hadisin kaynakları
44 Ebu Davud, 4455; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2814
45 4417 numaralı hadisin kaynakları

شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى هَلْ رَجَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ قَالَ قُلْتُ بَعْدَ مَا أُنْزِلَتْ سُورَةُ النُّورِ أَمْ قَبْلَهَا قَالَ لَا أَدْرِي

4419-29/8- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Abdulvahid tahdis etti, bize Süleyman eş-Şeybâni tahdis edip, dedi ki: Abdullah b. Ebu Evfâ'ya sordu. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Ebu İshak eş-Şeybâni'den şöyle dediğini tahdis etti: Ben Abdullah b. Ebu Evfâ'ya Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) recm etti mi, dedim, o: Evet, dedi. Ben: Peki Nur sûresi indikten sonra mı yoksa ondan önce mi, dedim. O: Bilmiyorum, dedi.[46]

٤٤٢٠-٣٠/٩- وَحَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ حَمَّادٍ الْمِصْرِيُّ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا زَنَتْ أَمَةُ أَحَدِكُمْ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ وَلَا يُثَرِّبْ عَلَيْهَا ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَلْيَجْلِدْهَا الْحَدَّ وَلَا يُثَرِّبْ عَلَيْهَا ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّالِثَةَ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَبِعْهَا وَلَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعَرٍ

4420-30/9- Bana İsa b. Hammâd el-Mısri de tahdis etti, bize Leys, Said b. Ebu Said'den haber verdi, o babasından, o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Birinizin cariyesi zina edip de zina ettiği açıkça ortaya çıkarsa ona kendisi had vursun. Fakat yaptığını yüzüne vurup onu ayıplamasın. Sonra tekrar zina edecek olursa ona kendisi had vursun ve yaptığını yüzüne vurup ayıplamasın. Üçüncü defa zina edip de açıkça zina ettiği ortaya çıkarsa onu kıldan bir ipe dahi olsa satıversin"*[47]

Şerh

(4420) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Birinizin cariyesi zina edip de zina ettiği açıkça ortaya çıkarsa ona celde haddini vursun ve yaptığını yüzüne vurup ayıplamasın."* Hadisteki tesrib, işlenen günah dolayısı ile azarlayıp kınamak demektir. Zina ettiğinin açıkça ortaya çıkması ise ya beyyine

46 Buhari, 6813, 6814; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5165
47 Buhari, 2152, 2234, 6839; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14311

(dört şahit) ile yahut ettiği görülmesi ya da hadlerde bilgiye dayanılarak hüküm vermeyi caiz kabul edenlere göre bunu yaptığı bilinmesi sûreti ile açıkça ortaya çıkması demektir.

Hadis-i şerifte cariyelere ve kölelere zina haddini uygulamanın vacip olduğuna delil vardır. Ayrıca:

1. Efendi kölesine ve cariyesine haddi bizzat uygular. Bizim mezhebimize Mâlik'e ve Ahmed'e göre ashab ve tabiin ile onlardan sonra gelen ilim adamlarının büyük çoğunluğuna göre de hüküm budur. Ebu Hanife ise bir grup fukahâ ile birlikte onun böyle bir yetkisi yoktur demişlerdir. Fakat bu hadis-i şerif, cumhurun lehine delaleti bakımından gayet açıktır.

2. Yine bu hadiste kölenin ve cariyenin ister evli olsunlar ister olmasınlar recm edilmeyeceklerine delil vardır. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ona had olarak celde vursun"* buyurmakta ve evli olanla olmayan arasında fark gözetmemektedir.

3. Zina eden kimse azarlanmaz aksine ona sadece had cezası uygulanır.

"Zina ederse ona had olarak celde vursun ve yaptığını yüzüne vurup onu ayıplamasın... Sonra üçüncü defa zina edip zina ettiği açıkça ortaya çıkarsa kıldan bir ip karşılığında dahi olsa onu satsın." Buradan da şu hükümler anlaşılmaktadır:

4. Zina eden bir kimseye had vurulduktan sonra ikinci bir defa daha zina ederse ona bir daha had uygulamak gerekir. Üçüncü defa zina ettiği taktirde yine ona haddi uygulamak gerekir. Haddin uygulanmasından sonra yine zina ederse yine ona bir daha had uygulamak gerekir. Bu ebediyyen böyle devam eder. Eğer defalarca zina etmiş olmakla birlikte onlardan hiçbirisinden ötürü had uygulanmamışsa hepsi için ona sadece bir had uygulamak yeterlidir.

5. Fasıklar ile ve masiyet ehli kimselerle oturup kalkmayı terk etmek ve onlardan ayrılmak gerekir.

Burada emrolunan satış bize göre de cumhura göre de vacip değil müstehaptır. Davud ve diğer Zahiri mezhebi âlimleri vaciptir demişlerdir.

6. Değerli bir şeyi değersiz bir şeye satmak caizdir. Eğer satan bunun durumunu biliyorsa bu icma ile kabul olunmuş bir husustur. Eğer bilmiyorsa bize göre de cumhurun kanaatine göre de yine hüküm böyledir. Maliki mezhebi âlimlerinin ise bu hususta görüş ayrılıkları vardır. Allah en iyi bilendir.

Emrolunan bu satışı yapan kimsenin cariyenin durumunu müşteriye açıklaması gerekir. Çünkü bu bir kusurdur. Satılanın kusurunu bildirmek de

vaciptir. Şayet: Bir kişi kendisi için hoşgörmediği şeyi nasıl müslüman kardeşi için kabul edebilir diye sorulacak olursa buna şöyle cevap verilir: Belki o cariyeyi satın alan bizzat onun iffetini koruması sûreti ile yahut da heybeti ile onu himaye etmesi ya da ona iyilikte bulunup, onun geçimini geniş tutması yahut evlendirmesi ya da bir başka yolla müşterinin yanında iffetini kazanması ihtimali vardır. Allah en iyi bilendir.

٤٤٢١-٣١/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيُّ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدَةَ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَقَ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا أَنَّ ابْنَ إِسْحَقَ قَالَ فِي حَدِيثِهِ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي جَلْدِ الْأَمَةِ إِذَا زَنَتْ ثَلَاثًا ثُمَّ لِيَبِعْهَا فِي الرَّابِعَةِ

4421-31/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr el-Bursani haber verdi, bize Hişam b. Hassan haber verdi. İkisi Eyyub b. Musa'dan rivâyet etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Üsâme ve İbn Numeyr, Ubeydullah b. Ömer'den tahdis etti. (H.) Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Üsâme b. Zeyd tahdis etti. (H.) Bize Hennad b. es-Serri, Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim, Abde b. Süleyman'dan tahdis etti, o Muhammed b. İshak'tan rivâyet etti. Bunların hepsi Said el-Makburi'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivâyet etti. Ancak İbn İshak hadisi rivâyetinde: Said'den, o babasından, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den üç defa zina etmesi halinde cariyeye celde vurulması hakkında: *"Sonra dördüncüsünde onu satsın"* demektedir.[48]

48 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin İbn Uyeyne'den hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12953; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin Ebu Usame'den hadisini Ebu Davud, 4470; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12985'de rivâyet etmiştir, Harun b. Said el-Eyli'nin hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12948; Hennad b. es-Serri'nin hadisini Ebu Davud, 4471; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14319'da rivâyet etmiştir.

٤٤٢٢-٣٢/١١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سُئِلَ عَنْ الْأَمَةِ إِذَا زَنَتْ وَلَمْ تُحْصِنْ قَالَ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا ثُمَّ بِيعُوهَا وَلَوْ بِضَفِيرٍ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ لَا أَدْرِي أَبَعْدَ الثَّالِثَةِ أَوْ الرَّابِعَةِ وَقَالَ الْقَعْنَبِيُّ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَالضَّفِيرُ الْحَبْلُ

4422-32/11- Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî tahdis etti, bize Malik tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum. O Ubeydullah b. Abdullah'tan, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e muhsan olmayan cariyenin zina etmesi halinde hükmünün ne olacağına dair soru soruldu. O: *"Zina ederse ona celde vurun. Sonra yine zina ederse ona celde vurun. Sonra yine zina ederse ona celde vurun. Sonra da bir ipe dahi olsa onu satın"* buyurdu.

İbn Şihâb: Üçüncüsünden sonra mı yoksa dördüncüsünden sonra mı (onu satın), dediğini bilmiyorum.

Ka'nebî rivâyetinde, dedi ki: İbn Şihâb, dedi ki: (Hadiste geçen) dafir: ip demektir.[49]

٤٤٢٣-٣٣/١٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ سَمِعْتُ مَالِكًا يَقُولُ حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سُئِلَ عَنْ الْأَمَةِ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ ابْنِ شِهَابٍ وَالضَّفِيرُ الْحَبْلُ

4423-33/12- Bize Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verip, dedi ki: Malik'i şöyle derken dinledim: Bana İbn Şihâb, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den tahdis etti, o Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cuheni'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e (zina eden) cariye hakkında soru soruldu deyip, ikisinin hadisinin aynısını rivâyet etti fakat İbn Şihâb'ın: dafir iptir demedi.[50]

49 Buhari, 2153, 2154, 2232, 2233, 6837, 6838, 2555, 2556; Ebu Davud, 4469; Tirmizi, 1433; İbn Mace, 2565; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3756, 14107

50 4422 numaralı hadisin kaynakları

٤٤٢٤-.../١٣- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ وَالشَّكُّ فِي حَدِيثِهِمَا جَمِيعًا فِي بَيْعِهَا فِي الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ

4424-.../13- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bana babam Sâlim'den tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi, ikisi Hadesân'den o Ubeydullah'dan, o Ebu Hureyre ve Zeyd b. Halid el-Cüheni'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Malik'in hadisinin aynısını rivâyet etti. Her ikisinin de hadisinde şüphe onun üçüncü yahut dördüncü defasında satılması hususundadır.[51]

٧/١٨- بَاب تَأْخِيرِ الْحَدِّ عَنِ النُّفَسَاءِ

7/18- LOHUSA KADINA HADDİ UYGULAMANIN ERTELENMESİ BABI

٤٤٢٥-٣٤/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنِ السُّدِّيِّ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ خَطَبَ عَلِيٌّ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَقِيمُوا عَلَى أَرِقَّائِكُمُ الْحَدَّ مَنْ أَحْصَنَ مِنْهُمْ وَمَنْ لَمْ يُحْصِنْ فَإِنَّ أَمَةً لِرَسُولِ اللهِ ﷺ زَنَتْ فَأَمَرَنِي أَنْ أَجْلِدَهَا فَإِذَا هِيَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِنِفَاسٍ فَخَشِيتُ إِنْ أَنَا جَلَدْتُهَا أَنْ أَقْتُلَهَا فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ أَحْسَنْتَ

4425-34/1- Bize Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemî tahdis etti, bize Süleyman Ebu Davud tahdis etti, bize Zâide, Süddi'den tahdis etti, o Sa'd b. Ubeyde'den, o Ebu Abdurrahman'dan şöyle dediğini rivâyet etti: Ali (radıyallâhu anh) hutbe verip, dedi ki: Ey İnsanlar! Köleleriniz arasından muhsan olanına da muhsan olmayanına da haddi uygulayın. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir cariyesi zina etmişti de bana o cariyeye celde vurmamı emir buyurdu. Bir de baktım ki o henüz yeni lohusa olmuş. Ona celde vuracak olursam onu öldüreceğimden korktum. Bu hususu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyledim. O: *"İyi yaptın"* buyurdu.[52]

51 4422 numaralı hadisin kaynakları

52 Tirmizi, 1441; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10170

٤٤٢٦-.../٢- وَحَدَّثَنَاهُ إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ السُّدِّيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ مَنْ أُحْصِنَ مِنْهُمْ وَمَنْ لَمْ يُحْصِنْ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ اتْرُكْهَا حَتَّى تَمَاثَلَ

4426-.../2- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem haber verdi, bize İsrail, Süddi'den bu isnad ile tahdis etti fakat: "Aralarından muhsan olana da olmayana da" ibaresini zikretmemekle birlikte hadiste fazladan: "İyileşinceye kadar ona ilişme" ibaresini ziyade eyledi.[53]

Şerh

(4422-4426 numaralı hadisler)

(4422) "Mâlik'e İbn Şihâb'dan rivâyetini okudum... Zina ederse ona celde vurun." Diğer hadiste de (4425) "Ali (radıyallâhu anh) hutbe verip, dedi ki:... kölelerinize haddi uygulayın."

Tahavi, dedi ki: İlk rivâyette Malik dışında hiçbir ravi " (muhsan olsun) muhsan olmasın" lafzını zikretmemiştir. Bu sözleri ile bu lafzın zayıf olduğuna işaret etmektedir. Ama hadis hafızları Tahavinin bu söylediğini kabul etmeyip: Hayır bu lafzı aynı şekilde İbn Uyeyne ve Yahya b. Said de İbn Şihâb'dan Malik'in, dediği gibi rivâyet etmişlerdir. Böylelikle bu lafzın sahih olduğu ve bunda muhalif bir hüküm olmadığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü cariyeye hür kadına vurulan celde cezasının yarısı vurulur. Cariye ister evlenmek sûreti ile muhsan olsun ister olmasın fark yoktur. Ayrıca hadis-i şerifte muhsan olmayanın durumu da beyan edilmiş olmaktadır. Yüce Allah'ın: *"Şayet evlendikten sonra fuhuş işlerlerse onlara evli ve hür kadınlara verilen cezanın yarısı verilir."* (Nisa, 25) buyruğunda ise muhsan olan cariyenin hükmü beyan edilmiş olmaktadır. Böylelikle âyet-i kerime ile hadis-i şeriften evlenmek sûreti ile muhsan cariyenin de muhsan olmayan cariyenin de celde ile cezalandırılacağı anlaşılmaktadır. İşte Ali (radıyallâhu anh)'ın sözünün ve insanlara verdiği bu hutbesinin anlamı budur. Şayet cariye muhsan olsun ya da olmasın hür kadına vurulan celde cezasının yarısı vurulacağına göre yüce Allah'ın buyruğunda: *"Muhsan iseler"* buyruğundaki bu kaydın hikmeti nedir diye sorulursa buna şöyle cevap verilir:

Ayet-i kerime cariyenin evli dahi olsa ona ancak hür kadına vurulan celdenin yarısının vurulmasının gerektiğine dikkat çekmektedir. Çünkü yarısı uygulanabilen ceza odur. Recm cezasının ise yarısının uygulanması sözko-

53 4425 numaralı hadisin kaynakları

nusu değildir. O halde âyet-i kerimede onun kastedilmediğinde de şüphe yoktur. O halde nikah akdi içerisinde kendisi ile ilişki kurulmuş evli cariye hakkında nikah akdi ile kendisi ile cima olunmuş hür kadının hükmü aynı değildir. Ayet-i kerime bunu beyan ederek evlenmiş cariyenin recm olunacağı yanlış kanaatinin uyanmaması içindir. İlim adamları da cariyenin recm olunmayacağı üzerinde icma etmişlerdir.

Evli olmayana gelince sahih hadisler ile biz evli olana vurulan celde cezasının yarısının uygulanacağını öğrenmiş bulunuyoruz. Malik'in rivâyet ettiği bu hadis ile "birinizin cariyesi zina edecek olursa ona celde vursun" şeklindeki diğer mutlak rivâyetler sözü geçen bu sahih hadisler arasındadır. Bu gibi hadisler ise evli olanı da olmayanı da kapsar. Ama bizim ister evli olsun ister olmasın cariyeye celde cezasının yarısının uygulanması gerektiğine dair sözünü ettiğimiz husus Şafii, Malik, Ebu Hanife, Ahmed ve ümmet âlimlerinin büyük çoğunluğunun görüşüdür. Selefden bir cemaat ise evli olmayan cariye ve kölelere had uygulanmaz demişlerdir. Bu kanaat sahipleri arasında İbn Abbas, Tâvus, Ata, İbn Cureyc ve Ebu Ubeyde de vardır.

"Ali, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait bir cariye zina etmişti... *İyi yaptın* buyurdu." Bu hadisten anlaşıldığı üzere zina eden cariyeye celde cezası uygulanmak gerekir, lohusa, hasta kadın ve benzer durumda olanların cezası ise iyileşinceye kadar ertelenir. Allah en iyi bilendir.

٨/١٩- بَاب حَدِّ الْخَمْرِ

8/19- İÇKİ İÇMENİN HADDİ BABI

٤٤٢٧-١/٣٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُتِيَ بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ فَجَلَدَهُ بِجَرِيدَتَيْنِ نَحْوَ أَرْبَعِينَ قَالَ وَفَعَلَهُ أَبُو بَكْرٍ فَلَمَّا كَانَ عُمَرُ اسْتَشَارَ النَّاسَ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ أَخَفَّ الْحُدُودِ ثَمَانِينَ فَأَمَرَ بِهِ عُمَرُ

4427-35/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip, dedi ki: Katade'yi Enes b. Malik'den tahdis ederken dinledim. Buna göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e içki içmiş bir adam getirildi. Ona iki hurma dalı ile kırk kadar sopa vurdu.

(Enes), dedi ki: Ebu Bekir de bunu uyguladı. Ömer (radıyallâhu anh) halife olunca insanlarla istişare etti. Abdurrahman: Hadlerin en hafifi seksen (sopa) dır, dedi. Ömer de bunun vurulmasını emretti.[54]

٤٤٢٨-.../٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِرَجُلٍ فَذَكَرَ نَحْوَهُ

4428-.../2- Bana Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bize Katade tahdis edip, dedi ki: Enes'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir adam getirildi deyip, hadisi buna yakın olarak zikretti.[55]

٤٤٢٩-٣٦/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ جَلَدَ فِي الْخَمْرِ بِالْجَرِيدِ وَالنِّعَالِ ثُمَّ جَلَدَ أَبُو بَكْرٍ أَرْبَعِينَ فَلَمَّا كَانَ عُمَرُ وَدَنَا النَّاسُ مِنَ الرِّيفِ وَالْقُرَى قَالَ مَا تَرَوْنَ فِي جَلْدِ الْخَمْرِ فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا كَأَخَفِّ الْحُدُودِ قَالَ فَجَلَدَ عُمَرُ ثَمَانِينَ

4429-36/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Enes b. Malik'den rivâyete göre Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) içki içilmesi sebebi ile hurma dalları ile ve ayakkabılarla dövdü. Sonra Ebu Bekir de kırk (sopa) vurdu. Ömer halife olup da insanlar kırsal kesimlere ve köylere doğru gidince içki sebebi ile celde vurmak hususundaki görüşünüz nedir, dedi. Abdurrahman b. Avf: Hadlerin en hafifi olarak onu tespit etmeni uygun görüyorum, dedi. (Enes): Bunun üzerine Ömer de seksen sopa vurdu, dedi.[56]

٤٤٣٠/...-٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4430-.../4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, bize Hişam bu isnad ile aynısını tahdis etti.[57]

---

54 Buhari, 6773; Tirmizi, 1443; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1254

55 4428 numaralı hadisin kaynakları

56 Buhari, 6773, 6776 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 4479; İbn Mace, 2570; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1302

57 4429 numaralı hadisin kaynakları

٤٤٣١-٣٧/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَضْرِبُ فِي الْخَمْرِ بِالنِّعَالِ وَالْجَرِيدِ أَرْبَعِينَ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمَا وَلَمْ يَذْكُرْ الرِّيفَ وَالْقُرَى

4431-37/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki', Hişam'dan tahdis etti, o Katade'den, o Enes'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) içki içmek sebebi ile ayakkabılarla ve hurma dalları ile kırk (sopa) vuruyordu. Sonra da ikisinin hadisine yakın olarak rivâyeti zikretti ama kırsal kesimi ve köyleri zikretmedi.[58]

Şerh

(4427-4431 numaralı hadisler)

(4427) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e içki içmiş bir adam getirildi de... Ömer de onun vurulmasını emretti." Bir rivâyette: (4429) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) içki içmek sebebi ile hurma dalları ve ayakkabılar ile dövdü... bunun üzerine Ömer de seksen sopa vurdu." Başka bir rivâyette (4431) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) içki içmek sebebi ile ayakkabılarla ve hurma dalları ile kırk sopa vuruyordu." (Bundan sonra gelen) Ali (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste (4432) "Kırk sopa vurduktan sonra sopa vurana: Dur, dedi. Sonra: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kırk, Ebu Bekir kırk ve Ömer seksen sopa vurdu. Hepsi sünnettir ama bunu ben daha çok seviyorum, dedi."

Birinci rivâyette: "Abdurrahman hadlerin en hafifi" dedi. Yani sen ona hadlerin en hafifi kadar vur demektir. Yahut da bu haddi hadlerin en hafifi gibi tespit et. Nitekim bu hususu diğer rivâyette açıkça ifade etmiştir. O da: "Görüşüme göre sen bunu hadlerin en hafifi kadar tespit et." Yani şarap (içki) içme haddi olan bu cezayı öyle tespit et. "Hadlerin en hafifi" Kur'an'da nass ile tespit edilmiş olan had olup, sözkonusu hadler hırsızlık haddi el kesilmesi, zina haddi yüz celde vurulması, kazf (zina iftirası) haddi ise seksen celdedir. İşte sen de bu hadlerin en hafifi gibi seksen celde olarak tespit et demektir. Bundan kıyas yapmanın caiz olduğu ve hakim ile müftünün arkadaşları ile hüküm verme meclisinde hazır bulunanlarla istişarede bulunmasının da müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

٤٤٣٢-٦/٣٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ الدَّانَاجِ

58 4429 numaralı hadisin kaynakları

ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْمُخْتَارِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ فَيْرُوزَ مَوْلَى ابْنِ عَامِرٍ الدَّانَاجِ حَدَّثَنَا حُضَيْنُ بْنُ الْمُنْذِرِ أَبُو سَاسَانَ قَالَ شَهِدْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ وَأُتِيَ بِالْوَلِيدِ قَدْ صَلَّى الصُّبْحَ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ قَالَ أَزِيدُكُمْ فَشَهِدَ عَلَيْهِ رَجُلَانِ أَحَدُهُمَا حُمْرَانُ أَنَّهُ شَرِبَ الْخَمْرَ وَشَهِدَ آخَرُ أَنَّهُ رَآهُ يَتَقَيَّأُ فَقَالَ عُثْمَانُ إِنَّهُ لَمْ يَتَقَيَّأْ حَتَّى شَرِبَهَا فَقَالَ يَا عَلِيُّ قُمْ فَاجْلِدْهُ فَقَالَ عَلِيٌّ قُمْ يَا حَسَنُ فَاجْلِدْهُ فَقَالَ الْحَسَنُ وَلِّ حَارَّهَا مَنْ تَوَلَّى قَارَّهَا فَكَأَنَّهُ وَجَدَ عَلَيْهِ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللهِ بْنَ جَعْفَرٍ قُمْ فَاجْلِدْهُ فَجَلَدَهُ وَعَلِيٌّ يَعُدُّ حَتَّى بَلَغَ أَرْبَعِينَ فَقَالَ أَمْسِكْ ثُمَّ قَالَ جَلَدَ النَّبِيُّ ﷺ أَرْبَعِينَ وَجَلَدَ أَبُو بَكْرٍ أَرْبَعِينَ وَعُمَرُ ثَمَانِينَ وَكُلٌّ سُنَّةٌ وَهَذَا أَحَبُّ إِلَيَّ زَادَ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ إِسْمَعِيلُ وَقَدْ سَمِعْتُ حَدِيثَ الدَّانَاجِ مِنْهُ فَلَمْ أَحْفَظْهُ

4432-28/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Ali b. Hucr da tahdis edip, dediler ki: Bize İsmail -ki o b. Uneyye'dir- İbn Ebu Arube'den tahdis etti, o Abdullah ed-Dânac'dan rivâyet etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Yahya b. Hammâd haber verdi, bize Abdulaziz b. el-Muhtar tahdis etti, bize İbn Âmir ed-Dânâc'ın azadlısı Abdullah b. Feyruz tahdis etti, bize Hudayn b. el-Munzir Ebu Sâsân tahdis edip, dedi ki: Şuna tanık oldum: el-Velid, Osman b. Affan'a getirildi. Sabah namazını iki rekat kıl(dır)dıktan sonra, size daha fazlasını da kıldırayım mı, demişti. Onun aleyhine birisi Humrân olan iki adam şahitlik etti. Humrân içki içtiğine diğeri de onu kusarken gördüğüne şahitlik etti.

Bunun üzerine Osman: Eğer onu içmemiş olsaydı kusmazdı, dedi. Sonra: Ey Ali kalk ona celde vur, dedi. Bu sefer Ali de: Kalk ey Hasan, ona celde vur, dedi. Hasan: Sen bunun cefasını, sefasını sürene yükle, dedi. -Ona kızgın gibi idi.-

Bu sefer Ali: Ey Abdullah b. Cafer, kalk da ona celde vur, dedi. O da: Ona celde vurmaya başladı. Ali de sayıyordu. Nihayet kırka varınca: Dur, dedi. Sonra da: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kırk celde vurdu. Ebu Bekr de kırk celde vurdu. Ömer ise seksen vurdu. Bunların hepsi sünnettir, ben de bunu daha çok severim, dedi.

Ali b. Hucr rivâyetinde şunları ekledi: İsmail, dedi ki: Ben Dânâc'ın hadisini kendisinden dinledim, ama onu iyice bellemedim.[59]

59 Ebu Davud, 4480, 4481; İbn Mace, 2571; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10080

٤٤٣٣-٣٩/٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ عُمَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ مَا كُنْتُ أُقِيمُ عَلَى أَحَدٍ حَدًّا فَيَمُوتَ فِيهِ فَأَجِدَ مِنْهُ فِي نَفْسِي إِلَّا صَاحِبَ الْخَمْرِ لِأَنَّهُ إِنْ مَاتَ وَدَيْتُهُ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَسُنَّهُ

4433-39/7- Bana Muhammed b. Minhâl ed-Darîr de tahdis etti... Umeyr b. Said, Ali'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ben herhangi bir kimseye had uygulasam da bundan dolayı ölse içimde bu sebeple bir pişmanlık duymam. İçki içen kişi müstesna. Çünkü o (bunun neticesinde) ölürse onun diyetini öderim. Zira Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu sünnet olarak tespit etmemişti.[60]

٤٤٣٤-.../٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4434-.../8- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, bize Süfyan bu isnad ile aynısını tahdis etti.[61]

Şerh

(4432-4434 numaralı hadisler)

(4432) "Ve hepsi sünnettir." Yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de fiili uygulaması, Ebu Bekir'in uygulaması da gereğince amel edilebilecek bir sünnettir. Ömer'in fiili uygulaması da böyle olmakla birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebu Bekir'in yaptıklarını daha çok severim.

"Ama ben bunu daha çok severim" sözü vurmuş olduğu ve celde vurana: Dur, dediği kırk celdeye işarettir. Yani senin şimdiye kadar buna vurduğun kırk celdeyi seksen celdeden daha çok severim.

Bu da sahabenin fiili uygulamasının gereğince amel olunacak bir sünnet olduğuna delildir. Bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benim sünnetime ve hidayete erdirilmiş raşid halifelerin sünnetine sımsıkı sarılın. Onu azı dişlerinizle kavrayın"* buyruğuna da uygundur. Allah en iyi bilendir.

Hamr (şarab)a gelince, şarab içmenin haram olduğu üzerinde müslümanlar icma ettikleri gibi şarab içene had uygulamanın gerektiği üzerinde de

60 Buhari, 6778; Ebu Davud, 2569; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10254
61 4433 numaralı hadisin kaynakları

icma etmişlerdir. Az ya da çok içmiş olması fark etmez. Aynı şekilde kişi defalarca içse dahi içmesi dolayısı ile öldürülmeyeceği üzerinde de icma etmişlerdir. Tirmizi ve pek çok kimse bu hususta icmaı bu şekilde nakletmişlerdir. Kadı Iyâz -yüce Allah'ın rahmeti ona- ise istisna teşkil eden bir kesimin şöyle dediklerini nakletmektedir: Bu hususta varid olmuş hadis dolayısı ile dört defa ona celde vurulduktan sonra öldürülür. Bu görüş ise bâtıldır, ashab-ı kiramın ve onlardan sonra gelenlerin dört defadan çok içse dahi öldürülmeyeceği şeklindeki icmalarına da aykırıdır. Delil gösterdikleri hadis ise nesh edilmiştir. Bir topluluk da: İcma onun mensuh olduğuna delildir. Bazıları ise bunun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Müslüman bir kimsenin kanı ancak şu üç husustan birisi ile helal olur: Cana can, zina eden evli, dinini terk edip cemaatten ayrılan kişi"* hadisi bunu nesh etmişlerdir.

İlim adamları şarap içme haddinin miktarı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii, Ebu Sevr, Davud, Zahiri âlimleri ve başkaları haddi kırk celdedir demişlerdir. Şafii (radıyallâhu anh) ayrıca: Bununla birlikte imamın bunu seksene kadar çıkarma yetkisi vardır. Bu durumda kırktan fazla ise aklını gidermesine başkasına iftira etmeye, öldürmeye, türlü rahatsızlık verici hallere, namazı terke ve başka hususlara maruz kalmasına sebep olduğu için ta'zir sayılırlar.

Kadı Iyâz aralarında Malik, Ebu Hanife, Evzâî, Sevri, Ahmed ve İshak'ında -yüce Allah'ın rahmeti üzerlerine olsun- bulunduğu selefin ve fukahanın cumhurundan şöyle dediklerini nakletmektedir: Şarap (içki) haddi seksen celdedir. Bu görüşlerine ashabın icmaını son halini ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in fiili uygulamasının sınırlandırmak için olmadığını delil olarak göstermişlerdir. Bundan dolayı ilk rivâyette "kırk kadar" demiştir.

Şafii ve ona muvafakat edenlerin delili ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikinci rivâyette açıkça ifade edildiği gibi ancak kırk celde vurmuştur.

Ömer (radıyallâhu anh)'ın artırması ise ta'zirdir. Ta'zir ise imamın görüşüne havale edilmiştir. İsterse yapabilir, isterse bunu terk edebilir. Yapıp yapmamakta maslahata göre hareket eder. Ömer onu uygun gördüğü için yaptı fakat Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de, Ebu Bekir de, Ali de görmediği için terk ettiler. İşte Şafii (radıyallâhu anh) bu şekilde kırktan fazla celdenin imamın görüşüne havale edilmiş olduğunu söylemektedir.

Kırk celde ise mutlaka gerekli olan miktarı tespit edilmiş haddir. Eğer fazlası had olsaydı, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de, Ebu Bekir (radıyallâhu anh) da onu terk etmediği gibi, Ali (radıyallâhu anh) da Ömer (radıyallâhu anh)'ın fiilinden sonra onu terk etmezdi. Bunun için Ali (radıyallâhu anh): Bununla birlikte hepsi bir sünnettir demiştir. Bu da kırk ile yetinmek de seksene vardırmak da sün-

nettir anlamındadır. Şafii'nin bu görüşü bu hadislerin gerektirdiği ve onların zahirlerinden anlaşılan manadır. Hiçbirisinin anlaşılmasında da herhangi bir müşkil yoktur. Diğer taraftan bizim sözünü ettiğimiz bu miktar hür kimsenin haddidir. Kölenin haddi ise zina ve zina iftirasında olduğu gibi hürre uygulanması gereken haddin yarısıdır. Allah en iyi bilendir.

Ümmet içki içene sarhoş olsun olmasın had vurulacağı üzerinde icma etmişlerdir. Ama ilim adamları nebis içmenin hususunda farklı kanaatlere sahiptirler. Nebiz ise üzüm şırası dışında sarhoşluk veren diğer şıralardır. Şafii, Malik ve Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti onlara- içki ile selef ve haleften ilim adamlarının büyük çoğunluğu bu nebis de haramdır ve bundan dolayı tıpkı üzüm şırası olan şarabı içen kimseye vurulduğu gibi celde vurulur. Bunun mübah olduğuna inanması ya da haram olduğuna inanması arasında bir fark yoktur. Ebu Hanife ve Kufeliler -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ise böyle bir nebiz haram değildir, onu içene de had vurulmaz. Ebu Sevr ise: Haramdır ve onun haram olduğuna inanan kimse onu içtiği için celde vurulur ama mübah olduğuna inanana vurulmaz. Allah en iyi bilendir.

(4427) "İki hurma dalı ile ona kırk kadar celde vurdu." Mezhep âlimlerimiz bunun ne anlama geldiği hususunda farklı görüşlere sahiptir. Onlar: Bunun anlamı şudur: O iki hurma dalı ayrı ayrı idi. Bunların her birisi ile toplamları kırka ulaşıncaya kadar bir miktar sayıda vurdu. İçki içme celdesi seksendir diyenler arasından başkaları ise anlamı şudur demişlerdir: Bu iki dalı bir araya getirip her ikisi ile kırk celde vurdu. Böylelikle toplam seksen celde olur. Ama bizim mezhep âlimlerimizin yorumu daha açıktır. Çünkü diğer rivâyet bunu beyan ettiği gibi ayrıca Ali (radıyallâhu anh)'ın hadisi de bunu beyan etmektedir.

"İki hurma dalı ile ona vurdu." Ve diğer rivâyette (4431) "Hurma dalları ile ve ayakkabılarla" denilmektedir. İlim adamları hurma dalları ile ayakkabılarla, elbiselerin uçları ile vurmak sûreti ile içki için sözkonusu olan celd haddinin gerçekleşeceği üzerinde icma etmiş olmakla birlikte kamçı ile caiz olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bunlar aynı zamanda bizim mezhep âlimlerimizin iki görüşüdür. Daha sahih olan caiz olduğudur. Mezhep âlimlerimizden bazıları istisna olarak bu had için kamçının şart olduğunu söylemiş ve elbise ve ayakkabılarla caiz değildir demiştir. Bu ise fahiş bir hatadır. Bu sahih hadislere aykırı olması sebebi ile söyleyene geri çevrilir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Eğer kamçı ile bu haddi uygulayacak olursa çubuk ile asa arasında büyüklüğü mutedil bir kamçı olmalıdır. Eğer hurma dalı ile vuracak olursa kuru ile yaş arasında hafif olmalıdır. Bunlarla iki vuruş şekli arasında orta yollu vurmalıdır. Elini başının üstüne kaldırmayarak aşa-

ğı indirmekle de yetinmemelidir. Aksine kolunu mutedil bir şekilde kaldırıp vurmalıdır.

"Ömer döneminde insanlar kırsal kesime ve köylere çıkınca..." Rif, suların bulunduğu yerler yahut da sulara yakın yerler demektir. Bu ifadenin anlamı da Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) zamanında Şam ve Irak fethedilip insanlar da rif (denilen kırsal kesim)lere verimli bölgelere geçimin geniş olduğu yerlere, üzüm bağlarının ve çeşitli mahsul ve meyvelerin çok olduğu bölgelere dağılıp yerleşince bu sefer çokça şarap içmeye başladılar. Bu sebeple Ömer de cezalarını ağırlaştırmak ve onları içkiden vazgeçirmek maksadı ile içki içme haddini artırdı.

(4427) "Ömer (radıyallâhu anh) halife olunca insanlarla istişare etti ve Abdurrahman hadlerin en hafif olanını (uygula), dedi." Müslim'de ve başka kaynaklarda bu şekilde bu görüşü ortaya atanın Abdurrahman b. Avf olduğu zikredilmekte ise de Muvatta'da ve başkalarında bu görüşü ortaya atanın Ali b. Ebu Talib (radıyallâhu anh) olduğu belirtilmektedir. Her ikisi doğrudur. Her ikisi de bu görüşü ifade etmişlerdir. Muhtemelen bunu ilk olarak Abdurrahman (radıyallâhu anh) söylemiş, Ali ve başkaları da ona muvafakat etmiş, bundan dolayı bu husus bir rivâyette Abdurrahman (radıyallâhu anh)'a -bu husustaki önceliği dolayısı ile- nisbet etmiş, bir başka rivâyette de fazileti, bilgisinin çokluğu ve Abdurrahman (radıyallâhu anh)'a üstünlüğünden ötürü Ali (radıyallâhu anh)'a nisbet etmiştir.

(4432) "Abdullah ed-Dânac" aynı şekilde sondaki cim hazf edilerek "ed-Dâna" denildiği gibi sonuna he getirilerek "ed-Dânah" da denilir. Farsça'da âlim, bilgin demektir.

"Bize Hudayn b. el-Munzir tahdis etti." Daha önce Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde bu şekilde dad harfi ile Hudayn adında ondan başka kimse olmadığı belirtilmiş idi.

"Onun aleyhine iki kişi şahitlik etti. Biri Humrân idi. Onun şarap içtiğine diğeri ise onu kusarken gördüğüne şahitlik etti. Osman (radıyallâhu anh) da: Onu içmeseydi kusmazdı, dedikten sonra ona celde vurdu." İşte bu Malik ve ona muvafakat edenlere şaraptan dolayı kusan kimseye içki içen haddinin vurulacağına delildir. Bizim mezhebimizin görüşüne göre ise yalnız bundan dolayı had uygulanmaz. Çünkü o bunun şarap olduğunu bilmeden içmiş yahut içmesi için zorlanmış yahut da hadlerin düşmesini sağlayan daha başka mazeretler sebebi ile içmiş olabilir. Burada ise Malik'in delili güçlüdür. Çünkü ashab-ı kiram bu hadiste adı geçen Velid b. Ukbe'ye celde cezası verilmesi üzerinde ittifak etmişlerdir. Mezhebimize mensup ilim adamları buna Osman

(radıyallâhu anh)'ın Velid'in içtiğini bildiğini bundan dolayı hadler hususunda bilgisine uygun olarak hüküm verdiğini söyleyip cevap verebilirler. Ama bu zayıf tevildir. Ayrıca Osman (radıyallâhu anh)'ın ifadelerinin zahiri böyle bir yorumu reddetmektedir. Allah en iyi bilendir.

"Osman (radıyallâhu anh): Ey Ali! Kalk ona celde vur, dedi... Artık yeter, dedi." Hadisin manası şudur: Velid b. Ukbe aleyhine had sabit olunca Osman (radıyallâhu anh) imam olarak Ali (radıyallâhu anh)'a ona ikramda bulunmak ve haddin uygulanması hususunda işi onun yetkisine bırakmak (tehviz) sûreti ile kalk ona celde vur, dedi. Yani bu hususta uygun göreceğin kimseye emretmen sûreti ile ona haddi uygula, dedi. Ali (radıyallâhu anh) de bunu kabul ederek Hasan (radıyallâhu anh)'a, kalk ona celde vur, dedi. Ama Hasan (radıyallâhu anh) kabul etmeyince bu sefer İbn Cafer'e söyledi. O da ona celde vurdu. Ali (radıyallâhu anh)'da az önce belirttiğimiz gibi uygun gördüğümüz kimseye yetki vermek hususunda izin verilmişti.

"Ona kızmıştı" ona (bir sebep dolayısı ile) öfkeli idi.

"Bunun cefasını sefasını sürene yükle."[62] Burada sıcaktan kasıt ileri derecede kendisinden hoşlanılmayan şeydir. Soğuktan kasıt ise serin, rahat ve hoş olan şeydir. Bu Arapların mesellerinden bir meseldir. Asmai ve başkaları, dedi ki: Yani sen bunun sıkıntısını ve pisliklerini onun afiyet ve zevklerini üzerine alan kimseye havale et. Burada zamir halifeliğe ve yöneticiliğe aittir. Yani nasıl ki Osman ve onun yakınları halifeliğin rahat ve huzurunu kullanıyorlarsa ve bunu kendi ellerinde bulunduruyorlarsa onun kötü tarafını, pisliklerini de onlar üstlensinler. Bu da bu celd işini ya bizzat Osman'ın kendisi yüklensin, yahut da ona yakın akrabalarının özel olanlarından birisi yüklensin demektir. Allah en iyi bilendir.

"Dur, dedi., sonra da hepsi de sünnettir, dedi." Bu Ali (radıyallâhu anh)'ın Ömer'in uygulamalarını tazim ettiğine, onun verdiği hükmün ve sözün sünnet olduğuna, emrinin hak olduğuna aynı şekilde Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın da durumunun böyle olduğunu kabul ettiğine delildir. Yani şianın onun hakkında uydurdukları yalanların aksi kanaatteydi.

Şunu da bilelim ki burada Müslim'de zahiren Ali (radıyallâhu anh)'ın Velid b. Ukbe'ye kırk celde vurduğu manası anlaşılmaktadır. Buhari'nin Sahihi'nde Abdullah b. Adiyy b. el-Hiyar rivâyetinden anlaşıldığına göre ise Ali seksen celde vurmuştur. Her ikisinde de sözü edilen olay aynı olaydır. Kadı Iyâz, dedi ki: Ali (radıyallâhu anh)'ın içki haddi hususunda vurulması gereken celde

62 Burada kullanılan deyimin lafzen tercümesi: Onun serinliğini, soğukluğunu kim üstlenmişse sıcaklığını da ona havale et demektir. Şerhte de buna dair açıklama yapılmıştır. (çeviren)

ile ilgili kanaati seksen olduğu şeklindedir. Nitekim içkinin azı için de çoğu için de seksen celde vurulur sözü bu kabildendir. Yine ondan rivâyet edildiğine göre Necaşi diye bilinen bir kişiye seksen celde vurmuştur. (Kadı Iyâz), dedi ki: Meşhur olan ise daha önce Muvatta'dan ve başkasından gelen rivâyette geçtiği gibi haddin seksen celde olarak uygulanmasını Ömer'e teklif eden Ali (radıyallâhu anh)'dır. İşte bütün bunlar Ali (radıyallâhu anh)'ın Velid'e seksen celde vurduğuna dair rivâyet nakledenlerin rivâyetlerine ağırlık kazandırmaktadır. (Kadı Iyâz) devamla, dedi ki: Bu rivâyet ile Müslim'in sözünü ettiği kırk celde vurduğuna dair rivâyet onun iki başlı bir kamçı ile ona celde vurduğuna dair rivâyet ile bir arada telif edilebilir. İşte bu kamçının baş tarafı ile ona kırk celde vurunca toplam seksen celde olur. (Yine Kadı Iyâz devamla), dedi ki: Ayrıca Ali (radıyallâhu anh)'ın: Ben bunu daha çok severim sözü Ömer (radıyallâhu anh)'ın uyguladığı seksen celde hakkında olma ihtimali de vardır. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır. Söylediklerinin bir kısmına aykırı olan bazı hususları daha önce kaydettik ve bunun yorumunu da zikrettik. Allah en iyi bilendir.

(4433) "Ebu Hasîn'den o Umeyr b. Saîd'dan... Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu sünnet olarak tespit etmemişti." Burada adı geçen Ebu Hasin adında ha harfi fethalı sad harfi kesreli olup adı Osman b. Asım el-Esedi el-Kûfi'dir. Umeyr b. Saîd'e gelince, ismi Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde hem "Umeyr" isminde hemde "Said" isminde birer ye harfi vardır. Buhari'nin Sahihi'nde de hadis ve isimlere dair bütün kitaplarda da böyledir. Onun ismi hakkında görüş ayrılığı yoktur. Ama el-Cem'u Beyne Sahihayn adlı eserinde "Said" isminde ye harfi bulunmaksızın "Umeyr b. Sa'd" olarak kaydedilmiştir ki bu bir yanlışlıktır ve bir tashiftir. Ya el-Humeydi'nin kendisinden kaynaklanır yahut da ondan nakledenlerden birisi bu tashifi yapmıştır. Mezhep âlimlerimizin kitaplarından "el-Mühezzeb" adlı eserinde ta'zir babında ise her iki isimdeki ye harfi de zikredilmeksizin "Ömer b. Sa'd" olarak kaydedilmiştir. Bu ise büyük bir hatadır. Doğrusu ise az önce geçtiği gibi her ikisinde ye harfini tespit etmektir.

Ali (radıyallâhu anh)'ın: "Ölürse onun diyetini öderim." Yani onun diyetini tazminat olarak veririm. Bir ilim adamı şöyle demektedir: İfadenin doğru şekli (liannehu: çünkü o yerine) "fe innehu: çünkü o eğer ölürse onun diyetini öderim denilerek lam yerine fe harfi getirilmesidir. Zaten Buhari'nin rivâyetinde de bu şekilde fe iledir.

"Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu sünnet olarak tayin etmemiştir" sözü de şu demektir. Yani onunla ilgili miktarı tespit edilmiş bir had taktir etmemiştir. İlim adamlarının icma ile kabul ettiklerine göre kendisine had uygulanması gerekip de imam yahut imamın görevlendirdiği kimse ona şer'i

had cezasını uygulayıp, bunun sonucunda ölürse bundan dolayı ona diyet de yoktur, keffaret de düşmez. Ne imama, ne imam adına celde vurana, ne de beytü'l-malden böyle bir ödeme gerekir.

Ama ta'zir sebebi ile ölen bir kimseye bizim mezhebimize göre diyet ve keffaret ile onun tazminatının ödenmesi gerekir. Bu tazminatı ödeme yükümlülüğünün kime ait olduğu hususunda ise Şafii'nin iki görüşü vardır. Daha sahih olanına göre onun diyetini imamın akilesi tarafından ödenmelidir. keffaret ise imamın malından ödenir. İkinci görüşe göre ise diyetin beytulmaldan ödenmesi gerekir. Buna göre keffaret yükümlülüğünün kime ait olduğu hususunda ise mezhep âlimlerimizin de iki görüşü vardır. Bir görüşe göre bu da beytülmalden ödenir. İkinci görüşe göre imamın malından ödenir. Bizim mezhebimiz budur. İlim adamlarının büyük çoğunluğu ise bu durumda imama akilesine de beytulmala da tazminat ödemek düşmez demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٩/٢٠- بَاب قَدْرِ أَسْوَاطِ التَّعْزِيرِ

9/20- TA'ZİR OLARAK VURULACAK KAMÇILARIN MİKTARI BABI

٤٤٣٥-٤٠/١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ قَالَ بَيْنَا نَحْنُ عِنْدَ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ إِذْ جَاءَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جَابِرٍ فَحَدَّثَهُ فَأَقْبَلَ عَلَيْنَا سُلَيْمَانُ فَقَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ جَابِرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَا يُجْلَدُ أَحَدٌ فَوْقَ عَشَرَةِ أَسْوَاطٍ إِلَّا فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللهِ

4435-40/1- Bize Ahmed b. İsa tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Amr, Bukeyr b. el-Eşecc'den şöyle dediğini haber verdi. Bizler Süleyman b. Yesâr'ın yanında bulunuyorken yanına Abdurrahman b. Câbir geldi, onunla konuştu. Sonra Süleyman bize dönerek, dedi ki: Bana Abdurrahman b. Câbir babasından tahdis etti, o Ebu Burde el-Ensârî'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Allah'ın hadlerinden bir haddin uygulanması hali dışında hiçbir kimseye on kamçıdan fazla vurulmaz"* buyururken dinlemiştir.[63]

63 Buhari, 6848, 6849, 6850; Ebu Davud, 4491, 4992; Tirmizi. 1463; İbn Mace, 2601; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11720

Şerh

(4435) *"Kimseye... on kamçıdan fazla vurulmaz."* Buradaki "la yücledu: vurulmaz" lafzını iki şekilde zaptetmişlerdir: Birincisi ye harfi fethalı, lam harfi kesreli "la yeclidu: vurmaz" şekli, ikincisi ise ye harfi ötreli lam harfi fethalı "le yücledü" şeklindedir. Her ikisi de sahihtir.

İlim adamları ta'zir hususunda ihtilaf etmişlerdir. Acaba ta'zirde on celde ve daha aşağısı mı vurulur, fazlası caiz değil midir yoksa fazlası caiz olur mu? Ahmed b. Hanbel, Maliki mezhebine mensup Eşheb ve mezhep âlimlerimizden kimisi on celdeden fazlası caiz değildir demişlerdir.

Ashab, tabiin ve onlardan sonra cumhurun kanaatine göre ise fazlası caizdir. Ayrıca bunlar da ihtilaf etmiş olup Malik, mezhebine mensup ilim adamları, Ebu Yusuf, Muhammed, Ebu Sevr ve Tahavi vurulacak celdelerin sayısının sınırı yoktur. Aksine bu imamın görüşüne bırakılmıştır. Had miktarlarından fazla vurmak yetkisi vardır demişlerdir. Çünkü Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) yüzüğüne nakış yapan kimseye yüz celde vurduğu gibi bir çocuğa hadden fazlasını da vurmuştur. Ebu Hanife ise ta'zirde kırk celdeye kadar vurulmaz demiştir. İbn Ebu Leyla yetmişbeş demiştir. Bu aynı zamanda Malik ve Ebu Yusuf'dan gelen bir rivâyettir. Ömer'den gelen sekseni aşmayacağına dair rivâyeti de vardır. İbn Ebu Leyla'dan gelen bir başka rivâyete göre ise ta'zir yüz celdeden aşağıdır. Bu İbn Şubrume'nin de görüşüdür. İbn Ebu Zi'b ve İbn Ebu Yahya ise te'dib için üç celdeden fazla vurulmaz demiştir. Şafii ve mezhebine mensup ilim adamlarının çoğunluğu ise her bir insana vurulacak ta'zir ona uygulanacak asgari hadde kadar ulaşmaz. Buna göre köle ta'zir edilirken yirmiye, hür kişi ta'zir edilirken kırka kadar vurulmaz demiştir.

Bazı mezhep âlimlerimizin, dediklerine göre hür ve kölenin her birine kırk celdeye kadar vurulmaz demişlerdir. Bazıları ise hür ve kölenin her birine yirmiye kadar vurulmaz demişlerdir.

Mezhep âlimlerimiz hadise mensuh olduğunu söyleyerek cevap vermişler ve ashab (radıyallâhu anhum)'un yirmi celdeden fazla vurduklarını delil göstermişlerdir. Maliki mezhebine mensup ilim adamları da bu hadisi bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanına özeldi diye yorumlamışlardır. Çünkü o durumda onlardan bir suç işleyene bu kadarı yeterliydi diye gerekçelendirmişlerdir. Böyle bir yorum ise zayıftır. Allah en iyi bilendir.

Bu hadisin isnadında "bana Amr haber verdi" denilen kişi Amr b. el-Hâris'dir. "O Bukeyr b. el-Eşecc'den... Ebu Burde'den" Dârâkutni, dedi ki:

Amr b. el-Hâris'e Üsâme b. Zeyd de Bukeyr'den, o Süleyman'dan mutaabat etmiş olmakla birlikte Leys, Sa'd b. Ebu Eyyub ve İbn Ebu Leyla her ikisine muhalefet ederek bunu Bukeyr'den, o Süleyman'dan, o Abdurrahman b. Câbir'den, o Ebu Burde'den diye rivâyet etmiş ve "babasından" diye zikretmemişlerdir.

Ayrıca bu hususta Müslim b. İbrahim'e de muhalefet edilmiştir. İbn Cureyc: Ondan, o Abdurrahman b. Câbir'den, o Ensar'dan bir adamdan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den derken Hafs b. Meysere de: Ondan, o Câbir'den, o babasından diye rivâyet etmiştir. Dârâkutni Kitabu'l-Eylel'de: Doğru görüş Leys'in ve ona mütabaat eden Bukeyr'den diye naklettikleri rivâyettir. Kitabu'l-Bey'de ise Amr'ın, dediği sahihtir demektedir. Allah en iyi bilendir.

١٠/٢١- بَاب الْحُدُودُ كَفَّارَاتٌ لِأَهْلِهَا

10/21- HADLER UYGULANDIĞI KİMSELERE KEFFARETTİR BABI

٤٤٣٦-٤١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ نُمَيْرٍ كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي مَجْلِسٍ فَقَالَ تُبَايِعُونِي عَلَى أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللهِ شَيْئًا وَلَا تَزْنُوا وَلَا تَسْرِقُوا وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللهِ وَمَنْ أَصَابَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَعُوقِبَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ أَصَابَ شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ فَسَتَرَهُ اللهُ عَلَيْهِ فَأَمْرُهُ إِلَى اللهِ إِنْ شَاءَ عَفَا عَنْهُ وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ

4436-41/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid, İshak b. İbrahim ve İbn Numeyr, hepsi İbn Uyeyne'den -lafız Amr'a ait olmak üzere- tahdis etti. (Amr), dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Hadesân'den tahdis etti, o Ebu İdris'den, o Ubâde b. es-Sâmit'ten şöyle dediğini rivâyet etti: Bir mecliste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. O: *"Bana Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağınıza, zina etmeyeceğinize, hırsızlık yapmayacağınıza, hak ile olması müstesna Allah'ın haram kıldığı canı öldürmeyeceğinize beyat ediniz. Sizden bunu tam olarak yerine getirenin ecrini vermek Allah'a aittir. Kim bunlardan bir şey yapacak olup da buna*

karşılık cezalandırılacak olursa bu onun için bir kefarettir. Kim bunlardan bir şey yapıp da Allah o yaptığını onun için gizlerse işi Allah'a kalmıştır. Dilerse onu affeder dilerse ona azap eder" buyurdu.[64]

٤٤٣٧-٤٢/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ فَتَلَا عَلَيْنَا آيَةَ النِّسَاءِ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللهِ شَيْئًا الْآيَةَ

4437-42/2- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Hadesân'den bu isnad ile haber verdi ve hadiste: Bize kadınlar(ın beyati) ile ilgili: *"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaklarına..."* (Mümtahine, 12) âyetini okudu ibaresini ekledi.[65]

٤٤٣٨-٤٣/٣- وَحَدَّثَنِي إِسْمَعِيلُ بْنُ سَالِمٍ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ الصَّنْعَانِيِّ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ أَخَذَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ كَمَا أَخَذَ عَلَى النِّسَاءِ أَنْ لَا نُشْرِكَ بِاللهِ شَيْئًا وَلَا نَسْرِقَ وَلَا نَزْنِيَ وَلَا نَقْتُلَ أَوْلَادَنَا وَلَا يَعْضَهَ بَعْضُنَا بَعْضًا فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللهِ وَمَنْ أَتَى مِنْكُمْ حَدًّا فَأُقِيمَ عَلَيْهِ فَهُوَ كَفَّارَتُهُ وَمَنْ سَتَرَهُ اللهُ عَلَيْهِ فَأَمْرُهُ إِلَى اللهِ إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ

4438-43/3- Bana İsmail b. Sâlim de tahdis etti, bize Huşeym haber verdi, bize Halid, Ebu Kilâbe'den haber verdi, o Ebu'l-Eş'as es-Sanani'den, o Ubâde b. es-Sâmit'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlardan (bey'at) aldığı gibi bizden de: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağımıza, hırsızlık yapmayacağımıza, zina etmeyeceğimize, çocukları öldürmeyeceğimize, birbirimize büyü yapmayacağımıza dair beyat aldı. *"Sizden kim bunları eksiksiz yerine getirirse ecrini vermek Allah'a aittir. Sizden her kim haddi gerektiren bir suç işleyip de o had ona uygulanırsa bu onun kefareti olur. Onu Allah kimin için de setr edecek olursa işi Allah'a aittir. Dilerse ona azap eder dilerse ona mağfiret buyurur."*[66]

64 Buhari, 18, 3892, 3999, 4894, 6784, 6801, 7213, 7468; Tirmizi, 1439; Nesai, 4172, 4173, 4189, 4221, 5017; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5094

65 4436 numaralı hadisin kaynakları

66 İbn Mace, 2603; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5090

٤٤٣٩-٤٤/٤ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ الصُّنَابِحِيِّ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّهُ قَالَ إِنِّي لَمِنْ النُّقَبَاءِ الَّذِينَ بَايَعُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ وَقَالَ بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا نُشْرِكَ بِاللهِ شَيْئًا وَلَا نَزْنِيَ وَلَا نَسْرِقَ وَلَا نَقْتُلَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا نَنْتَهِبَ وَلَا نَعْصِيَ فَالْجَنَّةُ إِنْ فَعَلْنَا ذَلِكَ فَإِنْ غَشِينَا مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا كَانَ قَضَاءُ ذَلِكَ إِلَى اللهِ وَقَالَ ابْنُ رُمْحٍ كَانَ قَضَاؤُهُ إِلَى اللهِ

4439-44/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdi. O Ebu'l-Hayr'den, o es-Sunabihi'den, o Ubâde b. es-Sâmit'den rivâyet ettiğine göre şöyle dedi: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile beyatleşen nakiblerdenim. Şunları da ekledi: Biz ona Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağımıza, zina etmeyeceğimize, hırsızlık yapmayacağımıza, hak ile olması dışında Allah'ın haram kıldığı canı öldürmeyeceğimize, yağma yapmayacağımıza, isyan etmeyeceğimize dair beyat ettik. Eğer bunları yerine getirecek olursak cennet verilecektir. Şayet bunlardan herhangi birisini yapacak olursak buna dair hükmü Allah'a ait olacaktır.[67]

Şerh

(4436-4439 numaralı hadisler)

(4436) *"Bana Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağınıza... beyat ediniz... dilerse onu azablandırır."* Diğer rivâyette (4428) "birbirimize büyü yapmayacağımıza... dilerse ona mağfiret buyurur." Diğer rivâyette (4429) "Ona Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacağımıza dair... beyat ettik... Buna dair hükmü Allah'a ait olacaktır" buyurulmaktadır.

(4428) "Büyü yapmayacağımıza" yani sihir yapmayacağımıza dair ahit verdik. Bunun bir iftirada bulunmayacağımıza yahut da nemime (koğuculuk, laf taşıyıcılık) anlamına geldiği de söylenmiştir.

Şunu bilelim ki bu hadis genel (umumi) olmakla birlikte tahsis edilmiştir. Tahsis edilen kısmı da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kim bunlardan bir şey yapacak olursa..."* bölümüdür. Maksat ise şirkin dışındaki günahlardır. Yoksa şirk hiçbir şekilde bağışlanmaz. Ona verilecek olan ceza da ona kefaret olmaz.

67 Buhari, 3893, 6873; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5100

Bu hadisten çeşitli hükümler çıkarılmaktadır:

1. Hadiste sözü geçen bu işler ve bu anlamdaki benzerleri haram kılınmıştır.

2. Hak ehlinin mezhebi (görüşü) olan masiyetler küfürden ayrıdır. Masiyet işleyen kimse eğer o günahlardan tevbe etmeden ölürse bunları işleyen kimsenin kesin olarak cehennemlik olacağı söylenemez. Aksine o yüce Allah'ın meşietine tabidir. Dilerse onu affeder dilerse azablandırır şeklindeki hak ehlinin kanaatinin lehine delil teşkil etmektedir. Bu da hariciler ile mutezilenin kanaatine muhaliftir. Çünkü hariciler masiyetler sebebi ile kişinin kâfir olduğunu söylerken mutezile kâfir olmaz ama ebediyen cehennemde kalır demişlerdir. Mesele daha önce İman Kitabı'nda delilleri ile genişçe açıklanmıştır.

3. Haddi gerektiren bir günah işleyen bir kimseye had uygulanırsa günah ondan kalkar. Kadı Iyâz, dedi ki: İlim adamlarının çoğunluğu hadler bu hadisi delil göstererek bir kefarettir demişlerdir. (Kadı Iyâz devamla): Kimisi de bu hususta kanaat belirtmemiştir. Çünkü Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadise göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hadlerin kefaret olup olmadıklarını bilmiyorum"* buyurmuştur. Ama bizim açıklamakta olduğumuz Ubâde (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği bu hadis senet itibari ile daha sahihtir. Ayrıca iki hadis arasında bir taarruz (çatışma) yoktur. Çünkü Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği bu hadisin Ubâde'nin rivâyet ettiği bu hadisten önce olma ihtimali vardır. Önce bunu bilmiyordu sonra bilmiş oldu. El-Mâzerî, dedi ki: Nefis ve akıcı anlamlı ifadelerden birisi de hadisteki "ve isyan etmemek üzere (beyat ettik) eğer bunu yapacak olursak cennet vardır" buyurulmasıdır. Birinci rivâyette de: *"Sizden kim buna bağlı kalırsa ecrini vermek Allah'a aittir"* buyurmakla birlikte "cennet vardır" buyurmamıştır. Çünkü birinci rivâyette isyan etmeyeceğimize dair" buyurmamıştır. Fakat insan bu hadis-i şerifte zikredilen günahlardan başkasını işleyerek de isyan edebilir. İçki içmek, faiz yemek, yalan şahitlik yapmak gibi. Bazı hallerde hadiste sözü edilen masiyetlerden de uzak kalabilir. Bundan dolayı da ona ecri verilir. Diğer taraftan bunların dışında masiyetleri de bulunabilir. Bunun karşılığında ona cezası verilebilir. Allah en iyi bilendir.

١١/٢٢- بَاب جُرْحُ الْعَجْمَاءِ وَالْمَعْدِنِ وَالْبِئْرِ جُبَارٌ

11/22- HAYVAN, MADEN VE KUYU SEBEBİYLE YARALANMA HEDERDİR

٤٤٤٠-٤٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ الْعَجْمَاءُ جَرْحُهَا جُبَارٌ وَالْبِئْرُ جُبَارٌ وَالْمَعْدِنُ جُبَارٌ وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ

4440-45/1- Bize Yahya b. Yahya ve Muhammed b. Rumh tahdis edip, dedi ki: Bize Leys haber verdi. (H.) bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb ve Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Hayvanın yaralaması hederdir, kuyu hederdir, maden hederdir. Rikâzda da beşte bir vardır."*[68]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hayvanın yaralaması hederdir... Rikâzda da beşte bir vardır."* Burada "el-acmâ -sonu med ile- Âdemoğlu dışında bütün hayvanlar (canlılar) demektir. Behimeye (hayvana) acma denilmesi konuşamadığından ötürüdür. Cubar ise cim harfi ötreli, be harfi şeddesiz olmak üzere heder demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hayvanın yaralaması hederdir"* sözü gündüzün bir şey telef etmesi yahut da o hayvan sahibinin herhangi bir kusuru olmaksızın geceleyin telef etmesi ya da beraberinde kimse bulunmamakla birlikte bir şeyler telef etmesi halleri hakkında yorumlanmıştır. Bu durumlardaki teleflerinin tazminatı ödenmez. Hadis-i şeriften maksat budur.

Şayet hayvan ile birlikte onu süren yahut yeden varsa ya da binicisi olup da ön ya da arka ayakları ile ya da ağzı ile ve benzeri bir organı ile bir şeyler telef edecek olursa onunla birlikte bulunanın malından tazminatı ödenir. İster o hayvanın sahibi olsun, ister onu kiralamış, ister emanet olarak almış, ister gasb etmiş, ister yanına emanet bırakılmış, ister vekil, ister başka birisi olsun fark etmez. Ancak bir insanın telef olmasına sebep olmuşsa o taktirde telef olanın diyeti onunla birlikte bulunan kimsenin akilesi tarafından kefareti de onun malından ödenir.

68 Buhari, 6912; Tirmizi, 1377; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13227

Hayvanın yaralamasından maksat da onun telef ettiği şeylerdir. Bu telef ister yaralama olsun, ister başka bir şey olsun fark etmez.

Kadı Iyâz, dedi ki: İlim adamlarının icma ettikleri üzere hayvanların gündüzün sebep oldukları cinayetlerin beraberlerinde bir kimse bulunmuyor ise tazminatı sözkonusu değildir. Eğer onlarla birlikte binici sürücü yahut yedici bulunuyor ise ilim adamlarının cumhuru yaptıkları bu telefin tazminatının ödeneceği kanaatindedir. Davud ve Zahiri âlimler hiçbir durumda tazminat yoktur. Ancak onunla birlikte bulunan kimsenin hayvanı bu işi yapmaya zorlaması ya da bunu kasten işlemesi hali müstesnadır. Yine âlimlerin büyük çoğunluğu da saldırmak adeti bulunan hayvanların zikrettiğimiz sûrette diğerleri gibi olduğu kanaatindedir. Malik ve mezhebine mensup ilim adamları ise bu gibi hayvanların sahipleri telef ettiklerinin tazminatını öderler. Şafii mezhebi âlimleri de eğer bu hayvanlar bozgunculuk ile tanınıyor ise tazminatını öder. Çünkü bu durumda onları bağlaması gerekir. Eğer hayvanlar geceleyin bir şeyler telef edecek olursa Malik sahipleri teleflerinin tazminatını öder demiştir. Şafii ve mezhebine mensup ilim adamları onları korumakta kusuru varsa tazminat öder, değilse ödemez demişlerdir. Ebu Hanife ise hayvanların gece olsun gündüz olsun telef ettiklerinin tazminatı yoktur demiştir. İlim adamlarının çoğunluğu ise gündüzün otlamasının tazminatı olmadığı kanaatindedir. Leys ve Sahnun tazminat öder demişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Maden de hederdir"* buyruğu da şu demektir: Bir kimse kendi mülkünde ya da ölü (mevak) topraklarda bir maden açıp da oradan birisi geçip içine düşüp ölürse yahut da o madende çalışacak işçiler tutup maden üzerlerine çöküp ölürlerse bu hususta bir tazminat yoktur. Aynı şekilde kuyunun heder olması da şu demektir: Bir kimse kendi mülkünde yahut ölü bir arazide bir kuyu açıp içine bir insan ya da başka bir şey düşüp de telef olursa tazminat yoktur. Yine bir başkasını böyle bir kuyuyu açmak için ücretle tutsa kuyu o kişinin üzerine düşüp ölse tazminat sözkonusu değildir. Ama o kuyuyu Müslümanların gidip geldikleri yolda yahut da başkasının mülkünde iznini almadan açacak olup, içine düşen bir insan telef olursa onun tazminatını onu açanın akilesine düşer. Kefaret de açanın malından ödenir. Eğer insandan başkası telef olursa tazminatı açanın (işçinin) malından ödenmesi gerekir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Rikâzda beşte bir vardır"* buyruğu da rikâzda beşte birin vacip olduğunu açıkça ifade etmektedir. Bize göre bu zekâttır. Rikâz ise cahiliye döneminden kalma gömülerdir. Hem bizim mezhebimizin hem Hicaz ehli âlimlerinin hem de ilim adamlarının çoğunluğu-

nun görüşü budur. Ebu Hanife ve onun dışında Iraklı ilim adamları ise rikâz madenin kendisidir demişlerdir. Onlara göre rikâz ile maden eş anlamlı iki lafızdır.

Fakat bu hadis onların kanaatlerini reddetmektedir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunları birbirinden ayırdetmiş ve birini diğerine atfetmiştir. Sözlükteki asıl anlamı ile rikâz sabit olmak demektir. Allah en iyi bilendir.

٤٤٤١-.../٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ كُلُّهُمْ عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ يَعْنِي ابْنَ عِيسَى حَدَّثَنَا مَالِكٌ كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ بِإِسْنَادِ اللَّيْثِ مِثْلَ حَدِيثِهِ

4441-.../2- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Abdu'l-A'lâ b. Hammâd da hepsi İbn Uyeyne'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize İshak -yani b. İsa- tahdis etti, bize Malik tahdis etti (İbn Uyeyne ile) ikisi Hadesân'den Leys'in isnadı ile hadisin aynısını rivâyet etti.[69]

٤٤٤٢-.../٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَعُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

4442-.../3- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele de tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o İbnu'l-Müseyyeb ve Ubeydullah b. Abdullah'tan, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.[70]

٤٤٤٣-٣٦/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ الْبِئْرُ جَرْحُهَا جُبَارٌ وَالْمَعْدِنُ جَرْحُهُ جُبَارٌ وَالْعَجْمَاءُ جَرْحُهَا جُبَارٌ وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ

69 Yahya b. Yahya'nın hadisini Ebu Davud, 3085 -muhtasar olarak-, 4593; Tirmizi, 1377; Nesai, 2494; İbn Mace, 2509, 2673; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13128, 15147'de; Muhammed b. Rafi'nin hadisini Buhari, 1499; Nesai, 2496; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13236'da rivâyet etmişlerdir.

70 Nesai, 2495; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13351

4443-46/4- Bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhâcir tahdis etti, bize Leys, Eyyub b. Musa'dan haber verdi, o el-Esved b. el-A'la'dan, o Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Kuyunun yaralaması hederdir, madenin yaralaması hederdir, hayvanın yaralaması hederdir, rikâzda da beşte bir vardır."*[71]

٤٤٤-.../٥- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَّامٍ الْجُمَحِيُّ حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

4444-.../5- Bize Abdurrahman b. Sellâm el-Cumahi de tahdis etti, bize Rabi -yani b. Müslim- tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize İbn Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, ikisi, dedi ki: Bize Şu'be tahdis etti (yine) ikisi Muhammed b. Ziyad'dan, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.[72]

71 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14946

72 Abdurrahman b. Sellam el-Cumahi'nin hadisini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14376; Ubeydullah b. Muaz'ın ve İbn Beşşar'ın hadisini de Buhari, 6913; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14387'de rivâyet etmişlerdir.

٣٠/١٨- كِتَابُ الْأَقْضِيَةِ

30/18- DAVALAR KİTABI

Zührî -yüce Allah'ın rahmeti ona-, dedi ki: Kaza (hüküm vermek) aslında bir şeyi sağlam ve muhkem yapmak ve o işi bitirmek demektir. Kaza; bazen bir hükmü geçerli kılıp yürürlüğe koymak anlamına da gelir. Yüce Allah'ın: *"Biz İsrailoğullarına şunu hükmettik..."* (İsra, 4) buyruğu da buradan gelmektedir.

Hakime *kadı* denilmesi onun hükümleri yürürlüğe koyması ve onları sağlamlaştırması dolayısıyladır. Bazan "kadâ" fiili vacip kıldı anlamına da gelir. Bundan dolayı kadıya hükmü hükmün kendisi hakkında yerine getirmesi gereken kişiye vacip kıldığından dolayı da kadı ismi verilmiş olabilir. Zâlimi zulümden alıkoyduğu için de hakime bu isim verilmiştir. Bir kimseyi alıkoymak, engellemek anlamında da "hakemtu: hükmettim" denilir. Hayvanın gemine "hakeme" denilmesi ise başını alıp gitmesine engel oluşundan dolayıdır. Hikmete bu ismin veriliş sebebi ise nefsi hevasından alıkoymasıdır.

١/١- بَاب الْيَمِينِ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ

1/1- YEMİNİN DAVALIYA AİT OLDUĞU BABI

٤٤٤٥-١/١- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَوْ يُعْطَى النَّاسُ بِدَعْوَاهُمْ لَادَّعَى نَاسٌ دِمَاءَ رِجَالٍ وَأَمْوَالَهُمْ وَلَكِنَّ الْيَمِينَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ

4445-1/1- Bana Ebu't-Tahir, Ahmed b. Amr b. Serh tahdis etti, bize İbn Vehb, İbn Cureyc'den haber verdi, o İbn Ebu Muleyke'den, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer insanlara iddia ettikleri verilecek olursa bir takım kimseler bazı adamların kanları ve malları ile ilgili iddialarda bulunurlar. Ama yemin davalıya aittir"* buyurdu.[73]

---

73 Buhari, 4552, 2514, 2668; Ebu Davud, 3619; Tirmizi, 1342; Nesai, 5440; İbn Mace, 2321; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5792

٤٤٤٦-٢/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ نَافِعِ بْنِ عُمَرَ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى بِالْيَمِينِ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ

4446-2/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr, Nâfi' b. Ömer'den tahdis etti, o İbn Ebu Muleyke'den, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yeminin davalıya ait olduğuna hüküm verdi.[74]

Şerh

(4445-4446 numaralı hadisler)

(4445) *"Eğer insanlara iddia ettikleri verilecek olursa..."* diğer rivâyette (4446) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yeminin davalıya ait olduğuna hüküm verdi" buyurulmaktadır. Bu hadisi Buhari ve Müslim Sahih'lerinde bu şekilde merfu olarak İbn Abbas'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyeti diye kaydetmiş bulunmaktadırlar. Sünen sahipleri ve başkaları da bu hadisi böylece zikretmişlerdir. Kadı Iyâz, dedi ki: el-Asimi, dedi ki: Bu hadis merfu olarak sahih değildir. Bu ancak İbn Abbas'ın kendi sözüdür. Nitekim Eyyub ve Nâfi' el-Cumahi, İbn Ebu Muleyke'den, o İbn Abbas'dan diye böylece rivâyet etmişlerdir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bunu Buhari ve Müslim de İbn Cureyc'in rivâyetinden merfu olarak rivâyet etmişlerdir. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır.

Derim ki:Bu hadisi Ebu Davud ve Tirmizi kendi senetleri ile Nâfi' b. Ömer el-Cumahi'den, o İbn Ebu Muleyke'den, o İbn Abbas'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den merfu olarak rivâyet etmiş, Tirmizi: Hasen, sahih bir hadistir demiştir. Diğer taraftan Beyhakî ve başkasının hasen ya da sahih bir isnadı ile fazlalığı bulunan bir rivâyet olmak üzere İbn Abbas'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurdu diye rivâyet edilmiştir: *"İnsanlara iddia ettikleri verilecek olursa bir takım kimseler başkalarının kanlarını ve mallarını iddia edeceklerdir. Ama delil getirmek davacıya yemin de davalıya aittir."*

Bu hadis şeriat hükümlerinin temellerinden pek büyük bir kaidedir. Bu hadiste çeşitli hükümler yer almaktadır:

1. Bir kimsenin iddiaları mücerred iddiası ile kabul edilmez. Aksine bir beyyineye yahut davalının onu doğrulamaya ihtiyacı vardır. Eğer davalının yemin etmesini isterse buna da hakkı vardır.

74 4445 numaralı hadisin kaynakları

2. Sırf iddia etti diye iddiasının verilmeyişindeki hikmeti de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) açıklamış bulunmaktadır. Çünkü sadece iddia etti diye ona istediği verilecek olursa bir takım kimseler başkalarının malları ve kanları hakkında iddiada bulunur ve onları kendilerine mübah görürler. Buna karşılık davalının ise malını ve kanını koruma imkanı da bulunmaz. Ama davacının ise beyyine (delil) ortaya koymakla her ikisini korumak imkanı vardır.

Bu hadis-i şerif, Şafii'nin ve ümmetin selefinin de halefinin de cumhurunun şu kanaatine delil ihtiva etmektedir: Yemin aleyhinde hak iddia olunan her bir kimseye tevcih edilir. Kendisi ile davalı arasında münasebet bulunması ile bulunmaması arasında da bir fark yoktur. Malik ve mezhebine mensup ilim adamlarının çoğunluğu ile Medine'nin yedi fukahası der ki: Yemin ancak kendisi ile arasında bir münasebetin bulunduğu kimselere teklif edilir. Böylelikle akılsız, sefih kimseler fazilet ehline bir günde defalarca yemin ettirmek sûreti ile onları ayağa düşürmesin. İşte böyle bir kötülüğün önlenmesi için aralarında bir münasebetin bulunması şart koşulmuştur. Buradaki münasebet (hilta)nın açıklaması hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Bunun onunla muamelelerde bulunması, karşılıklı borç alıp vermesi ve bunların bir yahut iki şahit ile yapılmasıdır denildiği gibi böyle bir ihtimalin bulunması yeterlidir de denilmiştir. Ayrıca böyle bir kimsenin böyle bir kişi hakkında iddiada bulunmasının makul görülmesidir, diye de açıklanmıştır. Bunların birbirleri ile benzer bir muamelede bulunmasının uygun görülmesidir diye de açıklanmıştır.

Cumhurun delili bu babtaki hadisdir. Kitapta, sünnette ve icmada böyle bir münasebetin (hilta) şart koşulmasının asli bir dayanağı bulunmamaktadır.

٢/٢- بَاب الْقَضَاءِ بِالْيَمِينِ وَالشَّاهِدِ

2/2- YEMİN VE ŞAHİT İLE HÜKÜM VERMEK BABI

٤٤٤٧-٣/١- وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا زَيْدٌ وَهُوَ ابْنُ حُبَابٍ حَدَّثَنِي سَيْفُ بْنُ سُلَيْمَانَ أَخْبَرَنِي قَيْسُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَضَى بِيَمِينٍ وَشَاهِدٍ

4447-3/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis edip edip, dedi ki: Bize Zeyd -ki o b. Hubab'dır- tahdis etti, bana Seyf b. Süleyman tahdis etti, bana Kays b. Sad, Amr b. Dinar'dan haber verdi, o İbn Abbas'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir yemin ve bir şahit ile hüküm verdi.[75]

75 Ebu Davud, 3608, 3609; İbn Mace, 2370; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6299

Şerh

“İbn Abbas’dan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir yemin ve bir şahit ile hüküm vermiştir.” Bu hadisten anlaşıldığı üzere bir şahit ve bir yemin ile hüküm vermek caizdir. Ama ilim adamları bu hususta ihtilaf etmişlerdir. Ebu Hanife, Kufeliler, Şabi, Hakem, Evzâî, Leys ve Maliki mezhebine mensup Endülüs’lü ilim adamları ahkam ile alakalı hiçbir hususta bir şahit ve bir yemin ile hüküm veremez demişlerdir.

Ashab-ı kiram, tabiin ve onlardan sonra gelen çeşitli bölgelerin ilim adamlarından oluşan İslam âlimlerinin çoğunluğu ise şöyle demektedir: (Hakim) bir şahit ve davacının yemini ile mali konularda ve mal maksadı güdülen davalarda hüküm verir. Ebu Bekir es-Sıddîk, Ali, Ömer b. Abdulaziz, Malik, Şafii, Ahmed, Medine Fukahası, Hicaz’ın diğer âlimleri ve çeşitli bölgelerdeki ilim adamlarının çoğunluğu da (Allah onlardan razı olsun) böyle demişlerdir. Delilleri de şudur: Bu mesele hakkında çok sayıda hadis gelmiştir. Bunları Ali, İbn Abbas, Zeyd b. Sabit, Ebu Hureyre, Umare b. Hazm, Sa’d b. Ubâde, Abdullah b. Amr b. el-A’s, Muğire b. Şu’be (radıyallâhu anhum) rivâyet etmişlerdir.

Hadis hafızları der ki: Bu babtaki hadislerin en sahihi İbn Abbas’ın rivâyet ettiği hadisdir. İbn Abdilberr, dedi ki: Kimsenin bu hadisin isnadı hakkında bir tenkidi yoktur. Ayrıca bu alanda bilgi sahibi kimseler arasında sahih olduğunda da görüş ayrılığı bulunmamaktadır. (Devamla), dedi ki: Ebu Hureyre, Câbir ve diğerlerinin rivâyet ettikleri hadisler ise hasen hadislerdir. Doğruyu en iyi bilen Allah’tır.

٣/٣- بَاب الْحُكْمِ بِالظَّاهِرِ وَاللَّحْنِ بِالْحُجَّةِ

3/3 ZAHİRE VE HÜCCETİ (DELİLİ) GÜZEL ANLATMAYA GÖRE HÜKÜM VERME BABI

٤٤٤٨-١/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلْحَنَ بِحُجَّتِهِ مِنْ بَعْضٍ فَأَقْضِيَ لَهُ عَلَى نَحْوِ مِمَّا أَسْمَعُ مِنْهُ فَمَنْ قَطَعْتُ لَهُ مِنْ حَقِّ أَخِيهِ شَيْئًا فَلَا يَأْخُذْهُ فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ بِهِ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ

4448-4/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti, bize Ebu Muaviye, Hişam b. Urve'den haber verdi, o babasından, o Ebu Seleme kızı Zeyneb'den, o Um Seleme'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz benim huzurumda davalaşıyorsunuz. Birilerinizin diğerlerine göre delilini daha iyi bir şekilde açıklayabilmesi mümkündür. Ben de onun lehine ondan dinlediğime göre hüküm verebilirim. Her kime kardeşinin hakkından bir şey kesip verecek olursam onu almasın. Çünkü ben bununla ona ancak cehennemden bir parça kesip vermiş olurum"* buyurdu.[76]

٤٤٤٩-.../٢- وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4449-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn Numeyr tahdis etti, ikisi Hişam'dan bu isnad ile aynısını rivâyet etti.[77]

٤٤٥٠-٥/٣- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سَمِعَ جَلَبَةَ خَصْمٍ بِبَابِ حُجْرَتِهِ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّهُ يَأْتِينِي الْخَصْمُ فَلَعَلَّ بَعْضَهُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَادِقٌ فَأَقْضِي لَهُ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَحْمِلْهَا أَوْ يَذَرْهَا

4450-5/3- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Seleme'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) odasının kapısında davacıların gürültüsünü işitince yanlarına çıktı ve: *"Ben ancak bir beşerim. Hiç şüphesiz davacı(lar) bana gelir. Belki onların biri diğerinden daha beliğ olabilir. Ben de onun doğru söylediğini düşünerek onun lehine hüküm verebilirim. Kimin lehine bir müslümanın hakkını hükmederek verirsem şüphesiz ki o ancak ateşten bir parçadır. İster onu taşısın ister bıraksın"* buyurdu.[78]

76 Buhari, 2458 -buna yakın-; 2680, 6967, 7169, 7181 -buna yakın-, 7185 -buna yakın-; Ebu Davud, 3583; Tirmizi, 1339; Nesai, 5416, 5437; İbn Mace, 2317; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18261

77 4448 numaralı hadisin kaynakları

78 4448 numaralı hadisin kaynakları

٤٤٥١-٦/٤- وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كِلاَهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ يُونُسَ وَفِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ قَالَتْ سَمِعَ النَّبِيُّ ﷺ لَجَبَةَ خَصْمٍ بِبَابِ أُمِّ سَلَمَةَ

4451-6/4- Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi, ikisi Hadesân'den bu isnad ile Yunus'un hadisine yakın olarak rivâyet etti.

Ma'mer'in hadisi rivâyetinde: (Um Seleme), dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Seleme'nin kapısının önünde hasımların gürültülerini duydu, dedi.[79]

Şerh

(4448-4451 numaralı hadisler)

(4448) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Siz benim huzurumda davalaşıyorsunuz... Ona ateşten bir parça kesip veriyorum."* Diğer rivâyette (4450) *"Ben ancak bir beşerim... Onu ister taşısın ister bıraksın"* buyurulmaktadır.

el-Hanu: Daha güzel açıklayan lafzı ha harfi fethalı olup ikinci rivâyette açıkça ifade ettiği gibi daha beliğ ve delilini ortaya koymayı daha iyi bilen demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben ancak bir beşerim"* buyruğunun anlamı beşeriyetin haline dikkat çekmek ve yüce Allah kendilerine bu kabilden bir şey bildirmediği sürece gaybden ve işlerin gizli iç hallerinden hiçbir şeyi bilmelerinin mümkün olmadığına dikkat çekmektir. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hakkında sair beşer için geçerli olan hususların ahkam ile ilgili hususlarda onun için de geçerli olduğuna, kendisinin insanlar arasında zahire göre hüküm verdiğine, gizli ve iç halleri ise Allah'ın görüp ondan hesaba çekeceğine dikkat çekilmektedir. Bu sebeple o beyyine ile, yemin ile ve buna benzer zahiri hükümlere göre hüküm verir. Halbuki işlerin iç yüzünün bundan farklı olması mümkündür. Ama o ancak zahire göre hüküm vermekle yükümlü tutulmuştur. Bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben la ilahe illallah deyinceye kadar insanlarla savaşmakla emrolundum. Bunu söylemeleri halinde kanlarını ve mallarını benden korumuş*

79 4448 numaralı hadisin kaynakları

olurlar. Ancak onun hakkıyla koruyabilirler. Hesaplarını görmek ise Allah'a aittir" buyruğuna benzemektedir. Lanetleşen karı koca ile ilgili hadiste de: *"Eğer yeminler olmasaydı ben ona (lanetleşen kadına) ne yapacağımı bilirdim"* buyurdu. Elbetteki yüce Allah dilemiş olsaydı onun her iki hasmın iç durumunu da bilmesini sağlar ve o da herhangi bir şahitliğe ya da yemine gerek duymadan kendi içindeki kesin bilgiye göre hüküm verirdi. Ama yüce Allah ümmetine ona tabi olmayı, söz, fiil ve hükümlerinde ona uymayı emrettiği için işlerin iç yüzünü bilmemek hususunda onların hükmünü de onun için geçerli kıldı. Böylelikle bu hususta ümmetin hükmü onun hükmü ile aynı olsun. Bunun için yüce Allah kendisinin başkası ile eşit olduğu zahire göre hüküm verme halini icra etmiştir. Böylelikle ona uymak mümkün olabilsin ve bâtına bakmaksızın zahiren görülen hükümlere uyup, onları kabul etmek hususunda kulların gönülleri hoş olsun. Allah en iyi bilendir.

Bu hadis Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bazı hallerde bâtına uymayan bir zahir ile karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir. Halbuki usül âlimleri onun hükümler hususunda hata üzerinde bırakılmayacağını ittifakla kabul etmişlerdir denilecek olursa buna cevap şudur: Hadis ile usül âlimlerinin kaidesi arasında herhangi bir çatışma yoktur. Çünkü usül âlimlerinin kastettikleri hakkında içtihadı ile hüküm verdiği hususlardır. Acaba bu hususta hata etmesi mümkün müdür? İşte bu konuda mümkün olup olmaması ile ilgili çoğunluğun görüş ayrılığı vardır. Aralarından bunun olmayacağını söyleyenler vardır. Caizdir diyenler ise O hatasının devamı üzerinde bırakılmaz. Aksine yüce Allah onu kendisine bildirir ve O da bunu telafi eder demişlerdir.

Hadisteki bu durumun anlamı da şudur: Eğer beyyine ve yemin gibi içtihadda bulunmaksızın hüküm verecek olursa işte bu gibi hallerde zahiri bâtını ile örtüşmeyen bir hüküm verecek olursa verdiği bu hükme hata denilmez. Aksine mükellef olduğu kesinleşen esaslara bağlı olarak verdiği hüküm doğrudur. Mesela iki şahitin şahitliği ile amel etmenin gerekliliğidir. Eğer bu iki şahit yalancı ise ya da buna yakın bir durumda ise kusur onlardandır ve onlara yardımcı olanlardandır. Hükme gelince bu hususta onun için başka bir çare yoktur. Bundan dolayı ayıplanması da sözkonusu olamaz. Halbuki içtihat edip hata ederse durum böyle değildir. Çünkü böyle bir olayda verdiği böyle bir hüküm şeriatın hükmü değildir. Allah en iyi bilendir.

Bu hadis-i şerifte Maliki, Şafii ve Ahmed'in mezhebleri ile İslam âlimlerinin ve ashab, tabiin ve onlardan sonra gelen çeşitli bölgelerdeki fukahanın büyük çoğunluğunun şu görüşünün lehine delil bulunmaktadır: Hakimin hükmü bâtını değiştirmez ve haramı helal kılmaz. Buna göre iki yalancı şahit bir malın bir kişiye ait olduğuna tanıklık etse hakim de buna göre hüküm verse

lehine hüküm verilen kişiye bu mal helal olmaz. Eğer kişi aleyhine başkasını öldürdüğüne dair şahitlik ederlerse velinin onların yalan söylediklerini bilmekle birlikte öldürülmesini sağlaması helal olmaz. İki şahit eğer bir kişinin hanımını boşadığına şahitlik ederse onların yalan söylediklerini bilen bir kimsenin hakimin kadının boşandığına hüküm vermesinden sonra o kadın ile evlenmesi helal değildir.

Ebu Hanife ise şöyle demektedir: Hakimin hükmü malları değil de fercleri helal kılar. Bu sebeple o şöyle demektedir: Burada sözü geçen böyle bir kadını nikahlamak helal olur. Ancak bu kanaat hem bu sahih hadise hem de ondan önceki icmaa aykırıdır. Diğer taraftan kendisinin de başkasının da uygun bulduğu bir kaideye de aykırıdır ki o da fercler hususunda ihtiyatlı olmak mali konularda ihtiyatlı bulunmaktan önceliklidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben bununla ona ateşten bir parça kesip vermiş oluyorum."* Yani böyle birisinin lehine bâtına aykırı zahiren bir hüküm verecek olursam o haramdır ve sonunda cehennem ateşine götürür.

"Onu ister taşısın ister bıraksın." Burada onu serbest bırakmak anlamında değildir. Aksine bu tehdit ve korkutmadır. Yüce Allah'ın: *"İsteyen iman etsin isteyen de kâfir olsun"* (Kehf, 29) buyruğu ile: *"İstediğiniz gibi amel ediniz"* (Fussilet, 40) buyruğu gibidir.

"Um Seleme'nin kapısı önünde hasımların gürültüsünü işitti." Burada "lecebe" lafzı lam, cim ve be harfleri fethalı olarak söylenir. Bundan önceki rivâyette ise "celebe" şeklinde olup cim harfi lamdan öncedir. Her ikisi de doğrudur. Celebe ve lecebe seslerin birbirine karışması demektir. Buradaki (tekil olarak kullanılmış olan) "hasb" lafzı çoğul anlamındadır. Bu da hem tekil hem çoğul hakkında kullanılan lafızlardandır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kimin lehine bir müslümana ait bir hakkı hükmedip verecek olursam"* burada "müslüman" kayıtlaması çoğunlukla görülen hal içindir. Yoksa kâfiri bu hususta hükmün dışında tutmak kastedilmemiştir. Çünkü zımminin de antlaşmalının da mürtedin de bu hususta malı tıpkı müslümanın malı gibidir. Allah en iyi bilendir.

٤/٤- بَاب قَضِيَّةِ هِنْدٍ

4/4- (EBU SÜFYAN'IN HANIMI) HİND'İN MESELESİ BABI

٤٤٥٢-١/٧- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَتْ هِنْدٌ بِنْتُ عُتْبَةَ امْرَأَةُ أَبِي سُفْيَانَ

عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ لَا يُعْطِينِي مِنَ النَّفَقَةِ مَا يَكْفِينِي وَيَكْفِي بَنِيَّ إِلَّا مَا أَخَذْتُ مِنْ مَالِهِ بِغَيْرِ عِلْمِهِ فَهَلْ عَلَيَّ فِي ذَلِكَ مِنْ جُنَاحٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خُذِي مِنْ مَالِهِ بِالْمَعْرُوفِ مَا يَكْفِيكِ وَيَكْفِي بَنِيكِ

4452-7/1- Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî tahdis etti, bize Ali b. Müzhir, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Süfyan'ın zevcesi Utbe kızı Hind Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdi ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çocuklarıma yetecek kadar nafaka vermiyor. Ancak onun bilgisi olmadan malından bir şeyler alıyorum. Bundan dolayı benim için bir vebal var mı, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sana ve çocuklarına yetecek kadarını maruf bir şekilde onun malından al"* buyurdu.[80]

٤٤٥٣-.../٢- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَوَكِيعٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4453-.../2- Bunu bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Ebu Kureyb de tahdis etti. İkisi Abdullah b. Numeyr'den, o Veki'den rivayet etti (H). Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Abdulaziz b. Muhammed haber verdi. (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize Dahhak -yani b. Osman- haber verdi, hepsi Hişam'dan bu isnad ile rivayet etti.[81]

Şerh

(4452-4453 numaralı hadisler)

"Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Süfyan cimri bir adamdır... Sana ve oğullarına yetecek kadarını maruf bir şekilde onun malından al.

80 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf 17121

81 Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ile Ebu Kureyb'in Abdullah b. Numeyr'den rivayet ettiği hadis ile Yahya b. Yahya'nın ve Muhammed b. Rafi'nin rivayet ettikleri hadisi Müslim tek başına rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16960, 16993, 17036; Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ve Ebu Kureyb'in Veki'den rivayetini Nesai, 5435; İbn Mace, 2293; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17261'de rivayet etmişlerdir.

Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Zevcenin nafakasını karşılamak vaciptir.

2. Küçük ve fakir çocukların nafakasını karşılamak vaciptir.

3. Nafaka miktar olarak müdler ile değil yeterlilikle miktarı tespit edilir. Mezhep âlimlerimizin görüşüne göre yakın kimsenin nafakası bu hadisin zahirinden anlaşıldığı gibi yeterli olmak ile miktarı tespit edilmiştir. Zevcenin nafaka miktarı ise müdler ile tespit edilmiştir. Varlıklı olan kimse günlük iki müd, eli dar için günlük bir müd, orta halli için bir buçuk müddür. Ama bu hadis bizim mezhep âlimlerimizin kanaatini reddetmektedir.

4. Fetvâ ve hüküm vermek halinde yabancı kadının konuşmasını dinlemek -konuşmaya benzer şeylerin hükmü de böyledir- caizdir.

5. Fetvâ sormak, şikayette bulunmak ve benzeri sebepler için bir kimseyi hoşuna gitmeyecek şekilde sözkonusu etmek caizdir.

6. Başkası üzerinde bir hakkı olup da onu almaktan aciz ise izni olmaksızın hakkettiği kadarı ile malından alması caizdir. Bizim mezhebimiz bu şekildedir. Ama Ebu Hanife ve Malik (Allah ikisinden de razı olsun) bunu kabul etmezler.

7. Fetvâyı mutlak olarak vermek caizdir. Bu durumda maksat fetvâ verenin söylediğinin sabit olmasına bağlı olarak verilmesi şeklindedir. Müftinin ayrıca eğer bu sabit olursa hüküm şöyle şöyle olur demesine ihtiyaç yoktur. Aksine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mutlak olarak söylediği gibi fetvâyı mutlak olarak vermesi caizdir. Eğer bunu da söylerse bir sakıncası yoktur.

8. Babalarının malından çocukların bakımı ve masraflarının karşılanması hususunda kadın da müdahildir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Baba, küçük çocuğunun nafakasını vermeyecek olursa yahut hazır bulunmuyorsa, hakim, annesine babanın malından almak yahut babanın adına borçlanmak ve böylelikle küçük çocuğun nafakasını karşılamaya izin verir. Ancak bunun için ehliyetli olması şarttır. Hakimin izni olmaksızın onun malından kendiliğinden alabilir mi? Bu hususta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebu Süfyan'ın hanımına söyledikleri bir fetvâ mıydı yoksa bir mahkeme hükmü mü idi hususunda mezhep âlimlerimizin iki farklı kanaatine bağlı olarak iki görüşü bulunmaktadır. Daha sahih olanına göre ise onun bu söylediğinin fetvâ olduğu ve bunun da benzer durumda olan her bir kadın hakkında geçerli olup caiz olduğudur. İkinci görüşe göre ise bu bir mahkeme hükmü idi. Dolayısı ile ondan başkası için (aynı işi yapmak) ancak hakimin izin vermesi ile caiz olur. Allah en iyi bilendir.

9. Şer'i bir sınırlandırmanın bulunmadığı hususlarda örf dayanak alınır.

10. Evli kadının bu hususta kocasının kendisine izin vermesi yahut da buna razı olduğunu bilmesi şartı ile ihtiyacını görmek üzere evinden çıkması caizdir.

Mezhep âlimlerimizden ve başkalarından pek çok kimse de bunu hazır olmayan hakkında mahkeme hükmünün caiz olduğuna bunu delil göstermişlerdir. Bu mesele hakkında ise ilim adamlarının değişik görüşleri bulunmaktadır. Ebu Hanife ve diğer Kufeli fukaha hiçbir husus ile ilgili olarak aleyhine hüküm veremez demişlerdir. Şafii ve cumhur ise insanların hakları ile ilgili hususlarda aleyhine hüküm verebilir fakat yüce Allah'ın hadleri hususunda hüküm veremez demişlerdir.

Bununla birlikte bu hadisin bu mesele için delil gösterilmesi sahih değildir. Çünkü bu mesele Mekke'de olmuş, Ebü Süfyan da Mekke'de hazır bulunuyordu. Hazır olmayan aleyhine hüküm vermenin şartı ise o şehirde bulunmaması yahut da ona güç yetiremeyecek ya da güç yetirmesine imkanı olmayacak şekilde gizli saklı bulunmasıdır. Bu şart ise Ebu Süfyan'da bulunmuyordu. O halde buradaki hüküm hazır olmayan hakkında verilen bir hüküm olmayıp, aksine daha önce belirttiğimiz gibi bir fetvâ idi. Allah en iyi bilendir.

٤٤٥٤-٨/٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ هِنْدٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ وَاللهِ مَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ الأَرْضِ أَهْلُ خِبَاءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُذِلَّهُمُ اللهُ مِنْ أَهْلِ خِبَائِكَ وَمَا عَلَى ظَهْرِ الأَرْضِ أَهْلُ خِبَاءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يُعِزَّهُمُ اللهُ مِنْ أَهْلِ خِبَائِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَيْضًا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ مُمْسِكٌ فَهَلْ عَلَيَّ حَرَجٌ أَنْ أُنْفِقَ عَلَى عِيَالِهِ مِنْ مَالِهِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا حَرَجَ عَلَيْكِ أَنْ تُنْفِقِي عَلَيْهِمْ بِالْمَعْرُوفِ

4454-8/3- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Hind Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin ederim ki senin hane halkından daha çok Allah'ın zelil etmesini sevdiğim bir başka hane ehli yeryüzünde yoktu. Şimdi ise senin hane halkından çok Allah'ın aziz kılmasını sevdiğim yeryüzünde başka bir hane ehli bulunmuyor, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nefsim elin-*

de olana yemin ederim ki (bu) yine de (daha da ileriye gidecektir)" buyurdu. Daha sonra Hind: Ey Allah'ın Rasûlü! Şüphesiz Ebu Süfyan eli sıkı birisidir. Onun izni olmaksızın onun malından onun çocuklarına harcamamda benim için bir vebal var mı?, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Maruf bir şekilde onlara harcamanda senin için bir vebal yoktur"* buyurdu.[82]

٤٤٥٥-٩/٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي الزُّهْرِيِّ عَنْ عَمِّهِ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ هِنْدٌ بِنْتُ عُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا كَانَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ خِبَاءٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَذِلُّوا مِنْ أَهْلِ خِبَائِكَ وَمَا أَصْبَحَ الْيَوْمَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ خِبَاءٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَعِزُّوا مِنْ أَهْلِ خِبَائِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَيْضًا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ مِسِّيكٌ فَهَلْ عَلَيَّ حَرَجٌ مِنْ أَنْ أُطْعِمَ مِنَ الَّذِي لَهُ عِيَالَنَا فَقَالَ لَهَا لَا إِلَّا بِالْمَعْرُوفِ

4455-9/4- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize Zührî'nin kardeşinin oğlu, amcasından tahdis etti, bana Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Âişe, dedi ki: Utbe b. Rabia'nın kızı Hind gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin ederim ki senin hane halkından daha çok zelil olmalarını sevdiğim yeryüzünde başka bir hane halkı yoktu. Bugün ise senin hane halkından daha çok aziz olmasını sevdiğim yeryüzünde başka bir hane halkı artık kalmadı, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki (bu) daha da (ileriye gidecektir)"* buyurdu. Daha sonra Hind: Ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Süfyan eli çok sıkı birisidir. Ona ait olan maldan çocuklarımıza yedirmemde benim için bir vebal var mı, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Maruf ile olması şartı ile hayır"* buyurdu.[83]

Şerh

(4454-4455 numaralı hadisler)

(4454) "Hind Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip... nefsim elinde olana yemin olsun ki (bu) yine de (artacaktır)." Diğer rivayette (4455) "Bugün ise yeryüzünde... yoktur." Kadı Iyâz, dedi ki: Hind burada haba (çadır) halkı ile kastettiği bizzat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisidir. Onu tazim

82 Ebu Davud, 3533; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16633

83 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; 16617

etmek maksadı ile hane halkı diyerek kinayeli bir lafız kullanmıştır. Bununla kendi ehli beytini kastetmiş olma ihtimali de vardır. Haba ile de kişinin meskeni ve evi de kastedilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki yine de"* sözü şu demektir: Senin bu sevgin daha da artacak, iman kalbinde iyice yer edecek, Allah'a ve Rasûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgin artacak, ona olan nefretinden dönüşün gittikçe güçlenecektir demektir.

"Eydan: Yine de" lafzı dönmek demek olup mazi ve muzari filleri: Âdayeîdu diye gelir.

Son rivayetteki: "Ebu Süfyan eli çok sıkı birisidir" sözü cimri ve bahil demektir. Bu lafız iki farklı şekilde zaptedilmiş olup bunları Kadı Iyâz nakletmiştir. Birincisi mim harfi fethalı ve sin harfi şeddesiz "mesîk" şeklinde ikincisi mim harfi şin harfi şeddeli "missîk" şeklindedir. Bu ikincisi muhaddislerin rivayetinde daha meşhurdur. Birincisi de dil bilginleri nezdinde daha sahihtir. Her ikisi de mübalağa kipidir. Allah en iyi bilendir.

"Onun malından çocuklarımıza yedirmemde benim için bir vebal var mı?" dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: Maruf ile olması şartı ile hayır buyurdu." İbare bütün nüshalarda bu şekildedir ve doğrudur. Yani: Önce bir vebal yoktur, dedikten sonra maruf olması dışında diye ikinci bir cümle kurmuştur. Yani ancak maruf olanı harca yahut da ancak maruf olanı infâk etmemen şartı ile vebal yoktur demektir.

٥/٥- بَاب النَّهْيِ عَنْ كَثْرَةِ الْمَسَائِلِ مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ وَالنَّهْيِ عَنْ مَنْعٍ وَهَاتِ وَهُوَ الِامْتِنَاعُ مِنْ أَدَاءِ حَقٍّ لَزِمَهُ أَوْ طَلَبِ مَا لَا يَسْتَحِقُّهُ

5/5- GEREKSİZ YERE ÇOKÇA SORU SORMANIN YASAK OLUŞU, YERİNE GETİRİLMESİ GEREKEN BİR HAKKI YAHUT DA HAK ETMEDİĞİNİ İSTEMEK DEMEK OLAN ENGELLEMENİN VE: VER, DEMENİN YASAK OLUŞU

٤٤٥٦-١٠/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ اللهَ يَرْضَى لَكُمْ ثَلَاثًا وَيَكْرَهُ لَكُمْ ثَلَاثًا فَيَرْضَى لَكُمْ أَنْ تَعْبُدُوهُ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَأَنْ تَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَيَكْرَهُ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ

4456-10/1- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir, Süheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Allah sizin için üç şeye razı olur ve sizin üç şeyi yapmanızdan da hoşlanmaz. Sizin kendisine ibadet edip ona hiçbir şeyi koşmamanıza, hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılıp dağılmamanıza razı olur. Sizin, dedikodu yapmanızdan, çokça soru sormanızdan, malı boşu boşuna kaybetmenizden de hoşlanmaz"* buyurdu.[84]

٤٤٥٧-١١/٢- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُهَيْلٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَيَسْخَطُ لَكُمْ ثَلَاثًا وَلَمْ يَذْكُرْ وَلَا تَفَرَّقُوا

4457-11/2- Bize Şeybân b. Ferrûh da tahdis etti, bize Ebu Avâne, Süheyl'den bu isnad ile aynısını rivayet etti ancak o rivayetinde: Sizin üç şeyi yapmanıza gazap eder demiş ve "ayrılmamanızı" lafzını zikretmemiştir.[85]

٤٤٥٨-١٢/٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ وَرَّادٍ مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ عَنْ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ وَوَأْدَ الْبَنَاتِ وَمَنْعًا وَهَاتِ وَكَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا قِيلَ وَقَالَ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ

4458-12/3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti... Muğire b. Şu'be, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Şüphesiz aziz ve celil Allah size annelere kötü davranmayı, kızçocuklarını diri diri gömmeyi (hak olanı) vermemeyi, (hak olmayanı isteyerek) ver demeyi haram kıldı ve sizin için üç hususu, dedikoduyu, çokça soru sormayı ve malı zayi etmeyi hoş görmemiştir"* buyurdu.[86]

٤٤٥٩-.../٤- وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَمْ يَقُلْ إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

4459-.../4- Bana Kasım b. Zekeriyya da tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa, Şeybân'dan tahdis etti, o Mansur'dan bu isnad ile aynısını rivayet

84 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12607
85 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12794
86 Buhari, 1477, 2408, 5975; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11536

etti. Ancak o rivayetinde: Ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) haram kıldı demekle birlikte: Muhakkak Allah size haram kıldı demedi.[87]

٤٤٦٠-١٣/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ حَدَّثَنِي ابْنُ أَشْوَعَ عَنْ الشَّعْبِيِّ حَدَّثَنِي كَاتِبُ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ كَتَبَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمُغِيرَةِ اكْتُبْ إِلَيَّ بِشَيْءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَكَتَبَ إِلَيْهِ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ كَرِهَ لَكُمْ ثَلَاثًا قِيلَ وَقَالَ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ

4460-13/5- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize İsmail b. Uleyye, Halid el-Hazzâ'dan tahdis etti. Bana İbn Eşva' Şa'bîden tahdis etti. Bana Muğire b. Şu'be'nin kâtibi tahdis edip, dedi ki: Muaviye, Muğire'ye: Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğun bir şey yaz, diye mektup yazdı. Muğire de ona: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Allah sizin üç şeyi yapmanızdan hoşlanmaz: dedikodu, malı zayi etmek ve çokça soru sormak"* buyururken dinledim, diye yazdı.[88]

٤٤٦١-١٤/٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُوقَةَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الثَّقَفِيُّ عَنْ وَرَّادٍ قَالَ كَتَبَ الْمُغِيرَةُ إِلَى مُعَاوِيَةَ سَلَامٌ عَلَيْكَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ ثَلَاثًا وَنَهَى عَنْ ثَلَاثٍ حَرَّمَ عُقُوقَ الْوَالِدِ وَوَأْدَ الْبَنَاتِ وَلَا وَهَاتِ وَنَهَى عَنْ ثَلَاثٍ قِيلَ وَقَالَ وَكَثْرَةِ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةِ الْمَالِ

4461-14/6- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti... Verrad, dedi ki: Muğire Muaviye'ye şunu yazdı: Selam sana. İmdi ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Muhakkak Allah üç şeyi haram kıldı, üç şeyi yasakladı: Babaya karşı gelmeyi, kız çocuklarını diri diri gömmeyi, hayır ve ver demeyi haram kıldı. Üç şeyi yasakladı:, dedikoduyu, çokça soru sormayı ve malı zayi etmeyi"* buyururken dinledim.[89]

87 4458 numaralı hadisin kaynakları
88 4458 numaralı hadisin kaynakları
89 4458 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4456-4461 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: (4456) *"Allah sizin için üç şeye razı olur... ve malı zayi etmek."* Diğer rivayette (4458) *"Şüphesiz Allah size annelere karşı gelmeyi... haram kıldı."*

İlim adamları der ki: Yüce Allah için hoşnutluk, gazap etmek ve hoşgörmemek ile kastedilen onun emri nehyi (yasaklaması) sevabı ve cezasıdır. Ya da bazı kulları için sevap olanı bazıları için de cezayı murad etmesidir. Allah'ın ipine sımsıkı sarılmak ise Allah'ın ahdine sıkı sıkı yapışmaktır. O da onun aziz kitabına uymak, sınırlarına riayet etmek, onun edebi ile edeplenmektir. İp, ahit, antlaşma, eman, bağlantı kurma ve sebep anlamlarında kullanılır. Bunun asıl anlamı ise Arapların ipi bu gibi hususlar hakkında kullanmalarıdır. Çünkü onlar zorlu ve sıkıntılı hallerinde ipe sımsıkı sarılırlar ve ip ile ayrılmış olanı birbirine bağlarlar. Bundan dolayı ip bu hususlar hakkında istiare yolu ile kullanılmıştır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ayrılmayın"* buyruğu müslüman cemaat ile birlikte kalmayı ve onların birbirleri ile kaynaşmasını emretmektedir. Bu ise İslam'ın temel dayanaklarından birisidir. Şunu bilelim ki Allah'ın razı olduğu üç husustan birisi kendisine ibadet etmeleri, ikincisi ona hiçbir şeyi ortak koşmamaları, üçüncüsü ise Allah'ın ipine sımsıkı sarılıp dağılmamalarıdır.

"Kîl u kal: dedikodu" ise insanlar ile ilgili haberlere ve onların hal ve tasarrufları ile alakalı ilgilendirmeyen hikayelere dalmaktır. Bu iki lafzın hakikati hususunda iki farklı görüş vardır: Birincisine göre bunlar iki fiildir. Buna göre "kîl" meçhul (edilgen) bir fiildir. Mazisi ise kale:, dedi. dir. İkinci görüşe göre ise bunlar tenvinli iki mecrur isimdir. Çünkü (her birisinin başına elif lam getirerek) kil, kal, kavl ve sonu yuvarlak te ile bitmek üzere kale lafızlarının hepsi aynı anlamdadır. Yüce Allah'ın: *"Sözü Allah'tan daha doğru kim vardır"* (Nisa, 122) buyruğunda da bu lafız kullanılmıştır. Arapların: (Başlarına elif lam getirmek sûreti ile" kilu kal: çoğaldı sözleri de buradan gelmektedir.

*"Çokça soru sormak"*a gelince. Bununla soru sormakta oldukça aşırı gidip ayrıntılara kaçmak, meydana gelmemiş ve ihtiyaç olmayan hususlar hakkında çokça soru sormak kastedildiği söylenmiştir. Bunları yasaklamaya dair sahih hadisler gerçekten çoktur. Selef de bundan hoşlanmaz ve bunu yasak kılınmış kişinin kendisini gereksiz yere zorlaması kabilinden görürlerdi. Sahih hadiste belirtildiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çokça soru sormaktan hoşlanmamış ve bunu ayıplamıştır.

Bundan kastın insanlara mallarını ve ellerinde olanları istemek olduğu da söylenmiştir. Bunu da yasaklayan sahih hadisler pek çoktur. Bir diğer görüş de şöyledir: Bundan maksat insanlar ile ilgili haberler zamanın olayları ve insanı ilgilendirmeyen hususlara dair çokça soru sormaktır. Bu zayıf bir görüşdür. Çünkü bu zaten kilukal (dedikodu)nun yasaklanmasından anlaşılan bir husustur. Bir diğer görüşe göre bundan kasıt bir kimsenin durumu ve onun durumu ile ilgili tafsilatına dair soru sormak kastedilmiş olabilir. Bu da ona kendisini ilgilendirmeyen hususlara dair soru sormanın kapsamına girer. Böyle bir tutum ise durumu soruşturulan kişinin sıkılması sonucunu da doğurur. Çünkü o durumlarını nakletmekten hoşlanmayabilir. Ona bunları haber vermesi kendisine ağır gelebilir. Şayet verdiği haberlerde ona yalan söyleyecek yahut da üstü kapalı ifadelerle kendisini konuşmak için zorlayacak olursa sıkıntıya düşer. Ona cevap vermeyecek olursa da edebe aykırı hareket etmiş olur.

Malı zayi etmeye gelince; malı şer'i olmayan yollarda harcamak ve onu telef olmakla karşı karşıya bırakmak demektir. Bu yasağın sebebi ise bunun bir fesat (bozgunculuk) olmasıdır. Allah ise fesat çıkartanları sevmez. Ayrıca bir kimse malını zayi edecek olursa insanların ellerinde olana muhtaç kalır.

(4458) Annelerin haklarına riayet etmeyip onlara karşı gelmeye gelince; bu da haramdır ve ilim adamlarının icmaı ile büyük günahlardandır. Bunun büyük günahlardan sayılması hususunda sahih hadisler pek çoktur. Aynı şekilde babalara karşı gelmek de büyük günahlardandır. Burada sırf annelerin sözkonusu edilmesi ise onlara karşı gelmenin haramlığını babalara karşı gelmenin haramlığından daha vurgulu oluşundan dolayıdır. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kendisine kime iyilik yapayım diye soru sorana: *"Annen, sonra annen"* diye üç defa tekrarladıktan sonra dördüncüsünde *"sonra baban"* buyurmuştur. Diğer taraftan karşı gelmek ve itaatsizlik çoğunlukla annelere karşı gösterilir. Ve çocuklar bu hususta onlara daha çok karşı gelirler. Ukuk denilen karşı gelmenin gerçek mahiyeti ve bununla alakalı diğer hususlara dair açıklamalar İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

Kız çocukları diri diri gömmeye gelince; bu onların hayatta iken toprağa gömülmeleri ve toprağın altında ölmelerinin sağlanması demektir. Bu da helak edici büyük günahlardandır. Çünkü bir canı haksızca öldürmektir. Ayrıca bu akrabalık bağını koparmayı da ihtiva eden bir vebaldir. Yalnızca kız çocuklarının sözkonusu edilmesi cahiliyenin yapmayı ihtiyat haline getirdiği davranışlardan birisi olduğu içindir.

"(Hak olanı) vermemeyi ve (hak olmayanı isteyerek) ver demeyi" diğer rivayette ise *"hayır ve ver"* ibarelerine gelince; buradaki "hâti: ver" te harfi

kesreli olarak söylenir. Hadisin anlamı ise bir kimsenin yerine getirmesi gereken hakları engellemesi yahut da hak etmediği şeyi istemesinin yasaklanmasıdır.

"Üç hususu haram kıldı... üç hususu hoş görmedi." Bu da bu son üç husustaki hoşlanmayışın haram kılmak için değil tenzih anlamında olduğuna delildir. Allah en iyi bilendir.

(4461) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhakkak Allah üç hususu haram üç hususu da yasak kıldı..."* Bu hadis, yasak kılmanın (nehy) haram kılmayı gerektirmediğini söyleyenlerin lehine bir delildir. Ama meşhur olan görüş bunun haram kılmayı gerektirdiğidir. Daha sahih olan da budur. Bu hadisi ile ilgili olarak da bunu bir başka delil ile kapsamın dışına çıkarıltığı şekilde cevap verilir.

(4460) Bu hadisin isnadında "Halid el-Hazza'dan o İbn Eşva'dan o Şa'bî'den, o Muğire b. Şu'be'nin katibinden o Muğire'den" şeklindeki isnada gelince, bu hadiste tabiinden biri diğerinden rivayet nakleden dört kişi bulunmaktadır. Bunlar: Halid, Said b. Amr b. Eşva' -ki o tabiinden olup sahabe olan Yezid b. Seleme el-Cufi (radıyallâhu anh)-'dan hadis dinlemiştir, tabiinden olan üçüncü kişi olan Şa'bî, dördüncüsü ise Muğire'nin katibi olan Verrad'dır.

"Muğire Muaviye'ye mektup yazdı..." Buradan bu şekilde yazışmanın müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Önce sana selam diye başlar. Nitekim Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Herakliyus'e: *"Selam hidayete tabi olanlara"* diye yazmıştır.

٦/٦- بَاب بَيَانِ أَجْرِ الْحَاكِمِ إِذَا اجْتَهَدَ فَأَصَابَ أَوْ أَخْطَأَ

6/6- HAKİM İCTİHAD EDİP DE İSABET YA DA HATA ETSE KAZANACAĞI ECRİN BEYANI BABI

٤٤٦٢-١٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أُسَامَةَ بْنِ الْهَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي قَيْسٍ مَوْلَى عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَصَابَ فَلَهُ أَجْرَانِ وَإِذَا حَكَمَ فَاجْتَهَدَ ثُمَّ أَخْطَأَ فَلَهُ أَجْرٌ

4462-15/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti, bize Abdulaziz b. Muhammed, Yezid b. Abdullah b. Üsâme b. el-Hâd'dan haber verdi, o Muhammed b. İbrahim'den, o Busr b. Said'den, o Amr b. el-Âs'ın azadlısı Ebu Kays'dan, o Amr b. el-Âs'dan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlediğini rivayet etmiştir: *"Hakim hüküm verirken içtihat edip sonra isabet ederse ona iki ecir vardır. Hakim hüküm verirken içtihat ettikten sonra hata ederse onun için bir ecir vardır."*[90]

٤٤٦٣-.../٢- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَزَادَ فِي عَقِبِ الْحَدِيثِ قَالَ يَزِيدُ فَحَدَّثْتُ هَذَا الْحَدِيثَ أَبَا بَكْرِ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ فَقَالَ هَكَذَا حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

4463 -2/...-Bana İshak b .İbrahim ve Muhammed b .Ebu Ömer de tahdis etti .İkisi Abdulaziz b .Muhammed'den bu isnad ile aynısını rivayet etti ve hadisin akabinde şunları ekledi :Yezid ,dedi ki :Ben bu hadisi Ebu Bekr b .Muhammed b .Amr b .Hazm'a tahdis ettim o :Ebu Seleme de Ebu Hureyre'den bana bu şekilde tahdis etti ,dedi[91].

٤٤٦٤-.../٣- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا مَرْوَانُ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ الدِّمَشْقِيَّ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُسَامَةَ بْنِ الْهَادِ اللَّيْثِيُّ بِهَذَا الْحَدِيثِ مِثْلَ رِوَايَةِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا

4464-.../3- Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi de tahdis etti, bize Mervan -b. Muhammed ed-Dimeşki- haber verdi, bize Leys b. Sa'd tahdis etti, bana Yezid b. Abdullah b. Üsâme b. el-Hâd el-Leysi bu hadisi Abdulaziz b. Muhammed'in rivayetinin aynısı ile -her iki isnad ile birlikte- tahdis etti.[92]

Şerh

(4462-4464 numaralı hadisler)

(4462) "Yezid b. Abdullah b. Üsâme b. el-Hâd'dan, o Muhammed b. İbrahim'den, o Busr b. Said'den, o Amr b. el-Âs'ın azadlısı Ebu Kays'dan, o

90 Buhari, 4752 -muallak olarak-; Ebu Davud., 3574; İbn Mace, 2314; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10748

91 4462 numaralı hadisin kaynakları

92 4462 numaralı hadisin kaynakları

Amr b. el-Âs'dan." Bu, biri diğerinden rivayet eden tabiundan dört kişinin bulunduğu bir isnaddır. Bunlar da Yezid ve ondan sonra gelenlerdir.

"Hakim hüküm verince içtihat ettikten sonra... onun için bir ecir vardır." İlim adamları der ki: Müslümanlar bu hadisin hüküm verme ehliyetine sahip âlim hakim hakkında olduğu üzerinde icma etmişlerdir. İşte böyle bir hakim verdiği bir hükümde isabet ederse biri içtihadının ecri, diğeri isabet etmesinin ecri olmak üzere iki ecri vardır. Eğer hata edecek olursa içtihadı sebebi ile onun için bir ecir vardır. Hadis-i şerifte hazfedilmiş bir ifade vardır ki taktiri şudur: Hakim (hüküm vermek isteyip) içtihat ederse demektir.

Yine ilim adamları der ki: Hüküm vermeye ehil olmayan kimseye de hüküm vermek helal değildir. Şayet hüküm verecek olursa onun bir ecri yoktur. Aksine o günahkârdır ve hükmü geçerlilik kazanmaz. Verdiği hüküm ister hakka uygun olsun ister olmasın. Çünkü hükmünün isabetli olması gelişigüzel bir haldir. Şer'i bir dayanaktan çıkmamaktadır. Ayrıca o vereceği bütün hükümlerde asi olur. Verdiği hükmün doğruya uygun olup olmaması da fark etmez. Bütün hükümleri de reddolunur ve bunların hiçbirisinde mazur görülemez.

Sünenlerde yer alan bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmaktadır: *"Hakimler üç türlüdür. Bir hakim cennette, ikisi ateştedir. Bir hakim hakkı bilip gereğince hüküm verirse o cennettedir. Bir hakim hakkı bilmekle birlikte ona muhalif hüküm verecek olursa o cehennem ateşindedir. Bir hakim de bilgisizce hüküm verecek olursa o da ateştedir."*

İlim adamları her müçtehidin hükmünde isabet mi ettiği yoksa verdiği hükmü yüce Allah'ın nezdindeki hükme uygun düşen tek bir kişinin mi isabet ettiği ve diğerinin de hata eden birisi olup mazereti sebebi ile de bir günah kazanmayan birisi mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii ve mezhebine mensup ilim adamları nezdinde daha sahih olan isabet edenin bir kişi olduğudur. Her iki grup da bu hadisi delil göstermişlerdir. Her müçtehidin isabet ettiğini söyleyen birinciler müçtehide ecir sözkonusu edilmiştir. Eğer isabet etmesi sözkonusu olmasaydı onun bir ecri olmazdı derken diğerleri ise: Ona hata eden adını vermiştir. İsabet etmiş olsaydı ona hata eden demezdi demişlerdir. Ona ecir verilmesine gelince bu içtihadda yorulması sebebi ile elde ettiği bir şeydir.

Birinci görüşü savunanlar ise: Ona hata eden adını vermiştir. Çünkü bu nassa isabet ettirmeyip hata eden yahut da üzerinde icma yapılmış bir husus ve benzerleri hakkında içtihat etmesi uygun olmayan hususlar hakkında içtihat eden kimseler hakkında yorumlanır.

Bu görüş ayrılığı ancak fer'i hususlardaki içtihat ile ilgilidir. Tevhidin esasları ile ilgili olarak ise onlar da isabet eden kişi kendisine itibar edilenlerin icmaı ile tek bir kişidir. Bu hususta yalnızca Abdullah b. Hasan el-Abteri ve Davud ez-Zahiri muhalefet etmişlerdir. Onlar bu hususta içtihat edenlerin de doğru olduğu kanaatindedirler. İlim adamları ise: Görünen şu ki her ikisi de kâfirlerin dışında kalan Müslüman müçtehidleri kastetmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٧/٧- بَاب كَرَاهَةِ قَضَاءِ الْقَاضِي وَهُوَ غَضْبَانُ

7/7- HAKİMİN KIZGINKEN HÜKÜM VERMESİNİN MEKRUH OLDUĞU BABI

٤٤٦٥-١٦/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ قَالَ كَتَبَ أَبِي وَكَتَبْتُ لَهُ إِلَى عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ وَهُوَ قَاضٍ بِسِجِسْتَانَ أَنْ لَا تَحْكُمَ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَأَنْتَ غَضْبَانُ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَحْكُمْ أَحَدٌ بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ

4465-16/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Ebu Avâne, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Ebu Bekre'den şöyle dediğini rivayet etti: Babam Sicistan'da hakim olan Ubeydullah b. Ebu Bekre'ye şu mektubu yazdı -ki onun adına ben yazdım-: Kızgın iken iki kişi arasında hüküm verme. Çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Kızgın olduğu halde hiç kimse iki kişi arasında hüküm vermesin"* buyururken dinledim.[93]

٣٣٦٦-.../٢- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ ح وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ

93 Buhari, 7158; Ebu Davud, 3589 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 1334; Nesai, 5421, 5436 -uzunca-; İbn Mace, 2316; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11676

4466-.../2- Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Huşeym haber verdi. (H.) Bize Şeybân b. Ferrûh da tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' Süfyan'dan tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, her ikisi Şu'be'den rivayet etti. (H.) Bize Ebu Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Huseyn b. Ali, Zâide'den tahdis etti, hepsi Abdulmelik b. Umeyr'den rivayet etti, o Abdurrahman b. Ebu Bekre'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye Ebu Avâne'nin hadisinin aynısını rivayet etti.[94]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kimse kızgın olduğu halde iki kişi arasında hüküm vermesin"* buyruğunda kızgın iken hüküm vermek yasaklanmaktadır. İlim adamları der ki: Hakimin doğru bakış ve doğru gidişin dışına çıkmasına sebep olan her bir hal de kızgınlık gibidir. Aşırı tokluk, rahatsız edecek kadar aç olmak, aşırı derecedeki üzüntü ve sevinç, abdestine sıkışmış olmak, kalbin herhangi bir hususu düşünürek meşgul olması vb. haller. Bütün bu durumlarda yanlışlık yapma korkusundan ötürü hakimin hüküm vermesi mekruhtur. Eğer bu halde iken hüküm verecek olursa verdiği hüküm sahih olur. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) benzeri bir durumda iken harvedeki dere yatağı hakkında hüküm vermiş, lükata hakkında da: *"Ondan sana ne..."* demiştir. O sırada da kızgın bir halde bulunuyordu. Allah en iyi bilendir.

٨/٨- بَاب نَقْضِ الْأَحْكَامِ الْبَاطِلَةِ وَرَدِّ مُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ

8/8- BÂTIL HÜKÜMLERİN NAKZ EDİLMESİ VE SONRADAN ORTAYA ÇIKARTILAN İŞLERİN REDDİ BABI

٤٤٦٧-١٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ الْهِلَالِيُّ جَمِيعًا عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ ابْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ

94 4465 numaralı hadisin kaynakları

4467-17/1- Bize Ebu Cafer, Muhammed b. es-Sabbâh ve Abdullah b. Avn el-Hilâlî birlikte İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti. İbnu's-Sabbâh, dedi ki: Bize İbrahim b. Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf tahdis etti, bize babam Kasım b. Muhammed'den tahdis etti, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şeyi sonradan ortaya çıkartacak olursa o reddolunmuştur"* buyurdu.[95]

٤٤٦٨-١٨/٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي عَامِرٍ قَالَ عَبْدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الزُّهْرِيُّ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ سَأَلْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ رَجُلٍ لَهُ ثَلَاثَةُ مَسَاكِنَ فَأَوْصَى بِثُلُثِ كُلِّ مَسْكَنٍ مِنْهَا قَالَ يُجْمَعُ ذَلِكَ كُلُّهُ فِي مَسْكَنٍ وَاحِدٍ ثُمَّ قَالَ أَخْبَرَتْنِي عَائِشَةُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ

4468-18/2- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humedy birlikte Ebu Âmir'den tahdis etti. Abd, dedi ki. Bize Abdulmelik b. Amr tahdis etti, bize Abdullah b. Cafer ez-Zührî, Sa'd b. İbrahim'den şöyle dediğini tahdis etti: Kasım b. Muhammed'e otuz üç meskeni olup da her bir meskenin üçte birini vasiyet eden kimsenin durumu hakkında soru sordum. O şöyle dedi: Bütün bu hisseler tek bir meskende toplanır. Sonra, dedi ki: Âişe'nin bana haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim bizim işimizin üzerinde bulunduğu hale uygun olmayan bir amel işlerse o reddolunur"* buyurdu.[96]

Şerh

(4467-4468 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kim bizim bu işimizde ondan olmayan bir şeyi yeniden ortaya koyacak olursa o reddolunur."* İkinci rivayette de: *"Her kim bizim işimizin üzerinde bulunduğu hale uygun olmayan bir iş yaparsa o reddolunur."*

Dil bilginleri der ki: Burada "red" reddolunan manasınadır. Yani böyle bir iş batıldır, ona itibar edilmez.

Bu hadis, İslam'ın temellerinden büyük bir temeldir. Aynı zamanda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in oldukça geniş kapsamlı özlü sözlerinden

95 Buhari, 2697; Ebu Davud, 4606; İbn Mace, 14; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17455

96 4467 numaralı hadisin kaynakları

birisidir. Bu hadis, her bir bid'atin ve sonradan ortaya çıkartılan her bir işin reddolunduğu hususunda oldukça açıktır.

İkinci rivayette bir fazlalık vardır. O da şudur: Böyle bir işi yapan bazı kimseler kendisinden önce ortaya konulmuş bir bidat hususunda inatlaşabilir. Ona birinci rivayet delil gösterilecek olursa bu sefer o: Ben yeni bir şey ortaya çıkarmadım ki der. Bu sefer ona sonradan ortaya çıkartılmış bütün hususların reddedildiğini açıkça ifade eden ikinci rivayet delil gösterilir. Bu rivayete göre o işi yapanın kendisi ister bunu ortaya çıkarmış olsun ister ondan önce bir başkası ortaya çıkarmış olsun fark etmez.

Bu hadis-i şerif, usül âlimleri arasında nehy etmek (yasak) işin fasid olmasını gerektirir diyenlerin lehine bir delildir. Fasid olmasını gerektirmez diyen de şöyle der: Bu, vahid bir haberdir. Böyle mühim bir kaideyi tespit etmek için yeterli değildir. Ama bu tutarsız bir cevaptır. Bu hadis, gerçekten iyice bellenmesi, münkerlerin çürütülmesi hususunda kullanılması ve delil gösterilmesinin yaygınlaştırılması gereken bir hadistir.

٩/٩- بَاب بَيَانِ خَيْرِ الشُّهُودِ

9/9- ŞAHİTLERİN HAYIRLI OLANLARINI BEYAN BABI

٤٤٦٩-١٩/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ ابْنِ أَبِي عَمْرَةَ الْأَنْصَارِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِخَيْرِ الشُّهَدَاءِ الَّذِي يَأْتِي بِشَهَادَتِهِ قَبْلَ أَنْ يُسْأَلَهَا

4469-19/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e Abdullah b. Ebu Bekir'den rivayetini okudum. O babasından, o Abdullah b. Amr b. Osman'dan, o İbn Ebu Amre el-Ensârî'den, o Zeyd b. Halid el-Cühenî'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dikkat edin! Size şahitlerin en hayırlısını haber vereyim. O şahitlik etmesi kendisinden istenmeden önce şahitlik edendir"* buyurdu.[97]

Şerh

Babtaki hadisin isnadında "bize Yahya b. Yahya da tahdis edip, dedi ki... Zeyd b. Halid el-Cühenî'den rivayet etti." Bu hadiste biri diğerinden rivayet nakleden tabiinden dört kişi vardır. Bunlar da Abdullah, onun babası,

97 Tirmizi, 2295-2297; Ebu Davud, 3596; İbn Mace, 2364; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3754

Abdullah b. Amr b. Osman ve İbn Ebu Amre'dir. İbn Ebu Amre'nin adı ise Abdurrahman b. Amr b. Muhsan el-Ensârî'dir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Dikkat edin! Size şahitlerin en hayırlısını haber vereyim..."* bu hadisten maksadın ne olduğu hususunda iki yorum yapılmıştır. Bunlardan daha sahih ve meşhur olanı Malik ve Şafii mezhebi âlimlerinin yorumudur. Buna göre hadis, bir insanın bir hakkının bulunduğu ve o insanın kendisinin bunun şahiti olduğunu bilmemesi hali ile ilgilidir. Bu durumda gidip ona kendisinin bu hakkının olduğuna şahit olduğunu haber verir. İkinci yoruma göre ise bu hisbe şahitliği hakkında yorumlanır. Bu da insanların yalnız kendilerini ilgilendiren hakların dışındaki haklardır. Hisbe şahitliği denilen şahitlik talak, köle azad etmek, vakıf, genel vasiyet, hadler ve benzeri hususlardır. Her kim bu türden bir şeyler bilirse bu bilgisini hakime iletip bunu ona bildirip şahitlik etmesi icap eder. Nitekim yüce Allah: *"Allah için şahitliği dosdoğru yapın."* (Talak, 2) buyurmaktadır. İşte birinci türden olanlarda da bir kimsenin lehine şahitlik yapacağı bir bilgi bulunmakla birlikte o kişi bunu bilmiyorsa ona bunu bildirmesi gerekir. Çünkü bu onun lehine, onun yanında bulunan bir emanettir.

Bu hususta üçüncü bir yorum daha nakledilmiştir ki, buna göre bu şahitlik etmesi istenmeden önce değil de istendikten sonra şahitlik yapmakta mübalağa etmek için mecazi bir ifadedir. Nitekim cömert, dediğin kendisinden istenmeden önce verir denilmiştir. Yani o kendisinden istenmesinin akabinde hiç durmadan hızlıca verir demektir.

İlim adamları der ki: Bu hadis-i şerif Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şahitlik etmeleri istenmeden şahitlik ederler"* buyruğunda dile getirilen şahitlik etmesi istenmeden önce şahitlik yapan kimselerin yerildiği diğer hadis ile çelişmemektedir. İlim adamları bunu da çeşitli şekillerde yorumlamışlardır. Bunların en sahih olanı ise mezhep âlimlerimizin yorumudur. Buna göre bu hadis, bir insanın lehine onun da bildiği bir şahitliği bulunup kendisinden şahitlik etmesi istenmeden gidip de şahitlik eden kişi hakkında yorumlanır.

İkinci yoruma göre yalancı şahitlik yapan hakkında yorumlanır. Böyle bir kimse şahitlik etmesi istenmediği halde asılsız bir şahitlik yapar.

Üçüncü yoruma göre bu, şahitlik etme ehliyetine sahip kimselerden olmamakla birlikte şahitliğe kalkışan kimse hakkında yorumlanır.

Dördüncüsüne göre bu, bu hususta hiç duraksamaksızın bir takım kimselerin cennetlik olduklarına ya da cehennemlik olduklarına şahitlik yapan kimse hakkında yorumlanır. Ama bu zayıf bir yorumdur. Allah en iyi bilendir.

١٠/١٠- بَاب بَيَانِ اخْتِلَافِ الْمُجْتَهِدِينَ

10/10- MÜÇTEHİTLERİN İHTİLAF ETMESİNİN BEYANI BABI

٤٤٧٠-٢٠/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنِي شَبَابَةُ حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ بَيْنَمَا امْرَأَتَانِ مَعَهُمَا ابْنَاهُمَا جَاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بِابْنِ إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ هَذِهِ لِصَاحِبَتِهَا إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكِ أَنْتِ وَقَالَتْ الْأُخْرَى إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكِ فَتَحَاكَمَتَا إِلَى دَاوُدَ فَقَضَى بِهِ لِلْكُبْرَى فَخَرَجَتَا عَلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلَام فَأَخْبَرَتَاهُ فَقَالَ ائْتُونِي بِالسِّكِّينِ أَشُقُّهُ بَيْنَكُمَا فَقَالَتْ الصُّغْرَى لَا يَرْحَمُكَ اللهُ هُوَ ابْنُهَا فَقَضَى بِهِ لِلصُّغْرَى قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاللهِ إِنْ سَمِعْتُ بِالسِّكِّينِ قَطُّ إِلَّا يَوْمَئِذٍ مَا كُنَّا نَقُولُ إِلَّا الْمُدْيَةَ

4470-20/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti.Bana Şebâbe tahdis etti. Bana Verkâ', Ebu'z-Zinâd'dan tahdis etti. O, A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Bir zamanlar iki kadının beraberlerinde oğulları bulunuyorken kurt gelip onlardan birisinin oğlunu alıp götürdü. Oğlu alınan kadın diğer arkadaşına kurt ancak senin oğlunu alıp gitti, dedi. Öteki de: (Hayır) ancak senin oğlunu alıp götürdü, dedi. Sonra Davud (as)'ın hükmüne başvurdular. O da çocuğun o kadınların yaşça büyük olanlarına ait olduğuna hüküm verdi. Çıktıklarında Süleyman b. Davud'un yanından geçtiler -ikisine de selam olsun- kadınlar (durumu) ona haber verince Süleyman: Bana bıçağı getirin de onu ikinize böleyim, dedi. Küçük: Hayır! Allah'ın rahmeti üzerine olasıca. Çocuk onun oğludur deyince bu sefer çocuğun küçük kadına ait olduğuna hüküm verdi."*

(A'rec), dedi ki: Ebu Hureyre, dedi ki: Allah'a yemin olsun ki ben (bıçak anlamındaki) "sîkkîn" lafzını ancak o gün işittim. Bizler ise hep ona "mudye" derdik.[98]

٤٤٧١-.../٢- وَحَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنِي حَفْصٌ يَعْنِي ابْنَ مَيْسَرَةَ الصَّنْعَانِيَّ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ وَهُوَ ابْنُ الْقَاسِمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ جَمِيعًا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ مَعْنَى حَدِيثِ وَرْقَاءَ

98 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13928

4471-.../2- Bize Suveyd b. Said de tahdis etti, bana Hafs -yani b. Meysere es-Sa'ani- Musa b. Ukbe'den tahdis etti. (H.) Bize Umeyye b. Bistam da tahdis etti, bize Yezid b. Zure' tahdis etti, bize Ravh -ki o b. el-Kasım'dır- Muhammed b. Aclan'dan tahdis etti, hepsi Ebu Zinad'dan bu isnad ile Verkan'ın hadisi ile aynı manada rivayet etti.[99]

Şerh

Bu babta Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın Davud ve Süleyman -Allah'ın salat ve selamları onlara- kurdun birilerini aldığı iki çocuk hakkında annelerinin anlaşmazlığa düşmeleri üzerine Davud'un çocuğun büyük kadına ait olduğuna dair hüküm verdiği bu iki kadın Süleyman (aleyhisselâm)'ın yanına gelince "ben aranızda onu ortadan ikiye böleceğim" demesi üzerine küçük kadının o büyük kadına aittir diye itiraf ettiğini halbuki daha önceden büyük kadının kesebilirsin, dediğini ifade eden hadis yer almaktadır. Bu rivayete göre Süleyman küçük kadının şefkatini çocuğun gerçek annesinin o olduğuna delil görmüştür. Yaşı büyük olan kadın ise bundan rahatsız olmamış, aksine musibette çocuğunu kaybetmek sûreti ile arkadaşının da kendisine ortak olması için böyle bir şey istemişti.

İlim adamları der ki: Davud (aleyhisselâm)'ın o çocuğun yaşça büyük olan kadına ait olduğuna hüküm vermesi, onda gördüğü benzerlik yahut da onun şeriatinde yaşça büyük olmak sebebi ile tercihin sözkonusu olacağı ya da çocuğun büyük kadının elinde bulunması ve onun şeriatında bunun bir tercih sebebi olması dolayısıyla bu hükmü vermiş olabilir. Süleyman ise meselenin iç yüzünü öğrenmek için oldukça incelikli bir yola başvurarak gerçeğe ulaşmıştır. Her ikisine çocuğu ortadan bölmek istediği izlenimini verdi. Böylelikle çocuğun parçalanmasının kime ağır geleceğini öğrenecekti. O da çocuğun annesi demektir. Yaşça büyük olan kadın çocuğun kesilmesini isteyince onun gerçek annesi olmadığını öğrenmiş oldu. Küçük kadın da sözlerini söyleyince onun gerçek annesi olduğunu anladı. Halbuki onun maksadı gerçek manada çocuğu kesmek değildi. O ancak çocuğun gerçek annesini ayırd etmek için her ikisinin şefkat ve merhametini sınamak istemişti. Sözünü ettiğimiz husus ile gerçek annesi ortaya çıkınca o da onu tanıdı. Bundan sonra büyük kadının ikrar etmesini istediği ve onun da bu olaydan sonra çocuğun küçük kadına ait olduğunu ikrar edip kabul etmiş olması ve yalnızca sözü geçen şefkat ile değil de ikrar ile birlikte çocuğun küçük kadına ait olduğuna hüküm vermiş olması da mümkündür.

99 Suveyd b. Said'in hadisini yalnızca Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13912; Umeyye b. Bistam'ın hadisini Nesai, 5418; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16867'de rivayet etmişlerdir.

İlim adamları der ki: Benzeri bir uygulamayı -tek başına olması halinde onunla alakalı bir hükmün sözkonusu olmayacağı bir sûrette- gerçeğe ulaşmak için yaparlar.

Şayet tek bir mesele hakkında Davud (aleyhisselâm)'ın hüküm vermiş olmasından sonra Süleyman (aleyhisselâm) nasıl hüküm verip onun hükmünü nakzetti? Halbuki müçtehid bir başka müçtehidin hükmünü nakzetmez denilecek olursa buna çeşitli şekillerde cevap verilmiştir. Bunların birincisine göre Davud (aleyhisselâm) henüz hükmü kesin olarak vermemişti. İkincisine göre bu Davud (aleyhisselâm)'ın verdiği bir hüküm değil bir fetvâ idi. Üçüncü açıklamaya göre onların şeriatında davacı davasını bir başka hakime götürüp o da ondan farklı bir kanaat sahibi ise onun hükmünün fesh edilmesi şeriatlerinde bulunan bir husus olması mümkündür. Dördüncüsüne göre ise Süleyman bu işi hakkı ortaya çıkarmak ve doğrunun ortaya çıkmasını sağlamak için bir çare olmak üzere yaptı. Büyük kadın da bunu ikrar edince onun ikrarı ile amel etti. Daha önce verilmiş bir hükümden sonra olsa dahi. Nitekim lehine hüküm verilmiş olan bir kimse bu hükümden sonra bu hususta hak karşı tarafındır diye itiraf etmesi halinde de durum böyledir.

"Küçük kadın: Hayır, Allah'ın rahmeti sana olsun. O onun oğludur, dedi." Yani hayır, onu ortadan ikiye bölme deyip cümle burada tamam olduktan sonra yeni bir cümleye başlayarak: Allah'ın rahmeti üzerine olsun, o onun oğludur" demiştir. İlim adamları der ki: Bu gibi hallerde araya bir vav getirerek "hayır ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun" denilmesi müstehaptır demişlerdir.

"(Bıçak anlamındaki) sîkkîn ve müdye"e gelince. Müdye hem ötreli hem kesreli hem de fethalı olarak (mudye, midye ve meyde şeklinde) söylenir. Bu ismin veriliş sebebi hayvanın hayat süresini kestiğinden dolayıdır. Sîkkîn ise hem müzekker hem müennes olarak kullanılır "sikkine" de denilir. Buna bu ismin veriliş sebebi ise hayvanın hareketini teskin etmesi (durdurması) dolayısıyladır.

١١/١١- بَاب اسْتِحْبَابِ إِصْلَاحِ الْحَاكِمِ بَيْنَ الْخَصْمَيْنِ

11/11- HAKİMİN, HASIMLARIN ARASINI DÜZELTMESİNİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٤٤٧٢-٢/٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ -حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ -حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا

وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ عَقَارًا لَهُ فَوَجَدَ الرَّجُلُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ فِي عَقَارِهِ جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ فَقَالَ لَهُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ خُذْ ذَهَبَكَ مِنِّي إِنَّمَا اشْتَرَيْتُ مِنْكَ الْأَرْضَ وَلَمْ أَبْتَعْ مِنْكَ الذَّهَبَ فَقَالَ الَّذِي شَرَى الْأَرْضَ إِنَّمَا بِعْتُكَ الْأَرْضَ وَمَا فِيهَا قَالَ فَتَحَاكَمَا إِلَى رَجُلٍ فَقَالَ الَّذِي تَحَاكَمَا إِلَيْهِ أَلَكُمَا وَلَدٌ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِي غُلَامٌ وَقَالَ الْآخَرُ لِي جَارِيَةٌ قَالَ أَنْكِحُوا الْغُلَامَ الْجَارِيَةَ وَأَنْفِقُوا عَلَى أَنْفُسِكُمَا مِنْهُ وَتَصَدَّقَا

4472-21/2- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu, Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bize tahdis ettiğidir. Sonra çeşitli hadisler zikredip aralarında şunu da rivayet etti: Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir adam bir başka adamdan bir akar satır aldı. O akarı satın alan adam akarında içinde altın bulunan bir testi buldu. Akarı satın alan kişi diğerine: Altınını benden al, çünkü ben senden sadece araziyi satın almıştım. Senden altını satın almamıştım, dedi. Araziyi satın alan da ona: Ben sana araziyi içindekilerle beraber sattım, dedi. Sonra bir adamın hükmüne başvurdular. Hükmüne başvurdukları kişi: Çocuğunuz var mı, dedi. Onlardan biri benim bir oğlum var, dedi. Diğeri benim de bir kızım var, dedi. Hakem: Oğlanı kızla evlendirin ve ondan hem kendinize harcayın hem tasadduk edin, dedi."*[100]

Şerh

Bu babta akar satın alıp orada bir testi dolusu altın bulan kendisi de satın alanın da kabul etmediğinden söz eden sonra da bir adamın aralarında birisinin kızını ötekinin oğluna vermesi ve hem kendilerine harcayıp hem ondan tasaddukta bulunmalarını söyleyerek aralarında sulh yapması şeklindeki hadisi zikretmektedir.

Bu hadiste birbirleri ile anlaşmazlığa düşmüş kimselerin arasını düzeltmenin fazileti ve başkası için müstehap olduğu gibi hakimin de anlaşmazlık içerisinde olanların arasını ıslah edip düzeltmesinin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir adam bir akar satın aldı"* buyruğunda geçen akardan kasıt arazi ve ona bitişik olan şeyler demektir. Akarın

100 Buhari, 3472; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14715

gerçek manası asıldır. Ona bu isim ayn harfi ötreli ve fethalı olarak söylenen "ukr" ya da "akr"dan verilmiştir ki o da asıl demektir. Akruddar ve ukruddar da buradan gelmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Araziyi satan adam: Ben sana ancak araziyi içindekileri ile birlikte sattım, dedi."* Burada "satan" anlamındaki fiil nüshaların bir çoğunda elif harfi kaydedilmeksizin "şera" şeklindedir. Bazılarında ise başına elif getirerek "iştera" şeklindedir. İlim adamları der ki: Birincisi daha sahihtir. Burada "şera" fiili "bâe: sattı" anlamındadır. Nitekim yüce Allah'ın: *"Onu az bir bedele sattılar"* (Yusuf, 20) buyruğunda da böyle kullanılmıştır. Bundan dolayı: Araziyi satan kişi: Ben sana sattım (derken "bi'tüke") demiştir. Allah en iyi bilendir.

١٩/٣١ - كِتَاب اللُّقَطَةِ

31/19- LUKATA (BULUNTU) KİTABI

.../١ - باب معرفة العِفَاص وَالوِكَاءَ وحكم ضَالَّة الْغَنَم والْإِبل

.../1 (BULUNTUNUN İÇİNDE BULUNDUĞU) KABIN, (KABININ) BAĞININ BİLİNMESİ VE KAYIP KOYUN VE DEVENİN HÜKMÜ BABI[101]

٤٤٧٣-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُنْبَعِثِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّهُ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنْ اللُّقَطَةِ فَقَالَ اعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا وَإِلَّا فَشَأْنَكَ بِهَا قَالَ فَضَالَّةُ الْغَنَمِ قَالَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذِّئْبِ قَالَ فَضَالَّةُ الْإِبِلِ قَالَ مَا لَكَ وَلَهَا مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا قَالَ يَحْيَى أَحْسِبُ قَرَأْتُ عِفَاصَهَا

4473-1/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis edip, dedi ki: Ben Mâlik'e Rabia b. Abdurrahman'dan rivayetini okudum. O, el-Munbais'in azadlısı Yezid'den, o Zeyd b. Halid el-Cühenî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek ona lukata hakkında soru sordu. O: *"Onun kabını ve bağını tanı. Sonra bir sene onu tanıt. Eğer sahibi gelirse (ver). Değilse ona istediğini yap"* buyurdu.

Adam: Ya kaybolmuş koyun, dedi. Allah Rasûlü: *"O senin yahut kardeşinin ya da kurdundur"* buyurdu.

Adam: Peki kaybolmuş deve, dedi.: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ondan sana ne. Onun su tulumu, ayakkabısı onunla birliktedir. Suya gider (su içer) ve ağaç (yapraklarını) yer. Sahibi onu buluncaya kadar."*

Yahya, dedi ki: Zannederim ben: "İfâsahe: kabını" diye okudum.[102]

---

101 Bu bab Tuhfetu'l-Eşrâf'dan eklenmiştir. Yazma nüshada da: Lükata Babı şeklindedir.

102 Buhari, 91, 2372, 2427, 2429, 2436, 2438, 5292, 6112; Ebu Davud, 1704, 1705, 1707, 1708 -bu manada-; Tirmizi, 1372; İbn Mace, 2504; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3763

٤٤٧٤-٢/٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ ابْنُ حُجْرٍ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُنْبَعِثِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ اللُّقَطَةِ فَقَالَ عَرِّفْهَا سَنَةً ثُمَّ اعْرِفْ وِكَاءَهَا وَعِفَاصَهَا ثُمَّ اسْتَنْفِقْ بِهَا فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا فَأَدِّهَا إِلَيْهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَضَالَّةُ الْغَنَمِ قَالَ خُذْهَا فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذِّئْبِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَضَالَّةُ الْإِبِلِ قَالَ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى احْمَرَّتْ وَجْنَتَاهُ أَوْ احْمَرَّ وَجْهُهُ ثُمَّ قَالَ مَا لَكَ وَلَهَا مَعَهَا حِذَاؤُهَا وَسِقَاؤُهَا حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا

4474-2/2- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr da tahdis etti. İbn Hucr, bize İsmail -ki o b. Cafer'dir- Rabia b. Ebu Abdurrahman'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. (Rabia) el-Münbais'in azadlısı Yezid'den, o Zeyd b. Halid el-Cühenî'den rivayet ettiğine göre bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e lukata hakkında soru sordu: Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir sene süre ile onu tanıt. Sonra onun ağız bağını ve kabını iyice belle. Sonra da onu harca. Eğer sahibi gelirse onu kendisine tastamam öde."* Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Peki ya kaybolmuş koyun, dedi. Allah Rasûlü: *"Onu al. Çünkü o senin yahut kardeşinin ya da kurdundur"* buyurdu. Adam: Ey Allah'ın Rasûlü! Ya kaybolmuş deve, dedi. (Zeyd), dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanakları kızarıncaya -yahut yüzü kızarıncaya- kadar kızdı, sonra da: *"Ondan sana ne. Ayakkabısı ve suyu onunla beraberdir. Sahibi onu buluncaya kadar."*[103]

٤٤٧٥-٣/٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ وَمَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَعَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَغَيْرُهُمْ أَنَّ رَبِيعَةَ بْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُمْ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِ مَالِكٍ غَيْرَ أَنَّهُ زَادَ قَالَ أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ فَسَأَلَهُ عَنْ اللُّقَطَةِ قَالَ وَقَالَ عَمْرٌو فِي الْحَدِيثِ فَإِذَا لَمْ يَأْتِ لَهَا طَالِبٌ فَاسْتَنْفِقْهَا

4475-3/3- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Süfyan es-Sevri, Malik b. Enes, Amr b. el-Hâris ve başkalarının haber verdiğine göre Rabia b. Ebu Abdurrahman kendilerine bu isnad ile Malik'in hadisinin aynısını tahdis etmiş olmakla birlikte o şunu ekleyerek,

103 4463 numaralı hadisin kaynakları

dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken bir adam gelip ona lukata hakkında soru sordu. (Ravi), dedi ki: Ayrıca Amr hadiste: "Eğer onu isteyen birisi gelmez ise sen de onu harca" (buyurdu), dedi.[104]

Şerh

(4473-4475 numaralı hadisler)

Lukata cumhurun söylediği meşhur söyleyişe göre kaf harfi fethalıdır. İkinci söyleyiş ise kaf harfi sakin "lukta" şeklindedir. Üçüncü söyleyiş ise lam harfi ötreli "lukâta" şeklinde, dördüncü söyleyiş ise lam ve kaf harfleri fethalı olarak: "lakat"dır.

(4473) "Bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip lukata hakkında soru sordu... Sahibi onu buluncaya kadar." İkinci rivayette (4474) *"Onu bir sene tanıt, sonra bağını ve kabını tanı... sahibi gelirse onu sahibine tastamam öde."*

Ezherî ve başkaları dâlle (kayıp) ancak canlı varlıklar hakkında kullanılır. İnsan, deve ve diğer canlılar hakkında "dalle (kayboldu)" denilir. Çoğulu ise "davâl" diye gelir. Eşyalar ile canlı varlıklar dışında kalanlara ise "lukata" denilir. "Dâlle" denilmez. Ezherî ve başkaları, dedi ki: Canlı olup kaybolmuş çoğul varlıklar için kullanılan daval için hevâmi ve hevâfi de denilir. Bunun tekili hâmiye ve hafiyedir. Hemet ve hefet fiilleri çobansız kendi içinden geldiği gibi gitti anlamındadır.

"Kabını tanı" yani sen onu kaybettiğini iddia edip niteliğini söyleyen kimsenin doğrusunu yalanından bilmen ve o buluntu bulanın malına karışıp şüpheye düşmemesi için bunu yap demektir. Ayn harfi kesreli olmak üzere "ifâs" de deri ya da başka şeyden yapılmış olsun kişinin harcama masraflarının içinde bulunduğu kaba (keseye) denilir. İfaz aynı zamanda şişenin baş tarafındaki deriye de denilir. Çünkü o da onun için bir kap gibidir. Şişenin ağzının içine giren ağaç parçası, deri ya da katlanıp dürülmüş bez ve benzerleri ise sad harfi kesreli olarak "simam" diye anılır. Üzerine ifaz bağlandığı zaman "afastuha afsan" denilir. İfaz yapıldığı zaman ise e'faza fiili kullanılır.

Vikâ' ise kabın (kesenin) ağzının bağlandığı iptir.

"İçeceği onunla beraberdir" buyruğuna gelince, yani o (deve) sulara gidebilecek ve bir günde kendisine günlerce yetecek kadar su içip işkembesini doldurabilecek güce sahiptir. Onun ayakkabısı (ayakları)na gelince, onlarla uzun bir mesafe yürüyebilir ve çok tehlikeli mesafeleri de kat edebilir.

104 4473 numaralı hadisin kaynakları

Bu hadis-i şeriften insan sahibi anlamında "rabbülmal, rabbülmeta ve rabbülmaşie (malın sahibi, eşyanın sahibi, davarın sahibi)" demenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. İlim adamlarının çoğunluğunun kabul ettiği sahih görüş budur. Aralarından mal, ev ve buna benzer cansız varlıklar dışında kalan canlılara izafe edilmesini mekruh görenler de vardır. Ama bu yanlıştır. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer onun rabbi (sahibi) gelirse onu kendisine öde"* dediği gibi "sahibi (rabbi) onu buluncaya kadar" da demiştir.

Ayrıca Ömer (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği hadiste: "Az miktardaki deve ve az miktardaki koyun sahibini (rabbini) içeri al" denilmektedir. Benzerleri de pek çoktur. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sonra onu bir sene tanıt"* buyruğu şu demektir: Lukatayı alacak olursan onu bir yıl boyunca tanıt. Lukatayı almak vacip (farz) mıdır yoksa müstehap mıdır? Bu hususta değişik görüşler vardır.

Bizim mezhep âlimlerimizin zikrettiklerinin özeti de şu üç görüşte toplanmaktadır: Onlara göre en sahih olan görüş müstehap olup vacip olmadığıdır. İkinci görüş vaciptir, üçüncü görüş ise eğer lukata onu almadığı taktirde güvenilir bir yerde ise alması müstehap olur, değilse vaciptir.

Lukatayı bir sene tanıtmaya gelince; eğer lukata değersiz ve değersiz gibi bir şey değilse kendisi de onu sahibi adına korumak istemeyip, aksine mülk edinmek istemiş ise icma ile bir sene süre ile onu tanıtmak mutlaka gereklidir. Ama onu mülk edinmek istemeyip aksine onu sahibi adına korumak istemişse tanıtması gerekir mi? Bu hususta mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Bu iki görüşten birisine göre onun için gerekli değildir. Aksine sahibi gelip kendisine ait olduğunu isbat ederse ona verir. Değilse onu korumaya devam eder. İkinci ve daha sahih olan görüşe göre ise sahibi aleyhine kaybolmaması için onu tanıtması gerekir. Çünkü sahibi onun nerede olduğunu bilemiyor ki onu istesin. Bu sebeple onu tanıtmak gereklidir. Değersiz bir şeye gelince, böyle bir şeyi kaybeden kişinin adeten bu süreden daha fazla aramayacağını zannedeceği kadar bir süre onu tanıtması icap eder.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Tanıtmak ise o malı bulduğu yerde çarşı-pazarlarda, mescitlerin kapılarında, insanların toplandığı yerlerde yüksek sesle ilan edip: Kim bir şey kaybetmişse, kimin bir hayvanı kaybolmuşsa, kim parasını kaybetmişse vb. şeyleri söyler ve bunu adete göre tekrar eder. Mezhep âlimlerimiz der ki: Önceleri onu hergün tanıtır, sonra haftada bir, sonra daha uzun aralıklarla tanıtır. Allah en iyi bilendir.

"Sahibi gelirse (ona verirsin) değilse ona istediğini yap." Yani eğer o yitiğin sahibi gelirse onu kendisine ver. Aksi taktirde senin onu mülk edinmen senin için caizdir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Yitiği tanıtıp da bu tanıtım süresi içerisinde yahut bu sürenin bitmesinden ve onu bulan mülkiyetine geçirmeden önce gelecek olup da onun sahibi olduğunu ispat ederse onunla birlikte ve ondan ayrı meydana gelmiş fazlalıkları ile birlikte alır. Onunla birlikte olanlar hayvandaki yağ, bir sanat öğretmek ve benzeri şeylerdir. Ondan ayrı şeyler ise çocuk, süt, yün, kölenin kazanç elde etmesi ve benzeri hususlardır.

O yitiğin kendisine ait olduğunu iddia etmekle birlikte bunu ispatlayamayan kimseye gelince, şayet lukatayı bulan kişi onu tasdik etmeyecek olursa onu o kimseye geri vermesi caiz değildir. Eğer onun doğru söylediğine inanırsa lukatayı ona vermesi caiz olur. Kendisine ait olduğunu ispatlamakla onu yükümlü tutmaz. Bütün bu hususlar onu bulan kimsenin buluntuyu mülkiyetine geçirmesinden önce sözkonusudur. Ama o yitiği bir yıl tanıtmakla birlikte sahibini bulmaz ise sahibi adına onu korumayı sürdürme hakkı da vardır, onu mülk edinme hakkı da vardır. Zengin ya da fakir olması arasında fark yoktur. Peki onu mülk edinmek isterse onu ne zaman mülk edinebilir? Bu hususta mezhep âlimlerimizin çeşitli görüşleri vardır. Bu görüşlerin daha sahih olanına göre ben onu mülk edindim yahut onu mülk edinmeyi seçtim demek sûreti ile mülk edindiğini lafzen söylemediği sürece onun mülkiyetini elde etmiş olmaz. İkinci görüşe göre satmak ve benzeri bir yolla onda tasarrufta bulunmadığı sürece onu mülk edinmiş olmaz. Üçüncü görüşe göre ise mülk edinme niyeti onun için yeterlidir. Lafız ile söylemeye ihtiyacı yoktur. Dördüncü görüşe göre sadece üzerinden bir sene geçmekle onu mülk edinir. Eğer o buluntu malı mülk edinip de onun sahibi ortaya çıkmaz ise ayrıca ona bir şey gerekmez. Aksine bu onun kendi kazançlarından bir kazanç sayılır. Âhirette bundan dolayı ondan hak olarak istenmez. Onu mülk edinmesinden sonra sahibi gelecek olursa ona, bitişik olan fazlalıkları ile birlikte geri alır ama ondan ayrı olanları alamaz. Şayet mülk edindikten sonra telef olursa o buluntuyu alan kimsenin bedelini ödemesi bizim mezhebimize göre de cumhura göre de gereklidir. Davud ise onun için böyle bir gereklilik yoktur demiştir. Allah en iyi bilendir.

"Peki ya kaybolmuş koyun(un hükmü nedir) diye sordu. Allah Rasûlü: *Senindir yahut kardeşinindir yahut kurdundur* buyurdu." Devenin aksine onu almasına izin olduğu anlamındadır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) her ikisi arasında fark gözetmiş ve farkı da açıklamıştır. Bu açıklamasına göre deve kendi ayakları ile beraberindeki içecek suyu ile suya ve ağaçlara gidebilmesi ile kurtlardan ve başka küçük yırtıcılardan kendisini koruması ile kendisini

koruyacak kimseye muhtaç olmaması, koyunun ise bundan farklı olması dolayısı ile sen de onu alabilirsin yahut onu sahibi alır ya da orada yolu geçen kardeşin yahut kurt alır. İşte bundan dolayı develeri almak caiz olmamakla birlikte koyunları almak caizdir. Ayrıca onu alıp bir sene boyunca tanıttıktan sonra yese sonra sahibi gelse bize göre de Ebu Hanife'ye göre de onun tazminatını ödemesi gerekir. Malik ise onun tazminatını ödeme yükümlülüğü yoktur demiştir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sahibinin tazminat hakkı olduğunu sözkonusu etmemiştir. Mezhep âlimlerimiz ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diğer rivayetteki: *"Şayet sahibi gelirse onu kendisine ver"* buyurmasını delil göstermişlerdir. Ayrıca İmam Malik'in gösterdiği delile de bu rivayette tazminat ödemeyi sözkonusu etmemekle birlikte ödenmeyeceğini de söylememiş ama bir başka delil gereğince onun gerektiğini bildirmiştir demişlerdir.

(4474) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu bir sene tanıt sonra (ağız) bağını ve kabını (kesesini) bil sonra da onu harca"* buyruğundan bağın ve kabın bilinmesinin onu bir yıl tanıttıktan sonra sözkonusu olacağı şeklinde bir yanlış izlenim uyandırabilir. Ama geri kalan rivayetler bunları tanımanın tanıtmaktan önce olacağı hususunda tamamen açıktır. O halde bu rivayet ile ilgili olarak burada sözü edilen tanıma başka bir tanımadır. Böylelikle ona iki defa tanıması emredilmiş olur. Onu ilk aldığı zaman da tanır, sahibi niteliklerini söyleyecek olursa doğru söylediğini bilsin, karışmasın, başkasına benzemesin. Sonra bir sene boyunca onu tanıtacak olup, onu mülk edinmek isterse bir defa daha onu yeniden tanıması, miktarını ve niteliğini bilmesi için yeterli ve kesin bir şekilde tanıması müstehap olur. Böylelikle onu mülkiyetine geçirip telef edip tükettikten sonra sahibi gelecek olursa ona geri versin.

Onu infâk et ifadesi ise onu mülk edin, sonra onu kendine harca demektir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanakları kızarıncaya kadar -yahut yüzü kızarıncaya kadar- kızdı, sonra ondan sana ne buyurdu." Vav harfi fethalı, ötreli ve kesreli olarak: Vecne, vucne ve vince dördüncü bir söyleyiş olarak hemze ile "ucne" şeklinde söylenir. Bu ise her iki yanakta yüksek duran et kısımlarına denilir. Yanakları büyük olan kimseye mûcen ve vâcin denilir. Çoğulu "vicnât" diye gelir.

Buradan kızgın iken fetvâ ve hüküm vermenin caiz olduğuna ve bu halde verilen hükmün geçerli olup, yürürlülük kazanacağına delildir. Ama böyle bir halde bizim için hüküm vermek mekruhtur. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) için değildi. Çünkü öfkeli iken bizim için korkulan husus onun hakkında sözkonusu olmaz.

٤٤٧٦-٤/٤- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ الْأَوْدِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُنْبَعِثِ قَالَ سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ يَقُولُ أَتَى رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ إِسْمَعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَاحْمَارَّ وَجْهُهُ وَجَبِينُهُ وَغَضِبَ وَزَادَ بَعْدَ قَوْلِهِ ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً فَإِنْ لَمْ يَجِئْ صَاحِبُهَا كَانَتْ وَدِيعَةً عِنْدَكَ

4476-4/4- Bana Ahmed b. Osman b. Hakim el-Evdi de tahdis etti. Bize Halid b. Mahled tahdis etti, bana Süleyman -ki o b. Bilal'dir- Rabia b. Ebu Abdurrahman'dan tahdis etti, o el-Münbais'in azadlısı Yezid'den şöyle dediğini nakletti: Zeyd b. Halid el-Cühenî'yi şöyle derken dinledim: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi deyip hadisi İsmail b. Cafer'in hadisine yakın olarak rivayet etti. Ancak o rivayetinde şöyle dedi: Yüzü ve alnı kızardı ve öfkelendi. Ayrıca -sonra onu bir yıl tanıt sözünden sonra-: *"Eğer sahibi gelmez ise o senin yanında bir emanet olur"* (buyurdu) diye ekledi.[105]

٤٤٧٧-٥/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُنْبَعِثِ أَنَّهُ سَمِعَ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ صَاحِبَ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَقُولُ سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ اللُّقَطَةِ الذَّهَبِ أَوِ الْوَرِقِ فَقَالَ اعْرِفْ وِكَاءَهَا وَعِفَاصَهَا ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً فَإِنْ لَمْ تَعْرِفْ فَاسْتَنْفِقْهَا وَلْتَكُنْ وَدِيعَةً عِنْدَكَ فَإِنْ جَاءَ طَالِبُهَا يَوْمًا مِنَ الدَّهْرِ فَأَدِّهَا إِلَيْهِ وَسَأَلَهُ عَنْ ضَالَّةِ الْإِبِلِ فَقَالَ مَا لَكَ وَلَهَا دَعْهَا فَإِنَّ مَعَهَا حِذَاءَهَا وَسِقَاءَهَا تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا وَسَأَلَهُ عَنِ الشَّاةِ فَقَالَ خُذْهَا فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذِّئْبِ

4477-5/5- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilal- Yahya b. Said'den tahdis etti, o el-Münbais'in azadlısı Yezid'den rivayet ettiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından Zeyd b. Halid el-Cühenî'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e altın ya da gümüş lukata (buluntu) hakkında soru soruldu. O: *"Sen onun bağını ve kabını (kesesini) bil. Sonra bir sene onu tanıt. Eğer (sahibini) bilmezsen o taktirde sen onu harca(yabilirsin) ve yanında da bir emanet olsun. Eğer günün birinde onu arayan kişi gelirse o zaman onu kendisine öde."* Adam ona, kaybolmuş develer hakkında da soru sor-

105 4473 numaralı hadisin kaynakları

du. Allah Rasûlü: *"Ondan sana ne. Onu (kendi haline) bırak. Çünkü onun ayakkabısı ve su tulumu kendisi ile birliktedir. O su olan yere gider, ağaçtan yer. Ta ki sahibi onu buluncaya kadar."* Ona koyun hakkında da sordu. Bu sefer: *"Onu al. Çünkü o ancak ya senindir ya kardeşinin yahut kurdundur"* buyurdu.[106]

٤٤٧٨-٦/٦- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَرَبِيعَةُ الرَّأْيِ بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ يَزِيدَ مَوْلَى الْمُنْبَعِثِ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ضَالَّةِ الْإِبِلِ زَادَ رَبِيعَةُ فَغَضِبَ حَتَّى احْمَرَّتْ وَجْنَتَاهُ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ وَزَادَ فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا فَعَرَفَ عِفَاصَهَا وَعَدَدَهَا وَوِكَاءَهَا فَأَعْطِهَا إِيَّاهُ وَإِلَّا فَهِيَ لَكَ

4478-6/6- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti bize Habban b.Hilal haber verdi, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bana Yahya b. Said ve Rabiatu'r-Ra'yi Ebu Abdurrahman el-Münbais'in azadlısı Yezid'den tahdis etti, o Zeyd b. Halid el-Cühenî'den rivayet ettiğine göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kaybolmuş deve(ler) hakkında soru sordu. Rabia şunu ekledi: Yanakları kızarıncaya kadar kızdı. Sonra hadisi onların hadisine yakın olarak anlattı ve şunları ilave etti: *"Sahibi gelip de onun kabını, sayısını ve bağını bilecek olursa onu kendisine ver. Değilse o senindir."*[107]

Şerh

(4476-4478 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4476) *"Sonra onu bir sene tanıt. Eğer sahibi gelmez ise senin yanında emanet olur"* ikinci rivayette (4477) *"Sonra onu bir sene tanıt. Eğer (sahibini) bilmezsen onu harca ve senin yanında emanet olsun. Günlerden bir gün onu arayan gelirse onu kendisine öde."* Bunun anlamı şudur: Bir seneden sonra sen onu mülk edinmediğin sürece senin yanında bir emanettir. Dolayısı ile senin herhangi bir kusurun olmaksızın telef olursa senin onun tazminatını ödemene gerek yoktur. Yoksa bu onun o buluntuyu mülk edinmesini engelledi anlamında değildir. Aksine diğer açık hadisler dolayısı ile zikrettiğimiz üzere onu mülk edinebilir. Bunlar ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sonra onu harca, sonra onu infâk*

---

106 4473 numaralı hadisin kaynakları

107 4473 numaralı hadisin kaynakları

et" buyruklarıdır. İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususa ikinci rivayette *"eğer (sahibini) bilmezsen onu harca ve senin yanında bir emanet olsun"* buyruğu ile işaret etmiş bulunmaktadır. Yani sahibinin ondaki hakkı sona ermez. Aksine ne zaman gelip onu isterse eğer kendisi duruyorsa onu kendisine ver değilse onun bedelini öde. İşte bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer günlerden bir gün sahibi gelirse onu kendisine ver"* buyruğunun anlamıdır. Maksat ise sahibinin ondaki hakkının büsbütün sona ermediğini anlatmaktır. Kadı Iyâz ve başkaları Müslümanların mülk edinmesinden sonra sahibinin gelmesi halinde onu mülk edinenin tazminatını ödeyeceği üzerinde icma etmişlerdir. Ancak Davud (ez-Zahiri) tazminatın ödenmesinin sözkonusu olmadığını söylemiştir. Allah en iyi bilendir.

(4478) *"Şayet sahibi gelir de onun kabını, sayısını ve bağını bilecek olursa onu kendisine ver, aksi taktirde o senindir."* Bu hadiste bulunan lukatayı nitelikleri ile söyleyen birisi gelirse bir beyyine olmaksızın onu kendisine vermesi icap eder diyen Malik'in ve bu kanaatte olan diğerlerinin lehine bir delildir. Bizim mezhep âlimlerimiz ise: Bir beyyine olmadan onu kendisine ödemesi icap etmez demişlerdir. Ebu Hanife ve onun mezhep âlimleri de -yüce Allah'ın rahmeti onlara- böyle demişlerdir. Bu kanaatte olanlar bu hadisi bundan maksat eğer onun doğru söylediğine inanırsa onu kendisine vermesi caizdir, vacip değildir diye yorumlamışlardır. Çünkü sadece onu tasdik ettiği için o buluntuyu kendisine vermesinin emredilmesi vücub ifade etmek için değildir. Allah en iyi bilendir.

٤٤٧٩-٧/٧- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي النَّضْرِ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ اللُّقَطَةِ فَقَالَ عَرِّفْهَا سَنَةً فَإِنْ لَمْ تُعْتَرَفْ فَاعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا ثُمَّ كُلْهَا فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا فَأَدِّهَا إِلَيْهِ

4479-7/7- Bana Ebu't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Serh de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Dahhak b. Osman, Ebu'n-Nadr'dan tahdis etti, o Buşr b. Said'den, o Zeyd b. Halid el-Cühenî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e lukata hakkında soru soruldu, O: *"Onu bir sene tanıt. Eğer tanıyan çıkmaz ise o zaman sen onun kabını ve bağını belle sonra onu ye. Şayet sahibi gelirse onu kendisine öde"* buyurdu.[108]

---

108 Ebu Davud, 1706; Tirmizi, 1373; İbn Mace, 2507; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3748

٤٤٨٠-٨/٨- وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ فَإِنْ اعْتُرِفَتْ فَأَدِّهَا وَإِلَّا فَاعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا وَعَدَدَهَا

4480-8/8- Bunu bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Ebu Bekr el-Hanefi haber verdi, bize Dahhak b. Osman bu isnad ile tahdis etti ve hadiste şunları da söyledi: *"Eğer tanınacak olursa onu ver. Değilse onun kabını, bağını ve sayısını belle"*[109]

٤٤٨١-٩/٩- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ قَالَ سَمِعْتُ سُوَيْدَ بْنَ غَفَلَةَ قَالَ خَرَجْتُ أَنَا وَزَيْدُ بْنُ صُوحَانَ وَسَلْمَانُ بْنُ رَبِيعَةَ غَازِينَ فَوَجَدْتُ سَوْطًا فَأَخَذْتُهُ فَقَالَا لِي دَعْهُ فَقُلْتُ لَا وَلَكِنِّي أُعَرِّفُهُ فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهُ وَإِلَّا اسْتَمْتَعْتُ بِهِ قَالَ فَأَبَيْتُ عَلَيْهِمَا فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ غَزَاتِنَا قُضِيَ لِي أَنِّي حَجَجْتُ فَأَتَيْتُ الْمَدِينَةَ فَلَقِيتُ أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ فَأَخْبَرْتُهُ بِشَأْنِ السَّوْطِ وَبِقَوْلِهِمَا فَقَالَ إِنِّي وَجَدْتُ صُرَّةً فِيهَا مِائَةُ دِينَارٍ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَتَيْتُ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ عَرِّفْهَا حَوْلًا قَالَ فَعَرَّفْتُهَا فَلَمْ أَجِدْ مَنْ يَعْرِفُهَا ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَقَالَ عَرِّفْهَا حَوْلًا فَعَرَّفْتُهَا فَلَمْ أَجِدْ مَنْ يَعْرِفُهَا ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَقَالَ عَرِّفْهَا حَوْلًا فَعَرَّفْتُهَا فَلَمْ أَجِدْ مَنْ يَعْرِفُهَا فَقَالَ احْفَظْ عَدَدَهَا وَوِعَاءَهَا وَوِكَاءَهَا فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا وَإِلَّا فَاسْتَمْتِعْ بِهَا فَاسْتَمْتَعْتُ بِهَا فَلَقِيتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ بِمَكَّةَ فَقَالَ لَا أَدْرِي بِثَلَاثَةِ أَحْوَالٍ أَوْ حَوْلٍ وَاحِدٍ

4481-9/9- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bana Ebu Bekr b. Nâfi' -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Gunder tahdis etti, bize Şu'be, Seleme b. Kuheyl'den şöyle dediğini tahdis etti: Suveyl b. Kafeheyi şöyle derken dinledim: Ben Zeyd b. Suhan ve Süleyman b. Rabia gazi olarak çıktık. Bir kamçı buldum, onu aldım. İkisi bana: Onu bırak, dediler. Ben: Hayır ama ben onu tanıtacağım. Şayet sahibi gelirse (veririm) değilse ben ondan yararlanırım, dedim. Böylece onların, dediklerini yapmayı kabul etmedim. Gazamızdan

109 4479 numaralı hadisin kaynakları

geri döndüğümüz vakit hakkımdaki taktir gereğince hacca gittim. Medine'ye vardığımda Ubey b. Ka'b ile karşılaştım. Ona kamçının durumunu ve iki arkadaşımın söylediklerini bildirince şöyle dedi: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında yüz dinar bulunan bir kese buldum. Onu alıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürdüm. O: *"Onu bir yıl tanıt"* buyurdu. (Ubey), dedi ki: Ben de onu tanıttığım halde onu tanıyacak bir kimse bulamadım. Sonra onun huzuruna vardım, O: *"Onu bir yıl tanıt"* buyurdu. Onu yine tanıttım, onu tanıyanı bulamadım. Sonra ona gidince: *"Onu bir yıl tanıt"* buyurdu. Ben de onu tanıttığım halde onu tanıyanı bulamadım. Bu sefer: *"Sayısını, kabını ve bağını iyice belle. Sahibi gelirse (ver) değilse sen ondan yararlan"* buyurdu. Ben de ondan yararlandım.

(Ravi, dedi ki) bundan sonra onunla Mekke'de karşılaştım. Bu sefer: Üç sene mi bir sene mi (ona bu emri verdiğini) bilemiyorum, dedi.[110]

٤٤٨٢-.../١٠- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنِي سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ أَوْ أَخْبَرَ الْقَوْمَ وَأَنَا فِيهِمْ قَالَ سَمِعْتُ سُوَيْدَ بْنَ غَفَلَةَ قَالَ خَرَجْتُ مَعَ زَيْدِ بْنِ صُوحَانَ وَسَلْمَانَ بْنِ رَبِيعَةَ فَوَجَدْتُ سَوْطًا وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ إِلَى قَوْلِهِ فَاسْتَمْتَعْتُ بِهَا قَالَ شُعْبَةُ فَسَمِعْتُهُ بَعْدَ عَشْرِ سِنِينَ يَقُولُ عَرَّفَهَا عَامًا وَاحِدًا

4482-.../10- Bana Abdurrahman b. Bişr el-Abdî de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bana Şu'be tahdis etti, bana Seleme b. Kuheyl haber verdi. Yahut ben aralarında iken hazır bulananlara haber verip, dedi ki: Suveyd b. Gafele'yi şöyle derken dinledim: Zeyd b. Suhan ve Süleyman b. Rabia ile birlikte çıktım. Bir kamçı buldum deyip hadisi: "Ben de ondan yararlandım" sözüne kadar nakletti.

Şu'be, dedi ki: On yıl sonra onu: *"Sadece bir yıl onu tanıt"* dediğini dinledim.[111]

٤٤٨٣-١١/١٠- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّيُّ حَدَّثَنَا

110 Buhari, 2426 -muhtasar olarak-, 2437; Ebu Davud, 1701, 1702, 1703; Tirmizi, 1374; İbn Mace, 1506; Tuhfetu'l-Eşrâf, 28

111 4481 numaralı hadisin kaynakları

عُبَيْدُ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ عَمْرٍو عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ شُعْبَةَ وَفِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا ثَلَاثَةَ أَحْوَالٍ إِلَّا حَمَّادَ بْنَ سَلَمَةَ فَإِنَّ فِي حَدِيثِهِ عَامَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ وَزَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ وَحَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ فَإِنْ جَاءَ أَحَدٌ يُخْبِرُكَ بِعَدَدِهَا وَوِعَائِهَا وَوِكَائِهَا فَأَعْطِهَا إِيَّاهُ وَزَادَ سُفْيَانُ فِي رِوَايَةِ وَكِيعٍ وَإِلَّا فَهِيَ كَسَبِيلِ مَالِكَ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ نُمَيْرٍ وَإِلَّا فَاسْتَمْتِعْ بِهَا

4483-10/13- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, hepsi Süfyan'dan rivayet etti. (H.) Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Abdullah b. Cafer er-Raki tahdis etti, bize Ubeydullah -yani b. Amr- Zeyd b. Ebu Uneyse'den tahdis etti. (H.) Bana Abdurrahman b. Bişr de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bunların hepsi Seleme b. Kuheyl'den bu isnad ile Şu'be'nin hadisine yakın olarak rivayet etti. Bunların hepsinin hadisi rivayetinde üç yıl zikredilmekle birlikte Hammâd b. Seleme'nin hadisinde: İki yahut üç yıl denilmekte, Süfyan, Zeyd b. Ebu Uneyse ve Hammâd b. Seleme'nin hadisi rivayetlerinde: *"Eğer bir kimse gelip sana onun sayısını, kabını ve bağını haber verecek olursa onu kendisine ver"*; Süfyan da Veki' yolu ile gelen rivayette *"değilse o da senin malın gibi olur"* İbn Numeyr rivayetinde, aksi taktirde sen ondan yararlan denilmektedir.[112]

Şerh

(4479-4483 numaralı hadisler)

Zeyd b. Halid'in hadisinin rivayetlerinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu bir yıl tanıt"* Ubey b. Ka'b (radıyallâhu anh)'ın hadisi rivayetinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üç yıl boyunca tanıtılmasını emrettiği bir rivayette "bir sene" bir rivayette ravi şüphe ederek "bilemiyorum bir sene mi üç sene mi, dedi." bir rivayette iki yahut üç yıl" denilmektedir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu rivayetlerin cem ve telifi ile ilgili olarak iki açıklama yapılmıştır:

Birisine göre şüphe ve fazlalık bir kenara bırakılır. Böylelikle şüphe edilen rivayette de bir sene kastedilmiş olur. Fazlalık ise diğer hadislere uygun olmaması sebebi ile reddolunur.

112 4481 numaralı hadisin kaynakları

İkincisine göre bunlar iki ayrı meseledir. Zeyd'in bir sene tanıtma ile ilgili rivayeti yeterli olan asgari miktar hakkında yorumlanır, Ubey b. Ka'b'ın üç yıl tanıtım ile ilgili rivayeti ise vera ve ileri derecedeki faziletli hal hakkında yorumlanır. (Kadı Iyâz) devamla, dedi ki: Bununla birlikte ilim adamları bir yıl tanıtmak ile yetinileceği üzerinde icma etmişler ve hiçbir kimse üç yıl tanıtımı şart koşmamıştır. Bundan tek istisna Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'dan gelen rivayettir. Bununla birlikte o rivayetin ondan sabit olmama ihtimali de vardır.

١/٢- بَاب فِي لُقَطَةِ الْحَاجِّ

1/2- HACILARIN LUKATASI HAKKINDA BİR BAB

٤٤٨٤-١١/١- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ حَاطِبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ التَّيْمِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ لُقَطَةِ الْحَاجِّ

4484-11/1- Bana Ebu't-Tâhir ve Yunus b. Abdula'lâ tahdis edip, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb haber verdi bana Amr b. el-Hâris, Bukeyr b. Abdullah b. el-Eşecc'den haber verdi, o Yahya b. Abdurrahman b. Hatim'den, o Abdurrahman b. Osman et-Teymi'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacıların lukatasını (almayı) yasakladı.[113]

٤٤٨٥-١٢/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بَكْرِ بْنِ سَوَادَةَ عَنْ أَبِي سَالِمٍ الْجَيْشَانِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ مَنْ آوَى ضَالَّةً فَهُوَ ضَالٌّ مَا لَمْ يُعَرِّفْهَا

4485-12/2- Bana Ebu't-Tâhir ve Yunus b. Abdula'lâ da tahdis edip, dedi ki: Bize Abdullah b. Vehb tahdis edip, dedi ki: Bana Amr b. el-Hâris, Bekr b. Sevade'den haber verdi, o Ebu Sâlim el-Ceyşani'den, o Zeyd b. Halid el-Cühenî'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Her kim kaybolmuş bir hayvanı yanında barındıracak olursa onu tanıtmadığı sürece kendisi de dalalette olan birisidir"* buyurdu.[114]

113 Ebu Davud, 1719; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9705

114 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 3752

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hacıların lukatasını nehy etti." Bundan kastı mülk edinmek maksadı ile onu almaktır. Yalnızca korumak maksadıyla onu almak ise yasak değildir. Nitekim bu hususu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir başka hadiste: *"Onu ilan edecek kimse için müstesna. Onun lukatasını almak helal değildir"* buyruğu ile bunu açıklamış bulunmaktadır. Esasen mesele Hac Kitabının sonlarında genişçe açıklanmış olarak geçti.

"Her kim kaybolmuş bir hayvanı barındırırsa onu tanıtmadığı sürece kendisi de dalalette birisidir." Bu ister onu mülk edinmek istesin isterse de sahibi adına onu korumak istesin lukatanın kayıtsız ve şartsız olarak alan kişi tarafından tanıtılmasının gerektiği şeklindeki tercih olunan görüşün lehine bir delildir. Sahih olan da budur, bu husustaki görüş ayrılığı daha önce geçti. Burada "kaybolmuş hayvan" dalle'den kasıt kaybolmuş deve ve buna benzer mülk edinmek maksadı ile alınması caiz olmayan kayıplardır. Aksine böyle kayıplar sahibi adına korumak için alınır. Buna göre hadisin anlamı şu olur: Kim kaybolmuş bir hayvanı barındıracak olursa onu tanıtmadığı sürece kendisi dalalette olan birisidir ve asla onu mülk edinemez. Burada dalalette olmaktan kasıt ise doğru olandan ayrı kalan ayrılan kimse demektir.

Bu babtaki hadislerin tamamında lukatanın alınıp mülk edinilmesinin ayrıca hakimin hükmüne de sultanın izin vermesine de ihtiyacının olmadığına bir delildir. Zaten bu hususta icma vardır. Aynı zamanda bu hadislerde bu hususta zengin ile fakir arasında fark olmadığına da delil bulunmaktadır. Bizim mezhebimizin görüşü de cumhurun kanaati de budur. Allah en iyi bilendir.

٢/٣- بَاب تَحْرِيمِ حَلْبِ الْمَاشِيَةِ بِغَيْرِ إِذْنِ مَالِكِهَا

2/3- SAHİBİNİN İZNİ OLMADAN DAVARIN SÜTÜNÜ SAĞMANIN HARAM OLDUĞU BABI

٤٤٨٦-١٣/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَحْلُبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةَ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تُؤْتَى مَشْرُبَتُهُ فَتُكْسَرَ خِزَانَتُهُ فَيُنْتَقَلَ طَعَامُهُ إِنَّمَا تَخْزُنُ لَهُمْ ضُرُوعُ مَوَاشِيهِمْ أَطْعِمَتَهُمْ فَلَا يَحْلُبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةَ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ

4486-13/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis edip, dedi ki: Malik b. Enes'e Nâfi'den rivayetini okudum. O İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kimse kimsenin davarını onun izni olmadıkça sakın sağmasın. Sizden biriniz (yiyecek ve ihtiyaçlarını) sakladığı kabının kırılıp yiyeceğinin alınıp götürülmesini hoş karşılar mı? İşte davarların memeleri de sahipleri için yiyeceklerini biriktirir. Bu sebeple sakın kimse bir başkasının davarını onun izni olmadan sağmasın"* buyurdu.[115]

٤٤٨٧-.../٢- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ جَمِيعًا عَنْ اللَّيْثِ
بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ
نُمَيْرٍ حَدَّثَنِي أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا
حَمَّادٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ جَمِيعًا عَنْ أَيُّوبَ
ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ
رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ أَيُّوبَ وَابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ مُوسَى كُلُّ هَؤُلَاءِ
عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا
فَيُنْتَثَلَ إِلَّا اللَّيْثَ بْنَ سَعْدٍ فَإِنَّ فِي حَدِيثِهِ فَيُنْتَقَلَ طَعَامُهُ كَرِوَايَةِ مَالِكٍ

4487-.../2- Bunu bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Rumh da birlikte Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bunu bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Mushir tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bana babam tahdis etti, ikisi Ubeydullah'dan rivayet etti. (H.) Bana Ebu Rabi' ve Ebu Kâmil de tahdis edip, dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- birlikte Eyyub'dan tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, İsmail b. Umeyye'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak, Ma'mer'den tahdis etti, o Eyyub ve İbn Cureyc'den ikisi Musa'dan rivayet etti. Bunların hepsi Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Malik'in hadisine yakın olarak rivayet etti. Ancak bunların hepsinin hadisinde (alınıp götürülmesini yerine) etrafa saçılıp dağıtılmasını" demişlerdir. Ancak Leys b. Sa'd'ın hadisinde Malik'in rivayetinde olduğu gibi "yiyeceğinin alınıp götürülmesini" şeklindedir.[116]

115 Buhari, 2435; Ebu Davud, 2623; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8356

116 Kuteybe ve Muhammed b. Rumh'un hadisini İbn Mace, 2302; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8300; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Numeyr, Ebu Rabi', Zuheyr b. Harb, İbn Ebu Ömer ve Muhammed b. Rafi'nin hadislerini yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7502, 7565, 7993, 8074, 8495

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz izni ile olmadıkça kimsenin davarını sakın sağmasın... Bu sebeple sizden biriniz izni ile olmadan bir kimsenin davarını sakın sağmasın."* buyurmaktadır. Çeşitli rivayetlerde "etrafa saçılıp dağıtılması" çeşitli rivayetlerde "feyuntekale: alınıp götürülmesi" kelimesi yerine kaf harfinden bedel "peltek se" ile "feyuntesele: saçılıp dağıtılması" şeklindedir. Bu da tamamen dağıtılıp etrafa atılması anlamındadır. Meşrube kelimesi re harfi ötreli ve fethalı (meşrabe) diye söylenir. Bu ise yiyecek ve başka şeylerin içinde depolandığı oda gibi yerlere (kiler) denilir.

Hadisin anlamı da şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) memedeki sütü sahibinin izni olmadan alınması bakımından kilerde koruma altında bulunan depolanmış yiyeceğe benzetmektedir. Bu hadis-i şeriften çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Bir kimsenin malını izni olmaksızın almak ondan yemek, onda tasarrufta bulunmak haram kılınmıştır. Süt ve başka şeyler arasında bir fark yoktur. Kişinin muhtaç olup olmaması arasında da bir fark yoktur. Ancak leş bulamayan ve başkasına ait bir yiyecek de bulamayan çaresiz kalmış (zaruret halindeki kişi, muztar) müstesnadır. İşte o taktirde böyle bir kimse zaruret dolayısı ile yemekten yiyebilir. Ama bize göre de cumhura göre de onun sahibine bedelini ödemesi gerekir. Seleften bazıları ile kimi muhaddisler böyle bir yükümlülüğü yoktur demişseler de bu zayıf bir görüştür. Eğer hem meyte hem başkasına ait bir yiyecek bulursa bu hususta ilim adamlarının meşhur bir görüş ayrılığı vardır. Bizim mezhebimize göre bizce daha sahih olan görüş meyteyi yemesidir.

Muztar denilen çaresiz kimse dışındakilerin ise eğer süt ya da daha başka yiyecek sahibi kimseye nazı geçiyor ise ve onun iznini almaksızın bunu gönül hoşluğu ile karşılayacağını biliyor yahut zannediyorsa onun iznini almaksızın yiyebilir. Bunu daha önce defalarca açıkladık.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın hicret esnasında Medine'ye gittikleri vakit çobanın koyunlarının sütünden içmelerine gelince; bunun hangi şekilde olduğunu daha önceden açıklamış ve her ikisinin bunu sahibine nazları geçtiği için içmiş olmalarının ihtimal dahilinde olduğunu söylemiştik. Çünkü onlar o çobanı tanıyorlardı. Yahut da çobana yanından geçenlere o sütten içirmesi için izin verilmiş olabilir. Ya da ondan içmenin mübah olduğunu onlara bildirmiş yahut da o emanı olmayan harbi birisinin malı da olabilirdi. Allah en iyi bilendir.

2. Bu hadiste kıyasın sabit olduğu ve meselelerin açıklanması esnasında temsil yapılacağı da anlaşılmaktadır.

3. Süte yemek denilebilir. Dolayısı ile bir kimse yemek yemeyeceğine dair yemin edecek olursa sütü dışarıda tutan bir niyetinin bulunması hali dışında süt içerse yeminini bozmuş olur.

4. Koyunun sütünü memesinde süt bulunan bir koyun karşılığında satmak bâtıldır. Şafii, Malik ve cumhur böyle demiş olmakla birlikte Evzâî bunun caiz olduğunu söylemiştir. Allah en iyi bilendir.

٣/٤- بَاب الضِّيَافَةِ وَنَحْوِهَا

3/4- ZİYAFET (MİSAFİRLİK) VE BENZERİ HUSUSLAR BABI

٤٤٨٨-١٤/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْعَدَوِيِّ أَنَّهُ قَالَ سَمِعَتْ أُذُنَايَ وَأَبْصَرَتْ عَيْنَايَ حِينَ تَكَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ جَائِزَتَهُ قَالُوا وَمَا جَائِزَتُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يَوْمُهُ وَلَيْلَتُهُ وَالضِّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ فَمَا كَانَ وَرَاءَ ذَلِكَ فَهُوَ صَدَقَةٌ عَلَيْهِ وَقَالَ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ

4488-14/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Said b. Ebu Said'den tahdis etti, o Ebu Şureyh el-Adevî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) konuşup şöyle buyurduğunda kulaklarım (sözünü) işitti. Gözlerim (onu) gördü: *"Allah'a ve Âhiret gününe iman eden bir kimse misafirine caizesini ikram etsin."* Ashab: Caizesi nedir ey Allah'ın Rasûlü deyince O: *"Bir günü ve bir gecesidir. Misafirlik de üç gündür. Bundan sonrası ise onun için bir sadakadır"* buyurdu. Ayrıca: *"Allah'a ve Âhiret gününe iman eden ya hayır söylesin yahut sussun"* buyurdu.[117]

٤٤٨٩-١٥/٢- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْخُزَاعِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الضِّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ وَجَائِزَتُهُ يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ وَلَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ مُسْلِمٍ أَنْ يُقِيمَ عِنْدَ أَخِيهِ حَتَّى يُؤْثِمَهُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يُؤْثِمُهُ قَالَ يُقِيمُ عِنْدَهُ وَلَا شَيْءَ لَهُ يَقْرِيهِ بِهِ

117 Daha önce geçen 174 numaralı hadisin kaynakları

4489-15/2- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize Abdülhamid b. Cafer, Said b. Ebu Said el-Makburi'den tahdis etti, o Ebu Şureyh el-Huzai'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Misafirlik üç gündür. Caizesi bir gün ve bir gecedir. Müslüman bir kimseye kardeşinin yanında onu günaha sokacak hale getirinceye kadar kalması da helal değildir"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü onu nasıl günaha sokar, dediler. O: *"Yanında ona ikram edecek bir şeyi bulunmadığı halde onun nezdinde oturup kalmasıdır"* buyurdu.[118]

٤٤٩٠-١٦/٣- وَحَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى -حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ يَعْنِي الْحَنَفِيَّ- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ الْمَقْبُرِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا شُرَيْحٍ الْخُزَاعِيَّ يَقُولُ سَمِعَتْ أُذُنَايَ وَبَصُرَ عَيْنِي وَوَعَاهُ قَلْبِي حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ وَذَكَرَ فِيهِ وَلَا يَحِلُّ لِأَحَدِكُمْ أَنْ يُقِيمَ عِنْدَ أَخِيهِ حَتَّى يُؤْثِمَهُ بِمِثْلِ مَا فِي حَدِيثِ وَكِيعٍ

4490-16/3 -Bunu bize Muhammed b .el-Müsennâ da tahdis etti ,bize Ebu Bekr- yani el-Hanefi -tahdis etti ,bize Abdülhamid b .Cafer tahdis etti, bize Said el-Makburi'nin tahdis ettiğine göre o Ebu Şureyh el-Huzai'yi şöyle derken dinledi :Rasûlullah) sallallâhu aleyhi ve sellem (bunu söylediği zaman kulaklarım işitti ,gözlerim gördü ,kalbim de onu belledi .Sonra da Leys'in hadisini aynen zikretti ve ayrıca bu rivayetinde :*"Herhangi birinizin kardeşinin yanında onu günaha sokuncaya kadar oturup kalması helal değildir"* diye Veki'in hadisindekinin aynısını zikretti.[119]

٤٤٩١-١٧/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّهُ قَالَ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ تَبْعَثُنَا فَنَنْزِلُ بِقَوْمٍ فَلَا يَقْرُونَنَا فَمَا تَرَى فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنْ نَزَلْتُمْ بِقَوْمٍ فَأَمَرُوا لَكُمْ بِمَا يَنْبَغِي لِلضَّيْفِ فَاقْبَلُوا فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا فَخُذُوا مِنْهُمْ حَقَّ الضَّيْفِ الَّذِي يَنْبَغِي لَهُمْ وَكِيعِ

4491-17/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Yezid b. Ebu Habib'den

118 Daha önce geçen 174 numaralı hadisin kaynakları

119 174 numaralı hadisin kaynakları

haber verdi, o Ebu'l-Hayr'den, o Ukbe b. Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti: Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bizi gönderiyorsun. Biz de bir kavmin yanında konakladığımız halde onlar bizi ağırlamıyorlar. Kanaatin nedir, dedik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bize: *"Siz bir kavmin bulunduğu yere konaklayıp da onlar da size misafir için gerekenin verilmesini emredecek olurlarsa onu kabul edin. Bunu yapmazlarsa siz de onlardan misafirlere verilmesi gereken misafir hakkını alın"* buyurdu.120

Şerh

(4488-4491 numaralı hadisler)

(4488) *"Allah'a ve Âhiret gününe iman eden... o onun için bir sadakadır."* Ayrıca: *"Allah'a ve âhiret gününe iman eden ya hayır söylesin yahut sussun"* buyurdu. Başka bir rivayette (4489) *"Misafirlik üç gündür. Caizesi bir gün ve bir gecedir... yanından ona ikram edecek bir şeyi olmadığı halde onun yanında oturup kalmasıdır."* Bir diğer rivayette (4491) *"Bir kavmin yakınında konaklarsanız... onlardan misafirin hakkını alınız."*

Bu hadisler misafirliği emretmek, buna gereken ihtimamı göstermek ve bunun büyük yerini göstermek bakımından birbirini desteklemekte, güçlendirmektedir. Müslümanlar misafirlik hakkı ve bunun İslam'ın müekked emirlerinden olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Diğer taraftan Şafii, Malik ve Ebu Hanife -yüce Allah'ın Rahmeti onlara- ve cumhur bunun vacip değil sünnet olduğunu söylemişlerdir. Leys ve Ahmed ise bir gün ve bir gece için vaciptir demişlerdir. Ahmed, çöl halkı ile köy halkı üzerine bir gün ve bir gece vaciptir, şehir halkı için değildir demiştir.

Cumhur bu hadisleri ve benzerlerini müstehaplık ve üstün ahlaki değerler diye yorumlamışlardır. Misafirin hakkının müekked oluşu *"cuma günü gusletmek büluğa ermiş herkes üzerine vaciptir"* hadisindeki gibidir. Yani bunun müstehaplığı müekkettir. Hattâbî (radıyallâhu anh) ve başkaları ise bu hadisleri muztar (denilen çaresiz kalmış kimse) hakkında yorumlamışlardır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Misafirine caizesini bir gün ve bir gece olarak ikram etsin. Misafirlik üç gündür"* buyrukları ile ilgili olarak ilim adamları der ki: Bu bir gün ve gece ona gereken şekli ile ihtimam göstermesi mümkün olduğu kadar iyilik yaparak ve kibarlıkla ona ikramda bulunmasıdır. İkinci ve üçüncü günde ise ona kolayına geleni yedirir ve adet edindiğin-

120 Buhari, 2461, 6137; Ebu Davud, 3752; Tirmizi, 1579; İbn Mace, 3676; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9954

den fazlasını vermez. Üç günden fazlası ise bir sadaka ve bir maruftur. Dilerse bunu yapar dilerse yapmaz. İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu (ev sahibini) günaha sokuncaya kadar yanında oturup kalması ona (misafire) helal değildir"* buyruğu da şu demektir: Misafirin üç günden sonra kendisini misafir edenin yanında onu günaha sokuncaya kadar ikamet edip kalması helal değildir. Çünkü uzun süre kaldığı için yahut da onu rahatsız edecek bir duruma soktuğu yahut da hakkında caiz olmayacak bir zanda bulunacağı için onun günaha düşmesine sebep olabilir. Halbuki yüce Allah: *"Zandan çokça sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır."* (Hucurat, 12) buyurmaktadır.

Bütün bunlar ise misafir eden kimsenin davet ve isteği olmadan üç günden fazla ikamet eden kişi hakkında yorumlanır. Onun isteği olup daha fazla kalmasını ister ya da kalmasından rahatsız olmayacağını bilecek yahut zannedecek olursa daha fazla kalmasında bir sakınca yoktur. Çünkü bu yasak, onu günaha sokacak olmasından dolayıdır. Bu anlam bu durumda sözkonusu değildir. Şayet misafir edenin durumu hakkında şüpheye düşecek olursa fazla kalması mekruh olup, bundan dolayı vebale girer mi girmez mi? Hadisin zahiri gereği onun izni olmadan fazla durması helal değildir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'a ve âhiret gününe iman eden ya hayır söylesin yahut sussun"* buyruğu ile ilgili geniş açıklama daha önce İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Burada bir kimsenin hayır ve şer ihtiva etmeyen sözleri söylemeyip susması gerektiği açıkça ifade edilmektedir. Çünkü bu gibi sözler onu ilgilendirmeyen şeylerden sayılır. Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri terk etmek ise kişinin müslümanlığının güzelliğindendir. Ayrıca bazen mübah konuşmalar harama doğru ilerleyebilir. Bu adeten görülen bir şeydir ve çokça rastlanılır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir kavme misafir olup da size misafir için gerekli olanı emredecek olursa..."* Leys b. Sa'd ve Ahmed bu hadisi zahirine göre yorumlamışlardır. Cumhur ise bunu çeşitli şekillerde yorumlamıştır. Birinci yoruma göre bu muztar denilen çaresiz kalmış kimseler hakkındadır. Bunları misafir olarak ağırlamak vaciptir. Eğer böyle bir topluluk onları misafir edip ağırlamayacak olurlarsa bunların da kendilerini ağırlamayanların malından ihtiyaçları kadarını almak hakları vardır.

İkinci yoruma göre maksat sizin dillerinizle onların şeref ve haysiyetlerinden almanız ve insanlara onların ne kadar bayağı kimseler ne kadar cimri kimseler olduklarını söyleyip, onları ayıplayıp yermek hakkınız vardır.

Üçüncü yoruma göre bu hüküm İslam'ın ilk dönemlerinde idi. O zaman da başkalarını koruyup gözetlemek vacip (farz) idi. İslam genişleyip (müslümanların imkanları da artınca bu hüküm nesh oldu. Kadı Iyâz bu yorumu bu şekilde nakletmiştir. Ama bu zayıf yahut bâtıl bir yorumdur. Çünkü bu yorum sahibinin bu iddiası bilinen bir husus değildir.

Dördüncü yoruma göre bu, kendilerinin bulundukları yerden geçecek müslümanların misafir olarak ağırlanması, kendilerine şart koşulmuş zimmet ehlinin bulunduğu yerden geçen kimseler hakkındadır. Bu da zayıf bir açıklamadır. Çünkü bu uygulama Ömer (radıyallâhu anh) zamanında ortaya çıkmıştı.

"Ebu Şureyh el-Adevî" ikinci rivayette: "Ebu Şureyh el-Huzai" denilen zatlar aynı kişidir. Ona aynı zamanda el-Adevî, el-Huzai ve el-Kâbi de denilir. Açıklaması daha önce geçmişti.

.../٢٠ - كتاب المغازي

.../20 MEGAZİ KİTABI[121]

٤/١ - بَاب اسْتِحْبَابِ الْمُؤَاسَاةِ بِفُضُولِ الْمَالِ

4/1- MALIN FAZLASI İLE YARDIM ETMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٤٤٩٢-١٨/١ - حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ فِي سَفَرٍ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ عَلَى رَاحِلَةٍ لَهُ قَالَ فَجَعَلَ يَصْرِفُ بَصَرَهُ يَمِينًا وَشِمَالًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلُ ظَهْرٍ فَلْيَعُدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهْرَ لَهُ وَمَنْ كَانَ لَهُ فَضْلٌ مِنْ زَادٍ فَلْيَعُدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا زَادَ لَهُ قَالَ فَذَكَرَ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ مَا ذَكَرَ حَتَّى رَأَيْنَا أَنَّهُ لَا حَقَّ لِأَحَدٍ مِنَّا فِي فَضْلٍ

4492-18/1- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Ebu'l-Eşheb, Ebu Nadra'dan tahdis etti, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir seferde iken devesi üzerinde bir adam çıkageldi. (Ebu Said), dedi ki: Adam sağa sola bakmaya başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Her kimin yanında fazla bir bineği varsa onu bineği olmayana versin. Her kimin fazla bir azığı varsa onu da azığı bulunmayana versin"* buyurdu.

(Ebu Said), dedi ki: Böylece çeşitli mal türlerini sözkonusu etti, sonunda biz bizden hiçbirimizin (ihtiyacından) fazla olan bir şeyde hakkının olmadığı kanaatine vardık.[122]

Şerh

"Bir seferde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken... kanaatine vardık."

---

121 Tuhfetu'l-Eşrâf'dan eklenmiştir.

122 Ebu Davud, 1663; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4310

"Etrafa bakmaya başladı" manasındaki (فجعل يصرف بصره) ibaresi bazı nüshalarda "(بصره) lafzı kayd edilmeyerek yalnızca: (يصرف) şeklinde; bazılarında ise fiil dat ve sonu be harfi ile: (يضرب) diye kaydedilmiştir. Ebu Davud ve başkalarındaki rivayette ise "(يصرف راحلته): Bineğini (sağa sola) çevirmeye başladı" şeklindedir.

Bu hadiste sadaka vermek, cömertlik, başkalarına yardımcı olmak, yol arkadaşlarına ve diğer arkadaşlara iyilikte bulunmak, arkadaşların menfaatine olan işlere gerekli itinayı göstermek, kavmin büyüğünün arkadaşlarına ihtiyacı bulunanları gözetip yardımcı olmayı emretmesi ve ihtiyaç sahibi kimsenin muhtaç olduğunu göstermesi için kendisine bir şeyler verilmesi için öne atılmasının ve istemeksizin bunu üstü kapalı bir yolla ifade etmesinin yeterli olduğuna delil vardır.

İşte "sağa sola bakmaya başladı" ifadesinin anlamı budur. Yani kendisi ile ihtiyacını karşılayacağı bir şeylerin verilmesini bekleyerek baktı demektir.

Yine bu hadis-i şerifte yolcuya yardımcı olunması, ihtiyaç sahibi ise ona sadaka verilmesine de dikkat çekilmektedir. İsterse bir bineği bulunsun, üzerinde (güzel) elbiseler olsun, yahut da asıl vatanında varlıklı olsun. Bundan dolayı bu durumda olan kimseye dahi zekâttan verilebilir. Allah en iyi bilendir.

٥/٢- بَاب اسْتِحْبَابِ خَلْطِ الْأَزْوَادِ إِذَا قَلَّتْ وَالْمُؤَاسَاةِ فِيهَا

5/2- AZIKLARIN AZALMASI HALİNDE ONLARI KARIŞTIRMANIN VE AZIK HUSUSUNDA YARDIMCI OLMANIN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٤٤٩٣-١٩/١- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا النَّضْرُ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ الْيَمَامِيَّ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنَا إِيَاسُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزْوَةٍ فَأَصَابَنَا جَهْدٌ حَتَّى هَمَمْنَا أَنْ نَنْحَرَ بَعْضَ ظَهْرِنَا فَأَمَرَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ فَجَمَعْنَا مَزَاوِدَنَا فَبَسَطْنَا لَهُ نِطَعًا فَاجْتَمَعَ زَادُ الْقَوْمِ عَلَى النِّطَعِ قَالَ فَتَطَاوَلْتُ لِأَحْزِرَهُ كَمْ هُوَ فَحَزَرْتُهُ كَرَبْضَةِ الْعَنْزِ وَنَحْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً قَالَ فَأَكَلْنَا حَتَّى شَبِعْنَا جَمِيعًا ثُمَّ حَشَوْنَا جُرُبَنَا فَقَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ فَهَلْ مِنْ وَضُوءٍ قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ بِإِدَاوَةٍ لَهُ فِيهَا نُطْفَةٌ فَأَفْرَغَهَا فِي قَدَحٍ فَتَوَضَّأْنَا كُلُّنَا نُدَغْفِقُهُ دَغْفَقَةً أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً قَالَ ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ ثَمَانِيَةٌ فَقَالُوا هَلْ مِنْ طَهُورٍ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَرِغَ الْوَضُوءُ

4493-19/1- Bana Ahmed b. Yusuf el-Ezdi tahdis etti, bize Nadr -yani b. Muhammed el-Yemami- tahdis etti, bize İkrime -b. Ammar- tahdis etti, bize İyas b. Seleme babasından şöyle dediğini tahdis etti: Bir gazada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmıştık. Zorluk (ve darlık) ile karşılaştık. Öyle ki develerimizin bazısını dahi kesmek istedik. Bunun üzerine Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in verdiği emir ile azıklarımızı topladık. Onun için bir deri örtü yaydık. Herkesin azığı o örtü üzerinde toplandı. Onun ne kadar olduğunu tahmin etmek üzere uzandım. Ben de onu bir keçinin çöktüğü yer kadar tahmin ettim. Biz ise bindörtyüz kişi idik. Hepimiz doyuncaya kadar yedik. Sonra torbalarımızı doldurduk. Sonra Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Abdest almak için birazcık su var mı"* buyurdu. Bir adam içinde az miktar su bulunan bir matarasını getirdi. Onu bir kaba boşalttı. Hepimiz ondan alabildiğine çok su kullanarak -bindörtyüz kişi olduğumuz halde- abdest aldık.

(Seleme), dedi ki: Bundan sonra sekiz kişi daha geldi ve: Abdest suyu var mı, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Abdest suyu bitti"* buyurdu.[123]

Şerh

"Bir gazada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmıştık... Abdest suyu bitti buyurdu." Burada "cehd" cim harfi fethalı olarak zorluk ve meşakket demektir.

"Azıklarımızı" anlamındaki "mezâvidenâ" lafzı bazı nüshalarda ya da çoğunda bu şekilde kaydedilmiş olup bir kısmında "ezvadenâ" diye, bir kısmında da te harfi fethalı olarak: "tezvâdenâ" ve te harfi kesreli olarak "tizvâdenâ" şeklindedir. (Hepsinin anlamı aynıdır).

"Nıt'" denilen deri örtünün daha önce kaydedilmiş çeşitli söyleyişleri vardır. Bunların en fasihleri ise nun harfi kesreli ve te harfi fethalı söyleyiştir.

"Keçinin çöktüğü yer kadar" yani keçinin çöktüğü yer kadar yahut çökmüş haldeki durumu kadar anlamındadır. Kadı Iyâz, dedi ki: (Rabda: çöktüğü yer) lafzı re harfi fethalı olarak rivayet edilmiştir. İbn Dureyd bunu kesreli olarak "ribda" rivayet etmiştir.

"Torbalarımızı doldurduk" ibaresindeki (torbalar anlamındaki) lafzın re harfi ötreli: "curub" ve sakin "curb" diye söylenir. Tekili ise meşhur söyleyişe göre cim harfi kesreli "cirab"in çoğuludur. Fethalı da (cerb şeklinde) da söylenir.

---

123 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4522

"Abdest suyu" yani kendisi ile abdest alınacak su (vedu') meşhur söyleyişe göre vav harfi fethalıdır ötreli de nakledilmiştir. Taharet kitabında buna dair açıklama geçmişti.

Bu hadis-i şerifte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık iki mucizesi bulunmaktadır. Bunlar yemeği ve suyu bu açık ve besbelli şekilde çoğaltmak mucizeleridir.

Mâzerî buradaki mucizenin tahkiki ile ilgili olarak şunları söylemektedir: O yemekten bir miktar yenildikçe yahut biraz içildikçe yüce Allah onun yerini tutacak bir başka miktarı yaratırdı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de mucizeleri iki türlüdür. Bu türün biri Kur'an-ı Kerim'dir. Bu da tevatür yolu ile nakledilmiştir. İkincisi ise yemeği, içeceği çoğaltmak ve benzeri mucizelerdir. Bu mucizeler ile ilgili olarak iki yol izlemek mümkündür: Birincisi bizim bu mucizelerin manevi tevatür yolu ile nakledildiğini söylememizdir. Hatem et-Tai'nin cömertliğinin, Ahnef b. Kays'ın hilm ve tahammülkarlığının mütevatiren nakledildiği gibi. Bu husus ile ilgili olarak muayyen bir olay mütevatir olarak nakledilmemektedir. Ama her birisi ile alakalı gelen ahad rivayetler o kadar çok ki bunların toplamı bu iki şahsın cömertlik ve tahammülkârlıklarını tevatür ifade edecek şekilde dile getirmiş olmaktadırlar. İşte Kur'an'dan başka mucizeleri ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in olağanüstü gösterdiği olaylar da böylece mütevatir olarak gelmiştir.

İkinci yol şudur: Bir sahabi böyle hayret verici bir olay rivayet edip de diğer sahabilerle birlikte bu olayda hazır bulunduğunu söyleyip, onlar da onun bu rivayet ve iddiasını işittikleri halde yahut onun bu söylediği kendilerine ulaşmakla birlikte bunu inkar etmiyor iseler bu onun söylediğinin doğruluğunu ilim olarak bilmeyi gerektirecek tarzda bir doğrulanması olur. Allah en iyi bilendir.

Bu hadis-i şerif ile azıklarda yardımlaşıp azalması halinde onu toplayıp bir araya getirmenin müstehap olduğu, böyle bir durumda arkadaşların birbirleri ile birlikte yemelerinin caiz olduğu, bunun ribâ (faiz) ile hiçbir ilişkisinin bulunmadığı, aksine bunun bir kimsenin kendisine ait olan bir şeyi başkasına mübah kılması türünden olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü böyle bir durumda onların her biri arkadaşlarına kendi yemeğinden yemelerini mübah kılmış olmaktadır. İnsanın kendi payından daha çok yahut daha az ya da onun kadar yediği muhakkak olarak bilinse dahi bunda bir sakınca yoktur. Bununla birlikte başkasını kendisine tercih edip az yemesi müstehap olur. Özellikle de yemek bir parça az ise. Allah en iyi bilendir.

٣٢/... - كِتَاب الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ

32/... CİHAD VE SİYER KİTABI

١/٣- بَاب جَوَازِ الْإِغَارَةِ عَلَى الْكُفَّارِ الَّذِينَ بَلَغَتْهُمْ دَعْوَةُ الْإِسْلَامِ مِنْ غَيْرِ تَقَدُّمِ الْإِعْلَامِ بِالْإِغَارَةِ

1/3- İSLAM DAVETİNİN KENDİLERİNE ULAŞTIĞI KAFİRLERE ÖNCEDEN BASKIN YAPILACAĞI BİLDİRİLMEKSİZİN BASKIN YAPMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

٤٤٩٤-١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمُ بْنُ أَخْضَرَ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى نَافِعٍ أَسْأَلُهُ عَنْ الدُّعَاءِ قَبْلَ الْقِتَالِ قَالَ فَكَتَبَ إِلَيَّ إِنَّمَا كَانَ ذَلِكَ فِي أَوَّلِ الْإِسْلَامِ قَدْ أَغَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى بَنِي الْمُصْطَلِقِ وَهُمْ غَارُّونَ وَأَنْعَامُهُمْ تُسْقَى عَلَى الْمَاءِ فَقَتَلَ مُقَاتِلَتَهُمْ وَسَبَى سَبْيَهُمْ وَأَصَابَ يَوْمَئِذٍ قَالَ يَحْيَى أَحْسِبُهُ قَالَ جُوَيْرِيَةَ أَوْ قَالَ الْبَتَّةَ ابْنَةَ الْحَارِثِ وَحَدَّثَنِي هَذَا الْحَدِيثَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَكَانَ فِي ذَاكَ الْجَيْشِ

4494-1/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti, bize Süleym b. Ahdar, İbn Avn'dan şöyle dediğini tahdis etti: Nâfi'e savaştan önce davet etmeye dair soru sormak üzere mektup yazdım. O da bana şunu yazdı: Bu ancak İslam'ın ilk zamanlarında idi. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mustalıkoğullarına onların haberi yokken davarları da suyun başında su içerken baskın yaptı, savaşçılarını öldürdü, kadın ve çocuklarını esir aldı. O günde -Yahya, dedi ki- zannederim o (Süleym): Cuveyriye'yi -yahut da kesinlikle- Hâris'in kızını o gün esir aldı.

Bana bu hadisi Abdullah b. Ömer de tahdis etti ve o da o orduda bulunuyordu.[124]

---

124 Buhari, 2541; Ebu Davud, 2633; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7744

٤٤٩٥-.../٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ جُوَيْرِيَةَ بِنْتَ الْحَارِثِ وَلَمْ يَشُكَّ

4495-.../2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy, İbn Avn'dan bu isnad ile aynısını tahdis etti ve: -Şüphe etmeksizin- el-Hâris kızı Cüveyriye, dedi.[125]

Şerh

"Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti... Bu hadisi bana Abdullah b. Ömer de tahdis etti ve o da bu orduda idi." Diğer rivayette: "Şüphe etmeksizin el-Hâris kızı Cüveyriye, dedi."

"Yahut kesinlikle" sözü şu demektir: Yahya b. Yahya, dedi ki: O gün el-Hâris'in kızını esir aldı. Zannederim üstadın Süleym b. Ahdar kendi rivayetinde adını "Cüveyriye" olarak verdi. Yahut da bunu açık ve kesin olarak bildirdi. Ben de: Elbette (kesinlikle) söylüyorum demektir. Kısacası o ya zan olarak yahut (kesin) bilgi olarak hıfzettiğime göre adı Cüveyriye'dir. İkinci rivayette ise herhangi bir şüphe sözkonusu olmaksızın el-Hâris kızı Cüveyriye olarak geçmektedir.

"Onlar habersizken" gafilken, farkında değillerken demektir.

Bu hadiste çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Davetin kendilerine ulaşmış olduğu kâfirleri ayrıca uyarmadan baskın yapmak caizdir. Bu mesele ile ilgili el-Mâzerî ve Kadı Iyâz'in naklettiği üç farklı görüş vardır. Birincisine göre kayıtsız ve şartsız olarak onları uyarmak gerekir. Malik ve başkaları bu zayıftır demişlerdir. İkinci görüş ise mutlak olarak gerekli değildir. Bu ise ondan da zayıftır yahut bâtıldır. Üçüncü görüş ise eğer davet onlara ulaşmamışsa gereklidir, davet ulaşmamışsa gerekli olmamakla birlikte müstehaptır. İşte sahih olan görüş budur. İbn Ömer'in azadlısı Nâfi', Hasan-ı Basri, Sevri, Leys, Şafii, Ebu Sevr, İbnu'l-Munzir ve çoğunluk böyle demiştir. İbnu'l-Munzir, dedi ki: Bu ilim ehlinin çoğunluğunun görüşüdür. Sahih hadisler de bu anlamda olmak üzere birbirini pekiştirmektedir. Bunlardan birisi de bu hadis ile Ka'b b. el-Eşref'in öldürülmesi ile ilgili hadis ve Ebu'l-Hukayk'in öldürülmesi ile ilgili hadistir.

2. Bu hadis-i şeriften Arapların da köleleştirilmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Mustalıkoğulları Arap olan Huzaalılardandır. Şafii'nin yeni (cedid) görüşü budur, sahih olan da budur. Malik, mezhebine mensup ilim

125 4494 numaralı hadisin kaynakları

adamlarının çoğunluğu, Ebu Hanife, Evzâî ve ilim adamlarının cumhuru bu görüştedir. İlim adamlarından bir topluluk ise köle olarak alınmayacaklarını söylemişlerdir. Bu da Şafii'nin kadim görüşüdür.

٢/٤- بَاب تَأْمِيرِ الْإِمَامِ الْأُمَرَاءَ عَلَى الْبُعُوثِ وَوَصِيَّتِهِ إِيَّاهُمْ بِآدَابِ الْغَزْوِ وَغَيْرِهَا

2/4- GÖNDERİLECEK ORDULARIN BAŞINA İMAMIN KOMUTANLAR TAYİN ETMESİ, ONLARA GAZA ADABI VE DİĞER HUSUSLARA DAİR TAVSİYELERDE BULUNMASI BABI

٤٤٩٦-٢/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ أَمْلَاهُ عَلَيْنَا إِمْلَاءً

4496-2/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' b. el-Cerrah, Süfyan'dan tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem haber verdi, bize Süfyan tahdis edip bunu bize imla yolu ile yazdırdı, dedi.[126]

٤٤٩٧-٣/... - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ أَمْلَاهُ عَلَيْنَا إِمْلَاءً ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا أَمَّرَ أَمِيرًا عَلَى جَيْشٍ أَوْ سَرِيَّةٍ أَوْصَاهُ فِي خَاصَّتِهِ بِتَقْوَى اللهِ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ خَيْرًا ثُمَّ قَالَ اغْزُوا بِاسْمِ اللهِ فِي سَبِيلِ اللهِ قَاتِلُوا مَنْ كَفَرَ بِاللهِ اغْزُوا وَلَا تَغُلُّوا وَلَا تَغْدِرُوا وَلَا تَمْثُلُوا وَلَا تَقْتُلُوا وَلِيدًا وَإِذَا لَقِيتَ عَدُوَّكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَادْعُهُمْ إِلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ أَوْ خِلَالٍ فَأَيَّتُهُنَّ مَا أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ فَإِنْ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى التَّحَوُّلِ مِنْ دَارِهِمْ إِلَى دَارِ الْمُهَاجِرِينَ وَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ إِنْ

126 Ebu Davud, 2612, 2613; Tirmizi, 1617, 1408; İbn Mace, 2858; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1929, 11648

فَعلُوا ذَلِكَ فَلَهُمْ مَا لِلْمُهَاجِرِينَ وَعَلَيْهِمْ مَا عَلَى الْمُهَاجِرِينَ فَإِنْ أَبَوْا أَنْ يَتَحَوَّلُوا مِنْهَا فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ يَكُونُونَ كَأَعْرَابِ الْمُسْلِمِينَ يَجْرِي عَلَيْهِمْ حُكْمُ اللهِ الَّذِي يَجْرِي عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَكُونُ لَهُمْ فِي الْغَنِيمَةِ وَالْفَيْءِ شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يُجَاهِدُوا مَعَ الْمُسْلِمِينَ فَإِنْ هُمْ أَبَوْا فَسَلْهُمُ الْجِزْيَةَ فَإِنْ هُمْ أَجَابُوكَ فَاقْبَلْ مِنْهُمْ وَكُفَّ عَنْهُمْ فَإِنْ هُمْ أَبَوْا فَاسْتَعِنْ بِاللهِ وَقَاتِلْهُمْ وَإِذَا حَاصَرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ فَأَرَادُوكَ أَنْ تَجْعَلَ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ نَبِيِّهِ فَلَا تَجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّةَ اللهِ وَلَا ذِمَّةَ نَبِيِّهِ وَلَكِنِ اجْعَلْ لَهُمْ ذِمَّتَكَ وَذِمَّةَ أَصْحَابِكَ فَإِنَّكُمْ أَنْ تُخْفِرُوا ذِمَمَكُمْ وَذِمَمَ أَصْحَابِكُمْ أَهْوَنُ مِنْ أَنْ تُخْفِرُوا ذِمَّةَ اللهِ وَذِمَّةَ رَسُولِهِ وَإِذَا حَاصَرْتَ أَهْلَ حِصْنٍ فَأَرَادُوكَ أَنْ تُنْزِلَهُمْ عَلَى حُكْمِ اللهِ فَلَا تُنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِ اللهِ وَلَكِنْ أَنْزِلْهُمْ عَلَى حُكْمِكَ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي أَتُصِيبُ حُكْمَ اللهِ فِيهِمْ أَمْ لَا قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ هَذَا أَوْ نَحْوَهُ وَزَادَ إِسْحَقُ فِي آخِرِ حَدِيثِهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ آدَمَ قَالَ فَذَكَرْتُ هَذَا الْحَدِيثَ لِمُقَاتِلِ بْنِ حَيَّانَ قَالَ يَحْيَى يَعْنِي أَنَّ عَلْقَمَةَ يَقُولُهُ لِابْنِ حَيَّانَ فَقَالَ حَدَّثَنِي مُسْلِمُ بْنُ هَيْصَمٍ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ مُقَرِّنٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ

4497-3/... Bana -lafız kendisine ait olmak üzere- Abdullah b. Haşim de tahdis etti, bana Abdurrahman -yani b. Mehdi- tahdis etti, bize Süfyan, Alkame b. Mersed'den tahdis etti, o Süleyman b. Bureyde'den, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir orduya yahut bir seriyyeye bir komutan tayin ettiği vakit ona hem kendisi hakkında özel olarak Allah'a karşı takvalı olmayı, beraberindeki müslümanlar hakkında da hayırlı olanı yapmayı tavsiye eder sonra şöyle buyururdu: "*Allah'ın adı ile Allah yolunda gazaya çıkın. Allah'ı inkar eden kâfirlerle savaşın. Gazaya çıkın, ganimetten çalmayın, ahdi bozmayın, müsle yapmayın, küçük bir çocuğu öldürmeyin. Müşriklerden düşmanınla karşılaştığın zaman onları üç haslete -yahut üç hususa- çağır. Hangilerini kabul ederlerse sen de onlardan kabul et ve onlara ilişme. Sonra onları İslam'a davet et. Eğer çağrını kabul ederlerse sen de onların bu kabullerini kabul et ve onlara dokunma. Sonra onları kendi yurtlarından Muhâcirlerin yurduna geçmeye çağır ve eğer bunu yapacak olurlarsa Muhâcirlerin lehine olanların kendilerinin de lehine, Muhâcirlerin aleyhine olanların kendilerinin de aleyhine olacağını onlara haber ver. Eğer kendi yurtlarından Muhâcirlerin yurduna geçmeyi kabul etmezlerse o zaman*

kendilerine bu durumda müslüman bedeviler gibi olacaklarını bildir. Müminlerin hakkında geçerli olan Allah'ın hükmü onların hakkında da geçerli olacaktır. Dolayısı ile ganimetten de fey'den de herhangi bir payları olmayacaktır. Müslümanlarla birlikte cihad etmeleri müstesna. Eğer kabul etmeyecek olurlarsa o zaman onlardan cizye vermelerini iste. Senin bu isteğini kabul ederlerse sen de onlardan bunu kabul et ve onlara ilişme. Eğer bunu kabul etmeyecek olurlarsa o taktirde Allah'tan yardım dileyip onlarla savaş. Bir kale halkını kuşatacak olup da senden kendilerine Allah'ın himayesini ve nebisinin himayesini vermelerini isterlerse, sen onlara ne Allah'ın himayisini ne Nebisinin himayesini ver. Ama sen onlara kendi himayeni ve arkadaşlarının himayesini ver. Çünkü sizin kendi himayenizi ve arkadaşlarınızın himayelerini bozup ihlal etmeniz Allah'ın himayesini ve Rasûlünün himayesini bozup ihlal etmenizden daha kolaydır. Eğer bir kale halkını muhasara edip senden kendilerinin Allah'ın hükmü üzere inmelerini sağlamanı isteyecek olurlarsa sen onların Allah'ın hükmü üzere inmelerini kabul etme. Ama onları kendi hükmün üzere indir. Çünkü sen onlar hakkında Allah'ın hükmünü isabet ettirip ettirmeyeceğini bilemezsin."

Abdurrahman bunu ya da buna yakın olarak ifade etti. İshak ise hadisinin sonunda Yahya b. Âdem'den şöyle dediğini ekledi: Ben bu hadisi Mukatil b. Hayyan'a zikrettim. Yahya, dedi ki: Yani Alkame bu sözleri İbn Hayyan'a söyledi. O da, dedi ki: Bana Müslim b. Haysam, en-Numan b. Mukarrim'den tahdis etti, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadisi buna yakın olarak rivayet etti.[127]

٤٤٩٨-٤/٢- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنِي عَلْقَمَةُ بْنُ مَرْثَدٍ أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ بُرَيْدَةَ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا بَعَثَ أَمِيرًا أَوْ سَرِيَّةً دَعَاهُ فَأَوْصَاهُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ سُفْيَانَ

4498-4/2- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bana Abdüssamed b. Abdulvâris tahdis etti, bana Şu'be tahdis etti, bana Alkame b. Mersed'in tahdis ettiğine göre Süleyman b. Bureyde kendisine babasından şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir komutan yahut bir seriyye (askeri birlik) gönderdiği zaman onu çağırır ve ona tavsiyede bulunurdu. Sonra da hadisi Süfyan'ın hadisi ile aynı manada rivayet etti.[128]

---

127 4496 numaralı hadisin kaynakları

128 4496 numaralı hadisin kaynakları

٤٤٩٩-٥/٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ الْفَرَّاءُ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ الْوَلِيدِ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا

4499-5/3- Bize İbrahim tahdis etti, bize Muhammed b. Abdülvehhab el-Ferra, Hüseyn b. el-Velid'den tahdis etti, o Şu'be'den bununla (bu isnad ve mana ile) rivayet etti.[129]

Şerh

(4496-4499 numaralı hadisler)

(4497) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ordu ya da bir seriyyeye bir komutan tayin ettiği zaman... ve hiçbir çocuk öldürmeyin."

Seriyye, ordudan ayrılıp baskın yapan ve tekrar ordunun yanına geri dönen bir bölüğe denilir.

İbrahim b. el-Harbi, dedi ki: Seriyye dörtyüz ve ona yakın süvari birliğinin adıdır demiştir. İlim adamlarının, dediklerine göre buna seriyye adının veriliş sebebi, geceleyin yürüyüp yürüyüşünü gizlemesidir. Faile vezninde olmakla birlikte faile anlamındadır. Geceleyin giden kimse hakkında sera ve esra denilir.

"Gadretmeyin (ahdi bozmayın)" Veled, küçük çocuk demektir. Hadisin bu bölümünde üzerinde icma olunmuş bir takım hususlar vardır. Bunlar:

1. Gadrin (sözünde ve ahdinde durmamanın) haram kılındığı

2. Gulul (denilen özellikle ganimet hırzızlığı)nın haram kılındığı

3. Savaşmadıkları taktirde çocukların öldürülmesinin haram kılındığı

4. Müslenin mekruh olduğu

5. İmamın komutanlarına, ordularına, yüce Allah'a karşı takvalı olmayı, kendilerine tabi olanlara yumuşak davranmayı tavsiye edip, gazalarında gerek duyacakları hususları ve yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleri onlara tanıtması, onlar için neyin helal, neyin haram olduğunu, neyin mekruh, neyin müstehap olduğunu bildirmesi de müstehaptır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Müşriklerden düşmanınla karşılaştığın vakit... sonra onları İslam'a davet et... Sonra onları kendi yurtlarından Muhâcirlerin yurduna geçmeye çağır."* Buradaki *"sonra onları İslama davet et"* ifadesi Müslim'in bütün nüshalarında bu şekilde *"sonra... onları davet et"* şeklindedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Rivayetin doğru şekli "sonra" anlamındaki

129 4496 numaralı hadisin kaynakları

lafzı söylemeyerek "onları davet et" şeklindedir. Nitekim doğru şekli ile "sonra" lafzı zikredilmeksizin Ebu Ubeyd'in kitabında, Ebu Davud'un Süneni'nde ve başka kaynaklarda yer almış bulunmaktadır. Çünkü bu açıklama sözü geçen ve kendisine çağrılan üç husustur. Bu ise onlardan ayrı bir şey değildir. el-Mâzerî ise burada "sonra" anlamındaki lafız Zâide değildir. Aksine sözün başlangıcı ve söze giriş için kullanılmıştır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sonra onları kendi yurtlarından Muhâcirlerin yurduna geçmeye çağır ve kendilerine... müslümanlarla birlikte cihad etmeleri hariç."* Bu hadisin anlamı şudur: Müslüman olurlarsa Medine'ye hicret etmeleri onlar için sevilen (müstehap) bir husustur. Bunu yapacak olurlarsa fey'i, ganimeti ve başka hususları hak etmek bakımından kendilerinden önce hicret etmiş Muhâcirler gibi olurlar. Aksi taktirde hicret etmeden gazaya çıkmadan çölde yaşayan diğer müslüman bedeviler gibi bedevi kabul edilirler, onlara İslam'ın hükümleri uygulanır, ganimet ve fey'de hakları olmaz. Ama zekâttan eğer zekâtı hak edecek niteliğe sahip iseler pay sahibi olurlar.

Şafii, dedi ki: Zekâtlar yoksullara ve onlara benzer fey'de hakları bulunmayan kimselere harcanır. Fey' ise askerlere aittir. Fey' alan kimselere de zekâttan pay verilmez, zekâta ehil kimseler de fey'den bir şey verilmez. Bu görüşüne de bu hadisi delil göstermiştir.

Malik ve Ebu Hanife ise şöyle demektedir: Her iki tür mal da aynıdır. Bunların her birini her iki türe harcamak caizdir. Ebu Ubeyd ise: Bu hadis mensuhtur. Bu hüküm İslam'ın ilk zamanlarında hicret etmeyen kimseler hakkında idi. Sonra bu hüküm yüce Allah'ın: *"Akrabalar birbirlerine daha yakındırlar."* (Enfal, 75) buyruğu ile nesh edilmiştir demektedir. Ancak Ebu Ubeyd'in bu, dediği kabul edilemez.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer kabul etmezlerse onlardan cizye vermelerini iste..."*Bu da Malik'in, Evzâî'nin ve onlara uygun kanaat belirtenlerin Arap olsun olmasın kitap ehli ya da mecusi ya da başka bir dinden olsun bütün kâfirlerden cizye almanın caiz olduğunu kabul edenlerin gösterdikleri delillerden birisidir. Ebu Hanife ise: Cizye Arap müşrikleri ve mecusileri dışında bütün kâfirlerden alınır demiştir. Şafii: Cizye ancak Arap olsun ya da olmasın kitap ehlinden ve mecusilerden kabul edilir demiştir. O bu hususta cizye ayetinin mefhumu ile *"onlar hakkında kitap ehline uygulanan hükmü uygulayın"* hadisini delil göstermektedir. Bu hadisi de cizye almaktan kasıt kitap ehli olanlardır diye tevil etmektedir. Çünkü müşterek isim kitap ehli hakkında da başkaları hakkında da kullanılabilir. Özellikle onların kastedildiği de ashab tarafından bilinen bir husustu.

Fukaha cizyenin miktarı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii: Asgari miktarı yıllık zengin için bir dinar, fakir için de bir dinardır. Azamisi ise karşılıklı rıza ile tespit edilen miktardır.

Malik ise altın ile muamele yapan kimselere dört dinar, gümüş ile işlem yapanlara da kırk dirhemdir demiştir.

Ebu Hanife ve diğer Kufeli âlimlerle Ahmed ise, zengin için kırksekiz dirhem, orta halli için yirmidört dirhem, fakir için oniki dirhemdir demiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir kale halkını kuşatacak olursan..."* İlim adamları der ki: Burada zimmet (himaye) ahit anlamındadır. Ahdi bozmak hakkında "ehfera" fiili kullanılır. Emniyete ve himayeye almak hakkında ise "hafera" fiili kullanılır. İlim adamları der ki: Bu buyrukta sözü geçen yasak tenzihi bir yasaktır. Yani sen onlara Allah'ın himayesini verme. Çünkü onun kadru kıymetini, hakkını bilmeyenler onu bozabilir ve bazı bedeviler ile askerin çoğunluğu bunun saygınlığını çiğneyebilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir kale halkını muhasara edip de..."* buradaki yasak da aynı şekilde tenzihi ve ihtiyat için bir yasaktır.

Bu ifadelerde her bir müçtehid isabet etmez. Aksine isabet eden yalnızca bir kişidir. O da yüce Allah'ın hükmü o mesele hakkında nasılsa öylece ona muvafakat edendir, diyenlerin lehine bir delil bulunmaktadır.

Her bir müçtehid isabet eder diyenler de bununla, sen verdiğin hükümden farklı bir şekilde üzerime vahyin nazil olamayacağından emin olamazsın anlamı kastedilmiştir. Böyle bir mana ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra sözkonusu olmaz.

"Müslim b. Haysan" deki "Haysan" ismi başında he ve ortasında sad iledir.

٣/٥- بَاب فِي الْأَمْرِ بِالتَّيْسِيرِ وَتَرْكِ التَّنْفِيرِ

3/5- KOLAYLIĞIN EMROLUNUP, NEFRET ETTİRİP UZAKLAŞTIRMANIN TERK EDİLMESİ HAKKINDA BİR BAB

٤٥٠٠-١/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا بَعَثَ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي بَعْضِ أَمْرِهِ قَالَ بَشِّرُوا وَلَا تُنَفِّرُوا وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا

4500-6/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb -ki lafız Ebu Bekr'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Ebu Üsâme, Yezid b. Abdullah'tan tahdis etti, o Ebu Bürde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabından birisini herhangi bir emri (işi) için gönderecek olursa: *"Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Kolaylaştırın, zorlaştırmayın"* buyururdu.[130]

٤٥٠١-٧/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَهُ وَمُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ يَسِّرَا وَلَا تُعَسِّرَا وَبَشِّرَا وَلَا تُنَفِّرَا وَتَطَاوَعَا وَلَا تَخْتَلِفَا

4501-7/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki', Şu'be'den tahdis etti, o Said b. Ebu Burde'den, o babasından, o dedesinden rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisini ve Muâz'ı yemene gönderdi ve: *"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Birbirinize itaat edin (uyumlu olun) ve ihtilaf etmeyin"* buyurdu.[131]

٤٥٠٢-.../٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي خَلَفٍ عَنْ زَكَرِيَّاءَ بْنِ عَدِيٍّ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ كِلَاهُمَا عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِ شُعْبَةَ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ وَتَطَاوَعَا وَلَا تَخْتَلِفَا

4502-.../3- Bize Muhammed b. Abbâd da tahdis etti, bize Süfyan, Amr'dan tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Halef de Zekeriyya b. Adiy'den tahdis etti, bize Ubeydullah, Zeyd b. Ebu Uneyse'den haber verdi. (Amr ile birlikte) ikisi Said b. Ebu Burde'den, o babasından, o dedesinden, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Şu'be'nin hadisine yakın olarak rivayet etti ama Zeyd b. Ebu Uneyse'nin hadisi rivayetinde: *"Birbirinize itaat edin ve ihtilaf etmeyin"* ibaresi bulunmamaktadır.[132]

130 Ebu Davud, 4835; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9069

131 Buhari, 4343, 4344, 4345 -uzunca-, 3038, 6164 -uzunca-, 7174 -uzunca-; Müsim, 5182, 5183, 5184 -uzunca-; Ebu Davud 4356; Nesai, 5611; İbn Mace, 3391; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9086

132 4501 numaralı hadisin kaynakları

٤٥٠٣-٨/٤- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا وَسَكِّنُوا وَلَا تُنَفِّرُوا

4503-8/4- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'dan tahdis etti, o Enes'den rivayet etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ubeydullah b. Said tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Velid de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. İkisi Şu'be'den, o Ebu't-Teyyâh'dan şöyle dediğini rivayet etti. Enes b. Malik'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Rahatlattırın, nefret ettirmeyin"* buyurdu.[133]

Şerh

(4500-4503 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Kolaylaştırın, zorlaştırmayın"* buyurmaktadır. Diğer hadiste Muâz ile Ebu Musa el-Eşari (r.ahuma): *"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin. Birbirinize itaat edin ihtilaf etmeyin"* buyurduğu, Enes (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği hadiste *"kolaylaştırın, zorlaştırmayın, rahatlatın nefret ettirmeyin"* buyurduğu zikredilmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu lafızlarda bir şeyi zıttı ile birlikte zikretmesinin sebebi bir kimsenin bunların her birini ayrı bir vakitte yapabilmesi dolayısıyladır. Eğer sadece kolaylaştırın demiş olsaydı bu bir ya da bir kaç defa kolaylık gösteren ve pek çok halde zorluk gösteren hakkında doğru olarak kabul edilebilirdi. Eğer sadece zorlaştırmayın demiş olsaydı bütün durumlarda ve bütün yönleri ile zorlaştırmak reddedilmiş olacaktı. İstenen ise zaten budur. İşte kolaylaştırın, nefret ettirmeyin. Birbirinize itaat edin, ihtilaf etmeyin buyrukları da bu şekilde açıklanır. Çünkü her ikisi de bir zaman birbirlerine itaat edebilir, bir başka vakitte anlaşmazlığa düşebilirler. Bir hususta biri diğerine itaat edebilir, bir diğer hususta ihtilaf edebilirler.

Bu hadis-i şerif yüce Allah'ın lütfu, sevabının büyüklüğü, bağışlarının çokluğu, rahmetinin genişliğini dile getirip müjdelemek emredilmekte, kor-

133 Buhari, 96, 6125; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1644

kutmayı türlü vaidleri müjdelemeyi katmaksızın tek başlarına sözkonusu etmek sûreti ile nefret ettirip uzaklaştırmak nehyedilmekte yasaklanmaktadır.

Bu hadis-i şeriften henüz yeni müslüman olmuş kimseleri ısındırmak, onlara işi zorlaştırmayı terk etmek hükmü anlaşılmaktadır. Aynı şekilde buluğa yaklaşan küçük çocuklar ile henüz yeni baliğ olmuş ve masiyetlerden tevbe etmiş kimselere hep bu şekilde yumuşak ve taltif ile muamele edilir. Azar azar çeşitli itaatlerin içerisine tedrici bir şekilde sokulmaya çalışırlar. Esasen İslam'ın teklif ettiği emirler de tedrici bir şekilde gelmiştir. İtaate giren yahut girmek isteyen kimseye ne zaman kolaylık sağlanırsa itaat de onun için kolaylaşır. Çoğunlukla da böyle bir kimse sonunda itaatini artırır durur. Ama aynı kişiye zorluk çıkartılacak olursa itaatin içerisine girmesi hemen hemen mümkün olmaz. Girse dahi sürdürmemesi yahut da onun tadını almaması ihtimali yüksektir.

Yine bu hadisten yöneticilerin, amirlerin, yumuşak davranmaları ve bir yöneticilikte ve benzeri hususlarda ortaklaşa hareket etmek durumunda olmaları birbirleri ile ittifak etmek hükmü de anlaşılmaktadır. Bu da önemli hususlardan birisidir. Çünkü pek çok maslahat ve faydalı işler ancak ittifak ile tamamlanır. Ne zaman ayrılık sözkonusu olursa o maslahat gerçekleştirilemez.

Ayrıca bu hadisten imamın yöneticilere Muâz ve Ebu Musa gibi faziletli ve salih kimseler olsalar dahi tavsiyede bulunmasının gereği de anlaşılmaktadır. Çünkü hatırlatmak hiç şüphesiz müminlere fayda sağlar.

(4502) "Bize Muhammed b. Abbâd tahdis etti... Said b. Ebu Burde'den" Bu Dârâkutni'nin şu sözleri ile istidrakte bulunduğu hadislerden birisidir: İbn Abbâd'ın Süfyan'dan, onun Amr b. Said'den rivayetine kimse mutabaatta bulunmamıştır. Hadis, Süfyan'dan, o Mis'ardan, o Said'den diye rivayet edilmiş olmakla birlikte bu da sabit değildir. Buhari de bu hadisi Süfyan yolu ile tahric etmemiştir. Dârâkutni'nin açıklamaları bunlardır. Bununla birlikte Müslim'in bu yaptığı reddolunamaz. Çünkü İbn Abbâd sika bir ravidir ve bu hadisi Süfyan'dan, o Amr'dan, o Said'den rivayetini de kesin bir dille ifade etmiştir. Bu rivayet sabit olmasa dahi bunun Müslim'e zararı yoktur. Çünkü metin çeşitli yollardan sabit olmuştur.

٤/٦- بَاب تَحْرِيمِ الْغَدْرِ

4/6- SÖZÜNDE DURMAMANIN HARAM OLDUĞU BABI

٤٥٠٤-١/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ يَعْنِي أَبَا قُدَامَةَ السَّرَخْسِيَّ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا جَمَعَ اللهُ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ فَقِيلَ هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ

4504-9/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr ve Ebu Üsâme tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb ve Ubeydullah b. Said -yani Ebu Kudame es-Serahsi- tahdis edip (Ebu Üsâme ile), dedi ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- tahdis etti, hepsi Ubeydullah'dan rivayet etti. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah kıyamet gününde ilkleri ve sonrakileri bir araya getirip toplayacağı zaman, sözünde durmayan herkes için bir sancak yükseltilecek ve: İşte bu filan oğlu filanın sözünde durmayışının alametidir, denilecek"* buyurdu.[134]

٤٥٠٥-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ

4505-.../2- Bize Ebu Rabi' el-Atekî tahdis etti, bize Hammâd tahdis etti, bize Eyyub tahdis etti. (H.) Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Affan tahdis etti, bize Sahr b. Cuveyriye tahdis etti, her ikisi Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivayet etti.[135]

---

134 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr'in rivayetlerini Müslim yalnız başına rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7862, 7996, 8100; Zuheyr b. Harb'ın rivayetini Buhari, 6177 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8166'da rivayet etmişlerdir.

135 Tirmizi, 1581; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7690

٤٥٠٦-١٠/٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ الْغَادِرَ يَنْصِبُ اللهُ لَهُ لِوَاءً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ أَلَا هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ

4506-10/3- Bize Yahya b. Eyyub da tahdis etti, bize Kuteybe ve İbn Hucr, İsmail b. Cafer'den tahdis etti, o Abdullah b. Dinar'dan rivayet ettiğine göre Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz sözünde durmayana Allah kıyamet gününde bir sancak dikecek ve: Haberiniz olsun bu filanın sözünde durmayışının alametidir"* denilecektir.[136]

٤٥٠٧-١١/٤- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حَمْزَةَ وَسَالِمٍ ابْنَيْ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

4507-11/4- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Abdullah'ın oğulları Hamza ve Sâlim'den rivayet ettiğine göre Abdullah b. Ömer, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Sözünde durmayan her bir kişi için kıyamet gününde bir sancak olacaktır"* buyururken dinledim.[137]

٤٥٠٨-١٢/٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ

4508-12/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti. (H.) Bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- haber verdi, ikisi Şu'be'den o Süleyman'dan, o Ebu Vâil'den, o Abdullah'tan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Kıyamet gününde sözünde durmayan her bir kişi için bir sancak bulunacak ve: Bu filanın sözünde durmayışı(nın alameti)dir denilecektir."* buyurdu.[138]

136 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7133

137 Yalnız Müslim rivayet etmitir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6707, 7006

138 Buhari, 3186, 3187; İbn Mace, 2872; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9250

٤٥٠٩-.../٦- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ ح وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يُقَالُ هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ

4509-.../6- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Nadr b. Şumeyl haber verdi. (H.) Bana Ubeydullah b. Said de tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnad ile rivayet etti. Ama Abdurrahman'ın hadisi rivayetinde: *"Bu filanın sözünde durmayışıdır denilecektir"* ibaresi bulunmamaktadır.[139]

٤٥١٠-١٣/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعْرَفُ بِهِ يُقَالُ هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ

4510-13/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem, Yezid b. Abdulaziz'den tahdis etti, o A'meş'den, o Şakik'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sözünde durmayan her bir kimse için kıyamet gününde kendisi ile tanınacağı bir sancağı bulunacak ve: Bu filanın sözünde durmayışı(nın alameti)dir denilecektir"* buyurdu.[140]

٤٥١١-١٤/٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُعْرَفُ بِهِ

4511-14/8- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den tahdis etti, o Sabit'den, o Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sözünde durmayan her bir kişinin kıyamet gününde kendisi ile tanınacağı bir sancağı olacaktır"* buyurdu.[141]

139 4508 numaralı hadisin kaynakları
140 4509 numaralı hadisin kaynakları
141 Buhari, 3186, 3187; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4440

٤٥١٢-١٥/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خُلَيْدٍ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ عِنْدَ اسْتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

4512-15/9- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrahman tahdis etti, Şu'be, Huleyd'den tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Ebu Said'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Sözünde durmayan her bir kişi için kıyamet gününde arkasında bir sancak dikilecektir"* buyurduğunu rivayet etti.[142]

٤٥١٣-١٦/١٠- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا الْمُسْتَمِرُّ بْنُ الرَّيَّانِ حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ

4513-16/10- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Abdussamed b. Abdulvâris tahdis etti, bize el-Müstemir b. el-Reyyan tahdis etti, bize Ebu Nadra, Ebu Said'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kıyamet gününde sözünde durmayan her bir kimse için sözünde durmadığı miktar kadar kendisi için yükseltilecek bir sancağı bulunacaktır. Dikkat edin! Kamu emirinin sözünde durmayışından daha büyük bir gadr de yoktur"* buyurdu.[143]

Şerh

(4504-4513 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4504) *"Kıyamet gününde sözünde durmayan her bir kimse için bir sancak dikilecektir..."* bir rivayette (4511) *"Kendisi ile tanınacağı"* kaydı ile birlikte bir diğer rivayette (4512) *"sözünde durmayan her bir kimsenin kıyamet gününde arkasında bir sancağı bulunacaktır"* bir diğer rivayette (4513) *"sözünde durmayan her bir kimse için kıyamet gününde sözünde durmadığı kadarı ile kendisi için yükseltilecek bir sancağı bulunacaktır..."* buyurmaktadır.

Dil bilginleri der ki: Liva (sancak) büyük bayrak demektir. Bunu ancak savaş ordusunun kumandanı yahut da ordunun yapacağı çağrı görevlisi taşır. Diğer insanlar da ona uyar.

142 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4312
143 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4382

İlim adamları der ki: Sözünde durmayan her bir kişinin bir sancağının olması demek onun insanlar arasında kendisi ile şöhret kazanıp tanınacağı bir alametinin bulunması demektir. Çünkü sancağın konusu başkanın bulunduğu yerin alameti olarak bunu yaygınlaştırmaktır. Araplar bu yolla teşhir etmek maksadı ile sözünde durmayan kimsenin bu durmayışı sebebi ile kalabalık pazarlarda sancaklar dikerlerdi.

Sözünde durmayan (el-gadir) ise bir husus ile ilgili söz verip sözünün gereğini yerine getirmeyen kimsedir.

Bu hadisler sözünde durmayışının pek büyük bir haram olduğu beyan edilmektedir. Özellikle de kamu üzerinde yetkili görev sahibi kimseler için bu böyledir. Çünkü onun sözünde durmayıp gaddarlık etmesinin zararı kendisinin sınırlarını aşarak pek çok kimseye ulaşır. Böyle bir kimsenin sözünde durma gücü dolayısı ile sözünde durmama gibi bir zorunluluğu da yoktur diye de açıklanmıştır. Nitekim Müslim'in Sahihi'nde hükümdarın yalan söylemesinin büyüklüğü ile ilgili hadis de buna benzemektedir. Meşhur olan da bu hadisin sözünde durmayan (görevini kötüye kullanan) gaddar imamın yerilmesi hakkında zikredildiğidir.

Kadı Iyâz iki ihtimali sözkonusu etmektedir: Biri bu ihtimaldir. Bu da imamın yönettiği kimselere kâfirlere ve başkalarına verdiği ahit ve sözlerini bozması yahut da yönettiği kimselerin faydası için üstlendiği gereklerini yerine getirmeyi ve bu yükümlülüğü gerektiği gibi korumayı taahhüt ettiği emanete hainliğidir. Onlara hainlik edip, onlara şefkatli davranmayıp, yumuşak davranmayı bırakacak olursa sözünün gereğini yerine getirmemiş olur.

İkinci ihtimal ise bununla yönetilenlerin imama verdikleri sözde durmayışlarının yasaklandığının kastedilmiş olmasıdır. Bu sebeple onlar ona karşı itaatsizlik etmemeli ve sonuç olarak fitne doğuracağından korkulan herhangi bir işe kalkışmamalıdırlar. Doğrusu ise birincisidir. En iyi bilen Allah'tır.

٥/٧- بَاب جَوَازِ الْخِدَاعِ فِي الْحَرْبِ

5/7- SAVAŞTA ALDATMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

٤٥١٤-١٧/١- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِعَلِيٍّ وَزُهَيْرٍ قَالَ عَلِيٌّ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعَ عَمْرٌو جَابِرًا يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْحَرْبُ خَدْعَةٌ

4514-17/1- Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb -lafız Ali ve Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis etti. Ali, bize Süfyan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. (Süfyan), dedi ki: Amr, Câbir'i şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Savaş bir hiledir"* buyurdu.[144]

٤٥١٥-١٨/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْحَرْبُ خَدْعَةٌ

4515-18/2- Bize Muhammed b. Abdurrahman b. Sehl de tahdis etti, bize Abdullah b. el-Mübarek haber verdi, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den haber verdi, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Savaş bir hiledir"* buyurdu.[145]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Savaş bir hiledir"* buyruğundaki "hile" demek olan lafzın üç meşhur söyleyişi vardır. Bunların en fasih olanlarının hı harfi fethalı dal harfi sakin olmak üzere "had'e" olduğudur. Sa'leb ve başkaları da: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söyleyişi de budur demiştir. İkincisi ise hı harfi ötreli dal harfi sakin (hud'a), üçüncüsü ise ha harfi ötreli dal harfi fethalı (hudea) söyleyişidir.

İlim adamları, aldatmak nasıl mümkün olursa olsun savaş halinde kâfirleri aldatmanın caiz olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. Ancak bu hilede ahdi bozmak yahut da bir emanı bozmak sözkonusu ise o taktirde helal değildir.

Üç hususta yalan söylemenin caiz olduğu hakkında sahih hadis vardır. Bunların biri savaştır. Taberi, dedi ki: Savaşta caiz olan yalan ancak gerçek manada yalan değil, üstü kapalı ifadelerdir. Gerçek manada yalan helal değildir. Taberi'nin açıklamaları bunlardır. Ama zahiren görünen bizzat gerçek anlamı ile yalanın (bu durumda) mübah olduğudur. Ama elbette üstü kapalı ifadelerle yetinmek daha faziletlidir. Allah en iyi bilendir.

144 Buhari, 3030; Ebu Davud, 2636; Tirmizi, 1675; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2523
145 Buhari, 3029; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14676

٦/٨- بَاب كَرَاهَةِ تَمَنِّي لِقَاءِ الْعَدُوِّ وَالْأَمْرِ بِالصَّبْرِ عِنْدَ اللِّقَاءِ

6/8- DÜŞMANLA KARŞILAŞMAYI TEMENNİ ETMENİN MEKRUH OLDUĞU VE KARŞILAŞMA HALİNDE DE SABIRLI OLMANIN EMREDİLDİĞİ BABI

٤٥١٦-١٩/١- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ عَنْ الْمُغِيرَةِ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا تَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا

4516-19/1- Bize el-Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd tahdis edip, dedi ki: Bize Ebu Âmir el-Akadî, el-Muğire'den -ki o b. Abdurrahman el-Hizami'dir- Ebu Zinad'dan tahdis etti, o O'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin. Onlarla karşılaşacak olursanız da sabredin"* buyurdu.[146]

٤٥١٧-٢٠/٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ أَبِي النَّضْرِ عَنْ كِتَابِ رَجُلٍ مِنْ أَسْلَمَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى فَكَتَبَ إِلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ حِينَ سَارَ إِلَى الْحَرُورِيَّةِ يُخْبِرُهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ فِي بَعْضِ أَيَّامِهِ الَّتِي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ يَنْتَظِرُ حَتَّى إِذَا مَالَتْ الشَّمْسُ قَامَ فِيهِمْ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ وَاسْأَلُوا اللَّهَ الْعَافِيَةَ فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاصْبِرُوا وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّةَ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ وَهَازِمَ الْأَحْزَابِ اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنَا عَلَيْهِمْ

4517-20/2- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti... Ebu Nadr Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından olup kendisine Abdullah b. Ebu Evfâ denilen Eslem'den bir adamın Harurilerin üzerine gittiği zaman Ömer b. Ubeydullah'a yazdığı mektubundan söz ederek bu mektubunda şunu bildirdiğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) düşman ile karşılaşacağı

146 Buhari, 3026; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13874

bir günde güneşin batıya doğru kaymasına kadar beklerdi. Sonra aralarında kalkarak: *"Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin ve Allah'tan afiyet dileyin. Onlarla karşılaşacak olursanız da sabredin. Bilin ki muhakkak cennet kılıçların gölgesi altındadır"* buyururdu. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (yine) kalkar ve: *"Kitabı indiren, bulutları yürüten, orduları bozguna uğratan Allah'ım! Bunları bozguna uğrat ve onlara karşı bize zafer ver"* buyururdu.[147]

Şerh

(4516-4517 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Düşman ile karşılaşmayı temenni etmeyin. Ama karşılaşacak olursanız da sabredin."* Diğer rivayette de: *"Düşman ile karşılaşmayı temenni etmeyin ve Allah'tan afiyet dileyin. Onlarla karşılaşacak olursanız da sabredin ve bilin ki şüphesiz cennet kılıçların gölgeleri altındadır"* buyurmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in düşman ile karşılaşmayı temenni etmeyi yasaklamasının sebebi, bunda şeklen insanın kendisini beğenmesi (ucb) nefsine güvenmesi, güce bel bağlaması görünüşünü yansıtmasından dolayıdır. Bu ise bir çeşit bağiy (haddi aşmak)dır. Halbuki şanı yüce Allah kendisine haksızlık yapılan kimseye yardım edeceğine dair taahhütte bulunmuştur. Diğer taraftan böyle bir tutum düşmana az bir değer verildiği, onun küçümsendiği anlamını da ihtiva eder. Bu ise ihtiyat ve kararlılığa aykırıdır.

Kimi ilim adamı bunu, özel bir şekilde temenninin yasaklandığı şeklinde yorumlamıştır. Bu şekil de düşmanla karşılaşmakta maslahatın bulunup, zarar görmenin sözkonusu olmasında şüphe etmesi halidir. Yoksa savaş tamamı ile fazilet ve itaattir. Ama doğru olan yorum birincisidir. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu: *"Ve Allah'tan afiyet dileyin"* buyruğu ile tamamlamıştır. Allah'tan afiyet dileme emrini ihtiva eden hadis-i şerifler de pek çoktur. Afiyet ise bedenen, dinde batinen, dünya ve âhirette hoşlanılmayan bütün hususların bertaraf edilmesini kapsayan genel lafızlardan biridir. Allah'ım ben senden kendim için, sevdiklerim için ve bütün Müslümanlar için genel kapsamlı bir afiyet dilerim.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onlarla karşılaşacak olursanız da sabredin"* bu savaş esnasında sabra bir teşviktir. Savaşta sabır ise onun rükünlerinin en vurgulu olanıdır. Şanı yüce Allah şu buyruğunda savaşma

147 Buhari, 2818, 2833 -muhtasar olarak-, 2965, 2966, 3024, 7235; Ebu Davud, 2631; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5161

adabını bir arada sözkonusu etmiş bulunmaktadır: *"Ey iman edenler! Bir topluluk ile karşılaşırsanız sebat edin. Allah'ı çokça anın ki kurtuluşa eresiniz. Allah'a ve Rasûlüne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korkuya kapılırsınız gücünüz kaybolup gider. Bir de sabredin. Şüphesiz Allah sabredenlerle beraberdir. Yurtlarından çalım satarak, insanlara gösteriş yaparak çıkan ve Allah yolundan alıkoyan kimseler gibi olmayın. Allah yaptıklarınızı çepeçevere kuşatandır."* (Enfal, 45-47) buyruklarında bir arada sözkonusu etmiş bulunmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bilin ki cennet kılıçların gölgeleri altındadır"* buyruğu da şu demektir: Allah'ın sevabı ve cennete ulaştıran sebep Allah yolunda kılıçlarla vuruşma ve Allah yolunda mücahidlerin yürümesi zamanındadır. İşte böyle bir zamanda siz de samimiyetle hazır bulunun ve sebat gösterin.

Bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Güneş (batıya doğru) kayıncaya kadar bekler sonra aralarında kalkar: Ey insanlar...* diye hitap ederdi." Bu hadisten başkasında ise onun günün ilk vakitlerinde savaşmayıp güneş zevale erinceye kadar beklediği ifade edilmektedir. İlim adamları der ki: Bunun sebebi bu zamanın savaşmaya daha uygun olmasından dolayıdır. Çünkü öğleden sonra rüzgarların esme zamanı ve nefislerin daha bir çalışkan ve gayretli olduğu vakittir. Bu da ne kadar uzarsa onların gayretleri ve düşmanları üzerine atılganlıkları daha da artar. Buhari'nin Sahihi'nde *"rüzgarlar esinceye ve namaz vakti girinceye kadar geciktir"* buyurduğu kaydedilmektedir. Yine ilim adamlarının, dediklerine göre bunun bir sebebi de namaz vakitlerinin fazileti ve namaz esnasında duanın faziletidir.

"Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (tekrar) kalkıp: *"Kitabı indiren, bulutları yürüten... Allah'ım."* Burada da düşmanla karşılaşırken dua etmenin ve Allah'tan yardım dilemenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

"Ebu Nadr'dan, o Ashab-ı kiramdan bir adamın mektubundan..." Dârâkutni, dedi ki: Bu sahih bir hadisdir. Çünkü Buhari ve Müslim'in bu hadisi ittifakla rivayet etmeleri mükatebe (yazışma) ve icazet yoluyla amel etmenin caiz olduğu hususunda bir huccettir. Nitekim (hadis âlimleri) mükatebe ve icazet ile amel etmeyi caiz kabul etmişlerdir. Hadis, usül ve fıkıh ehlinden ilim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle demiş olmakla birlikte bir kesim bu yolla rivayeti kabul etmemiştir. Ama bu bir yanlıştır. Allah en iyi bilendir.

٧/٩- بَاب اسْتِحْبَابِ الدُّعَاءِ بِالنَّصْرِ عِنْدَ لِقَاءِ الْعَدُوِّ

7/9- DÜŞMANLA KARŞILAŞMA HALİNDE ALLAH'IN YARDIMINI İSTEYEREK DUA ETMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٤٥١٨-٢١/١- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ دَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْأَحْزَابِ فَقَالَ اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ اهْزِمْ الْأَحْزَابَ اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ

4518-21/1- Bize Said b. Mansur da tahdis etti, bize Halid b. Abdullah, İsmail b. Ebu Halid'den tahdis etti, o Abdullah b. Ebu Evfâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ahzab'a (Hendek savaşına katılan kâfir ordularına) beddua ederek: *"Kitabı indiren, hesabı çabucak gören Allah'ım. Ahzabı bozguna uğrat. Allah'ım onları bozguna uğrat ve onları sarstıkça sars"* buyurdu.[148]

٤٥١٩-٢٢/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي أَوْفَى يَقُولُ دَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ خَالِدٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ هَازِمَ الْأَحْزَابِ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ اللَّهُمَّ

4519-22/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' b. el-Cerrah, İsmail b. Ebu Halid'den şöyle dediğini tahdis etti: Ben İbn Ebu Evfâ'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beddua etti deyip Halid'in hadisini aynen rivayet etti. Ancak bu rivayetinde: "Ahzabı bozguna uğratan" dedi. "Allah'ım" lafzını da zikretmedi.[149]

٤٥٢٠/...-٣- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ إِسْمَعِيلَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ فِي رِوَايَتِهِ مُجْرِيَ السَّحَابِ

4520-.../3- Bunu bize İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer de birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti, o İsmail'den bu isnad ile rivayet etti. İbn Ebu Ömer rivayetinde ayrıca: "Bulutları yürüten" demiştir.[150]

---

148 Buhari, 2933, 4115, 6392, 7489; İbn Mace, 2796; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5154

149 4518 numaralı hadisin kaynakları

150 4518 numaralı hadisin kaynakları

٤٥٢١-٢٣/٤- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ يَوْمَ أُحُدٍ اللَّهُمَّ إِنَّكَ إِنْ تَشَأْ لَا تُعْبَدْ فِي الْأَرْضِ

4521-23/4- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Abdüssamed tahdis etti, bize Hammâd, Sabit'den tahdis etti, o Enes'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud gününde: *"Allah'ım Şüphesiz sen dilersen yeryüzünde sana ibadet olunmaz"* buyururdu.[151]

Şerh

(4518-4521 numaralı hadisler)

Bu babta Müslim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in düşman ile karşılaştığı vakit yaptığı duayı sözkonusu etmektedir. İlim adamları bu zamanda yapılan duanın kabul olunacağını ittifakla ifade etmişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ım onları bozguna uğrat ve onları sarstıkça sars"* buyruğu onları tedirgin et, rahat ve huzur verme ve zorlu ve sıkıntılı hallerle onları sars demektir. Dil bilginlerinin, dediklerine göre zilzal ve zelzele insanları sarsan zorlu ve sıkıntılı durumlardır.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud gününde: Allah'ım Şüphesiz ki sen dilersen yeryüzünde sana ibadet olunmaz derdi." İlim adamları der ki: Burada yüce Allah'ın kaderine teslimiyet ve şerrin (Allah'ın) muradı olmayıp taktir de edilmediğini iddia eden kaderiyenin aşırılarının kanaatini reddetmeyi ihtiva etmektedir. Allah onların söylediklerinden pek yücedir.

Bu ifadeler aynı zamanda Allah'ın yardımını istemeyi de ihtiva etmektedir. Ayrıca bu rivayette Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sözlerini Uhud gününde söylediği kaydedilmektedir. Bundan sonraki bir rivayette ise onun bu sözlerini Bedir günü söylediği belirtilmiştir. Siyer ve megazi kitaplarında meşhur olan da budur. Her ikisi arasında bir çelişki yoktur. Aynı sözü her iki günde de söylemiştir. Allah en iyi bilendir.

151 Yalnız Müslim rivayet etmiştir, Tuhfetu'l-Eşrâf, 350

٨/١٠- بَاب تَحْرِيمِ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ فِي الْحَرْبِ

8/10- SAVAŞ ESNASINDA KADINLARIN VE KÜÇÜK ÇOCUKLARIN ÖLDÜRÜLMESİNİN HARAM KILINDIĞI BABI

٤٥٢٢-١/٢٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّ امْرَأَةً وُجِدَتْ فِي بَعْضِ مَغَازِي رَسُولِ اللهِ ﷺ مَقْتُولَةً فَأَنْكَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَتْلَ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ

4522-24/1- Bize Yahya b. Yahya ve Muhammed b. Rumh tahdis edip, dedi ki: Bize Leys haber verdi. (H.) Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den tahdis etti, o Abdullah'tan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gazalarından birisinde bir kadının öldürülmüş olduğu görününce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınların ve küçük çocukların öldürülmesine karşı çıktı.[152]

٤٥٢٣-٢/٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ وُجِدَتْ امْرَأَةٌ مَقْتُولَةً فِي بَعْضِ تِلْكَ الْمَغَازِي فَنَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ

4523-25/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr ve Ebu Üsâme tahdis edip, dedi ki: Bize Ubeydullah b. Ömer, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Şu gazalardan birisinde öldürülmüş bir kadın görününce Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınların ve çocukların öldürülmesini yasakladı.[153]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınların ve çocukların öldürülmesini yasakladı." İlim adamları bu hadis gereğince amel etmek üzerinde ve savaşmadıkları taktirde kadınların ve çocukların öldürülmesinin haram olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Eğer savaşacak olurlarsa ilim adamlarının büyük çoğunluğu öldürüleceklerini söylemişlerdir. Yaşlı kâfirlere gelince, eğer

152 Buhari, 3014; Ebu Davud, 2668; Tirmizi, 1569; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8268

153 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin, Muhammed b. Bişr'den rivayet ettiği hadisi yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8101; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin, Ebu Usame'den rivayetini Buhari, 3015; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7830'da rivayet etmişlerdir.

onların (savaşa katkıda bulunacak türden) görüşleri varsa öldürülürler. Aksi taktirde onların ve rahiplerin öldürüleceği hususunda görüş ayrılığı vardır. Malik ve Ebu Hanife öldürülmezler demişlerdir. Şafii mezhebinde daha sahih olan ise onların öldürüleceklerididir.

٩/١١- بَاب جَوَازِ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ فِي الْبَيَاتِ مِنْ غَيْرِ تَعَمُّدٍ

9/11- GECE BASKINI ESNASINDA KASIT OLMADAN KADINLARIN VE ÇOCUKLARIN ÖLDÜRÜLMESİNİN CAİZ OLDUĞU BABI

٤٥٢٤-٢٦/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَسَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ قَالَ سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ الذَّرَارِيِّ مِنْ الْمُشْرِكِينَ يُبَيَّتُونَ فَيُصِيبُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ وَذَرَارِيِّهِمْ فَقَالَ هُمْ مِنْهُمْ

4524-26/1- Bize Yahya b. Yahya, Said b. Mansur ve Amr en-Nâkid de birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. Yahya, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den haber verdi, o Ubeydullah'dan, o İbn Abbas'dan, o es-Sa'd b. Cessame'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geceleyin baskına uğrayan müşriklerin kadın ve çocukları hakkında kendilerinin (baskın yapınca) onların kadın ve çocuklarından bazılarını öldürmelerine dair soru sorulunca O: *"Onlar da onlardandır"* buyurdu.[154]

٤٥٢٥-٢٧/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نُصِيبُ فِي الْبَيَاتِ مِنْ ذَرَارِيِّ الْمُشْرِكِينَ قَالَ هُمْ مِنْهُمْ

4525-27/2- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti... İbn Abbas, es-Sa'd b. Cessame'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Gece baskın yapınca müşriklerin bazı kadın ve çocuklarını öldürdüğümüz oluyor diye sordum. O: *"Onlar da onlardandır"* buyurdu.[155]

154 Buhari, 3012; Ebu Davud, 2672; Tirmizi, 1570; İbn Mace, 2839; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4939
155 4524 numaralı hadisin kaynakları

٤٥٢٦-٢٨/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ الصَّعْبِ بْنِ جَثَّامَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قِيلَ لَهُ لَوْ أَنَّ خَيْلًا أَغَارَتْ مِنْ اللَّيْلِ فَأَصَابَتْ مِنْ أَبْنَاءِ الْمُشْرِكِينَ قَالَ هُمْ مِنْ آبَائِهِمْ

4526-28/3- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti... İbn Abbas, es-Sa'd b. Cessame'den rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Bir grup atlı geceleyin bir baskın yapsa ve müşriklerin küçük çocuklarından bir kısmını öldürse (durum nedir) diye sorulunca O: *"Onlar da babalarındandır"* buyurdu.[156]

Şerh

(4524-4526 numaralı hadisler)

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geceleyin kendilerine baskın yapılan müşriklerin çocuklarına dair soru soruldu... Onlar da onlardandır buyurdu." Bizim diyarımızdaki nüshaların bir çoğunda bu şekilde "kadın ve çocukları" anlamındaki lafız "ez-zerârî" şeklindedir. Bir rivayette de "müşrik olan diyar ahalisi hakkında" diye geçmektedir. Kadı Iyâz bu rivayeti Müslim'in Sahihi'nin ravilerinin çoğunluğundan diye nakletmiş ve: Doğrusu da odur demiştir. Birinci rivayet ile ilgili olarak da: Onun bir kıymeti yoktur, hatta o bir tashiftir demiş ve şunları eklemiştir. Zaten ondan sonrası bu rivayetteki yanlışı açıkça ortaya koymaktadır.

Derim ki: Ama Kadı Iyâz'ın ileri sürdüğü gibi bu rivayet de batıl değildir. Aksine bunun açıklanabilir bir tarafı vardır. İfadenin takdiri de şöyledir: Ona kendilerine baskın yapılan ve kadın ve çocuklarının bir kısmı öldürülen müşriklerin çocuklarının hükmüne dair soru sorulunca O: *"Onlar da babalarından-dandır"* buyurdu. Yani bunda bir sakınca yoktur. Çünkü onların babaları ile ilgili hükümler miras bakımından nikah, kısas, diyetler ve daha başka hususlarda onlar hakkında da geçerlidir. Maksat ise eğer zaruret yoksa ve kasten öldürülmemişlerse (sakıncası olmadığı)dır.

Bundan önce geçen kadın ve çocukların öldürülmesini yasaklayan hadisten maksat ise savaşçılardan ayrı olmaları halindedir. Geceleyin kendilerine baskın yapmanın baskın esnasında kadın ve çocukları öldürmenin caiz olduğuna dair sözünü ettiğimiz bu hadis-i şerifte açıklanan hüküm ise mezhebimizin, Malik, Ebu Hanife ve cumhurun kabul ettiği hükümdür. Geceleyin

156 4524 numaralı hadisin kaynakları

baskın yapmak ise erkeğin kadın ve çocuktan ayırt edilemeyeceği şekilde geceleyin onlara hücum yapmak demektir.

"Zerari"e gelince. Sondaki ye şeddeli de okunur şeddesiz de okunur. İki ayrı söyleyiştir. Ama şeddeli okuyuş daha fasih ve daha meşhurdur. Burada kastedilen ise kadınlar ve çocuklardır.

Bu hadiste şu hususlara delil vardır:

1. Düşmana baskın yapmak caizdir.

2. Kendilerine davetin ulaşmış olduğu kimselere, önceden haber vermeden baskın ve hücum düzenlemek caizdir.

3. Kâfirlerin çocuklarının hükümleri dünyada babalarının hükmü gibidir. Büluğdan önce ölmeleri halinde ahretteki durumları ile ilgili olarak üç görüş vardır. Sahih olan onların cennette olduklarıdır. İkinci görüşe göre cehennemdedirler. Üçüncü görüşe göre ise haklarında kesin olarak herhangi bir şey söylenemez. Allah en iyi bilendir.

١٠/١٢- بَاب جَوَازِ قَطْعِ أَشْجَارِ الْكُفَّارِ وَتَحْرِيقِهَا

10/12- KAFİRLERİN AĞAÇLARINI KESMENİN VE YAKMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

٤٥٢٧-١/٢٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حَرَّقَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَقَطَعَ وَهِيَ الْبُوَيْرَةُ زَادَ قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ فِي حَدِيثِهِمَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ

4527-29/1- Bize Yahya b. Yahya ve Muhammed b. Rumh tahdis edip, dedi ki: Bize Leys haber verdi. (H.) Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den tahdis etti, o Abdullah'tan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in el-Buveyre diye bilinen Nadiroğullarının hurmalıklarını hem yaktı hem kesti.

Kuteybe ve İbn Rumh hadisi rivayetlerinde: Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz yahut onu kökleri üzere dikili bırakmanız hep Allah'ın izni ile olmuştur ve bu fasıkları alçaltması içindir"* (Haşr, 5) ayetini indirdi ifadelerini ilave etmiştir.[157]

157 Buhari, 4031, 4884; Ebu Davud, 2615; Tirmizi, 1552, 3302; İbn Mace, 2844; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8267

٤٥٢٨-٣٠/٢- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَطَعَ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ وَحَرَّقَ وَلَهَا يَقُولُ حَسَّانُ

وَهَانَ عَلَى سَرَاةِ بَنِي لُؤَيٍّ حَرِيقٌ بِالْبُوَيْرَةِ مُسْتَطِيرُ

وَفِي ذَلِكَ نَزَلَتْ مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا الْآيَةَ

4528-30/2- Bize Said b. Mansur ve Hennad b. es-Serri de tahdis edip, dedi ki: İbn Ömer'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Nadroğullarının hurmalıklarını kesti ve yaktı. Hassan da bunun için:

"Lüeyoğullarının ileri gelenleri için önemli değildi

Buveyre de yayılıp genişleyen bir yangın"

Beyitini bunun için söylemiştir.

"Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz yahut onu kökleri üzere dikili bırakmanız hep Allah'ın izni ile olmuştur." (Haşr, 5) ayeti de bunun hakkında inmiştir.[158]

٤٥٢٩-٣١/٣- وَحَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ أَخْبَرَنِي عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ السَّكُونِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ حَرَّقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ

4529-31/3- Bize Sehl b. Osman da tahdis etti... Abdullah b. Ömer, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Nadroğulları'nın hurmalıklarını yaktı.[159]

Şerh

(4527-4529 numaralı hadisler)

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Nadroğullarının hurmalıklarını yaktı ve kesti. Orası da el-Buveyre diye bilinen yerdir... ayetini indirdi." Buveyre Nadiroğullarının hurmalıklarının bulunduğu yerin adıdır. Kur'an-ı Kerim'de geçen line (hurma ağacı) ise acve türü dışındaki bütün hurma türlerinin adıdır. Hurma ağaçlarının en değerlileri olduğu söylendiği gibi her hurma ağacına verilen isimdir de denilmiştir. Bütün ağaçlara bu isim -leyyin: yumuşak- oldukları için verilen isimdir diye de açıklanmıştır. Bundan önce ise Medine'deki hurma ağacı türlerinin yüzyirmi olduğunu söylemiş idik.

158 Buhari, 3021; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8457
159 İbn Mace, 2845; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8060

Bu hadis-i şerifte kâfirlerin ağaçlarını kesip yakmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Nitekim Abdurrahman b. Kasım, İbn Ömer'in azadlısı Nafi, Malik, Sevri, Ebu Hanife, Şafii, Ahmed, İshak ve cumhur da bu kanaattedir.

Ebu Bekir es-Sıddîk, Leys b. Sa'd, Ebu Sevr ve Evzâî'de onlardan gelen bir rivayette caiz olmadığını söylemişlerdir.[160]

١١/١٣- بَاب تَحْلِيلِ الْغَنَائِمِ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ خَاصَّةً

11/13- GANİMETLERİN ÖZEL OLARAK BU ÜMMETE HELAL KILINDIĞI BABI

٤٥٣٠-٣٢/١- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مَعْمَرٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَزَا نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ فَقَالَ لِقَوْمِهِ لَا يَتْبَعْنِي رَجُلٌ قَدْ مَلَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَبْنِيَ بِهَا وَلَمَّا يَبْنِ وَلَا آخَرُ قَدْ بَنَى بُنْيَانًا وَلَمَّا يَرْفَعْ سُقُفَهَا وَلَا آخَرُ قَدِ اشْتَرَى غَنَمًا أَوْ خَلِفَاتٍ وَهُوَ مُنْتَظِرٌ وِلَادَهَا قَالَ فَغَزَا فَأَدْنَى لِلْقَرْيَةِ حِينَ صَلَاةِ الْعَصْرِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ فَقَالَ لِلشَّمْسِ أَنْتِ مَأْمُورَةٌ وَأَنَا مَأْمُورٌ اللَّهُمَّ احْبِسْهَا عَلَيَّ شَيْئًا فَحُبِسَتْ عَلَيْهِ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ فَجَمَعُوا مَا غَنِمُوا فَأَقْبَلَتِ النَّارُ لِتَأْكُلَهُ فَأَبَتْ أَنْ تَطْعَمَهُ فَقَالَ فِيكُمْ غُلُولٌ فَلْيُبَايِعْنِي مِنْ كُلِّ قَبِيلَةٍ رَجُلٌ فَبَايَعُوهُ فَلَصِقَتْ يَدُ رَجُلٍ بِيَدِهِ فَقَالَ فِيكُمُ الْغُلُولُ فَلْتُبَايِعْنِي قَبِيلَتُكَ فَبَايَعَتْهُ قَالَ فَلَصِقَتْ بِيَدِ رَجُلَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةٍ فَقَالَ فِيكُمُ الْغُلُولُ أَنْتُمْ غَلَلْتُمْ قَالَ فَأَخْرَجُوا لَهُ مِثْلَ رَأْسِ بَقَرَةٍ مِنْ ذَهَبٍ قَالَ فَوَضَعُوهُ فِي الْمَالِ وَهُوَ بِالصَّعِيدِ فَأَقْبَلَتِ النَّارُ فَأَكَلَتْهُ فَلَمْ تَحِلَّ الْغَنَائِمُ لِأَحَدٍ مِنْ قَبْلِنَا ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى رَأَى ضَعْفَنَا وَعَجْزَنَا فَطَيَّبَهَا لَنَا

4530-32/1- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala da tahdis etti, bize İbnu'l-Mübarek Ma'mer'den tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Râfi'-lafız

160 Bundan sonra merhum Nevevi 4528 numaralı hadiste geçen Hassan (radıyallâhu anh)'ın beytini ve oradaki bazı lafızlara dair açıklamaları kaydetmektedir. Tercümede bunlar dercolunduğundan ayrıca tercüme edilmemiştir. (Çeviren)

ona ait olmak üzere- da tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye bize tahdis ettikleridir. Bunlar arasında şu hadisin de bulunduğu çeşitli hadisleri zikretti. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Nebilerden bir nebi bir gazaya çıktı. Kavmine: Bir kadını nikahlamış olup da onunla gerdeğe girmek istediği halde henüz gerdeğe girmemiş olan hiçbir adam bir bina yapmış da henüz tavanını yükseltmemiş bir kimse ve birkaç koyun ve gebe develer satın almış ve onların doğumlarını bekleyen bir diğer kimse benim arkamdan gelmesin. Sonra bu Nebi gazaya çıktı. İkindi vakti yahut ona yakın bir zamanda (savaşacağı) kasabaya yaklaştı. Güneşe: Sen de emir kulusun ben de emir kuluyum. Allah'ım benim için bunu bir süre geciktir, dedi. Allah ona zafer verinceye kadar güneş alıkonuldu. Sonra aldıkları ganimeti topladılar. Ateş o ganimeti yakmak için gelince ona bir türlü ilişmedi. Bunun üzerine nebi: Aranızda ganimetten çalan var. Her bir kabileden bir adam bana beyat etsin, dedi. Ona beyat ettiler. Bir adamın eli onun eline yapışınca nebi: ganimetten çalan sizin aranızdadır. Bu sebeple senin kabilen bana beyat etsin, dedi. Onun kabilesi o nebiye beyat edince eli iki ya da üç adamın eline yapıştı. Bu sefer ganimetten çalan sizlersiniz, siz çaldınız, dedi. Bunun üzerine ona inek başını andıran altından bir parça çıkardılar. Onu da yerde duran ganimet malları arasına bıraktılar. Sonra ateş gelip o malı yedi. İşte ganimetler bizden önce kimseye helal olmadı. Çünkü şanı mübarek ve yüce Allah, bizim zayıf ve aciz olduğumuzu gördüğü için ganimetleri bize helal kıldı."*[161]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Nebilerden bir nebi (hepsine selam olsun) gazaya çıktı ve kavmine, dedi ki: ..."* Hadiste geçen "bud' (bir kadını nikahlamak)" aslında kadının ferci demektir. Halifat: Gebe develer lafzında hı harfi fethalı lam harfi kesrelidir.

Bu hadisten şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Önemli işlerin ancak kesin kararlılık sahibi olan kimselere havale edilmesi ve bu işlere kalkışanların başka bir endişe bulunmaksızın bütün kalpleri ile ona yönelebilecek kararlı kimselere havale edilmesi, kalbi başka şeylerle alakalı olanlara da verilmemesi gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü bu o işlere kalkışacak olanın azmini zayıflatır. Bütün çaba ve gayretini ona verme imkanını ortadan kaldırır.

161 Buhari, 1324, 5157 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14677; Muhammed b. Rafi'nin rivayetini yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14780

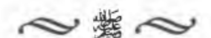
Hadisteki *"gazaya çıktı, ikindi namazı zamanında kasabaya yaklaştı"* bütün nüshalarda bu şekilde "edna: yaklaştı" lafzı kat hemzesi ile kaydedilmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu bütün nüshalarda bu şekilde rubai (bir harf ziyadesi ile dörtlü harf) ile "edna" şeklindedir. Bu da ya yaklaştı anlamındaki "dena" in geçişli halidir. Bu durumda askerlerini ve beraberindeki toplulukları kasabaya yaklaştırdı demek olur. Yahut da o kasabanın fethinin yaklaşması anlamında kullanılmış olabilir. Bu da Arapların doğumu yaklaştığı zaman: "ednet ennâka: dişi devenin doğumu yaklaştı" ifadelerinden alınmıştır. Ama bunu dişi deveden başkası hakkında da kullanmazlar.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Güneşe: Sen de emir kulusun ben de emir kuluyum..., dedi. Güneş de... kadar batmadı."* Kadı Iyâz, dedi ki: Burada sözü geçen güneşin alıkonulmasının mahiyeti hakkında ihtilaf edilmiştir. Gerisin geri gittiği söylendiği gibi geri gitmeyerek olduğu yerde durduğu yahut da hareketinin ağırlaştırıldığı da söylenmiştir. Bütün bunlar ise nebevi mucizelerdendir. (Kadı Iyâz) devamla, dedi ki: Kendisi için güneşin bu şekilde alıkonulduğu zatın Yuşa b. Nun olduğu söylenir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Rivayete göre nebimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) için de güneş iki defa alıkonulmuştur. Birisi ikindi namazını güneş batıncaya kadar meşguliyetleri sebebi ile kılamadıkları Hendek günü idi. Yüce Allah ikindi namazını kılıncaya kadar güneşi geri çevirdi. Bunu Tahavi sözkonusu etmiş ve ravileri sikadırlar demiştir. İkincisi ise güneşin doğuşu ile birlikte varacağını haber verdiği kervanı beklediği zaman olan İsra gecesi sabahıdır. Bunu da Yunus b. Bukeyr, İbn İshak'ın sîretine ziyadelerine sözkonusu etmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Aldıkları ganimetleri topladılar... ganimetten çalan sizdendir, dedi."* Bu nebilerin -Allah'ın salat ve selamı onlara- ganimetlerle ilgili ibadetleri idi. Ganimetleri topluyorlar sonra semadan gelen bir ateş o ganimetleri yakıyordu. Böylelikle bu ganimetin kabul edildiğinin ve ganimetten çalan kimsenin bulunmadığının alameti olurdu. Bu sefer ateş gelince ganimetleri yakmadı. Böylelikle aralarında ganimetten çalan birisinin olduğu anlaşılmış oldu. O çalınan ganimetler arasına geri iade edilince ateş de gelip ganimeti yedi.

Aynı şekilde kurbanlarında da durum böyle idi. Kurbanları kabul edilirse semadan bir ateş gelip onu yerdi.

١٢/١٤ - بَابُ الْأَنْفَالِ

12/14- ENFAL BABI

٤٥٣١-٣٣/١ - وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَخَذَ أَبِي مِنَ الْخُمْسِ سَيْفًا فَأَتَى بِهِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ هَبْ لِي هَذَا فَأَبَى فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ

4531-33/1 -Bize Kuteybe b .Said de tahdis etti ,bize Ebu Avâne, Simâk'den tahdis etti ,o Mus'ab b .Sa'd'dan ,o babasından şöyle dediğini rivayet etti :Babam beşte birden bir kılıç alıp onu Nebi) sallallâhu aleyhi ve sellem'(e götürdü ve :Bunu bana bağışla ,dedi .O kabul etmedi .Sonra aziz ve celil Allah :*"Sana enfali soruyorlar. De ki enfal Allah'ın ve Rasûlündür."* (Enfal, 1) buyruğunu indirdi.[162]

Şerh

"Mus'ab b. Sa'd'dan, babasından şöyle dediğini rivayet etti... buyruğunu indirdi." Burada "babasından rivayetle: babam aldı" dediği ifadesi "telvinül hitab" denilen anlatım türünden olup takdiri şöyledir: Mus'ab b. Sa'd'dan rivayete göre o babasından rivayet ettiği bir hadiste şunları söyledi: Babam, dedi ki: Ben ganimetlerin beşte birinden bir kılıç aldım...

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu hadisin, ayetin nüzulü ve ganimetleri mübah kılmasından önce olma ihtimali vardır. Hatta doğru olan budur. Hadis de buna delalet etmektedir. Nitekim hadisin tamamının yer aldığı rivayette buna açıklık getiren Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ayetin nüzulünden önce Sa'd'a şunları söylediği kaydedilmektedir: Kılıcını alabilirsin. Çünkü sen bu kılıcı benden henüz bana da sana da ait değilken istemiş idin. Şimdi yüce Allah bunu bana vermiş bulunuyor. Ben de bu kılıcı sana veriyorum buyurdu. (Kadı lyâz devamla), dedi ki: Bu ayet-i kerime hakkında ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Bunun yüce Allah'ın: *"Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne... aittir"* (Enfal, 41) buyruğu ile nesh edildiği ve enfal ile ilgili ayetin muktezası ile ondan maksadın önceleri ganimetlerin tamamen özel olarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait olduğunu sonra da yüce Allah'ın ganimetin beşte dördünü diğer ayetle ganimet alanlara vermiş olmasını gerektirmektedir. İşte İbn Abbas'ın ve bir topluluğun

162 Müslim, 6188, 6189; Ebu Davud, 2740; Tirmizi, 3189; Tuhfetu'l-Eşrâf 3930

görüşü budur. Bunun muhkem olduğu ve nefel olarak (paylaştırmaya sokmadan) bir şeyler vermenin beşte birden yapılacağı da söylenmiştir. Ayetin muhkem olduğu ve imamın ganimetlerden dilediğini dilediği kimselere kendi görüşüne uygun olarak nefel olarak (paylaştırmadan) vereceği yine bunun muhkem fakat tahsis edilmiş olduğu, maksadın ise seriyyelerin nefelleri (ganimetleri) olduğu da söylenmiştir.

٤٥٣٢-٣٤/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ نَزَلَتْ فِيَّ أَرْبَعُ آيَاتٍ أَصَبْتُ سَيْفًا فَأَتَى بِهِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَفِّلْنِيهِ فَقَالَ ضَعْهُ ثُمَّ قَامَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ ضَعْهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ ثُمَّ قَامَ فَقَالَ نَفِّلْنِيهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ضَعْهُ فَقَامَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ نَفِّلْنِيهِ أَؤُجْعَلُ كَمَنْ لَا غَنَاءَ لَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ ضَعْهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ قَالَ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ يَسْأَلُونَكَ عَنْ الْأَنْفَالِ قُلْ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ

4532-34/2 -Bize Muhammed b .el-Müsennâ ve İbn Beşşâr- lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere -tahdis edip ,dedi ki :Bize Muhammed b .Cafer tahdis etti ,bize Şu'be ,Simâk b .Harb'den tahdis etti ,o Sa'd b .Sa'd'den ,o babasından şöyle dediğini rivayet etti :Benim hakkımda dört ayet nazil oldu. Bir kılıç elime geçirdim ...Sonra Sa'd onu Nebi) sallallâhu aleyhi ve sellem'(e götürüp :Ey Allah'ın Rasûlü !Bunu bana nefel olarak ver ,dedi .Rasûlullah) sallallâhu aleyhi ve sellem :(*"Onu bırak"* buyurdu. Sonra ayağa kalktı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ona: *"Onu aldığın yere bırak"* buyurdu. Sonra yine kalkıp: Onu bana nefel olarak ver ey Allah'ın Rasûlü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu bırak"* buyurdu. Yine ayağa kalktı ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Onu bana nefel olarak ver, ben hiç faydası olmayan bir kimse gibi mi bırakılacağım, dedi. Bu sefer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Onu aldığın yere bırak"* buyurdu. (Sa'd), dedi ki: Bunun üzerine şu: *"Sana enfali soruyorlar. De ki enfal Allah'ın ve Rasûlündür"* ayeti nazil oldu.[163]

٤٥٣٣-٣٥/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ سَرِيَّةً وَأَنَا فِيهِمْ قِبَلَ نَجْدٍ فَغَنِمُوا إِبِلًا كَثِيرَةً فَكَانَتْ سُهْمَانُهُمْ اثْنَا عَشَرَ بَعِيرًا أَوْ أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا وَنُفِّلُوا بَعِيرًا بَعِيرًا

163 4531 numaralı hadisin kaynakları

4533-35/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e Nâfi'den rivayetini okudum. O İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) -benim de aralarında bulunduğum- bir seriyyeyi (askeri birliği) Necid taraflarına gönderdi. Çok sayıda deve ganimet aldılar. Onların her birine düşen pay oniki yahut onbir deve idi. Kendilerine birer deve de nefel olarak verildi.[164]

Şerh

(4532) "Sa'd, dedi ki: Hakkımda dört ayet indi..." Bu rivayette bu dört ayetten sadece birisini sözkonusu etmektedir. Müslim bu dört ayeti de bundan sonra Fezail kitabında zikretmiş bulunmaktadır. Bunlar ise anne babaya iyilik, içkinin haram kılınması ve *"sırf onun rızasını dileyerek sabah akşam rablerine dua edenleri kovma"* (Enam, 52) ayeti ile Enfal sûresi'ndeki ayettir.

"Ben hiçbir faydası olmayan kimse gibi mi olacağım?" Burada "gana (fayda)" gayn harfi fethalı ve medli okunur. Bir şeylere yetmek anlamındadır.

"Ganimetten payları onikişer deve idi." Pek çok nüshada "oniki" anlamındaki lafız "isna aşere" lafzında "isna" lafzının sonu elif iledir. Bazılarında ise ye iledir. Bunun böyle yazılmasının sebebi açıktır. Ama birincisi Müsennâyı (ikil olan tesniye kelimeyi) elif ile yazanların söyleyişine göre daha sahihtir. Bunlar için merfu, mansub ve mecnun olması arasında bir fark yoktur. Bu aynı zamanda dört arap kabilesinin söyleyişidir. Arapların dilinde bu çokça görülmüştür. Yüce Allah'ın: *"Bunlar ancak iki sihirbazdır"* (Taha, 63) buyruğu da bu türdendir.

"Onların payları onikişer yahut onbirer deve idi. Ayrıca bir deve de nefel olarak verildi." Bir diğer rivayette (4535) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize birer deve de nefel olarak verdi denilmektedir.

٤٥٣٤-٣٦/٤- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ سَرِيَّةً قِبَلَ نَجْدٍ وَفِيهِمْ ابْنُ عُمَرَ وَأَنَّ سُهْمَانَهُمْ بَلَغَتْ اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا وَنُفِّلُوا سِوَى ذَلِكَ بَعِيرًا فَلَمْ يُغَيِّرْهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ

4534-36/4- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den haber verdi, o

164 Buhari, 3131, 3132; Ebu Davud, 2744; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8357

İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Necid taraflarına bir seriyye gönderdi. Aralarında İbn Ömer de vardı. Onların (ganimetten) payları onikişer deveye varmıştı. Ayrıca bunun dışında da kendilerine birer deve de nefel olarak verildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu hiç değiştirmedi.[165]

٤٥٣٥-٣٧/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَعَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً إِلَى نَجْدٍ فَخَرَجْتُ فِيهَا فَأَصَبْنَا إِبِلًا وَغَنَمًا فَبَلَغَتْ سُهْمَانُنَا اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا وَنَفَّلَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعِيرًا بَعِيرًا

4535-37/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Mushir ve Abdurrahim b. Süleyman, Ubeydullah b. Ömer'den tahdis etti. O Nâfi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Necid'e bir seriyye gönderdi. Ben de o seriyye ile birlikte çıktım. (Pek çok) deve ve koyun ganimet aldık. Paylarımız onikişer deveyi buldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrıca bizlere birer deve de nefel olarak verdi.[166]

Şerh

(4534-4535 numaralı hadisler)

Bu hadiste nefel'in sabit olduğu anlaşılmaktadır. Bunun üzerinde de icma olmuştur. Ama nefel'in nereden verileceği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Acaba bu ganimetin kendisinden midir yoksa beşte dördünden midir yoksa beşte birin beşte birinden midir? Bunlar aynı zamanda Şafii'nin üç ayrı görüşüdür. Bu görüşlerin her birisini de ilim adamlarından bir grup dile getirmiştir. Bize göre daha sahih olan ise nefel'in beşte birin beşte birinden verileceğidir. İbnu'l-Müseyyeb, Malik ve Ebu Hanife (r.anhum) ve başkaları bu görüştedir.

Nefel'in ganimetin tamamından verileceğini söyleyenler arasında Hasan-ı Basri, Evzâî, Ahmed, Ebu Sevr ve başkaları da vardır.

Nehai ise seriyye (denilen birliğe) ganimet aldıklarının tamamının -ordunun geri kalan kısmı dışarıda tutulmak sûreti ile - verilmesinin caiz olduğunu kabul etmiştir. Bu görüş ise bütün ilim adamlarının söylediklerine aykırıdır.

165 Ebu Davud, 2744; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8293

166 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8022, 8075

Mezhep âlimlerimiz der ki: İmam, gazilere beytülmalin ganimet dışındaki mallarından nefel olarak verirse bu caiz olur. Nefel olarak vermek ise ancak savaşta tek başına güzel bir iş yapıp başarılı olan kimselere verilir.

İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Onlara birer deve nefel olarak verildi" sözünün anlamı da şudur: Nefel almayı hak edenlere birer deve nefel olarak verildi. Şu kadar var ki o seriyyenin her birine nefel verilmişti.

Dil bilginleri ve fukaha der ki: Enfal (nefel'in çoğulu) paylaştırma gereği hak edilen payın dışında ganimetten verilen bağışlardır. Tekili meşhur olan söyleyişe göre fe harfi fethalı olarak "nefel"dir. Fe harfinin sakin söyleneceği (nefl) de nakledilmiştir.

Rivayetteki "onların payları onikişer deve idi" sözü de onların her birinin payı bu kadardı demektir. Ganimet alanların tamamının payının oniki deve olduğu söylenmiş ise de bu yanlıştır. Çünkü bu Ebu Davud'un ve başkalarının kaydettiği bazı rivayetlerde ordu ve seriyyeye katılanların her birinin payına düşenin onikişer deve olduğu kaydedilmiştir. Ayrıca askeri birliğe (seriyyeye) katılanlara da bunun dışında birer deve nefel olarak verilmiştir.

(4533) "onlara birer deve nefel olarak verildi" bir rivayette (4534) "onlara birer deve nefel verildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bunu değiştirmedi." Bir başka rivayette (4535) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere birer deve nefel verdi" şeklindeki bu rivayetleri bir arada cem ve telif etmek şöyle olur: Seriyyenin komutanı kendilerine nefel verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bunu geçerli kabul etti. Bu durumda bu nefel verme işlemini onların her birine nisbet etmek caiz olur.

Bu hadis-i şerifte ayrıca şu hükümler de yer almaktadır:

1. Seriyyeler göndermek müstehaptır.

2. Seriyyenin aldığı ganimetlerde yolun bir yerinde ordudan ayrılması halinde ordu ile ortak olurlar. Ama kendisi şehirden çıkıp ordu şehirde ikamet edecek olursa ganimet özel olarak seriyyeye ait olur, ordu onunla ortak olmaz.

3. Savaş menfaatlerinin gerçekleştirilmesi hususunda teşvik maksadıyla nefel vermek sabittir. Diğer taraftan cumhur nefel vermenin birinci türden olsun öbür türden olsun bütün ganimetlerde sözkonusu olacağını, alınan ganimetin altın, gümüş ve başka tür mallardan olması arasında fark olmadığını da söylemişlerdir.

Evzâî ve Şam'lı ilim adamlarından bir topluluk ganimetin ilk kısmından nefel verilmeyeceği gibi altın ve gümüş de nefel olarak verilmez demişlerdir.

٤٥٣٦-.../٦- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا -حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4536-.../6- Bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip, dedi ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- Ubeydullah'dan bu isnad ile tahdis etti.[167]

٤٥٣٧-.../٧- وَحَدَّثَنَاه أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ ح وَ-حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى نَافِعٍ أَسْأَلُهُ عَنْ النَّفَلِ فَكَتَبَ إِلَيَّ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ فِي سَرِيَّةٍ ح وَ-حَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ -حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مُوسَى ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

4537-.../7- Bunu bize Ebu Rabi' ve Ebu Kamil de tahdis edip, dedi ki: Bize Hammâd, Eyyub'dan tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy, İbn Avn'dan şöyle dediğini tahdis etti: Nâfi'ye nefel'e dair soru sormak üzere mektup yazdım. O da bana şunu yazdı: İbn Ömer bir seriyyede idi. (H.) Bize İbn Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Musa haber verdi. (H.) Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Üsâme b. Zeyd haber verdi, hepsi Nâfi'den bu isnad ile onların hadisine yakın olarak rivayet etti.[168]

٤٥٣٨-٣٨/٨- وَ-حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَاللَّفْظُ لِسُرَيْجٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ نَفَّلَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ نَفَلًا سِوَى نَصِيبِنَا مِنْ الْخُمْسِ فَأَصَابَنِي شَارِفٌ وَالشَّارِفُ الْمُسِنُّ الْكَبِيرُ

4538-38/8- Bize Süreyc b. Yunus ve Amr en-Nâkid -lafız Süreyc'e ait olmak üzere- de tahdis edip, dedi ki: Bize Abdullah b. Reca, Yunus'dan tahdis etti, o Zührî'den, o Sâlim'den, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beşte birdeki payımızın dışında bize nefel de verdi. Bana şarif denilen yaşlı büyük bir deve isabet etti.[169]

167 Ebu Davud, 2745; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8175
168 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7748
169 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7005

٤٥٣٩-٣٩/٩- وَحَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ كِلَاهُمَا عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ بَلَغَنِي عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَفَّلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً بِنَحْوِ حَدِيثِ ابْنِ رَجَاءٍ

4539-39/9- Bize Hennad b. es-Serri de tahdis etti, bize İbnu'l-Mübarek tahdis etti. (H.) Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, ikisi Yunus'dan o İbn Şihâb'dan şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer'den bana şöyle dediği ulaştı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seriyyeye nefel verdi deyip İbn Reca'nın hadisine yakın olarak rivayet etti.[170]

٤٥٤٠-٤٠/١٠- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ كَانَ يُنَفِّلُ بَعْضَ مَنْ يَبْعَثُ مِنَ السَّرَايَا لِأَنْفُسِهِمْ خَاصَّةً سِوَى قَسْمِ عَامَّةِ الْجَيْشِ وَالْخُمُسُ فِي ذَلِكَ وَاجِبٌ كُلِّهِ

4540-40/10- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis etti, bana babam dedemden şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ukayl b. Halid, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Sâlim'den, o Abdullah'tan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gönderdiği bazı seriyyelere onlara özel olmak üzere ordunun geneline verilen payın dışında nefel veriyordu. Beşte bir ise bütün bunlarda vacip idi.[171]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ... Beşte bir de bütün bunlarda vacipti." Bu ifadeler ganimetlerin hepsinde beşte birin vacip olduğunu açıkça ortaya koymakta, bilgisizce bunun vacip olmadığını söyleyenlerin kanaatlerini reddetmektedir. Hatta bazı kimseler buna aldanmıştır. Halbuki bu kanaat icmaa aykırıdır. Ben bu hususu zorunluluk böyle bir işi gerektirince 644 yılının başlarında ganimetlerin paylaştırılması hakkında topladığım bir cüzde açıklamış bulunuyorum. Allah en iyi bilendir.

170 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5007
171 Buhari, 3135; Ebu Davud, 2746; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6880

١٣/١٥- بَاب اسْتِحْقَاقِ الْقَاتِلِ سَلَبَ الْقَتِيلِ

13/15- KATİLİN MAKTULÜN SELEBİNİ (ÜZERİNDEKİ DEĞERLİ EŞYALARI) HAK ETMESİ BABI

٤٥٤١-٤١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرِ بْنِ أَفْلَحَ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيِّ وَكَانَ جَلِيسًا لِأَبِي قَتَادَةَ قَالَ قَالَ أَبُو قَتَادَةَ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ

4541-41/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti, bize Huşeym, Yahya b. Said'den haber verdi, o Ömer b. Kesir b. Eflah'dan, o Ebu Muhammed el-Ensârî'den -ki Ebu Katade'nin meclis arkadaşı idi- şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Katade, dedi ki deyip hadisi rivayet etti.[172]

٤٥٤٢-.../٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ قَالَ وَسَاقَ الْحَدِيثَ

4542-.../2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys, Yahya b. Said'den tahdis etti, o Ömer b. Kesir'den, o Ebu Katade'nin azadlısı Ebu Muhammed'den rivayet ettiğine göre Ebu Katade, dedi ki diyerek hadisi rivayet etti.[173]

٤٥٤٣-.../٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ سَمِعْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ يَقُولُ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرِ بْنِ أَفْلَحَ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ حُنَيْنٍ فَلَمَّا الْتَقَيْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ قَالَ فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَاسْتَدَرْتُ إِلَيْهِ حَتَّى أَتَيْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ فَضَرَبْتُهُ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ وَأَقْبَلَ عَلَيَّ فَضَمَّنِي ضَمَّةً وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَأَرْسَلَنِي فَلَحِقْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقَالَ مَا لِلنَّاسِ فَقُلْتُ أَمْرُ اللَّهِ ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ

172 Buhari, 2100 -muhtasar olarak-, 3142, 4321, 7170; Ebu Davud, 2717; Tirmizi, 1562 -muhtasar ve ayrıca muallak olarak-; İbn Mace, 2837 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12132

173 4541 numaralı hadisin kaynakları

رَجَعُوا وَجَلَسَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ سَلَبُهُ قَالَ فَقُمْتُ
فَقُلْتُ مَنْ يَشْهَدُ لِي ثُمَّ جَلَسْتُ ثُمَّ قَالَ مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَ فَقُمْتُ فَقُلْتُ مَنْ يَشْهَدُ
لِي ثُمَّ جَلَسْتُ ثُمَّ قَالَ ذَلِكَ الثَّالِثَةَ فَقُمْتُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا لَكَ يَا أَبَا قَتَادَةَ
فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ صَدَقَ يَا رَسُولَ اللهِ سَلَبُ ذَلِكَ الْقَتِيلِ
عِنْدِي فَأَرْضِهِ مِنْ حَقِّهِ وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ لَا هَا اللهِ إِذًا لَا يَعْمِدُ إِلَى أَسَدٍ
مِنْ أُسْدِ اللهِ يُقَاتِلُ عَنْ اللهِ وَعَنْ رَسُولِهِ فَيُعْطِيكَ سَلَبَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ صَدَقَ
فَأَعْطِهِ إِيَّاهُ فَأَعْطَانِي قَالَ فَبِعْتُ الدِّرْعَ فَابْتَعْتُ بِهِ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلِمَةَ فَإِنَّهُ لَأَوَّلُ
مَالٍ تَأَثَّلْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ كَلَّا لَا يُعْطِيهِ أُضَيْبِعَ مِنْ
قُرَيْشٍ وَيَدَعُ أَسَدًا مِنْ أُسْدِ اللهِ وَفِي حَدِيثِ اللَّيْثِ لَأَوَّلُ مَالٍ تَأَثَّلْتُهُ

4543-.../3- Bize Ebu't-Tâhir ve Harmele -lafız kendisine ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verip, dedi ki: Malik b. Enes'i şöyle derken dinledim: Bana Yahya b. Said, Ömer b. Kesir b. Eflah'dan tahdis etti, o Ebu Katade'nin azadlısı Muhammed'den, o Ebu Katade'den şöyle dediğini rivayet etti: Huneyn senesi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık. Düşmanla karşılaştığımız zaman Müslümanlar korkup geri çekildiler. Müşriklerden birisinin Müslümanlardan birisinin üzerine çıkmış olduğunu gördüm. Ben de dönerek arkasından onun yanına gittim. Omuzunun üzerinden boynuna bir darbe indirdim. Benim üzerime gelerek beni öyle bir sıktı ki ondan ölümün kokusunu aldım. Ama sonra o ölüverdi de beni bıraktı. Sonra Ömer b. el-Hattab'ın yanına yetiştim. İnsanlar bu halin ne, dedi. Ben: Allah'ın emri, dedim. Sonra insanlar geri döndü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de oturdu ve: *"Her kim birisini öldürüp onu öldürdüğüne dair bir delili varsa onun selebi (üzerindeki değerli eşyası) onundur"* buyurdu. Bunun üzerine ben ayağa kalkıp: Bana kim şahitlik eder, dedim. Sonra oturdum. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu üçüncü defa söyleyince tekrar ayağa kalktım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Neyin var Ebu Katade"* buyurdu. Ben de ona olayı anlattım. Orada bulunanlardan bir adam: Doğru söylüyor ey Allah'ın Rasûlü. O maktulün eşyaları (selebi) benim yanımdadır. Onun hakkı hususunda onu razı et, dedi. Ebu Bekr es-Sıddîk de: Allah'a yemin olsun ki böyle olmaz. Allah ve Rasûlü uğrunda savaşan Allah'ın arslanlarından bir arslanın hak ettiği o öldürülen kişinin selebini (eşyasını) tutup sana vermez, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Doğru söyledi. O selebi ona (Ebu Katade'ye) ver"* buyurdu. O da bana verdi.

Ebu Katade, dedi ki: Zırhı sattım, onunla Selimeoğulları diyarında bir bahçe satın aldım. Gerçekten o benim Müslüman olarak edindiğim ilk malım oldu.

Leys'in hadisinde şöyle denilmektedir: Bunun üzerine Ebu Bekir, dedi ki: Asla onu Allah'ın arslanlarından bir arslanı bırakıp da Kureyş'in bir sırtlancağızına onu vermez, dedi.

Leys'in hadisinde: (Sadece) ilk edindiğim maldır" demiştir.[174]

Şerh

(4541-4543 numaralı hadisler)

(4541) "Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti... Ebu Katade'nin meclis arkadaşı idi. Ebu Katade, dedi ki deyip hadisi rivayet etti." Yine Müslim (4542), dedi ki: "Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... Ve hadisi rivayet etti."

Sonraki rivayette Müslim (4543), dedi ki: "Bize Ebu't-Tâhir ve Harmele de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verip, dedi ki... Huneyn senesi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıktık..."

Şunu belirtelim ki birinci yolda "vaktassal hadis: hadisi nakletti" ile ikinci yolda "vesakal hadis: hadisi nakletti" derken bu ifadeleri ile bu ikisinden sonra sözü geçen üçüncü yolda zikredilen hadisi kastetmektedir. Bu da: "Bize Ebu't-Tâhir de tahdis etti" diye başlayan hadisdir. Esasında bu Müslim'in adetleri arasında garip (alışılmadık) bir yoldur. Bu sebeple sizin için yaptığım tahkiki iyice belleyiniz. Çünkü ben bazı yazıcıların bunda hata ettiğini ve bunun Müslim'in çoğunlukla bilinen alışkanlığında görüldüğü gibi önceki iki hadis ile ilgili olduğu zehabına kapılmıştır. Hatta kendisine işaret olunan bu kişi bunun için bağımsız bir bab başlığı koymuş ve üçüncü rivayet yolu için de bir başka bab başlığı koymuştur. Bu ise büyük bir hatadır. Bundan sakınmak gerekir. Sözü geçen rivayet yolları üzerinde düşünecek olursanız benim sizin için yaptığım bu tahkikin doğruluğundan kesinlikle emin olursunuz. Allah en iyi bilendir.

Bu rivayetlerde geçen Ebu Muhammed'in adı Nafi b. Abbas el-Akra el-Medeni el-Ensârî olup onların azadlısıdır.

Bu hadiste biri diğerinden rivayet nakleden tabiinden üç kişi vardır. Bunlar da Yahya b. Said, Ömer ve Ebu Muhammed'dir.

174 4541 numaralı hadisin kaynakları

"Müslümanlar geri çekilip korkuya kapıldılar." Burada "cevle: korkup geri çekilmek" lafzı cim harfi fethalı söylenir. Böyle bir hal ordunun bir kısmında görülmüştü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile onunla birlikte bir topluluk ise geri çekilmediler. Nitekim bu husustaki sahih hadisler de meşhurdur. İleride yeri gelince bunlara dair açıklama da gelecektir. Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bozguna uğrayıp geri çekildi demenin caiz olmadığı üzerinde Müslümanların icma ettiğini nakletmişlerdir. Hiç kimse kesinlikle onun herhangi bir savaş yerinde bizzat korkup geri çekildiğini rivayet etmiş değildir. Aksine onun bütün konumlarda ileri atılıp sebat gösterdiği ile ilgili sahih hadisler sabittir.

"Müşriklerden bir adamın bir müslümana üstünlük sağlamış olduğunu gördüm." Yani ona üstünlük sağlamış, onu öldürmek üzere idi. Yahut da onu yere yıkmış ve onu öldürmek üzere üzerine oturmuştu.

"Ben de omuzu üzerinden boynunu vurdum." Buradaki "hablül atik" omuz ile boyun arası demektir.

"Beni öyle bir sıktı ki ondan ölümün kokusunu aldım." Bununla ya ölüm sıkıntısı gibi bir sıkıntı hissettim demek istemiştir yahut da ölmenin kertesine geldiğini anlatmak istemiştir.

"Sonra insanlar geri döndü ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturup: *Kim birisini öldürmüş olup onu öldürdüğüne dair bir beyyinesi varsa onun selebi ona aittir* buyurdu." İlim adamları bu hadisin anlamı hususunda farklı görüşlere sahiptir. Şafii, Malik, Evzâî, Leys, Sevri, Ebu Sevr, Ahmed, İshak, İbn Cerir ve başkaları öldüren kişi bütün savaşlarda öldürdüğünün selebini hak eder. İster bundan önce ordu komutanı kim birisini öldürürse onun selebi ona ait olacaktır demiş olsun ister bunu söylememiş olsun fark etmez. Ayrıca derler ki: İşte bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in verdiği bir fetvâ ve şeriatin hükmüne dair bir haberidir. Dolayısı ile bunun için başka bir kimsenin sözüne ihtiyaç yoktur.

Ebu Hanife, Malik ve onlara uyan kimseler -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ise şöyle demektedir: Katil yalnızca öldürmekle maktulün selebini hak etmiş olmaz. Aksine o seleb de diğer ganimet alınan mallar gibi ganimet alanların hepsine aittir. Ancak savaşmadan önce emir: Kim birisini öldürürse onun selebi ona ait olacaktır demiş olması müstesnadır. Onlar da hadisi buna göre yorumlamışlar ve bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mutlak olarak söylediğini, bunun bir fetvâ ve genel bir durum ile ilgili bir haber olarak söylemediğini kabul etmişlerdir.

Onların bu açıklamaları zayıftır. Çünkü bu hadis-i şerifte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu sözü, savaşın bitmesinden ve ganimetlerin toplanmasından sonra söylediğini açıkça ifade etmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Daha sahih olanı şudur: Eğer katil, kadın, küçük çocuk ve köle gibi ganimette payı değil de az bir şeyler verilecek kimselerden ise selebi hak eder. İmam Malik ise selebe ait ancak savaşçı hak kazanır demiştir. Evzâî ve Şam'lı fukaha ise selebi ancak saflar birbirine girmeden önce öldürmüş olduğu kişinin selebini hak eder. Savaşta safların birbirine girmesi halinde onu öldürmüşse selebini hak etmez.

Fukaha selebin beşte birlere bölüneceği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii'nin bu hususta iki görüşü vardır: Şafii mezhebi âlimlerine göre bu iki görüşünden daha sahih olanı beşte bire bölünmeyeceğidir. Hadislerin zahirinden anlaşılan da budur. Ahmed, İbn Cerir, İbn Munzir ve başkaları da böyle demişlerdir. Mekhul, Malik ve Evzâî ise beşte bire bölünür demişlerdir. Ama bu Şafi'nin zayıf bir görüşüdür. Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) İshak ve İbn Rahuye ise eğer seleb çok olursa beşte bire bölünür demişlerdir. Malik'den ise Kadı İsmail'in tercih ettiği bir rivayete göre imam tercihde serbesttir. Dilerse onu beşte bire ayırır, dilerse ayırmaz.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kim birisini öldürüp de onu öldürdüğüne dair bir beyyinesi varsa onun selebi ona aittir"* buyruğunda Şafii, Leys ve onlara muvafakat eden Maliki mezhebi âlimleri ile diğerlerinin kabul ettiği şu görüşlerinin lehine açıkça delil teşkil etmektedir: Seleb, ancak bir kişiyi öldürdüğüne dair delili bulunan kimseye verilir. Delili olmadan onun söyleyeceği söz kabul edilmez.

Malik ve Evzâî ise herhangi bir delil sözkonusu olmaksızın sözlü iddiası üzerine verilir demişlerdir. Ayrıca derler ki: Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hadis-i şerifte selebi kendisine sadece bir kişinin söylediği söze dayanarak vermiş ve o kişiye yemin ettirmemiştir.

Buna da cevap şudur: Bu, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onu öldürenin o olduğunu herhangi bir yolla bildiği şeklinde yorumlanır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyyineyi açıkça sözkonusu etmişken hükümsüz kabul edilemez.

Maliki mezhebine mensup birisi şöyle diyebilir: Bu bir mefhum delilidir. Maliki mezhebine göre ise bu delil değildir. Buna da: İnsanlara iddia ettikleri bir şey verilecek olursa bu sefer herkes ... iddia eder" buyruğu ile cevap verilir. Bizim yaptığımız bu açıklama İmam Şafii'nin delili çerçevesinde itimad

olunan bir açıklamadır. Bazılarının delil diye ileri sürdükleri Ebu Katade, o selebin elinde bulunduğu kişinin ikrarı ile ona hak kazanmıştır demekte ise de bu zayıf bir iddiadır. Çünkü ikrar, ancak malın elinde bulunan kimseye nisbet edilmiş olması halinde fayda verir. Buna dayanarak o malı ikrarı ile alır. Burada ise mal ordunun tamamına nisbet edilmektedir. Dolayısı ile birilerinin diğerleri hakkındaki ikrarı kabul edilemez. Allah en iyi bilendir.

"Ebu Bekr es-Sıddîk (radıyallâhu anh): Allah'a yemin olsun ki hayır olmaz... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) doğru söyledi buyurdu." Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde ve diğer kaynaklarda bütün muhaddislerin rivayetlerinde bu şekilde (لاها الله إذا) diye elif ile rivayet edilmiştir. Ancak Hattâbî ve dil bilginleri bunu kabul etmeyip: Bu raviler tarafından yapılmış bir değişikliktir. Bunun doğrusu ise başına elif getirilmeksizin (ذا) dir demişler ve şunu eklemişlerdir: Bu ise kasem için kullanılan vav ile aynı anlamdadır. Tıpkı: (لا والله ذا): Hayır, Allah'a yemin olsun ki bu olmaz, demiş gibidir.

Ebu Osman el-Mâzerî (radıyallâhu anh), dedi ki: Bu, (لا والله ذا يميني): Allah'a yemin ederim hayır. İşte benim yeminim budur, anlamındadır. Yahut da benim kasemim budur, demektir. Ebu Zeyd, dedi ki: Burada (ذا) zâide (fazla)dir. Bu da iki şekilde med ve kasr ile söylenir. Bunlar ayrıca derler ki: Tıpkı vavdan sonra gerektiği gibi bu da geldikten sonra ismin mecrur olmasını gerektirir. Vav ile birlikte kullanılması caiz değildir. Bu sebeple (لاها والله) denilmez.

Bu hadis-i şerifte bu lafzın yemin olacağına delil vardır. Mezhep âlimlerimiz der ki: Eğer bunu kullanarak yemin etmeyi niyet ederse yemin olur, değilse olmaz. Çünkü bu lafız, yemin olarak bilinen bir lafız değildir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"(لا يعمد): Gitmez, lafzı ye ile ve nun ile (lanamidu: gitmeyiz) diye zaptedilmiştir. Bundan sonraki (فيعطيك): Sana vermez, lafzı da aynı şekilde ya ile ve nun ile (o zaman vermeyiz anlamında olur) zaptedilmiştir. Her ikisinin anlamı açıktır.

"Allah ve Rasûlü adına savaşan" yani Allah yolunda, Allah'ın dinine ve Rasûlü'nün şeraitine yardım etmek ve Allah'ın adı en üstün olsun diye savaşan bir kimse demektir.

Bu hadis-i şerifte Ebu Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda fetvâ vermek ve bunun için de delil getirmek Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bu hususu onun tasdik etmesi sebebi ile açık bir fazileti görülmektedir. Ayrıca bu hadisten Ebu Katade'nin açık bir menkıbesi de vardır. Çünkü ona Allah ve Rasûlü için savaşan Allah'ın arslanlarından bir arslan adını vermiş, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onun bu

adlandırmasını tasdik etmiştir. İşte o da onun menkıbelerinden pek büyük bir menkıbedir.

Ayrıca bu hadiste selebin katile ait olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. Çünkü selebi ona izafe etmiş ve: onun selebini sana vermeyecektir demiştir.

"Onunla Selimeoğulları diyarında bir bahçe satın aldım." Selimeoğulları lam harfi kesreli olarak söylenir. (Bahçe anlamındaki) "mahref" kelimesi ise mim ve re harfleri fethalı söylenir. Meşhur olan budur. Kadı Iyâz da, dedi ki: Biz bu kelimeyi mim harfi fethalı re harfi kesreli (mahrif şeklinde) mescit gibi de rivayet ettik. Burada mahrifden kasıt bahçedir. Bunun iki sıra halindeki bir hurma bahçesi olduğu da söylenmiştir. İbn Vehb ise bu küçük bir bahçedir demiştir. Başkası ise, az sayıdaki bir kaç hurma ağacıdır demiştir. Mim harfi kesreli ve re harfi fethalı olarak "mihraf" ise içine toplanan meyvelerin konulduğu kap demektir. Nitekim meyveyi topladığı zaman "ihtarefe" denilir. Toplanmış meyveye de "mehrûf" denilir.

"Şüphesiz ki o benim İslam'da edindiğim ilk maldır." Sahip olduğum ve onun aslına malik olduğum ilk maldır.

"Kureyş'ten bir sırtlancağıza onu verme." Kadı Iyâz, dedi ki: Müslim'in kitabını rivayet edenler bu kelimeyi iki farklı şekilde rivayet etmişlerdir. Biri es-Semerkandi'nin sad ve gayn ile "usaybiğ" şeklindeki rivayetidir. İkincisi ise diğer ravilerin kaydettikleri dat ve ayn ile "udaybi'" rivayetidir. Aynı şekilde Buhari'nin ravileri de bu hususta ihtilaf etmişlerdir. İkinci rivayete göre bu kelime kıyas dışı olmak üzere dabu (denilen sırtlan)'ın küçültme ismidir. Sanki o Ebu Katade'yi arslan olmakla nitelendirirken bunu da ona nisbetle küçültmek istemiş ve yakalayışında güçlü olmaması, acizlik ve ahmaklık niteliği dolayısı ile onu bir sırtlancağıza benzetmiş olmaktadır. Birinci okuyuşa göre ise onu ten renginin değişik olması ile nitelendirmiş olmaktadır. Kendisini renginin siyahlığı sebebi ile tahkir edip yerdiği de söylenmiştir. Onun teninin pek sevilmeyen bir renkte olması anlamında olduğu da söylenmiştir. Onu bayağılık ve zayıflık ile nitelendirdiği de söylenmiştir. Hattâbî, dedi ki: "Usaybiğ" bir kuş türüdür. Bununla birlikte onu yeryüzünde ilk olarak çıktığı sırada güneşe bakan tarafı sarı olan ve "essaybuğa" denilen güçsüz bir bitkiye benzetmiş olması da mümkündür. Allah en iyi bilendir.

٤٥٤٤-٢/٤٢/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا يُوسُفُ بْنُ الْمَاجِشُونِ عَنْ صَالِحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّهُ قَالَ بَيْنَا أَنَا وَاقِفٌ فِي الصَّفِّ يَوْمَ بَدْرٍ نَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي وَشِمَالِي فَإِذَا

أَنَا بَيْنَ غُلَامَيْنِ مِنْ الْأَنْصَارِ حَدِيثَةٍ أَسْنَانُهُمَا تَمَنَّيْتُ لَوْ كُنْتُ بَيْنَ أَضْلَعَ مِنْهُمَا فَغَمَزَنِي أَحَدُهُمَا فَقَالَ يَا عَمِّ هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ وَمَا حَاجَتُكَ إِلَيْهِ يَا ابْنَ أَخِي قَالَ أُخْبِرْتُ أَنَّهُ يَسُبُّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَئِنْ رَأَيْتُهُ لَا يُفَارِقُ سَوَادِي سَوَادَهُ حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَلُ مِنَّا قَالَ فَتَعَجَّبْتُ لِذَلِكَ فَغَمَزَنِي الْآخَرُ فَقَالَ مِثْلَهَا قَالَ فَلَمْ أَنْشَبْ أَنْ نَظَرْتُ إِلَى أَبِي جَهْلٍ يَزُولُ فِي النَّاسِ فَقُلْتُ أَلَا تَرَيَانِ هَذَا صَاحِبُكُمَا الَّذِي تَسْأَلَانِ عَنْهُ قَالَ فَابْتَدَرَاهُ فَضَرَبَاهُ بِسَيْفَيْهِمَا حَتَّى قَتَلَاهُ ثُمَّ انْصَرَفَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَخْبَرَاهُ فَقَالَ أَيُّكُمَا قَتَلَهُ فَقَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَنَا قَتَلْتُ فَقَالَ هَلْ مَسَحْتُمَا سَيْفَيْكُمَا قَالَا لَا فَنَظَرَ فِي السَّيْفَيْنِ فَقَالَ كِلَاكُمَا قَتَلَهُ وَقَضَى بِسَلَبِهِ لِمُعَاذِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْجَمُوحِ وَالرَّجُلَانِ مُعَاذُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْجَمُوحِ وَمُعَاذُ بْنُ عَفْرَاءَ

4544-42/4- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti, bize Yusuf b. el-Mâcişun, Salih b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf'dan haber verdi, o babasından, o Abdurrahman b. Avf'dan şöyle dediğini rivayet etti. Bedir gününde safta duruyorken sağıma ve soluma baktım. Kendimi ensardan yaşları küçük iki çocuk arasında görünce keşke bunlardan daha güçlü iki kişi arasında olsaydım diye temenni ettim. Onlardan biri beni dürterek: Amcacığım Ebu Cehil'i tanıyor musun, dedi. Ben: Evet, kardeşimin oğlu ona ne ihtiyacın var, dedim. O: Bana haber verildiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dil uzatırmış. Nefsim elinde olana yemin ederim ki onu görürsem aramızdan kimin eceli daha erken gelmişse o kişi ölmeden bedenim onun bedeninden ayrılmayacaktır, dedi. (Abdurrahman b. Avf), dedi ki: Onun bu, dediğine şaştım kaldım. Bu sefer diğeri beni dürttü. O da aynı şeyi söyledi. Kısa bir süre geçti ki Ebu Cehil'in insanlar arasında gidip geldiğini görüverdim. Ben: Görüyor musunuz? İşte sizin sorup aradığınız adamınız bu, dedim. Her ikisi de hızlıca üzerine atıldılar. Kılıçları ile ona darbelerini onu öldürünceye kadar indirdiler. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gidip ona haber verdiler. O: *"Onu hanginiz öldürdü"* buyurdu. Her biri: Ben öldürdüm, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kılıçlarınızı sildiniz mi"* buyurdu. İkisi de: Hayır, dedi. Allah Rasûlü her iki kılıca da baktı ve: *"Onu ikiniz de öldürmüşsünüz"* buyurdu ve selebinin Muâz b. Amr b. el-Cemuh'a verilmesine hüküm verildi. Bu iki kişi ise Muâz b. Amr b. el-Cemuh ile Muâz b. Afra idi.[175]

175 Buhari, 3141, 3964, 3988; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9709

Şerh

"Bunlardan daha iri iki kişi arasında bulunsaydım diye temenni ettim." Bütün nüshalarda "adla" kelimesi dad ve ayn harfi iledir. Kadı Iyâz da bunu Müslim Sahihi'nin bütün nüshalarından böylece nakletmiştir. Daha doğru olanı budur. Buhari'nin bazı rivayetlerinde ise "aslah" diye rivayet edilmiş ve Müsedded de bunu böyle rivayet etmiştir demiştir.

Derim ki: Müslim Sahihi'nin bazı nüshalarının haşiyesinde de böyle kaydedilmiştir. Ama birincisi daha sahih ve daha güzeldir. Bununla birlikte her ikisi de doğrudur. Her ikisini de söylemiş olması ihtimali vardır. "Adla': Daha güçlü" anlamındadır.

"Bizden eceli daha erken gelmiş olan ölmedikçe" yani ikimizden birisi -ki o da eceli daha erken gelendir- ölmedikçe ondan ayrılmayacağım.

"Aradan fazla zaman geçmeden Ebu Cehil'in insanlar arasında dolaştığını gördüm." Buradaki "yezûlü" kelimesi ze ve vav harfleri ile olup diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyâz da bunu üstadlarının pekçoklarından böylece rivayet etmiş ve şunları söylemiştir: Bazılarında İbn Mâhan'dan re ve fe ile "yerfulu" şeklindedir. Ama birincisi daha açık ve daha uygundur. Hareket ediyor, hızlıca gidip geliyor, belli bir yerde ve belli bir mekanda durmuyor anlamındadır. (Kökünü teşkil eden) zeval de yerinde durmamak, huzurlu olmamak anlamındadır. Şayet ikinci rivayet sahih ise bu da elbiselerini, zırhını yere kadar sarkıtıp onu sürüklüyor anlamına gelir.

"Hanginiz onu öldürdü. Onların her biri ben öldürdüm, dedi... Bu iki kişi Muâz b. Amr b. el-Cemuh ile Muâz b. Afra'dır." İlim adamları bu hadisin anlamı hususunda farklı kanaatlere sahiptir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Bu iki kişi birlikte onu yaralamışlardır. Ama Muâz b. Amr b. el-Cemuh daha önce ona çok ağır bir yara verdiği için selebi o hak etmiştir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu ikiniz de öldürmüşsünüz"* buyurması ise onun öldürülmesinde onun da katkısı olduğundan ötürü diğerinin gönlünü hoş tutmak içindi. Yoksa selebi hak etmeye neden olan şer'i öldürme ağır darbeyi indirmekle ve artık onu kendisini koruyacak bir halden çıkarmakla mümkün olur. Böyle bir hali ise Muâz b. Amr b. el-Cemuh gerçekleştirmiştir. Bundan ötürü selebin ona verileceğine hüküm vermiştir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iki kılıcı almasının sebebi o iki kılıcı her ikisinin onu öldürme keyfiyetlerinin gerçek mahiyetine delil olarak almak içindi. Böylelikle İbn el-Cemuh'un onu ağırlaştırdığını sonra da ikincisinin buna birincisinin selebi hak etmesinden sonra katılmış olduğunu ortaya çıkarmış oldu. Dolayısı ile o ikincisinin selebde hakkı olmadı. Bu hadisin anlamı hususunda mezhep âlimlerimizin kanaati budur.

Maliki mezhebi âlimleri de şöyle demektedir: Selebi ikisinden birisine vermesinin nedeni ise imamın seleb hususunda muhayyer oluşundan dolayıdır. Onunla ilgili istediği uygulamayı yapar. Onların bu görüşlerine red mahiyetindeki cevap daha önce geçti. Allah en iyi bilendir.

"O iki kişi ise Muâz b. Amr b. el-Cemuh ile Muâz b. Afra idi" ibaresi Buhari ve Müslim'de Yusuf b. el-Mâcişun'un rivayeti ile bu şekildedir. Yine Buhari'nin Sahihi'nde İbrahim b. Sa'd yolu ile gelen hadiste Ebu Cehil'i vuranın Afra'nın iki oğlu olduğu belirtilmektedir. Bunu aynı zamanda İbn Mesud'un bir rivayeti olarak zikretmiş olup Afra'nın iki oğlunun hareketsiz kalıncaya kadar onu vurdukları ifade edilmektedir. Müslim de onu bu hadisten sonra zikretmiştir. Buhari ve Müslim'den başkaları ise onun işini bitirip başını alanın İbn Mesud (radıyallâhu anh) olduğunu zikretmektedir. Çünkü Abdullah b. Mesud onu henüz can çekişmekte iken bulmuş idi. Onunla başından geçen haber bilinen bir husustur.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu, siyer âlimlerinin çoğunluğunun kabul ettiği kanaattir.

Derim ki: Her üçünün de onu öldürmekte pay sahibi oldukları şeklinde yorumlanır. Onu ağır bir şekilde yaralayan Muâz b. Amr b. el-Cemuh olup bundan sonra İbn Mesud can çekişmekte iken geldi ve boynunu kesti.

Bu hadisten çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1. Hayırlı işlerde acele etmek ve faziletli işlere şevk duymak gerekir.

2. Allah ve Rasûlü için öfkelenmek gerekir.

3. Hiç kimsenin küçümsenmemesi gerekir. Çünkü bir işi yapamayacak kadar küçük görülen bir kimse bazen düşünülenden daha büyük bir iş yapabilir ve böyle bir işi yapmaya en layık bir kişi dahi olabilir. Bu iki gencin başından geçtiği gibi.

Maliki âlimleri bunu öldürenin selebi hak kazanması için beyyine olmadan da sözünün yeterli olduğuna delil göstermişlerdir. Mezhep âlimlerimizin buna cevabı ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu işi herhangi bir beyyine ile ya da başka bir yolla bildiği şeklindedir.

٤٥٤٥-٤٣/٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَتَلَ رَجُلٌ مِنْ حِمْيَرَ رَجُلًا مِنَ الْعَدُوِّ فَأَرَادَ سَلَبَهُ فَمَنَعَهُ خَالِدُ

بْنُ الْوَلِيدِ وَكَانَ وَالِيًا عَلَيْهِمْ فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ عَوْفُ بْنُ مَالِكٍ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ لِخَالِدٍ مَا مَنَعَكَ أَنْ تُعْطِيَهُ سَلَبَهُ قَالَ اسْتَكْثَرْتُهُ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ ادْفَعْهُ إِلَيْهِ فَمَرَّ خَالِدٌ بِعَوْفٍ فَجَرَّ بِرِدَائِهِ ثُمَّ قَالَ هَلْ أَنْجَزْتُ لَكَ مَا ذَكَرْتُ لَكَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَسَمِعَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاسْتُغْضِبَ فَقَالَ لَا تُعْطِهِ يَا خَالِدُ لَا تُعْطِهِ يَا خَالِدُ هَلْ أَنْتُمْ تَارِكُونَ لِي أُمَرَائِي إِنَّمَا مَثَلُكُمْ وَمَثَلُهُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتُرْعِيَ إِبِلًا أَوْ غَنَمًا فَرَعَاهَا ثُمَّ تَحَيَّنَ سَقْيَهَا فَأَوْرَدَهَا حَوْضًا فَشَرَعَتْ فِيهِ فَشَرِبَتْ صَفْوَهُ وَتَرَكَتْ كَدْرَهُ فَصَفْوُهُ لَكُمْ وَكَدْرُهُ عَلَيْهِمْ

4545-43/5- Bana Ebu't-Tâhir, Ahmed b. Amr b. Serh de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Muaviye b. Salih, Abdurrahman b. Cübeyr'den haber verdi, o babasından, o Avf b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti. Himyer'den bir adam düşmandan bir adam öldürdü ve onun selebini istedi. Halid b. Velid -ki başlarında komutan idi- ona o selebi vermedi. Avf b. Malik, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek durumu ona haber verince Halid'e: *"O adama öldürdüğü kişinin selebini vermene engel olan ne idi"* buyurdu. Halid: O bana çok geldi ey Allah'ın Rasülü deyince. Allah Rasûlü: *"Onu o adama ver"* buyurdu.

Sonra Halid Avf'ın yanından geçince Avf onun ridasını çekti, sonra da: Sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile ilgili olarak söylediklerimi gerçekleştirdin mi, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu işitince kızdı ve: *"Onu (ona) verme ey Halid. Onu (ona) verme ey Halid. Siz benim komutanlarımı bana bırakmayacak mısınız? Sizin misaliniz ile onların misali deve yahut koyunlara çobanlık yapmak üzere tutulan bir adamın misaline benzer. Bu adam onları otlatır, sonra onların su içecekleri zamanı kollar. Zamanı gelince onları bir havuzun başına götürür. Onlar da o havuzdan temiz olanını içip bulanık olanını bırakırlar. İşte onun temizi sizin bulanık olanı da onların aleyhinedir"* buyurdu.[176]

Şerh

"Avf b. Malik (radıyallâhu anh), dedi ki: Himyer'den bir adam düşmandan bir adam öldürdü... Komutanlarımı bana bırakmayacak mısınız..."

Bu olay sekizinci yılda Mute gazvesinde olmuştur. Nitekim bunu bundan sonraki rivayette açıklamış bulunmaktadır. Bu hadis-i şerif düşmanı öldüren

176 Ebu Davud, 2719; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10902

kişi selebini hak etmiş olmakla birlikte bu selebi ona nasıl vermediği bakımından açıklanması zor görülebilir. Buna iki şekilde cevap verilir: Birincisi muhtemelen bu selebi daha sonra düşmanı öldürene vermiş olması mümkündür. Ama hem onu hem Avf b. Malik'i Halid (radıyallâhu anh)'a dil uzatıp hem kumandanın hem onu tayin edenin saygınlığını çiğnemiş oldukları için onlara bir tazir olmak üzere geciktirmiş olabilir. İkinci açıklamaya göre o selebin sahibinin gönlünü hoş ederek kendi tercihi ile onu almamış ve müslümanlara bunu vermiş olabilir. Bundan maksat ise komutanlara gereken ikramın ve saygının gösterilmesi maslahatı için Halid (radıyallâhu anh)'ın kalbini hoş etmektir.

"Bunun üzerine kızdı ve: Onu (ona) verme ey Halid buyurdu." Burada kızgınlık halinde hüküm vermenin caiz olduğu ve verilen bu hükmün geçerli olacağı, bu husustaki yasağın haram kılmak için değil tenzih için olduğu anlaşılmaktadır. Mesele az önce yargılar kitabında açık bir şekilde geçmiş bulunmaktadır.

"Komutanlarımı bana bırakacak mısınız" burada bazı nüshalarda sonunda nun bulunmaksızın (تاركوا): Bırakıcılar şeklindedir. Bazılarında ise sonunda nun ile (تاركون) şeklindedir. Asıl olan budur. Birincisi de sahihtir ve o bilinen bir söyleyiştir. Bu şekilde pek çok hadis-i şerifler de gelmiştir Bunlardan birisi de *"iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız"* hadisidir. Buna dair açıklama daha önce İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emirleri, komutanları ve yönetim altında olanları nitelerken: *"onun temiz olanı sizindir"* kastettiği raiye (yönetilen)dir. *"Bulanık olanı da onların aleyhinedir"* emirin, komutanın aleyhinedir demektir. Dil bilginleri der ki: Burada temiz ve arı anlamındaki "es-saf" lafzı sad harfi fethalıdır. Başka türlü okunmaz. Katıksız olan demektir. Eğer sonuna yuvarlak te getirilerek "essaffeh" diyecek olurlarsa sad harfi ötreli (essuffeh) fethalı (essaffeh) ve kesreli (essiffih) şekillerinde üç ayrı söyleyişi vardır.

Hadisin anlamına gelince, yönetilenler işlerin temiz olanını alırlar. Böylelikle o herhangi bir sıkıntı ile karşılaşmaksızın onlara verilen bağışlar kendilerine ulaşır. Yöneticiler ise işlerin sıkıntısını çekmekle malları doğru ve uygun yoldan toplayıp uygun yerlerinde harcamak, yönetilenleri korumak, onlara karşı şefkatli olmak, onları koruyup himaye etmek, birbirleri arasındaki haksızlıkları adaletle çözmekle yükümlüdürler. Diğer taraftan bunların herhangi birisi ile ilgili olarak bir yanlışlık yahut sitemi gerektiren bir husus olursa bu da halka değil de amirlere ve yöneticilere yönelik olur.

٤٥٤٦-٤٤/٦- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ قَالَ خَرَجْتُ مَعَ مَنْ خَرَجَ مَعَ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ فِي غَزْوَةِ مُؤْتَةَ وَرَافَقَنِي مَدَدِيٌّ مِنْ الْيَمَنِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فِي الْحَدِيثِ قَالَ عَوْفٌ فَقُلْتُ يَا خَالِدُ أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى بِالسَّلَبِ لِلْقَاتِلِ قَالَ بَلَى وَلَكِنِّي اسْتَكْثَرْتُهُ

4546-44/6- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Velid b. Müslim tahdis etti, bize Safvân b. Amr, Abdurrahman b. Cüfeyr b. Nufeyr'den tahdis etti, o babasından, o Avf b. Malik el-Eşcai'den şöyle dediğini rivayet etti: Mute gazvesinde Zeyd b. Hârise ile birlikte çıkanlarla beraber ben de çıktım. Yemen'den yardıma gelenlerden bir yardımcı da bana yol arkadaşlığı yaptı. Sonra hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın olarak rivayet etti. Ancak o hadiste şunları söyledi: Avf, dedi ki: Ben: Ey Halid! Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in selebin düşmanı öldüren kişiye ait olduğuna hükmettiğini bilmiyorsun, dedim. O biliyorum fakat o bana çok geldi, dedi.[177]

Şerh

"Mute gazvesi" mim harfi ötreli ve sakin bir hemze iledir. Benzerlerinde olduğu gibi hemzesiz söylenmesi de caizdir. Burası Kerk yakınlarında Şam bölgesinin uzak taraflarında bilinen bir kasabadır.

"Mededi" yardıma gelen bir adam demektir. Meded diye sözkonusu edilenler ise Mute ordusuna gelip yardım eden ve onları desteklemek üzere gelenler demektir.

٤٥٤٧-٤٥/٧- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنِي إِيَاسُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنِي أَبِي سَلَمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ قَالَ غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هَوَازِنَ فَبَيْنَا نَحْنُ نَتَضَحَّى مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ أَحْمَرَ فَأَنَاخَهُ ثُمَّ انْتَزَعَ طَلَقًا مِنْ حَقَبِهِ فَقَيَّدَ بِهِ الْجَمَلَ ثُمَّ تَقَدَّمَ يَتَغَدَّى مَعَ الْقَوْمِ وَجَعَلَ يَنْظُرُ وَفِينَا ضَعْفَةٌ وَرِقَّةٌ فِي الظَّهْرِ وَبَعْضُنَا مُشَاةٌ إِذْ خَرَجَ يَشْتَدُّ فَأَتَى جَمَلَهُ فَأَطْلَقَ قَيْدَهُ ثُمَّ أَنَاخَهُ وَقَعَدَ عَلَيْهِ فَأَثَارَهُ فَاشْتَدَّ بِهِ الْجَمَلُ فَاتَّبَعَهُ رَجُلٌ عَلَى

177 4545 numaralı hadisin kaynakları

نَاقَةٍ وَرْقَاءَ قَالَ سَلَمَةُ وَخَرَجْتُ أَشْتَدُّ فَكُنْتُ عِنْدَ وَرِكِ النَّاقَةِ ثُمَّ تَقَدَّمْتُ حَتَّى كُنْتُ عِنْدَ وَرِكِ الْجَمَلِ ثُمَّ تَقَدَّمْتُ حَتَّى أَخَذْتُ بِخِطَامِ الْجَمَلِ فَأَنَخْتُهُ فَلَمَّا وَضَعَ رُكْبَتَهُ فِي الْأَرْضِ اخْتَرَطْتُ سَيْفِي فَضَرَبْتُ رَأْسَ الرَّجُلِ فَنَدَرَ ثُمَّ جِئْتُ بِالْجَمَلِ أَقُودُهُ عَلَيْهِ رَحْلُهُ وَسِلَاحُهُ فَاسْتَقْبَلَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالنَّاسُ مَعَهُ فَقَالَ مَنْ قَتَلَ الرَّجُلَ قَالُوا ابْنُ الْأَكْوَعِ قَالَ لَهُ سَلَبُهُ أَجْمَعُ

4547-45/7- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Ömer b. Yunus el-Hanefi tahdis etti, bize İkrime b. Ammar tahdis etti, bana İyas b. Seleme tahdis etti, bana babam Seleme b. el-Ekva tahdis edip, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Hevazinliler üzerine gaza yaptık. Bizler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kuşluk vaktinde yemek yerken kırmızı bir deve üzerinde bir adam geliverdi. Devesini çöktürdükten sonra böğrüne bağlanan ipten bir deri ip çekerek onunla ayağını bukağıladı. Sonra öne geçip oradakilerle birlikte yemek yemeye koyuldu. Etrafa bakmaya başladı. Biz de bir parça zayıflık ve bineklerimizde de güçsüzlük vardı. Bazılarımız da piyade idi. Ansızın çıkıp hızlıca koşmaya başladı. Devesinin yanına gitti. Onun bağını çözdükten sonra çöktürdü. Üzerine oturdu. Onu ayağa kaldırınca deve de onu hızlıca koşturdu. Boz bir dişi deve üzerinde bir adam onun arkasından gitti.

Seleme, dedi ki: Ben de çıkıp hızlıca koşmaya başladım. Dişi devenin arka bacağının yanında idim. Sonra ileri geçtim. Sonra devenin arka bacağının yanına vardım. Sonra yine ileri geçip devenin yularını yakalayıp onu çöktürdüm. Deve dizini yere koyar koymaz kılıcımı sıyırdım. Adamın başını vurdum. Kafası kopup düştü. Sonra üzerinde eğer takımı ve silahı bulunduğu halde deveyi yularından çekerek geldim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve insanlar onunla birlikte olduğu halde beni karşıladılar ve: *"O adamı kim öldürdü"* buyurdu. Onlar: İbnu'l-Ekva, dediler. Allah Rasûlü: *"Bütün selebi de onundur"* buyurdu.[178]

Şerh

"Bizler kuşluk vakti yemek yerken" kasıt sabah yemeği (kahvaltı)dır. Kuşluk anlamındaki "duha"dan alınmıştır. Kuşluk vakti günün yükselmesinden sonradır.

"Böğrüne bağlanan ipten bir deri ip çekerek..." Talak tı ve lam harfleri fethalı olarak deriden yapılan bağ (bukağı vs)dır.

178 Ebu Davud, 2654; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4517

Ha ve kaf harfleri fethalı olarak "hakab" de devenin böğründeki bağlama için kullanılan iptir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu lafız sadece kaf harfi fethalı olarak rivayet edilmiştir. Üstadlarımızdan bazıları ise bunun doğru şeklinin kaf harfi sakin olduğunu söylerdi. Yani arka tarafına heybesine koyduğu iplerden (bir ip aldı) demek olur. Bu ise eğerin arka tarafındaki tahta parçasına takılan torba demektir. Bu kelime Ebu Davud'un Süneni'nde "hik" diye kaydedilmiş olup bunu arka tarafı diye açıklamıştır. Kadı Iyâz, dedi ki: Bana göre doğruya en yakın olanı bu rivayette "hik" lafzının hucze ve hizam şeklinde olmasıdır. Hik ise erkeğin belinde izarını bağladığı yerdir. Bundan dolayı izara da hik denilmiştir. Semerkandi'nin rivayetinde Müslim'de cim ve ayn harfi ile "Ca'de" diye zikredilmiştir. Eğer bu sahih ise tashif değildir. Çünkü bu da onu ok torbasına asıp onun içine soktuğu şeklinde açıklaması yapılır.

"Aramızda zayıf kimseler vardı. Bineklerimiz de bir parça güçsüzdü." Sahih meşhur ve çoğunluğun rivayeti "dafe: zayıflık" dat harfi fethalı ayn harfi sakin okunmasıdır ki zayıflık ve güçsüzlük hali demektir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu doğru olan şekildir. İkincisi ise "daif: güçsüz, zayıf"ın çoğulu olarak ayn harfi fethalı (daafe) okuyuşudur. Bazı nüshalarda ise sonuna he getirilmeksizin "da'f: zayıflık" şeklindedir.

"Sonra devesini çöktürüp üzerine oturdu. Sonra onu kaldırdı." Yani önce devesine bindi sonra da devesini ayağa kaldırdı.

"Boz renkli dişi bir deve" yani renginde biraz siyahlık bulunan deve demektir.

"Kılıcımı sıyırdım" çektim.

"Adamın başını vurdum, kafası koptu." Yere düştü.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beraberinde insanlarla birlikte beni karşıladı..."

Hadisten şu hükümler çıkarılmıştır.

1. Gönderilen seriyyeler (askeri birlikler) karşılanır ve güzel bir iş başaranlar övülür.

2. Harbi ve kâfir casus öldürülebilir. Bu müslümanların icmaı ile böyledir. Nesaide yer alan bir rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara o casusu takip edip onu öldürmelerini emir buyurmuştur.

Antlaşmalı ve zımmi casus ile ilgili olarak Malik ve Evzâî bu durumda ahdini bozmuş olur. Eğer imam onu köleleştirmeyi uygun görürse köleleştirir.

Bununla birlikte onu öldürmesi de caizdir demişlerdir. İlim adamlarının büyük çoğunluğu ise bundan dolayı ahdi bozulmaz demişlerdir. Mezhep âlimlerimiz ise şöyle demektedir: Ona böyle yapması halinde ahdinin bozulacağı şart koşulmuş olması hali dışında ahdini bozmuş olmaz.

Müslüman casusa gelince; Şafii, Evzâî, Ebu Hanife, bazı Maliki âlimleri ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu -yüce Allah'ın rahmeti onlara- şöyle der: İmam, uygun gördüğü şekilde dövmek, hapsetmek ve buna benzer yollarla ona tazir cezası uygular. Fakat onu öldürmek caiz değildir. Malik -yüce Allah'ın rahmeti ona- onun hakkında imam içtihat eder demiş ama içtihadın ne olduğunu açıklamamıştır.

Kadı Iyâz -yüce Allah'ın rahmeti ona-, dedi ki: Maliki mezhebi âlimlerinin büyükleri öldürülür demişlerdir. Fakat tevbe etmesi sebebi ile onun öldürülmemesi hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Mâcişun: Eğer o bu işi yapmakla tanınan birisi ise öldürülür aksi taktirde ta'zir edilir demiştir. Bu hadis-i şerifte Şafii ve ona muvafakat edenlerin kanaatlerinin lehine katilin öldürdüğü kişinin selebini (eşyasını) hak ettiğine ve bunun ganimet gibi paylaştırılmayacağına açık bir delildir. Bütün bunların açıklaması daha önce geçti.

4. Eğer kişi kendisini zorlamıyorsa ve bundan dolayı herhangi bir maslahat kaybolmuyorsa cinaslı konuşmak müstehaptır. Allah en iyi bilendir.

١٤/١٦- بَاب التَّنْفِيلِ وَفِدَاءِ الْمُسْلِمِينَ بِالْأَسَارَى

14/16- NEFEL VERMEK VE MÜSLÜMAN ESİRLERİ FİDYE VERİP KURTARMAK BABI

٤٥٤٨-٤٦/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ -حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُس -حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنِي إِيَاسُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ غَزَوْنَا فَزَارَةَ وَعَلَيْنَا أَبُو بَكْرٍ أَمَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْنَا فَلَمَّا كَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمَاءِ سَاعَةٌ أَمَرَنَا أَبُو بَكْرٍ فَعَرَّسْنَا ثُمَّ شَنَّ الْغَارَةَ فَوَرَدَ الْمَاءَ فَقَتَلَ مَنْ قَتَلَ عَلَيْهِ وَسَبَى وَأَنْظُرُ إِلَى عُنُقٍ مِنْ النَّاسِ فِيهِمْ الذَّرَارِيُّ فَخَشِيتُ أَنْ يَسْبِقُونِي إِلَى الْجَبَلِ فَرَمَيْتُ بِسَهْمٍ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْجَبَلِ فَلَمَّا رَأَوْا السَّهْمَ وَقَفُوا فَجِئْتُ بِهِمْ أَسُوقُهُمْ وَفِيهِمْ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي فَزَارَةَ عَلَيْهَا قَشْعٌ مِنْ أَدَمٍ قَالَ الْقَشْعُ النِّطَعُ مَعَهَا ابْنَةٌ لَهَا مِنْ أَحْسَنِ الْعَرَبِ فَسُقْتُهُمْ حَتَّى أَتَيْتُ بِهِمْ أَبَا بَكْرٍ فَنَفَّلَنِي أَبُو بَكْرٍ ابْنَتَهَا فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا فَلَقِيَنِي رَسُولُ

اللهِ ﷺ فِي السُّوقِ فَقَالَ يَا سَلَمَةُ هَبْ لِي الْمَرْأَةَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ وَاللهِ لَقَدْ
أَعْجَبَتْنِي وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا ثُمَّ لَقِيَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنَ الْغَدِ فِي السُّوقِ فَقَالَ
لِي يَا سَلَمَةُ هَبْ لِي الْمَرْأَةَ لِلَّهِ أَبُوكَ فَقُلْتُ هِيَ لَكَ يَا رَسُولَ اللهِ فَوَاللهِ مَا كَشَفْتُ
لَهَا ثَوْبًا فَبَعَثَ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى أَهْلِ مَكَّةَ فَفَدَى بِهَا نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا
أُسِرُوا بِمَكَّةَ

4548-46/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Ömer b. Yunus tahdis etti, bize İkrime b. Ammar tahdis etti, bana İyaz b. Seleme tahdis etti, bana babam tahdis edip, dedi ki: Başımızda Ebu Bekir olduğu halde Fezare üzerine gaza yaptık. Onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize komutan tayin etmişti. Bizimle su arasında bir saatlik mesafe kalınca Ebu Bekir'in bize verdiği emir üzerine gece sonuna doğru konakladık. Sonra baskın yaptı ve suya kadar vardı. Suyun yanında kimleri öldürdü ise öldürdü ve esir aldı. Bir insan topluluğuna baktım da aralarında kadın ve çocuklar da vardı. Benden önce dağa varacaklarından korktuğum için onlarla dağın arasına bir ok attım. Oku gördüklerinde durdular. Sonra gidip onları önüme katıp yürüdüm. Aralarında Fezareoğullarından bir kadın vardı. Üzerinde deriden bir kaş vardı. Kaş da deri yaygı demektir. Beraberinde de Arapların en güzellerinden bir kız olan kızı vardı. Onları önüme kattım ve nihayet onları Ebu Bekir'in yanına kadar getirdim. Ebu Bekir o kadının kızını bana nefel olarak verdi. Medine'ye geldik ama o kızın elbisesini açmış değildim. Pazarda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benimle karşılaşınca O: *"Ey Seleme! O kadını bana bağışla"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'a yemin olsun ki ben gerçekten onu beğendim. Onun elbisesini de açmış değilim, dedim. Sonra ertesi gün yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) pazarda benimle karşılaştı ve bana: *"Ey Seleme! Allah babana iyiliğini versin. O kadını bana bağışla"* buyurdu. Ben de: Ey Allah'ın Rasûlü! O senin olsun. Allah'a yemin ederim ki onun elbisesini açmadım, dedim. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o kadını Mekkelilere gönderdi. Mekke'de esir alınmış müslüman bir takım kimselere karşı onu fidye olarak verdi.[179]

Şerh

"Bizimle su arasında bir saat kadar uzaklık kaldığında" Müslim Sahihi'nin ravilerinin çoğunluğu bunu böylece rivayet etmişlerdir. Bazılarında ise bizlerle su arasında bir saat kalmışken" diye rivayet etmişlerdir. Doğrusu birincisidir.

179 Ebu Davud, 2697; İbn Mace, 2846; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4515

"Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın bize verdiği emir üzerine gecenin sonuna doğru konakladıktan sonra baskın düzenledi." Tariz: Gecenin son vakitlerinde konaklamak demektir. "Şennel garah: baskın için süvarileri dağıttı" demektir.

"Zerari" kadın ve çocuklar demektir.

"Aralarından Fezareoğullarından bir kadın vardı. Onun üzerinde de deriden bir kaş bulunuyordu." Kaş aynı zamanda kiş diye de telafuz edilir Meşhur iki söyleyiştir. Kitapta da deriden yaygı olarak bunu açıklamıştır ki doğru bir açıklamadır.

"Ebu Bekr (radıyallâhu anh) onun kızını bana nefel olarak verdi." Buradan nefel vermenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Nefel ganimetin tamamından verilir diyenler bunu delil gösterebildikleri gibi diğerleri de buna ganimetten pay sahibi olanlara paylarının karşılığını vermek için değerini hesap ederek vermiştir diye cevap verebilirler.

"Onun bir elbisesini açmadım." Cimaın anlaşılacak bir ifade ile kinaye yolu ile anlatılmasının müstehap olduğu hükmü çıkmaktadır.

"Ey Seleme! Allah babana iyiliğini versin. Bu kadını bana hibe et... fidye olarak gönderdi." Buradan da şu hükümler anlaşılmıştır:

1. Fidye vermek caizdir.

2. Erkeklere karşılık kâfir kadınları fidye vermek caizdir.

3. Büluğa ermiş çocuk ile annesini birbirinden ayırmak caizdir. Bize göre bunun caiz olduğu hususunda da görüş ayrılığı yoktur.

4. İmamın askerlerinden herhangi birisinden elde ettikleri ganimetlerin bir kısmını müslüman bir kimseye karşılık fidye vermek üzere yahut da müslümanların menfaatine harcamak ya da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in burada ve Huneyn ganimetlerinde yaptığı gibi kalbinin ısındırılmasında maslahat bulunan kimselerin kalbini ısındırmak için harcamak maksadı ile bir şeyleri hibe olarak istemesi caizdir.

5. İnsanın diğerine Allah babana iyiliğini versin, Allah sana mükafatını versin demesi caizdir. Bu lafızların (lillahi ebu ke ve lillahi derruke) anlamı kitabın baş taraflarında İman Kitabı'nda geçen Huzeyfe (radıyallâhu anh)'ın denizin dalgaları gibi dalga dalga gelecek fitne hadisinde açıklanmış bulunmaktadır.

١٥/١٧- بَاب حُكْمِ الْفَيْءِ

15/17- FEY'İN HÜKMÜ BABI

٤٥٤٩-٤٧/١ - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَا -حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيُّمَا قَرْيَةٍ أَتَيْتُمُوهَا وَأَقَمْتُمْ فِيهَا فَسَهْمُكُمْ فِيهَا وَأَيُّمَا قَرْيَةٍ عَصَتْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ خُمُسَهَا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ ثُمَّ هِيَ لَكُمْ

4549-47/1- Bize Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Râfi' tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bunlar Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bize tahdis ettikleridir deyip, aralarında şu hadisin de bulunduğu çeşitli hadisler zikretti ve, dedi ki: Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Herhangi bir kasabaya gidip de orada ikamet ettiğiniz taktirde sizin payınız onda herhangi bir kasaba Allah'a ve Rasûlü'ne baş kaldırırsa onun beşte biri Allah'a ve Rasûlü'ne aittir. Sonra o sizindir."*[180]

٤٥٥٠-٤٨/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ عَنْ عُمَرَ قَالَ كَانَتْ أَمْوَالُ بَنِي النَّضِيرِ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِمَّا لَمْ يُوجِفْ عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ بِخَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ فَكَانَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ خَاصَّةً فَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةَ سَنَةٍ وَمَا بَقِيَ يَجْعَلُهُ فِي الْكُرَاعِ وَالسِّلَاحِ عُدَّةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ

4550-48/2- Bize Kuteybe b. Said, Muhammed b. Abbâd, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Süfyan, Amr'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti, dedi. O Zührî'den, o Malik b. Evs'den, o Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Nadiroğullarının malları müslümanların üzerine gitmek için at ve deve sürmedikleri, Allah'ın Rasûlü'ne fey olarak verdiği mallardandı. Bu sebeple bu mallar özel olarak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait idi. Aile halkının bir

180 Ebu Davud, 3036; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14720

yıllık nafakasını karşılar, geri kalanı ise Allah yolunda bir hazırlık olmak üzere atlara ve silahlara harcardı.[181]

٤٥٥١-.../٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4551-.../3- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ma'mer'den haber verdi, o Zührî'den bu isnad ile rivayet etti.[182]

Şerh

"Herhangi bir kasabaya gidip de orada ikamet ederseniz... Sonra o sizindir." Kadı Iyâz, dedi ki: Birinci kasaba ile müslümanların at ve deve sırtına binip koşturmadıkları aksine ahalisinin sürgün edildiği yahut da üzerinde barış antlaşması yaptıkları yer olma ihtimali vardır. Bu durumda onların payları böyle bir kasabada vardır. Yani fey'in harcandığı gibi onların da atiyelerden hakları vardır. İkincisi ile de savaşarak alınan yer kastedilmiş olur. O taktirde bu beşte birin çıkartıldığı bir ganimet olur. Geri kalanı ise (beşte dördü) ganimet alan gazilerindir. İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sonra o sizindir"* buyruğunun anlamı da budur. Yani geri kalan size aittir.

Fey'de beşte biri gerekli görmeyen kimseler bu hadisi delil gösterebilirler. Ama Şafii fey'de de beşte birin vacip olduğunu -hepsinin ganimette vacip gördükleri gibi- söylemiştir. Onun dışındaki bütün ilim adamları ise fey'de beşte bir yoktur demiştir. İbnu'l-Munzir, dedi ki: Şafii'den önce herhangi bir kimsenin fey'den beşte bir alınacağını söyleyen bir kimse olduğunu bilmiyoruz. Allah en iyi bilendir.

(4550) "Bize Kuteybe b. Said, Muhammed b. Abbâd, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti... Ömer'den" Bundan sonra da (4551) "bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Ma'mer'den haber verdi. O Zührî'den bu isnad ile rivayet etti." Nüshaların bir çoğunda bu şekildedir. Çoğunluğunda ise Amr'dan, o Zührî'den, o Malik b. Evs'den şeklindedir. Nitekim Halef el-Vâsıtî de el-Atraf'da ve başka yerlerde böyle zikretmiştir. Doğrusu da budur. Birçok nüshada birinci isnadda Zührî sözkonusu edilmeyerek: Amr'dan, o Malik b. Evs'den denilmiştir. Bu ise kesinlikle Müslim'den nakleden ravilerden birilerinin bir yanlışlığıdır. Çünkü ikinci isnadda Zührî'den bu isnad ile denilmiştir. Böylelikle onun bunu ilk isnadda zikrettiğine delildir. O halde doğru olan Zührî'nin adının sabit olduğudur.

181 Buhari, 2902, 4885 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 2965; Tirmizi, 1719; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10631

182 4550 numaralı hadisin kaynakları

(4550) "Nadir ğullarının malları... Allah yolunda bir hazırlık olmak üzere atlara ve silahlara harcardı." Kura; atlar demektir.

"Aile halkının bir yıllık nafakasını ayırırdı." Yani onların bir yıllık nafakasını ayırırdı. Ama bunu sene bitmeden önce çeşitli hayır yollarında infâk ederdi. Bu sebeple bunlarla seneyi tamamlayamazdı. Bunun için zırhı, aile halkı için borç olarak aldığı bir miktar arpa karşılığında rehin olduğu halde vefat etmişti. Arka arkaya üç gün karnı doymamıştı. Onun da aile halkının da çokça açlık çektiklerine dair sahih hadisler birbirini desteklemektedir.

"Özel olarak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait idi." İşte bu daha önce geçtiği gibi fey'den beşte bir alınmasının sözkonusu olmayacağına dair cumhurun kanaatini desteklemektedir. Şafii'nin ise bunu vacip gördüğünü daha önce belirtmiştik. Şafii'nin görüşüne göre ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) fey'in beşte dördünü ve geri kalan beşte birin beşte birini alıyordu. Böylelikle onun yirmibeşten yirmibir payı vardı. Geri kalan dört pay ise akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara ait idi. Şafii bu hadisi de buna yorumlamaktadır. Biz de: Nadiroğullarının malları yani onların çoğunluğu ona ait idi diyoruz.

Bu hadisten şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Bir yıllık azığı saklamak caizdir.

2. Aile halkı için de erzak hazırlamak caizdir ve bu tevekküle aykırı değildir. İlim adamları Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı gibi bir kimsenin kullandıklarını köyünden kasabasından saklamasının caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Eğer pazardan alıp aile halkının gıdası için onu saklamak isterse o zaman da yiyecek darlığına denk düşüyorsa caiz değildir. Bunun yerine Müslümanlara darlık doğurmayacak kadarı ile -birkaç gün yahut bir aylık erzak gibi- satın alır. Eğer bolluk zamanında ise bir yıllık ve daha fazlasının da gıdasını satın alabilir. Kadı Iyâz bu şekildeki etraflı hükümleri ilim adamlarının bir çoğundan bu şekilde nakletmiştir. Bazılarından ise bunun mutlak olarak mübah olduğu da nakledilmiştir.

Müslümanların elde etmek için at ve deve koşturmadıkları ganimetlere gelince koşturmaktan (icaf) kasıt hızlıca yürütmektir.

٤٥٥٢-٤٩/٤- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَنَّ مَالِكَ بْنَ أَوْسٍ حَدَّثَهُ قَالَ أَرْسَلَ إِلَيَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَجِئْتُهُ حِينَ تَعَالَى النَّهَارُ قَالَ فَوَجَدْتُهُ فِي بَيْتِهِ جَالِسًا عَلَى سَرِيرٍ مُفْضِيًا إِلَى رُمَالِهِ

مُتَّكِئًا عَلَى وِسَادَةٍ مِنْ أَدَمٍ فَقَالَ لِي يَا مَالُ إِنَّهُ قَدْ دَفَّ أَهْلُ أَبْيَاتٍ مِنْ قَوْمِكَ وَقَدْ أَمَرْتُ فِيهِمْ بِرَضْخٍ فَخُذْهُ فَاقْسِمْهُ بَيْنَهُمْ قَالَ قُلْتُ لَوْ أَمَرْتَ بِهَذَا غَيْرِي قَالَ خُذْهُ يَا مَالُ قَالَ فَجَاءَ يَرْفَا فَقَالَ هَلْ لَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فِي عُثْمَانَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرِ وَسَعْدٍ فَقَالَ عُمَرُ نَعَمْ فَأَذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ هَلْ لَكَ فِي عَبَّاسٍ وَعَلِيٍّ قَالَ نَعَمْ فَأَذِنَ لَهُمَا فَقَالَ عَبَّاسٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اقْضِ بَيْنِي وَبَيْنَ هَذَا الْكَاذِبِ الْآثِمِ الْغَادِرِ الْخَائِنِ فَقَالَ الْقَوْمُ أَجَلْ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَاقْضِ بَيْنَهُمْ وَأَرِحْهُمْ فَقَالَ مَالِكُ بْنُ أَوْسٍ يُخَيَّلُ إِلَيَّ أَنَّهُمْ قَدْ كَانُوا قَدَّمُوهُمْ لِذَلِكَ فَقَالَ عُمَرُ اتَّئِدَا أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ قَالُوا نَعَمْ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى الْعَبَّاسِ وَعَلِيٍّ فَقَالَ أَنْشُدُكُمَا بِاللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ أَتَعْلَمَانِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَاهُ صَدَقَةٌ قَالَا نَعَمْ فَقَالَ عُمَرُ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ وَعَزَّ كَانَ خَصَّ رَسُولَهُ ﷺ بِخَاصَّةٍ لَمْ يُخَصِّصْ بِهَا أَحَدًا غَيْرَهُ قَالَ مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ مَا أَدْرِي هَلْ قَرَأَ الْآيَةَ الَّتِي قَبْلَهَا أَمْ لَا قَالَ فَقَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَكُمْ أَمْوَالَ بَنِي النَّضِيرِ فَوَاللَّهِ مَا اسْتَأْثَرَ عَلَيْكُمْ وَلَا أَخَذَهَا دُونَكُمْ حَتَّى بَقِيَ هَذَا الْمَالُ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْخُذُ مِنْهُ نَفَقَةَ سَنَةٍ ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ أُسْوَةَ الْمَالِ ثُمَّ قَالَ أَنْشُدُكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي بِإِذْنِهِ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ أَتَعْلَمُونَ ذَلِكَ قَالُوا نَعَمْ ثُمَّ نَشَدَ عَبَّاسًا وَعَلِيًّا بِمِثْلِ مَا نَشَدَ بِهِ الْقَوْمَ أَتَعْلَمَانِ ذَلِكَ قَالَا نَعَمْ قَالَ فَلَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَبُو بَكْرٍ أَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَجِئْتُمَا تَطْلُبُ مِيرَاثَكَ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ وَيَطْلُبُ هَذَا مِيرَاثَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِيهَا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَاهُ صَدَقَةٌ فَرَأَيْتُمَاهُ كَاذِبًا آثِمًا غَادِرًا خَائِنًا وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُ لَصَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ ثُمَّ تُوُفِّيَ أَبُو بَكْرٍ وَأَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَوَلِيُّ أَبِي بَكْرٍ فَرَأَيْتُمَانِي كَاذِبًا آثِمًا غَادِرًا خَائِنًا وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنِّي لَصَادِقٌ بَارٌّ رَاشِدٌ تَابِعٌ لِلْحَقِّ فَوَلِيتُهَا ثُمَّ جِئْتَنِي أَنْتَ وَهَذَا وَأَنْتُمَا جَمِيعٌ وَأَمْرُكُمَا وَاحِدٌ فَقُلْتُمَا ادْفَعْهَا إِلَيْنَا فَقُلْتُ إِنْ شِئْتُمْ دَفَعْتُهَا إِلَيْكُمَا عَلَى أَنَّ عَلَيْكُمَا عَهْدَ اللَّهِ أَنْ تَعْمَلَا فِيهَا بِالَّذِي كَانَ يَعْمَلُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

فَأَخَذْتُمَاهَا بِذَلِكَ قَالَ أَكَذَلِكَ قَالَا نَعَمْ قَالَ ثُمَّ جِئْتُمَانِي لِأَقْضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَا وَاللَّهِ لَا أَقْضِي بَيْنَكُمَا بِغَيْرِ ذَلِكَ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ فَإِنْ عَجَزْتُمَا عَنْهَا فَرُدَّاهَا إِلَيَّ

4552-49/4- Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma ed-Dubai de tahdis etti, bize Cuveyriye, Malik'den tahdis etti, o Zührî'den rivayet ettiğine göre Malik b. Evs kendisine tahdis edip, dedi ki: Ömer b. el-Hattab bana birisini gönderdi (çağırttı). Günün yükseldiği zaman ben de yanına geldim. Onu evinde bir kerevet üzerinde hurma lifinden yapılmış hasıra arada bir şey bulunmaksızın oturmuş deriden bir yastığa yaslanmış olduğunu gördüm. Bana: Ey Mâli (malik)! Hiç şüphesiz senin kavminden birkaç hane halkı misafir olarak gelmiş bulunuyor. Ben de onlara az bir şeyler verilmesini emrettim. Şimdi sen onu al ve aralarında paylaştır, dedi. Malik, dedi ki: Ben: Keşke bu işi benden başkasına emretsen, dedim. O: Onu al ey Mali (Malik), dedi. Derken Yerfe geldi ve Ey Müminlerin emiri! Osman, Abdurrahman b. Avf, Zubeyr ve Sa'd'ı içeriye almamı ister misin, dedi. Ömer: Evet, dedi. İçeri girmelerine izin verdi. Onlar da içeri girdiler. Sonra Yerfe bir daha gelip: Abbas ve Ali'yi içeri almama izin var mı, dedi. Ömer: Evet diyerek onlara izin verdi. Abbas: Ey Müminlerin emiri! Benimle şu yalancı şu sözünde durmayan hain kişi arasında hüküm ver, dedi.

Oradakilerden birisi: Evet ey müminlerin emiri! Aralarında hüküm ver ve onları rahatlat, dedi.

Malik b. Evs, dedi ki: Bana öyle geliyor ki kendileri sırf bunun için onları daha önceden göndermişlerdi. Bu sefer Ömer: Hele siz durun, dedi. İzni ile göklerin ve yerin ayakta durduğu Allah adına size and veriyorum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bize mirasçı olunmaz. Biz ne bırakırsak o bir sadakadır"* buyurduğunu biliyor musunuz. (Orada bulunanlar) evet, dediler. Sonra Ali ve Abbas'a dönerek: İzniyle göğün ve yerin ayakta durduğu Allah adına size and veriyorum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bize mirasçı olunmaz, biz geriye ne bırakırsak o bir sadakadır"* buyurduğunu biliyor musunuz, dedi. Her ikisi de evet deyince Ömer şöyle dedi: Aziz ve celil Allah, Rasûlüne (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinden başka hiçbir kimseye vermediği bir özellik vermiş ve: *"Allah'ın fethedilen ülkeler ahalisinden rasûlüne verdiği fey Allah'a, Rasule... verilir"* (Haşr, 7) buyurdu. -Ondan önceki ayeti okuyup okumadığını bilmiyorum-. (Ömer devamla), dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aranızda Nadiroğullarından alınan malları paylaştırdı. Allah'a yemin ederim ki (başkasını) size tercih etmediği gibi sizi de dışarıda tutarak yalnız kendisi almadı. Nihayet geriye bu mal kaldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan bir yıllık nafakasını alır sonra geri-

ye kalanı (beytülmaldeki) diğer mallar gibi harcardı. Sonra (Ömer devamla), dedi ki: İzniyle göğün ve yerin ayakta durduğu Allah adına size and veriyorum. Bunu biliyor musunuz, dedi. Onlar evet, dedi. Sonra Abbas ve Ali'ye öbürlerine verdiği and gibi and vererek: İkiniz de bunu biliyor musunuz, dedi. İkisi de evet deyince, Ömer şöyle devam etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat edince Ebu Bekr, ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in velisiyim, dedi. Sonra ikiniz geldiniz. Sen (ey Abbas) kardeşinin oğlundan mirasını istiyordun. Bu da hanımının babasından mirasını istiyordu. Ebu Bekir de şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bize mirasçı olunmaz. Biz ne bırakırsak o sadakadır"* buyurdu. Şimdi sizin görüşünüze göre O yalancı, günahkâr, sözünde durmayan, hain birisi mi idi? Allah da biliyor ki O gerçekten doğru söylüyor, hakkı dile getiriyor, doğru yolda yürüyor, hakka uyuyordu. Sonra Ebu Bekir vefat etti. İşte ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de velisiyim, Ebu Bekir'in de velisiyim. Sizin görüşünüze göre ben yalancı, günahkâr, sözünde durmayan, hain birisi miyim? Allah da biliyor ki gerçekten ben doğru söylüyorum, hakkı işliyorum, doğru yoldayım, hakka uyuyorum. Sonra bu (hilafet) işini ben üzerime aldım. Sonra sen ve bu yanıma geldiniz. O zaman ikiniz bir arada idiniz. İstediğiniz de aynı şeydi. Bunun üzerine onu bize ver, dediniz. Ben de arzu ederseniz onu size veririm. Ancak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onda yaptığı uygulamanın aynısını yapacağınıza dair Allah adına bana taahhütte bulunmanız şartı ile size veririm, dedim. Siz de bu şartla onu benden aldınız. (Ömer): Öyle miydi diye sordu. İkisi de evet, dedi. Bu sefer: Sonra da aranızda hüküm vereyim diye bana geldiniz. Öyle mi? Allah'a yemin olsun ki hayır. Kıyametin kopacağı vakte kadar ikinizin arasında bundan başka bir hüküm vermeyeceğim. Şayet onu elinizde tutmaktan aciz iseniz o zaman onu bana geri verin, dedi.[183]

٤٥٥٣-٥٠/٥- حَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسِ بْنِ الْحَدَثَانِ قَالَ أَرْسَلَ إِلَيَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ حَضَرَ أَهْلُ أَبْيَاتٍ مِنْ قَوْمِكَ بِنَحْوِ حَدِيثِ مَالِكٍ غَيْرَ أَنَّ فِيهِ فَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ مِنْهُ سَنَةً وَرُبَّمَا قَالَ مَعْمَرٌ يَحْبِسُ قُوتَ أَهْلِهِ مِنْهُ سَنَةً ثُمَّ يَجْعَلُ مَا بَقِيَ مِنْهُ مَجْعَلَ مَالِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ

183 Buhari, 3094, 4033, 5358, 6728, 7305; Ebu Davud, 2963, 2964; Tirmizi, 1610 -muhtasar olarak-; Nesai, 4159; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3644, 3914, 5135, 6611, 9834, 10632, 10633

4553-50/5- Bize İshak b. İbrahim, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti. İbn Râfi' bize Abdurrezzak tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi, dedi. Bize Ma'mer Zührî'den haber verdi, o Malik b. Evs b. Hadasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ömer b. el-Hattab bana birisini gönderdi ve: Senin kavminden bir kaç hane halkı gelmiş bulunuyor deyip Malik'in hadisine yakın olarak rivayet etti. Yalnız bu rivayette şunlar da vardır: Ondan aile halkına bir yıllık nafakalarını harcardı. Muhtemelen Ma'mer şöyle demişti: Ondan aile halkının bir yıllık nafakasını saklar, sonra da onun geri kalanını aziz ve celil Allah'ın malının harcandığı yerlere harcardı.[184]

Şerh

"Günün yükseldiği zamanda ona geldim. Onu evinde bir kerevet üzerinde hurma lifinden yapılmış bir hasır üstünde arada bir şey bulunmaksızın oturduğunu gördüm." Rumal re harfi ötreli ve (rimal diye) kesreli de söylenir. Bu ise hurma ve benzeri ağaç dallarından üzerine yatmak için dokunan yaygılara (hasır) denir.

"Hurma dalından yapılmış hasır üzerine arada bir şey bulunmaksızın" yani kendisi ile üzerine oturduğu hasırı arasında bir şey yoktu. Bunu söylemesinin sebebi ise adeten bu hasır üzerine döşek ya da başka bir şey serilmesinden dolayıdır.

"Bana ey Mali (Malik), dedi." Bütün nüshalarda bu şekilde "ya Mali" diye kaydetilmiştir ki kaf harfi hazf edilerek Malik isminin terhim yapılmış şerhidir. Lam harfinin kesreli ve ötreli okunması mümkündür. Bunlar arap dilbilginlerinin kabul ettikleri meşhur iki şekildir. Kesreli okuyan önceki hali üzere bırakır. Ötreli okuyan ise bunu bağımsız bir isim olarak kabul eder.

"Kavminden bir kaç aile halkı" def: hızlıca yürümek demektir. Onlar adeta karşı karşıya kaldıkları darlık ve sıkıntı sebebi ile hızlıca gelmiş gibidirler. Azıcık yürümek anlamında olduğu da söylenmiştir.

"Ben de onlara az bir şeyler verilmesini emrettim." Dat harfi sakin, hı harfi "rad" az bir miktarda verilen bağışa denilir.

"Yerfe" isminde ye harfi fethalı, re harfi sakin ve sonu hemzesiz fe iledir. Cumhur bu ismi böylece zikretmişlerdir. Onu hemzeli söyleyenler de vardır. Beyhakî'nin Süneni'nde Fey' babında elif ve lam'lı olarak "el yerfe" diye adı geçmektedir. Kendisi Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ın teşrifatçısı idi.

"Benimle bu yalancı ... arasında hüküm ver." İlim adamlarından bir topluluk eğer insaflı olmazsa bu yalancı anlamındadır. Cevap hazfedilmiştir

184 4552 numaralı hadisin kaynakları

demişlerdir. Kadı Iyâz, dedi ki: el-Mâzeri, dedi ki: Bu söylenen söz zahiri itibari ile Abbas'a yakışmıyor. Bu niteliklerin tamamı şöyle dursun bir kısmının dahi Ali (radıyallâhu anh)'da bulunması mümkün değildir. Bununla birlikte biz ancak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve onun tanıklık ettiği kimselerin masum olduğunu kesinlikle söyleriz. Bununla birlikte bizler bütün ashab-ı kiram hakkında (Allah hepsinden razı olsun) güzel zan beslemekle ve alçaltıçı her bir hususun haklarında sözkonusu olmadığına kanaat etmekle emrolunmuşuz. Eğer bu gibi hususların yorum yolları tıkanacak olursa o taktirde yalanı bunları rivayet edenlere nisbet ederiz. (Mâzeri devamla), dedi ki: Bu husus, bazı kimselerin bu gibi sıfatları tespit etmekten çekindiği için elindeki kitap nüshasından bu lafzı silmeye kadar götürmüştür. Belki de o bu hususta ravilerin yanıldığını dahi ileri sürmüştür. el-Mâzeri, dedi ki: Eğer bu lafzın sabit olduğunu kabul etmekten başka bir yol bulunmayıp ravilerinin yanıldığını da söylemeyecek olursak bu hususta yapılacak en güzel açıklama Abbas (radıyallâhu anh)'ın bu sözü kardeşinin oğluna nazlanması sûreti ile söylemiş olduğudur. Çünkü Ali (radıyallâhu anh) onun oğlu konumundadır. O esasen inanmadığı ve kardeşinin oğlunun kesinlikle kendisinden uzak bulunduğu hususları ifade etmişti. Muhtemelen bundan maksadı Ali'nin hatalı olduğuna inandığı husustan vazgeçmesini sağlamaktı. Çünkü şayet bu yaptıklarını kasten yapmış olsaydı bu niteleklere sahip olurdu. Ali (radıyallâhu anh)'ın kendisi de bu davranışların kişiyi bu niteliklere sahip kılacağını biliyordu. İşte Abbas bu inanç ile bu sözleri söylemişti. Bu da Maliki mezhebine mensup bir kimsenin nebiz (meyve şırası) içen kimseye dini eksik bir kimse demesi gibidir. Halbuki Hanefi mezhebine mensup bir kimse böyle birisinin dininin eksik olmadığına inanır. Onların her biri kendi inancına göre haklıdır. Böyle bir tevilde bulunmak kaçınılmazdır. Çünkü böyle bir dava Ömer (radıyallâhu anh)'ın halife olarak bulunduğu, ayrıca Osman, Sa'd, Zubeyr ve Abdurrahman (r.anhum)'un bulunduğu bir mecliste cereyan etmiş, onlardan her birisi münkere karşı çıkmakta işi oldukça sıkı tutmalarına rağmen bu söze karşı çıkmamıştır. Bunun tek sebebi ise onların durumun karinesi ile Abbas (radıyallâhu anh)'ın zahiri itibari ile tutulan bir yoldan vazgeçirmekte mübalağalı ama gerçekte inanmadığı bir söz söylediğini anlamış olmalarıdır.

el-Mâzeri (devamla), dedi ki: Ömer (radıyallâhu anh)'ın: İkiniz de Ebu Bekir'e geldiniz. Onun yalancı, günahkâr, sözünde durmayan, hain bir kimse olduğunu gördünüz mü demesine benzer. Yine aynı şekilde kendisi hakkında kendisini böyle gördüklerini sözkonusu etmesi de bu şekildedir. Bu da az önce geçene uygun bir şekilde yorumlanır. O da şudur: Sizler bu dava hakkında benim ve Ebu Bekir'in yaptığı uygulamadan farklı bir uygulama yapmamız gerektiğine inanıyorsunuz. Eğer biz sizin kanaatinize göre yapa-

cağımızı yapsak, diğer taraftan sizin inandıklarınıza da aynı şekilde inansak bizler bu niteliklere sahip oluruz. Ya da bunun anlamı şu olur: İmam (halife, yönetici) eğer bu niteliklere sahip olursa ve verdiği hükümlerde itham altında tutulursa ancak o zaman ona muhalefet olunur. Sizin bize muhalefet ettiğinizi gören de sizin hakkımızda böyle inandığı izlenimini verecek bir tarzdadır. Allah en iyi bilendir.

el-Mâzeri, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bize mirasçı olunmaz. Biz ne bırakırsak o sadakadır"* buyruğunu bilmekle birlikte Ali ve Abbas (r.anhuma)ın her iki halifeye gidip gelmeleri ve Ömer (radıyallâhu anh)'ın kendilerine bunu bildiğini ikrar ettirmesi hususunda onlar adına ileri sürülebilecek mazerete gelince; bu hususta en uygun mazeret bazı ilim adamlarının söyledikleri şu sözlerdir: Onlar o bahçeyi aralarında iki eşit parçaya paylaştırmasını istediler. Böylelikle onlar bunu imamın kendilerine eğer bizzat bu işi üstlenmiş olsaydı faydalı olacak şekilde yapacağı harcamaya uygun harcayacaklardı. Ama Ömer onun hakkında paylaştırma adının kullanılmasından hoşlanmadı. Çünkü aradan geçecek uzun bir zaman sonra onun miras olduğu ve ikisinin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mirasçı olduğunun zannedilmesini istememişti. Özellikle de kız ve amca arasında mirasta ikiye bölünür. O taktirde böyle bir karışıklık ortaya çıkar, onların burayı mülk edindikleri zannedilirdi. Söylediğimizi destekleyen hususlardan birisi de Ebu Davud'un şu rivayetidir: Halifelik Ali (radıyallâhu anh)'a geçince o araziyi sadaka olmaktan çıkarmamıştır. es-Seffah da buna benzer bir delil ile karşılık vermiştir: İlk hutbesini verdiği zaman boynunda mushafın asılı bulunduğu bir adam önünde ayağa kalkarak: Allah aşkına benimle hasmım arasında bu mushaf ile hükmet, dedi. Seffah: Senin davacı olduğun kimdir, dedi. O: Fedek'den alıkoyduğu için Ebu Bekir'dir, dedi. Seffah: Sana zulum mü etti, dedi. Adam evet, dedi. Seffah: Peki ondan sonra kim gelir, dedi. O: Ömer'dir, dedi. Peki o da sana zulmetti mi, dedi. Adam: Evet, dedi. Osman hakkında da aynı şeyi söyleyince bu sefer: Peki Ali de sana zulmetti mi deyince adam sustu. Seffah da ona ağır sözler söyledi.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bazıları Fatıma (radıyallâhu anhâ)'nın babasından mirasını istemesini onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bize mirasçı olunmaz"* hadisini hatırı sayılır mallar hakkında diye tevil etmiştir. İşte miras alınmayanlar bunlardır. Yoksa geriye bıraktıkları yiyecek, mefruşat ve silah değildir. Ama böyle bir tevil Ebu Bekir, Ömer ve diğer ashabın (r.anhum)'ın kabul ettiği kanaate aykırıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Zevcelerimin nafakasından ve tayin ettiğim memurlarımın ihtiyaçlarından sonra geride bıraktığım"* buyruğu

zevcelerinin ondan mirasçı olacağı anlamında değildir. Aksine onların kendisinin eşi olmaları sebebi ile başkaları ile evlenmeyecek durumda olmaları yahut da faziletleri, erken dönemde hicret etmiş olmaları, müminlerin anneleri olmaları gibi sebeplerle beytülmaldeki haklarının büyüklüğünden dolayıdır. Aynı şekilde kaldıkları meskenleri de özel olarak onlara ait olmuş ve onların mirasçıları bu meskenleri miras almamıştır.

Kadı Iyâz, dedi ki: Fatıma (radıyallâhu anhâ)'nın bu hadisi kendisine karşı delil göstermesinden sonra Ebu Bekir (radıyallâhu anh) ile tartışmayı terk etmesi mesele üzerinde icma dolayısı ile bunu teslimiyetle kabul etmesinden dolayıdır. Ayrıca kendisine bu hadis ulaşıp bunun anlamı da kendisine açıklanınca kendi görüşünü bırakmış sonra da ne o ne de bundan sonra onun soyundan gelenlerden bir kimse miras talebinde bulunmamıştır. Daha sonra Ali (radıyallâhu anh) halifeliğe geldi ve Ebu Bekir ile Ömer (r.anhuma)'ın yaptıklarından başka bir uygulama yapmadı. İşte bu da Ali ve Abbas (r.anhuma)'nın taleplerinin ancak Fedek arizisini bizzat kendilerinin idare etmeyi ve bunu kendi aralarında kendilerinin paylaştırmayı istemelerinden ibaret olduğuna delildir. Az önce kaydedildiği gibi.

Kadı Iyâz, dedi ki: Fatıma (radıyallâhu anhâ)'nın Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'dan darıldığına dair söylenenlerin manası da onunla görüşmek istememesinden ibarettir. Bu ise selam vermeyi terk etmek, karşılaşıldığı zaman yüz çevirmek anlamındaki haram olan dargınlık kabilinden değildir.

Bu hadis-i şerifte geçen: "Onunla konuşmadı" ifadesi bu hususta onunla konuşmadı yahut da ondan sıkıldığı için kendisinden herhangi bir ihtiyacını istemedi, onunla karşılaşıp da konuşmak için de bir zorunluluk duymadı demektir. Yoksa her ikisinin birbirleri ile karşılaştıkları halde Fatıma (radıyallâhu anhâ)'nın ona selam vermeyip onunla konuşmadığı nakledilmiş değildir. (Kadı Iyâz devamla), dedi ki: Ömer (radıyallâhu anh)'ın: Gelip benimle konuştunuz. Ben de bir husus hakkında ikinizle konuştum. Ey Abbas! Sen gelip benden kardeşinin oğlundan sana düşen payını istedin. Bu da gelip benden hanımının babasından kendisine düşen payını istedi" sözleri ise bundan önce Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın kendilerine bu hadisi bildirmiş olması ile ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bize mirasçı olunmaz"* buyruğu ile birlikte açıklanması zordur. Bunun cevabı da şudur: Onların her biri tek başına bunu idare etmek istedi. Biri amca olarak yakınlığını delil gösterirken öbürü ise hanımının nübüvvete olan yakınlığını delil göstermişti. Yoksa maksat her ikisinin de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabul etmediği Ebu Bekir'in de onlara vermeyip kendilerine vermeyiş delilini açıklayıp kendilerinin de bu gerekçesini kabul ettikleri bir hususu istemiş değillerdi. İlim adamları der ki: Bu hadis-i

şerifte her bir kabilenin işinin başına efendilerinin getirilmesi ve onların menfaat ve maslahatlarına olan hususların ona havale edilmesi gerektiğine delil vardır. Çünkü kendi kabilesini o kişi daha iyi bilir. O onlara daha yumuşak davranır ve onlar da kendisine boyun eğmekten çekinme ihtimalleri daha uzaktır. Bundan dolayı yüce Allah: *"O taktirde erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin"* (Nisa, 35) buyurmaktadır.

Ayrıca bu hadiste künyesini sözkonusu etmeksizin bir adama adı ile seslenmenin caiz olduğu, yönetici ve kamu görevlisi bir kimsenin yemek, abdest almak ve buna benzer ihtiyaç duyacağı zamanlarda kendisi ile yönettiği kimseler arasında bir teşrifatçı görevlendirmesinin caiz olduğuna, vahid haberi kabul etmenin caiz olduğuna, imamın hasımların huzurunda söylediklerine adaletli kimseleri hakkı uygulamak ve hasmı susturmak hususundaki delilinin güçlenmesi için şahit tutabileceğine de delil vardır. Allah en iyi bilendir.

"Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh): Yavaş olun, dedi." Yani sabredin ve biraz mühlet verin demektir.

"Size Allah adına and veriyorum." Yani Allah adına sizden istiyorum. Burada and vermek anlamındaki sesi yükseltmek demek olan "neşîd"den alınmıştır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bize mirasçı olunmaz geriye ne bırakırsak o bir sadakadır."* Bu da geriye ne bırakırsak o bir sadakadır demektir. Müslim daha sonra (4554) Yahya b. Yahya'nın Malik'den rivayet ettiği Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e merfu olarak isnad ettiği: *"Bize mirasçı olunmaz. Geriye ne bırakırsak o bir sadakadır"*hadisini zikretmektedir. Onun buna özellikle dikkat çekmesi şianın bazı cahillerinin bunu tashif etmeleri (değiştirmeleri)dir.

İlim adamları der ki: Nebilere (Allah'ın salat ve selamları onlara) mirasçı olunmayışının sebebi mirasçılar arasında onun ölümünü temenni edecek ve böylelikle helak olacak kimselerin olmayacağından emin olunmayışı ve ayrıca onların mirasçıları lehine dünyada rağbetlerinin bulunduğunun zannedilmemesi içindir. Çünkü o taktirde bu zanna kapılan bir kişi helak olur. İnsanlar da onlardan uzak kalırlar.

Hadisteki: "Şüphesiz Allah, Rasûlüne ondan başka hiç bir kimseye vermediği bir özellik vermişti..." Kadı Iyâz bunun anlamı ile ilgili olarak iki ihtimali sözkonusu etmiştir. Birinci ihtimal ganimetin ona ve ümmetine helal kılınmasıdır. İkincisi ise fey'i ilim adamlarının görüş ayrılıklarında geçtiği gibi tamamen ya da kısmen özel olarak ona tahsis etmiş olmasıdır. (Kadı Iyâz), dedi ki: Ömer (radıyallâhu anh)'ın buna ayeti delil göstermesi dolayısı ile bu ikinci ihtimal daha güçlüdür.

١٦/١٨- بَاب قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ

16/18- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM): "BİZE MİRASÇI OLUNMAZ. BİZ NE BIRAKIRSAK O BİR SADAKADIR" BUYRUĞU BABI

٤٥٥٤-١/٥١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ إِنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَرَدْنَ أَنْ يَبْعَثْنَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَيَسْأَلْنَهُ مِيرَاثَهُنَّ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ عَائِشَةُ لَهُنَّ أَلَيْسَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ

4554-51/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e İbn Şihâb'dan rivayetini okudum. O Urve'den, o Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat ettiği zaman Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri ondan miraslarını istemek üzere Osman b. Avfan'ı Ebu Bekir'e göndermek istediler. Âişe onlara: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bize mirasçı olunmaz. Biz ne bırakırsak o bir sadakadır"* buyurmamış mıdır, dedi.[185]

٤٥٥٥-٢/٥٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ أَخْبَرَنَا حُجَيْنٌ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَرْسَلَتْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِمَّا أَفَاءَ اللهُ عَلَيْهِ بِالْمَدِينَةِ وَفَدَكٍ وَمَا بَقِيَ مِنْ خُمْسِ خَيْبَرَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ فِي هَذَا الْمَالِ وَإِنِّي وَاللهِ لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا مِنْ صَدَقَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَنْ حَالِهَا الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهَا فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلَأَعْمَلَنَّ فِيهَا بِمَا عَمِلَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَبَى أَبُو بَكْرٍ أَنْ يَدْفَعَ إِلَى فَاطِمَةَ شَيْئًا فَوَجَدَتْ فَاطِمَةُ عَلَى أَبِي بَكْرٍ فِي ذَلِكَ قَالَ فَهَجَرَتْهُ فَلَمْ تُكَلِّمْهُ حَتَّى تُوُفِّيَتْ وَعَاشَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ سِتَّةَ أَشْهُرٍ فَلَمَّا تُوُفِّيَتْ دَفَنَهَا زَوْجُهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ لَيْلًا وَلَمْ يُؤْذِنْ بِهَا أَبَا بَكْرٍ وَصَلَّى عَلَيْهَا عَلِيٌّ وَكَانَ لِعَلِيٍّ مِنَ النَّاسِ وِجْهَةٌ

185 Buhari, 6730; Ebu Davud, 2977; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16592

حَيَاةَ فَاطِمَةَ فَلَمَّا تُوُفِّيَتْ اسْتَنْكَرَ عَلِيٌّ وُجُوهَ النَّاسِ فَالْتَمَسَ مُصَالَحَةَ أَبِي بَكْرٍ وَمُبَايَعَتَهُ وَلَمْ يَكُنْ بَايَعَ تِلْكَ الْأَشْهُرَ فَأَرْسَلَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ أَنْ ائْتِنَا وَلَا يَأْتِنَا مَعَكَ أَحَدٌ كَرَاهِيَةَ مَحْضَرِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ عُمَرُ لِأَبِي بَكْرٍ وَاللَّهِ لَا تَدْخُلْ عَلَيْهِمْ وَحْدَكَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَمَا عَسَاهُمْ أَنْ يَفْعَلُوا بِي إِنِّي وَاللَّهِ لَآتِيَنَّهُمْ فَدَخَلَ عَلَيْهِمْ أَبُو بَكْرٍ فَتَشَهَّدَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ثُمَّ قَالَ إِنَّا قَدْ عَرَفْنَا يَا أَبَا بَكْرٍ فَضِيلَتَكَ وَمَا أَعْطَاكَ اللَّهُ وَلَمْ نَنْفَسْ عَلَيْكَ خَيْرًا سَاقَهُ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَكِنَّكَ اسْتَبْدَدْتَ عَلَيْنَا بِالْأَمْرِ وَكُنَّا نَحْنُ نَرَى لَنَا حَقًّا لِقَرَابَتِنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَزَلْ يُكَلِّمُ أَبَا بَكْرٍ حَتَّى فَاضَتْ عَيْنَا أَبِي بَكْرٍ فَلَمَّا تَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَرَابَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ أَصِلَ مِنْ قَرَابَتِي وَأَمَّا الَّذِي شَجَرَ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ مِنْ هَذِهِ الْأَمْوَالِ فَإِنِّي لَمْ آلُ فِيهَا عَنِ الْحَقِّ وَلَمْ أَتْرُكْ أَمْرًا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُهُ فِيهَا إِلَّا صَنَعْتُهُ فَقَالَ عَلِيٌّ لِأَبِي بَكْرٍ مَوْعِدُكَ الْعَشِيَّةُ لِلْبَيْعَةِ فَلَمَّا صَلَّى أَبُو بَكْرٍ صَلَاةَ الظُّهْرِ رَقِيَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَتَشَهَّدَ وَذَكَرَ شَأْنَ عَلِيٍّ وَتَخَلُّفَهُ عَنِ الْبَيْعَةِ وَعُذْرَهُ بِالَّذِي اعْتَذَرَ إِلَيْهِ ثُمَّ اسْتَغْفَرَ وَتَشَهَّدَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَعَظَّمَ حَقَّ أَبِي بَكْرٍ وَأَنَّهُ لَمْ يَحْمِلْهُ عَلَى الَّذِي صَنَعَ نَفَاسَةً عَلَى أَبِي بَكْرٍ وَلَا إِنْكَارًا لِلَّذِي فَضَّلَهُ اللَّهُ بِهِ وَلَكِنَّا كُنَّا نَرَى لَنَا فِي الْأَمْرِ نَصِيبًا فَاسْتُبِدَّ عَلَيْنَا بِهِ فَوَجَدْنَا فِي أَنْفُسِنَا فَسُرَّ بِذَلِكَ الْمُسْلِمُونَ وَقَالُوا أَصَبْتَ فَكَانَ الْمُسْلِمُونَ إِلَى عَلِيٍّ قَرِيبًا حِينَ رَاجَعَ الْأَمْرَ الْمَعْرُوفَ

4555-52/2- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Huceyn haber verdi, bize Leys, Ukayl'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan, o Urve b. ez-Zubeyr'den, o Âişe'den kendisine şunu haber verdiğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Fatıma Allah'ın Rasûlü'ne, Medine ve Fedek'den kendisine fey' olarak verdiği ve Hayber'in beşte birinden geriye kalanından oluşan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kendisine kalan mirası Ebu Bekir es-Sıddîk (radıyallâhu anh)'dan istemek üzere ona birisini gönderdi. Ebu Bekr, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bize mirasçı olunmaz. Biz ne bırakırsak o bir sadakadır. Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in aile halkı ise ancak bu maldan yer"* buyurmuştur. Bana gelince Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sadaka olarak bıraktığını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dönemindeki bulunduğu halden hiçbir şekilde de-

ğiştirmeyeceğim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona nasıl bir uygulama yapıyor idiyse ben de ona aynı şekilde uygulama yapacağım. Böylelikle Ebu Bekir, Fatıma'ya herhangi bir şey vermeyi kabul etmedi. Bundan dolayı Fatıma Ebu Bekir'e karşı içten içe kızdı. (Ravi), dedi ki: Ona darıldı ve vefat edinceye kadar onunla konuşmadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra da altı ay yaşadı. Vefat ettiğinde kocası Ali b. Ebu Talib (radıyallâhu anh) onu geceleyin defnetti ve onun vefatını Ebu Bekir'e haber vermedi. Cenaze namazını da Ali kıldırdı. Fatıma (radıyallâhu anhâ) hayatta olduğu sürece Ali (radıyallâhu anh) insanlar tarafından itibar görüyordu. Fatıma (radıyallâhu anhâ) vefat ettikten sonra Ali insanlardan o eski itibarını görmemeye başladı. Bunun üzerine Ebu Bekir ile barışıp ona bey'at etme yolunu tercih etti. O aylarda henüz ona bey'at etmemişti. Ebu Bekir'e haber göndererek: Bize gel ve seninle birlikte kimse bize gelmesin, dedi. Çünkü Ömer b. el-Hattab'ın da hazır bulunmasından hoşlanmıyordu. Ömer Ebu Bekir'e Allah'a yemin ederim ki yalnız başına onların yanına girmemelisin, dedi. Ebu Bekir: Bana ne yapacaklar ki? Ben Allah'a yemin ederim ki onlara gideceğim, dedi. Ebu Bekir onların yanına girdi. Sonra Ali b. Ebu Talib şehadet kelimesi getirdikten sonra şunları söyledi: Ey Ebu Bekir! Şüphesiz biz senin faziletini, Allah'ın sana neler verdiğini çok iyi biliyoruz. Bizler Allah'ın sana sevk ettiği bir hayır dolayısı ile seni çekememiş değiliz. Ama sen bu işi (hilafeti) yalnız kendi tekeline aldın. Biz ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e akrabalığımız dolayısı ile bir hak sahibi olduğumuz kanaatinde idik. Bu şekilde Ebu Bekir ile konuşup durdu. Hatta Ebu Bekir'in gözlerinden yaş taştı. Ebu Bekir de konuşup şunları söyledi. Nefsim elinde olana yemin ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabalarını kollayıp gözetmeyi kendi akrabamdan daha çok severim. Bu mallar sebebi ile benimle aranızda ortaya çıkan tartışmaya gelince, ben onlar ile ilgili haktan asla geri durmadım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de onlar hakkında yaptığını gördüğüm her bir şeyi yapmadan durmayacağım, dedi. Bu sefer Ali Ebu Bekir'e: Yarın öğleden sonra sana bey'at etmek üzere söz veriyorum, dedi. Ebu Bekir (radıyallâhu anh) öğle namazını kıldırdıktan sonra minbere çıktı, kelime-i şehadet getirdi, Ali'nin durumunu ve onun bey'atten geri kalışını kendisine karşı gösterdiği mazeretini sözkonusu ettikten sonra Allah'tan mağfiret diledi. Sonra Ali b. Ebu Talib de kelime-i şehadet getirdi, Ebu Bekir'in hakkının büyüklüğünü dile getirdi. Yaptığını yapmaya kendisini itenin Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ı çekememezlik olmadığını Allah'ın kendisine verip ondan dolayı üstün kıldığı faziletlerini inkar etmek olmadığını söyledi. Ama bizler bu işte bir payımızın olduğu görüşünde idik. Bu hususta biz dışarıda tutulduk. Bundan dolayı da biraz kızdık.

Müslümanlar buna sevindiler ve: İsabet ettin, dediler. Ali (radıyallâhu anh) maruf (güzel) bir şekilde yaptığından geri dönünce artık Ali'ye yakın oldular.[186]

Şerh

(4555) "Ona darıldı. Vefat edinceye kadar onunla konuşmadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra da altı ay yaşadı." Fatıma (radıyallâhu anhâ)'nın dargınlığı ile ilgili açıklama daha önce geçti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra altı ay yaşadığı ise sahih ve meşhur olan kanaattir. Sekiz ay olduğu söylendiği gibi üç ay olduğu, iki ay olduğu da söylenmiş, yetmiş gün olduğu da söylenmiştir. Sahih olana göre ilim adamları şunu söylemişlerdir: Fatıma (radıyallâhu anhâ) onbirinci yılın Ramazan ayının üçüncü gününde vefat etmiştir.

"Ali (radıyallâhu anh) Fatıma (radıyallâhu anhâ)'yı geceleyin defnetti." Buradan geceleyin defnetmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu da icma ile kabul olunmuş bir husustur. Ama eğer bir mazeret bulunmuyorsa gündüzün defnetmek daha faziletlidir.

"Fatıma (radıyallâhu anhâ) hayatta olduğu sürece Ali (radıyallâhu anh) insanlardan itibar görürdü... O aylarda bey'at etmemişti." Ali (radıyallâhu anh)'ın bey'at etmekte gecikmesinin sebebini bu hadis-i şerifte zikretmiş bulunmaktadır. Ebu Bekir (radıyallâhu anh) da onun mazeretini kabul etmişti. Bununla birlikte onun bey'at etmekte gecikmesi ne bey'ati olumsuz olarak etkiler ne kendisi hakkında menfi bir durumdur. Bey'ati etkilemeyişinin sebebi ilim adamlarının ittifak ettiklerine göre bey'atin sahih olması için insanların tamamının bey'at etmesi şart olmadığı gibi hal ve akd ehlinin de hepsinin de bey'at etmesi şart değildir. Şart olan ise ilim adamlarından başkanlardan ve insanların ileri gelenlerinden toplanmaları mümkün olan kimselerin bey'at etmesi şarttır. Ali (radıyallâhu anh) hakkında da olumsuz bir kanaat sahibi olmayı gerektirmeyişine gelince, her bir kimsenin ayrı ayrı imama gidip elini onun eline vererek onunla bey'atleşmeleri icap etmez. Ama hal ve akd ehli imam için bey'at akdinde bulunacak olursa ona itaat etmesi gerekir, herhangi bir ihtilafı ortaya çıkarmaması ve birliği bozmaması gerekir. İşte Ali (radıyallâhu anh)'ın da bey'at etmeden önceki süre zarfındaki durumu bu idi. Hiçbir şekilde Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'a karşı bir muhalefet de ortaya koymadı. Onun etrafındaki birliği de bölmeye kalkışmadı. Fakat hadis-i şerifte sözü geçen mazeret sebebi ile onun huzurunda bulunması gecikti. Bey'at

---

186 Buhari, 3711, 3712, 4035, 4036, 4240, 4241, 6725, 6726; Ebu David, 2968, 2969, 2970; Nesai, 4152; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6630

akdinin gerçekleşmesi ise onun hazır bulunmasına bağlı değildi. Ne bundan dolayı ne başka bir sebepten ötürü hazır bulunması onun için bir görev, bir vücub ifade etmiyordu. Böyle bir vücup sözkonusu olmadığı için de o da hazır bulunmadı. Diğer taraftan onun yapılmış olan bey'ati tenkit ettiği de muhalefette bulunduğu da nakledilmiş değildir. Bununla birlikte içinde bir sitem duygusu kalmış ve bu duygu zail oluncaya kadar huzura gelmesi gecikmiştir. Bu sitemin sebebi ise itibarı, kendi kanaatine göre her hususta-ki fazileti, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yakınlığı ve daha başka sebepler idi. Bundan dolayı o kendisi ile istişare edilmeden ve hazır bulunmadan bu işin tekelleştirilmemesi gerektiği görüşüne sahipti. Ebu Bekir, Ömer ve diğer ashabın mazereti ise gayet açıktı. Çünkü onlar bey'at hususunda eli çabuk tutmanın müslümanların maslahatlarının en büyüklerinden olduğunu görmüşler bunun geciktirilmesi halinde bir ihtilafın ve bir anlaşmazlığın ortaya çıkacağından ve bundan dolayı da pek büyük mefsedetlerin doğacağından korkmuşlardı. Bunun için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i defnetme işini bey'at akdini gerçekleştirinceye kadar ertelediler. Çünkü bey'at onun defnedilmesi, kefenlenmesi, yıkanması, namazının kılınması yahut diğer herhangi bir hususta bir anlaşmazlığın ortaya çıkmaması için en önemli bir işti. Bey'at olmasaydı bütün bu hususlarda işi hükme bağlayacak kimse bulunmayacaktı. Bundan dolayı bey'atin öne alınmasının en önemli bir iş olduğunu gördüler. Allah en iyi bilendir.

"Bunun üzerine Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'a: Bize gel ve seninle birlikte başka kimse gelmesin... diye haber gönderdi..." Ömer (radıyallâhu anh)'ın gelmesinden hoşlanmayışlarının sebebi onun sert ve doğru gördüğünü dobra dobra söyleyen birisi olduğunu bilmelerinden dolayı idi. Bu sebeple Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'a destek vererek kalplerini Ebu Bekir'e karşı daha da olumsuzlaştıracak bazı sözler söyleyeceğinden korkmuşlardı. Çünkü Ebu Bekir'e karşı kalplerinde olumsuz bir duygu kalmamış ve ona karşı yumuşamışlardı. Ömer (radıyallâhu anh)'ın gelmesinin kalplerinin değişikliğe uğramasına sebep olacağından korkmuşlardı.

Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Onların yanına yalnız başına girme" demesinin anlamı şudur: Sitemde bulunurken ona karşı kaba sözler söylemelerinden ve Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın yumuşaklığı ve kendisini savunmak için onlara cevap vermemekte sabır göstermesi dolayısı ile onların daha çok şeyler söylemesine sebep olacağından korkmuştu. Hatta onların söyleyecekleri sözler dolayısı ile kalbindeki duyguları değiştirecek hususları dahi görebilir ve bunun sonucunda özel ya da genel bir kötülük ortaya çıkabilirdi. Ömer hazır bulunsaydı (onun kanaatine göre) bunlar olmayacaktı.

Ömer (radıyallâhu anh)'ın Ebu Bekir'in yalnız girmeyeceğine dair yemin etmesine ve Ebu Bekir'in onun yeminini bozarak yalnız başına girmesine gelince bu da şuna delildir. Ant veren bir kimsenin yeminine uymak ancak meşakkatsiz olarak yerine getirilmesinin mümkün olması ve yerine getirilmesinde bir kötülük olmaması halinde emrolunmuş bir husustur. İşte verilen bir yeminin bir andın gereğinin yerine getirilmesi ile ilgili hadis de buna göre yorumlanır.

"Allah'ın sana sevk etmiş olduğu bir hayır dolayısıyla seni çekememiş değiliz." Buradaki çekememek fiilinin anlamı hasedin anlamına yakındır.

"Benimle sizin aranızda bu mallar dolayısıyla ortaya çıkan anlaşmazlığa gelince, ben bu hususta hakka uymaktan hiç geri kalmadım." Kastettiği aradaki anlaşmazlık ve tartışmadır.

"Bunun üzerine Ebu Bekir'e bey'at için sana yarın öğleden sonra söz veriyorum, dedi...." Aşiyye güneşin zevalinden sonraki vakittir. "Aşiy (öğleden sonraki)" iki namazdan birisini ya öğle ya da ikindi namazını kıldı" hadisinde de bu lafız kullanılmıştır.

Hadiste Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'ın halifeliğinin sahih olduğu ve bunun üzerinde icmaın gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

٤٥٥٦-٥٣/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ فَاطِمَةَ وَالْعَبَّاسَ أَتَيَا أَبَا بَكْرٍ يَلْتَمِسَانِ مِيرَاثَهُمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُمَا حِينَئِذٍ يَطْلُبَانِ أَرْضَهُ مِنْ فَدَكٍ وَسَهْمَهُ مِنْ خَيْبَرَ فَقَالَ لَهُمَا أَبُو بَكْرٍ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ مَعْنَى حَدِيثِ عُقَيْلٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ ثُمَّ قَامَ عَلِيٌّ فَعَظَّمَ مِنْ حَقِّ أَبِي بَكْرٍ وَذَكَرَ فَضِيلَتَهُ وَسَابِقَتَهُ ثُمَّ مَضَى إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَبَايَعَهُ فَأَقْبَلَ النَّاسُ إِلَى عَلِيٍّ فَقَالُوا أَصَبْتَ وَأَحْسَنْتَ فَكَانَ النَّاسُ قَرِيبًا إِلَى عَلِيٍّ حِينَ قَارَبَ الْأَمْرَ الْمَعْرُوفَ

4556-53/3- Bize İshak b. İbrahim, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd tahdis etti. İbn Râfi' bize Abdurrezzak tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi, dedi. Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Urve'den, o Âişe'den rivayet ettiğine göre Fatıma ve Abbas Ebu Bekir (radıyallâhu anh)'a Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den kalan miraslarını istemek üzere geldiler. O zaman

her ikisi de onun Fedek'deki arazisini ve Hayber'deki payını istiyorlardı. Bunun üzerine Ebu Bekir her ikisine: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim, dedi. ve hadisi Ukayl'in Zührî'den diye rivayet ettiği hadis ile aynı manada rivayet etti. Ancak (ravi) şöyle dedi: Sonra Ali (radıyallâhu anh) ayağa kalktı. Ebu Bekir'in hakkının büyüklüğünden söz etti. Onun faziletini ve (İslam'daki) önceliğini zikretti. Sonra Ebu Bekir'in yanına gidip ona bey'at etti. Bunun üzerine insanlar da Ali'ye dönerek: İsabet ettin ve güzel yaptın, dediler ve Ali işe maruf bir şekilde yaklaşınca insanlar da Ali'ye yakın oldular.[187]

٤٥٥٧-٥٤/٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَأَلَتْ أَبَا بَكْرٍ بَعْدَ وَفَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَقْسِمَ لَهَا مِيرَاثَهَا مِمَّا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهَا أَبُو بَكْرٍ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ قَالَ وَعَاشَتْ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِتَّةَ أَشْهُرٍ وَكَانَتْ فَاطِمَةُ تَسْأَلُ أَبَا بَكْرٍ نَصِيبَهَا مِمَّا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ خَيْبَرَ وَفَدَكٍ وَصَدَقَتِهِ بِالْمَدِينَةِ فَأَبَى أَبُو بَكْرٍ عَلَيْهَا ذَلِكَ وَقَالَ لَسْتُ تَارِكًا شَيْئًا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَعْمَلُ بِهِ إِلَّا عَمِلْتُ بِهِ إِنِّي أَخْشَى إِنْ تَرَكْتُ شَيْئًا مِنْ أَمْرِهِ أَنْ أَزِيغَ فَأَمَّا صَدَقَتُهُ بِالْمَدِينَةِ فَدَفَعَهَا عُمَرُ إِلَى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ فَغَلَبَهُ عَلَيْهَا عَلِيٌّ وَأَمَّا خَيْبَرُ وَفَدَكُ فَأَمْسَكَهُمَا عُمَرُ وَقَالَ هُمَا صَدَقَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانَتَا لِحُقُوقِهِ الَّتِي تَعْرُوهُ وَنَوَائِبِهِ وَأَمْرُهُمَا إِلَى مَنْ وَلِيَ الْأَمْرَ قَالَ فَهُمَا عَلَى ذَلِكَ إِلَى الْيَوْمِ

4557-54/4- Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Zuheyr b. Harb, Hasan b. Ali el-Hulvânî de tahdis edip, dedi ki: Bize Yakub -ki o b. İbrahim b. Sa'd'dır- tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan rivayet etti, bana Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe kendisine şunu haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Fatıma Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra Ebu Bekir'den kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Allah'ın fey olarak verdiğin-

187 4555 numaralı hadisin kaynakları

den geriye bırakmış olduğu mirasından kendisine payını vermesini istedi. Ebu Bekir de ona: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bize mirasçı olunmaz. Biz neyi bırakırsak o bir sadakadır"* buyurdu diye cevap verdi.

(Ravi), dedi ki: Fatıma Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra altı ay yaşadı. Fatıma Ebu Bekir'den, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hayber'den, Fedek'den ve Yemen'deki sadakasından bıraktığı mirastan payını istiyordu. Ebu Bekir ise bunu ona vermedi ve: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptıklarından yapmadık hiçbir şeyi terk edecek değilim. Çünkü eğer ben onun emrinden herhangi bir şeyi terk edecek olursam doğru yoldan sapacağımdan korkarım, dedi. Medine'deki sadakasını Ömer, Ali ve Abbas'a verdi. Sonra Ali bu sadakada ona (Abbas'a) galip gelmişti. Hayber ve Fedek'dekileri ise Ömer elinde tutmuş ve: Bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sadakasıdır. Bunlar onun (zamanla) karşısına çıkan hakları ve beklenmedik hadiseleri içindi. Bunlar hakkında tasarruf ise ondan sonra yönetimin başına geçen (veliyyül emr)'e aittir, dedi. (Ravi devamla), dedi ki: İşte bu iki yer bugüne kadar bu durumdadırlar.[188]

Şerh

"Karşı karşıya kaldığı (beklenmedik) haklar ve bir takım hadiseler içindi." Yani karşısına çıkan yerine getirilmesi gereken vacip ve mendup haklar içindi. (Burada kullanılan) "ara" fiili bir kimsenin yanına gidip bir ihtiyacın karşılanmasını istemek için kullanılır.

٤٥٥٨-٥٥/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَقْتَسِمُ وَرَثَتِي دِينَارًا مَا تَرَكْتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمَئُونَةِ عَامِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ

4558-55/5- Bana Yahya b. Yahya tahdis edip, dedi ki: Mâlik'e Ebu Zinad'dan rivayetini okudum. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Benim mirasçılarım bir dinarı olsun paylaştırmazlar. Ben hanımlarımın nafakasından ve tayin ettiğim memurların masrafından sonra ne bırakırsam o bir sadakadır"* buyurdu.[189]

٤٥٥٩-.../٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

188 4555 numaralı hadisin kaynakları

189 Buhari, 2776, 3096, 6729; Ebu Davud, 2974; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13805

4559-.../6- Bize Muhammed b. Yahya b. Ebu Ömer el-Mekkî de tahdis etti, bize Süfyan, Ebu Zinad'dan bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti.[190]

٤٥٦٠-٥٦/٧- وَحَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ عَدِيٍّ أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يُونُسَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ

4560-56/7- Bize İbn Ebu Halef de tahdis etti, bize Zekeriyya b. Adiyy tahdis etti, bize İbnu'l-Mübarek, Yunus'dan haber verdi, o Zührî'den, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Bize mirasçı olunmaz. Biz neyi bırakırsak o bir sadakadır"* buyurdu.[191]

Şerh

"Benim mirasçılarım bir dinarı dahi paylaştırmazlar... O bir sadakadır." İlim adamları der ki: Burada dinar kaydının sözkonusu edilmesi onun dışında kalanlara dikkat çekmek kabilindendir. Nitekim yüce Allah: *"Her kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse onu görecektir"* (Zilzal, 7) ve *"Aralarından kendisine bir dinar dahi emanet etsen onu sana geri vermeyecek kimseler vardır"* (Ali İmran, 75) buyrukları da bunun gibidir. O halde burada bu lafızdan maksat yasak değildir. Çünkü yasak (nehy) olması mümkün olan şeyler hakkında sözkonusudur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mirasçı olmak ise imkansız bir şeydir. O halde bu ifade ancak haber vermek anlamında olup şu demektir: Onlar benden sonra hiçbir şeyi paylaştırmayacaklardır. Çünkü bana mirasçı olunmaz. İşte hadisin anlamı ile ilgili ilim adamlarının ortaya attığı görüşler arasında meşhur ve sahih olan görüş budur. Onların büyük çoğunluğu da böyle açıklamışlardır.

Kadı Iyâz, İbn Uleyye ile Basra halkından birilerinden şöyle dediklerini nakletmektedir: Ona mirasçı olunmamasının sebebi yüce Allah'ın onun malının tümünü sadaka olarak tayin etmiş olmakla bir özellik vermesinden dolayıdır. Ama doğru olan birinci açıklamadır. Hadisin bağlamının gerektirdiği anlam da budur. Diğer taraftan ilim adamlarının cumhuru (çoğunluğu) bütün nebilere (Allah'ın salat ve selamları hepsine olsun) mirasçı olunmayacağı kanaatindedirler.

Yine Kadı Iyâz Hasan-ı Basri'den şöyle dediğini nakletmektedir: Nebiler arasında mirasçı olunmaması bizim nebimize (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait bir

190 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13714

191 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13962

özelliktir. Çünkü yüce Allah Zekeriyya (aleyhisselâm) hakkında: *"Bana ve Yakub hanedanından olanlara mirasçı olacak..."* (Meryem, 6) buyurmaktadır. Hasan-ı Basri burada kastın mali mirasçılık olduğunu ileri sürmüş ve şunları söylemiştir: Şayet nübüvvet mirasçılığını kastetmiş olsaydı: *"Gerçekten ben arkamdan gelecek akrabamdan endişe ediyorum"* (Meryem, 5) demezdi. Çünkü nübüvvet hususunda geri kalacak akrabalarından korkmuyordu. Ayrıca yüce Allah: *"Ve Süleyman Davud'a mirasçı oldu."* (Neml, 16) buyurmaktadır diye eklemektedir. Doğrusu ise bizim cumhurdan naklettiğimiz şekilde bütün nebilere mirasçı olunmayacağı ve Zekeriyya ve Davud kıssalarında kastedilenin nübüvvet mirası olup, gerçek manada (maddi) miras olmadığıdır. Aksine onun yerine geçmek ve onun makamını doldurmaktır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Görevlendirdiğim kimsenin masrafları"* ile ilgili olarak şu açıklama yapılmıştır: Burada sözü geçen görevlendirdiğim kimse (amilim)den maksadın bildiğimiz sadakaları (zekâtları) toplayan ve onların işine bakan kimse olduğu söylendiği gibi halife olsun onun dışında olsun Müslümanların kamu işini gören herkes olduğu da söylenmiştir. Çünkü halife de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amili ve ümmeti arasında onun vekilidir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımlarının masrafları ve ihtiyaçları ile ilgili açıklama da az önce geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyâz, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hadislerde sözü edilen sadakalarını açıklamak ile ilgili olarak şunları söylemektedir: Onun bıraktığı sadakalar kendisine üç hukuki yolla geçmişti:

1. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hibe edilen (yapılan bağış)lar. Bu Uhud günü Müslüman olduğunda Yahudi Muhayrik'in vasiyetidir. Bunlar Nadiroğulları diyarında yedi bahçe idi. Ayrıca ensarın kendisine kendi topraklarından verdikleri de bunlar arasındadır. Onların verdikleri bu topraklar suyun ulaşmadığı yerlerdi. İşte bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mülkü idi.

2. Nadiroğullarını sürgüne gönderdiği vakit onların arazilerinden kendisine düşen fey'deki hakkı. Bu da özel olarak ona aitti. Çünkü Müslümanlar buraları ele geçirmek için at ve deve koşturup gitmemişlerdi. Nadiroğullarının taşınabilir malları ise silah dışında develerin taşıyabildikleri kadarını taşıyıp götürmüşlerdi. Onlarla yaptığı barış anlaşmasında olduğu gibi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geriye bıraktıklarını Müslümanlar arasında paylaştırdı. Arazileri ise yalnız kendisine aitti ve bunu Müslümanların ihtiyaçları için harcardı. Fedek arazisinin yarısının da durumu böyle idi. Hayber'in fethedilmesinden sonra Fedekliler ile Fedek arazisinin yarısının sadece kendi-

sine ait olması şartı ile barış yapmıştı. Vadi'l-Kura'nın arazilerinin üçte biri de böyle idi. Oradaki Yahudilerle barış yaptığı zaman yapılan barış anlaşması ile almıştı. Aynı şekilde Hayber kalelerinden iki kale olan el-Vati ve es-Selalin'in durumu da bu idi. Bu iki kaleyi de barış yolu ile almıştı.

3. Üçüncüsü ise Hayber'in beşte birinden ve orada savaşla alınan yerlerin beşte birinden kendisine düşen paydı. Bütün bunlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait özel mülk idi. Bunlarda ondan başkasının bir hakkı yoktu. Ama O (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunları yalnız kendisine hasr etmiyordu. Aksine bunların gelirlerini aile halkına, Müslümanlara, kamu maslahatlarına harcıyordu. İşte bütün bunlar kendisinden sonra mülk edinilmesi haram olan sadakalardır. Allah en iyi bilendir.

١٧/١٩- بَاب كَيْفِيَّةِ قِسْمَةِ الْغَنِيمَةِ بَيْنَ الْحَاضِرِينَ

17/19- GANİMETİN HAZIR BULUNANLAR ARASINDA NASIL PAYLAŞTIRILACAĞI BABI

٤٥٦١-٥٧/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ كِلَاهُمَا عَنْ سُلَيْمٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُلَيْمُ بْنُ أَخْضَرَ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَسَمَ فِي النَّفَلِ لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ وَلِلرَّجُلِ سَهْمًا

4561-57/1- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn ikisi Süleym'den tahdis etti, Yahya, dedi ki: Bize Süleym b. Ahdar, Ubeydullah b. Ömer'den haber verdi, bize Nâfi', Abdullah b. Ömer'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nefel'de ata iki pay ve adama da bir pay verdi.[192]

٤٥٦٢-.../٢- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي النَّفَلِ

4562-.../2- Bunu bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah bu isnad ile aynısını tahdis etti ama: "Nefel'de" lafzını zikretmedi.[193]

192 Tirmizi, 1554; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7907
193 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7997

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nefel'de (ganimette) ata iki pay verdi." Hadis rivayetlerin bir çoğunda bu şekilde "ata iki pay ve adama bir pay verdi" şeklindedir. Bazılarında ise "ata iki pay piyade kişiye bir pay" racul (adam) kelimesinde ra harfinden sonra elif ile "erracil" diye rivayet edilmiştir. Bazılarında ise (at anlamındaki feras kelimesi yerine fe harfinden sonra elif getirerek süvari anlamındaki faris şeklindedir) süvariye de iki pay diye rivayet edilmiştir.

Burada nefel'den kasıt da ganimettir. Ona nefel adının verilmesi sözlük anlamı itibari ile ganimete de nefel denilmesinden dolayıdır. Çünkü sözlükte nefel fazlalık ve bağış anlamındadır. İşte bu da yüce Allah'tan gelen bir bağıştır. Çünkü ganimet diğer ümmetler arasından bu ümmete helal kılınmıştır.

İlim adamları süvarinin ve piyadenin ganimetten alacağı pay hususunda ihtilaf etmişlerdir. Cumhur, dedi ki: Piyadenin bir payı, süvarinin üç payı vardır. İkisi atından dolayı biri de kendisinden dolayıdır. Bu görüşü benimseyenler arasında İbn Abbas, Mücahid, Hasan, İbn Sirin, Ömer b. Abdulaziz, Malik, Evzâî, Sevri, Leys, Şafii, Ebu Yusuf, Muhammed, Ahmed, İshak, Ebu Ubeyd, İbn Cerir ve daha başkaları vardır.

Ebu Hanife ise süvariye sadece iki pay verilir. Biri ata biri de süvarinin kendisine demiştir.

İlim adamları der ki: Onun bu kanaatini Ali ve Ebu Musa'dan gelen rivayetler dışında kimse paylaşmış değildir.

Cumhurun delili bu hadis-i şeriftir. Bu ise hadisi "ata iki pay, adama bir pay" diyerek "racul: adam" kelimesini elifsiz rivayet edenlerin rivayetine göre gayet açıktır. Ve çoğunluğun rivayeti de bu şekildedir. "Râcil: Süvari" diye rivayet edenlerin bu rivayeti de ihtimal dahilindedir. O halde bu rivayeti her iki rivayeti birbiri ile cem ve telif etmek için birinci rivayete uygun olarak yorumlamak izlenilmesi gereken biricik yoldur.

Hem bizim (Şafii) mezhebimiz âlimleri hem başkaları der ki: Bu ihtimali İbn Ömer'in bu hadisin bundan başka gelen rivayetinde müfesser olarak varid olan lafızları ortadan kaldırmaktadır. Bu da Ebu Muaviye, Abdullah b. Numeyr, Ebu Üsâme ve başkalarının kendi isnatları ile ondan naklettikleri bir rivayettir. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adama ve atına, kendisine bir, atına da iki pay olmak üzere üç pay vermiştir. Bunun bir benzeri de İbn Abbas'ın ve Ebu Amre el-Ensârî (r.anhuma)'nın naklettikleri rivayettir. Allah en iyi bilendir.

Eğer süvari birden çok at ile katılacak olursa yalnızca bir ata pay verilir. Cumhurun kanaati budur. Hasan, Malik, Ebu Hanife, Şafii ve Muhammed b. el-Hasen (r.anhum) bunlar arasındadır. Evzâî, Sevri, Leys ve Ebu Yusuf ise (r.anhum) iki ata pay verilir demişlerdir. Yine bunun aynısı Hasan, Mekhul, Yahya el-Ensârî, İbn Vehb ve ondan başka Maliki âlimlerinden rivayet edilmiştir. Ayrıca şunu da söylemişlerdir: Hiçbir kimse iki attan fazlasına pay verilir dememiştir. Ancak Süleyman b. Musa'dan verilir, dediği şeklindeki rivayet müstesnadır. Allah en iyi bilendir.

١٨/٢٠- بَاب الْإِمْدَادِ بِالْمَلَائِكَةِ فِي غَزْوَةِ بَدْرٍ وَإِبَاحَةِ الْغَنَائِمِ

18/20- BEDİR GAZASINDA MELEKLER İLE YARDIM GÖNDERİLMESİ VE GANİMETLERİN MÜBAH KILINMASI BABI

٤٥٦٣-١/٥٨- حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ -حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ حَدَّثَنِي سِمَاكٌ الْحَنَفِيُّ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنِي أَبُو زُمَيْلٍ هُوَ سِمَاكٌ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ نَظَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى الْمُشْرِكِينَ وَهُمْ أَلْفٌ وَأَصْحَابُهُ ثَلَاثُ مِائَةٍ وَتِسْعَةَ عَشَرَ رَجُلًا فَاسْتَقْبَلَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ الْقِبْلَةَ ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ فَجَعَلَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ آتِ مَا وَعَدْتَنِي اللَّهُمَّ إِنْ تُهْلِكْ هَذِهِ الْعِصَابَةَ مِنْ أَهْلِ الْإِسْلَامِ لَا تُعْبَدْ فِي الْأَرْضِ فَمَا زَالَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ مَادًّا يَدَيْهِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ حَتَّى سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ مَنْكِبَيْهِ فَأَتَاهُ أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَأَلْقَاهُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ ثُمَّ الْتَزَمَهُ مِنْ وَرَائِهِ وَقَالَ يَا نَبِيَّ اللهِ كَفَاكَ مُنَاشَدَتُكَ رَبَّكَ فَإِنَّهُ سَيُنْجِزُ لَكَ مَا وَعَدَكَ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ فَأَمَدَّهُ اللهُ بِالْمَلَائِكَةِ قَالَ أَبُو زُمَيْلٍ فَحَدَّثَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ بَيْنَمَا رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَوْمَئِذٍ يَشْتَدُّ فِي أَثَرِ رَجُلٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ أَمَامَهُ إِذْ سَمِعَ ضَرْبَةً بِالسَّوْطِ فَوْقَهُ وَصَوْتَ الْفَارِسِ يَقُولُ أَقْدِمْ حَيْزُومُ فَنَظَرَ إِلَى الْمُشْرِكِ أَمَامَهُ فَخَرَّ مُسْتَلْقِيًا فَنَظَرَ

إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ خُطِمَ أَنْفُهُ وَشُقَّ وَجْهُهُ كَضَرْبَةِ السَّوْطِ فَاخْضَرَّ ذَلِكَ أَجْمَعُ فَجَاءَ الأَنْصَارِيُّ فَحَدَّثَ بِذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ صَدَقْتَ ذَلِكَ مِنْ مَدَدِ السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ فَقَتَلُوا يَوْمَئِذٍ سَبْعِينَ وَأَسَرُوا سَبْعِينَ قَالَ أَبُو زُمَيْلٍ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَلَمَّا أَسَرُوا الأُسَارَى قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ مَا تَرَوْنَ فِي هَؤُلاَءِ الأُسَارَى فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا نَبِيَّ اللَّهِ هُمْ بَنُو الْعَمِّ وَالْعَشِيرَةِ أَرَى أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُمْ فِدْيَةً فَتَكُونُ لَنَا قُوَّةً عَلَى الْكُفَّارِ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُمْ لِلإِسْلاَمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا تَرَى يَا ابْنَ الْخَطَّابِ قُلْتُ لاَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَرَى الَّذِي رَأَى أَبُو بَكْرٍ وَلَكِنِّي أَرَى أَنْ تُمَكِّنَّا فَنَضْرِبَ أَعْنَاقَهُمْ فَتُمَكِّنَ عَلِيًّا مِنْ عَقِيلٍ فَيَضْرِبَ عُنُقَهُ وَتُمَكِّنِّي مِنْ فُلاَنٍ نَسِيبًا لِعُمَرَ فَأَضْرِبَ عُنُقَهُ فَإِنَّ هَؤُلاَءِ أَئِمَّةُ الْكُفْرِ وَصَنَادِيدُهَا فَهَوِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَلَمْ يَهْوَ مَا قُلْتُ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ جِئْتُ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ قَاعِدَيْنِ يَبْكِيَانِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي مِنْ أَيِّ شَيْءٍ تَبْكِي أَنْتَ وَصَاحِبُكَ فَإِنْ وَجَدْتُ بُكَاءً بَكَيْتُ وَإِنْ لَمْ أَجِدْ بُكَاءً تَبَاكَيْتُ لِبُكَائِكُمَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبْكِي لِلَّذِي عَرَضَ عَلَيَّ أَصْحَابُكَ مِنْ أَخْذِهِمُ الْفِدَاءَ لَقَدْ عُرِضَ عَلَيَّ عَذَابُهُمْ أَدْنَى مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ شَجَرَةٍ قَرِيبَةٍ مِنْ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الأَرْضِ إِلَى قَوْلِهِ فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلاَلاً طَيِّبًا فَأَحَلَّ اللَّهُ الْغَنِيمَةَ لَهُمْ

4563-58/1- Bize Hennâd b. es-Serri tahdis etti, bize İbnu'l-Mübarek, İkrime b. Ammar'dan tahdis etti. Bana Simâk el-Hanefi tahdis edip, dedi ki: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Ömer b. el-Hattab bana tahdis edip, dedi ki: Bedir gününde… (H). Bize -lafız kendisine ait olmak üzere- Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Ömer b. Yunus el-Hanefi tahdis etti, bize İkrime b. Ammar tahdis etti. Bana Ebu Zümeyl -ki o Simâk el-Hanefi'dir- tahdis etti, bana Abdullah b. Abbas tahdis edip, dedi ki: Bana Ömer b. el-Hattab tahdis edip, dedi ki: Bedir gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müşriklere baktı. Onlar bin kişi idi. Ashabı ise üçyüzondokuz adamdı. Bunun üzerine Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kıbleye döndü, sonra ellerini uzattı. Rabbine şöylece niyaz etmeye koyuldu: *"Allahım! Bana verdiğin vaadini gerçekleştir. Allah'ım bana vaat ettiğini ver. Allah'ım! Eğer Müslüman olan bu topluluğu*

helak edecek olursan yeryüzünde sana ibadet edilmez." Ellerini uzatıp kıbleye dönmüş olduğu halde rabbine yalvarışını, ridası omuzlarından düşünceye kadar sürdürdü. O zaman Ebu Bekir yanına gelip ridasını aldı, omuzlarına koydu. Arkasından ona sarılarak, dedi ki: Ey Allah'ın Nebisi! Rabbine bu kadar yalvarışın yeter. Şüphesiz ki o sana verdiği sözünü gerçekleştirecektir.

Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Hani siz rabbinizden imdat istiyordunuz da: Muhakkak ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım ediyorum diye duanıza karşılık vermişti."* (Enfal, 9) buyruğunu indirdi. Allah ona meleklerle yardım etti.

Ebu Zümeyl, dedi ki: İbn Abbas bana tahdis edip, dedi ki: O gün Müslümanlardan bir adam önünde giden müşriklerden bir adamın arkasından hızlıca koşuyorken üzerinden kamçı ile indirilen bir darbe sesi ile ilerle hayzum diyen bir süvari sesi duyuverdi. Önündeki müşrike baktı. Derhal yere yıkıldığını görüverdi. Ona bakınca burnunda bir bere izinin bulunduğunu ve kamçı darbesi gibi yüzünün yarılmış olduğunu ve bütün buralarının morarmış olduğunu gördü. Ensardan olan o zat gelip bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e anlatınca *"doğru söylüyorsun, o üçüncü semadan gelen yardımcılardandı"* buyurdu. O gün yetmiş kişiyi öldürmüş, yetmiş kişiyi de esir almışlardı.

Ebu Zümeyl, dedi ki: İbn Abbas, dedi ki: Esirleri aldıklarında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekir ve Ömer'e: *"Bu esirler hakkındaki görüşünüz nedir?"* buyurdu. Ebu Bekir: Ey Allah'ın Nebisi. Bunlar amca ve aşiret çocuklarıdır. Onlardan fidye almanı uygun görüyorum. Böylelikle o bizim için kâfirlere karşı bir güç olur. Umulur ki Allah onları İslam'a hidayet eyler. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Peki ey Hattab'ın oğlu! Senin görüşün nedir?"* buyurdu. Ömer şu cevabı verdi: Hayır, Allah'a yemin ederim ki ey Allah'ın Rasûlü! Ebu Bekir ile aynı görüşte değilim ama benim görüşüm şudur: Bize imkan ver, bunların boyunlarını vuralım. Ali'ye Akil'e karşı imkan ver o onun boynunu vursun. Bana filan kimseye karşı imkan ver -Ömer'in bir akrabasını kastederek- ben de onun boynunu vurayım. Şüphesiz bunlar küfrün önderleri ve ileri gelenleridir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekir'in söylediğinden hoşlandı ama benim söylediğimden hoşlanmadı. Ertesi gün geldiğimde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve Ebu Bekir'in oturmuş ağladıklarını gördüm. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana senin ve arkadaşının hangi sebepten dolayı ağladığını haber ver. Eğer ağlama imkanım olursa ağlarım. Ağlayamazsam siz ağladığınız için ağlamaklı olurum. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben arkadaşlarının bana yaptıkları fidye alma tekliflerinden*

ötürü ağlıyorum. Onların azapları bana şu ağaçtan daha yakında gösterildi." Bununla Allah'ın nebisine (sallallâhu aleyhi ve sellem) yakın bir ağacı kastetmişti. Aziz ve celil Allah da: *"Yeryüzünde çokça savaşıp zaferler kazanıncaya kadar esirler alması hiçbir peygambere yaraşmaz... Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve hoş yeyin."* (Enfal, 67-69) buyruklarını indirdi. Böylece Allah onlara ganimeti helal kıldı.[194]

Şerh

"Bedir, meşhur büyük gazanın olduğu yerdir. Burası bilinen bir su olup Medine ile Mekke arasında Medine'den dört merhale uzaklıkta mamur bir kasabadır. İbn Kuteybe ise: Bedir, Bedir adındaki bir adama ait bir kuyudur. Ona o adamın adı verilmiştir. Ebu'l-Yaksan, dedi ki: Burası Rifaloğullarından bir adama ait idi.

Bedir Gazası Hicret'in ikinci yılı Ramazan ayı onyedinci günü Cuma gününde olmuştur.

Hafız Ebu'l-Kasım isnadı ile Dimeşk Tarihi'nde zayıf ravilerin de bulunduğu bir rivayete göre pazartesi günü olmuştur. Hafız (Ebu'l-Kasım), dedi ki: Fakat mahfuz olan (bilinen) gazanın Cuma günü olduğudur. Buhari'nin Sahihi'nde ise İbn Mesud'dan Bedir gününün sıcak bir gün olduğu sabittir.

"Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kıbleye döndükten sonra ellerini uzattı..." Yehdifu: Dua ederek Allah'ı çağırıp ondan yardım istemek demektir. Buradan dua ederken kıbleye yönelip elleri kaldırmanın müstehap olduğu ve dua ederken sesi yükseltmekte bir sakınca olmadığı anlaşılmaktadır.

"Allah'ım! Müslümanlardan bu topluluğu helak edecek olursan yeryüzünde sana ibadet olunmayacak." Buradaki "tuhlik: helak edersen" fiili te harfi fethalı olarak da (tehlik) diye rivayet edilmiştir. Fethalı okuyuşa göre "el-isabe" fail (özne) olarak merfu okunur. (Bu topluluk helak olursa demektir). Ötreli okuyuşa göre ise bu lafız nasb ile okunur ve meful (tümleç) olur. (Hadisin tercümesinde olduğu gibi: Bu topluluğu helak edersen...)

"Rabbine yakarışın yeter." Yakarış (münaşede) dilemek, istemek demektir. Sesi yükseltmek anlamındaki "neşid"den alınmıştır. Müslim ravilerinin büyük çoğunluğu bunu bu şekilde zel harfi ile "kezake" diye rivayet etmişlerdir. Bazıları ise fe harfi ile "kefake" diye rivayet etmişlerdir. Buhari'nin rivayetinde ise "hasbuke" diye gelmiştir. Hepsi aynı manadadır.

İlim adamları der ki: Buradaki yakarışı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabı kendisini bu halde görsün diye yapmıştır. Böylelikle onların kalpleri duası

194 Ebu Davud, 2690; Tirmizi, 3181; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10496

ve niyazı ile güçlenmiş olacaktır. Bununla birlikte dua bir ibadettir. Şanı yüce Allah ona iki kesimden birisini ya kervanı ya da orduyu vaat etmiş idi. Kervan geçip gitmişti. Diğerinin gerçekleşeceğinden de tamamen emindi. Ama bunun çabuklaştırılmasını ve Müslümanlara ulaşacak bir eziyet sözkonusu olmadan bu vaadini gerçekleştirmesini dilemişti.

Yüce Allah'ın: *"Muhakkak ben size birbiri ardınca bin melek ile yardım ediyorum"* buyruğunda "imdat" yardım etmek demektir. Birbiri ardınca "murdifi" ise arka arkaya gelen, ardı ardına gelenler demektir. Daha başka açıklamalar da yapılmıştır.

"Hayzum ilerle" Kadı Iyâz, dedi ki: el-Uzri'nin yerine nun ile olmak üzere "hayzun diye gelmiştir. Ama doğru olan birincisidir. Diğer ravilerin bilinen rivayeti de mahfuz olan da budur. Hayzum meleğin atının adıdır. Ya harfi hazf edilerek ona nida edilmiştir. Ey Hayzum demektir. İlim adamları der ki: "Akdim: ilerle" Arap dilinde bilinen ve ata söylenen bir sözdür.

"Bunlar küfrün önderleri ve ileri gelenleridir." Sanâdid: İleri gelenler, eşraf demektir. Tekili sad harfi kesreli olarak sındid diye gelir. Zamir küfrün önderlerine yahut Mekke'ye aittir. (Birincisine göre küfrün önderlerinin ileri gelenleri eşrafıdır, ikincisine göre Mekke'nin eşrafıdır demek olur).

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekir'in, dediğini beğendi" yani onu sevdi, onu güzel gördü.

"Yeryüzünde çokça savaşıp zaferler kazanıncaya kadar" buyruğu ise düşman arasında çokça kimseyi öldürüp onları kahretmedikçe demektir.

١٩/٢١- بَاب رَبْطِ الْأَسِيرِ وَحَبْسِهِ وَجَوَازِ الْمَنِّ عَلَيْهِ

19/21- ESİRİ BAĞLAMAK, ONU HAPSETMEK VE ESİRİ KARŞILIKSIZ BIRAKMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

٤٥٦٤-١/٥٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْلًا قِبَلَ نَجْدٍ فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ مَاذَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ فَقَالَ عِنْدِي يَا مُحَمَّدُ خَيْرٌ إِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ وَإِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ عَلَى شَاكِرٍ وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ فَتَرَكَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْغَدِ فَقَالَ مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ

قَالَ مَا قُلْتُ لَكَ إِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ عَلَى شَاكِرٍ وَإِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ فَتَرَكَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى كَانَ مِنَ الْغَدِ فَقَالَ مَاذَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ فَقَالَ عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ إِنْ تُنْعِمْ تُنْعِمْ عَلَى شَاكِرٍ وَإِنْ تَقْتُلْ تَقْتُلْ ذَا دَمٍ وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ تُعْطَ مِنْهُ مَا شِئْتَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَطْلِقُوا ثُمَامَةَ فَانْطَلَقَ إِلَى نَخْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ فَاغْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ يَا مُحَمَّدُ وَاللَّهِ مَا كَانَ عَلَى الْأَرْضِ وَجْهٌ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ فَقَدْ أَصْبَحَ وَجْهُكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ كُلِّهَا إِلَيَّ وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ دِينٍ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ دِينِكَ فَأَصْبَحَ دِينُكَ أَحَبَّ الدِّينِ كُلِّهِ إِلَيَّ وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ كُلِّهَا إِلَيَّ وَإِنَّ خَيْلَكَ أَخَذَتْنِي وَأَنَا أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَمَاذَا تَرَى فَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَمَرَهُ أَنْ يَعْتَمِرَ فَلَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ قَالَ لَهُ قَائِلٌ أَصَبَوْتَ فَقَالَ لَا وَلَكِنِّي أَسْلَمْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَلَا وَاللَّهِ لَا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَامَةِ حَبَّةُ حِنْطَةٍ حَتَّى يَأْذَنَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

4564-59/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Said b. Ebu Said'den tahdis ettiğine göre o bir sefer Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Necid tarafına bir süvari birliği göndermişti. Bu birlik, Sümame b. Usal denilen Yemamelilerin efendisi olan Hanifeoğullarından bir adam getirdi. O adamı mescidin direklerinden birisine bağladılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına çıkıp ona: *"Ne haber ey Sümame?"* buyurdu. O: Bende -ey Muhammed- hayır var. Eğer öldürürsen kan sahibi birisini öldürmüş olursun. Eğer iyilik yaparsan iyiliğe teşekkür eden birisine iyilik yapmış olursun. Şayet mal istiyorsan iste ondan sana istediğin verilecektir, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bıraktı. Nihayet ertesi günden sonraki gün gelince ona: *"Ne haber ey Sümame"* buyurdu. O da: Önce sana söylediğim gibi. Eğer nimet edip ihsanda bulunursan ona teşekkürle karşılık verene iyilik yapmış olursun. Ve eğer öldürürsen kan sahibi birisini öldürmüş olursun. Eğer mal istiyorsan dile ondan sana istediğin verilecektir, dedi. Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bıraktı. Ertesi günü olunca Allah Rasûlü: *"Ne haber ey Sümame"* buyurdu. Sümame: Önce sana söylediğim gibi Eğer iyilik yaparsan ona teşekkürle karşılık verecek birisine iyilik yapmış olacaksın. Eğer öldürürsen kan sahibi birisini öldürmüş olursun. Ve eğer mal istiyorsan iste ondan

sana istediğin verilecektir, dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sümame'yi serbest bırakın"* buyurdu. O da mescide yakın hurma ağaçlarının arasına gitti. Guslettikten sonra mescide girdi ve: Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Rasûlü olduğuna şahitlik ederim. Ey Muhammed! Allah'a yemin ederim ki yerin üzerinde senin yüzünden daha çok nefret ettiğim bir yüz yoktu. Şimdi ise senin yüzün bütün yüzlerden daha çok sevdiğim bir yüz oldu. Allah'a yemin olsun ki senin dininden daha çok nefret ettiğim bir din yoktu. Şimdi senin dinin bütün dinlerden daha çok sevdiğim bir din oldu. Allah'a yemin ederim senin bu şehrinden daha çok nefret ettiğim bir şehir yoktu. Artık senin şehrin bütün şehirlerinden daha çok sevdiğim bir şehir oldu. Senin süvarilerin ben umre yapmak isterken beni yakaladı. Kanaatin nedir, dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona müjdeler verdi ve ona umre yapmasını emir buyurdu. Mekke'ye geldiği zaman bir adam ona: Dininden mi döndün, dedi. O: Hayır. Aksine ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Müslüman oldum. Hayır Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hususta izin vermedikçe Yemame'den size bir buğday tanesi dahi gelmeyecektir, dedi.[195]

٤٥٦٥-٦٠/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْلًا لَهُ نَحْوَ أَرْضِ نَجْدٍ فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أُثَالٍ الْحَنَفِيُّ سَيِّدُ أَهْلِ الْيَمَامَةِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ إِنْ تَقْتُلْنِي تَقْتُلْ ذَا دَمٍ

4565-60/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Bekr el-Hanefi tahdis etti, bana Abdülhamid b. Cafer tahdis etti, bana Said b. Ebu Said el-Makburi'nin tahdis ettiğine göre o Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ı şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) süvarilerini Necid topraklarına doğru gönderdi. O atlılar da Yemamelilerin efendisi olan ve Sümame b. Üsal el-Hanefi denilen bir adam getirdi deyip hadisi Leys'in hadisi gibi rivayet etti. Ancak rivayetinde: "Eğer beni öldürürsen kanlı birisini öldürürsün, dedi."[196]

---

195 Buhari, 462 -muhtasar olarak-, 469, 2422, 2423 -muhtasar olarak-, 4372 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 2679; Nesai, 189; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13007

196 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12973

Şerh

"Sümame b. Üsal denilen Hanife oğullarından bir adam geldi ve onu mescidin direklerinden birisine bağladılar." Buradan esiri bağlamanın, hapsetmenin ve mescide kâfiri sokmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Şafii'nin görüşüne göre de müslümanın izni ile girmesinin caiz olduğudur. Bu kâfirin kitap ehlinden olması ile başka kâfirlerden olması arasında bir fark yoktur.

Ömer b. Abdulaziz, Katade ve Malik ise caiz olmaz demişlerdir. Ebu Hanife ise: Kitap ehlinden ise caizdir, değilse olmaz demiştir. Bizim hepsine karşı delilimiz ise bu hadis-i şeriftir. Yüce Allah'ın: *"Müşrikler ancak bir pisliktir. Bu sebeple mescid-i harama yaklaşmasınlar"* (Tevbe, 28) buyruğuna gelince, bu, harem bölgesine ait özel bir hükümdür. Bizler de kâfirin harem bölgesine sokulması caiz değildir diyoruz. Allah en iyi bilendir.

"Eğer öldürürsen kan sahibi birisini öldürürsün" ifadesinin anlamı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kadı Iyâz Müslim Şerhi'nde de işarette bulunduğu üzere şu manada açıklamaktadır: Eğer öldürürsen kanı değerli, onu öldürenin onu öldürmesi sebebi ile rahatlayacağı bir kişiyi öldürmüş olursun. Böylelikle onu öldüren kişi de intikamını almış olur. Bu sözleri ile başkanlık mevkiinde bulunduğu ve üstün bir kişi olduğu için onu öldürenin böyle bir mertebeye yükseleceğini kastetmiştir. Onlar örflerinde bu manayı anladıkları için bu açıklayıcı ifadeleri sözkonusu etmemiştir. Başkalarının, dediklerine göre ise bu şu demektir: Eğer öldürürsen üzerinde kan borcu olan ve bundan dolayı aranıp üzerinde böyle bir hak bulunan bir kimseyi öldürmüş olursun. Dolayısı ile onu öldürmekten dolayı sana sitem sözkonusu olmaz.

Bazıları bunu Ebu Davud'un Süneni'nde ve başkalarında (za dem: kan sahibi) ibaresini zel harfi ile "za zem" diye rivayet etmişlerdir ki bu kavmi arasında saygın ve değerli birisi ile bir kimseye himaye verip bu hususta onunla akitlEşeccek olursa, onun gereğini yerine getirir demek olur. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu rivayet, manayı ters yüz ettiğinden ötürü zayıftır. Çünkü saygınlığı (hürmeti) olan bir kimsenin öldürülmesi gerekmez.

Derim ki: Birinci açıklamanın anlamına göre bunu sahih kabul etmek de mümkündür. Yani sen onu öldürenin onu öldürmesi sebebi ile sevineceği değerli ve üstün bir adam öldürmüş olacaksın. Halbuki beni öldürecek kişi zayıf ve değersiz birisini öldürürse durum böyle olmaz. Çünkü öylesini öldürmekte bir fazilet yoktur ve bundan dolayı da onu öldüren kişi intikamını almış olmaz.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sümameyi serbest bırakın"* buyruğundan esirin karşılıksız bırakılmasının caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Bu hem bizim mezhebimizin hem cumhurun kabul ettiği bir kanaattir.

"Mescide yakın hurmalıklara gitti ve gusletti." Mezhep âlimlerimiz der ki: Kâfir Müslüman olmak isterse alelacele Müslüman olur ve gusledinceye kadar onu geciktirmez. Herhangi bir kimsenin onu geciktirmekte ona izin vermesi de helal değildir. Aksine önce müslüman olur sonra gusleder. Bizim mezhebimize göre eğer müşrik iken cünub olmuş ise o taktirde gusletmesi icap eder. Müşrik iken bu cünüplüktan dolayı gusledip etmemiş olması ise farketmez. Bazı mezhep âlimlerimiz ise şöyle demiştir: Eğer müşrik iken gusletmiş ise bu ona yeter değilse vaciptir.

Kimi mezhep âlimlerimiz ve bazı Maliki âlimleri ise onun gusletmek yükümlülüğü yoktur. Müslüman olmak sebebi ile günahların düştüğü gibi cünubluğun hükmü de düşer demişlerdir. Ancak abdest alması gereği ile bunun zayıf olduğu söylenmiştir. Çünkü icma ile abdest alması gerekir. Müslüman olması sebebi ile hadesin etkisi kalkar denilemez. Bütün bu hükümler kâfir iken cünub olması hali ile ilgilidir. Şayet hiçbir şekilde cünub olmamış sonra müslüman olmuşsa gusletmesi müstehaptır, vacip değildir. Hem bizim mezhebimizin hem Maliki mezhebinin hem de başkalarının görüşü budur. Ahmed ve başkaları ise: Gusletmesi gerekir demişlerdir.

"Mescide yakın hurmalıklara gitti" ifadesinde Buhari, Müslim ve başkalarında (hurmalık anlamındaki) "nahl" kelimesi noktalı hı iledir. Yani içinde su bulunan bir hurmalığa gidip oradaki sudan gusletti demektir. Kadı İyâz, dedi ki: Bazıları şöyle demiştir: Bunun doğrusu kaynak olarak çıkan az miktardaki su anlamındaki "necl"dir. Bu lafzın akan su anlamında olduğu da söylenmiştir.

Derim ki: Hayır doğrusu birincisidir. Çünkü rivayetler sahih olarak bu şekilde gelmiş ve ancak bu şekilde rivayet edilmiştir. Bu da sahihtir, dolayısı ile onu bırakıp başkasını kabul etmek caiz olmaz.

"Ne haber ey Sümame" lafzını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç gün tekrar sormuştur. Bu ise kalpleri ısındırmak ve müslüman olması ümit edilen ve müslüman olmaları halinde onlara pek çok kimsenin uyması umulan eşraftan olan kimselere güzel bir muameledir.

"Ben umre yapmak isterken atlıların beni yakaladı..." Yani Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona müslüman olması sebebi ile elde ettiği pek büyük hayırlarla ve İslam'ın kendisinden öncekileri yıktığını söyleyerek onu müjdeledi. Ona umre yapmasını emretmesi ise müstehap olması dolayısıyladır. Çünkü umre her zaman müstehaptır. Özellikle de müslüman olduğu taktirde kendisine itaat olunan böyle üstün konumlu birisi olup Mekkelilere rağmen

Mekke'ye gelip tavaf edip say etmiş, müslüman olduğunu açıklamış ve bununla da onları öfkelendirmişse böyledir. Allah en iyi bilendir.

(4565) İbnü'l Müsennâ'nın rivayet ettiği hadiste ise "ancak o: Eğer beni öldürürsen kan sahibi birisini öldürürsün" şeklindedir. Bu muhakkak nüshalarda bu şekilde "intaktulni" sonunda nu ve ya ile kaydedilmiştir. Bazılarında ise bu iki harf yer almamıştır. Ancak bu yanlıştır. Çünkü o taktirde tıpkı birincisi gibi olur. Bunun istisna olarak zikredilmesi doğru olmaz.

٢٠/٢٢- بَاب إِجْلَاءِ الْيَهُودِ مِنَ الْحِجَازِ

20/22- YAHUDİLERİN HİCAZDAN SÜRÜLMESİ BABI

٤٥٦٦-١/٦١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ بَيْنَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ إِذْ خَرَجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ انْطَلِقُوا إِلَى يَهُودَ فَخَرَجْنَا مَعَهُ حَتَّى جِئْنَاهُمْ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَنَادَاهُمْ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ يَهُودَ أَسْلِمُوا تَسْلَمُوا فَقَالُوا قَدْ بَلَّغْتَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَلِكَ أُرِيدُ أَسْلِمُوا تَسْلَمُوا فَقَالُوا قَدْ بَلَّغْتَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَلِكَ أُرِيدُ فَقَالَ لَهُمْ الثَّالِثَةَ فَقَالَ اعْلَمُوا أَنَّمَا الْأَرْضُ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنِّي أُرِيدُ أَنْ أُجْلِيَكُمْ مِنْ هَذِهِ الْأَرْضِ فَمَنْ وَجَدَ مِنْكُمْ بِمَالِهِ شَيْئًا فَلْيَبِعْهُ وَإِلَّا فَاعْلَمُوا أَنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ

4566-61/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys Said b. Ebu Said'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Biz mescitte iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza çıkageldi ve: *"Haydi yahudilerin üzerine kalkın gidin"* buyurdu. Biz de onunla birlikte çıktık. Yahudilerin yanına vardığımızda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp onlara seslenerek: *"Ey yahudiler topluluğu. Müslüman olun kurtulun"* buyurdu. Onlar: Tebliğ ettin ey Ebu'l-Kasım, dediler. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine: *"Ben bunu istiyorum. Müslüman olun kurtulun"* buyurdu. Onlar: Tebliğ ettin ey Ebu'l-Kasım, dediler. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine yine *"bunu istiyorum"* diye üçüncü defa onlara söyledi ve: *"Bilin ki yer ancak Allah'ın ve Rasûlünündür. Ve ben sizleri bu yerden sürmek istiyorum. Sizden kim malına karşılık bir şeyler bulabiliyorsa onu satıversin. Aksi taktirde şunu bilin ki yer Allah'ındır ve Rasûlünündür"* buyurdu.[197]

197 Buhari, 3168, 6944, 7348; Ebu Davud, 3003; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14310

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yahudilere: *"Müslüman olun kurtulun" dedik*ten sonra onların: Tebliğ ettin ey Ebu'l-Kasım, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *Ben bunu istiyorum* buyurdu." Yani sizin benim tebliğ ettiğimi itiraf etmenizi istiyorum.

Bu hadiste cinaslı konuşmanın müstehap olduğu (eslimu teslemu: müslüman olun kurtulun buyruğuna işaret ediyor) anlaşılmaktadır. Bu şekilde konuşmak ise bedi' konuşmaktan ve fesahatin türlerindendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medine'den yahudileri çıkartmasına gelince buna dair etraflı açıklamalar vasiyetler kitabının sonlarında geçti.

"Yer Allah'ın ve Rasûlünündür." Yani yerin mülkü ve onda hükmetmek onlara aittir. Kendilerine böyle demesinin sebebi ise onların İbn Ömer'in Müslim'in bundan sonra zikretmiş olduğu rivayette belirttiği gibi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e savaş açmalarıdır.

٤٥٦٧-٦٢/٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ يَهُودَ بَنِي النَّضِيرِ [وَقُرَيْظَةَ حَارَبُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَجْلَى رَسُولُ اللهِ ﷺ بَنِي النَّضِيرِ وَأَقَرَّ قُرَيْظَةَ وَمَنَّ عَلَيْهِمْ حَتَّى حَارَبَتْ قُرَيْظَةُ بَعْدَ ذَلِكَ فَقَتَلَ رِجَالَهُمْ وَقَسَمَ نِسَاءَهُمْ وَأَوْلَادَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا أَنَّ بَعْضَهُمْ لَحِقُوا بِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَآمَنَهُمْ وَأَسْلَمُوا وَأَجْلَى رَسُولُ اللهِ ﷺ يَهُودَ الْمَدِينَةِ كُلَّهُمْ بَنِي قَيْنُقَاعَ وَهُمْ قَوْمُ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَلَامٍ وَيَهُودَ بَنِي حَارِثَةَ وَكُلَّ يَهُودِيٍّ كَانَ بِالْمَدِينَةِ

4567-62/2- Bana Muhammed b. Râfi' ve İshak b. Mansur da tahdis etti -İbn Râfi': Bize Abdurrezzak tahdis etti derken İshak bize haber verdi, dedi. (Abdurrezzak, dedi ki): Bize İbn Cureyc, Musa b. Ukbe'den haber verdi, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Nadir ve Kurayzaoğulları yahudileri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e karşı savaş açtı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Nadiroğullarını sürgüne gönderdi. Kurayzalıları ise onlara lütufta bulunarak yerlerinde bıraktı. Ta ki bundan sonra Kurayzalılar savaş açıncaya, onların erkeklerini öldürüp kadınlarını çocuklarını ve mallarını müslümanlar arasında paylaştırıncaya kadar. Ancak onların bir kısmı Rasûlullah (sallallâhu

aleyhi ve sellem)'e katıldılar. O da onlara eman verdi. Ve müslüman oldular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayrıca Medine'deki bütün yahudileri Kaynukaoğullarını -ki onlar Abdullah b. Selam'ın kavmi idiler- Hâriseoğullarını ve Medine'de bulunan her bir yahudiyi de sürdü.[198]

Şerh

"İbn Ömer'den rivayete göre Nadiroğulları ile Kurayzaoğulları yahudileri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile savaştı... Müslümanlar arasında paylaştırdı." Buradan anlaşıldığı üzere antlaşmalı ve zımmi olan bir kimse ahdini bozacak olursa artık harbi (kendisi ile savaşılabilen) olur. Onun hakkında harb ehli hükümleri uygulanır. İmamın onlardan istediği kimseleri esir alma hakkı olduğu gibi dilediği kimseleri karşılıksız bırakma hakkı da vardır.

Ayrıca bundan anlaşıldığına göre birisini karşılıksız serbest bıraktıktan sonra onun herhangi bir şekilde savaş hali ortaya çıkacak olursa artık ahdi bozulmuş olur. Karşılıksız serbest bırakmanın faydası ancak geçmişte kalır. Gelecekte bunun faydası olmaz. İşte Kurayzalılar da önce eman içinde idiler. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile savaştılar. Ahitlerini bozdular. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile savaşmak üzere Kureyşlilere yardımcı oldular, destek verdiler. Yüce Allah da: *"Kitap ehlinden onlara yardım edenleri de Allah kalelerinden indirdi. Kalplerine de korku saldı. Onlardan bir kısmını öldürüyordunuz. Bir kısmını da esir alıyordunuz."* (Ahzab, 26) buyruğunu bundan sonraki ayetin sonuna kadar indirdi.

"Kaynukaoğulları yahudileri" Kaynuka ismi kaf harfi fethalı söylenir. Bununla birlikte nun harfi ötreli, fethalı (Kaynaka şeklinde) ve kesreli (Kaynika şeklinde) olmak üzere üç meşhur söyleyişi bulunmaktadır.

٤٥٦٨-.../٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ مُوسَى بِهَذَا الْإِسْنَادِ هَذَا الْحَدِيثَ وَحَدِيثُ ابْنِ جُرَيْجٍ أَكْثَرُ وَأَتَمُّ

4568-.../3- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb tahdis etti, bana Hafs b. Meysere, Musa'dan bu isnad ile bu hadisi haber verdi. Ama İbn Cureyc'in hadisi daha tam ve (lafızları) daha çoktur.[199]

198 Buhari, 4028; Ebu Davud, 3005; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8455

199 4567 numaralı hadisin kaynakları

٢١/٢٣- بَاب إِخْرَاجِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ

21/23- YAHUDİLERİN VE HRİSTİYANLARIN ARAP YARIMADASINDAN ÇIKARTILMASI BABI

٤٥٦٩-٦٣/١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَأُخْرِجَنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى مِنْ جَزِيرَةِ الْعَرَبِ حَتَّى لَا أَدَعَ إِلَّا مُسْلِمًا

4569-63/1- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Dahhak b. Mahled, İbn Cureyc'den tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Bana Ömer b. el-Hattab'ın haber verdiğine göre o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Ben Arap yarımadasından -orada müslümandan başkasını bırakmayıncaya kadar- yahudilerle hristiyanları mutlaka çıkartacağım"* buyururken dinlemiştir.[200]

٤٥٧٠-.../٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ ح وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ وَهُوَ ابْنُ عُبَيْدِ اللهِ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4570-.../2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, bana Süfyan es-Sevri haber verdi. (H.) Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize el-Hasen b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil -ki o b. Ubeydullah'dır- tahdis etti, ikisi Ebu Zubeyr'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[201]

200 Ebu Davud, 3030, 3031; Tirmizi, 1606; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10419
201 4569 numaralı hadisin kaynakları

٢٢/٢٤- بَاب جَوَازِ قِتَالِ مَنْ نَقَضَ الْعَهْدَ وَجَوَازِ إِنْزَالِ أَهْلِ الْحِصْنِ عَلَى حُكْمِ حَاكِمٍ عَدْلٍ أَهْلٍ لِلْحُكْمِ

22/24- AHDİ BOZANLARLA SAVAŞMANIN CAİZ OLDUĞU VE BİR KALE HALKINI ADALETLİ VE HÜKÜM VERMEYE EHLİYETLİ BİR HAKİMİN HÜKMÜNE GÖRE İNDİRMENİN CAİZ OLDUĞU BABI

٤٥٧١-٦٤/١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ بْنَ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ قَالَ نَزَلَ أَهْلُ قُرَيْظَةَ عَلَى حُكْمِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى سَعْدٍ فَأَتَاهُ عَلَى حِمَارٍ فَلَمَّا دَنَا قَرِيبًا مِنَ الْمَسْجِدِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْأَنْصَارِ قُومُوا إِلَى سَيِّدِكُمْ أَوْ خَيْرِكُمْ ثُمَّ قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَى حُكْمِكَ قَالَ تَقْتُلُ مُقَاتِلَتَهُمْ وَتَسْبِي ذُرِّيَّتَهُمْ قَالَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ قَضَيْتَ بِحُكْمِ اللَّهِ وَرُبَّمَا قَالَ قَضَيْتَ بِحُكْمِ الْمَلِكِ وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنُ الْمُثَنَّى وَرُبَّمَا قَالَ قَضَيْتَ بِحُكْمِ الْمَلِكِ

4571-64/1- Bize -lafızları birbirine yakın olmak üzere- Ebu Bekir b. Ebu Şeybe, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis etti. -Ebu Bekr: Bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti, dedi. Diğer ikisi: Bize Muhammed b. Cafer, Şu'be'den tahdis etti, dedi.-. O Sa'd b. İbrahim'den şöyle dediğini rivayet etti: Umame b. Sehl b. Huneyf'i şöyle derken dinledim: Ebu Said el-Hudrî'yi şöyle derken dinledim: Kurayzalılar Sa'd b. Muâz'ın hükmünü kabul ederek indi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Sa'd'a haber gönderdi. Bir eşek üzerinde yanına geldi. Mescide yaklaştığı zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'a: *"Efendiniz için -yahut en hayırlınız için- ayağa kalkın"* buyurdu. Sonra: *"Şüphesiz bunlar senin hükmünü kabul ederek indiler"* buyurdu.

Sa'd: Savaşçıları öldürülsün, kadın ve çocukları esir alınsın, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın hükmü ile hüküm verdin" dedi.* Belki de: *"Melik'in hükmü ile hüküm verdin"* buyurdu. İbnu'l-Müsennâ ise rivayetinde: Belki de: *"Melik'in hükmü ile hüküm verdin"* ibaresini zikretmedi.[202]

202 Buhari, 3043, 3804, 4121, 6262; Ebu Davud, 5215, 5216; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3960

٤٥٧٢-.../٢- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ اللهِ وَقَالَ مَرَّةً لَقَدْ حَكَمْتَ بِحُكْمِ الْمَلِكِ

4572-.../2- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den bu isnad ile tahdis etti ve hadisinde şöyle dedi: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın hükmü ile hükmettin"* buyurdu. Bir defasında da: *"Andolsun melikin hükmü ile hükmettin"* dedi.[203]

٤٥٧٣-٦٥/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ نُمَيْرٍ قَالَ ابْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أُصِيبَ سَعْدٌ يَوْمَ الْخَنْدَقِ رَمَاهُ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ يُقَالُ لَهُ ابْنُ الْعَرِقَةِ رَمَاهُ فِي الْأَكْحَلِ فَضَرَبَ عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْمَةً فِي الْمَسْجِدِ يَعُودُهُ مِنْ قَرِيبٍ فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنَ الْخَنْدَقِ وَضَعَ السِّلَاحَ فَاغْتَسَلَ فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ يَنْفُضُ رَأْسَهُ مِنَ الْغُبَارِ فَقَالَ وَضَعْتَ السِّلَاحَ وَاللهِ مَا وَضَعْنَاهُ اخْرُجْ إِلَيْهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَيْنَ فَأَشَارَ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ فَقَاتَلَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَنَزَلُوا عَلَى حُكْمِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَرَدَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْحُكْمَ فِيهِمْ إِلَى سَعْدٍ قَالَ فَإِنِّي أَحْكُمُ فِيهِمْ أَنْ تُقْتَلَ الْمُقَاتِلَةُ وَأَنْ تُسْبَى الذُّرِّيَّةُ وَالنِّسَاءُ وَتُقْسَمَ أَمْوَالُهُمْ

4573-65/3- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-Ala el-Hemdani ikisi İbn Numeyr'den tahdis etti. İbnu'l-Ala, dedi ki: Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize Hişam babasından tahdis etti, o Âişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Hendek günü Sa'd, Kureyşlilerden İbnu'l Arika adındaki bir adamın attığı bir ok ile kolundaki şah damarından yaralanmıştı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yakından onu ziyaret etmek için mescitte onun için bir çadır kurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hendek'ten dönünce silahı bıraktı ve gusletti. Bu sefer Cebrail başından tozu silkeleyerek geldi ve: Silahı bıraktın mı yoksa? Allah'a yemin olsun ki biz henüz silahı bırakmadık. Onların üzerine çık git, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nereye?"* buyurdu. Cebrail: Kurayzaoğullarına işaret etti. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlarla savaştı. Onlar da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmünü kabul ederek indiler. Rasûlullah (sallallâhu

203 4571 numaralı hadisin kaynakları

aleyhi ve sellem) haklarında hüküm verme işini Sa'd'a havale etti. O da: Ben onlar hakkında savaşçıların öldürülmesi, çocukların ve kadınların esir alınması, mallarınında paylaştırılması hükmünü veriyorum, dedi.[204]

٤٥٧٤-٦٦/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ قَالَ قَالَ أَبِي فَأُخْبِرْتُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَقَدْ حَكَمْتَ فِيهِمْ بِحُكْمِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

4574-66/4- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn Numeyr tahdis etti, bize Hişam tahdis edip, dedi ki: Babam, dedi ki: Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Andolsun onlar hakkında aziz ve celil Allah'ın hükmü ile hükmettin"* buyurdu.[205]

Şerh

(4571-4573 numaralı hadisler)

(4571) "Kurayzalılar Sa'd b. Muâz'ın hükmünü kabul ederek indi." Burada müslümanların işleri ve pek büyük ve önemli durumları hakkında hakem tayin edip, hükmüne başvurmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. İlim adamları bunun caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Bu hususta hariciler dışında kimse muhalefet etmemiştir. Onlar Ali (radıyallâhu anh)'ın tahkimini (hakem hükmüne başvurmayı kabul etmesini) reddetmişlerdir. Kendisi ise onlara karşı delil ortaya koymuştu.

Yine burada bir kasaba yahut bir kale halkı ile bu işte kendisine güvenilecek bu hususta hüküm verebilecek adaletli müslüman bir hakimin vereceği hükme göre barış yapmanın caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Tayin edilen bu hakemin de müslümanların maslahatına uygun bir hüküm verme görevi vardır. Herhangi bir hüküm verecek olursa onun hükmü bağlayıcı olur. İmam için de kasaba veya kale ahalisi için de o hükümden dönmek caiz değildir. Ama hüküm vermeden önce hakem tayininden vazgeçebilirler. Allah en iyi bilendir.

"Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sa'd'a haber gönderdi. O da bir eşek üzerinde yanına geldi. Mescide yaklaşınca..." Kadı Iyâz, dedi ki: Kimi ilim adamı şöyle demiştir: "Mescide yaklaşınca" ibaresi Buhari ve Müslim'de Şu'be'nin rivayetinde bu şekildedir. Eğer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidini kastediyorsa bunun bir yanılma olduğu kanaatindeyim. Çünkü Sa'd b. Muâz mescidden gelmişti. Zira o ikinci rivayette bu husus açıklandığı gibi mescidin içinde bulunuyordu. Nebi (sallallâhu aleyhi

204 Buhari, 463, 3901, 4117, 4122; Ebu Davud, 3101; Nesai, 709; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16978
205 4573 numaralı hadisin kaynakları

ve sellem)'de Sa'd'a haber gönderdiği zaman Kurayzaoğullarının bulunduğu yerde konaklamıştı. Oradan yanına gelmesi için Sa'd'a haber göndermişti. Eğer ravi bununla Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sınırlarını tayin etmiş olduğu ve orada kaldığı sürece içinde namaz kıldığı bir mescidi kastediyorsa bu bir yanılma değildir. Kadı Iyâz devamla, dedi ki: Sahih olan ise Müslim'in Sahihi'nde başka yerde gelen rivayetin şu şeklidir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelince yahut da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna çıkınca demektedir. İşte İbn Ebu Şeybe'nin kitabında ve Ebu Davud'un Süneni'nde böyle geçmektedir. O halde buradaki (nebevi mescidi ifade edecek şekilde elif lamlı olarak) "el-mescit" isminin ravinin lafzından tashif edilmiş olma ihtimali vardır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Efendiniz yahut en hayırlınız için ayağa kalkın"* buyruğundan da şu hüküm anlaşılmaktadır: Fazilet ehline ikramda bulunulur ve geldikleri zaman onların önünde ayağa kalkarak karşılanırlar. Nitekim ilim adamlarının büyük çoğunluğu (bu gibi hallerde) ayağa kalkmanın müstehaplığına böylece delil göstermişlerdir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu yasaklanmış olan kıyam (ayağa kalkmak) türünden değildir. Çünkü yasak olan ancak kendisi oturduğu halde başkalarının huzurunda ayakta dikildiği ve oturduğu süre boyunca ayakta kalmaya devam etmeleri hakkındadır.

Derim ki: Fazilet sahibi kimselerin gelişi dolayısı ile ayağa kalkmak müstehaptır. Bu hususta çeşitli hadisler gelmiştir. Bunu yasaklayan açık ve sahih herhangi bir hadis yoktur. Ben bütün bu hususlara dair rivayetleri ilim adamlarının bu konudaki sözleri ile birlikte bir cüzde derlemiş ve yasak olduğu zannedilen husus hakkında cevap vermiş bulunmaktayım. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Efendiniz için ayağa kalkın"* buyruğu ile kastettiği kimseler hakkında ihtilaf etmişlerdir. Acaba bunlar özel olarak Ensar mı idi yoksa onlarla birlikte bulunan Muhâcirler de dahil hazır bulunanların tamamı mı idi?

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Sa'd b. Muâz'a: *"Bunlar senin hükmünü kabul ederek indiler"* diğer rivayette ise (4573) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmünü kabul ederek indiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onlar hakkında hüküm vermeyi Sa'd'a havale etti" sözlerine gelince Kadı Iyâz, dedi ki: İki rivayetin arası şöylece cem ve telif edilir: Onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hükmünü kabul ederek indiler. Onun da hükmü Sa'd'a havale etmesine razı oldukları için ona nisbet edildi. (Kadı Iyâz devamla), dedi ki: Daha meşhur olan Evslilerin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onları affetmesini istemeleridir. Çünkü kendilerinin antlaşmalıları idiler. Bu sefer Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *"Sizden bir adamın onlar*

hakkında hüküm vermesine razı olmaz mısınız?" dediler. Kastettiği ise Evslilerden bir kişinin hüküm vermesi idi. Böylelikle onların razı olmasını istemişti. Onlar da buna razı oldular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bunun üzerine hüküm verme işini Evsli Sa'd b. Muâz'a havale etti.

"Kadın ve çocuklarının esir edilmesi" burada geçen "zürriyet"in kadınlar ve çocuklar hakkında bir arada kullanıldığı daha önce geçmişti.

"Melik'in hükmü ile hükmettin" buyruğu ile alakalı olarak meşhur rivayet "el-Melik"in lam harfinin kesreli rivayet edildiğidir. O da şanı yüce Allah'ın kendisidir. Bunu da *"andolsun sen onlar hakkında Allah'ın hükmü ile hükmettin"* şeklindeki diğer rivayetler desteklemektedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Biz bunu Müslim'in Sahihi'nde herhangi bir ihtilaf olmadan lam harfi kesreli olarak rivayet etmiş bulunuyoruz. Ama bazıları Buhari'nin Sahihi'nde hem lam harfi kesreli hem fethalı (el melek) şeklinde rivayet etmişlerdir. Eğer fethalı rivayet sahih ise bununla kastedilen Cebrail (aleyhisselâm)'dır. Takdiri ise meleğin yüce Allah'tan getirdiği hüküm ile hükmettin şeklindedir.

"Kendisine İbnu'l-Arika denilen Kureyş'ten bir adam ona bir ok atmıştı." Kadı Iyâz, dedi ki: Ebu Ubeyd, dedi ki: Arika bu adamın annesinin adıdır. İbnu'l-Kelbi, dedi ki: Bu adamın adı da Hibban b. Ebu Kays b. Alkame b. Abdimenfa b. el-Hâris b. Munkiz b. Amr b. Muiz b. Âmir b. Luey b. Galib'dir. Arika'nın adı ise Kilâbe b. Sa'd b. Tehl b. Abdimenaf b. el-Hâris 'dir. Ona el-Arika denilmesinin sebebi kokusunun hoş olması idi. Künyesi ise Um Fatıma idi. Allah en iyi bilendir.

"Kolundaki şah damarına ok atmıştı." İlim adamları der ki: Ekhal bilinen bir damardır. Halil, dedi ki: Eğer bu damar el kısmında kesilecek olursa kanı asla durmaz. İşte bu her bir organda belli bir isimle bilinen bir dalı bulunan bir can damarıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun için mescitte bir çadır kurmuştu." Buradan da mescitte uyumanın caiz olduğu, hastanın -yaralı olsa dahi- mescitte kalmasının da caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

٤٥٧٥-٦٧/٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ سَعْدًا قَالَ وَتَحَجَّرَ كَلْمُهُ لِلْبُرْءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنْ لَيْسَ أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أُجَاهِدَ فِيكَ مِنْ قَوْمٍ كَذَّبُوا رَسُولَكَ ﷺ وَأَخْرَجُوهُ اللَّهُمَّ فَإِنْ كَانَ بَقِيَ مِنْ حَرْبِ قُرَيْشٍ شَيْءٌ فَأَبْقِنِي أُجَاهِدْهُمْ فِيكَ اللَّهُمَّ فَإِنِّي أَظُنُّ أَنَّكَ قَدْ وَضَعْتَ الْحَرْبَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ فَإِنْ كُنْتَ وَضَعْتَ الْحَرْبَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ فَافْجُرْهَا وَاجْعَلْ

مَوْتِي فِيهَا فَانْفَجَرَتْ مِنْ لَبَّتِهِ فَلَمْ يَرُعْهُمْ وَفِي الْمَسْجِدِ مَعَهُ خَيْمَةٌ مِنْ بَنِي غِفَارٍ إِلَّا وَالدَّمُ يَسِيلُ إِلَيْهِمْ فَقَالُوا يَا أَهْلَ الْخَيْمَةِ مَا هَذَا الَّذِي يَأْتِينَا مِنْ قِبَلِكُمْ فَإِذَا سَعْدٌ جُرْحُهُ يَغِذُّ دَمًا فَمَاتَ مِنْهَا

4575-67/5- Bize Ebu Kureyb tahdis etti, bize İbn Numeyr, Hişam'dan tahdis etti, bana babamın Âişe'den haber verdiğine göre Sa'd yarası kuruyup iyileşmek üzere iken şöyle dedi: Allah'ım! Sen de biliyorsun ki senin Rasûlünü yalanlayıp onu (yurdundan) dışarı çıkarmış bir kavme karşı senin yolunda cihad etmekten daha çok hiçbir kimse ile cihad etmeyi arzu etmem. Eğer Kureyşliler ile savaşmak adına daha birşeyler kalmışsa beni hayatta bırak da senin yolunda onlarla cihad edeyim. Allah'ım ben gerçekten öyle düşünüyorum ki artık bizimle onlar arasındaki savaşı sona erdirdin. Eğer bizimle onlar arasında savaşı sona erdirdiysen bu yaramı yeniden aç ve onun sebebi ile ölümümü taktir buyur. Bunun neticesinde yarası gırtlağından işlemeye başladı. Mescitte onunla beraber Gifaroğullarının çadırı da bulunuyor iken ansızın kanın kendilerine doğru akmasından başka bir şey onları ürkütmedi. Bunun üzerine: Ey çadırdakiler! Sizin tarafınızdan bize doğru bu gelen ne, dediler. Bir de baktılar ki Sa'd'ın yarasından kan fışkırıyor. O yara sebebi ile -yüce Allah'ın rahmeti ona- vefat etti.[206]

٤٥٧٦-٦٨/٦- وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ سُلَيْمَانَ الْكُوفِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَانْفَجَرَ مِنْ لَيْلَتِهِ فَمَا زَالَ يَسِيلُ حَتَّى مَاتَ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ قَالَ فَذَاكَ حِينَ يَقُولُ الشَّاعِرُ أَلَا يَا سَعْدُ سَعْدَ بَنِي مُعَاذٍ فَمَا فَعَلَتْ قُرَيْظَةُ وَالنَّضِيرُ لَعَمْرُكَ إِنَّ سَعْدَ بَنِي مُعَاذٍ غَدَاةَ تَحَمَّلُوا لَهُوَ الصَّبُورُ تَرَكْتُمْ قِدْرَكُمْ لَا شَيْءَ فِيهَا وَقِدْرُ الْقَوْمِ حَامِيَةٌ تَفُورُ وَقَدْ قَالَ الْكَرِيمُ أَبُو حُبَابٍ أَقِيمُوا قَيْنُقَاعُ وَلَا تَسِيرُوا وَقَدْ كَانُوا بِبَلْدَتِهِمْ ثِقَالًا كَمَا ثَقُلَتْ بِمَيْطَانَ الصُّخُورُ

4576-68/6- Bize Ali b. el-Huseyn b. Süleyman el-Kufi de tahdis etti, bize Abde, Hişam'dan bu isnad ile hadisi buna yakın olarak rivayet etti ancak o rivayetinde şunları söyledi: O gece yarası tekrar açıldı ve ölünceye kadar yarasından akan kan durmadı. Hadiste ayrıca şunları da ilave etti: İşte bu (zaman) şairin şunları söylediği zamandı:

206 4573 numaralı hadisin kaynakları

"Dikkat edin ey Beni Muâz'ın Sa'd'ı.
Kurayza ile Nadir ne yaptı?
Ömrüne yemin olsun ki, Beni Muâz'ın Sa'd'ı
Onların göçtükleri sabahı yalnız başına sabreden idi.
Çömleğinizi içi boş olarak bıraktınız.
Halbuki bu kavmin çömleği kaynamış taşıyordu
Cömert kerem sahibi Ebu Hubab:
Durun Kaynuka gitmeyin demişti
Bunlar memleketlerinde ağır idiler.
Meytan'daki kayaların ağır olduğu gibi."[207]

Şerh

(4575) "Sa'd'ın yarası iyileşmek üzere kurumuş idi." Burada geçen "el-kelm" yara demektir. Tehaccara: kurudu, demektir.

"Eğer bizimle onlar arasında savaşı sona erdirdiysen..." Bu yasaklanmış olan ölüm, temenni türünden değildir. Çünkü yasak olan ölümü temenni etmek başına gelen bir zorluk ve sıkıntıdan dolayı olanıdır. Sa'd ise yarasının açılmasını şehid olmak isteği ile dilemişti.

"Yara boğazından açıldı." Güvenilir asıl nüshaların çoğunda bu şekilde boğaz anlamındaki "lebbe" lafzı iledir. Bazı asıl nüshalarda ise lam harfi kesreli ve lamdan sonra med harfi şeklindeki ya ile: "lît" şeklindedir. Bu da boynun yan tarafı demektir. Bazılarında ise "gece" anlamındaki "leyle" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: İşte doğrusu budur. Nitekim bundan sonraki rivayetlerde ravilerin ittifakla kaydettikleri de böyledir.

"Onları ürkütmedi" yani ansızın o kanı gördüler ve beklemedikleri bir zamanda kan onların bulundukları tarafa aktı.

"Sa'd'ın yarasından kan akmakta olduğunu gördüler." "Yeğizzu: Akkar" fiili güvenilir birçok asıl nüshada bu şekildedir. Kadı Iyâz bunu ravilerin büyük çoğunluğundan da böylece nakletmiştir. Bazı nüshalarda ise gayn harfi sakin, dal harfi ötreli "yağzü" şeklindedir. Her ikisi de sahihtir. Akar anlamındadır. Birinci şekil olan "yeğizu: Sürekli akar anlamındadır. Diğeri ise "akar" demektir. Nitekim diğer rivayette de: "Ölünceye kadar kanı akıp durdu" denilmektedir.

207 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17057

Şiirdeki "dikkat ey Sa'd! Beni Muâz'ın Sa'd'ı. Kurayza ile Nadir ne yaptı" beyiti nüshaların bir çoğunda bu şekildedir. Kadı Iyâz da birçoğundan bu şekilde nakletmiştir. Bazılarında ise "fema" yerine "lemma" şeklindedir demiş ve doğru olan siyer kaynaklarında bilinen de budur demiştir.

"Çömleğinizi içi boş olarak bıraktınız... taşıyor." Bu yardımcı olacak kimsenin bulunmamasını anlatan bir temsildir. "Çömleğinizi bıraktınız" sözleri ile kastettiği antlaşmalıların azlığı sebebi ile Evs'lilerdir. Çünkü sizin antlaşmalılarınız Kurayzalılardır. İşte onlar öldürülmüş bulunuyorlar. "Halbuki o kavmin çömleği kaynamış taşıyor" sözleri ile de (diğer) antlaşmalıları olan Kaynukaoğulları hakkında şefaat etmek (iltimasta bulunmak) için çıkışlarına işaret etmektedir. Sonunda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları karşılıksız serbest bıraktı ve Abdullah b. Ubeyy b. Selül'ün ricası ile onlara ilişmedi. İşte öbür beyitte sözü geçen Ebu Hubab da odur.

"Meytan" Muzeyneoğulları diyarında Hicaz topraklarında bir dağın adıdır. Ebu Ubeyd el Bekri ve bir topluluk ise mim harfi kesreli olarak "mîtan" diye söylenir demişlerdir. Sahih ve meşhur olan da budur. Müslim'in bazı nüshalarında ise sonu re harfi ile "meytâr" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: İbn Mâhan'ın rivayetinde ise haytandır. Doğrusu ise birincisidir. Şair bu sözleri ile Sa'd'ı antlaşmalıları olan Kurayzaoğulları'nı bırakmaya teşvik etmekti. Onlar hakkında verdiği hüküm sebebi ile de onu kınamakta ve ona Abdullah b. Ubey'in yaptığını hatırlatmakta ve onu antlaşmalıları Kaynukaoğulları hakkındaki şeffati (iltiması) sebebi ile övmektedir.

٢٣/٢٥- بَاب الْمُبَادَرَةِ بِالْغَزْوِ وَتَقْدِيمِ أَهَمِّ الْأَمْرَيْنِ الْمُتَعَارِضَيْنِ

23/25- GAZAYA ÇIKMAKTA ACELE ETMEK VE BİRBİRİ İLE ÇATIŞMA HALİNDEKİ İKİ HUSUSTAN DAHA ÖNEMLİ OLANINI ÖNCELEMEK BABI

٤٥٧٧-٦٩/١- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ نَادَى فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ انْصَرَفَ عَنِ الْأَحْزَابِ أَنْ لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدٌ الظُّهْرَ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ فَتَخَوَّفَ نَاسٌ فَوْتَ الْوَقْتِ فَصَلَّوْا دُونَ بَنِي قُرَيْظَةَ وَقَالَ آخَرُونَ لَا نُصَلِّي إِلَّا حَيْثُ أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَإِنْ فَاتَنَا الْوَقْتُ قَالَ فَمَا عَنَّفَ وَاحِدًا مِنَ الْفَرِيقَيْنِ

4577-69/-1- Bana Abdullah b. Muhammed b. esma ed-Dubai de tahdis etti. Bize Cuveyriye b. Esma, Nâfi'den tahdis etti, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ahzab'dan döndüğü gün aramızda: *"Hiçbir kimse öğle namazını Kurayzaoğulları diyarından başka bir yerde kılmasın"* diye seslendi. Bazı kimseler vaktin geçeceğinden korkarak Kurayzaoğullarına varmadan namaz kıldılar. Diğerleri ise: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bize emrettiği yerden başka bir yerde namaz kılmayız. İsterse vakiti geçirmiş olalım, dediler. (Abdullah): Her iki gruptan hiçbirini azarlamadı, dedi.[208]

Şerh

Ahzab'dan döndüğü gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ... azarlamadı." Bu hadisi Müslim bu şekilde *"kimse öğle namazını kılmasın"* diye rivayet etmiştir. Buhari ise korku namazı babında yine İbn Ömer'in rivayeti ile şöyle dediğini kaydetmektedir. Ahzab'dan döndüğü zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: "Hiç kimse Kurayzaoğulları diyarından başka bir yerde ikindi namazını kılmasın" buyurdu. Bir kısmı yolda iken ikindi namazının vakti girdi. Bir kısmı oraya varmadan namaz kılmayız, dediler. Bazıları hayır kılacağız. O bizden (vakti geçse dahi) kılmamamızı istemedi, dediler. Sonra bu durumları Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söz edildi. Onlardan hiç birini azarlamadı.

İki rivayette bu namazın öğle ve ikindi olduğunun sözkonusu edilmesi şu şekilde telif edilmiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu emri, öğle namazı vaktinin girdiğinden sonra vermişti. O sırada onların bir kısmı Medine'de öğle namazını kılmış bir kısmı kılmamıştı. Öğle namazını kılmamış olanlara öğle namazını ancak Kurayzaoğulları diyarında kılın denildi. Medine'de öğle namazını kılmış olanlara da ikindi namazını ancak Kurayzaoğulları diyarında kılın denildi. Hepsine de: Öğle namazını da ikindi namazını da ancak Kurayzaoğulları diyarında kılın denilmiş de olabilir. Önce gidenlere öğle namazını ancak Kurayzaoğulları diyarında kılın, onlardan sonra gidenlere de ikindi namazını ancak Kurayzaoğulları diyarında kılın denilmiş de olabilir. Allah en iyi bilendir.

Namaz vaktinin daralması ve gecikmesi esnasında ashab (radıyallâhu anhumâ)'nın derhal namazı kılmak ya da kılmamak hususundaki anlaşmazlıklarının sebebi onlara göre şeriatın delillerinin taarruz etmiş (çatışmış) olmasıdır. Çünkü namazın vaktinde kılınması emrolunmuş olmakla birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hiçbir kimse öğle ya da ikindi namazını Kurayzaoğulları diyarından başka bir yerde kılmasın"* buyruğundan da anlaşılan

208 Buhari, 946, 4119; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7615

sadece onlara gitmek için eli çabuk tutmaktır ve herhangi bir şey ile uğraşarak oraya gitmeyi geciktirmemektir. Yoksa bundan anlaşılan tehir edilmesi bakımından namazın geciktirilmesi bizzat kastedilmiş değildir. İşte ashab-ı kiramın bazısı lafza değil de manaya bakarak bu mefhumu delil olarak aldılar ve vaktin geçeceğinden korkunca namazlarını kıldılar. Diğerleri ise lafzın zahiri ve hakikat anlamını kabul ederek namazlarını geciktirdiler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Her iki kesimden hiçbirisini azarlamadı. Çünkü onlar içtihat etmişlerdi. Bu hadisten şu hükümler anlaşılmıştır:

1. Hadiste mefhumu, kıyası ve mananın dikkate alınmasını kabul eden kimselerin lehine bir delil olduğu gibi nassın zahirinin alınması gerektiğini söyleyenlerin lehine de delil vardır.

2. Müctehid içtihat etmek için bütün çabasını ortaya koyduğu taktirde içtihadı sebebi ile yaptıklarından ötürü azarlanmaz.

3. Bu her müçtehidin isabetli olduğuna delil de gösterilebilir. Diğer görüşü kabul edenler de şöyle diyebilir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her iki kesimin isabet ettiğini açıkça ifade buyurmamıştır. Aksine onları azarlamamıştır. Müctehidin hata etse dahi içtihat etmek için bütün çabasını ortaya koyması şartı ile azarlanmayacağı hususunda da görüş ayrılığı yoktur. Allah en iyi bilendir.

٢٤/٢٦- بَاب رَدِّ الْمُهَاجِرِينَ إِلَى الْأَنْصَارِ مَنَائِحَهُمْ مِنْ الشَّجَرِ وَالثَّمَرِ حِينَ اسْتَغْنَوْا عَنْهَا بِالْفُتُوحِ

24/26- MUHACİRLERİN ENSARA KENDİLERİNE BAĞIŞLAMIŞ OLDUKLARI AĞAÇ VE MEYVELERE FETİHTEN SONRA İHTİYAÇLARI KALMAYINCA GERİ VERMELERİ BABI

٤٥٧٨-١/٧٠- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا قَدِمَ الْمُهَاجِرُونَ مِنْ مَكَّةَ الْمَدِينَةَ قَدِمُوا وَلَيْسَ بِأَيْدِيهِمْ شَيْءٌ وَكَانَ الْأَنْصَارُ أَهْلَ الْأَرْضِ وَالْعَقَارِ فَقَاسَمَهُمْ الْأَنْصَارُ عَلَى أَنْ أَعْطَوْهُمْ أَنْصَافَ ثِمَارِ أَمْوَالِهِمْ كُلَّ عَامٍ وَيَكْفُونَهُمْ الْعَمَلَ وَالْمَئُونَةَ وَكَانَتْ أُمُّ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ وَهِيَ تُدْعَى أُمَّ سُلَيْمٍ وَكَانَتْ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ كَانَ أَخًا لِأَنَسٍ لِأُمِّهِ وَكَانَتْ أَعْطَتْ أُمُّ أَنَسٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِذَاقًا لَهَا فَأَعْطَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أُمَّ أَيْمَنَ مَوْلَاتَهُ أُمَّ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَأَخْبَرَنِي

أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمَّا فَرَغَ مِنْ قِتَالِ أَهْلِ خَيْبَرَ وَانْصَرَفَ إِلَى الْمَدِينَةِ رَدَّ الْمُهَاجِرُونَ إِلَى الأَنْصَارِ مَنَائِحَهُمُ الَّتِي كَانُوا مَنَحُوهُمْ مِنْ ثِمَارِهِمْ قَالَ فَرَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أُمِّي عِذَاقَهَا وَأَعْطَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أُمَّ أَيْمَنَ مَكَانَهُنَّ مِنْ حَائِطِهِ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَكَانَ مِنْ شَأْنِ أُمِّ أَيْمَنَ أُمِّ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهَا كَانَتْ وَصِيفَةً لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَكَانَتْ مِنَ الْحَبَشَةِ فَلَمَّا وَلَدَتْ آمِنَةُ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعْدَ مَا تُوُفِّيَ أَبُوهُ فَكَانَتْ أُمُّ أَيْمَنَ تَحْضُنُهُ حَتَّى كَبِرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَعْتَقَهَا ثُمَّ أَنْكَحَهَا زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ ثُمَّ تُوُفِّيَتْ بَعْدَ مَا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِخَمْسَةِ أَشْهُرٍ

4578-70/1- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele de tahdis edip, dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Muhâcirler Mekke'den Medine'ye geldiklerinde ellerinde hiçbir şey bulunmadan Medine'ye gelmişlerdi. Ensar ise arazi ve akar sahibi kimselerdi. Bunun üzerine Ensar Muhâcirlerle -çalışma ve bakım işlerini kendileri üstlenmek şartı ile- her yıl mallarının mahsullerinin yarısını onlarla bölüştü. Enes b. Malik'in annesi de -ki Um Süleym diye bilinir ve kendisi Abdullah b. Ebu Talha'nın annesi idi, o da Enes'in anne bir kardeşi idi.- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kendisine ait birkaç hurma ağacını vermişti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onları azadlısı Üsâme b. Zeyd'in annesi Um Eymen'e vermişti.

İbn Şihâb, dedi ki: Enes b. Malik'in bana haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayberlilerle savaşmayı bitirip Medine'ye döndüğünde Muhâcirler ensara daha önce bağışlamış oldukları mahsullerini geri verdiler. (Enes), dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de anneme hurma ağacını geri verdi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Eymen'e onların yerine kendi bahçesinden (ağaçlar) verdi.

İbn Şihâb, dedi ki: Üsâme b. Zeyd'in annesi Um Eymen'in bir hususiyeti de Abdullah b. Abdulmuttalib'in hizmetçisi olmasıydı. Kendisi Habeşlilerden'di. Âmine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i babasının vefatından sonra doğurunca Um Eymen de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyüyünceye kadar ona dadılık yaptı. Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu hürriyetine kavuşturdu, sonra onu Zeyd b. Hârise ile nikahladı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatından beş ay sonra vefat etti.[209]

209 Buhari, 2630; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1557

Şerh

"Muhâcirler Mekke'den Medine'ye geldiklerinde ellerinde hiçbir şey olmadan gelmişlerdi... Muhâcirler de Ensar'a kendi mahsullerinden bağışlamış oldukları bağışlarını geri verdiler."

İlim adamları der ki: Muhâcirler Medine'ye gelince Ensar, ağaçlarının bir kısmını onlara mahsullerini bağışlayarak kendilerine tercih etti. Aralarından kimisi bunu katıksız bir bağış olarak kabul etti. Kimisi de ağaçlar için ve arazide çalışmayı şart koşup, mahsullerin yarısını alacağını söyledi. Katıksız bir bağış olarak onu kabul etmekten hoşlanmadı. Bu ise onların üstün bir şahsiyete sahip olmaları ve başkalarının sırtından geçinmekten hoşlanmayışları dolayısı ile idi. Böyle bir şartla çalışmak ise müsakat akdi ve müsakat anlamında bir akit idi. Hayber'i fethettikleri zaman Muhâcirler Hayber'den kendilerine düşen paylarla o bağışlara muhtaç kalmadılar. Bu sebeple o bağışları Ensar'a geri verdiler.

İşte bu hadiste Ensar'ın Muhâcirleri kollayıp gözetlemek ve onları kendilerine tercih etmek sûreti ile ve İslamı sevdikleri müslümanlara ikramda bulundukları, güzel ahlakları ve tertemiz ruhları nefisleri sebebi ile açık ve üstün bir faziletleri ortaya çıkmaktadır. Nitekim yüce Allah da bu hususta tanıklıkta bulunarak: *"Onlardan evvel Medine'yi yurt edinip imana sahip olanlar ise kendilerine hicret edenleri severler..."* (Haşr, 9) buyruğu ile tanıklık etmiş bulunmaktadır.

"Ensar arazi ve akar sahibi kimselerdi." Burada akardan kastı hurma bahçeleri idi. Zeccac, dedi ki: Akar, kökü bulunan her şeye denilir. Özel olarak hurma ağaçlarına akar denileceği de söylenmiştir.

"Enes'in annesi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kendisine ait bir kaç hurma ağacını vermişti." Burada geçen "izak" azk'ın çoğuludur. Azk ise bir hurma ağacı demektir. "Kilab" kelimesinin (köpek anlamındaki) kelbin çoğulu biâr (kuyular)ın da "bir"in çoğulu olması gibi.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onları Um Eymen'e verdi." Bu da bizim daha önce ilim adamlarından naklettiğimiz: Ensar'ın bütün verdikleri müsakat akdi esası ile verilmemişti. Aksine bu verdikleri arasında bağış ve sadece gözetmek maksadı ile verilenleri vardı. İşte bunlar da o türden verilenlerdendir. Bu da Ensar'ın bu ağaçları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bizzat kendisinin, aile halkının, misafirinin yemesi ve bundan istediği kimselere vermesi için dilediği şekilde kullanmak üzere o ağaçların mahsullerini verdiği şeklinde yorumlanır. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ağaçları Um Eymen'e vermişti. Şayet yalnızca kendisinin ondan ya-

rarlanması mübah kılınmış olsaydı O da bunu kendisinden başkasına mübah kılamazdı. Çünkü sadece kendisine mübah kılınmış olanı başkasına mübah kılması caiz değildir. Halbuki kendisine bir şeyin aslı mübah kılınmış olursa onda dilediği gibi tasarruf edebilir.

"Muhâcirler ensara daha önce kendilerine bağışlamış oldukları mahsullerini geri verdiler." Bu da onlara mahsullerin bağışlanmış olduğunun delilidir. Yani mahsuller onlara mübah kılınmıştı. Yoksa ağaçların asılları kendilerine mülk verilmemişti. Eğer ağaçların asılları kendilerine hibe edilmiş olsaydı dönüp hibelerini geri almazlardı. Çünkü kabzedilmesinden sonra hibeden dönüş caiz değildir. Bu ancak sözünü ettiğimiz şekilde bir mübah kılmak işlemi idi. Mübah kılma işleminde ise ne zaman isterse geri dönmesi caizdir. Bununla birlikte Hayber'in fethedilmesi sûreti ile Muhâcirlerin halinde genişlik görülünceye ve onlara ihtiyaçları kalmayıncaya kadar geri dönmediler. Bu durum ortaya çıkınca Muhâcirler onları ensara geri verdiler, ensar da onları kabul etti. Hadis-i şerifte de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara bunu söylediği rivayet edilmiştir.

"İbn Şihâb, dedi ki: Durumu şuydu... O habeşlilerdendi." Bu İbn Şihâb'ın Üsâme b. Zeyd'in annesi Um Eymen'in habeşli olduğunun açıkça bir ifadesidir. Nitekim Vakidi ve başkaları da böyle demişlerdir. Bunun Um Eymen'in fil ashabından olan habeşlilerin esirlerinden olduğunu söyleyen bazı tarihçilerin verdiği bilgi desteklemektedir. Onun Habeşli olmadığı, habeşli olanın bir başka kadın olduğu da söylenmiştir. Üsâme'nin annesi olan Um Eyme'nin adı Bereke'dir. Kendisinin Ubeyd el-Habeşi'den olma oğlu Eymen adı ile künyelenmiştir. Eymen de sahabe olup Hayber günü şehid düşmüştür. Bunu Şafii ve başkaları ifade etmiştir. Daha önce Um Eymen'in durumları ile ilgili bazı bilgiler Kaifler babında geçmiş bulunmaktadır.

٤٥٧٩-٢/٧١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ كُلُّهُمْ عَنِ الْمُعْتَمِرِ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَجُلًا وَقَالَ حَامِدٌ وَابْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ يَجْعَلُ لِلنَّبِيِّ ﷺ النَّخَلَاتِ مِنْ أَرْضِهِ حَتَّى فُتِحَتْ عَلَيْهِ قُرَيْظَةُ وَالنَّضِيرُ فَجَعَلَ بَعْدَ ذَلِكَ يَرُدُّ عَلَيْهِ مَا كَانَ أَعْطَاهُ قَالَ أَنَسٌ وَإِنَّ أَهْلِي أَمَرُونِي أَنْ آتِيَ النَّبِيَّ ﷺ فَأَسْأَلَهُ مَا كَانَ أَهْلُهُ أَعْطَوْهُ أَوْ بَعْضَهُ وَكَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَعْطَاهُ أُمَّ أَيْمَنَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَعْطَانِيهِنَّ فَجَاءَتْ أُمُّ أَيْمَنَ فَجَعَلَتِ الثَّوْبَ فِي

عُنُقِي وَقَالَتْ وَاللَّهِ لَا نُعْطِيكَاهُنَّ وَقَدْ أَعْطَانِيهِنَّ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ يَا أُمَّ أَيْمَنَ اتْرُكِيهِ وَلَكِ كَذَا وَكَذَا وَتَقُولُ كَلَّا وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَجَعَلَ يَقُولُ كَذَا حَتَّى أَعْطَاهَا عَشْرَةَ أَمْثَالِهِ أَوْ قَرِيبًا مِنْ عَشْرَةِ أَمْثَالِهِ

4579-71/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Hamid b. Ömer el-Bekravi ve Muhammed b. Abdula'lâ el-Kaysi hepsi el-Mu'temir'den -lafız İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Mu'temir b. Süleyman et-Teymi babasından tahdis etti, o Enes'den rivayet ettiğine göre bir adam -Hamid ve İbn Abdu'l-A'lâ ise: Adam, dedi.- Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kendi arazisindeki bir kaç hurma ağacını tahsis ederdi. Nihayet Kurayza ve Nadir'i fethetmek ona nasip olunca, bundan sonra adamın daha önce kendisine verdiğini geri vermeye başladı.

Enes, dedi ki: Benim aile halkım da bana Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip kendi ailesinin daha önce ona verdiklerini ya da bir kısmını istemek üzere beni gönderdiler. Allah'ın nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise onları Um Eymen'e vermişti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittim o da bana onları verdi. Bu sefer Um Eymen gelerek elbiseyi boynuma doladı ve: Allah'a yemin olsun ki onları bana (Allah Rasûlü) vermişken biz onları sana vermeyeceğiz, dedi. Bunun üzerine Allah'ın Nebisi: *"Ey Um Eymen! Onu bırak sana şunları şunları vereceğim"* buyurdukça o: Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan hakkı için hayır diyordu. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine on mislini yahut da on misline yakınını verinceye kadar sana şu kadar vereceğim deyip durdu.[210]

Şerh

Um Eymen kıssasında onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine on mislini teklif edinceye kadar yapılan bağışları geri vermek istemediği bildirilmektedir. Böyle davranmasının sebebi verilen bu ağaçların ebedi olarak hibe verilip, asıllarının da mülkiyet olarak bağışlandığını zannetmiş olması idi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise bunları geri isterken onun gönlünü etmek istemişti. Bundan dolayı razı oluncaya kadar ona vereceği karşılığı artırıp durdu. Bütün bunları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisi bağış olarak ve üzerindeki dadılık ve terbiye hakkı sebebi ile ona ikram olmak üzere vadetmişti.

"Allah'a yemin olsun ki onları sana vermeyeceğiz." Bütün nüshalarda "onları sana vermeyeceğiz" anlamındaki kaf harfinden sonra elif vardır ve

210 Buhari, 3128 -muhtasar olarak-, 4030 -muhtasar olarak-, 4120; Tuhfetu'l-Eşrâf, 877

bu doğrudur. Böylelikle kaf harfinin fethasını işba ile (üzerinde basa basa) söylemiş böylelikle ondan elife dönüşmüş gibidir.

٢٥/٢٧- بَاب جَوَازِ الْأَكْلِ مِنْ طَعَامِ الْغَنِيمَةِ فِي دَارِ الْحَرْبِ

25/27- GANİMET YİYECEĞİNDEN YEMENİN CAİZ OLDUĞU BABI

٤٥٨٠-٧٢/١- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ أَصَبْتُ جِرَابًا مِنْ شَحْمٍ يَوْمَ خَيْبَرَ قَالَ فَالْتَزَمْتُهُ فَقُلْتُ لَا أُعْطِي الْيَوْمَ أَحَدًا مِنْ هَذَا شَيْئًا قَالَ فَالْتَفَتُّ فَإِذَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مُتَبَسِّمًا

4580-72/1- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Süleyman -yani b. el-Muğire- tahdis etti, bize Humeyd b. Hilal, Abdullah b. Muğaffel'den şöyle dediğini tahdis etti: Hayber gününde bir tulum iç yağı ele geçirdim. Onu sıkı sıkı tuttum ve: Bugün bundan kimseye bir şey vermeyeceğim, dedim. Dönüp baktığımda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana gülümsemekte olduğunu gördüm.[211]

٤٥٨١-٧٣/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنِي حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُغَفَّلٍ يَقُولُ رُمِيَ إِلَيْنَا جِرَابٌ فِيهِ طَعَامٌ وَشَحْمٌ يَوْمَ خَيْبَرَ فَوَثَبْتُ لِآخُذَهُ قَالَ فَالْتَفَتُّ فَإِذَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ

4581-73/2- Bize Muhammed b. Beşşâr el-Abdî tahdis etti, bize Behz b. Esed tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bana Humeyd b. Hilal tahdis edip, dedi ki: Abdullah b. Muğaffel'i şöyle derken dinledim: Hayber gününde bize içinde yiyecek ve iç yağı bulunan bir tulum atıldı. Onu almak üzere ben de ileri atıldım. Dönüp baktığımda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördüm ve ondan utandım.[212]

٤٥٨٢-.../٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ جِرَابٌ مِنْ شَحْمٍ وَلَمْ يَذْكُرْ الطَّعَامَ

211 Buhari, 3153, 4214, 5508; Ebu Davud, 2702; Nesai, 4447; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9656
212 4580 numaralı hadisin kaynakları

4582-.../3- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti ancak o: (İçinde) iç yağı bulunan bir tulum" demiş ve "yiyecek" lafzını zikretmemiştir.[213]

Şerh

(4580-4582 numaralı hadisler)

Bu babta Abdullah b. Muğaffel'in Hayber gününde eline bir tulum iç yağı geçirdiği ile ilgili hadis yer almaktadır. Bir rivayette ise (4581) "bize içinde yiyecek ve iç yağı bulunan bir tulum atıldı demiştir." Cirab: tulum cim harfi kesreli ve fethalı olmak üzere iki türlü söylenir (cerab şeklinde) Kesreli söyleyiş ise daha fasih ve daha meşhurdur. Deriden yapılmış bir kaba denilir.

Bu hadis-i şerifte dar-ı harbde ganimet malı olan yiyecekten yemenin mübah olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Kadı Iyâz, dedi ki: Müslümanlar dar-ı harbde bulundukları sürece harbilerin yemeklerinden yemenin caiz olduğu üzerinde ilim adamları icma etmişlerdir. Ondan ihtiyaçları kadarı ile yerler. İmamın izni ile de izni olmadan da caizdir. İlim adamlarından hiçbir kimse onun iznini şart koşmuş değildir. Zührî bundan müstesnadır. Büyük bir çoğunlukla da o yiyecekten dar-ı islamın mamur bölgelerine bir şeyler alıp çıkarmasının caiz olmadığını söylemişlerdir. Eğer çıkaracak olursa onu tekrar ganimetler arasına katması gerekir. Evzâî ise gerekmez demiştir. İlim adamlarının icmaları ile dar-ı harbde olsun başkaları olsun ondan bir şey satmak caiz değildir. Ganimet alanların dışındakilere ondan herhangi bir şey satılacak olursa onun bedeli onun ganimeti sayılır.

Savaş halinde iken onların bineklerine binip, elbiselerini giymek ve silahlarını kullanmak icma ile caizdir. Bunun için imamın iznine ihtiyaç yoktur. Evzâî ise iznini şart kabul ederek diğer fukahaya muhalefet etmiştir.

Bu hadiste yahudilerin kestikleri hayvanların iç yağlarını yemenin caiz olduğuna delildir. Hayvanların iç yağlarını yemek yahudilere haram kılınmış olsa dahi. Bu, Malik, Ebu Hanife, Şafii ve ilim adamlarının büyük çoğunluğunun görüşüdür. Şafii, Ebu Hanife ve cumhur bunda mekruhluk yoktur derken Malik mekruhtur demiştir. Maliki mezhebine mensup Eşheb ve İbnu'l-Kasım ile İmam Ahmed mezhebine mensup bazı ilim adamları bu iç yağlarının haram olduğunu söylemişlerdir. Bu görüş Malik'den de nakledilmiştir. Şafii ve cumhur yüce Allah'ın: *"Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helaldir"* (Maide, 5) buyruğunu delil göstermişlerdir. Müfessirler der ki: Bun-

---

213 4580 numaralı hadisin kaynakları

dan maksat kesilerek eti yenilen hayvanlardır. Yüce Allah bunlardan et olsun iç yağı olsun başka bir şey olsun hiçbir şeyi bunlardan istisna etmiş değildir.

Ayrıca bu hadisten kitap ehlinin kestiklerinin helal olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. Bu da icma ile kabul olunmuş bir husustur. Şia dışında buna muhalif kanaat belirten yoktur. Bizim ve cumhurun mezhebinde ise bunun mübah olduğudur. Bunları keserken yüce Allah'ın adını anıp anmamış olmaları arasında da bir fark yoktur. Bazıları ise yüce Allah'ın adını anmadıkları sürece helal olmaz demişlerdir. Şayet mesih adına yahut bir kilise ve benzeri varlıklar adına kesecek olurlarsa bize göre o kestikleri helal değildir. İlim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle demiştir. Allah en iyi bilendir.

"Dönüp baktığımda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördüm ve ondan utandım." Bununla o tulumu almaktaki aşırı istekli olduğumu görünce utandım. Yahut da bugün kimseye bundan bir şey vermiyorum sözünü söylediği için utandım demek istiyor. Allah en iyi bilendir.

٢٦/٢٨- بَاب كِتَابِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى هِرَقْلَ يَدْعُوهُ إِلَى الْإِسْلَامِ

26/28- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN İSLAMA DAVET ETMEK ÜZERE HİRAKL (HERAKLİYUS)A GÖNDERDİĞİ MEKTUP BABI

٤٥٨٣-١/٧٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ أَخْبَرَهُ مِنْ فِيهِ إِلَى فِيهِ قَالَ انْطَلَقْتُ فِي الْمُدَّةِ الَّتِي كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَبَيْنَا أَنَا بِالشَّأْمِ إِذْ جِيءَ بِكِتَابٍ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى هِرَقْلَ يَعْنِي عَظِيمَ الرُّومِ قَالَ وَكَانَ دَحْيَةُ الْكَلْبِيُّ جَاءَ بِهِ فَدَفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ بُصْرَى فَدَفَعَهُ عَظِيمُ بُصْرَى إِلَى هِرَقْلَ فَقَالَ هِرَقْلُ هَلْ هَاهُنَا أَحَدٌ مِنْ قَوْمِ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ قَالُوا نَعَمْ قَالَ فَدُعِيتُ فِي نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَدَخَلْنَا عَلَى هِرَقْلَ فَأَجْلَسَنَا بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ أَيُّكُمْ أَقْرَبُ نَسَبًا مِنْ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ فَقُلْتُ أَنَا فَأَجْلَسُونِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَجْلَسُوا أَصْحَابِي خَلْفِي ثُمَّ دَعَا بِتَرْجُمَانِهِ فَقَالَ لَهُ قُلْ لَهُمْ إِنِّي سَائِلٌ هَذَا عَنْ الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ

أَنَّهُ نَبِيٌّ فَإِنْ كَذَبَنِي فَكَذِّبُوهُ قَالَ فَقَالَ أَبُو سُفْيَانَ وَايْمُ اللهِ لَوْلَا مَخَافَةُ أَنْ يُؤْثَرَ عَلَيَّ الْكَذِبُ لَكَذَبْتُ ثُمَّ قَالَ لِتَرْجُمَانِهِ سَلْهُ كَيْفَ حَسَبُهُ فِيكُمْ قَالَ قُلْتُ هُوَ فِينَا ذُو حَسَبٍ قَالَ فَهَلْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مَلِكٌ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ وَمَنْ يَتَّبِعُهُ أَشْرَافُ النَّاسِ أَمْ ضُعَفَاؤُهُمْ قَالَ قُلْتُ بَلْ ضُعَفَاؤُهُمْ قَالَ أَيَزِيدُونَ أَمْ يَنْقُصُونَ قَالَ قُلْتُ لَا بَلْ يَزِيدُونَ قَالَ هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَ فِيهِ سَخْطَةً لَهُ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ قَاتَلْتُمُوهُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَكَيْفَ كَانَ قِتَالُكُمْ إِيَّاهُ قَالَ قُلْتُ تَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ سِجَالًا يُصِيبُ مِنَّا وَنُصِيبُ مِنْهُ قَالَ فَهَلْ يَغْدِرُ قُلْتُ لَا وَنَحْنُ مِنْهُ فِي مُدَّةٍ لَا نَدْرِي مَا هُوَ صَانِعٌ فِيهَا قَالَ فَوَاللهِ مَا أَمْكَنَنِي مِنْ كَلِمَةٍ أُدْخِلُ فِيهَا شَيْئًا غَيْرَ هَذِهِ قَالَ فَهَلْ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ لِتَرْجُمَانِهِ قُلْ لَهُ إِنِّي سَأَلْتُكَ عَنْ حَسَبِهِ فَزَعَمْتَ أَنَّهُ فِيكُمْ ذُو حَسَبٍ وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْعَثُ فِي أَحْسَابِ قَوْمِهَا وَسَأَلْتُكَ هَلْ كَانَ فِي آبَائِهِ مَلِكٌ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا فَقُلْتُ لَوْ كَانَ مِنْ آبَائِهِ مَلِكٌ قُلْتُ رَجُلٌ يَطْلُبُ مُلْكَ آبَائِهِ وَسَأَلْتُكَ عَنْ أَتْبَاعِهِ أَضُعَفَاؤُهُمْ أَمْ أَشْرَافُهُمْ فَقُلْتَ بَلْ ضُعَفَاؤُهُمْ وَهُمْ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ وَسَأَلْتُكَ هَلْ كُنْتُمْ تَتَّهِمُونَهُ بِالْكَذِبِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ مَا قَالَ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا فَقَدْ عَرَفْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَدَعَ الْكَذِبَ عَلَى النَّاسِ ثُمَّ يَذْهَبَ فَيَكْذِبَ عَلَى اللهِ وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَرْتَدُّ أَحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ دِينِهِ بَعْدَ أَنْ يَدْخُلَهُ سَخْطَةً لَهُ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ إِذَا خَالَطَ بَشَاشَةَ الْقُلُوبِ وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَزِيدُونَ أَوْ يَنْقُصُونَ فَزَعَمْتَ أَنَّهُمْ يَزِيدُونَ وَكَذَلِكَ الْإِيمَانُ حَتَّى يَتِمَّ وَسَأَلْتُكَ هَلْ قَاتَلْتُمُوهُ فَزَعَمْتَ أَنَّكُمْ قَدْ قَاتَلْتُمُوهُ فَتَكُونُ الْحَرْبُ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سِجَالًا يَنَالُ مِنْكُمْ وَتَنَالُونَ مِنْهُ وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ تُبْتَلَى ثُمَّ تَكُونُ لَهُمُ الْعَاقِبَةُ وَسَأَلْتُكَ هَلْ يَغْدِرُ فَزَعَمْتَ أَنَّهُ لَا يَغْدِرُ وَكَذَلِكَ الرُّسُلُ لَا تَغْدِرُ وَسَأَلْتُكَ هَلْ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ فَزَعَمْتَ أَنْ لَا فَقُلْتُ لَوْ قَالَ هَذَا الْقَوْلَ أَحَدٌ قَبْلَهُ قُلْتُ رَجُلٌ ائْتَمَّ بِقَوْلٍ قِيلَ قَبْلَهُ قَالَ ثُمَّ قَالَ بِمَ يَأْمُرُكُمْ قُلْتُ يَأْمُرُنَا بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالصِّلَةِ وَالْعَفَافِ قَالَ إِنْ يَكُنْ مَا تَقُولُ فِيهِ حَقًّا فَإِنَّهُ نَبِيٌّ وَقَدْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنَّهُ خَارِجٌ وَلَمْ أَكُنْ أَظُنُّهُ مِنْكُمْ وَلَوْ أَنِّي أَعْلَمُ

أَنِّي أَخْلُصُ إِلَيْهِ لَأَحْبَبْتُ لِقَاءَهُ وَلَوْ كُنْتُ عِنْدَهُ لَغَسَلْتُ عَنْ قَدَمَيْهِ وَلَيَبْلُغَنَّ مُلْكُهُ مَا تَحْتَ قَدَمَيَّ قَالَ ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَرَأَهُ فَإِذَا فِيهِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ إِلَى هِرَقْلَ عَظِيمِ الرُّومِ سَلَامٌ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَدْعُوكَ بِدِعَايَةِ الْإِسْلَامِ أَسْلِمْ تَسْلَمْ وَأَسْلِمْ يُؤْتِكَ اللهُ أَجْرَكَ مَرَّتَيْنِ وَإِنْ تَوَلَّيْتَ فَإِنَّ عَلَيْكَ إِثْمَ الْأَرِيسِيِّينَ وَ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَنْ لَا نَعْبُدَ إِلَّا اللهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قِرَاءَةِ الْكِتَابِ ارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ عِنْدَهُ وَكَثُرَ اللَّغْطُ وَأَمَرَ بِنَا فَأُخْرِجْنَا قَالَ فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي حِينَ خَرَجْنَا لَقَدْ أَمِرَ أَمْرُ ابْنِ أَبِي كَبْشَةَ إِنَّهُ لَيَخَافُهُ مَلِكُ بَنِي الْأَصْفَرِ قَالَ فَمَا زِلْتُ مُوقِنًا بِأَمْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ سَيَظْهَرُ حَتَّى أَدْخَلَ اللهُ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ

4583-74/1- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî, İbn Ebu Ömer, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd -lafız İbn Râfi'e ait olmak üzere- tahdis etti. İbn Râfi' ve İbn Ebu Ömer bize Abdurrezzak tahdis etti derken diğer ikisi haber verdi, dedi. (Abdurrezzak), dedi ki: Bize Ma'mer Zührî'den haber verdi, o Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o İbn Abbas (radıyallâhu anh)'dan rivayet ettiğine göre Ebu Süfyan kendisine ağzından ağzına haber vererek, dedi ki: Benimle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasındaki (antlaşma) müddetinde gittim. Ben Şam topraklarında iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Hirakl'e -yani Rumların büyüğüne- gönderilen mektup getirildi. Bu mektubu Dihye el-Kelbi getirmişti. Onu Busra'nın büyüğüne teslim etti. Busra'nın büyüğü onu Hirakl'e verdi. Bu sefer Hirakl: Burada kendisinin bir nebi olduğunu iddia eden bu adamın kavminden herhangi bir kimse var mı, dedi. Huzurundakiler: Evet, dediler.

(Ebu Süfyan devamla), dedi ki: Kureyşlilerden bir kaç kişi ile birlikte çağırıldım. Hirakl'in huzuruna girdik. Bizi önünde oturttu ve: Kendisinin bir nebi olduğunu ileri süren bu adama neseb itibari ile hanginiz daha yakındır, dedi. Ebu Süfyan, dedi ki: Ben deyince beni önüne oturttular. Arkadaşlarımı da arkama oturttular. Sonra tercümanını çağırttı ve ona, dedi ki: Onlara şunu söyle: Ben kendisinin bir nebi olduğunu ileri süren bu adam hakkında soru soracağım. Eğer bu bana yalan söylerse siz de onu yalanlayınız.

Ebu Süfyan, dedi ki: Allah'a yemin olsunki, eğer benim yalan söylediğimin nakledileceği korkusu olmasaydı kesinlikle yalan söyleyecektim.

Sonra tercümanına: Buna sor. Onun aranızdaki şerefi nasıldır?, dedi. Ben: O aramızda şerefli asil birisidir, dedim.

Hirakl: Onun atalarından kral birisi var mıydı?, dedi. Ben: Hayır, dedim.

Peki bu söylediklerini söylemeden önce onu yalan söylemekle itham eder miydiniz?, dedi. Ben: Hayır, dedim.

Peki ona kimler uyuyor, insanların eşrafı mı yoksa zayıfları mı?, dedi. Ben: Hayır, zayıfları, dedim.

Artıyorlar mı yoksa eksiliyorlar mı?, dedi. Ben: Hayır aksine artıyorlar, dedim.

Onlardan herhangi bir kimse dinine girdikten sonra onu beğenmediği için dininden dönüyor mu?, dedi. Ben: Hayır, dedim.

Peki onunla hiç savaştınız mı?, dedi. Ben: Evet, dedim.

Onunla savaşınız nasıldı?, dedi. Ben: Savaş bizimle onun arasında nöbetleşedir. Bazen O bize karşı zafer kazanır, bazen biz O'na karşı zafer kazanırız, dedim.

Peki sözünde durmadığı oluyor mu?, dedi. Ben: Hayır, ama biz bir süreliğine onunla (ateşkes) antlaşması yapmış bulunuyoruz. Bu süre zarfında ne yapacağını bilemiyoruz, dedim.

(Ebu Süfyan), dedi ki: Allah'a yemin olsun ki, bunun dışında araya bir şeyler sokuşturacağım başka bir kelime bulma imkanım olmadı.

O: Peki bu sözü ondan önce kimse söyledi mi?, dedi. Ben: Hayır, dedim. Bu sefer tercümanına şunları söyledi: Ona de ki: Ben sana onun şerefi asaleti hakkında sordum, onun aranızda soylu birisi olduğunu söyledin. İşte rasuller kavimleri arasında böyle soylulardan gönderilir, dedi. Yine ben sana onun ataları arasında hükümdar kimse var mıydı? diye sordum, sen hayır, dedi.n. İşte derim ki: Eğer onun ataları arasında bir hükümdar bulunmuş olsaydı ben de bu atalarının mülkünü isteyen bir adamdır derdim. Sana ona uyan insanların zayıfları mı yoksa şereflileri mi olduğunu sordum. Sen hayır zayıflarıdır, dedi.n. İşte rasullere uyanlar bunlardır. Sana: Bu söylediklerini söylemeden önce onu yalancılıkla itham ediyormuydunuz? diye sordum sen hayır, dedi.n. Ben biliyorum ki insanlara yalan söylemezken kalkıp da Allah'a yalan söyleyecek değildir. Sana: Dinine girdikten sonra onun dinini beğenmediği için aralarından dininden dönen var mı, dedim. Sen hayır, dedi.n. İşte kalplere girip onlara genişlik verdiği zaman iman böyledir. Sana

artıyorlar mı eksiliyorlar mı, dedim. Onların arttıklarını söyledin. İşte tamamlanıncaya kadar iman böyledir. Sana onunla savaştınız mı? diye sordum, sen onunla savaştığınızı ve savaşın sizinle onun arasında nöbetleşe (zaferin dönüp durduğunu) bazen onun size karşı zafer kazandığını bazen sizin ona zafer kazandığınızı söyledin. İşte rasuller böyledir. Sınanırlar, sonra da güzel akibet onların olur. Sana sözünde durmamazlık ediyor mu, dedim. Sözünü bozmadığını söyledin. İşte rasuller böyledir. Sözlerini bozmazlar. Sana bu sözü ondan önce kimse söyledi mi? diye sordum. Sen hayır, dedi.n. Derim ki: Eğer bu sözü ondan başka birisi söylemiş olsaydı işte bu adam da o kendisinden önce söylenen söze uyuyor derdim.

(Ebu Süfyan), dedi ki: Sonra: Size neyi emrediyor?, dedi. Ben: Bize namazı, zekâtı, akrabalık bağını gözetmeyi, iffetli olmayı emrediyor, dedim.

O: Eğer onunla ilgili söylediklerin gerçek ise şüphesiz ki o bir nebidir. Ben onun çıkacağını biliyordum. Ama sizden çıkacağını da sanmıyordum. Eğer onun yanına ulaşabileceğimi bilseydim gerçekten onunla kavuşmak isterdim. Şayet onun yanında olsaydım kesinlikle ayaklarını yıkardım. Yemin ederim ki, onun mülkü şu ayaklarımın bastığı yere kadar ulaşacaktır, dedi.

(Ebu Süfyan) devamla, dedi ki: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mektubunun getirilmesini istedi ve onu okudu. Mektupta şunlar yazıyordu: *"Rahman Rahim Allah'ın adı ile. Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *Muhammed'den Rumların büyüğü Hirakl'e. Selam hidayete tabi olanlara. İmdi ben seni İslam daveti ile çağırıyorum. Müslüman ol kurtulursun. Müslüman ol Allah sana ecrini iki defa versin. Şayet yüz çevirecek olursan çiftçilerin, ırgatların ve baliğ senin üzerine olacaktır. Ve "ey kitap ehli, bizimle sizin aranızda dosdoğru adaletli bir söze gelin. Allah'tan başkasına ibadet etmeyelim Ona hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp kimimiz kimimizi rabler edinmesin. Eğer yüz çevirecek olurlarsa şahit olun ki biz muhakkak müslümanlarız deyin."* (Ali İmran, 64)

Mektubun okunması bitince onun yanında sesler yükseldi ve gürültü çoğaldı. Verdiği emir ile dışarı çıkarıldık.

Ebu Süfyan, dedi ki: Ben dışarı çıktığımız zaman arkadaşlarıma: Ebu Kebşe'nin oğlunun işi gerçekten büyük bir hal almış bulunuyor. Baksanıza Asfaroğullarının kralı dahi ondan korkuyor, dedim.

(Ebu Süfyan), dedi ki: O andan itibaren ben, Allah İslam'ı içime yerleştirinceye kadar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in işinin kesinlikle zafer kazanacağına inandım.[214]

---

214 Buhari, 7, 51 -muhtasar olarak-, 2681 -muhtasar olarak-, 2804 -muhtasar olarak-, 2941,

٤٥٨٤-.../٢- وَحَدَّثَنَاه حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ وَكَانَ قَيْصَرُ لَمَّا كَشَفَ اللَّهُ عَنْهُ جُنُودَ فَارِسَ مَشَى مِنْ حِمْصَ إِلَى إِيلِيَاءَ شُكْرًا لِمَا أَبْلَاهُ اللَّهُ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَقَالَ إِثْمَ الْيَرِيسِيِّينَ وَقَالَ بِدَاعِيَةِ الْإِسْلَامِ

4584-.../2- Bunu bize Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de tahdis edip, dedi ki: Bize Yakub -ki o b. İbrahim b. Sa'd'dır- tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan bu isnad ile rivayet etti ve hadiste şunları ekledi: Allah Fars ordularını Kayser'in üzerinden püskürtünce (Kayser onları yenilgiye uğratınca) Hams'dan İlya'ya yüce Allah'ın kendisine ihsan etmiş olduğu bu nimete şükür olmak üzere yürüdü. Hadiste ayrıca: "Allah'ın kulu ve Muhammed'den" ve: " (çiftçiler ve ırgatlar anlamındaki el-erisîyin lafzı yerine) "yerisîyin" ve: (İslam daveti ile anlamındaki bidiâyetil İslam yerine) bideâyetil İslam" dedi.[215]

Şerh

"Hirakl" he harfi kesreli re harfi fethalı kaf sakindir. Meşhur olan bu söyleyiştir. Hirkıl da söylenir. Bunu Cevheri Sihahı'nda nakletmiştir. Bu onun özel ismi olup lakabı Kayser'dir.

"Ebu Süfyan: Benimle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) arasındaki (Hudeybiye antlaşması) süresi içerisinde gittim." Sözleri ile kastettiği Hudeybiye günü yapılan barış antlaşmasıdır. Hudeybiye barışı hicretin 6. yılının sonlarında olmuştu.

"Dihye el-Kelbi" dal harfi kesreli ve fethalı (dahye) de okunur. İki meşhur söyleyiştir. Hangisinin daha tercihe değer olduğu hususunda ihtilaf vardır. İbnu's-Sikkit ise sadece kesreli (dihye) söyleneceğini başka türlü söyleyişin olmadığını iddia etmiştir. Ebu Hatim es-Sicistani ise yalnızca fethalı (dahye) denileceğini başka türlü söylenemeyeceğini ileri sürmüştür.

"Busra'nın büyüğü" Busra be harfi ötreli olarak söylenir, Havran şehri odur. Kalesi bulunan ve Şam ile Hicaz arasında verimli yerleri bulunan bir yerdir. "Busra'nın büyüğü"den kasıt Busra emiri idi. Hirakl hakkında: Nebi

2978 -muhtasar olarak-, 3174, 4553, 5980 -muhtasar olarak-, 6260 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 5136 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 2718 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4850

215 4583 numaralı hadisin kaynakları

(sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında soru sormak üzere neseben ona hangilerinin daha yakın olduğunu sordu." İlim adamları der ki: Neseben ona yakın olanı sormasının sebebi böyle birisinin onun durumunu daha iyi bilmesi ve nesebi hakkında ve başka hususlarda yalan söyleme ihtimalinin daha uzak olmasıdır. Sonra bunu da pekiştirerek Ebu Süfyan'ın arkadaşlarına: "Eğer bana yalan söylerse siz de onu yalanlayın" dedi. Yani ondan utanarak yalan söylerse onu yalanlamayıp susmayın.

"Arkadaşlarımı da arkama oturttular." Kimi ilim adamı, dedi ki: Böyle yapması yalan söyleyecek olursa onu yalanlamalarının kendilerine daha kolay gelmesi içindi. Çünkü yüzüne yalancı olduğunu söylemek onun karşısında durma haline göre daha kolaydır. Tercümanını çağırdı" tercüman kelimesinde te harfi ötreli ve fethalı olarak da söylenir. Fethalı söyleniş daha fasihtir. Tercüman ise bir dilden bir başka dile ibareyi çeviren kişidir. Bu kelimede "te" harfi kelimenin asli harflerindendir. Dil bilginleri Cevheri'nin bunu zahid bir harf kabul etmesini reddetmişlerdir.

"Benim yalan söylediğimin nakledilmesinden korkmasaydım yalan söyleyecektim." Yani eğer benim arkadaşlarımın kavmime yalan söylediğimi aktaracaklarından ve ülkemde kavmimin bunu dillerine dolayacaklarından korkmasaydım ona olan nefretimden ve onun küçük düşürülmesini çok sevdiğimden ötürü aleyhine yalan söyleyecektim.

İşte bu ifadeler yalan söylemenin İslam'da çirkin olduğu gibi cahiliye döneminde de çirkin olduğunu açıklamaktadır. Buhari'nin rivayetinde ise: "Eğer aleyhimde yalan söylediğimi nakledeceklerinden utanmasaydım, şüphesiz onun hakkında yalan söyleyecektim" denilmektedir.

"Aranızda onun hasebi (şanı şerefi) nasıldır." Yani onun soyu nasıldır demektir.

"Atalarından hükümdar kimse var mıydı?" Bu Sahih-i Müslim'in bütün nüshalarında bu şekildedir. Buhari Sahihi'nde ise: "Ataları arasında (hükümdar anlamındaki melik yerine) malik bir kimse var mıydı" şeklindedir. Burada lafız iki şekilde rivayet edilmiştir. Birincisi "min" lafzının mim harfi kesreli olarak ve "melik" lafzının da mim harfi fethalı lam harfi kesreli olarak rivayet edilmiştir. İkincisi ise "men: kimse" mim harfi fethalı olarak (melik lafzı da) mazi bir fiil olarak "meleke" diye rivayet edilmiştir.[216] Her ikisi de doğrudur ama birinci şekil daha meşhur ve daha doğrudur. Ayrıca bunu Müslim'in "min" lafzı olmadan zikrettiği rivayet de bunu desteklemektedir.

216 Bu ikinci şekle göre bu ibare: Atalarından hükümdarlığa gelen bir kimse var mı, anlamında olur. (Çeviren)

"Ona insanların şereflileri mi uyuyor yoksa zayıfları mı?" Burada şereflilerinden kasıt büyükleri ve aralarında şan ve şeref sahibi kimselerdir.

"Ondan (dininden) tiksinerek" burada sehat: bir şeyden tiksinmek ve onu beğenmemek anlamındadır.

"Savaş bizimle onun arasında nöbetleşedir." Buradaki "sicâl" kelimesi bir defasında biz bir defasında o (galip geliyoruz) demektir., dediklerine göre bunun aslı su dolu kova anlamındaki "siccil"den gelmiştir. Su çeken iki kişinin her biri bir sicil (kova) ile su çeker.

"Sözünde durmadığı oluyor mu?" Gadretmek verilen söze bağlı kalmamak demektir.

"Biz onunla bir (ateşkes) süresindeyiz. Bu süre içinde ne yapacağını bilemiyoruz." Burada kastettiği Hudeybiye günü yapılan ateşkes ve barış antlaşması süresidir.

"İşte Rasuller bu şekilde kavimlerinin asilleri arasında gönderilir." Yani kavimlerinin en şerefli ve soyları en asil kimseler arasında gönderilir. Denildiğine göre bundaki hikmet ise onun bâtıl şeyleri almasından daha uzak ve insanların ona boyun eğmeleri ihtimalini daha yükselten bir hal olmasıdır.

"Güçsüzler Rasullere tabi olanlardır." Çünkü şerefli kimseler kendileri gibi bir kimsenin önlerine geçmesini kendilerine yedirmezler. Zayıflar ise bundan rahatsız olmadıklarından çabucak itaate girer ve hakka uyarlar. Herakliyus'ün irtidat hakkında soru sormasının sebebi ise kesin olan bir işi basiret ile kabul eden bir kimsenin ondan dönmesinin sözkonusu olmamasından dolayıdır. Bâtıllara giren kimselerin durumu ise böyle değildir. Sözünde durmaması ile ilgili soru sorması ise dünyalık isteyen bir kimse sözünde durmamaya ve buna benzer dünyalığı elde etmeye kendisini ulaştıracak başka hususları işlemeye aldırmaz. Âhireti isteyen bir kimse ise sözünde durmamak ve buna benzer çirkin işleri yapmaz.

"İşte iman kalplere genişlik verirse..."den kasıt, kalplere verdiği genişliktir. (Genişlik anlamındaki) beşâşet asıl itibari ile uzaktan gelen bir kimseye karşı gösterilen iyi muamele ve onu görmekten ötürü sevinci açığa vurmaktır. Bunun için "beşşebihi ve tebeşbeşe" denilir.

"İşte rasuller bu şekilde sınanır sonra güzel akibet onların olur." Yani yüce Allah çokça sabretmeleri, yüce Allah'a itaat yolunda bütün takatlerini ortaya koymaları sûreti ile ecirlerini büyültmek için böylelikle onları sınar.

"Bize namazı, zekâtı, akrabalık bağını gözetmeyi ve iffeti emrediyor, dedim." Sıla, akrabalık bağını ve yüce Allah'ın bitiştirilmesini emrettiği bütün

hususları gözetmektir. Bu da iyilik yapmak, ikramda bulunmak ve güzel bir şekilde onları koruyup kollamakla olur. Afaf (iffetlilik) haramlardan ve mertlikle bağdaşmayan hususlardan uzak durmak demektir. El-Muhkem adlı eserin sahibi (İbn Side), dedi ki: İffet helal olmayan ve övülmeyen işlerden uzak durmak demektir. İffetli erkeğe affun ve afifun denilir, kadına afife denilir. Afifin çoğulu aife ve a'fa diye gelir.

"Eğer söyledikleri doğru ise şüphesiz ki o bir nebidir." İlim adamları der ki: Hirakl söylediği bu sözleri eski kitaplardan öğrenmiştir. Çünkü Tevrat'da bu ve buna yakın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çeşitli alametleri yer almıştır. Onu alametlerinden tanıdı. Nübüvvete dair kesin delil ise olağanüstü apaçık mucizedir. el-Mâzerî böyle demiştir. Allah en iyi bilendir.

"Onun yanına varabileceğimi bilsem onunla görüşmeyi isterdim." Müslim'in Sahihi'nde bu şekildedir. Buharide de: "Onunla karşılaşmak için her türlü zorluğa katlanırdım" şeklindedir. Anlam itibari ile o daha sahihtir. Yani onun yanına ulaşabilmek için zorluklara katlanır ve bu yolda sıkıntılardan yılmazdım. Ama ona ulaşamamaktan korkarım.

Bu söyledikleri ise onun için mazeret teşkil etmez. Çünkü o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in doğru söylediğini bilmişti. Ama krallıktan vazgeçmek istemedi. Başkanlığı isteyip onu İslam'a tercih etti. Bu husus Buhari'nin Sahihi'nde açıkça ifade edilmiştir. Şayet Allah ona hidayet vermeyi murad etseydi Necaşi'ye bu hususta başarı ihsan ettiği gibi ona da -başkanlık elinden gitmeden- başarı ihsan ederdi. Allah'tan muvaffakiyetini dileriz.

"Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mektubunun getirilmesini istedi ve onu okudu... Sizinle bizim aramızda eşit (dosdoğru, adaletli) bir kelimeye gelin..."

Bu mektupta çeşitli temel kaideler ve türlü faydalı hükümler vardır:

1. Kâfirlerle savaşmadan önce İslam'a davet edilirler. Böyle bir davette bulunmak vaciptir. Eğer İslam daveti onlara ulaşmış ise böyle bir davetten önce savaşmak haramdır. Eğer davet onlara ulaşmışsa böyle bir davet de müstehaptır. Bizim mezhebimiz budur.

2. Cihad Kitabı'nın baş taraflarında açıklaması geçmiş bulunan selefin kanaatine muhalif bir mahiyettedir.

3. Vahid haber ile amel etmek icap eder. Aksi taktirde mektubun Dihye ile birlikte gönderilmesinde bir fayda olmazdı. Bu, içtihadı muteber olan kimselerin üzerinde icma ettikleri bir husustur.

4. Mektubun başına bismillahirrahmanirrahim (Rahman Rahim Allah'ın adı ile) yazmak kendisine mektup gönderilen kişi kâfir dahi olsa müstehaptır.

5. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadis-i şerifteki: *"Kendisine el-hamdulillah diye başlanılmayan önemli her bir husus kesiktir"* hadisinde geçen Allah'a hamd etmekten kasıt yüce Allah'ın anılmasıdır. Nitekim bir rivayette "yüce Allah'ın zikri ile" denilmektedir. Bu mektup ise önemli bir işti. Hatta pek büyük önemli işlerden birisi idi. Bu mektuba hamd ile değil de besmele ile başlamış bulunmaktadır.

6. Düşman topraklarına bir iki ayet ve bunun gibi bir bölüm ile yolculuk yapmak ve bunu kâfirlere göndermek caizdir. Düşman topraklarına ise ancak Kur'an-ı Kerim ile gidilmesi yasaklanmıştır. Bundan maksat ise Kur'an'ın tamamı ile yahut onun önemli bir bölümü ile gitmektir. Bu da ayrıca kâfirlerin eline düşmesinden korkulması şartına bağlı olarak yorumlanır.

7. Hadesli (abdestsiz) olanın ve kâfir bir kimsenin Kur'an'dan başka lafızlarla birlikte yazılmış bir yahut birkaç ayete dokunması caizdir.

8. İnsanlar arası yazışma ve mektuplaşmalarda sünnet, mektubu yazan kimsenin önce kendisinden başlayarak (mesela) Zeyd'den Amr'a diye yazmasıdır. Bununla birlikte bu, hakkında ihtilaf edilmiş bir meseledir.

İmam Ebu Cafer "Sınaatül Kitabe" adlı eserinde, dedi ki: İlim adamlarının çoğunluğu -zikrettiğimiz gibi- kendisinin adını yazarak başlaması müstehaptır demişlerdir. Sonra bu hususta çok sayıda hadisler ve eserler (ashabdan gelen rivayetler) zikretmekte ve şunları söylemektedir: İşte bu ilim adamlarının çoğunluğunca sahih kabul edilendir. Çünkü ashabın üzerinde icma ettikleri husus budur. (Devamla), dedi ki: Mektubun baş tarafında ve ünvan kısmında bu hususta bir fark yoktur. Bununla birlikte bir topluluk kendisine mektup yazdığı kimseden başlayarak başında ve ünvan kısmında filan kimseye filandan demesine ruhsat vermişlerdir. Bundan sonra kendi isnadı ile Zeyd b. Sabit'in Muaviye'ye mektup yazarak Muaviye'nin adı ile başladığını ve Muhammed b. el-Hanefi'ye, Bekir b. Abdullah ve Eyyub es-Sahtiyani'nin de bu hususta sakınca olmadığını söylediklerini rivayet etmektedir. Ünvana gelince doğrusu onun üzerine filan kimseye diye yazması filan için yazmamasıdır. Çünkü mektup ona gönderilir. Onun için değil. Ancak mecazi anlamda yazılabilir. İşte ashab ve tabiinden ilim adamlarının çoğunluğunun kabul ettikleri doğru budur.

9. Yazışmada takvalı davranmak ve vera' yolunu tutup ifrad ve tefritten kaçınmak gerekir. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rumların büyüğü Hirakl'e"* buyurmuş. "Rumların kralı (meliki)" dememiştir. Çünkü

İslam dininin hükmü gereğince onun da başkasının da melikliği (mülkiyeti ve sahipliği, egemenliği) yoktur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in velayet yetkisi verip tayin ettiği ya da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in belli bir şart ile kendisine izin verdiği kimsenin velayet verip tayin ettiği kimseler dışındakilerin bir sultanı (otoritesi) yoktur. Kâfirlerin tasarruflarından ise ancak zaruret gereği olanlar geçerlilik kazanır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mektubunda sadece "Hirakl'e" demeyerek ona bir çeşit kibar davranarak "Rumların büyüğü" demiştir. Yani onların tazim edip öne geçirdikleri kişi demektir. Şanı yüce Allah ise İslam'a çağırılan kimseye yumuşak söz söylemeyi emir buyurarak: *"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır"* (Nahl, 25) ve: *"İkiniz de ona yumuşak söz söyleyin"* (Taha, 44) diye ve buna benzer başka buyruklarda bunu dile getirmiştir.

10. Yazışmada belağat, özlü yazmak, anlamlı ve akıcı lafızları seçmek müstehaptır. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Müslüman ol kurtulursun"* buyruğu son derece özlü ve son derece veciz ve belağatlı bir sözdür. İfadedeki cinasın son derece güzel olması ile birlikte pek çok anlamı bir arada ifade etmiştir. Diğer taraftan savaş, esir edilmek ve öldürülmek sûreti ile ülkelerinin ve mallarının alınması ile dünya hayatının rüsvaylığından ve âhiret azabından kurtulmayı da kapsayan bir sözdür.

11. Kitap ehlinden olup Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yetişip, ona iman eden kimseye burada açıkça ifade ettiği gibi iki ecir vardır. Sahih başka bir hadiste de: *"Üç kişiye ecirleri iki defa verilir"* buyurmuş ve aralarında kitap ehlinden olup..." ı saymıştır.

12. Bir dalalete sebep olan yahut da bir hidayetin engellenmesine sebep olan bir kimse günahkâr olur. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer yüz çevirecek olursan çiftçilerin ve ırgatların günahı senin üzerine olacaktır"* buyruğu bunu gerektirmektedir. Yüce Allah'ın: *"Andolsun onlar hem kendi yüklerini hem de kendi yükleri ile birlikte başka bir takım yükleri de taşıyacaklardır."* (Ankebut, 13) buyruğu da bu anlamı dile getirmektedir.

13. Hutbelerde ve yazışmalarda *"emma ba'd: imdi"* demek müstehaptır. Buhari Cumua Kitabı'nda bunun için bir bab dahi açmış ve o babta çok sayıda hadis zikretmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer yüz çevirirsen hiç şüphesiz çiftçilerin ve ırgatların günahı senin üzerinedir"* buyruğu bu şekilde Müslim'in bu ilk rivayetinde "el-erisiyin" diye kaydedilmiştir. Hadisin çeşitli rivayetlerinde de dil bilginlerinin kitaplarında da daha meşhur olan budur. Buna göre bu kelimenin zaptı hususunda çeşitli ihtilaflar vardır. Birincisine göre sin'den

sonra iki ye iledir. İkincisine göre sin'den sonra tek ye iledir. Bu iki şekle göre de hemze fethalı, re harfi şeddesiz ve kesrelidir. Üçüncüsü ise hemze kesreli, re şeddeli ve sin'den sonra tek bir ye ile "el-irrîsin" şeklidir. Müslim'deki ikinci rivayette ve Buhari'nin Sahihi'nin ilk rivayetinde "ismu'l-yerîsiyyin" diye başında fethalı bir ya, sin'den sonra da iki ye ile kaydedilmiştir.

Bu lafızla kimlerin kastedildiği hususunda da ilim adamlarının çeşitli görüşleri vardır.

Bu görüşlerin en sahih ve meşhur olanı, bunların tarlalarda çalışanlar (ırgatlar) ve ziraatçiler (çiftçiler) olduklarıdır. Yani o takdirde sana uyan ve senin emrine bağlı kalan senin yönettiklerinin günahı senin üzerine olur. Bunları sözkonusu ederek yönetiminin altındakilerin hepsine dikkat çekmiş olmaktadır. Çünkü çoğunluğu onlar teşkil ediyordu. Ayrıca onların itaate girmeleri daha çabuktur. Kendisi müslüman olacak olursa onlar da müslüman olurlar. Olmayacak olursa olmazlardı. İşte bu görüş sahih olan görüşdür. Nitekim bizim Beyhakî'nin Delailul Nübüvve adlı kitabında rivayet ettiğimiz bir rivayette ve başkalarında açıkça: *"Şüphesiz çiftçilerin günahı senin üzerine olur"* denilmektedir. Ebu Ubeyd'in el-Enval kitabında zikrettiği bir rivayette de: *"Eğer müslüman olmazsan çiftçiler ile İslam arasında engel olma (onların İslam'a girmelerini engelleme)"* İbn Vehb'in rivayetinde de: *"Ve onların günahları senin üzerinedir"* denilmektedir. Ebu Ubeyd, dedi ki: Burada fellahlardan (çiftçilerden) kasıt yalnız ziraatle uğraşanlar değildir. Aksine onlardan maksat bütün ülkesinin halkı, ahalisidir.

İkinci görüşe göre bunlardan kasıt yahudiler ve hristiyanlardır. Bunlar ise hristiyanlardan arusiye denilen Abdullah b. İris'e uyan kimselerdir. Bunların makalat (denilen çeşitli itikadi kanaatlerin serdedildiği kitap)larda bir takım görüşleri vardır ve bunlara aruisiyun (aryusçüler) denilir.

Üçüncü görüşe göre bunlar, bozuk mezheblere insanları önderlik ederek götüren ve onlara bunları emreden hükümdarlardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Seni İslam'ın daveti ile davet ediyorum"* ifadesindeki "diaye" del harfi kesrelidir, onun daveti ile seni çağırıyorum. Bu da tevhid kelimesidir. Müslim'in bundan sonra zikrettiği diğer rivayette ise: *"Seni İslam'ın diayeti ile çağırıyorum"* denilmektedir ki, bu da birincisi ile aynı anlamdadır. Yani İslam'a davet eden söz ile çağırıyorum demektir. Kadı Iyâz, dedi ki: Buradaki "daiye" kelimesinin davet anlamında olması da mümkündür. Nitekim yüce Allah: *"Onun Allah'tan başka bir açıcısı yoktur"* (Necm, 58) yani açacak yoktur demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Selam hidayete uyanlara"* buyruğu kâfire ilk olarak selam verilmez diyen kimselerin görüşüne bir delildir. Bu mesele ile ilgili görüş ayrılığı vardır. Şafii'nin ve onun mezhebine mensup ilim adamlarının çoğunluğunun ve ilim adamlarının çoğunluğunun görüşüne göre müslüman bir kimsenin kâfire ilk olarak selam vermesi caiz değildir. Selefden pek çok kimse ise bunu caiz görmüşlerdir. Ama bu görüş bu husustaki yasaklayıcı sahih hadisler ile reddolunur. Bu hadisler yüce Allah'ın izni ile ilgili yerinde gelecektir. Başkaları ise onların kalplerini ısındırmak yahut bir ihtiyaç ve benzeri bir sebep ile bunu caiz kabul etmişlerdir.

"Gürültü çoğaldı." Lağat ve lağt: birbirine karışan sözler ve sesler demektir.

"Ebu Kebşe'nin oğlunun işi gerçekten büyüdü." Emira: Büyüdü anlamındadır. İbn Ebu Kebşe'ye gelince, denildiğine göre bu kişi Huzaalılardan Şi'ra (Sirius) yıldızına ibadet eden bir adamdı. Ona ibadet etmek hususunda Araplardan kimse ona uymamıştı. Bu söz ile Ebu Kebşe'nin vakti ile kendilerine muhalefet ettiği gibi dinlerinde kendilerine muhalefet ettiği için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ona benzetmişlerdi.

Biz ez-Zubeyr b. Bekkar'dan, Kitabu'l-Ensab'da şöyle dediğini rivayet ettik: Bundan kasıtları Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ayıplamak değildi. Onlar bu sözleri ile sadece bir benzetme yapmak istemişlerdi. Denildiğine göre Ebu Kebşe annesi tarafından Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dedesidir. İbn Kuteybe ve pek çok kişi de şöyle demektedir: Denildiğine göre bu onun süt babasıdır. Adı da el-Hâris b. Abdul Uzza es-Sa'dî'dir. Bunu İbn Battan ve başkaları nakletmiştir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Büyük neseb âlimi Ebu'l-Hasan el-Cürcani, dedi ki: Onların Ebu Kebşe'nin oğlu demeleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e düşmanlık içindi. Bu sözleri ile onu meşhur olan nesebinden başka bir neseb ile andılar. Çünkü onun bilinen meşhur nesebine dil uzatmalarına imkan yoktu. Nitekim annesi Amine'nin babası dedesi Vehb b. Abdimenaf b. Zühre'nin künyesi Ebu Kebşe idi. Aynı şekilde Abdulmuttalib'in annesi olan Selma'nın babası Neccaroğullarından Amr b. Zeyd b. Esed el-Ensârî'de Ebu Kebşe diye çağırılırdı. Yine onun anne tarafından dedeleri arasında Ebu Kebşe adında bir kişi vardı ki, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in annesi Amine'nin babası olan Um Vehb b. Abdimenaf'ın kabilesinin atası idi ve Huzaalı idi. İşte Şi'ra yıldızına ibadet eden de o idi. Yine süt babası da Ebu Kebşe diye anılırdı. Onun asıl adı ise Hâris b. Abdul Uzza es-Sa'dîdir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bütün bunların aynısını Muhammed b. Habib el-Bağdadi de söylemiştir. Ayrıca İbn Makul'a fazladan şunları da söylemektedir:

Ebu Kebşe'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in süt annesi Hâlime'nin babasının amcası olduğu da söylenmiştir.

"Sarıoğullarının hükümdarı ondan korkuyor" Sarıoğullarından kasıt Rumlardır. İbnu'l Enbari, dedi ki: Onlara bu ismin veriliş sebebi şudur: Habeşlilerden bir ordu bir zamanlar onların topraklarına galip gelmiş ve kadınları ile evlenmişlerdi. Bunlar da Habeşlilerin siyahlığı rumların beyazlığı neticesinde sarı tenli çocuklar doğurmuştu. Ebu İshak b. İbrahim el-Harbi, dedi ki: Onlar el-Asfar b. Rum b. İsu b. İshak b. İbrahim'e nisbet edilmişlerdir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu İbnu'l-Enbari'nin açıklamasından daha uygundur.

(4584) "Yüce Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimete şükür olmak üzere Hams'dan İlya'ya yürümüştü." Hams gayrı munsarıf bir kelimedir. Çünkü arapça olmayan (acemi) özel ve müennes bir isimdir. İlya ise Beytül Makdis'dir. Bunun da üç söyleyişi vardır. En meşhurları hemze ve lam kesreli aralarındaki ye harfi sakin (med harfi) ve sonunda da mer olmak üzere "ilyâ"dır. İkincisi de aynı şekilde ama sonu medli değil kasr iledir. Üçüncüsü ise birinci ye harfi hazfedilip lam sakin ve medli söylenişi "ilyâ'"dır. Bu söyleyişleri el-Metali sahibi ve başkaları nakletmiştir.

Ebu Ya'lâ el-Mensuri'nin rivayetinde İbn Abbas'ın senedinde elif lamlı olarak "el ilya" şeklindedir. el-Metali sahibi, dedi ki: Denildiğine göre bu Beytullah (Allah'ın evi) anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

"Allah'ın kendisine verdiği nimete şükür olmak üzere." İfadesi yüce Allah'ın kendisine ihsan ettiği nimet ve onu nail kıldığı zafere şükür olmak üzere demektir. Çünkü "ibla (bela kökünden)" hayır ve şer hakkında kullanılır. Nitekim yüce Allah: *"Biz sizleri bir sınama olmak üzere hayır ve şer ile belaya uğratırız (deneriz)"* (Enbiya, 35) buyurmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٢٧/٢٩- بَاب كُتُبِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى مُلُوكِ الْكُفَّارِ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

27/29- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN KAFİR HÜKÜMDARLARA, KENDİLERİNİ AZİZ VE CELİL ALLAH'A DAVET ETMEK ÜZERE YAZDIĞI MEKTUPLAR BABI

٤٥٨٥-١/٧٥- حَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ حَمَّادٍ الْمَعْنِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ كَتَبَ إِلَى كِسْرَى وَإِلَى قَيْصَرَ وَإِلَى النَّجَاشِيِّ وَإِلَى كُلِّ جَبَّارٍ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللهِ تَعَالَى وَلَيْسَ بِالنَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ

4585-75/1- Bana Yusuf b. Hammâd el-Ma'ni tahdis etti, bize Abdula'lâ, Said'den tahdis etti, o Katade'den, o Enes'den rivayet ettiğine göre Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kisrâ'ya, Kayser'e, Necaşi'ye ve her bir cebbara kendilerini yüce Allah'a davet ettiği mektuplar yazdı. Burada sözü edilen Necaşi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazını kıl(dır)dığı Necaşi değildir.[217]

٤٥٨٦-.../٢- وحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرُّزِّيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ وَلَمْ يَقُلْ وَلَيْسَ بِالنَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ

4586-.../2- Bunu bize Muhammed b. Abdullah er-Ruzi de tahdis etti, bize Abdulvehhab b. Ata, Said'den tahdis etti, o Katade'den rivayet etti. Bize Enes b. Malik, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını tahdis etti. Bununla birlikte o: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazını kıl(dır)dığı Necaşi değildi demedi.[218]

٤٥٨٧-.../٣- وحَدَّثَنِيهِ نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ أَخْبَرَنِي أَبِي حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ وَلَمْ يَذْكُرْ وَلَيْسَ بِالنَّجَاشِيِّ الَّذِي صَلَّى عَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ

4587-.../3- Bunu bana Nasr b. Ali el-Cahdamî de tahdis etti, bana babam haber verdi, bana Halid b. Kays, Katade'den tahdis etti, o Enes'den diye rivayet etti ve rivayetinde "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in cenaze namazını kıl(dır)dığı Necaşi değildir ibaresini zikretmedi."[219]

Şerh

(4585-4587 numaralı hadisler)

"Bana Yusuf b. Hammâd el-Ma'ni tahdis etti." Bu "Ma'n" e nisbet ile nun harfi kesreli sonundaki ye şeddelidir. Sem'ânî, dedi ki: O Ma'n b. Zâide'nin çocuklarındandır.

"Bana Yusuf b. Hammâd el-Ma'ni tahdis etti." (4586) "Bize Muhammed b. Abdullah er-Ruzi tahdis etti... Bize Enes b. Malik tahdis etti." Müslim, dedi ki (4587) "Bunu bana Nasr b. Ali el-Cahdamî de tahdis etti... Katade Enes'den rivayet etti." Bu üç senetteki ravilerin tamamı Basralıdır. Muhammed b. Abdullah er-Ruzi de Basralı ve Bağdatlı'dır. Böyle olması ise, dediği-

217 Tirmizi, 2716; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1179
218 4585 numaralı hadisin kaynakları
219 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1164

mi nakz etmez. İkinci isnadda da Katade'nin Enes'den hadisi sema yoluyla aldığı açıkça ifade edilmektedir. Böylelikle şayet birinci yolu kaydetmekle yetinmiş olsaydı korkulan karışıklık ortadan kalkmış olmaktadır.

(4585) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kisrâ'ya, Kayser'e... Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazını kıl(dır)dığı Necaşi değildir." Kisrâ kaf harfi kesreli ve fethalı (kesra) olarak da söylenir. Fars krallarından her birine verilen bir lakaptır. Kayser ise Rum krallarının lakabıdır. Necaşi Habeş hükümdarlarının her birisine verilen lakaptır. Hakan da Türk hükümdarlarının her birisinin adıdır. Firavun Kıptilere hükümdar olan herkese denilir. Aziz ise Mısır hükümdarların her birine verilen ünvandır. Tubba ise Himyerlilerin her bir hükümdarının adıdır.

Bu hadis-i şerifte kâfirlerle yazışıp onları İslam'a davet etmenin caiz olduğu, mektup ile ve vahid haber ile de amel edilebileceği hükmü anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٢٨/٣٠- بَاب فِي غَزْوَةِ حُنَيْنٍ

28/30- HUNEYN GAZVESİ HAKKINDA BİR BAB

٤٥٨٨-١/٧٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ قَالَ عَبَّاسٌ شَهِدْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ فَلَزِمْتُ أَنَا وَأَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَلَمْ نُفَارِقْهُ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى بَغْلَةٍ لَهُ بَيْضَاءَ أَهْدَاهَا لَهُ فَرْوَةُ بْنُ نُفَاثَةَ الْجُذَامِيُّ فَلَمَّا الْتَقَى الْمُسْلِمُونَ وَالْكُفَّارُ وَلَّى الْمُسْلِمُونَ مُدْبِرِينَ فَطَفِقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَرْكُضُ بَغْلَتَهُ قِبَلَ الْكُفَّارِ قَالَ عَبَّاسٌ وَأَنَا آخِذٌ بِلِجَامِ بَغْلَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَكُفُّهَا إِرَادَةَ أَنْ لَا تُسْرِعَ وَأَبُو سُفْيَانَ آخِذٌ بِرِكَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَيْ عَبَّاسُ نَادِ أَصْحَابَ السَّمُرَةِ فَقَالَ عَبَّاسٌ وَكَانَ رَجُلًا صَيِّتًا فَقُلْتُ بِأَعْلَى صَوْتِي أَيْنَ أَصْحَابُ السَّمُرَةِ قَالَ فَوَاللهِ لَكَأَنَّ عَطْفَتَهُمْ حِينَ سَمِعُوا صَوْتِي عَطْفَةُ الْبَقَرِ عَلَى أَوْلَادِهَا فَقَالُوا يَا لَبَّيْكَ يَا لَبَّيْكَ قَالَ فَاقْتَتَلُوا وَالْكُفَّارَ وَالدَّعْوَةُ فِي الْأَنْصَارِ يَقُولُونَ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ قَالَ ثُمَّ قُصِرَتْ الدَّعْوَةُ عَلَى بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ فَقَالُوا يَا بَنِي الْحَارِثِ

بْنِ الْخَزْرَجِ يَا بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى بَغْلَتِهِ كَالْمُتَطَاوِلِ عَلَيْهَا إِلَى قِتَالِهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذَا حِينَ حَمِيَ الْوَطِيسُ قَالَ ثُمَّ أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَصَيَاتٍ فَرَمَى بِهِنَّ وُجُوهَ الْكُفَّارِ ثُمَّ قَالَ انْهَزَمُوا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ قَالَ فَذَهَبْتُ أَنْظُرُ فَإِذَا الْقِتَالُ عَلَى هَيْئَتِهِ فِيمَا أَرَى قَالَ فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَمَاهُمْ بِحَصَيَاتِهِ فَمَا زِلْتُ أَرَى حَدَّهُمْ كَلِيلًا وَأَمْرَهُمْ مُدْبِرًا

4588-76/1- Bana Ebu't-Tâhir, Ahmed b. Amr b. Serh de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini haber verdi: Bana Kesir b. Abbas b. Abdulmuttalib tahdis edip, dedi ki: Abbas, dedi ki: Huneyn gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bulundum. Ben ve Ebu Süfyan b. el-Hâris b. Abdulmuttalib Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında kaldık ve Ondan ayrılmadık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kendisine ait beyaz bir katır üzerinde idi. Bu katırı Ona Ferve b. Nüfase el-Cüzami hediye etmişti. Müslümanlar ve kâfirler karşı karşıya gelince müslümanlar arkalarını dönüp gittiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise katırını kâfirlerin üzerine sürmeye başladı. Abbas, dedi ki: Ben ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in katırının yularından tutmuş hızlanmasını istemediğim için onu alıkoymaya çalışıyordum. Ebu Süfyan da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzengilerinden tutmuştu. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Abbas! Semura ağacı ashabına seslen"* buyurdu. Abbas -ki sesi yüksek birisi idi-, dedi ki: En yüksek sesimle: Semura ağacı ashabı nerede, dedim. (Abbas), dedi ki: Allah'a yemin ederim ki sanki onlar sesimi işittikleri zamanki dönüşleri ile ineklerin yavrularına dönüşlerini andırıyordu. Hemen: Ya lebbeyk! Ya lebbeyk, dediler. Onlarla kâfirler birbirleri ile savaştılar. Ensarı çağırmak için de: Ey Ensar topluluğu! Ey Ensar topluluğu! diyorlardı. Sonra yalnızca el-Hâris b. el-Hazrecoğulları çağırılmaya başlandı ve: Ey el-Hâris b. Hazrecoğulları, ey el Hâris b. el-Hazrecoğulları diye seslendiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) katırı üzerinde olduğu halde uzanırcasına onların savaşmalarına baktı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"işte bu tandırın kızıştığı zamandır"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kaç tane çakıl taşı alarak onları kâfirlerin yüzüne attı sonra da: *"Muhammed'in rabbine yemin olsun ki bozguna uğradılar"* buyurdu. Ben de bakmak üzere gittim. Savaşın gördüğüm kadarı ile olduğu gibi devam etmekte olduğunu gördüm. (Abbas), dedi ki. Allah'a yemin ederim ki onun bütün yaptığı onlara çakıl taşlarını atmaktan ibaretti. Fakat güçlerinin zayıflamış olduğunu ve arkalarını dönüp gitmekten başka da bir iş yapmadıklarını gördüm.[220]

---

220 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5134

٤٥٨٩-٢/٧٧- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَرْوَةُ بْنُ نُعَامَةَ الْجُذَامِيُّ وَقَالَ انْهَزَمُوا وَرَبِّ الْكَعْبَةِ انْهَزَمُوا وَرَبِّ الْكَعْبَةِ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ حَتَّى هَزَمَهُمْ اللَّهُ قَالَ وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَرْكُضُ خَلْفَهُمْ عَلَى بَغْلَتِهِ

4589-77/2- Bunu bize İshak b. İbrahim, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de birlikte Abdurrezzak'dan tahdis etti. Bize Ma'mer Zührî'den bu isnad ile buna yakın olarak hadisi rivayet etti. Ancak o (Ferve b. Nüfase el-Cüzami yerine) Ferve b. Muame el-Cüzami ve: *"Kabenin Rabbine yemin ederim bozguna uğradılar, Kabenin rabbine yemin ederim bozguna uğradılar"* dedi. Hadiste ayrıca: "Nihayet Allah onları bozguna uğrattı" dedi.

(Abbas), dedi ki: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in katırı üzerinde onların arkasından koşturduğunu görüyor gibiyim.[221]

٤٥٩٠-.../٣- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي كَثِيرُ بْنُ الْعَبَّاسِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ وَسَاقَ الْحَدِيثَ غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ يُونُسَ وَحَدِيثَ مَعْمَرٍ أَكْثَرُ مِنْهُ وَأَتَمُّ

4590-.../3- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den şöyle dediğini tahdis etti: Bana Kesir b. el-Abbas babasından şöyle dediğini haber verdi: Huneyn gününde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idim. Sonra hadisi rivayet etti. Ancak Yunus'un hadisi ile Ma'mer'in hadisi ondan daha çok ve daha mükemmeldir.[222]

Şerh

(4588-4590 numaralı hadisler)

Huneyn, Mekke ile Taif arasında Arafat'ın arkasında, Mekke'den on küsür mil uzaklıkta bir vadinin adıdır. Kur'an-ı Azimuşşan'da da geçtiği gibi bu munsarıf bir kelimedir.

(4588) "Abbas, dedi ki: Huneyn günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bulundum... Ondan ayrılmadık." Burada sözü geçen Ebu Süfyan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in amcasının oğludur. İlim adamlarından

221 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5134

222 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5134

bir topluluk ise, adı onun künyesidir (Ebu Süfyan) demişlerdir. Başkaları ise adının el-Muğire olduğunu söylemişlerdir. Bunu söyleyenler arasında Hişam b. el-Kelbi, İbrahim el-Munzir, ez-Zubeyr b. Bekkâr ve başkaları da vardır.

Hadis-i şerifte akrabaların zorlu zamanlarda birbirlerine olan şefkatleri ve birbirlerini korumalarının etkisi görülmektedir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de kendisine ait beyaz bir katır üzerinde idi. Bunu kendisine Ferve b. Nüfase el-Cüzami hediye etmişti." Buradaki "beyaz katır" bu rivayette bu şekilde geçmektedir. Bundan sonra gelen başka bir rivayette ise bu katırın beyaz bir katır olduğu belirtilirken babın son taraflarında ise: "Siyah benekli beyaz bir katır" olduğundan söz edilmektedir. Bunlar aynı katırdır. İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bundan başka bir katırının olduğu bilinmemektedir. Kendisine düldül denilen katır budur.

"Bu katırı kendisine Ferve b. Nüfase hediye etmişti." Nüfase ismi ötreli nundan sonra şeddesiz fe sonra elif ve yine peltek se iledir. Bundan sonraki rivayet olan İshak b. İbrahim'in rivayetinde ise ayn harfi ile Ferve b. Nuame denilmektedir. Doğru ve bilinen birincisidir. Kadı Iyâz, dedi ki: Müslüman olup olmadığı hususanda ihtilaf etmişlerdir. Taberi müslüman olduğunu ve uzunca bir ömür yaşadığını söylerken başkaları müslüman olmadığını söylemişlerdir. Sahih-i Buhari'de ise bu katırı kendisine hediye edenin Eyle Hükümdarı olduğu belirtilmektedir. Eyle hükümdarının adı ise İbn İshak'ın zikrettiğine göre Yuhatta b. Rube'dir. Allah en iyi bilendir.

Şayet: Bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kâfir kimseden hediyeyi kabul ettiği sözkonusu edilmektedir. Bir başka hadiste ise: "Amillerin (devlet memurlarının) aldıkları hediyeler gulul (hırsızlık)dır" ile sadaka toplamakla görevli amil İbnu'l-Lütbe'nin hadisi ile beraber ayrıca bir başka hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müşriklerin bazı hediyelerini geri çevirdiği ve: *"Biz müşriklerin hediyelerini kabul etmeyiz"* buyurmaktadır. O halde bu hadisleri bir arada nasıl telif ederiz denilecek olursa;

Kadı Iyâz, dedi ki: Kimi ilim adamı şöyle demiştir: Bu hadisler onun hediye kabulü ile ilgili hadisleri nesh edicidir. Cumhur ise nesh sözkonusu değildir. Aksine hediyeleri kabulün sebebi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başkasından farklı olarak savaşmaksızın elde edilen fey'in özel olarak ona ait olması gibi bir özelliğe sahiptir. İşte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) müslüman olmasını ve müslümanlar lehine ümit ettiği bir maslahat için kalbini ısındırmasını ümit ettiği kimsenin hediyesini kabul etmiş, bazılarına karşılık da vermiştir. Müslüman olacağını ümit etmediği ve hediyesini kabul etmekte

bir maslahat bulunmayan kimselerin de hediyelerini geri çevirmiştir. Çünkü hediye sevgi ve muhabbeti gerektirir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dışındaki âmiller (devlet memurları) ve valilere gelince, ilim adamlarının cumhuruna göre bu gibi hediyeleri kendisi için kabul etmesi helal değildir. Eğer böyle bir hediyeyi kabul edecek olursa bu müslümanlara ait bir fey' olur. Çünkü bu hediyeyi ona veren kişi kendisine ancak onların imamları olduğu için vermiştir. Eğer kendilerini kuşatmakta olduğu bir kavim tarafından o hediye verilmişse o da ganimettir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu Evzâî, Muhammed b. el-Hasan, İbnu'l-Kasım ve İbn Habib'in görüşüdür. Ayrıca İbn Habib bu görüşü karşılaştığı ilim ehli kimselerden de nakletmiştir. Başkaları da: Böyle bir hediye katıksız olarak sadece imama aittir demişlerdir. Bu görüş Ebu Yusuf, Eşheb ve Sahnun'a aittir. Taberi ise şöyle demiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) özel olarak kendisine hediye verdiğini bildiği müşriklerin hediyelerini ve daha önce müslümanların kalplerini kazanmaya yönelik olup, bundan farklı mahiyetteki hediyeleri kabul etmemiştir. (Taberi devamla), dedi ki: Nesh iddiasını ileri sürenlerin sözü sahih değildir. Daha sonra imamlar bunları durumun farklılığına göre kâfirlerden alınan fey' yahut ganimet malları gibi değerlendirileceğine hükmetmişlerdir. İşte *"âmillerin (kamu görevlilerinin) aldıkları hediyeler bir gulul (hırsızlık)dır"* hadisinin anlamı budur. Yani o hediyeleri kendilerine ait kabul edip almaları halinde hüküm bu olur. Çünkü bu gibi hediyeler fey' ve ganimet hükmüne uygun olarak müslüman cemaate aittir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Ayrıca şöyle denilmiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ancak Mukavkıs ve Şam hükümdarları gibi hristiyanlık dini üzere bulunan kitap ehli kâfirlerinin hediyelerini kabul etmiştir. Dolayısıyla bununla Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Müşriklerin artıklarını (hediyelerini) kabul etmeyiz"* buyruğu ile arasında bir taarruz (çatışma) bulunmamaktadır. Çünkü bize kitap ehlinin kestikleri ve kadınları ile evlenmek -puta tapıcı müşriklerin aksine- mübah kılınmıştır. Kadı Iyâz'ın açıklamaları burada sona ermektedir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Kadı yahut da âmil (kamu görevlisi) haram bir hediye alacak olursa onu hediye olarak verene geri vermesi gerekir. Eğer onu tanımıyor ise o taktirde onu beytülmale koyması icap eder. Allah en iyi bilendir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kendisine ait beyaz bir katır üzerinde idi." İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in savaş halinde ve insanların kaçışıp durdukları bir zamanda katıra binmiş olması kahraman-

lık ve sebatın en son derecesidir. Çünkü aynı zamanda o müslümanların kendisine dönecekleri onun vesilesi ile ve duruşu ile kalplerinin rahat ve huzur bulacağı bir dayanak olur. O bu işi bilerek ve kasti olarak yaptı. Aksi taktirde onun bilinen atları vardı. Bu hadiste onun sözü edilen kahramanlıklarından birisi de insanların etrafından kaçmış oldukları bir zamanda müşrikler topluluğu üzerine atını mahmuzlayarak hızlıca ilerlemesidir. Diğer rivayette ise: "Onun etrafını kuşattıkları sırada o bineğinden yere inmişti. Bu ise sebat, kahramanlık ve sabrın ileri bir derecesidir. Onun bunu müslümanlar arasından yere inmiş kimselerin gönlünü etmek için yaptığı da söylenmiştir. Nitekim ashab-ı kiram (r.anhum) da bütün bu zorlu hallerde kahramanlığını haber vermişlerdir. Müslim'in Sahihi'nde de: "Bizden kahraman bir kimse ise ancak onunla -yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile- aynı hizada durabilendi" denilmekte ve kendilerini Onunla (Allah Rasûlü ile) koruduklarına dikkat çekilmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey Abbas! Semura ağacı ashabına seslen"* Semura ağacı altında Rıdvan bey'atinde bulundukları ağaçtır. Yani Hudeybiye günü Rıdvan bey'atinde bulunanlara seslen.

"Abbas sesi yüksek bir adamdı." el-Hâzimî, el-Mu'telif adlı eserinde Abbas (radıyallâhu anh)'ın Sel tepesi üzerinde durup gecenin son vaktinde kölelerine seslenirdi de el-Gabe'de bulundukları halde sesini onlara işittirirdi. Sel tepesi ile el-Gabe arasında ise sekiz mil uzaklık vardır.

"Allah'a yemin olsun ki, onların seslerini işittiklerinde dönüşleri ineğin yavrularına dönüşleri gibiydi. Ya lebbeyk ya lebbeyk, dediler." İlim adamları der ki: Bu hadis-i şerifte onların uzağa kaçmadıklarına ve hepsinin de kaçmış olmadıklarına delildir. Bu kaçma kapısını onlara karşı açan, Mekkelilerden kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen yeni müslüman olmuş kalplerinde hastalık bulunan kimseler ile henüz müslüman olmamış Mekke müşrikleri idi. Onların bozguna uğramaları ise Evtaslıların birden onların üzerlerine inmeleri ve onlara ok atmalarının ansızın oluşundan dolayı idi. Ayrıca imanın kalbine yerleşmemiş olduğu, müslümanların başına musibetlerin gelmesini bekleyen kimseler ile birlikte bulunan Mekke'lilerin onlarla karışık bulunması idi. Üstelik aralarında ganimet almak maksadıyla çıkmış kadın ve çocuklar da vardı. Bunun için silahsızları (zırhsız olanları) öne geçmişti. Onlara ok atışı yapılınca geri dönüp kaçtılar. Öndekiler arkalara vardılar ve nihayet yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de zikrettiği gibi müminlerin üzerine sekinetini (huzurunu) indirinceye kadar bu hal devam etti. (bk. Tevbe, 26)

"Kâfirlerle savaştılar." Bütün nüshalarda burada "el-kuffar" kelimesi nasb iledir. Kâfirlerle, kâfirlere karşı savaştılar demektir.

"Ensar arasındaki çağrı" yani onların yardıma çağrılması ve onlara sesleniş demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bu tandırın kızıştığı zamandır"* buyruğunda "vatiz" lafzı vav harfi fethalı tı kesrelidir. Çoğunluk bu tandıra benzeyen içinde ateş yakılan bir şey olup, ateşi tandırın ateşine benzeyen savaşın şiddet ve çetin halini anlatmak için bir misal olarak verilir. Başkaları ise vatiz, tandırın kendisidir demişlerdir. Asmâi, dedi ki: Bunlar yuvarlak bir takım taşlar olup, ısındıkları zaman hiçkimse onların üzerine basamaz. Bu sefer: Şimdi vatiz (tandır) kızdı derler. Bunun savaştaki vuruşma olduğu da söylenmiştir. İnsanları ezip geçen savaşın kendisi demek olduğu da söylenmiştir. Dilciler der ki: Bu ifade Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önce kimseden işitilmemiş oldukça fasih ve harikulade bir ifadedir.

"Onlara çakıl taşlarını attı... arkalarına dönüp kaçmaktan başka bir iş yapmadıklarını gördüm." Bu ifadelerde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık seçik iki mucizesi bulunmaktadır. Bu iki mucizenin biri fiilidir diğeri haberidir. Çünkü O onların bozguna uğrayacaklarını haber verdi, onlara birkaç taş atmakla birlikte arkalarını dönüp kaçtılar. Müslim bu babın sonundaki diğer rivayette zikrettiğine göre o yerden topraktan bir avuç aldıktan sonra onu yüzlerine doğru saçtı ve: *"Yüzler çirkin oldu (olsun)"* buyurdu. Bunun üzerine yüce Allah da o avuçtan gözlerine toprak doldurmadık onlardan hiçbir kimse bırakmadı. İşte bunda da iki mucize vardır. Biri haberi diğeri fiili. Onun hem bir avuç çakıl hem bir avuç toprak alıp bir defa da birini bir defa da diğerini atmış olması ihtimali olduğu gibi çakıl ve toprak karışımı tek bir avuç alma ihtimali de vardır.

"Onların kuvvetlerinin de zayıflayıp durduğunu gördüm." Yani onların güçlerinin zayıflayıp durduğunu, zayıflamaya devam ettiğini gördüm.

٤٥٩١-٤/٧٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ قَالَ رَجُلٌ لِلْبَرَاءِ يَا أَبَا عُمَارَةَ أَفَرَرْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ قَالَ لَا وَاللهِ مَا وَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ وَلَكِنَّهُ خَرَجَ شُبَّانُ أَصْحَابِهِ وَأَخِفَّاؤُهُمْ حُسَّرًا لَيْسَ عَلَيْهِمْ سِلَاحٌ أَوْ كَثِيرُ سِلَاحٍ فَلَقُوا قَوْمًا رُمَاةً لَا يَكَادُ يَسْقُطُ لَهُمْ سَهْمٌ جَمْعَ هَوَازِنَ وَبَنِي نَصْرٍ فَرَشَقُوهُمْ رَشْقًا مَا يَكَادُونَ يُخْطِئُونَ فَأَقْبَلُوا هُنَاكَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى بَغْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ وَأَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَقُودُ بِهِ فَنَزَلَ فَاسْتَنْصَرَ وَقَالَ أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ ثُمَّ صَفَّهُمْ

4591-78/4- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Ebu İshak'dan şöyle dediğini haber verdi: Bir adam Berâ 'ya: Ey Ebu Umare! Huneyn günü kaçtınız mı, dedi. O: Allah'a yemin olsun ki hayır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaçmadı. Ashabının gençleri ve aceleci olanları üzerlerinde silah olmadan -yahut çok silah bulunmadan- zırhsız olarak çıktılar. Fakat hemen hemen hiçbir okları boşa gitmeyen iyi ok atıcı bir kavimle Hevazin ve Nasıroğulları topluluğu ile karşılaştılar. Onlar da bunları hemen hemen tamamıyla isabet eden bir şekilde ok yağmuruna tuttular. İşte orada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerine yürüdüler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise beyaz katırı üzerinde bulunuyor, Ebu Süfyan b. el-Hâris b. Abdulmuttalib de onun katırını yediyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) inerek Allah'tan zafer diledi ve: *"Nebi benim. Hiç yalansız ben Abdulmuttalibin oğluyum"* buyurdu. Sonra onları saf halinde dizdi.[223]

٤٥٩٢-٧٩/٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَنَابٍ الْمِصِّيصِيُّ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى الْبَرَاءِ فَقَالَ أَكُنْتُمْ وَلَّيْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ يَا أَبَا عُمَارَةَ فَقَالَ أَشْهَدُ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ مَا وَلَّى وَلَكِنَّهُ انْطَلَقَ أَخِفَّاءُ مِنَ النَّاسِ وَحُسَّرٌ إِلَى هَذَا الْحَيِّ مِنْ هَوَازِنَ وَهُمْ قَوْمٌ رُمَاةٌ فَرَمَوْهُمْ بِرِشْقٍ مِنْ نَبْلٍ كَأَنَّهَا رِجْلٌ مِنْ جَرَادٍ فَانْكَشَفُوا فَأَقْبَلَ الْقَوْمُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ يَقُودُ بِهِ بَغْلَتَهُ فَنَزَلَ وَدَعَا وَاسْتَنْصَرَ وَهُوَ يَقُولُ أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ اللَّهُمَّ نَزِّلْ نَصْرَكَ قَالَ الْبَرَاءُ كُنَّا وَاللَّهِ إِذَا احْمَرَّ الْبَأْسُ نَتَّقِي بِهِ وَإِنَّ الشُّجَاعَ مِنَّا لَلَّذِي يُحَاذِي بِهِ يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ

4592-79/5- Bize Ahmed b. Cenab el-Mıssisi tahdis etti, bize İsa b. Yunus, Zekeriyya'dan tahdis etti, o Ebu İshak'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam el-Berâ 'ya gelerek: Ey Ebu Umare! Huneyn günü geri dönüp kaçtınız mı, dedi. O şöyle dedi: Ben Allah'ın Nebisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasını dönüp kaçmadığına şahitlik ederim. Ama insanlardan aceleci bir takım kimseler ile zırhsız olanlar Hevazinlilerden şu kabilenin üzerine gittiler. Onlar da iyi ok atıcı bir kavim idiler. Onlara tek bir elmiş gibi adeta çekirge sürüsünü andırırcasına ok attılar. Onlar da geri çekildiler. Sonra onlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yöneldiler. Ebu Süfyan b. el-Hâris ise onun katırını yediyordu. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) indi, dua etti, Allah'tan yar-

223 Buhari, 2930; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1838

dım diledi ve bu arada şöyle diyordu: *"Nebi benim. Bunda yalan yok, ben Abdulmuttalib'in oğluyum. Allah'ım yardımını indir."*

el-Berâ dedi ki: Allah'a yemin olsun ki savaş kızıştığı zaman biz onunla korunurduk. Bizden kahraman bir kimse ise ancak onunla -yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile- aynı hizada durabilendi, dedi.[224]

٤٥٩٣-٨٠/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ وَسَأَلَهُ رَجُلٌ مِنْ قَيْسٍ أَفَرَرْتُمْ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ حُنَيْنٍ فَقَالَ الْبَرَاءُ وَلَكِنْ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَمْ يَفِرَّ وَكَانَتْ هَوَازِنُ يَوْمَئِذٍ رُمَاةً وَإِنَّا لَمَّا حَمَلْنَا عَلَيْهِمْ انْكَشَفُوا فَأَكْبَبْنَا عَلَى الْغَنَائِمِ فَاسْتَقْبَلُونَا بِالسِّهَامِ وَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى بَغْلَتِهِ الْبَيْضَاءِ وَإِنَّ أَبَا سُفْيَانَ بْنَ الْحَارِثِ آخِذٌ بِلِجَامِهَا وَهُوَ يَقُولُ أَنَا النَّبِيُّ لَا كَذِبْ أَنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْ

4593-80/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti: el-Berâ 'yı -Kayslılar'dan bir adam ona: Huneyn gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bırakıp kaçtınız mı diye soru sorarken (ona) şunları söylediğini dinledim: Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaçmadı. O gün Hevazinliler ok atıcı kimseler idi. Bizler onlar üzerine bir hamle yapınca geri çekildiler. Bu sefer biz ganimetlere abandık. Onlar da oklarla bizi karşıladılar. Andolsun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i beyaz katırı üzerinde gördüm. Ebu Süfyan b. Hâris de onun yularını tutuyordu. Bu arada kendisi: *"Nebi benim, bunda yalan yok, ben Abdulmuttalib'in oğluyum"* diyordu.[225]

٤٥٩٤-.../٧- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ قَالُوا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ قَالَ لَهُ رَجُلٌ يَا أَبَا عُمَارَةَ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ وَهُوَ أَقَلُّ مِنْ حَدِيثِهِمْ وَهَؤُلَاءِ أَتَمُّ حَدِيثًا

224 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1833
225 Buhari, 2864, 4316, 4317; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1873

4594-.../7- Bana Zuheyr b. Harb, Muhammed b. el-Müsennâ ve Ebu Bekir b. Hallad tahdis edip, dedi ki: Bize Yahya b. Said, Süfyandan şöyle dediğini tahdis etti: Bana Ebu İshak el-Berâ 'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bir adam ona: Ey Ebu Umare deyip hadisi zikretti. Onun bu hadisi öbürlerinin hadislerinden (lafız itibari ile) daha azdır. Ama öbürlerinin hadisleri rivayeti daha tamdır.[226]

٤٥٩٥-٨١/٨- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنِي إِيَاسُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ حُنَيْنًا فَلَمَّا وَاجَهْنَا الْعَدُوَّ تَقَدَّمْتُ فَأَعْلُو ثَنِيَّةً فَاسْتَقْبَلَنِي رَجُلٌ مِنَ الْعَدُوِّ فَأَرْمِيهِ بِسَهْمٍ فَتَوَارَى عَنِّي فَمَا دَرَيْتُ مَا صَنَعَ وَنَظَرْتُ إِلَى الْقَوْمِ فَإِذَا هُمْ قَدْ طَلَعُوا مِنْ ثَنِيَّةٍ أُخْرَى فَالْتَقَوْا هُمْ وَصَحَابَةُ النَّبِيِّ ﷺ فَوَلَّى صَحَابَةُ النَّبِيِّ ﷺ وَأَرْجِعُ مُنْهَزِمًا وَعَلَيَّ بُرْدَتَانِ مُتَّزِرًا بِإِحْدَاهُمَا مُرْتَدِيًا بِالأُخْرَى فَاسْتَطْلَقَ إِزَارِي فَجَمَعْتُهُمَا جَمِيعًا وَمَرَرْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ مُنْهَزِمًا وَهُوَ عَلَى بَغْلَتِهِ الشَّهْبَاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَقَدْ رَأَى ابْنُ الأَكْوَعِ فَزَعًا فَلَمَّا غَشُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ نَزَلَ عَنِ الْبَغْلَةِ ثُمَّ قَبَضَ قَبْضَةً مِنْ تُرَابٍ مِنَ الأَرْضِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَ بِهِ وُجُوهَهُمْ فَقَالَ شَاهَتِ الْوُجُوهُ فَمَا خَلَقَ اللهُ مِنْهُمْ إِنْسَانًا إِلَّا مَلأَ عَيْنَيْهِ تُرَابًا بِتِلْكَ الْقَبْضَةِ فَوَلَّوْا مُدْبِرِينَ فَهَزَمَهُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَقَسَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ غَنَائِمَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ

4595-81/8- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Ömer b. Yunus el-Hanefi tahdis etti, bize İkrime b. Ammar tahdis etti, bana İyaz b. Seleme tahdis etti, bana babam tahdis edip, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Huneyn gazasına katıldık. Düşman ile yüz yüze gelince ben ilerledim. Onlar bir tepeye çıktılar. Düşmandan bir adam karşıma çıktı. Ben ona bir ok atacakken benden saklanıverdi. Ne yaptığını anlayamadım. Onlara baktım bir de ne göreyim bir başka tepeden çıktılar. Onlar ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı karşı karşıya geldiler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı geri döndüler ve ben de bozguna uğrayarak döndüm. Üzerimde iki burde vardı. Onlardan birisini belimden aşağısına sarmıştım. Diğerini ise rida olarak omuzlarıma atmıştım. Belime bağladığım izarım çözülünce her ikisini bir araya getirdim ve bozguna uğramış hâlimle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim. Kendisi siyah benekli beyaz katır üzerinde

226 Buhari, 2874, 4315; Tirmizi, 1688; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1848

idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ekvanoğlu gerçekten korkunç bir şey görmüştür"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in etrafı sarılınca O'da katırdan indi. Sonra yerdeki topraktan bir avuç aldı. Arkasından onunla birlikte yüzlerine doğru döndü ve: *"Yüzler çirkin oldu"* buyurdu. Allah'ın onlardan yarattığı her bir insanın gözlerini Allah avuçladığı o topraktan doldurdu. Sonra arkalarını dönüp kaçtılar. Aziz ve celil Allah onları bozguna uğrattı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ganimetlerini müslümanlar arasında paylaştırdı.[227]

Şerh

(4591-4595 numaralı hadisler)

(4591) "Bir adam el-Berâ 'ya: Ey Ebu Umare!..., dedi. "üzerlerinde silah bulunmayan zırhsız kimseler..." el-Berâ (radıyallâhu anh)'ın verdiği bu cevap, fevkalade edeb örneklerindendir. Çünkü sorudaki ifade hepiniz kaçtınız takdirindedir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bu hususta onlara muvafakat etmiş olmasını gerektirmektedir. Ama el-Berâ : Hayır Allah'a yemin olsun ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaçmadı. Fakat ashabdan bir grubun başından şu şu olaylar geçti diye cevap verdi.

"Acele edenler" buradaki ahiffa, hafifin çoğulu olup, hızlı hareket edip acele edenler demektir. Bu kelime İbrahim el-Harbi, Herevi ve başkalarının rivayetinde cim harfi ile "cüfa'" diye rivayet edilmiş ve bunu onların çabuk ve acele hareket etmeleri diye açıklamıştır. İlim adamları der ki: Bu selin üzerindeki cufa (köpük)e bir benzetmedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Eğer bu rivayet sahih ise anlamı daha önce geçen Mekkeliler arasından ve gerekli hazırlıkları yapmayarak onlara katılan ve onlarla birlikte çıkan kimselerin savaşa çıkmaları anlamında olur. Bunlar ancak ganimet için çıkmış kadınlar, çocuklar, kalplerinde hastalık bulunan kimselerdi. İşte bunları selin üzerindeki köpüğe benzetmiş olmaktadır.

"Zırhsız" hussar kelimesi ha ötreli ve şeddeli sin fethalı olarak üzerinde zırh bulunmayan, zırh giyilmemiş demektir. Zaten bunu hadiste "üzerlerinde silah bulunmaksızın" diye açıklamıştır. Hâsir, üzerinde zırh bulunmayan kimse demektir.

"Onlara tek elden ok attılar." Re harfi fethalı olarak raşk mastardır. Kesreli olarak rişk ise bir topluluğun bir defada attığı okların adıdır. Kadı Iyâz buradaki rivayeti kesre ile zaptetmiş, başkası ise ilk olarak zikrettiğimiz şekilde fethalı olarak zaptetmiştir. Bu her ikisi de güzel olmakla birlikte daha güzeldir.

227 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4523

Bundan sonraki rivayette (4592) "onlara tek elden ok attılar" ifadesinde ise "rişk" sadece kesrelidir. Allah en iyi bilendir.

"İndi ve (Allah'tan) yardım diledi." Dua etti demektir. Buradan, savaş sırasında dua etmenin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Nebi benim, bunda yalan yok. Ben Abdulmuttalib'in oğluyum"* buyruğuna gelince Kadı Iyâz, dedi ki: el-Mâzerî, dedi ki: Bazı kimseler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylemiş olması dolayısı ile ve bununla birlikte yüce Allah'ın: *"Biz ona şiiri öğretmedik ve onun için gerekmez de"* (Yasin, 69) buyruğu ile birlikte recezi şiirden kabul etmemişlerdir. Ahfeş'in kanaati de budur. Bunu da onu şiir olarak değerlendiren Halil'in kanaatinin yanlışlığına delil göstermiştir. Buna şu şekilde cevap vermişlerdir: Şiir bu maksatla söylenen sözdür. Ve insanın vezinli ve kafiyeli olarak kafiyeli söylemek maksadıyla isteyerek söylediği sözdür. Bununla birlikte herkesin konuşmalarında vezinli lafızlar görülebilir. Kimse de bunlar bir şiirdir ve bunları söyleyen şairdir demez. İşte Kur'an-ı Kerim'de yüce Allah'ın: *"Sevdiğiniz şeylerden infâk etmediğiniz sürece iyiliğe erişemezsiniz"* (Âli İmran, 92) ve *"Allah'tan bir yardım ve yakın bir fetih"* (Saf, 13) gibi vezinli Kur'an buyrukları hakkında da bu şekilde cevap verilir. Şüphesiz bunlara Araplardan hiçbir kimse şiir adını vermemiştir. Çünkü bunun kafiyeli söylenme maksadı güdülmemiş ve şiir olması amacı ile söylenmemiştir. İşte bazı kimseler bu kanaatin farkında olmayarak bu hali *"Nebi benim, bunda yalan yok"* rivayetinde "kezib: yalan" lafzının be harfinin fethalı olduğunu söylemek gibi bir hataya düşürmüştür. Bundan maksadı ise bu rivayette veznin bozulması ve böylelikle ayrıca gerekçe göstermek ihtiyacını görmemesidir. Halbuki rivayet be harfi sakin olarak nakledilmiştir. Kadı Iyâz'ın el-Mâzerî'den naklen sözleri bunlardır.

Derim ki: İmam Ebu'l-Kasım, Ali b. Ebu Cafer b. Ali es-Sa'dî es-Sakali -İbnu'l-Katta diye bilinir- *eş-Şafî fi ilmil Kavafî* isimli kitabında şunları söylemektedir: Aralarında Halil'den sonra bu sanatın üstadı olan Ahfeş'in de bulunduğu bir topluluğun kanaatine göre recez vezninin bir mısraı ve onun bozulmuş kısmı şiir sayılmaz. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah bizim mevlamızdır. Sizin ise mevlanız yok"* buyruğu ile yine: *"Sen kanayan bir parmaktan başka bir şey misin ki? Çektiklerin de Allah yolunda değilmi ki?"* ile *"Nebi benim. Bunda yalan yok. Ben Abdulmuttalib'in oğluyum"* ve benzeri buyruklar buna örnektir. İbnu'l Katta (devamla), dedi ki: Ahfeş'in ve başkalarının bu kanaati apaçık bir yanlışlıktır. Çünkü şaire şair denilmesinin çeşitli sebepleri vardır. Bunlardan birisi de onun sözün şuuruna varması, onu kastederek isteyerek söylemesi, ona yol bulmasıdır. Ayrıca arapların izlediği

yola uygun olarak vezinli ve kafiyeli bir söz olarak bunu ortaya koymasıdır. Eğer bu nitelikleri ya da bir kısmını taşımıyorsa o söze şiir denilmez, o sözü söyleyen de şair olmaz. Bunun delili de şudur: Eğer Arapların usülüne uygun vezinli bir söz söyleyip şiir kastı ile bunu ifade etse yahut bu arzu ile söylese ve bunu kafiyeli söylemese bu söze şiir denilmez. Onu söyleyenlere de şair denilmez. Bu hususta ilim adamlarının da şairlerin de ittifakı vardır. Aynı şekilde onu kafiyeli söyleyip şiir kastı ile ortaya koymakla birlikte vezinli söylememişse yine şiir olmaz. Yine hem vezinli hem kafiyeli söylemekle birlikte şiir kastı ile söylememişse bu da şiir olmaz. Buna delil de insanların bir çoğunun vezinli ve kafiyeli sözler söylemekle birlikte bunu kasten ve isteyerek söylememiş olmaları ve buna şiir denilmemesidir. İşte bu husus tetkik edilecek olursa insanların konuşmalarında bunun örnekleri çokça görülür. Nitekim kimi dilenciler: "Namazınızı dua ile ve sadaka ile bitirin" demeleri de bunun gibidir. Buna benzer sözler ise pek çoktur. İşte bu vezinli sözlerin ancak sözü geçen şartlarla şiir olacağına delildir. Bu ise bu maksatla söylenmiş olması ve daha önce sözü edilen diğer şartlardır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise o sözleri şiir söylemek maksadıyla söylememiş, şiir söylemek isteği ile de ifade etmemiştir. O halde vezinli olsa dahi bu şiir sayılmaz. Allah en iyi bilendir.

Eğer: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) nasıl ben Abdulmuttalib'in oğluyum deyip babasını bırakıp kendisini dedesine nisbet etmiş ve bununla övünmüştür? Halbuki çoğu kimsenin hakkında övünmek cahiliye işlerindendir diye sorulacak olursa buna şu şekilde cevap verilir:

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) dedesi ile daha çok meşhurdu. Çünkü babası Abdullah kendi babası Abdulmuttalib hayatta iken bir genç olarak ve Abdullah'ın kendisi meşhur olmadan vefat etmişti. Abdulmuttalib ise o sırada oldukça yaygın ve büyük bir şöhrete sahipti. Mekkelilerin efendisi idi. İnsanların bir çoğu da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Abdulmuttalib'in oğlu diye çağırarak şöhreti dolayısı ile onu dedesine nisbet ediyorlardı. Bunlardan birisi de Hemmâm b. Salebe'nin hadisinde: "Abdulmuttalib'in oğlu hangisidir?" sorusudur. Araplar arasında Abdulmuttalib, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in geleceği müjdesini vermekle onun ortaya çıkacağını ve pek büyük bir şan ve şerefinin olacağını müjdelemekle de meşhur olmuştu. Bunu da kendisine Seyf b. Ziyezen haber vermişti.

Denildiğine göre de Abdulmuttalib, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ortaya çıkacağına delil olan bir rüya görmüştü. Bu da onlar arasında meşhur bir husustu. İşte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine bunu hatırlatmak istedi ve düşmanlarına karşı üstünlük sağlamasının muhakkak gerçekleşeceğine ve güzel akibetin kendisinin olacağına dikkatlerini çekmek istemişti. Buna sebep

ise nefislerindeki takva idi. Ayrıca kendilerine sebat gösterip savaştan ayrılmadığını, geri dönenlerle birlikte geri dönmediğini bildirmek ve dönenler onun yanına geri dönsün diye bulunduğu yeri onlara bildirmek istemişti.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Nebi benim, bunda yalan yok"* buyruğu da şu demektir: Ben gerçek bir nebiyim. Dolayısı ile kaçmam da yerimden ayrılmam da. İşte bunda insanın savaş esnasında ben filanım, ben filan oğluyum demesinin caiz olduğuna delil vardır. Bunun bir benzeri de Seleme'nin: "Ben Ekva'nın oğluyum" demesi ile Ali (radıyallâhu anh)'ın da: Ben annemin bana Haydar verdiği kimseyim demesi ve benzeri sözler buna örnektir. Selef âlimleri bu şekilde söz söylemenin caiz olduğunu açıkça ifade etmişlerdir. Ayrıca bu hususta sahih bir hadis de vardır. Onlar şöyle der: Mekruh olan ise bu sözleri cahiliye döneminde yapıldığı gibi övünmek kastıyla söylemektir. Allah en iyi bilendir.

(4592) "Bize Ahmed b. Cenab el-Mıssisi tahdis etti." Cenab ismi cim ve nun iledir. el-Mıssısi ise mim harfi kesreli ve ilk sad şeddelidir. Meşhur olan budur. Aynı zamanda mim harfi fethalı ve sad harfi şeddesiz "el-Masisi" şeklinde olduğu da söylenir.

"Onlara bir çekirge sürüsü imiş gibi tek bir elden ok attılar." "Riclün min cerad" çekirgelerden bir parça gibi" demektir. Sanki hayvanın bir parçası olduğu için ricline (ayağına) benzetilerek söylenmiş gibidir.

"Geri çekildiler, açıldılar." Yani bozguna uğradılar, yerlerinden ayrıldılar ve orayı açıkta bıraktılar.

"Allah'a yemin olsun ki savaş kızıştığında onunla korunurduk. Hatta bizden kahraman kişi onunla aynı hizada durabilendi." Savaşın kızışması şiddetlenmesinden kinayedir. Bunun için "ihmirâr: kızıllık" lafzının istiare olarak kullanılması adeten savaşta ortaya çıkan kanların kırmızılığıdır. Yahut da bu kor ateşin kızıp kızarması gibi savaşın alev alıp tutuşması dolayısıyla da bu tabir kullanılmış olabilir. Bu da daha önce geçen "tandır ısındı, kızdı, kızıştı"e benzemektedir.

Bu ifadelerde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kahramanlığı ve onun yüce Allah'a güvenmesinin azameti beyan edilmektedir.

(4595) "Seleme b. el-Ekva'nın ben geri dönüp bozguna uğramış olarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına vardım... İbnu'l-Ekva gerçekten dehşetli bir hal görmüştür buyurdu." İlim adamları der ki: "Muhhezimen: bozguna uğramış olarak" ifadesi baştan kendisinin bozguna uğradığını açıkça anlattığı gibi İbnu'l-Ekva'nın halini dile getirmektedir. Bu sözleri ile Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bozguna uğramış olduğunu kastetmiş değildir. Za-

ten ashabın tamamı (r.anhum) onun (sallallâhu aleyhi ve sellem) kesinlikle geri dönüp kaçmadığını söylemişlerdir. Hiçbir kimse de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in herhangi bir savaşta bozguna uğradığını asla nakletmiş değildir. İlim adamları müslümanların onun bozguna uğradığına inanılmasının caiz olmadığı ve onun hakkında bu hususun da caiz olmadığı üzerinde müslümanların icma ettiklerini nakletmişlerdir. Hatta Abbas ve Ebu Süfyan b. el-Hâris düşmana hızlıca ilerlemekten alıkoymak için katırının yularını tutuyorlardı. Nitekim bunu daha önce geçen hadisinde Berâ açıkça ifade etmiştir. Allah en iyi bilendir.

"Şahetel Vücuh: yüzler çirkin oldu" ifadesi yüzler çirkinleşti anlamındadır. Allah en iyi bilendir.

٢٩/٣١- بَاب غَزْوَةِ الطَّائِفِ

29/31- TAİF GAZASI BABI

٤٥٩٦-١/٨٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ الشَّاعِرِ الْأَعْمَى عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ حَاصَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَهْلَ الطَّائِفِ فَلَمْ يَنَلْ مِنْهُمْ شَيْئًا فَقَالَ إِنَّا قَافِلُونَ إِنْ شَاءَ اللهُ قَالَ أَصْحَابُهُ نَرْجِعُ وَلَمْ نَفْتَتِحْهُ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ اغْدُوا عَلَى الْقِتَالِ فَغَدَوْا عَلَيْهِ فَأَصَابَهُمْ جِرَاحٌ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّا قَافِلُونَ غَدًا قَالَ فَأَعْجَبَهُمْ ذَلِكَ فَضَحِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ

4596-82/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İbn Numeyr birlikte Süfyan'dan tahdis etti. Zuheyr, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan tahdis etti, o Ebu'l-Abbas eş-Şair el-A'ma'dan, o Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Taifliler: muhasara etmekle birlikte onlardan hiçbir şey ele geçiremedi. Bu sebeple: *"Biz inşallahu teala geri döneceğiz"* buyurdu. Ashabı: Bunu (kaleyi) fethetmeden döneceğiz öyle mi deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *"O halde yarın sabah savaşa girin"* buyurdu. Onlar da sabah savaşa başladılar ve bir takım yaralarla isabet aldılar. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara: *"Yarın geri döneceğiz"* buyurdu. (Abdullah), dedi ki: Bu söz onların hoşuna gidince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de güldü.[228]

228 Buhari, 4321, 6086, 7480; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7043

Şerh

"Bize Süfyan b. Uyeyne... tahdis etti... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Taif'lileri muhasara etti." Sahih-i Müslim nüshalarında bu şekilde ayn harfi fethalı olarak Abdullah b. Amr diye kaydedilmiştir. O Abdullah b. Amr b. el-Âs'dır.

Kadı Iyâz, dedi ki: el-Culudi'nin rivayetinde ve İbn Mâhan'dan gelen asıl nüshaların çoğunda da böyledir. (Kadı Iyâz devamla), dedi ki: Kadı eş-Şehid Ebu Ali, dedi ki: Doğrusu ise İbn Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'dır. Buhari de bunu böylece zikretmiş, Darakutni de böylesinin doğru olduğunu ifade etmiştir. İbn Ebu Şeybe, hadisi Müsnedi'nde Süfyan'dan diye rivayet etmiştir. O: Abdullah b. Amr b. el-Âs, dedikten sonra şunları söylemektedir: İbn Ukbe bu hadisi başka bir sefer Abdullah b. Ömer'den diye tahdis etmiştir. Kadı Iyâz'ın zikrettikleri bunlardır.

Halef el-Vâsıtî de bu hadisi el-Atraf fi Müsned-i İbn Ömer adlı eserinde sonra da Müsned-u İbn Amr'da zikretmiş ve her iki yerde de Buhari'ye ve Müslim'e izafe etmiştir. Ancak ilim adamları Halef'in bu yaptığını kabul etmemişlerdir. Bu hadisi Ebu Mes'ud ed-Dimeşki, el-Etraf'da Buhari ve Müslim'e izafe ederek İbn Ömer b. el-Hattab'dan diye zikretmiştir. el-Humeydi de bunu el-Cem Beyne Sahihayn'de İbn Ömer'in Müsned hadisleri arasında zikretmiş, sonra da şunları söylemiştir: Bu hadisi bu şekilde Buhari Edeb kitabında Kuteybe'den kendisi ve Müslim birlikte Megazi'de İbn Ömer b. el-As'dan diye rivayet etmişlerdir. Hadis İbn Uyeyne'nin rivayet ettiği bir hadisdir. Bu hususta ona muhalefet edilmiş olup onlardan kimi bu hadisi ondan bu şekilde rivayet ederken kimisi de bunu şek (şüphe) ile rivayet etmiştir. el-Humeydi, dedi ki: Ebu Bekr el-Burkani, dedi ki: Daha sahih olan bunun İbn Ömer b. el-Hattab'dan rivayet edildiğidir. Nitekim Ebu Mesud da bunu İbn Ömer b. el-Hattab'ın Müsned'inde böylece tahric etmiştir. el-Humeydi, dedi ki: Burada adı geçen Ebu'l-Abbas'ın, İbn Ömer b. el-Hattab'ın Müsned rivayetleri arasında hakkında ihtilaf olunan bu hadisten başka rivayeti yoktur. Ayrıca bu hadisi Nesai Süneni'nde Siyer Kitabı'nda sadece İbn Amr el-As'dan rivayet etmiştir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Taiflileri muhasara etti... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de güldü." Hadisin anlamı şudur: Taif'in işinin zorluğu, Taif kalesinde bulunan kâfirlerin güçlü olup, kalelerini güçlendirmesi sebebi ile onları alıp dönmek isterken ashabına şefkatli davranmak, onlara yumuşaklıkla ve rıfk ile muamele etmek istemişti. Ayrıca O gerçekten de görüldüğü gibi daha sonraları burayı herhangi bir zorlukla karşılaşmadan fethedeceğini yüce Allah'tan öğrenmiş yahut da bunu ümit etmişti.

Ashabının ileri derecede orada kalıp cihad etmek istediklerini görünce O'da kaldı ve ciddi bir şekilde savaşa devam etti. Aralarında yaralananlar olunca bu sefer yine önceden onlar için rıfk ve yumuşaklık ile muamele etmeye döndü. Kendileri de bu açık zorluğu gördükleri için buna sevindiler. Belki de onlar duruma bakınca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in görüşünün daha bereketli, daha faydalı, akibeti daha güzel ve kendi görüşlerinden daha isabetli olduğunu anladılar ve böylelikle ayrılıp gitmeye muvafakat ettiler ve sevindiler. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de görüşlerinin hızlıca değişmesine şaşarak güldü. Allah en iyi bilendir.

٣٠/٣٢- بَاب غَزْوَةِ بَدْرٍ

30/32- BEDİR GAZASI BABI

٤٥٩٧-٨٣/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَاوَرَ حِينَ بَلَغَهُ إِقْبَالُ أَبِي سُفْيَانَ قَالَ فَتَكَلَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَأَعْرَضَ عَنْهُ ثُمَّ تَكَلَّمَ عُمَرُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ فَقَالَ إِيَّانَا تُرِيدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نُخِيضَهَا الْبَحْرَ لَأَخَضْنَاهَا وَلَوْ أَمَرْتَنَا أَنْ نَضْرِبَ أَكْبَادَهَا إِلَى بَرْكِ الْغِمَادِ لَفَعَلْنَا قَالَ فَنَدَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ فَانْطَلَقُوا حَتَّى نَزَلُوا بَدْرًا وَوَرَدَتْ عَلَيْهِمْ رَوَايَا قُرَيْشٍ وَفِيهِمْ غُلَامٌ أَسْوَدُ لِبَنِي الْحَجَّاجِ فَأَخَذُوهُ فَكَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَسْأَلُونَهُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ وَأَصْحَابِهِ فَيَقُولُ مَا لِي عِلْمٌ بِأَبِي سُفْيَانَ وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ وَعُتْبَةُ وَشَيْبَةُ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ فَإِذَا قَالَ ذَلِكَ ضَرَبُوهُ فَقَالَ نَعَمْ أَنَا أُخْبِرُكُمْ هَذَا أَبُو سُفْيَانَ فَإِذَا تَرَكُوهُ فَسَأَلُوهُ فَقَالَ مَا لِي بِأَبِي سُفْيَانَ عِلْمٌ وَلَكِنْ هَذَا أَبُو جَهْلٍ وَعُتْبَةُ وَشَيْبَةُ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ فِي النَّاسِ فَإِذَا قَالَ هَذَا أَيْضًا ضَرَبُوهُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يُصَلِّي فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ انْصَرَفَ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَضْرِبُوهُ إِذَا صَدَقَكُمْ وَتَتْرُكُوهُ إِذَا كَذَبَكُمْ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ قَالَ وَيَضَعُ يَدَهُ عَلَى الْأَرْضِ هَاهُنَا هَاهُنَا قَالَ فَمَا مَاطَ أَحَدُهُمْ عَنْ مَوْضِعِ يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

4597-83/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Affan tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sabit'den tahdis etti, o Enes (radıyallâhu anh)'dan

rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Süfyan'ın döndüğü haberi kendisine ulaşınca istişare etti. Ebu Bekr konuştu. Ondan yüz çevirdi. Sonra Ömer konuştu, ondan da yüz çevirdi. Bu sefer Sa'd b. Ubâde ayağa kalkarak: Bizi mi kastediyorsun ey Allah'ın Rasûlü! Nefsim elinde olana yemin ederim ki, eğer bize onları (atlarımızı) denize sürmemizi emretsen hiç şüphesiz onları süreriz. Eğer bize onları, zorlanacak olsalar dahi Berk el-Gimad'a sürmemizi emretsen onu da yaparız, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanları (yola koyulmaya) çağırdı. Yola koyuldular. Sonunda Bedir'de konakladılar. Kureyşlilerin sulayıcıları yanlarından geçti. Aralarında el-Haccacoğullarına ait siyah bir köle de vardı. Onu yakaladılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı ona Ebu Süfyan ve arkadaşları hakkında soru soruyorlar, o: Ebu Süfyan hakkında bir şey bilmiyorum. Ama işte Ebu Cehil, Utbe, Şeybe ve Umeyye b. Halef (aralarındadır) diyordu. Bunları söyledi mi onu dövüyorlardı. Sonra: Tamam, ben size haber vereyim. İşte bu Ebu Süfyan (buradadır), dedi. Bu sefer onu bırakıp ona yine sordular. Tekrar: Ben Ebu Süfyan hakkında bir şey bilmiyorum. Fakat işte Ebu Cehil, Utbe, Şeybe ve Umeyye b. Halef insanlar arasındadır, dedi. Bunu söyleyince onu tekrar dövmeye koyuldular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ayakta namaz kılıyordu. Bu hali görünce namazı bitirdi ve: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki size doğru söyleyince onu dövüyorsunuz. Size yalan söyledimi de onu bırakıyorsunuz"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İşte bu filanın ölüp yıkılacağı yerdir"* buyurdu. (Enes), dedi ki: Bu arada elini de yere koyuyordu. İşte burada burada, dedi. Onların hiçbiri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elini koyduğu yerden başka bir yerde yıkılmadı.[229]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Süfyan'ın geldiği haberini alınca ashabı ile istişare etti... Onları denize sürmemizi emretsen şüphesiz süreriz." İlim adamları der ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'ı sınamak istemişti. Çünkü onlar ile kendisi ile birlikte savaşmak ve düşmanın peşinden gitmek üzere çıkmaları şartı ile bey'at etmemişti. Onlar ile kendisini, kendisine saldırmak isteyenlere karşı koruyacaklarına dair bey'at etmişti. Ebu Süfyan'ın kervanı için Medine'nin dışına çıkmak gereği ortaya çıkınca onların buna muvafakat ettiklerini öğrenmek istedi. Onlar da bu defasında ve başkasında tam bir muvafakat ile en güzel bir şekilde cevap verdiler.

229 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 351

Hadiste arkadaşlarla görüş ve bilgi sahibi kimselerle istişare edip, danışmak gereği anlaşılmaktadır.

"Onları sürmemizi" derken kastettikleri atlarıdır.

"Berk el-Gimad"deki "Berk" kelimesi be harfi fethalı re harfi sakindir. Hadis kitaplarında ve muhaddislerin rivayetlerinde bilinen ve meşhur olan budur. Kadı Iyâz da muhaddislerin rivayetlerinden bunu böylece nakletmiş ve şunları söylemiştir: Bazı dil bilginleri doğrusunun be harfinin kesreli (birk şeklinde) okunacağıdır demişlerdir. Nitekim Buhari de Ebu Zer'in üstadları da bunu böylece kaydetmişlerdir. Kadı Iyâz da Müslim Şerhi'nde bunu bu şekilde zikretmiştir. Yine Kadı Iyâz el-Meşârik'de: Ravilerin çoğunluğu bunu fethalı olarak rivayet etmişlerdir demiş ve sözlerini şöyle sürdürmüştür: Asili, Müstemli ve Ebu Muhammed el-Hamevi ise bunu kesreli olarak kaydetmişlerdir.

Derim ki: Dil bilginlerinden bir topluluk ise bunu sadece kesreli olarak zikretmişlerdir. Ama hepsi de ittifakla re harfinin sakin olduğunu kabul etmişlerdir. Bundan tek istisna Kadı Iyâz'ın el-Asili'den bunu hem sakin hem fethalı olarak zaptettiğine dair nakildir. Bu ise garip ve zayıftır.

"el-Gimad" ise kesreli bir gayn iledir. Ötreli olarak da söylenir ve bunlar iki meşhur söyleyiş olmakla birlikte kesreli söyleyiş daha fasihtir. Muhaddislerin rivayetlerinde meşhur olan da budur. Ama ötreli söyleyiş lügat kitaplarında meşhurdur. el-Meşarik ve el-Metali' sahibi de her iki şekli İbn Dureyb'den nakletmişlerdir. Kadı Iyâz da şerhinde şunları söylemektedir: Biz bunu her iki Sahih'de ve Buhari ve Müslim'de kesreli olarak zaptettik. Ama İbn Dureyd bu harfin ötreli ve kesreli okunacağını nakletmektedir. el-Hâzimî ise el-Mu'telif ve'l-Muhtelif fi Esmai'l-Emâkin adlı eserinde gayn harfi kesrelidir, ötreli okunacağı da söylenir demiştir. İbnu'l-Furat ise çoğu yerde bunu ötreli zaptetmiştir. Ama benim üstadlardan çoğunlukla işittiğim kesreli söyleyiştir. Burası ise Mekke'nin arka tarafında sahil cihetinde beş gecelik bir mesafedeki bir yerdir. Bunların iki belde oldukları da söylenir. el-Hâzimi'nin söyledikleri bunlardır.

Kadı Iyâz ve başkaları, dedi ki: Burası Hecer'in uzaklarında bir yer adıdır. İbrahim el-Harbi, dedi ki: Berkü'l-Gimad ve Seafatu'l-Hecer uzak olan yerler hakkında kinaye olmak üzere kullanılır.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ayakta namaz kılıyordu. Bu hâli görünce namazdan ayrıldı..." Burada insarafe: ayrıldı tabiri namazından selam ile ayrıldı demektir. Bundan namaz esnasında herhangi bir husus ortaya çıkacak olursa, namazı çabuk kılmanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Nüshalarda *"onu döversiniz onu bırakırsınız"* anlamındaki fiiller bu şekilde nunsuz olarak kaydedilmiştir. Bu da bir söyleyiştir. Defalarca daha önce açıklanmıştı. Yani kastettiğim nasb edici ve cezm edici olmaksızın nun harfinin hazfedilebileceğidir.

Hadisten ayrıca şu hükümler de anlaşılmaktadır:

1. Ahdi bulunmayan kâfiri -esir dahi olsa- dövmek caizdir.

2. Burada nübüvvet alametlerinden iki mucize vardır. Biri Rasûlûllah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onların azılı zorbalarının ölecekleri yerleri haber vermesi ve hiçkimsenin gösterdiği yerden başka bir yerde ölüp yıkılmaması, ikincisi ise dövdükleri kölenin ona ilişmedikleri zaman doğru söylediği, onu dövdükleri zaman yalan söylediğini haber vermesi ve gerçekte de böyle olmasıdır. Yüce Allah en iyi bilendir.

"Onlardan hiçbir kimse uzaklaşmadı." Yani gösterdiği yerden uzakta ölmedi.

٣١/٣٣- بَاب فَتْحِ مَكَّةَ

31/33- MEKKE'NİN FETHİ BABI

٤٥٩٨-١/٨٤- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَبَاحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ وَفَدَتْ وُفُودٌ إِلَى مُعَاوِيَةَ وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ فَكَانَ يَصْنَعُ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ الطَّعَامَ فَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ مِمَّا يُكْثِرُ أَنْ يَدْعُونَا إِلَى رَحْلِهِ فَقُلْتُ أَلَا أَصْنَعُ طَعَامًا فَأَدْعُوَهُمْ إِلَى رَحْلِي فَأَمَرْتُ بِطَعَامٍ يُصْنَعُ ثُمَّ لَقِيتُ أَبَا هُرَيْرَةَ مِنَ الْعَشِيِّ فَقُلْتُ الدَّعْوَةُ عِنْدِي اللَّيْلَةَ فَقَالَ سَبَقْتَنِي قُلْتُ نَعَمْ فَدَعَوْتُهُمْ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ أَلَا أُعْلِمُكُمْ بِحَدِيثٍ مِنْ حَدِيثِكُمْ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ ثُمَّ ذَكَرَ فَتْحَ مَكَّةَ فَقَالَ أَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ فَبَعَثَ الزُّبَيْرَ عَلَى إِحْدَى الْمُجَنِّبَتَيْنِ وَبَعَثَ خَالِدًا عَلَى الْمُجَنِّبَةِ الْأُخْرَى وَبَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ عَلَى الْحُسَّرِ فَأَخَذُوا بَطْنَ الْوَادِي وَرَسُولُ اللهِ ﷺ فِي كَتِيبَةٍ قَالَ فَنَظَرَ فَرَآنِي فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قُلْتُ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ فَقَالَ لَا يَأْتِينِي إِلَّا أَنْصَارِيٌّ زَادَ غَيْرُ شَيْبَانَ فَقَالَ اهْتِفْ لِي بِالْأَنْصَارِ قَالَ فَأَطَافُوا بِهِ وَوَبَّشَتْ قُرَيْشٌ أَوْبَاشًا لَهَا وَأَتْبَاعًا فَقَالُوا نُقَدِّمُ هَؤُلَاءِ فَإِنْ كَانَ لَهُمْ شَيْءٌ كُنَّا مَعَهُمْ وَإِنْ أُصِيبُوا أَعْطَيْنَا الَّذِي سُئِلْنَا فَقَالَ رَسُولُ

اللهِ ﷺ تَرَوْنَ إِلَى أَوْبَاشِ قُرَيْشٍ وَأَتْبَاعِهِمْ ثُمَّ قَالَ بِيَدَيْهِ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى ثُمَّ قَالَ حَتَّى تُوَافُونِي بِالصَّفَا قَالَ فَانْطَلَقْنَا فَمَا شَاءَ أَحَدٌ مِنَّا أَنْ يَقْتُلَ أَحَدًا إِلَّا قَتَلَهُ وَمَا أَحَدٌ مِنْهُمْ يُوَجِّهُ إِلَيْنَا شَيْئًا قَالَ فَجَاءَ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أُبِيحَتْ خَضْرَاءُ قُرَيْشٍ لَا قُرَيْشَ بَعْدَ الْيَوْمِ ثُمَّ قَالَ مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ فَقَالَتْ الْأَنْصَارُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ أَمَّا الرَّجُلُ فَأَدْرَكَتْهُ رَغْبَةٌ فِي قَرْيَتِهِ وَرَأْفَةٌ بِعَشِيرَتِهِ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَجَاءَ الْوَحْيُ وَكَانَ إِذَا جَاءَ الْوَحْيُ لَا يَخْفَى عَلَيْنَا فَإِذَا جَاءَ فَلَيْسَ أَحَدٌ يَرْفَعُ طَرْفَهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ حَتَّى يَنْقَضِيَ الْوَحْيُ فَلَمَّا انْقَضَى الْوَحْيُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ قَالُوا لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ قُلْتُمْ أَمَّا الرَّجُلُ فَأَدْرَكَتْهُ رَغْبَةٌ فِي قَرْيَتِهِ قَالُوا قَدْ كَانَ ذَاكَ قَالَ كَلَّا إِنِّي عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ هَاجَرْتُ إِلَى اللهِ وَإِلَيْكُمْ وَالْمَحْيَا مَحْيَاكُمْ وَالْمَمَاتُ مَمَاتُكُمْ فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَبْكُونَ وَيَقُولُونَ وَاللهِ مَا قُلْنَا الَّذِي قُلْنَا إِلَّا الضِّنَّ بِاللهِ وَبِرَسُولِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ اللهَ وَرَسُولَهُ يُصَدِّقَانِكُمْ وَيَعْذِرَانِكُمْ قَالَ فَأَقْبَلَ النَّاسُ إِلَى دَارِ أَبِي سُفْيَانَ وَأَغْلَقَ النَّاسُ أَبْوَابَهُمْ قَالَ وَأَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى أَقْبَلَ إِلَى الْحَجَرِ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ قَالَ فَأَتَى عَلَى صَنَمٍ إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ كَانُوا يَعْبُدُونَهُ قَالَ وَفِي يَدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَوْسٌ وَهُوَ آخِذٌ بِسِيَةِ الْقَوْسِ فَلَمَّا أَتَى عَلَى الصَّنَمِ جَعَلَ يَطْعُنُهُ فِي عَيْنِهِ وَيَقُولُ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ طَوَافِهِ أَتَى الصَّفَا فَعَلَا عَلَيْهِ حَتَّى نَظَرَ إِلَى الْبَيْتِ وَرَفَعَ يَدَيْهِ فَجَعَلَ يَحْمَدُ اللهَ وَيَدْعُو بِمَا شَاءَ أَنْ يَدْعُوَ

4598-84/1- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Süleyman b. el-Muğire tahdis etti, bize Sabit el-Bunani, Abdullah b. Rebâh'dan tahdis etti, o Ebu Hureyre'den rivayet etti (Abdullah), dedi ki: Muaviye'ye bir takım heyetler geldi. Bu Ramazan ayında olmuştu. Birbirimize yemek yapardık. Ebu Hureyre de kendi kaldığı yere bizi çokça davet edenlerdendi. Ben: Neden bir yemek yapıp onları kendi kaldığım yere davet etmeyeyim, dedim ve bir yemek yapılmasını emrettim. Sonra öğle vaktinden sonra Ebu Hureyre ile karşılaştım ve: Davet bu gece bendedir, dedim. Ebu Hureyre: Sen beni geçtin, dedi. Ben: Evet, dedim ve onları davet ettim. Ebu Hureyre bunun üzerine: Ben size Ey Ensar topluluğu. Size, size ait bir hadisi öğreteyim mi, dedi. Sonra Mekke'nin fethedilmesini sözkonusu ederek, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu

aleyhi ve sellem) geldi ve nihayet Mekke'ye vardı. Zubeyr'i bir cenahın başında gönderdi, Halid'i de diğer cenahın başında gönderdi. Ebu Ubeyde'yi de zırhsız birliklerin başında gönderdi. Onlar vadinin iç tarafından gittiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bir birlik arasında idi. Bakınca beni gördü ve: *"Ebu Hureyre"* dedi. Ben: Buyur ey Allah'ın Rasûlü, dedim. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ensardan olmayan birisi yanıma gelmesin"* buyurdu.

Şeybân'dan başkası da şunu ilave etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ensar'ı bana çağır"* buyurdu.

(Ebu Hureyre devamla), dedi ki: Ensar etrafını kuşattılar. Kureyş de farklı kabilelerden bir çok kimseyi ve kendisine uyanları topladı. Bunları önden gönderelim. Eğer bunların eline bir şey geçerse biz de onlarla birlikte oluruz. Şayet isabet alırlarsa bizden istenenleri veririz.

Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kureyş'in farklı kabilelerden bir çok kimseyi ve kendilerine uyanları topladıklarını görüyor(mu)sunuz?"* buyurdu. Sonra iki elinin birini diğerinin üstüne koyduktan sonra: *"Safa'da bana kavuşuncaya kadar (size eyvallah)"* buyurdu. Biz de yolumuza devam ettik. Bizden kim birisini öldürmek istediyse mutlaka onu öldürüyordu. Onlardan hiçbir kimse de bize bir şey yöneltemiyordu. Derken Ebu Süfyan gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Kureyş cemaati yok edildi. Artık bugünden sonra Kureyş olmayacak, dedi. Sonra (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)): *"Ebu Süfyan'ın evine giren kimse güven altındadır"* buyurdu. Ensar'dan bir kısmı diğerlerine: Artık bu zat memleketine rağbet etti, aşiretine de şefkat gösterdi, dediler. Ebu Hureyre, dedi ki: Derken vahiy geldi. Vahiy geldiği zaman bu bize saklı kalmazdı (anlardık). Vahiy geldimi hiçbir kimse -vahiy bitinceye kadar- gözünü kaldırıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bakmazdı. Vahiy bitince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Ensar topluluğu"* buyurdu. Onlar: Buyur ey Allah'ın Rasûlü!, dediler. Allah Rasûlü: *"Siz: Bu adamın şehrine rağbeti oldu"* dediniz. Ensar: Evet, öyle oldu, dediler. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Asla! Ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm. Allah'a ve size hicret ettim. Hayat sizin hayatınız ölüm sizin ölümünüzdür."* Bu sefer ona dönüp ağlamaya ve: Allah'a yemin olsun o söylediklerimizi ancak Allah'ın rızasını istediğimiz, Rasûlünden ayrılmak istemediğimiz için söyledik, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Şüphesiz Allah da Rasûlü de sizi doğruluyor ve mazeretinizi kabul ediyor."*

(Ebu Hureyre devamla), dedi ki: İnsanlar Ebu Süfyan'ın evine gittiler ve herkes kapılarını kapattı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de geldi ve nihayet Hacer(-i Esved)e yöneldi. Onu istilam ettikten sonra Beyt'i tavaf etti. Beyt'in yanında bulunan ibadet ettikleri bir puta geldi. Rasûlullah (sallallâhu

aleyhi ve sellem)'in elinde bir yay vardı. Yayın eğri tarafından tutmuştu. Putun yanına gelince onu gözüne batırmaya ve: *"Hak geldi bâtıl can çekişerek yok olup gitti"* buyurmaya başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tavafını bitirdikten sonra Safa'ya gelip Safa'nın üzerine Beyt'e bakıncaya kadar çıktı. Ellerini kaldırdı. Allah'a hamd edip (Allah'ın) dua etmesini dilediği şeylerle dua etti.[230]

٤٥٩٩-٨٥/...- وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ ثُمَّ قَالَ بِيَدَيْهِ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى احْصُدُوهُمْ حَصْدًا وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ قَالُوا قُلْنَا ذَاكَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ فَمَا اسْمِي إِذًا كَلَّا إِنِّي عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ

4599-85/...- Bunu bana Abdullah b. Hâşim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Süleyman b. el-Muğire bu isnad ile hadisi rivayet etti ve hadiste şunları ekledi. Sonra iki elini birini diğerinin üzerine koydu "onları ekin gibi biçiniz" buyurdu. Ayrıca, dedi ki: Hadiste şunlar da vardır: Ashab: Biz bunu söyledik ey Allah'ın Rasûlü, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde benim ismim nedir? Gerçek şu ki ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm"* buyurdu.[231]

Şerh

(4598-4599 numaralı hadisler)

"Zubeyr'i iki cenahdan birisinin başında gönderdi." Cenahlar biri sağ biri sol olmak üzere iki cenahdır. Kalbgah da ikisi arasında olur. Ebu Ubeyde'yi de zırhsızlar başında gönderdi. Husser: Ha harfi ötreli sin harfi şeddeli olup üzerlerinde zırh bulunmayan kimselere denilir.

"Vadinin iç tarafından gittiler" yani vadinin iç tarafından yollarına devam ettiler.

"Bana Ensar'ı çağır." Benim için onları davet et.

"Bana Ensar'dan olmayan birisi gelmesin." Sonra "etrafını sardılar" dedi. Özellikle onları çağırmasının sebebi onlara güvenmesi, mertebelerini yükseltmek, onların üstün değerlerini ve özel konumlarını ortaya çıkarmak içindir.

230 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13561

231 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13561

"Kureyşliler de farklı kabilelerden birçok kimseyi ve kendilerine uyanları topladı" yani değişik kabilelerden pek çok kalabalıklar topladı.

"Bizden bir kimse birisini öldürmek istedimi mutlaka onu öldürürdü. Onlardan hiçbir kimse ise bize bir şey yöneltmedi." Yani kimse kendisini savunmuyordu.

"Ebu Süfyan Kureyş yok edildi. Bugünden sonra Kureyş olmayacak, dedi." Rivayette: "Ubihat (yok edildi)" şeklindedir. Bundan sonraki rivayette ise "ubîdet: yok edildi, helak edildi" şeklindedir. Her ikisi de anlam itibari ile birbirine yakındır. Yani Kureyş öldürülmekle kökü kazındı, yok edildi. "Hadrauhum: Onların cemaati" anlamındadır. Toplanmış cemaat hakkında sevat ve hudra denilir. es-Sevadul a'zam: En büyük cemaat, en büyük kalabalık da buradan gelmektedir.

"Ebu Süfyan'ın evine giren güvendedir." Şafii ve ona muvafakat edenler bunu Mekke evlerinin mülk olduğuna ve bunları satmanın da kiralamanın da sahih olduğuna delil göstermişlerdir. Çünkü insanlara izafede bulunmanın asıl anlamı mülk edinmeyi gerektirir. Bunun dışındakiler ise mecaz anlamındadır.

Hadişte Ebu Süfyan'ın kalbinin ısındırılmak ve şerefinin açığa çıkarılmak istendiği anlaşılmaktadır.

"Ensar birbirine..., dedi... *Allah'da Rasûlü de sizi doğruluyor ve mazeretinizi kabul ediyor."* Bu cümlenin anlamı şudur: Ensar, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekkelilere şefkatini ve onların öldürülmesinden vazgeçmesini görünce onun tekrar Mekke'de yerleşmeye, orada her zaman kalmaya döneceğini, kendilerinin yanından ayrılıp Medine'den göç edeceğini sandılar. Bu onlara ağır geldi. Yüce Allah da kendisine vahiy indirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bu hallerini kendilerine bildirip onlara: *"Siz şöyle şöyle dediniz"* buyurdu. Onlar da evet bunları söyledik, dediler.

İşte bu nübüvvet mucizelerinden bir mucizedir. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır gerçekten ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm"* buyurdu. Burada "kella: gerçekten" anlamındadır. Kellanın iki anlamı vardır. Biri "gerçekten" anlamında, diğeri de nefi (asla) anlamındadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm"* buyruğunun iki anlama gelme ihtimali vardır: Birinci ihtimale göre anlamı şudur: Ben şüphesiz gerçekten Allah'ın Rasûlüyüm. Vahiy bana gelir ve ben bu ve benzeri meselelerde olduğu gibi gaybi olan hususları bildiririm. O halde bütün durumlarda size söyleyeceklerime ve verdiğim haberlere güvenin. Diğer anlamı ise: Size gaybi haberler verişim dolayısıyla

fitneye düşmeyin ve hristiyanların İsa'yı -Allah'ın salat ve selamları ona- aşırı şekilde tazim ettikleri gibi beni de tazim etmeyin. Çünkü ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'a ve size hicret ettim. Hayat sizin hayatınız, ölüm sizin ölümünüzdür."* Anlamı şudur: Ben Allah'a ve sizin yurdunuza, orayı yurt edinmek için hicret ettim. Onu terk etmem. Yüce Allah için yaptığım hicretimden dönüp vazgeçmem. Aksine ben sizin yanınızdan ayrılmamak üzere hayat (ım) sizin hayatınız, ölüm (üm) sizin ölümünüzdür. Yani ben ancak sizin yanınızda yaşarım ve ancak sizin yanınızda öleceğim. Bu da aynı şekilde mucizelerinden birisidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bu sözleri söyleyince ağladılar, özür dilediler ve: Allah'a yemin olsun ki, az önceki sözlerimizi ancak sana olan aşırı bağlılığımızdan, senin arkadaşlığına tutkunluğumuzdan, senin yanımızda kalmanı şiddetle arzu ettiğimizden dolayıdır. Çünkü biz senden yararlanmak, senin bereketinden feyiz almak, senin bizi dosdoğru yola iletmeni isteriz. Nitekim yüce Allah: *"Ve şüphesiz ki sen dosdoğru yola iletirsin."* (Şura. 52) buyurmaktadır.

Bu hadisteki "o söylediklerimizi ancak Rasûlünden ayrılmak istemediğimiz için söyledik" sözlerinin anlamıdır. Yani biz senin bizden ayrılmanı ve bizden başkalarının aralarında olmanı arzu etmiyoruz. Ağlamaları ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine söylediklerinden ötürü sevinmeleri ve ona utanılacak bazı hususların kendisine ulaşmış olmasından korkmaları idi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi, nihayet Hacer(-i Esved)'e yöneldi. Onu istilam ettikten sonra Beyt'i tavaf etti." Bundan şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Mekke'ye ilk girildiğinde tavaf ile başlanır. İster hacc için ihrama girmiş olsun ister umre için isterse de ihramsız olsun. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gün yani Mekke'nin fethedildiği günü müslümanların icmaı ile Mekke'ye ihramsız girmişti. Başında da miğfer vardı. Bu husustaki hadisler birbirini pekiştirmekte ve bu hususta icma gerçekleşmiş bulunmaktadır. Kadı Iyâz'ın bunun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait bir özellik olduğu üzerinde icma etmişler ve ondan sonra savaşmak ya da bağy etmek (meşru İslami yönetime baş kaldırmak) amacıyla Mekke'ye giren bir kimse için ihramsız Mekke'ye girmesinin helal olmadığında ihtilaf etmemişlerdir şeklindeki ifadeleri ise onun naklettiği gibi değildir. Aksine Şafii mezhebi, mezhebine mensup ilim adamları ve başkalarının kanaatine göre savaşçının Mekke'ye ihramsız girmesinin caiz olduğu hususunda görüş ayrılıkları yoktur. Aynı şekilde bir zâlimin üstünlük sağlayacağından korkan kimse için de tavaf ve başka sebep-

ler için dahi budur." Hiçbir mazereti olmayana gelince Şafii'nin bu hususta iki meşhur görüşü vardır. Daha sahih olanlarına göre Mekke'ye ihramsız girmesi caizdir. Ama yine de ihramlı girmesi müstehaptır. İkinci görüşe göre ise caiz değildir.

Mesele Hacc Kitabı'nın baş taraflarında geçti.

"Beyt'in yanında bulunan -kendisine ibadet ettikleri- bir putun yanına gitti ve yayının eğri tarafı ile onun gözünü dürtmeye başladı." Kasıt yayın ucundaki eğri tarafıdır. Bu fiili ile putları ve onlara ibadet edenleri zelil etmek ve putların bir fayda vermediklerini bir zararlarının olmadığını, kendilerini dahi koruyamadıklarını açıkça göstermek istemişti. Nitekim yüce Allah: *"Ve eğer sinek onlardan bir şey alırsa onu ondan kurtarıp alamazlar"* (Hacc, 73) buyurmaktadır.

"Onunla gözünü oymaya ve: *'Hak geldi bâtıl can çekişerek yok oldu'* (İsra, 85)" buyuruyordu. Bundan sonraki rivayette de: "Kabenin etrafında üçyüzaltmış dikili put vardı. Elindeki bir sopa ile onları dürtmeye ve: *Hak geldi bâtıl can çekişerek yok oldu. Şüphesiz bâtıl can çekişerek yok olucudur; "Hâk geldi bâtıl ise ne bir şey yoktan başlatabilir ne de yeniden iade edebilir"* (Sebe, 49)" buyuruyordu. Dikili taşlar (nusub): Putlar demektir.

2. Buradan da bir münkerin ortadan kaldırılması esnasında bu iki ayeti okumanın müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

"Sonra ellerinden birini diğerinin üstüne koyarak: Onları ekin gibi biçin" buyurdu. Mekke savaşla fethedilmiştir diyenler bunu delil göstermişlerdir.

Bu hususta ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Malik, Ebu Hanife, Ahmed, İlim adamlarının büyük çoğunluğu ve siyer bilginleri kılıç zoruyla fethedilmiştir derken Şafii, barış yolu ile fethedilmiştir demiştir. el-Mâzerî'nin iddiasına göre de Şafii bu görüşünde yalnızdır. Cumhur hem bu hadisi hem de: "Kureyşliler helak edildi, yok edildi" sözünü delil göstermiş ve şöyle demişlerdir: Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim silahını bırakırsa o güvendedir, kim Ebu Süfyan'ın evine girerse o güvendedir"* buyurmuştur. Eğer hepsi güven altında olsalardı bunu söylemeye gerek olmazdı. Diğer taraftan Um Hani (radıyallâhu anhâ)'nın iki kişiye eman vermesi buna karşılık Ali (radıyallâhu anh)'ın o iki kişiyi öldürmek istemesi üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Senin eman verdiğini biz de himaye ettik"* buyurmasını da delil göstermişlerdir. O halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nasıl Mekke'ye sulh yolu ile girer de bu husus Ali (radıyallâhu anh)'a gizli kalır (onun tarafından bilinmez) ve hatta emana dahil iki kişiyi öldürmek ister? Üstelik barıştan sonra Um Hani'nin emanına nasıl ihtiyaçları olur?

Şafii ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'lilerle Mekke'ye girmeden önce Merv'u Zahran denilen yerde onlarla barış yapmış olmasını delil göstermiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onları biçin"* buyruğu ve Halid'in bir takım kimseleri öldürmesi ise kâfirler tarafından Mekke'de açıkça savaşan kimseler hakkında yorumlanır. Ebu Süfyan'ın evine giren kimseler ile silahlarını bırakanlar Um Hani'nin eman verdiği kimselerin hepsi de eman yolu ile onlar için ihtiyatı daha ileriye götürmek şeklinde yorumlanır. Ali (radıyallâhu anh)'ın iki kişiyi öldürmek istemesine gelince, onun bu iki kişinin bazı hallerini yorumlamış olması yahut onların savaşmış olmaları ya da buna benzer bir hâl sergilemiş olmaları şeklinde yorumlanır.

٤٦٠٠-٢/٨٦- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ رَبَاحٍ قَالَ وَفَدْنَا إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ وَفِينَا أَبُو هُرَيْرَةَ فَكَانَ كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا يَصْنَعُ طَعَامًا يَوْمًا لِأَصْحَابِهِ فَكَانَتْ نَوْبَتِي فَقُلْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ الْيَوْمُ نَوْبَتِي فَجَاءُوا إِلَى الْمَنْزِلِ وَلَمْ يُدْرِكْ طَعَامُنَا فَقُلْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ لَوْ حَدَّثْتَنَا عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَتَّى يُدْرِكَ طَعَامُنَا فَقَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ فَجَعَلَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ عَلَى الْمُجَنِّبَةِ الْيُمْنَى وَجَعَلَ الزُّبَيْرَ عَلَى الْمُجَنِّبَةِ الْيُسْرَى وَجَعَلَ أَبَا عُبَيْدَةَ عَلَى الْبَيَاذِقَةِ وَبَطْنِ الْوَادِي فَقَالَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ادْعُ لِي الْأَنْصَارَ فَدَعَوْتُهُمْ فَجَاءُوا يُهَرْوِلُونَ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ هَلْ تَرَوْنَ أَوْبَاشَ قُرَيْشٍ قَالُوا نَعَمْ قَالَ انْظُرُوا إِذَا لَقِيتُمُوهُمْ غَدًا أَنْ تَحْصُدُوهُمْ حَصْدًا وَأَخْفَى بِيَدِهِ وَوَضَعَ يَمِينَهُ عَلَى شِمَالِهِ وَقَالَ مَوْعِدُكُمْ الصَّفَا قَالَ فَمَا أَشْرَفَ يَوْمَئِذٍ لَهُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَنَامُوهُ قَالَ وَصَعِدَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الصَّفَا وَجَاءَتْ الْأَنْصَارُ فَأَطَافُوا بِالصَّفَا فَجَاءَ أَبُو سُفْيَانَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أُبِيدَتْ خَضْرَاءُ قُرَيْشٍ لَا قُرَيْشَ بَعْدَ الْيَوْمِ قَالَ أَبُو سُفْيَانَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنٌ وَمَنْ أَلْقَى السِّلَاحَ فَهُوَ آمِنٌ وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَهُ فَهُوَ آمِنٌ فَقَالَتْ الْأَنْصَارُ أَمَّا الرَّجُلُ فَقَدْ أَخَذَتْهُ رَأْفَةٌ بِعَشِيرَتِهِ وَرَغْبَةٌ فِي قَرْيَتِهِ وَنَزَلَ الْوَحْيُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ قُلْتُمْ أَمَّا الرَّجُلُ فَقَدْ أَخَذَتْهُ رَأْفَةٌ بِعَشِيرَتِهِ وَرَغْبَةٌ فِي قَرْيَتِهِ أَلَا فَمَا اسْمِي إِذًا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَنَا مُحَمَّدٌ عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ هَاجَرْتُ إِلَى اللهِ وَإِلَيْكُمْ

فَالْمَحْيَا مَحْيَاكُمْ وَالْمَمَاتُ مَمَاتُكُمْ قَالُوا وَاللَّهِ مَا قُلْنَا إِلَّا ضِنًّا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُصَدِّقَانِكُمْ وَيَعْذِرَانِكُمْ

4600-86/2- Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi tahdis etti, bize Yahya b. Hassan tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bize Sabit, Abdullah b. Rebâh'dan şöyle dediğini haber verdi: Muaviye b. Ebu Süfyan'ın yanına heyet olarak gittik. Aramızda Ebu Hureyre de vardı. Hergün aramızdan bir kişi diğer arkadaşlarına yemek hazırlıyordu. Benim nöbetim olunca: Ey Ebu Hureyre! Bugün benim sıramdır, dedim ve arkadaşlarım eve geldiler. Yemeğimiz henüz olmamıştı. Ben: Ey Ebu Hureyre! Yemeğimiz pişene kadar bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bir hadis nakletsen, dedim. O şöyle dedi: Mekke'nin fethedildiği günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Halid b. el-Velid'i sağ cenaha tayin etti. Zubeyr'i de sol cenaha tayin etti. Ebu Ubeyde'yi ise piyadelerin ve vadinin iç tarafına tayin etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Ebu Hureyre! Bana ensarı çağır"* buyurdu. Ben de onları çağırdım. Koşarak geldiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Ensar topluluğu! Kureyş'in toplayıp bir araya getirdiği kalabalıkları görüyor musunuz?"* buyurdu. Ensar: Evet, dediler. Allah Rasûlü: *"Dikkat edin. Yarın onlarla karşılaşacağınız vakit ekin gibi onları biçin"* buyurdu ve eli ile işaret edip sağ elini solunun üzerine koydu ve: *"Sizinle buluşacağımız yer de Safa'dır"* buyurdu.

(Ebu Hureyre), dedi ki: O gün karşılarına kim çıktıysa mutlaka onu yere yatırdılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Safa tepesine çıktı, Ensar da gelip Safa'nın etrafını kuşattılar. Ebu Süfyan gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Kureyşliler imha edildi. Artık bugünden sonra Kureyş kalmayacak, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ebu Süfyan'ın evine giren güvendedir. Silahı bırakan güvendedir. Kapısını (üzerine) kapatan güvendedir"* buyurdu.

Ensar (kendi aralarında): Artık bu adam aşiretine acıdı ve kendi şehrini arzulamaya başladı, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de vahiy nazil oldu. Şöyle buyurdu: *"Siz: artık adam aşiretine acıdı ve şehrini arzu etti, dediniz. Söyleyin bakayım o halde benim adım ne (bunu üç defa tekrar etti)? Ben Muhammed'im. Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm. Allah'a ve size hicret ettim. Hayat sizin hayatınız. Ölüm sizin ölümünüzdür"* buyurdu.

Ensar: Allah'a yemin olsun ki biz bunu ancak Allah'ın rızasını istediğimiz, Rasûlünden ayrılmak istemediğimiz için söylemiştik, dediler. Allah Rasûlü:

"Şüphesiz Allah da Rasûlü de sizi doğruluyor. Mazeretinizi kabul ediyor" buyurdu.[232]

Şerh

Diğer rivayette: "O gün karşılarına kim çıktıysa onu yere yatırdılar" ifadesi savaşmak maksadıyla karşılarına çıkanı öldürdüler diye yorumlanır. Allah en iyi bilendir.

"Biz: Evet onu söyledik ey Allah'ın Rasûlü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde benim adım ne? Gerçek şu ki ben Allah'ın kulu ve Rasûlüyüm buyurdu."* Kadı Iyâz, dedi ki: Bunun iki anlama gelme ihtimali vardır. Birincisine göre o: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ben size gizlice aranızda konuştuklarınızı size bildirmek için bir nebiyim demek istemiş olabilir. İkinci anlamına göre: Bu korktuğunuz işi yapacak olup, sizden ayrılıp yeniden Mekke'yi vatan edinmeye dönecek olursam, sizinle birlikte kalmak üzere size vermiş olduğum sözü elbetteki bozmuş olurum. Ama bu benim ismimin türediği lafzın kök anlamı ile bağdaşmaz. O ise hamd (övgü)dür. Şüphesiz ben o taktirde övülmenin dışında bir nitelikle nitelendirilmiş olurum.

"Muaviye (radıyallâhu anh)'a heyet olarak gittik. Aramızda Ebu Hureyre de vardı. Bizden her bir kişi arkadaşlarına bir gün yemek yapıyordu. Benim nöbetimdi. Burada da şu hususlara delil vardır:

1. Yolcuların yemekte ortak olmaları ve güzel ahlaka riayet etmelerinin müstehap olduğuna delildir.

2. Böyle bir iş karşılıklı ivazlaşma (alışveriş) kabilinden olmadığı için yemekte eşitlik şartı ve birilerinin bir diğerinden daha fazla yememesi şartı yoktur. Aksine böyle bir uygulama insaf ve üstün ahlak kabilindendir ve bu mübah kılmak anlamını taşır. Bu sebeple yemekler arasında fazlalık olsa ve çeşitleri değişse dahi caizdir. Onların bazıları diğer bazılarından fazla yese de caizdir. Ama onların birilerinin diğerini kendisine tercih etmesi de müstehaptır.

"Eve geldiler, yemeğimiz henüz olmamıştı... Mekke'nin fethedildiği günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik..., dedi."

3. Yemek için bir araya gelip toplanmak müstehap ve yemek pişmeden önce yemeğe davet etmek caizdir.

4. Toplanmaları halinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve ashabının durumlarını gazalarını ve buna benzer insanların iştiyakla dinleyecekleri hususları açıklamak da müstehaptır. Aynı şekilde bunların dışında günahın

232 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13561

sözkonusu olmadığı ve adeten dine ve dünyaya zarar vermeyen kimseyi de rahatsız etmeyen daha başka savaş ve benzeri hususlardan da söz etmek müstehaptır. Böylelikle bekleme müddeti değerlendirilsin ve bekleyenler usanmasın. Ayrıca birbirleriyle gıybet ve buna benzer yerilmiş sözler konuşarak meşgul olmasınlar.

5. Toplantıda bulunanlar arasında fazileti yahut salih kimse oluşu ile tanınmış birisi varsa ondan konuşmayı istemek müstehaptır. Eğer ondan konuşmasını istemezlerse Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabın istekleri olmadan kendisinin onlarla konuşup anlatmaya başladığı gibi kişinin kendisinin konuşmaya başlaması müstehap olur.

"Ebu Ubeyde'yi de piyadeler ve vadinin iç tarafı üzerine tayin etti." Beyazika: Piyade kimseler demektir. Bunun arapçalaşmış farsça bir kelime olduğu ve farsça aslının ise hükümdarın bineklerine bakan kimseler ve onun işlerini görenler anlamında olduğu söylenir. Onlara bu ismin verilmesinin (yüklerinin) hafif olması ve çabuk hareket etmelerinden ötürü olduğu da söylenmiştir. Bu kelime Müslim'de burada da Müslim'in dışındaki kaynaklarda da bu şekildedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bizim Müslim'deki rivayetimiz bu şekildedir. Ama bazı rivayetlerde "es-sâke: artçılar" denilmektedir. Bunlar ise askerlerin arka tarafında bulunanlardır. Bazen bu lafız ile birlikte beyazika da birarada zikredilmekte böylelikle hem piyaledeler hem artçılar bulunduğu ifade edilmektedir. Bazıları da bunu "eşşarife" diye rivayet etmişler ve bunu Mekke'ye (yüksekten) bakanlar diye yorumlamışlardır. (Devamla) Kadı Iyâz, dedi ki: Bunun hiçbir kıymeti yoktur. Çünkü onlar vadinin iç tarafından yollarına devam ettiler. Burada sözü edilen beyazika ise bundan önceki rivayette geçen "hussar: zırhsız kimseler"dir. Bunlar da üzerlerinde zırh bulunmayan piyadeler anlamındadır.

"Sizinle buluşma yerimiz Safa'dır buyurdu." Yani Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu Halid'e ve onunla birlikte vadinin iç tarafından gidenlere söyledi. Kendisi ile beraberindekiler ise Mekke'nin üst tarafından yollarına devam ettiler.

"Karşılarına kim çıktıysa onu yatırdılar." Yani karşılarına kim çıkarsa mutlaka onu öldürdüler. O da yere düştü. Yahut da bu kelime öldürmekle uyuyan kişi gibi onu hareketsiz koydular demektir. Nitekim rüzgar dinince "nametirrihu: rüzgar uyudu" denilir. *"Sükunet buluncaya kadar onu vurdu"* yani ölünceye kadar vurdu demektir. Koyun ve başka şeyler hakkında "name" fiili kullanınca da öldü anlamındadır: Ferra, dedi ki: Naime: Meyte (ölmüş) demektir. İşte Mekke'nin savaşla fethedildiğini söyleyenler bu kelimeyi böylece tevil etmişlerdir. Mekke'nin sulh yoluyla fethedildiğini söyleyenler ise: Onu

uyuttular (yatırdılar) sözü savaşan kimse dışında öldürmeksizin onu yere düşürdüler anlamına gelir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٣٢/٣٤- بَاب إِزَالَةِ الْأَصْنَامِ مِنْ حَوْلِ الْكَعْبَةِ

32/34- KABE ETRÂFI'NDAN PUTLARIN İZALE EDİLMESİ BABI

٤٦٠١-٨٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ مَكَّةَ وَحَوْلَ الْكَعْبَةِ ثَلَاثُ مِائَةٍ وَسِتُّونَ نُصُبًا فَجَعَلَ يَطْعُنُهَا بِعُودٍ كَانَ بِيَدِهِ وَيَقُولُ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ زَادَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ يَوْمَ الْفَتْحِ

4601-87/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer -lafız İbn Ebu Şeybe'ye ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, İbn Ebu Necih'den tahdis etti, o Mücahid'den, o Ebu Ömer'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'ye girdi. Kabe'nin etrafında üçyüz altmış dikili put vardı. Elindeki bir sopa ile onları dürtmeye ve: *"Hak geldi bâtıl can çekişerek yok oldu. Muhakkak bâtıl can çekişerek yok olur." (İsra, 81)"; "Hak geldi bâtıl ne baştan beri var edebilir ne de tekrar yeniden yaratabilir." (Sebe, 49)* buyurmaya başladı.

İbn Ebu Ömer: (Mekke'nin) fetih günü ibaresini ekledi.[233]

٤٦٠٢-.../٢- وَحَدَّثَنَاه حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ زَهُوقًا وَلَمْ يَذْكُرْ الْآيَةَ الْأُخْرَى وَقَالَ بَدَلَ نُصُبًا صَنَمًا

4602-.../2- Bunu bize Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de tahdis etti, ikisi Abdurrezzak'dan rivayet etti: Bize es-Sevri, İbn Ebu Necih'den bu isnad ile *"can çekişe çekişe yok olur"* buyruğuna kadar rivayet etti ve diğer ayeti zikretmeyip: "Nusuben: dikili put" yerine "sanamen: put" dedi.[234]

233 Buhari, 2478, 4287, 4720; Tirmizi, 3138; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9334

234 4601 numaralı hadisin kaynakları

٣٣/٣٥- بَاب لَا يُقْتَلُ قُرَشِيٌّ صَبْرًا بَعْدَ الْفَتْحِ

33/35- MEKKE'NİN FETHİNDEN SONRA SABRAN (ÖLENE KADAR HAPSEDİLMEK SÛRETİ İLE) HİÇBİR KUREYŞLİ ÖLDÜRÜLMEYECEKTİR BABI

٤٦٠٣-١/٨٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَوَكِيعٌ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنْ الشَّعْبِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ مُطِيعٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ لَا يُقْتَلُ قُرَشِيٌّ صَبْرًا بَعْدَ هَذَا الْيَوْمِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

4603-88/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ali b. Mushir ve Veki', Zekeriyya'dan tahdis etti, o Şa'bî'den şöyle dediğini rivayet etti: Bana Abdullah b. Muti', babasından şöyle dediğini haber verdi: Mekke'nin fethedildiği günü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Bugünden itibaren kıyamet gününe kadar hiçbir Kureyşli sarban (ölene kadar hapsedilmek sûreti ile) öldürülmeyecektir"* buyururken dinledim.[235]

٤٦٠٤-٢/٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ قَالَ وَلَمْ يَكُنْ أَسْلَمَ أَحَدٌ مِنْ عُصَاةِ قُرَيْشٍ غَيْرَ مُطِيعٍ كَانَ اسْمُهُ الْعَاصِي فَسَمَّاهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُطِيعًا

4604-89/2- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Zekeriyya bu isnad ile tahdis etti ve şunları ekledi: (Abdullah b. Muti'), dedi ki: O gün Kureyş'ten olup adı asi olanlardan Muti' dışında kimse Müslüman olmadı. Onun da adı el-Asi idi de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona Muti' adını verdi.[236]

Şerh

"Bugünden sonra kıyamet gününe kadar hiçbir kureyşli sabran (ölene kadar hapsedilmek sûreti ile) öldürülmeyecektir." İlim adamları der ki: Buyruk, Kureyşlilerin hepsinin Müslüman olacağı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra kendileri ile savaşılıp sarban öldürülen diğer başkalarının irtidat ettikleri gibi onlardan kimsenin irtidat etmeyeceğini bildirmek manasınadır. Yoksa kasıt onların zulme uğrayarak sabran öldürülmeyecekleri demek değildir. Çünkü bundan sonra Kureyş'in başına bilinen hususlar gelmiş bulunuyor. Allah en iyi bilendir.

235 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11290
236 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11290

"O gün Kureyş'in el-As ismini taşıyanları arasından Muti'den başka kimse Müslüman olmadı. Onun da adı el-Asi idi de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona Muti' adını verdi." Kadı Iyâz, dedi ki: Buradaki "usaat" özel isimlerden birisi olan "el-As"in çoğuludur. Bir sıfat değildir. Yani el-As b. Vâil es-Sehmi, el-As b. Hişam Ebu'l-Bahteri, el-As b. Said b. el-As b. Umeyye, el-As b. Hişam b. el-Muğire el-Mahzûmî, el-As b. Münebbih b. el-Haccac ve daha başkaları isimleri el-As olanlar arasından yalnızca el-As b. el-Esved el-Uzri Müslüman olmuştur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onun adını değiştirip adını "Muti'" yaptı. Yoksa (sıfat anlamıyla) Kureyşin asilerinin ve azgınlarının hepsi -yüce Allah'a hamd olsun- Müslüman oldu. Ama Ebu Cendel b. Suheyr b. Amr -müslüman olan kimselerden olduğu halde-in ismini değiştirmemiştir. Çünkü onun da adı el-As idi. Eğer bu sahih ise bunun sebebi künyesinin (Ebu Cendel)'in daha yaygın olması ve adının bilinmeyip haberi veren kimsenin onun adını bilmemiş olmasından dolayıdır. Bu sebeple Muti b. el-Esved'i istisna ettiği gibi onu istisna etmemiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٤/٣٦- بَاب صُلْحِ الْحُدَيْبِيَةِ فِي الْحُدَيْبِيَةِ

34/36- HUDEYBİYE'DE HUDEYBİYE BARIŞI BABI

٤٦٠٥-٩٠/١- حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ كَتَبَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ الصُّلْحَ بَيْنَ النَّبِيِّ ﷺ وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ فَكَتَبَ هَذَا مَا كَاتَبَ عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَقَالُوا لَا تَكْتُبْ رَسُولُ اللَّهِ فَلَوْ نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ لَمْ نُقَاتِلْكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَلِيٍّ امْحُهُ فَقَالَ مَا أَنَا بِالَّذِي أَمْحَاهُ فَمَحَاهُ النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ قَالَ وَكَانَ فِيمَا اشْتَرَطُوا أَنْ يَدْخُلُوا مَكَّةَ فَيُقِيمُوا بِهَا ثَلَاثًا وَلَا يَدْخُلُهَا بِسِلَاحٍ إِلَّا جُلُبَّانَ السِّلَاحِ قُلْتُ لِأَبِي إِسْحَقَ وَمَا جُلُبَّانُ السِّلَاحِ قَالَ الْقِرَابُ وَمَا فِيهِ

4605-90/1- Bana Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bana Şu'be, Ebu'l-İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti: el-Berâ b. Âzib'i şöyle derken dinledim: Ali (radıyallâhu anh) Hudeybiye gününde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile müşrikler arasındaki barışı (metnini) yazdı. O: "Bu, Allah'ın Rasûlü Muhammed'in üzerinde yazıştığıdır" yazınca onlar: Allah Rasûlü diye yazma. Çünkü biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik seninle savaşmazdık, dediler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Ali (radıyallâhu anh)'a: *"Onu sil"* buyurdu. Ali: Ben onu silmem deyince Nebi (sallallâhu aley-

hi ve sellem) eli ile onu sildi. (el-Berâ), dedi ki: Koştukları şartlar arasında Mekke'ye girip orada üç gün ikamet etmeleri, Mekke'ye ancak silahları kınlarında bulunduğu halde girmelerini şart koştular.

(Şu'be, dedi ki): Ebu İshak'a: Kınlarındaki silahlar (culubbanussilah) nedir, dedim. O: Kınlar ve içindekilerdir, dedi.[237]

٤٦٠٦-٩١/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ لَمَّا صَالَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَهْلَ الْحُدَيْبِيَةِ كَتَبَ عَلِيٌّ كِتَابًا بَيْنَهُمْ قَالَ فَكَتَبَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ثُمَّ ذَكَرَ بِنَحْوِ حَدِيثِ مُعَاذٍ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ هَذَا مَا كَاتَبَ عَلَيْهِ

4606-91/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti: el-Berâ b. Âzib'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye ahalisi ile barış yaptığında Ali aralarında bir yazı yazdı. Ali: "Allah'ın Rasûlü Muhammed" yazdı. Sonra hadisi Muâz'ın hadisine yakın olarak zikretti. Ancak o hadiste: "Bu ... üzerinde yazıştığıdır" ibaresini zikretmedi.[238]

Şerh

(4605-4606 numaralı hadisler)

Hudeybiye ve Ci'rane'nin iki söyleyişi vardır. Daha fasih olan şeddesiz okuyuş ile şeddeli okuyuş. Hacc Kitabı'nda her ikisine dair açıklamalar geçti.

"Bu Allah'ın Rasûlü Muhammed'in ... yazıştığıdır." Diğer rivayette (4607) ise bu "bu Muhammed'in hükme bağladığıdır" denilmektedir. İlim adamları der ki: Burada "kâdâ: hükme bağladı" anlaşmazlığı sona erdirdi ve işini geçerli kıldı anlamındadır. "kada el kâdi: kadı hüküm verdi" de haklıyı haksızdan ayırt eden hükmünü verdi ve onu geçerli kılıp yürürlüğe koydu demektir. Bundan dolayı o yıla "mukâdat: hüküm verme yılı" adı verilmiştir. Ayrıca umrâtul kadiyye ve umrâtul kada da hep buradan gelmektedir. Diğer taraftan yapmaktan alıkonulduğu umrenin kazasını yaptığı için ona "umretul kada" adının verildiğini söyleyenlerin de yanlış içinde olduklarını ileri sürmüşlerdir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ve ashabının yaptığı gibi umre yapmaktan alıkonulan bir kimse, eğer ihsar sebebi ile umre ihramından çıkacak olursa o yılda onun kazasını yapması icap etmez.

237 Buhari, 2698; Ebu Davud, 1832 -muhtasar olarak buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1871
238 4605 numaralı hadisin kaynakları

Bu hadis-i şerifte vesikaların başında mülkiyet ile yazışmalarda mehir, köle azad etmek, vakıf, vasiyet vb. yazışmaların başında: Bu filanın satın aldığıdır yahut bu filanın mehridir, vakfıdır, hürriyete kavuşturmasıdır ve benzeri ifadeler yazmanın caiz olduğuna delil bulunmaktadır. İlim adamlarının cumhurunun benimsediği doğru hüküm bu olduğu gibi bütün zamanlarda ve bütün beldelerde karşı çıkan sözkonusu olmaksızın müslümanların ameli uygulaması da budur.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bunda bunun için meşhur olan ismi yazmakla yetinip ona fazladan bir şey yazmamanın da yeterli olduğuna delil vardır. Böylelikle bu kanaat kişinin kendisi, babası, dedesi ve nesebinden ibaret dört hususun mutlaka yazılması gerekir diyenlerin görüşüne muhalif bir kanaattir.

İkinci olarak imamın sulhü, barışı, müslümanların maslahatına gördüğü şekilde akdetmek yetkisi vardır. İsterse bazı kimseler işin başında bu maslahatı açıkça görmemiş olsunlar.

Bundan anlaşılan diğer bir hüküm ise başka yolla mümkün olmadığı taktirde daha büyük bir zararı önlemek için yahut da ondan daha büyük bir maslahat elde edebilmek için küçük bir kötülüğe katlanılır.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali'ye: *Onu sil* buyurdu. O: Ben onu silmem, dedi." Bütün nüshalarda ben onu silmem anlamındaki ibare: "ma ene billezi emhâhu" şeklinde kaydedilmiştir. Bu da "emhûhu"un bir söyleyişidir. Ali (radıyallâhu anh)'ın bu yaptığı ise müstehap olan edeb türündendir. Çünkü o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bizzat bu silme işini kesin olarak emrettiği anlamını çıkarmamıştır. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun bu söylediğine karşı çıkmamıştır. Eğer bizzat kendisinin onu silmesini kesin olarak emretmiş olsaydı Ali (radıyallâhu anh)'ın bu emri terk etmesi caiz olmaz, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onun muhalefet etmesini kabul etmezdi.

"Oraya kınında silah dışında silahla girmeyecek." Ebu İshak es-Sebii, dedi ki: Cülubbanu silah: kınlar ve onların içinde bulunanlardır. Cülubban isminde cim harfi ötrelidir. Kadı Iyâz el-Meşarik adlı eserinde, dedi ki: Biz "cülübban" ismini cim ve lam harfi ötreli ayrıca be harfi şeddeli olarak zaptettik. Nitekim çoğunluk da bunu böylece rivayet etmiş, İbn Kuteybe ve başkaları da doğrusunun bu olduğunu söylemişlerdir. Bazıları ise lam harfini sakin (cülban) diye rivayet etmişlerdir. Herevi de bunu böylece zikretmiş kendisi ve Sabit de doğru olduğunu söylemiştir. Hatta Sabit başka bir şekli dahi zikretmemiştir. Cülubban deriden yapılır ve kınlardan daha incedir. İçine kınının içinde bulunduğu halde kılıç yerleştirilir ve aynı zamanda süvari onun içine kamçısını ve aracını da koyar ve bunu semere asar.

İlim adamlarının, dediklerine göre bunu şart koşmalarının iki sebebi vardır: Birincisi, böylelikle bundan galip gelip, yenik düşürenlerin girişi gibi girdikleri görülmesin. İkincisine göre de eğer bir fitne yahut benzeri bir hal ortaya çıkacak olursa, silah ile hazırlanmakta zorluk ortaya çıkar.

"Mekke'ye girip orada üç gün ikamet etmelerini şart koştular." İlim adamları der ki: Bunun sebebi şudur: Mekke'den hicret eden bir kimsenin orada üç günden fazla kalması caiz değildir. İşte üç günün ikamet hükmüne sahip olmayacağı hususundaki asıl dayanak da budur. Üç günden fazlasının ise ikamet hükmü vardır. Fukaha yolunun üzerinde uğradığı bir şehirde ikameti niyet eden kimse hakkında namazı kısaltarak kılmasını da buna bağlı olarak sözkonusu etmişler ve bu asli delile pek çok meseleyi kıyas etmişlerdir.

٤٦٠٧-٩٢/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ جَنَابٍ الْمِصِّيصِيُّ جَمِيعًا عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ وَاللَّفْظُ لِإِسْحَقَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ أَخْبَرَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ لَمَّا أُحْصِرَ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ الْبَيْتِ صَالَحَهُ أَهْلُ مَكَّةَ عَلَى أَنْ يَدْخُلَهَا فَيُقِيمَ بِهَا ثَلَاثًا وَلَا يَدْخُلَهَا إِلَّا بِجُلُبَّانِ السِّلَاحِ السَّيْفِ وَقِرَابِهِ وَلَا يَخْرُجَ بِأَحَدٍ مَعَهُ مِنْ أَهْلِهَا وَلَا يَمْنَعَ أَحَدًا يَمْكُثُ بِهَا مِمَّنْ كَانَ مَعَهُ قَالَ لِعَلِيٍّ اكْتُبْ الشَّرْطَ بَيْنَنَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ الْمُشْرِكُونَ لَوْ نَعْلَمُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ تَابَعْنَاكَ وَلَكِنْ اكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَأَمَرَ عَلِيًّا أَنْ يَمْحَاهَا فَقَالَ عَلِيٌّ لَا وَاللَّهِ لَا أَمْحَاهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرِنِي مَكَانَهَا فَأَرَاهُ مَكَانَهَا فَمَحَاهَا وَكَتَبَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ فَأَقَامَ بِهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَلَمَّا أَنْ كَانَ يَوْمُ الثَّالِثِ قَالُوا لِعَلِيٍّ هَذَا آخِرُ يَوْمٍ مِنْ شَرْطِ صَاحِبِكَ فَأْمُرْهُ فَلْيَخْرُجْ فَأَخْبَرَهُ بِذَلِكَ فَقَالَ نَعَمْ فَخَرَجَ وَقَالَ ابْنُ جَنَابٍ فِي رِوَايَتِهِ مَكَانَ تَابَعْنَاكَ بَايَعْنَاكَ

4607-92/3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî ve Ahmed b. Cenab el-Mıssisi birlikte İsa b. Yunus'dan -lafız İshak'a ait olmak üzere- tahdis etti. Bize İsa b. Yunus haber verdi. Bize Zekeriyya; Ebu İshak'dan, o el-Berâ 'dan şöyle dediğini haber verdi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'in yakınında alıkonulunca Mekkeliler onunla Mekke'ye girip orada üç gün kalmak ve Mekke'ye ancak kılıç kını ile birlikte ve kılıçlar kınlarında olmak üzere girip onunla beraber Mekke halkından kimsenin çıkmaması ve kendisi ile birlikte bulunanlardan

da kimsenin orada kalmasına engel olmaması şartları ile onunla barış yaptılar. Ali (radıyallâhu anh)'a: *"Aramızdaki şart(lar)ı yaz. Rahman Rahim Allah'ın adı ile. Bu Allah'ın Rasûlü Muhammed'in hükme bağladığı (şartların yazılı olduğu) belgedir"* buyurdu. Müşrikler bunun üzerine Ona: Biz senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik sana uyardık ama bunun yerine Abdullah'ın oğlu Muhammed yaz, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Ali'ye onu silmesini emir buyurdu. Bu sefer Ali: Hayır, Allah'a yemin olsun ki onu silmem, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana onun yerini göster"* buyurdu. Ona yerini gösterdi. O da onu sildi ve *"Abdullah'ın oğlu"* yazdı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de üç gün kaldı. Üçüncü günde Ali'ye: Bu senin arkadaşının şart koştuğu üç günün sonuncusudur. Ona çıkmasını söyle, dediler. Ali (radıyallâhu anh)'da bunu Ona haber verince Allah Rasûlü: *"Evet"* buyurup çıktı.

İbn Cenab rivayetinde: "Sana uyardık" yerine "sana bey'at ederdik" demiştir.[239]

Şerh

"Beyt'in yakınında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) alıkonulunca" bu ibare bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde: "Beyt'in yakınında alıkonulunca" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyâz de İbnu'l-Hazza dışında bütün ravilerden böylece nakletmiştir. İbnu'l-Hazza'nın rivayetinde ise "Beyt'ten" diye kaydetmiştir, uygun ifade de budur. Alıkonulmak anlamındaki "uhsira" ve "husira" ile ilgili açıklamalar daha önce Hacc Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bana onun yerini göster"* buyurması üzerine "ona yerini gösterdi o da onu sildi ve Abdullah'ın oğlu diye yazdı." Kadı Iyâz, dedi ki: Bazı kimseler bu lafzı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in -lafzın zahirine bakarak- bunu kendi eli ile yazdığına delil göstermişlerdir. Buhari de İsrail'in Ebu İshak'dan rivayeti olarak buna yakın rivayet kaydetmiştir. Sözü geçen bu rivayette şunları söylemektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yazılı belgeyi aldı ve yazdı. Yine ondan gelen bir başka rivayet yolunda: Güzelce yazamıyordu ve yazdı demektedir. Bu görüş sahipleri der ki: Yüce Allah bunu eli ile gerçekleştirdi (yazmasını sağladı). Ya elinde bulunan kalem -O ne yazdığını bilmediği halde- ile bunu yazması sûreti ile yahut da yüce Allah O'nu o zaman kendisine öğretti ve O'da yazdı diye açıklamışlar ve bunu onun mucizelerinden ayrı bir mucize olarak değerlendirmişlerdir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ümmi idi. O'na bilmediği pek çok

239 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1832

ilmi öğretip, okumadıklarını okuyacak daha önce tilavet etmediklerini tilavet edecek hale getirdiği gibi, daha önce yazmadıklarını yazmayı öğretmiş ve daha önce hat olarak eli ile yazmadıklarını nübüvvetten sonra yazmasını sağlamış ya da onun eli üzere bunu cereyan ettirmiştir. Bu kanaat sahipleri derler ki: Bu ise onun ümmi oluş niteliğine aykırı değildir. Bunu söyleyenler bu hususta Şabi'den ve seleften bazı kimselerden gelmiş ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yazmayı öğreninceye kadar ölmediğine dair bir takım rivayetleri delil göstermişlerdir.

Kadı Iyâz, dedi ki: el-Bâci, bunun caiz olduğu kanaatine sahip olmuş ve bunu ayrıca es-Sümnâni, Ebu Zer ve başkalarından nakletmiştir. Ama çoğunluk bunun sözkonusu olmadığı kanaatinde olup şöyle demişlerdir: Birinci görüşü kabul edenlerin bu iddiasını şanı yüce Allah'ın O'nu ümmi nebi olmakla vasıflandırması ve ayrıca yüce Allah'ın: *"Bundan önce herhangi bir kitap okumazdın, sağ elinle de yazmazdın"* (Ankebut, 48) buyruğu çürütmektedir. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz biz ümmi bir ümmetiz Ne yazarız ne de hesap ederiz"* buyruğu da böyledir. Devamla derler ki: Bu hadiste "yazdı" demesinin anlamı "Mâizi recm etti, hırsızın elini kesti, içki içene celde vurdu denilmesi halinde bunların yapılmasını emretti anlamına geldiği gibi burada da yazılmasını emretti demektir. Ayrıca bunlar diğer rivayeti de delil gösterirler. Buna göre Ali (radıyallâhu anh)'a: *"Muhammed'in oğlu Abdullah diye yaz"* buyurdu.

Kadı Iyâz, dedi ki: Birinciler ise yüce Allah'ın buyruğu ile ilgili olarak O önceden tilavet etmez yazmazdı. Bu O'na bunu öğretmesinden önce böyle idi demektir. Nitekim yüce Allah da: *"Bundan önce"* buyurmaktadır. Bundan sonra okuması nasıl caiz (mümkün) ise yazması da caizdir. Bu O'nun ümmi oluşuna da aykırı değildir. Çünkü mucize O'nun yalnızca ümmi oluşu değildir. Çünkü mucize Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önceden böyle olması ile zaten gerçekleşmiş olmaktadır. Sonra Kur'an'ı ve ümmilerin bilmediği çeşitli ilimleri getirmiş oldu.

Kadı Iyâz, dedi ki: İşte onların bu söyledikleri güçlü bir kanaattir. Sözünü ettiğimiz rivayette: "İyice yazı yazamıyordu ve yazdı" ifadesi O'nun bizzat kendisinin yazdığını ortaya koyan açık bir nas gibidir. Bu nassın ifade ettiğinden başka bir anlama yönelmek mecaz olur ve bunu gerektirecek bir zorunluluk yoktur. Bu meselede her bir kesim uzun uzun açıklamalar yapmış ve her bir fırka bu hususta diğerini ayıplamış bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

"Üçüncü gün olunca" bütün nüshalarda bu şekilde "yevm: gün" "es-sâlis: üçüncü" ye izafe ile kaydedilmiştir. Bu da mensufun sıfata izafe edilme-

si türündendir. Daha önce defalarca açıklanmış bulunmaktadır. Kûfelilerin kabul ettiği kanaate göre zahirine göre bu caizdir. Basralıların kanaatine göre ise kendi anlamından bir mahzuf takdiri sözkonusudur. Yani üçüncü zamanın günü anlamında olur.

"Orada üç gün kaldı. Üçüncü günde Ali'ye... işte bu arkadaşının kabul ettiği şartın son günüdür, dediler. Ona çıkmasını söyle. O da bunu kendisine haber verince Allah Rasûlü: Evet deyip çıktı." Bu hadiste hazf ve ihtisar vardır. Maksat bu sözlerin Hudeybiye sulhu yılında söylendiğini anlatmak değildir. Aksine bu sözler kaza umresinin yapıldığı ikinci yılda söylenmiştir. Daha önce ise Hudeybiye senesinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelecek sene Mekke'ye gelip umre yapması ve üç günden fazla kalmaması şartını koşmuşlardı. O da ertesi sene gelip, üçüncü günün sonlarına kadar kalınca Ali (radıyallâhu anh)'a bu sözleri söylediler. İşte bu hadisi böylelikle ihtisar etmiş oldu ve Mekke'de kalışın ve bu sözlerin ertesi sene gerçekleştiğini söylemedi. Bunun bilinen hususlar olması dolayısı ile ayrıca sözkonusu etmeye gerek görmedi. Zaten bu husus başka rivayetlerde açıklanmış bulunmaktadır. Bununla birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de Hudeybiye yılında Mekke'ye girmediği bilinen bir husustur. Yüce Allah en iyi bilendir.

Eğer nasıl oldu da Mekkelileri kendilerinden çıkıp gitmelerini ve şartın gereğini yerine getirmelerini gerekli görecek duruma getirdiler denilecek olursa cevap şudur:

Onların bu istekte bulunmaları üç günün tamamlanmasına az bir süre kala gerçekleşmiştir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve arkadaşları da üç günün bitmesi ile birlikte ayrılıp gitmeyi kararlaştırmışlardı. Kâfirler kendi adlarına ihtiyatlı davranarak üç günün bitiminden az bir süre önce ayrılıp gitmelerini istemişlerdir. Onlar da şartın gereğini yerine getirmek üzere çıkıp gittiler. Yoksa eğer ayrılıp gitmeleri kendilerinden istenmemiş olsaydı kalacak değillerdi.

٤٦٠٨-٩٣/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ قُرَيْشًا صَالَحُوا النَّبِيَّ ﷺ فِيهِمْ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِعَلِيٍّ اكْتُبْ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ سُهَيْلٌ أَمَّا بِاسْمِ اللهِ فَمَا نَدْرِي مَا بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَلَكِنْ اكْتُبْ مَا نَعْرِفُ بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ فَقَالَ اكْتُبْ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ قَالُوا لَوْ عَلِمْنَا أَنَّكَ رَسُولُ اللهِ لَاتَّبَعْنَاكَ وَلَكِنْ اكْتُبْ اسْمَكَ وَاسْمَ أَبِيكَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اكْتُبْ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ فَاشْتَرَطُوا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنْ مَنْ جَاءَ مِنْكُمْ لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكُمْ وَمَنْ جَاءَكُمْ مِنَّا رَدَدْتُمُوهُ عَلَيْنَا فَقَالُوا يَا رَسُولَ

اللَّهِ أَنَكْتُبُ هَذَا قَالَ نَعَمْ إِنَّهُ مَنْ ذَهَبَ مِنَّا إِلَيْهِمْ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ وَمَنْ جَاءَنَا مِنْهُمْ سَيَجْعَلُ اللَّهُ لَهُ فَرَجًا وَمَخْرَجًا

4608-93/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Affan tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme Sabit'den tahdis etti, o Enes'den rivayet ettiğine göre Kureyşliler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile barış yaptılar. Aralarında Süheyl b. Amr vardı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali (radıyallâhu anh)'a: *"Rahman Rahim Allah'ın adı ile yaz"* buyurdu. Süheyl: Allah'ın adı ile demene gelince, biz Rahman Rahim Allah'ın adı ile ne demektir bilmiyoruz ama bizim bildiğimiz: Adınla Allah'ım diye yaz, dedi.

Sonra: *"Allah'ın Rasûlü Muhammed'den yaz"* buyurdu. Onlar: Senin Allah'ın Rasûlü olduğunu bilseydik şüphesiz sana uyardık. Ama bunun yerine kendi adını ve babanın adını yaz, dediler.

Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Abdullah'ın oğlu Muhammed'den diye yaz"* buyurdu.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Sizden gelenleri biz size geri vermeyeceğiz ama bizden size gelenleri siz bize geri vereceksiniz diye şart koştular. Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü bunu da yazacak mıyız, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet, bizden onlara gidenleri Allah uzaklaştırmış olur. Onlardan bize gelenlere de Allah mutlaka bir kurtuluş ve bir çıkış taktir eder"* buyurdu.[240]

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ali (radıyallâhu anh)'a: *Rahman Rahim Allah'ın adı ile yaz, dedi...* bizim bildiğimiz olan adınla Allah'ım diye yaz, dediler."

İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Rahman Rahim Allah'ın adı ile yazmamakta ve senin adınla Allah'ım diye yazmakta onlara muvafakat ettiği gibi Abdullah'ın oğlu Muhammed diye yazmakta da ve Allah'ın Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) diye yazmamakta da onlara muvafakat etti. Yine onlardan bize gelenleri geri çevirmek, fakat bizden onlara gidenlerin geri verilmemesi hususunda da onlara muvafakat etti.

Bütün bu hususlarda onlara muvafakat etmesinin sebebi barış ile gerçeklEşeccek olan önemli maslahattır. Üstelik bütün bu hususların kabul edilmesinde bir kötülük yoktur.

240 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 352

Besmele ile senin adınla Allah'ım anlam itibari ile aynıdır. Aynı şekilde Abdullah'ın oğlu Muhammed de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de aynıdır. Şanı yüce Allah'ın burada Rahman ve Rahim ile nitelendirilmeyişinde buna aykırı, bunu ortadan kaldıran bir taraf olmadığı gibi burada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in risalet ile nitelendirilmeyişinde de risalete aykırı onu reddeden bir taraf yoktur. Dolayısı ile onların istediklerinde bir kötülük bulunmamaktadır. Ama eğer kendi ilahlarının tazim edilmesi ve buna benzer helal olmayan bir hususun yazılmasını istemiş olsalardı o zaman kötülük sözkonusu olurdu.

Kendilerinden müslümanlara gidenlerin geri verilip ama kendilerine gelenlerin geri verilmemesi şartına gelince; Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bu hadis-i şerifde şu sözleri ile bundaki hikmeti beyan etmiş bulunmaktadır: *"Bizden onlara gidenleri Allah uzaklaştırmış olur. Onlardan bize gelenlere de Allah bir kurtuluş ve bir çıkış yolu taktir buyuracaktır"* sözleri ile açıklamıştır. Sonra da onun, dediği gibi oldu. "Gerçekten Allah onlardan bize gelen ve kendilerine geri verdiği kimselere bir kurtuluş ve bir çıkış yolu" göstermiştir. Hamd Allah'a mahsustur. İşte bu da mucizelerdendir.

İlim adamları der ki: Bu barışın tamamlanmasının sonucunda ortaya çıkan maslahata gelince bunun ortaya çıkan gözkamaştırıcı neticeleri ve sonunda Mekke'nin fethedilmesi, Mekke halkının tamamen İslama girmesi, insanların da Allah'ın dinine büyük büyük kalabalıklar halinde girmesi gibi birbiri ardınca gelen pek çok faydaları olmuştur. Çünkü barıştan önce müslümanlarla karışmıyor ve onların arasında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in durumu olduğu gibi ortaya çıkmıyor, bunları kendilerine etraflıca anlatacak kimselerle oturup kalkmıyorlardı. Hudeybiye barışı gerçekleştikten sonra müslümanlarla karışmaya başladılar, Medine'ye geldiler. Müslümanlar da Mekke'ye gittiler ve kendi yakınları ile arkadaşları ile ve iyiliklerini istediği kimselerle oturup kalktılar. Mekkeliler de kendilerinden Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hallerini bütün detayları ile apaçık mucizeleri ile nübüvvetin birbirini güçlendiren pekiştiren alametleriyle onun güzel sireti yaşayışıyla, pek güzel yolu ile alakalı hususları etraflı bir şekilde onlardan dinlediler ve bizzat kendileri de bunların bir çoğunu gözleri ile gördüler. Bundan dolayı nefisleri hep imana meyledip durdu. Nihayet onlardan pek çok kimse Mekke fethedilmeden önce elini çabuk tutarak İslam'a girdi. Böylelikle bunlar Hudeybiye barışı ile Mekke'nin fethi arasında müslüman oldular. Geri kalanlarının ise İslam'a olan meyilleri daha da arttı. Mekke fethedildiği günü önceden İslami eğilimlerine hazırlık dönemi dolayısıyla hepsi de müslüman oldu. Çöllerde yaşayan Kureyş dışındaki araplar ise müslüman olmak için Kureyş'in İslam'a girmesini bekliyordu. Kureyş İslam'a girince çölde yaşayan Araplar da müslüman oldu. Yüce Allah

da: *"Allah'ın yardımı ve fetih geldiği, insanları Allah'ın dininde büyük büyük kitleler halinde girdiklerini gördüğün zaman..."* (Nasr, 1-2) buyurdu.

٤٦٠٩-٩٤/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ سِيَاهٍ حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ قَامَ سَهْلُ بْنُ حُنَيْفٍ يَوْمَ صِفِّينَ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ اتَّهِمُوا أَنْفُسَكُمْ لَقَدْ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ وَلَوْ نَرَى قِتَالًا لَقَاتَلْنَا وَذَلِكَ فِي الصُّلْحِ الَّذِي كَانَ بَيْنَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَبَيْنَ الْمُشْرِكِينَ فَجَاءَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَلَسْنَا عَلَى حَقٍّ وَهُمْ عَلَى بَاطِلٍ قَالَ بَلَى قَالَ أَلَيْسَ قَتْلَانَا فِي الْجَنَّةِ وَقَتْلَاهُمْ فِي النَّارِ قَالَ بَلَى قَالَ فَفِيمَ نُعْطِي الدَّنِيَّةَ فِي دِينِنَا وَنَرْجِعُ وَلَمَّا يَحْكُمِ اللهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ فَقَالَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ إِنِّي رَسُولُ اللهِ وَلَنْ يُضَيِّعَنِي اللهُ أَبَدًا قَالَ فَانْطَلَقَ عُمَرُ فَلَمْ يَصْبِرْ مُتَغَيِّظًا فَأَتَى أَبَا بَكْرٍ فَقَالَ يَا أَبَا بَكْرٍ أَلَسْنَا عَلَى حَقٍّ وَهُمْ عَلَى بَاطِلٍ قَالَ بَلَى قَالَ أَلَيْسَ قَتْلَانَا فِي الْجَنَّةِ وَقَتْلَاهُمْ فِي النَّارِ قَالَ بَلَى قَالَ فَعَلَامَ نُعْطِي الدَّنِيَّةَ فِي دِينِنَا وَنَرْجِعُ وَلَمَّا يَحْكُمِ اللهُ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ فَقَالَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ إِنَّهُ رَسُولُ اللهِ وَلَنْ يُضَيِّعَهُ اللهُ أَبَدًا قَالَ فَنَزَلَ الْقُرْآنُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالْفَتْحِ فَأَرْسَلَ إِلَى عُمَرَ فَأَقْرَأَهُ إِيَّاهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أَوْ فَتْحٌ هُوَ قَالَ نَعَمْ فَطَابَتْ نَفْسُهُ وَرَجَعَ

4609-94/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de -her ikisinin de lafzı birbirine yakın olmak üzere- tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Abdulaziz b. Siyah tahdis etti, bize Habib b. Ebu Sabit, Ebu Vâil'den şöyle dediğini tahdis etti: Sıffin günü Sehl b. Huneyf ayağa kalkıp, dedi ki: Ey insanlar! Siz kendinizi itham ediniz. Gerçekten biz Hudeybiye gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Eğer savaşı uygun bulsaydık şüphesiz savaşırdık. Bu (dediklerim) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile müşrikler arasındaki barış hakkındadır. Ömer b. el-Hattab. (radıyallâhu anh) geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz hak üzere onlar bâtıl üzere değil mi, dedi. Allah Rasûlü: *"Elbette öyledir"* buyurdu. Ömer: Bizden öldürülenler cennette onlardan öldürülenler ateşde değil mi, dedi. Allah Rasûlü: *"Elbette öyledir"* buyurdu. Ömer: O halde neden dinimizde aşağılanmayı

gerektirecek şartları kabul ediyor ve Allah bizimle onlar arasında henüz hükmünü vermeden geri döneceğiz deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hattab'ın oğlu. Şüphesiz ben Allah'ın Rasûlüyüm. Allah ebediyyen beni zayi etmeyecektir"* buyurdu. (Sehl), dedi ki: Bu sefer Ömer gitti ama öfkesinden dolayı duramayıp Ebu Bekir'in yanına gitti ve: Ey Ebu Bekir! Bizler hak üzere onlar bâtıl üzere değil mi, dedi. Ebu Bekir: Elbette öyledir, dedi. Ömer: Bizden öldürülenler cennette, onlardan öldürülenler ateşte değil midir?, dedi. Ebu Bekir: Elbette öyledir, dedi. Ömer: O halde neden dinimiz hususunda aşağılanmayı gerektirecek şartları kabul ediyor ve Allah bizimle onlar arasında henüz hükmünü vermeden dönüyoruz, dedi. Ebu Bekr: Ey Hattab'ın oğlu! O şüphesiz Allah'ın Rasûlüdür ve Allah O'nu ebediyyen zayi etmeyecektir, dedi.

(Sehl), dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Kur'an fetih müjdesi ile nazil oldu. Ömer'e birisini gönderdi ve ona bunları okudu. Ömer: Ey Allah'ın Rasûlü! Bir fetih mi, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Evet"* buyurdu. Ömer gönlü hoş olarak geri döndü.[241]

Şerh

"Bize Abdulaziz b. Siyah tahdis etti." Siyah "miyah: sular" ve "şiyah: koyunlar" vezninde bir kelimedir.

"Sıffin günü Sehl b. Huneyf ayağa kalktı ve: Ey insanlar kendinizi itham edin, dedi..." Bu sözleri ile insanların sulh üzerinde sabretmelerini sağlamak ve onlara bundan sonra kendisinden ümit edilen hayrı onlara bildirmektir. Çünkü bunun hayır ile neticeleneceği umulur. Her ne kadar ilk yapıldığı sırada zahiren nefse hoş gelmeyen şeyler görülse dahi. Tıpkı Hudeybiye barışında olduğu gibi. Sehl bu sözlerini, Ali (radıyallâhu anh)'ın arkadaşlarının tahkimden hoşlanmadıkları ortaya çıkınca söyleyerek, kendilerine Hudeybiye günü meydana gelen insanların bir çoğunun barıştan hoşlanmayışlarını, onların bundan hoşlanmadıklarına dair söylediklerini onlara bildirdi. Bununla birlikte neticede onlar pek büyük bir hayır ile karşılaştılar. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendileri Mekke kâfirleri ile savaşmayı istemekle birlikte barış yapma kararını kabul ettirdi. Bundan dolayı Ömer (radıyallâhu anh): "O halde neden dinimizde aşağılanmayı gerektirecek şartları kabul ediyoruz" demişti. Allah en iyi bilendir.

"O halde neden dinimiz hakkında aşağılanmayı gerektirecek şartları kabul ediyoruz." "Deniyye" lafzı dal harfi fethalı, nun kesreli ve ye şeddelidir. Eksiklik ve eksik hal durum demektir. İlim adamları der ki: Ömer (radıyallâhu

241 Buhari, 3181, 3182, 4189, 4844, 7308; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4661

anh)'ın sözü geçen sorusu ve sözleri bir şüphenin ifadesi değildi. Aksine bu kendisinin iç yüzünü anlayamadığı hususun açığa çıkarılmasını istemek mahiyetindeydi ve kâfirleri zelil kılmaya, İslamı da üstün kılmaya teşvik içindi. Nitekim Ömer (radıyallâhu anh)'ın huyundan, dinin zafere ulaşması, bâtılcıların da zelil kılınması hususundaki gücünden bu anlaşılan bir haldir.

Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in verdiği cevabın aynısını vermesine gelince, bu da onun faziletinin, büyüklüğünün, ilminin oldukça göz kamaştırıcı derecede bulunup, irfanının çok fazla oluşunun bütün bu hususlarda derinliğinin ve bu alanların tümünde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müstesna herkesten ileri olduğunun açık delillerindendir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Kur'an fetih müjdesi ile nazil oldu. Bunun üzerine Ömer'e haber gönderdi... Gönlü hoş olarak geri döndü." Maksat yüce Allah'ın: *"Şüphesiz biz senin için apaçık bir fetih nasip ettik"* (Feth, 1) buyruğudur. Burada sözü edilen fetih ise Hudeybiye günü yapılan barışdır. Ömer: Bu bir fetih midir, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: Evet buyurdu. Çünkü bunun daha önce sözünü ettiğimiz pek çok faydaları olmuştu.

Buradan anlaşılan hükme gelince: İmam ve âlim kimse, arkadaşlarının büyüklerine meydana gelen önemli hususları bildirmesi ve bunu bildirmek için onlara haber göndermesi sözkonusudur. Allah en iyi bilendir.

٤٦١٠-٩٥/٦- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ قَالَ سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ يَقُولُ بِصِفِّينَ أَيُّهَا النَّاسُ اتَّهِمُوا رَأْيَكُمْ وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي يَوْمَ أَبِي جَنْدَلٍ وَلَوْ أَنِّي أَسْتَطِيعُ أَنْ أَرُدَّ أَمْرَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَرَدَدْتُهُ وَاللَّهِ مَا وَضَعْنَا سُيُوفَنَا عَلَى عَوَاتِقِنَا إِلَى أَمْرٍ قَطُّ إِلَّا أَسْهَلْنَ بِنَا إِلَى أَمْرٍ نَعْرِفُهُ إِلَّا أَمْرَكُمْ هَذَا لَمْ يَذْكُرْ ابْنُ نُمَيْرٍ إِلَى أَمْرٍ قَطُّ

4610-95/6- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala ve Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis edip, dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Şakik'den şöyle dediğini rivayet etti: Sehl b. Huneyf'i Sıffin'de şunları söylerken dinledim: Ey İnsanlar! Kendi görüşünüzü itham edin. Allah'a yemin ederim ki Ebu Cendel günündeki durumumu görmüştüm. Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrini reddedebilecek gücüm olsaydı kesinlikle reddederdim. Allah'a yemin ederim ki herhangi bir iş için kılıcı

omuzlarımıza ne zaman koyduysak mutlaka bizi bildiğimiz bir hususa kolaylıkla ulaştırmıştır. Sizin bu işiniz müstesna.

İbn Numeyr rivayetinde "herhangi bir işe" ibaresini zikretmedi.[242]

Şerh

"Ebu Cendel günü" kastettiği Hudeybiye günüdür. Ebu Cendel'in adı ise el-As b. Süheyl b. Amr'dır.

٤٦١١-.../٧- وَحَدَّثَنَاه عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِهِمَا إِلَى أَمْرٍ يُفْظِعُنَا

4611-.../7- Bunu bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak da birlikte Cerir'den tahdis etti. (H.) Bana Ebu Said el-Eşecc de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, ikisi A'meş'den bu isnad ile rivayet ettiler. Her ikisinin hadisinde: "Bize ağır gelecek bir işe" ibaresini zikrettiler.[243]

Şerh

"Bize ağır gelecek" bize zor gelecek ve bizi korkutan bir iş demektir.

(4610) "Şu işiniz" kastettiği ise kendileri ile Şam'lılar arasındaki savaş (Sıffin)'dir.

٤٦١٢-٩٦/٨- وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ بِصِفِّينَ يَقُولُ اتَّهِمُوا رَأْيَكُمْ عَلَى دِينِكُمْ فَلَقَدْ رَأَيْتُنِي يَوْمَ أَبِي جَنْدَلٍ وَلَوْ أَسْتَطِيعُ أَنْ أَرُدَّ أَمْرَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَا فَتَحْنَا مِنْهُ فِي خُصْمٍ إِلَّا انْفَجَرَ عَلَيْنَا مِنْهُ خُصْمٌ

4612-96/8- Bana İbrahim b. Said el-Cevheri de tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Malik b. Mirvel'den tahdis etti, o Ebu Husayn'den, o Ebu Vâil'den şöyle dediğini rivayet etti: Sehl b. Huneyf'i Sıffin'de şöyle derken dinledim: Dininiz aleyhinize (olan) reyinizi itham ediniz. Andolsun ben kendimi Ebu Cendel günü görmüşümdür. Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrini reddedebilecek olsaydım (reddederdim). Biz o işten bir kenarını ne kadar açtıysak mutlaka ondan bir taraf bizim aleyhimize patlak vermiştir.[244]

242 4609 numaralı hadisin kaynakları
243 4609 numaralı hadisin kaynakları
244 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4609

Şerh

"Sehl b. Huneyf, dedi ki: Dininiz aleyhinize (olan) reyinizi itham ediniz... Ondan aleyhimize bir taraf patlak vermiştir." Burada ibare Müslim'in Sahihi'nin bütün nüshalarında bu şekildedir. Bunda hazfedilmiş ifadeler vardır. Yani eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrini geri çevirmek, reddetmek gücüm olsaydı elbette reddederdim. Yüce Allah'ın: *"Günahkârları bir görsen..."* (Secde, 12); *"O zâlimleri ölüm sarhoşluklarında bir görsen..."* (En'am, 93); *"Zâlimleri durdurulmuş görsen..."* (Sebe, 31) buyrukları da bu türdendir. Bütün benzeri buyruklarda sözün delaleti dolayısı ile lev: se, sa şart edadının cevabı hazfedilmiştir.

"Biz ondan bir tarafı ne zaman açtıysak" ibaresindeki "ondan" zamiri "görüşünüzü itham ediniz" sözlerine aittir. Yani biz sizin bu husustaki görüşünüz ve işinizden herhangi bir tarafını düzeltecek olursak bir başkası aleyhimize patlak verir. Burada zamirin sözünü ettiğimiz şekilden başka türlüsüne iadesi doğru değildir.

"Ondan bir tarafı ne zaman açarsak" Müslim'de ibare bu şekildedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu ya bir yanlışlıkdır yahut bir değiştirmedir. Doğrusu: Biz onun bir tarafını kapattık mı şeklindedir. Nitekim Buhari'nin rivayetinde de "bir tarafını kapattık mı" diye kaydedilmiştir. Bununla ifade doğru olur. Böylelikle "düzelttik mi" ifadesinin karşılığında "mutlaka patlak verir" ifadesi yerini alır.

Hı harfi ötreli olarak husm ise her şeyin kenarı ve kıyısı demektir. Bunu, tulumun kapatılan ağzına ve suyun yan tarafından patlak vermesine benzetmiştir. Yahut da bir çuvalın yahut hurcun kapatılıp patlak vermesi ile içindekilerin dökülmesine benzetmiştir.

Bu hadis-i şeriflerde maslahat bulunması halinde kâfirlerle barış yapmanın caiz olduğuna delil vardır. Bu ihtiyaç duyulması halinde icma ile kabul edilmiş bir hükümdür. Bizim mezhebimizin görüşüne göre bu barış antlaşmasının -imam eğer onlara karşı üstün değil ise- on yıldan fazla olmaması şeklindedir. Eğer onlara karşı güçlü ise dört aydan fazla süre ile barış olmaz. Bir görüşe göre ise bir yıldan daha az yapılması caizdir. Malik: Bunun bir sınırı yoktur. Aksine imamın görüşüne göre az ya da çok olması halinde de caizdir demiştir. Allah en iyi bilendir.

٤٦١٣-٩٧/٩- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُمْ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ إِلَى قَوْلِهِ فَوْزًا عَظِيمًا مَرْجِعَهُ مِنَ الْحُدَيْبِيَةِ وَهُمْ يُخَالِطُهُمُ الْحُزْنُ وَالْكَآبَةُ وَقَدْ نَحَرَ الْهَدْيَ بِالْحُدَيْبِيَةِ فَقَالَ لَقَدْ أُنْزِلَتْ عَلَيَّ آيَةٌ هِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا جَمِيعًا

4613-97/9- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî de tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris tahdis etti, bize Said b. Ebu Arube'nin Katade'den tahdis ettiğine göre Enes b. Malik kendilerine tahdis edip, dedi ki: *"Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih nasip ettik. Allah geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın... İşte bu Allah'ın yanında büyük bir kurtuluştur."* (Feth, 1-5) buyrukları Hudeybiye'den dönüşü sırasında üzüntü ve kederli hallerinde iken nazil oldu. Hediyelik kurbanlıkları (nı) da Hudeybiye'de kesmişti. Bunun üzerine: *"Andolsun üzerime öyle bir ayet indirildi ki benim için o dünyanın tümünden daha sevimlidir"* buyurdu.[245]

٤٦١٤-.../١٠- وَحَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ جَمِيعًا عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ

4614-.../10- Bize Âsım b. en-Nadr et-Teymi de tahdis etti, bize Mu'temir tahdis edip, dedi ki: Babamı dinledim: Bize Katade tahdis edip, dedi ki: Enes b. Malik'i dinledim. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti, bize Hemmâm tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Yunus b. Muhammed tahdis etti, bize Şeybân tahdis etti, hepsi birlikte Katade'den o Enes'den İbn Ebu Arube'nin hadisine yakın olarak rivayet etti.[246]

٣٥/٣٧- بَاب الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ

35/37-AHDE BAĞLILIK BABI

٤٦١٥-١/٩٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ جُمَيْعٍ حَدَّثَنَا أَبُو الطُّفَيْلِ حَدَّثَنَا حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ قَالَ مَا مَنَعَنِي أَنْ أَشْهَدَ بَدْرًا إِلَّا

245 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1208

246 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 886, 1232, 1303, 1418

أَنِّي خَرَجْتُ أَنَا وَأَبِي حُسَيْلٌ قَالَ فَأَخَذَنَا كُفَّارُ قُرَيْشٍ قَالُوا إِنَّكُمْ تُرِيدُونَ مُحَمَّدًا فَقُلْنَا مَا نُرِيدُهُ مَا نُرِيدُ إِلَّا الْمَدِينَةَ فَأَخَذُوا مِنَّا عَهْدَ اللَّهِ وَمِيثَاقَهُ لَنَنْصَرِفَنَّ إِلَى الْمَدِينَةِ وَلَا نُقَاتِلُ مَعَهُ فَأَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْنَاهُ الْخَبَرَ فَقَالَ انْصَرِفَا نَفِي لَهُمْ بِعَهْدِهِمْ وَنَسْتَعِينُ اللَّهَ عَلَيْهِمْ

4615-98/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Velid b. Cumeyd'den tahdis etti, bize Ebu Tufeyl tahdis etti, bize Huzeyfe b. el-Yeman tahdis edip, dedi ki: Bedir'e katılmaktan beni alıkoyan tek husus şu olmuştu: Babam Huseyl ile birlikte çıkmıştık. Kureyş kâfirleri bizi yakaladılar ve: Siz Muhammed'e katılmak istiyorsunuz, dediler. Biz, O'na katılmak istemiyoruz. Biz sadece Medine'ye gitmek istiyoruz, dedik. Bunun üzerine bizden Medine'ye gideceğimize, onunla birlikte savaşmayacağımıza dair Allah adına söz ve ant aldılar. Biz de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittik ve O'na durumu haber verince O: *"Geri dönünüz. Sizin için onlara verdiğiniz söze bağlı kalacağız, onlara karşı Allah'ın yardımını isteyeceğiz"* buyurdu.[247]

Şerh

Huzeyfe b. el-Yeman'dan: Babamla çıkmıştık..." sözündeki "Huseyl'de he harfi ötrelidir. Aynı şekilde ona ha harfi kesreli sin harfi sakin olarak hisil de denilir. Huzeyfe'nin babasıdır. El-Yeman onun lakabıdır. Muhaddislerin kullanımında meşhur olan sonuna ye getirmeksizin nun harfi ile "el-yeman"dır. Bu ise az kullanılan bir söyleyiştir. Sahih olan sonuna ye getirmek sûreti ile "el-yemâni" denilmesidir. Amr b. el-Âsi, Abdurrahman b. Ebu'l-Mevâni, Şeddad b. el-Hâdi de böyledir. Ama muhaddislerin meşhur olan kullanımı bunlardaki ye harfini hazf etmektir. Sahih olan ise ye harfinin sabit olarak okunmasıdır.

"Kureyş kâfirleri bizi yakaladı... Onlara karşı Allah'tan yardım dileriz."

Bu hadisten şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Savaşta yalan söylemek caizdir. Bununla birlikte eğer savaşta üstü kapalı ifadeler kullanmak mümkün olursa o daha uygundur. Bununla birlikte yine savaşta insanların arasını düzeltmekte yalan caiz olduğu gibi kocanın hanımına sahih hadisin açıklamış olduğu şekilde yalan söylemesi de caizdir.

2. Ahde bağlılık ve vefa göstermek gerekir. İlim adamları kâfirler ile kendilerinden kaçmayacağına dair ahitleşen (yemin eden) esirin hükmü hakkın-

247 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3359

da ihtilaf etmişlerdir. Şafii, Ebu Hanife ve Kufeliler bu ahdine bağlı kalması gerekmez. Aksine ne zaman kaçma imkanını bulursa kaçar demişlerdir. Malik ise bu ahdine bağlı kalması gerekir demişlerdir. Bununla birlikte eğer onu zorlayarak kaçmayacağına dair yemin edecek olursa yemininin onun için bağlayıcı olmadığını ittifakla kabul etmişlerdir. Çünkü kişi bu durumda mükreh (zorlama altında)dır.

Huzeyfe'nin ve babasının başından geçen bu olaya gelince, kâfirler Bedir gazasında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte savaşmayacaklarına dair onlara yemin ettirdiler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kendilerine yeminlerine bağlı kalmalarını emir buyurdu. Ama bu vacip kılmak için değildi. Çünkü imam ve onun vekili ile birlikte cihadı terk etmek sûreti ile ahde bağlı kalmak icap eden bir şey değildir. Ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabının ahdi bozdukları şayiasının yayılmasını istemediğinden böyle yapmıştır. Bu husus onlar için bağlayıcı olmasa dahi. Çünkü onlar aleyhine böyle bir şayiayı yaygınlaştıran bir kimse bu hususta herhangi bir yorumu sözkonusu etmez.

٣٦/٣٨- بَاب غَزْوَةِ الْأَحْزَابِ

36/38- AHZAB GAZVESİ BABI

٤٦١٦-١/٩٩- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كُنَّا عِنْدَ حُذَيْفَةَ فَقَالَ رَجُلٌ لَوْ أَدْرَكْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَاتَلْتُ مَعَهُ وَأَبْلَيْتُ فَقَالَ حُذَيْفَةُ أَنْتَ كُنْتَ تَفْعَلُ ذَلِكَ لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْأَحْزَابِ وَأَخَذَتْنَا رِيحٌ شَدِيدَةٌ وَقُرٌّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَا رَجُلٌ يَأْتِينِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَسَكَتْنَا فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ ثُمَّ قَالَ أَلَا رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَسَكَتْنَا فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ ثُمَّ قَالَ أَلَا رَجُلٌ يَأْتِينَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ جَعَلَهُ اللَّهُ مَعِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَسَكَتْنَا فَلَمْ يُجِبْهُ مِنَّا أَحَدٌ فَقَالَ قُمْ يَا حُذَيْفَةُ فَأْتِنَا بِخَبَرِ الْقَوْمِ فَلَمْ أَجِدْ بُدًّا إِذْ دَعَانِي بِاسْمِي أَنْ أَقُومَ قَالَ اذْهَبْ فَأْتِنِي بِخَبَرِ الْقَوْمِ وَلَا تَذْعَرْهُمْ عَلَيَّ فَلَمَّا وَلَّيْتُ مِنْ عِنْدِهِ جَعَلْتُ كَأَنَّمَا أَمْشِي فِي حَمَّامٍ حَتَّى أَتَيْتُهُمْ فَرَأَيْتُ أَبَا سُفْيَانَ يَصْلِي ظَهْرَهُ بِالنَّارِ فَوَضَعْتُ سَهْمًا فِي كَبِدِ الْقَوْسِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْمِيَهُ فَذَكَرْتُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

وَلَا تَذْعَرْهُمْ عَلَيَّ وَلَوْ رَمَيْتُهُ لَأَصَبْتُهُ فَرَجَعْتُ وَأَنَا أَمْشِي فِي مِثْلِ الْحَمَّامِ فَلَمَّا أَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِ الْقَوْمِ وَفَرَغْتُ قُرِرْتُ فَأَلْبَسَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ فَضْلِ عَبَاءَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ يُصَلِّي فِيهَا فَلَمْ أَزَلْ نَائِمًا حَتَّى أَصْبَحْتُ فَلَمَّا أَصْبَحْتُ قَالَ قُمْ يَا نَوْمَانُ

4616-99/1- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim birlikte Cerir'den tahdis etti. Zuheyr, dedi ki: Bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o İbrahim et-Teymi'den, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Huzeyfe'nin yanında idik. Bir adam: Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yetişmiş olsaydım onunla birlikte savaşır ve gerçekten iyi bir sınav verirdim, dedi. Huzeyfe: Bunu sen mi yapacaktın, dedi. (Ve sözlerini şöyle sürdürdü). Andolsun kendimizi Ahzab gecesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte görmüştüm. Oldukça şiddetli bir rüzgar ve soğuğa yakalanmıştık. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunların haberlerini bana getirecek bir adam yok mu? Allah kıyamet gününde onu benimle birlikte bulunduracak"* buyurdu. Biz sustuk. Bizden kimse ona cevap vermedi. Sonra: *"Bize bunların haberini getirecek bir adam yok mu? Allah kıyamet gününde onu benimle birlikte bulunduracak"* buyurdu. Biz yine sustuk. Bizden kimse ona cevap vermedi. Sonra bir daha: *"Bunların haberlerini bize getirecek bir adam yok mu? Allah kıyamet gününde onu benimle birlikte bulunduracak"* buyurdu. Yine sustuk. Bizden kimse ona cevap vermedi. Bu sefer: *"Kalk ey Huzeyfe. Bunların haberlerini bize getir"* buyurdu. Adımı söyleyerek beni çağırdığı için kalkmaktan başka yapacak bir şeyim yoktu. *"Git bana onların haberini getir ve sakın onları benim aleyhime kışkırtacak bir iş yapma"* buyurdu. Onun yanından dönüp gidince onların yanına varıncaya kadar bir hamamın içindeymişim gibi yürümeye başladım. Ebu Süfyan'ın ateş ile sırtını ısıttığını gördüm. Yayın ortasına bir ok yerleştirip ona atmak istedim. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onları aleyhime kışkırtacak bir iş yapma"* buyruğunu hatırladım. Eğer ona ok atsaydım kesinlikle isabet ettirirdim. Sonra tıpkı bir hamamın içindeymişim gibi yürüyerek döndüm. Yanına geldiğimde O'na kavmin haberini verdim ve işimi bitirince yine üşümeye başladım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzerinde iken namaz kıldığı bir abanın artan bir kısmı ile beni örttü. Sabaha kadar uyuyakaldım. Sabah olunca *"kalk ey uykucu"* buyurdu.[248]

Şerh

"Huzeyfe'nin yanında idik. Bir adam: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yetişseydim..., dedi." ve Huzeyfe (radıyallâhu anh) da ona söylediklerini söyledi. Bunun anlamı şudur: Huzeyfe o adamdan şayet Nebi (sallallâhu aleyhi

248 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3390

ve sellem)'e yetişmiş olsaydı ona yardımcı olmakta oldukça ileri gideceğini ve ashabı kiram (radıyallâhu anhum)'dan daha fazlasını yapacağını söylediğini anlamıştı. Huzeyfe de ona Ahzab gecesinde başından geçen olayı haber verdi. Böylelikle onun ashabın yaptığından daha fazlasını yapacağı şeklindeki kanaatinden vazgeçmesi gerektiğini anlatmak istedi.

"Git bana onların haberini getir ve onları aleyhime kışkırtacak bir iş yapma." Yani aleyhime onları korkutma, onları aleyhime harekete geçirme. Onları ürkütme anlamında olduğu da söylenmiştir. Birinci anlama yakındır. Maksat onları kendine karşı harekete geçirecek bir iş yapma. Çünkü onlar seni yakalayacak olurlarsa bu bana bir zarar olur. Çünkü sen benim elçim ve benim arkadaşımsın.

"Onun yanından ayrılıp gidince onların yanına varıncaya kadar bir hamamdaymışım gibi yürümeye başladım." Yani diğer insanların hissettiği soğuktan ve onların farkettiği o şiddetli rüzgardan kendisi hiçbir şey hissetmedi. Aksine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrine icabet etmesi, onu gönderdiği göreve gitmesi ve onun kendisine dua etmesinin bereketi ile Allah bütün bunlardan yana ona afiyet verdi. Soğuğu hissetmemesi sûreti ile bu afiyet ile lütuflu hali Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geri dönünceye kadar devam etti. Karargaha geri dönüp onun yanına gelince, bu sefer diğer insanların hissettiği soğuğu hissetmeye başladı. İşte bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mucizelerinden birisidir. Hammam lafzı Arapçadır. Müzekkerdir. "Hamim"den türemiştir. Hamim de sıcak su demektir.

"Ebu Süfyan'ın sırtını ısıtmakta olduğunu gördüm." Yani sırtını ateşe yaklaştırmak sûreti ile ısıtıyordu.

"Kebidu'l-kavs: yayın ortası" yayın tutulduğu yer demektir. Her şeyin kebidi (ciğeri) onun ortası demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzerinde iken namaz kıldığı bir abanın artan kısmını üzerime örttü." Aba med ile söylenir. Sonuna ye harfi getirilerek abaye de denilir. Her ikisi de bilinen meşhur iki söyleyiştir.

Buradan;

1. Yünlü elbisede namaz kılmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bu sözüne itibar edilen kimselerin icmaı ile caizdir. Yün üzerinde namaz kılmak ile yün giyinerek kılmak arasında da bir fark yoktur. Bu hususta bir kerahet sözkonusu değildir. Bizim (Şafii) mezhebi âlimlerimizden el-Abdevi ile Şia yün üzerinde namaz kılmak caiz değildir ama yün giyinerek kılmak caizdir demişlerdir. Maliki ise tenzihen mekruhtur demiştir.

"Sabahı edinceye kadar uyudum. Sabah olunca kalk ey uykucu buyurdu." Nevman nun harfi fethalı vav harfi sakin (uykucu) çokça uyuyan demektir. Bu da çoğunlukla burada kullanıldığı gibi nida halinde kullanılır.

Sabahı etmek, fecrin doğması demektir.

2. Bu hadisten, imamın ve ordu komutanının düşmanın haberlerini öğrenmek maksadıyla casus ve gözcüler göndermesi gerektiği anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٣٧/٣٩- بَاب غَزْوَةِ أُحُدٍ

37/39- UHUD GAZVESİ BABI

٤٦١٧-١٠٠/١- وَحَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ وَثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُفْرِدَ يَوْمَ أُحُدٍ فِي سَبْعَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَرَجُلَيْنِ مِنْ قُرَيْشٍ فَلَمَّا رَهِقُوهُ قَالَ مَنْ يَرُدُّهُمْ عَنَّا وَلَهُ الْجَنَّةُ أَوْ هُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ فَتَقَدَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ ثُمَّ رَهِقُوهُ أَيْضًا فَقَالَ مَنْ يَرُدُّهُمْ عَنَّا وَلَهُ الْجَنَّةُ أَوْ هُوَ رَفِيقِي فِي الْجَنَّةِ فَتَقَدَّمَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ فَلَمْ يَزَلْ كَذَلِكَ حَتَّى قُتِلَ السَّبْعَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِصَاحِبَيْهِ مَا أَنْصَفْنَا أَصْحَابَنَا

4617-100/1- Bize Heddâd b. Halid el-Ezdi de tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Ali b. Zeyd ve Sabit el-Bunani'den tahdis etti, o Enes b. Malik (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Uhud gününde ensardan yedi ve kureyş'ten iki adam arasında yalnız bırakıldı. Müşrikler ona yaklaşınca: *"Onları kim bizden geri püskürtürse ona cennet vardır, yahut o cennette benim yoldaşım olacaktır"* buyurdu. Ensardan bir adam öne atılarak öldürülünceye kadar savaştı. Sonra tekrar O'na oldukça yaklaştılar. Yine: *"Onları kim bizden geri çevirirse ona cennet vardır yahut o cennette benim yoldaşım olacaktır"* buyurdu. Yine ensardan bir adam öne atıldı. Öldürülünceye kadar savaştı. O yedi kişi öldürülünceye kadar bu şekilde devam etti. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki arkadaşına: *"Arkadaşlarımıza insaf etmedik"* buyurdu.[249]

249 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 337

Şerh

"Bize Heddad b. Halid el-Ezdi tahdis etti." Bütün nüshalarda "el-Ezdi" nisbetlidir. Buhari de et-Tarihi'nde, İbn Ebu Hatim Kitabı'nda ve başkaları da böyle demiştir. İbn Adiyy ve es-Sem'ânî bunu zikrederek o Kayslıdır demişlerdir. Buhari onun kardeşi Umeyye b. Halid'i sözkonusu edip onu da Kayslı diye nisbet etmiştir. El-Bâci de onu zikrederek: Kaysi ve Ezdi diye nisbet etmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bunlar iki farklı nisbettir. Çünkü Ezd Yemen'dendir. Kays ise Meaddandır. Ama burada geçen Kays, Kays-ı Aylan değildir. Aksine bunlar Ezd'lilerden Kays b. Yûnan'dır. O halde bu iki nisbet de sahih olur.

Kadı Iyâz devamla, dedi ki: Müslim'in Sahihi'nde bunun bir benzeri de Ziyad b. Rebal el-Kaysi hakkında geçmiştir. Rebâh'ın adının Riyah olduğu da söylenir. Aynı şekilde Müslim de bunu bir başka yerde "Kaysi" nisbeti ile zikretmiştir. Nüzur (adaklar) bölümünde ise "et-Teymi" demiştir. Muhtemelen o Teym b. Kays b. Sa'lebe b. Bekr b. Vâil'dendir diye de açıklanmıştır. Böylelikle her iki nisbet de bir arada sözkonusu olur. Yoksa Kureyş'ten gelen Teym hiçbir zaman Kays ile bir yerde nesebi birleşmez. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır.

Daha önce burada adı geçen "Heddad" isminin zaptı ile ilgili açıklama defalarca geçmiş ve he harfi fethalı de harfi şeddeli olduğu söylenmiştir. Ayrıca ona he harfi ötreli olarak "Hudbe" de denilir. Hudbe'nin isim, Heddad'ın lakab olduğu söylendiği gibi aksi de söylenmiştir.

"Ona yaklaştıklarında" yani etrafını sarıp ona yakın geldiklerinde demektir. El-Ef'al isimli eserin sahibi rahika ve erhakanın yetişmek anlamında olduğunu söylemiştir. Kadı Iyâz el-Meşarik'de: Bu ancak hoş olmayan haller hakkında kullanılır demiştir. Ayrıca şunları eklemektedir: Sabit, dedi ki: Kendisine yaklaştığın her bir şey hakkında bu fiil kullanılır. Allah en iyi bilendir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ensardan yedi Kureyş'ten iki adam vardı... Biz arkadaşlarımıza insaf etmedik." Bu hususta meşhur rivayet fe harfi sakin olarak "ensafne" diye fe harfi sakin "eshâbena" de mefulin bih olarak mansub olmasıdır. Önceki ve sonraki ilim adamlarının büyük çoğunluğu bunu böylece zaptetmişlerdir. (Tercüme de buna göredir). Yani Kureyşliler ensara karşı insaflı davranmadı. Çünkü iki kureyşli savaşa çıkmadı. Aksine ensarın biri diğerinin arkasına ileri atıldı.

Kadı Iyâz ve başkalarının zikrettiğine göre bazıları bunu fe harfi fethalı olarak "ensafene" diye rivayet etmişlerdir. Buna göre maksat ise savaştan kaçanlar bize karşı insaflı davranmadı. Onlar kaçtıkları için bize insaf etmemiş oldular demektir.

٤٦١٨-١٠١/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ يَسْأَلُ عَنْ جُرْحِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ فَقَالَ جُرِحَ وَجْهُ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَكُسِرَتْ رَبَاعِيَتُهُ وَهُشِمَتْ الْبَيْضَةُ عَلَى رَأْسِهِ فَكَانَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللهِ ﷺ تَغْسِلُ الدَّمَ وَكَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ يَسْكُبُ عَلَيْهَا بِالْمِجَنِّ فَلَمَّا رَأَتْ فَاطِمَةُ أَنَّ الْمَاءَ لَا يَزِيدُ الدَّمَ إِلَّا كَثْرَةً أَخَذَتْ قِطْعَةَ حَصِيرٍ فَأَحْرَقَتْهُ حَتَّى صَارَ رَمَادًا ثُمَّ أَلْصَقَتْهُ بِالْجُرْحِ فَاسْتَمْسَكَ الدَّمُ

4618-101/2- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti, bize Abdulaziz b. Ebu Hazim babasından tahdis etti, o Sehl b. Sa'd'a Uhud gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaralanması hakkında soru sorulması üzerine şöyle dediğini dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzü yaralandı, rabaiye (denilen köpek) dişi kırıldı, başında miğfer parçalandı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Fatıma kanı yıkıyordu. Ali b. Ebu Talib (radıyallâhu anh) da kalkan ile (getirdiği) suyu O'nun eline döküyordu. Fatıma suyun kanı daha da artırmaktan başka bir işe yaramadığını görünce bir hasır parçası alıp onu kül oluncaya kadar yaktı, sonra onu yaraya yapıştırınca kan da kesildi.[250]

٤٦١٩-١٠٢/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ أَنَّهُ سَمِعَ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ وَهُوَ يَسْأَلُ عَنْ جُرْحِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَمَ وَاللهِ إِنِّي لَأَعْرِفُ مَنْ كَانَ يَغْسِلُ جُرْحَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَمَنْ كَانَ يَسْكُبُ الْمَاءَ وَبِمَاذَا دُووِيَ جُرْحُهُ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ عَبْدِ الْعَزِيزِ غَيْرَ أَنَّهُ زَادَ وَجُرِحَ وَجْهُهُ وَقَالَ مَكَانَ هُشِمَتْ كُسِرَتْ

4619-102/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Yakub -yani b. Abdurrahman el-Kâri- Ebu Hâzim'den tahdis etti, buna göre o Sehl b. Sa'd'a Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yarası hakkında soru sorulması üzerine şöyle dediğini dinlemiştir: Allah'a yemin ederim ki ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yarasını yıkayanın kim olduğunu da suyu dökenin kim olduğunu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yarasının ne ile tedavi edildiğini de biliyorum, dedikten sonra Abdulaziz'in hadisine yakın olarak hadisi zikretti. Yalnız şunları da ekledi: Onun yüzü de yaralandı ve -parçalandı yerine- kırıldı, dedi.[251]

250 Buhari, 2911, 4075, 5722; İbn Mace, 3464; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4712
251 Buhari, 2903, 4075, 5722; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4781

Şerh

(4618-4619 numaralı hadisler)

“Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti, bize Abdulaziz b. Ebu Hâzim babasından tahdis etti.” Senet bütün diyarımız nüshalarında bu şekildedir. Etraf sahibi de bu hadisi böylece zikretmişlerdir. Kadı Iyâz ise Müslim'in kitabının ravilerinden birisinden zikrettiğine göre onlar Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'yi Yahya b. Yahya'nın yerine yazmışlar ve doğrusu birincisidir demiştir.

“Rebâiyesi kırıldı” Rebâiye, her bir yandan öndeki iki dişe bitişik olan dişe denilir. Her bir insanın dört rebâiyesi vardır.

1. Buradan anlaşıldığına göre Allah'ın nebilerinin -Allah'ın salat ve selamları onlara- pek büyük ecirlere nail olmaları, ümmetlerin ve başkalarının onlara isabet edenleri bilmeleri ve onlara uymaları için kendilerinden intikam alındığına ve çeşitli belalara maruz kaldıklarına delil bulunmaktadır. Kadı Iyâz, dedi ki: Ayrıca onların bir beşer olup, dünyevi mihnetlerin onlara da isabet ettiğini ve beşerin cisimlerinin maruz kaldığı hallere onların cisimlerinin de maruz kalmalarını bilmeleri böylelikle onların birer yaratılmış, rableri bulunan kimseler olduklarına kesinlikle inanmaları, onlar tarafından gösterilen mucizeler sebebi ile de fitneye kapılmamaları ve hristiyanlara ve başkalarına onların durumları ile alakalı olarak hakkı batıla karıştırmasının önüne geçmek içindir.

“Başındaki miğfer parçalandı”

2. Burada miğfer, zırh ve buna benzer savaşta sağlam bir şekilde koruyucu malzemeleri giymenin müstehap olduğuna ve bunun tevekküle aykırı olmadığına delil vardır.

“Üzerine kalkan ile (su) döküyordu.”

3. Bu hadisten tedavinin ve yaraları ilaçla tedavi etmenin sabit olduğu bunun da tevekküle aykırı olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü yüce Allah'ın: *“Asla ölmeyen diri olana tevekkül et”* (Furkan, 58) buyruğuna rağmen bunu yapmıştır.

(4619) “Yarasının ne ile tedavi edildiğini” buradaki tedavi edildi anlamındaki fiil iki vav iledir. Bazı nüshalarda tek vav ile yazılıdır. İkincisi ise hazfedilmiş olur. Nitekim Davud ismi yazılırken de hatta vavın birisi hazfedilmiştir.

٤٦٢٠-١٠٣/٤ - وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْعَامِرِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ ح

وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ مُطَرِّفٍ كُلُّهُمْ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ بِهَذَا الْحَدِيثِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي هِلَالٍ أُصِيبَ وَجْهُهُ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مُطَرِّفٍ جُرِحَ وَجْهُهُ

4620-103/4- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer de birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. (H.) Bunu bize Amr b. Sevvâd el-Âmiri de tahdis etti, bize Abdullah b. Vehb haber verdi, bana Amr b. el-Hâris, Sehl b. Ebu Hilal'den haber verdi. (H.) Bana Muhammed b. Sehl et-Temîmî de tahdis etti, bana İbn Ebu Meryem tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Mutarrif- tahdis etti, hepsi Ebu Hâzim'den, o Sehl b. Sa'd'dan bu hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti. İbn Ebu Hilal'in hadisinde "yüzü isabet aldı" denilmekte iken İbn Mutarrif'in hadisinde "yüzü yaralandı" denilmektedir.[252]

٤٦٢١-١٠٤/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كُسِرَتْ رَبَاعِيَتُهُ يَوْمَ أُحُدٍ وَشُجَّ فِي رَأْسِهِ فَجَعَلَ يَسْلُتُ الدَّمَ عَنْهُ وَيَقُولُ كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ وَكَسَرُوا رَبَاعِيَتَهُ وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَيْسَ لَكَ مِنْ الْأَمْرِ شَيْءٌ

4621/104/5- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sabit'ten tahdis etti, o Enes'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Uhud günü rabaiyesi kırıldı, başı yaralandı, üzerinden kanı silerken bu arada *"kendilerini Allah'a davet eden nebilerinin başını yaralayan rebaiyesini kıran bir kavim nasıl iflah olur"* demeye başladı. Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"İşte senin elinde hiçbir şey yoktur"* (Ali İmran, 128) buyruğunu indirdi.[253]

٤٦٢٢-١٠٥/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَحْكِي نَبِيًّا مِنْ الْأَنْبِيَاءِ ضَرَبَهُ قَوْمُهُ وَهُوَ يَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَيَقُولُ رَبِّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

252 İbn Uyeyne'nin hadisini Buhari, 243, 3037, 5248'de; Tirmizi, 2085, İbn Mace, 3464; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4688'de; Amr b. Sevvad el-Âmiri'nin hadisi ile Muhammed b. Sehl et-Temimi'nin hadisini yalnızca Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4680, 4768

253 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 353

4622-105/6- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize Veki' tahdis etti, bize A'meş, Şakik'den tahdis etti, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Ben kavminin kendisini vurduğu ve yüzünden kanı silerken *"Rabbim kavmime mağfiret buyur. Çünkü onlar bilmiyorlar"* diyen nebilerden bir nebiyi anlatan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görüyor gibiyim.[254]

٤٦٢٣-.../٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَهُوَ يَنْضِحُ الدَّمَ عَنْ جَبِينِهِ

4623-.../7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' ve Muhammed b. Bişr A'meş'den bu isnad ile tahdis etti, ancak o: O alnından kanı silerken, dedi.[255]

Şerh

"Kavminin kendisini vurduğu... görüyor gibiyim."

Hadisten nebilerin (Allah'ın salat ve selamları üzerlerine) ne kadar hâlim, ne kadar sabırlı, metanetli, affedici, kavimlerine karşı şefkatli, onlar için hidayet ve günahların bağışlanması için dua edici, kendi aleyhlerine işledikleri cinayetlerde bilmediklerini söyleyerek onlara mazeret bulmaya çalıştıkları görülmektedir.

Önceki peygamberlerden kendisine işaret olunan bu nebinin halinin bir benzeri Uhud gününde bizim nebimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başından geçmiştir.

"O alnından kanı silerken" yandihu dad harfi kesreli olup yıkarken ve izale ederken demektir.

٣٨/٤٠- بَاب اشْتِدَادِ غَضَبِ اللهِ عَلَى مَنْ قَتَلَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ

38/40- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN ÖLDÜRDÜĞÜ KİMSEYE ALLAH'IN GAZABININ ŞİDDETLİ OLDUĞU BABI

٤٦٢٤-١٠٦/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا

254 Buhari, 3477, 6929; İbn Mace, 4025; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9260
255 4622 numaralı hadisin kaynakları

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى قَوْمٍ فَعَلُوا هَذَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ حِينَئِذٍ يُشِيرُ إِلَى رَبَاعِيَتِهِ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى رَجُلٍ يَقْتُلُهُ رَسُولُ اللَّهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

4624-106/1- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bu (nlar) Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Sonra çeşitli hadisler zikretti. Onlardan birisi de şudur: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bunu Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e yapan bir kavme Allah'ın gazabı pek şiddetli olur."* O sırada kendisi rabaiyesine işaret ediyordu. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rasûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in aziz ve celil Allah yolunda öldürdüğü bir adama Allah'ın gazabı pek şiddetlidir."*[256]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah yolunda öldürdüğü bir adama Allah'ın gazabı pek şiddetlidir." Buradaki "Allah yolunda" buyruğu had yahut kısas sebebi ile öldürdüğü kimseleri dışarıda tutmak içindir. Çünkü Allah yolunda öldürdüğü kimse Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i öldürmeyi kasteden bir kimse idi.

٣٩/٤١- بَاب مَا لَقِيَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ أَذَى الْمُشْرِكِينَ وَالْمُنَافِقِينَ

39/41- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN MÜŞRİKLERDEN VE MÜNAFIKLARDAN GÖRDÜĞÜ EZİYETLER BABI

٤٦٢٥-١٠٧/١- وحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ الْجُعْفِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ الْأَوْدِيِّ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي عِنْدَ الْبَيْتِ وَأَبُو جَهْلٍ وَأَصْحَابٌ لَهُ جُلُوسٌ وَقَدْ نُحِرَتْ جَزُورٌ بِالْأَمْسِ فَقَالَ أَبُو جَهْلٍ أَيُّكُمْ يَقُومُ إِلَى سَلَا جَزُورِ بَنِي فُلَانٍ فَيَأْخُذُهُ فَيَضَعُهُ فِي كَتِفَيْ مُحَمَّدٍ إِذَا سَجَدَ فَانْبَعَثَ أَشْقَى الْقَوْمِ فَأَخَذَهُ فَلَمَّا سَجَدَ النَّبِيُّ ﷺ وَضَعَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ قَالَ فَاسْتَضْحَكُوا وَجَعَلَ

256 Buhari, 4073; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14717

بَعْضُهُمْ يَمِيلُ عَلَى بَعْضٍ وَأَنَا قَائِمٌ أَنْظُرُ لَوْ كَانَتْ لِي مَنَعَةٌ طَرَحْتُهُ عَنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَالنَّبِيُّ ﷺ سَاجِدٌ مَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ حَتَّى انْطَلَقَ إِنْسَانٌ فَأَخْبَرَ فَاطِمَةَ فَجَاءَتْ وَهِيَ جُوَيْرِيَةٌ فَطَرَحَتْهُ عَنْهُ ثُمَّ أَقْبَلَتْ عَلَيْهِمْ تَشْتِمُهُمْ فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ ﷺ صَلَاتَهُ رَفَعَ صَوْتَهُ ثُمَّ دَعَا عَلَيْهِمْ وَكَانَ إِذَا دَعَا دَعَا ثَلَاثًا وَإِذَا سَأَلَ سَأَلَ ثَلَاثًا ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا سَمِعُوا صَوْتَهُ ذَهَبَ عَنْهُمُ الضِّحْكُ وَخَافُوا دَعْوَتَهُ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِأَبِي جَهْلِ بْنِ هِشَامٍ وَعُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ وَشَيْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ وَالْوَلِيدِ بْنِ عُقْبَةَ وَأُمَيَّةَ بْنِ خَلَفٍ وَعُقْبَةَ بْنِ أَبِي مُعَيْطٍ وَذَكَرَ السَّابِعَ وَلَمْ أَحْفَظْهُ فَوَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ بِالْحَقِّ لَقَدْ رَأَيْتُ الَّذِينَ سَمَّى صَرْعَى يَوْمَ بَدْرٍ ثُمَّ سُحِبُوا إِلَى الْقَلِيبِ قَلِيبِ بَدْرٍ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ الْوَلِيدُ بْنُ عُقْبَةَ غَلَطٌ فِي هَذَا الْحَدِيثِ

4625-107/1- Bize Abdullah b. Ömer b. Muhammed b. Eban el-Cufi de tahdis etti, bize Abdurrahim -yani b. Süleyman- Zekeriya'dan tahdis etti, o Ebu İshak'dan o Amr b. Meymun el-Evdi'den o İbn Mesud'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'in yakınında namaz kılmakta iken Ebu Cehil ve arkadaşları da oturuyordu. Bir gün önce de bir deve kesilmişti. Ebu Cehil: Hanginiz Filanoğullarının dişi devesinin karnındaki yavru eşini alıp, onu secde edeceği zaman Muhammed'in omuzlarına koyacak, dedi. Oradakilerin en bedbahtı olan bir kişi kalkıp onu aldı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) secdeye varınca omuzlarının arasına koydu. (Abdullah), dedi ki: Bunun üzerine hepsi de gülüştüler. Biri diğerinin üzerine yatıyordu. Ben de ayakta durmuş bakıyordum. Keşke gücüm olsaydı da onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırtının üzerinden atabilseydim. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise secdede kalmış, başını kaldırmıyordu. Nihayet bir kişi gidip Fatıma'ya haber verdi. O henüz küçük bir kız iken geldi ve onu babasının üzerinden alıp attı. Sonra da onlara dönüp hakaretler yağdırdı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını bitirince sesini yükseltip onlara beddua etti. Allah Rasûlü beddua edince üç defa beddua eder, dilekte bulununcada üç defa dilekte bulunurdu. Sonra da: -üç defa- *"Allah'ım Kureyşi sana havale ediyorum"* buyurdu. Onun sesini işitmeleri ile birlikte gülmeleri kesildi, bedduasından korktular. Sonra: *"Allah'ım Ebu Cehil b. Hişam'ı, Utbe b. Rabia'yı, Şeybe b. Rabia'yı, Velid b. Ukbe'yi, Ümeyye b. Halef'i ve Ukbe b. Ebu Muayt'ı sana havale ediyorum"* -(ravi, dedi ki) yedinci kişinin de

adını söyledi ama ben onu hatırlamıyorum- Muhammed'i hak ile gönderene yemin ederim ki, ben adını verdiği kimselerin Bedir günü öldürülmüş olduklarını, sonra da o kör kuyuya Bedir kuyusuna sürüklenerek götürüldüklerini gördüm.

Ebu İshak, dedi ki: Bu hadis-i şerifte Velid b. Ukbe'nin adının verilmesi yanlıştır.[257]

٤٦٢٦-١٠٨/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَقَ يُحَدِّثُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَاجِدٌ وَحَوْلَهُ نَاسٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِذْ جَاءَ عُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ بِسَلَا جَزُورٍ فَقَذَفَهُ عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَرْفَعْ رَأْسَهُ فَجَاءَتْ فَاطِمَةُ فَأَخَذَتْهُ عَنْ ظَهْرِهِ وَدَعَتْ عَلَى مَنْ صَنَعَ ذَلِكَ فَقَالَ اللَّهُمَّ عَلَيْكَ الْمَلَأَ مِنْ قُرَيْشٍ أَبَا جَهْلِ بْنَ هِشَامٍ وَعُتْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ وَعُقْبَةَ بْنَ أَبِي مُعَيْطٍ وَشَيْبَةَ بْنَ رَبِيعَةَ وَأُمَيَّةَ بْنَ خَلَفٍ أَوْ أُبَيَّ بْنَ خَلَفٍ شُعْبَةُ الشَّاكُّ قَالَ فَلَقَدْ رَأَيْتُهُمْ قُتِلُوا يَوْمَ بَدْرٍ فَأُلْقُوا فِي بِئْرٍ غَيْرَ أَنَّ أُمَيَّةَ أَوْ أُبَيًّا تَقَطَّعَتْ أَوْصَالُهُ فَلَمْ يُلْقَ فِي الْبِئْرِ

4626-108/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip, dedi ki: Ebu İshak'ı Amr b. Meymun'dan tahdis ederken dinledim. O Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) secdede iken ve Kureyş'ten bir takım kimseler de onun etrafında bulunuyorken Ukbe b. Ebu Muayt bir dişi devenin karnındaki yavru eşini alıp geldi ve onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırtına attı. O da başını kaldırmadı. Fatıma gelerek o eşi sırtından aldı ve bu işi yapana beddua etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Allah'ım! Kureyşin bu ileri gelenlerini, Ebu Cehil b. Hişam'ı, Utbe b. Rabia'yı, Şeybe b. Rabia'yı ve Ukbe b. Ebu Muayt'ı*[258] *Umeyye b. Halef'i yahut Ubey b. Halef'i -şüphe eden Şu'be'dir- sana havale ediyorum"* buyurdu.

Abdullah, dedi ki: Ben bunların Bedir günü öldürüldüklerini ve kuyuya atıldıklarını gördüm. Yalnız Umeyye yahut da Ubey'in eklem yerleri kopmuş oldu. Bundan dolayı o kuyuya atılmadı.[259]

257 Buhari, 240, 520, 2934, 3185, 3854, 3960 -buna yakın-; Nesai, 306; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9484

258 Matbu nüshada Ukbe b. Ebu Muayt ve Şeybe b. Rabia diye geçmektedir.

259 4625 numaralı hadisin kaynakları

٤٦٢٧-١٠٩/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَزَادَ وَكَانَ يَسْتَحِبُّ ثَلَاثًا يَقُولُ اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ اللَّهُمَّ عَلَيْكَ بِقُرَيْشٍ ثَلَاثًا وَذَكَرَ فِيهِمْ الْوَلِيدَ بْنَ عُتْبَةَ وَأُمَيَّةَ بْنَ خَلَفٍ وَلَمْ يَشُكَّ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ وَنَسِيتُ السَّابِعَ

4627-109/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Cafer b. Avn tahdis etti, bize Süfyan, Ebu İshak'dan bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti ve şunları ekledi: O üç defa: *"Allah'ım kureyşi sana havale ediyorum, Allah'ım kureyşi sana havale ediyorum, Allah'ım kureyşi sana havale ediyorum"*diye üç defa tekrar etmeyi severdi. O bunlar arasında el-Velid b. Utbe ve -şüphe etmeden- Umeyye b. Halef'i de zikretti. Ebu İshak: Yedincisini unuttum, dedi.[260]

٤٦٢٨-١١٠/٤- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ قَالَ اسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْبَيْتَ فَدَعَا عَلَى سِتَّةِ نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ فِيهِمْ أَبُو جَهْلٍ وَأُمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ وَعُتْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَشَيْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ وَعُقْبَةُ بْنُ أَبِي مُعَيْطٍ فَأُقْسِمُ بِاللهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُمْ صَرْعَى عَلَى بَدْرٍ قَدْ غَيَّرَتْهُمُ الشَّمْسُ وَكَانَ يَوْمًا حَارًّا

4628-110/4- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize el-Hasen b. A'yen tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu İshak, Amr b. Meymun'dan tahdis etti, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beyt'e dönerek Kureyş'ten altı kişiye beddua etti. Aralarında Ebu Cehil, Umeyye b. Halef, Utbe b. Rabia, Şeybe b. Rabia ve Utbe b. Ebu Muayt vardı. Allah adına yemin ederim ki, onların hepsinin Bedir sahasında yere yıkılmış olduklarını, güneşin onları değişikliğe uğrattığını gördüm. O gün sıcak bir gündü.[261]

Şerh

(4625-4628 numaralı hadisler)

(4625) "hanginiz kalkıp Filanoğullarının dişi devesinin karnındaki yavru eşini alıp getirir..." Sela: yavru eşi, sin harfi fethalı lam harfi şeddesizdir. Bu

260 4625 numaralı hadisin kaynakları
261 4625 numaralı hadisin kaynakları

ise dişi devenin ve diğer hayvanların karnında yavrunun içinde sarılı olduğu organıdır. İnsanoğlunda bunun karşılığı neşime (eş)dir.

"Oradakilerin en bedbahtı kalkıp gitti." Bu kişi ikinci rivayette açıkça ifade ettiği gibi Ukbe b. Ebu Muayt'dır. Bu hadiste açıklanması zor bir nokta vardır: Sırtı üzerinde necasetin bulunması ile birlikte namaza nasıl devam etti diye sorulur. Bu soruya Kadı Iyâz'da şu şekilde cevap vermektedir: Bu necis değildir. Çünkü bağırsaktaki pislik ile bedenin rutubeti temizdir. Yavru eşi de bunlardandır. Necis olan kandır.

Bu cevap Maliki mezhebi ile ona muvafakat edenlere göre uygundur. Çünkü eti yenen hayvanların dışkıları temizdir ama bizim (Şafii) mezhebimize, Ebu Hanifenin ve diğerlerinin mezhebine göre bu necistir.

Bu sebeple Kadı Iyâz'ın sözünü ettiği bu cevap zayıf ya da batıldır. Çünkü burada sözü geçen yavru eşi adeten kandan ayrılması sözkonusu olmadığından ötürü beraberinde necaseti de bulundurmaktadır. Çünkü putlara tapınanların kestikleri de necistir. Burada sözü geçen bu dişi devenin eti ve bütün parçaları da bu şekildedir. Bu hususta kabul edilebilir cevap: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sırtına neyin konulduğunu bilmemesi ve bundan dolayı temizlik halinin devam ettiğini kabul ederek secdesini sürdürmesidir. Ayrıca bu namazın farz bir namaz olup, bizce sahih olan kanaate göre iadesinin gerektiği veya farzın dışında bir namaz olup, iadesinin gerekmediği namaz mıdır onu da bilmiyoruz. Eğer iade edilmesi vacip ise bunun vakti geniştir. Şayet onun sırtına konulanı fark etmemesi uzak bir ihtimaldir denilecek olursa, bunu fark etse bile necaset olduğunu kesin olarak bilmiyordu deriz. Allah en iyi bilendir.

"Eğer gücüm olsaydı onu atacaktım." Buradaki "menia (güç)" nun harfi fethalıdır. Sakin olarak telafuz edileceği (men'a şeklinde) nakledilmiştir. Ama bu şaz ve zayıf bir kanaattir. Bu sözün anlamı ise keşke onların eziyetlerini engelleyebilecek bir gücüm olsaydı, yahut da keşke Mekke'de beni koruyacak bir aşiretim olsaydı demek olur. Buna göre ise "menia" mani: engelin çoğuludur. Katibin çoğulunun ketebe diye gelmesi gibi.

"Beddua ettimi üç defa beddua eder dilekte bulundumu üç defa dilekte bulunurdu." Bundan duanın üç defa tekrar edilmesinin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Burada "dilekte bulunmak" duanın kendisidir. Ama lafız farklı olduğundan ve tekid olmak üzere (dua: burada beddua anlamı verilmiştir) lafzına atfedilmiştir.

"Sonra Allah'ım Ebu Cehil b. Hişam'ı... ve el-Velid b. Ukbe'yi sana havale ediyorum." Bu Müslim'in bütün nüshalarında kaf harfi ile el-Velid b. Ukbe şeklindedir. İlim adamları ise bunu yanlış olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. Doğrusu te harfi ile el-Velid b. Utbe'dir. Nitekim Müslim bunu bundan sonra gelecek olan Ebu Bekr b. Ebu Şeybe rivayetinde böylece zikretmiştir. Buhari de Sahihi'nde ve ondan başka diğer hadis imamları da bu ismi doğru olarak söylemişlerdir. İbrahim b. Süfyan da hadisin sonunda buna dikkat çekerek bu hadiste el-Velid b. Ukbe yanlıştır demiştir. İlim adamları der ki: Kaf harfi ile el-Velid b. Ukbe ibn Ebu Muayt'dır. O tarihte kendisi hayatta değildi, yahut da oldukça küçük bir çocuktu. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Mekke'nin fethedildiği günü büluğa yaklaşmış olduğu halde başını sıvazlaması için getirilmişti.

"Yedinci kişinin de adını söyledi ama ben onu bellemedim." Buhari'nin rivayetinde de bu yedinci kişinin adı Umare b. el Velid olarak kaydedilmiştir.

"Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hak ile gönderene yemin ederim ki... o kör kuyuya Bedir kuyusuna sürüklendiklerini gördüm." İşte bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabul olunan (bed)dualarından birisidir. Karib ise içinde su bulunmayan boş kuyu demektir. Onların bu kuyuya atılmaları ise onları tahkir etmek, kötü kokularından insanların da rahatsız olmaması içindir. Yoksa bu onların defnedilmesi değildir. Çünkü harbi bir kimsenin defnedilmesi gerekmez.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Aksine çölde bırakılır. Başkalarının ondan rahatsız olması hali müstesna.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bazıları bu hadisin "onların Bedir'de yere yıkılmış olduklarını gördüm" sözüne itiraz etmişlerdir. Çünkü bilindiği gibi siyer âlimleri şunları söylemektedir: Bu yedi kişiden birisi olan Umare b. el-Velid, Necaşi'nin yanında bulunuyordu. Çünkü onu kendi zevcelerinden birisi hakkında itham etmişti. Kendisi ise güzel bir kişi idi. Onun ihliline bir büyü üflediğinden dolayı o da Habeş adalarından birisinde yırtıcı hayvanlarla birlikte yayılmaya başlamış sonra da ölüp gitmişti.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bunun cevabı onların çoğunluğunu bu halde görmüş olmasıdır. Buna delil ise Ukbe b. Ebu Muayt'ın onlardan birisi olmakla birlikte Bedir'de öldürülmemiş aksine oradan esir alınmış olmasıdır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise Bedir'den döndükten sonra İrku'z-zubye denilen yerde ölüme terk etmişti, demektedir.

Derim ki: Zubye ötreli zı, sakin bir be ve ye'den sonra he (yuvarlak te) iledir. El-Hâzimî, el-Mu'telif fi'l-Emakin adlı kitabında bunu böylece zaptetmiştir. Ayrıca: Vakidi ise burası Medine tarafından Ravha'dan üç mil uzaklıkta bir yerdir.

"Eklemleri kopmuştu bu sebeple kuyuya atılmadı." Evsâl: Eklemler demektir.

(4627) Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivayetinde: "Üç defa (dua etmeyi) severdi." Bizim diyarımızdaki nüshalarda bu şekilde sonu be harfi ile bitmek üzere "yestahibbu: severdi" şeklindedir. Kadı Iyâz'ın zikrettiğine göre ise bu lafız yestehibbu ve yestahissu diye de rivayet edilmiştir. Ayrıca daha açık anlaşılan budur. Anlamı da ısrar etmektir demiştir.

٤٦٢٩-١١١/٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَعَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْعَامِرِيُّ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ حَدَّثَتْهُ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ أَتَى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشَدَّ مِنْ يَوْمِ أُحُدٍ فَقَالَ لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَوْمِكِ وَكَانَ أَشَدَّ مَا لَقِيتُ مِنْهُمْ يَوْمَ الْعَقَبَةِ إِذْ عَرَضْتُ نَفْسِي عَلَى ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ بْنِ عَبْدِ كُلَالٍ فَلَمْ يُجِبْنِي إِلَى مَا أَرَدْتُ فَانْطَلَقْتُ وَأَنَا مَهْمُومٌ عَلَى وَجْهِي فَلَمْ أَسْتَفِقْ إِلَّا بِقَرْنِ الثَّعَالِبِ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَإِذَا أَنَا بِسَحَابَةٍ قَدْ أَظَلَّتْنِي فَنَظَرْتُ فَإِذَا فِيهَا جِبْرِيلُ فَنَادَانِي فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَمَا رُدُّوا عَلَيْكَ وَقَدْ بَعَثَ إِلَيْكَ مَلَكَ الْجِبَالِ لِتَأْمُرَهُ بِمَا شِئْتَ فِيهِمْ قَالَ فَنَادَانِي مَلَكُ الْجِبَالِ وَسَلَّمَ عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ سَمِعَ قَوْلَ قَوْمِكَ لَكَ وَأَنَا مَلَكُ الْجِبَالِ وَقَدْ بَعَثَنِي رَبُّكَ إِلَيْكَ لِتَأْمُرَنِي بِأَمْرِكَ فَمَا شِئْتَ إِنْ شِئْتَ أَنْ أُطْبِقَ عَلَيْهِمُ الْأَخْشَبَيْنِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ مِنْ أَصْلَابِهِمْ مَنْ يَعْبُدُ اللَّهَ وَحْدَهُ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا

4629-111/5- Bana Ebu't-Tâhir, Ahmed b. Amr b. Serh, Harmele b. Yahya ve Amr b. Sevvad el-Âmiri -lafızları birbirine yakın olarak- tahdis edip, dediler ki: Bize İbn Vehb tahdis edip, dedi ki: Bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Urve b. ez-Zubeyr'in tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve

sellem)'in zevcesi Âişe (radıyallâhu anhâ) kendisine şunu tahdis etti: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ey Allah'ın Rasûlü! Sen Uhud gününden daha zor bir gün geçirdin mi, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Andolsun senin kavminden (çok sıkıntılar) ile karşılaştım. Onların bana çektirdikleri en büyük sıkıntı Akabe günü olmuştu. Ben kendimi İbn Abd Yâlîl b. Abd Külâl'a (beni himaye etmesi için) arz ettim de istediğimi kabul etmedi. Kederli bir şekilde gerisin geri dönüp gittim. Ancak Karn es-Sealib'de kendime geldim. O vakit başımı kaldırınca beni gölgelendiren bir bulut görüverdim. Dikkatle bakınca içinde Cibril'i gördüm. Bana seslenerek: Muhakkak aziz ve celil Allah kavminin sana söylediklerini sana verdikleri cevabı işitmiştir. Sana haklarında ne dilersen onu emretmen için dağlar meleğini gönderdi, dedi. Bu sefer dağlar ile görevli melek bana seslenip selam verdi. Sonra da Ey Muhammed, şüphesiz Allah kavminin sana söylediklerini işitti. Ben dağlar meleğiyim. Rabbim beni sana neyi dilersen onu bana emretmen için gönderdi. Dilersen şu İki Ahşeb'i onların üzerlerine kapatırım, dedi."*

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Hayır onların sulblerinden bir ve tek olarak Allah'a ona hiçbir şeyi ortak koşmaksızın ibadet edecek kimseler çıkartacağını ümit ederim"* buyurdu.[262]

Şerh

"Ancak Karn es-Seâlib'de kendime geldim." Yani içinde bulunduğum keder ve üzüntünün çokluğundan ötürü kendimi ancak Karn es-Sealib denilen yere yaklaşınca kendimi toparlayabildim. Durumumun ne olduğunu fark ettim. Gideceğim yeri ve bulunduğum yeri iyice tespit ettim.

Kadı Iyâz, dedi ki: Karn es-Seâlib ile Karn el-Menazil aynı yerdir. Burası Necidlilerin mikatıdır. Mekke'den iki merhale uzaktadır. Karn'ın asıl anlamı ise büyük bir dağdan kopuk küçük her bir dağın adıdır.

"Dilersen üzerlerine İki Ahşeb'i kapatırım." Ahşeb hemze fethalı ha ve şin iledir. İki Ahşeb Mekke'nin Ebu Kubeys dağı ile onun karşısındaki dağa denilir.

٤٦٣٠-١١٢/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي عَوَانَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ جُنْدُبِ بْنِ سُفْيَانَ قَالَ دَمِيَتْ إِصْبَعُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ تِلْكَ الْمَشَاهِدِ فَقَالَ هَلْ أَنْتِ إِلَّا إِصْبَعٌ دَمِيتِ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتِ

262 Buhari, 3231, 7389 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16700

4630-112/6- Bize Yahya b. Yahya ve Kuteybe b. Said ikisi Ebu Avâne'den tahdis etti. Yahya, dedi ki: Bize Ebu Avâne, el-Esved b. Kays'dan haber verdi, o Cündüb b. Süfyan'dan şöyle dediğini rivayet etti: Şu gazalardan birisinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in parmağı kanadı da O: *"Sen kanayan bir parmaktan başka nesin? Allah'ın yolundadır bu çektiğin"* buyurdu.[263]

٤٦٣١-١١٣/٧- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي غَارٍ فَنُكِبَتْ إِصْبَعُهُ

4631-113/7- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. O el-Esved b. Kays'dan bu isnad ile rivayet etti ve şunları da söyledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir orduda iken parmağı isabet aldı.[264]

Şerh

(4630) *"Sen kanayan bir parmaktan başka bir şey misin..."* Burada senin (ey parmak) karşılaştığın Allah yolunda hesaba katılmıştır demektir. Daha önce Huneyn gazvesi babında recezin şiir olup olmadığına dair açıklamalar ile onun şiir olduğunu kabul edenlerin şiir olmasının şartı o maksatla söylenmiş olmasıdır. Bu ise bu maksatla söylenmiş değildir, dediklerini ve bilinen rivayetin te harfi kesreli olarak "demîti: kanadın" ve "lakîti: karşılaştın" şeklinde olduğunu, bazı ravilerin ise bunu sakin olarak okuduklarını açıklamıştık.

(4631) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ordu arasında idi. Parmağı isabet aldı." Asıl nüshalarda bu şekilde "ğar: ordu" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Ebu'l-Velid el-Kinani, dedi ki: Burada bu kelimenin "gazi" olup tashife uğramış olma ihtimali vardır. Nitekim diğer rivayette "bir gazada" denilmektedir. Yine Buhari'nin rivayetinde de: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yürürken ona bir taş isabet etti" denilmektedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Burada "ğar" ile bildiğimiz mağara değil de ordu ve topluluk anlamının kastedilme ihtimali de vardır. O durumda "gazalardan biri" rivayetine de uygun düşer. Ali (radıyallâhu anh)'ın: "Bu iki ğar arasında bulunan bir kişi hakkındaki kanaatin nedir" sözünde de iki askeri birlik ve iki topluluk arasındaki kişi... anlamındadır.

263 Buhari, 2802, 6146; Tirmizi, 3345, Tuhfetu'l-Eşrâf, 3250

264 4630 numaralı hadisin kaynakları

٤٦٣٢-١١٤/٨- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ أَنَّهُ سَمِعَ جُنْدُبًا يَقُولُ أَبْطَأَ جِبْرِيلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ قَدْ وُدِّعَ مُحَمَّدٌ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى

4632-114/8- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Süfyan, el-Esved b. Kays'dan haber verdiğine göre o Cündub'u şöyle derken dinlemiştir: Cibril'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelmesi gecikince müşrikler: Muhammed'e veda edildi, dediler. Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Andolsun kuşluk vaktine. Örtüp bürüdüğünde geceye ki Rabbin seni terk de etmedi sana darılmadı da."* (Duha, 1-3) buyruklarını indirdi.[265]

٤٦٣٣-١١٥/٩- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ جُنْدُبَ بْنَ سُفْيَانَ يَقُولُ اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَمْ يَقُمْ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ يَا مُحَمَّدُ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكُونَ شَيْطَانُكَ قَدْ تَرَكَكَ لَمْ أَرَهُ قَرِبَكَ مُنْذُ لَيْلَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثٍ قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى

4633-115/9- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Râfi' -lafız İbn Râfi'e ait olmak üzere- tahdis etti. İshak bize Yahya b. Âdem haber verdi, İbn Râfi' tahdis etti, dedi. (Yahya, dedi ki): Bize Zuheyr, el-Esved b. Kays'dan şöyle dediğini tahdis etti: Cündub b. Süfyan'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rahatsızlandığı için iki ya da üç gece teheccüt namazına kalkamadı. Bir kadın ona gelip: Ey Muhammed! Ben senin şeytanının seni terketmiş olduğunu ümit ederim. Çünkü onun iki yahut üç geceden beri sana yaklaştığını görmedim deyince aziz ve celil Allah: *"Andolsun kuşluk vaktine, örtüp bürüdüğü zaman geceye ki rabbin senden ayrılmadı, sana darılmadı da"* buyruğunu indirdi.[266]

٤٦٣٤-.../١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالُوا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمُلَائِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِهِمَا

265 Buhari, 1125, 4983, 4950; Tirmizi, 3325; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3249 -uzunca-
266 4632 numaralı hadisin kaynakları

4634-.../10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer, Şu'be'den tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize el-Mülai haber verdi, bize Süfyan tahdis etti, (Şu'be ile) ikisi el-Esved b. Kays'dan bu isnad ile bundan önceki ikisinin hadisine yakın olarak rivayet etti.[267]

Şerh

(4633) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki ya da üç gece rahatsızlandı... Darılmadı da." İbn Abbas (radıyallâhu anh), dedi ki: "Mâ veddaeke" yani seni rasul olarak gönderdiğinden beri seninle alakasını koparmadı; "mâ kalâ" sana buğz etmedi demektir. Veda'ya veda denilmesi ayrılmak ve terketmek oluşundan dolayıdır.

"Mâ veddeake": Sahih ve meşhur yedi kıraat imamının okuduğu kıraatlere göre dal harfi şeddelidir. Şaz kıraatte şeddesiz olarak okunmuştur. Ebu Ubeyd, dedi ki: Bu "vedea" kökünden gelip "seni terk etmedi" anlamındadır. Kadı Iyâz: Nahivciler bu kökten mazi ya da mastar gelmesini kabul etmezler. Onlara göre ondan ancak muzari ve emir gelir. Daha başka kip yapılmaz. Aynı şekilde "yezeru: bırakır" fiili de böyledir. Kadı Iyâz, dedi ki: Her ikisinden de mazi de muzari de gelmiştir. Nitekim şair şöyle demektedir:

"Sanki kendileri için önden gönderdikleri
Bıraktıklarından daha faydalı olacakmış gibi"
Yine bir başka şair şöyle demektedir:
"Onun vadide aldığı ne ki onu bıraksın"

٤٠/٤٢- بَاب فِي دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى اللَّهِ وَصَبْرِهِ عَلَى أَذَى الْمُنَافِقِينَ

40/42- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN DUASI VE MÜNAFIKLARIN EZİYETLERİNE SABRETMESİ HAKKINDA BİR BAB

٤٦٣٥-١/١١٦- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَكِبَ حِمَارًا عَلَيْهِ إِكَافٌ تَحْتَهُ قَطِيفَةٌ فَدَكِيَّةٌ وَأَرْدَفَ وَرَاءَهُ أُسَامَةَ وَهُوَ يَعُودُ سَعْدَ

267 4632 numaralı hadisin kaynakları

بْنَ عُبَادَةَ فِي بَنِي الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ وَذَاكَ قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ حَتَّى مَرَّ بِمَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبَدَةِ الْأَوْثَانِ وَالْيَهُودِ فِيهِمْ عَبْدُ اللهِ بْنُ أُبَيٍّ وَفِي الْمَجْلِسِ عَبْدُ اللهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَلَمَّا غَشِيَتِ الْمَجْلِسَ عَجَاجَةُ الدَّابَّةِ خَمَّرَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أُبَيٍّ أَنْفَهُ بِرِدَائِهِ ثُمَّ قَالَ لَا تُغَبِّرُوا عَلَيْنَا فَسَلَّمَ عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ وَقَفَ فَنَزَلَ فَدَعَاهُمْ إِلَى اللهِ وَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أُبَيٍّ أَيُّهَا الْمَرْءُ لَا أَحْسَنَ مِنْ هَذَا إِنْ كَانَ مَا تَقُولُ حَقًّا فَلَا تُؤْذِنَا فِي مَجَالِسِنَا وَارْجِعْ إِلَى رَحْلِكَ فَمَنْ جَاءَكَ مِنَّا فَاقْصُصْ عَلَيْهِ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ رَوَاحَةَ اغْشَنَا فِي مَجَالِسِنَا فَإِنَّا نُحِبُّ ذَلِكَ قَالَ فَاسْتَبَّ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْيَهُودُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَتَوَاثَبُوا فَلَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ ﷺ يُخَفِّضُهُمْ ثُمَّ رَكِبَ دَابَّتَهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فَقَالَ أَيْ سَعْدُ أَلَمْ تَسْمَعْ إِلَى مَا قَالَ أَبُو حُبَابٍ يُرِيدُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أُبَيٍّ قَالَ كَذَا وَكَذَا قَالَ اعْفُ عَنْهُ يَا رَسُولَ اللهِ وَاصْفَحْ فَوَاللهِ لَقَدْ أَعْطَاكَ اللهُ الَّذِي أَعْطَاكَ وَلَقَدِ اصْطَلَحَ أَهْلُ هَذِهِ الْبُحَيْرَةِ أَنْ يُتَوِّجُوهُ فَيُعَصِّبُوهُ بِالْعِصَابَةِ فَلَمَّا رَدَّ اللهُ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذِي أَعْطَاكَهُ شَرِقَ بِذَلِكَ فَذَلِكَ فَعَلَ بِهِ مَا رَأَيْتَ فَعَفَا عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ

4635-116/1- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd -lafız İbn Râfi'e ait olmak üzere- tahdis etti. İbn Râfi' bize Abdurrezzak tahdis etti, dedi., diğer ikisi haber verdi, dedi. Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Urve'den rivayet ettiğine göre Üsâme b. Zeyd kendisine şunu haber verdi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzerinde semer bulunan bir eşeğe binmişti. Altında da Fedek işi bir kadife vardı. Arkasına da Üsâmeyi'de bindirmişti. El-Haric b. Hazrecoğulları yurdundaki Sa'd b. Ubâde'yi ziyarete gitmişti. Bu ise Bedir vakıasından önce olmuştu. Yolda giderken Müslümanların, putlara tapan müşriklerin ve Yahudilerin karışık oturduğu bir meclise de uğradı. Bunlar arasında Abdullah b. Ubey'de vardı. Yine mecliste Abdullah b. Revâha'da vardı. Bineğin çıkardığı toz meclisin üzerine gelince Abdullah b. Ubey ridası ile burnunu örttü sonra da: Üzerimize toz çıkarmayın, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara selam verdikten sonra durdu ve indi. Kendilerini Allah'a davet etti, onlara Kur'an okudu. Bunun üzerine Abdullah b. Ubeyy: Ey adam! Eğer bu söyledikleri̇n gerçekse bundan daha güzel bir şey olamaz. Ama sen meclislerimizde bizi rahatsız etme. Kendi evine dön. Bizden sana gelen olursa ona anlat, dedi. Bu sefer Abdullah b.

Revâha: Meclislerimizde yanımıza gel, biz bunu severiz, dedi. (Üsâme), dedi ki: Bunun üzerine Müslümanlar, müşrikler ve yahudiler birbirlerine sövmeye koyuldular. Hatta birbirlerinin üzerine hücum etmeyle dahi kalkıştılar. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları teskin edip durdu. Sonra bineğine binip gitti. Sa'd b. Ubâde'nin yanına içeri girdi ve: *Ey Sa'd! Ebu Hubab'ın -Abdullah b. Ubey'i kastediyor- neler söylediğini duymadın mı? O şöyle şöyle dedi."* buyurdu. Sa'd: Onu affet ey Allah'ın Rasûlü! Onu bağışla. Allah'a yemin olsun ki Allah sana bu verdiğini verdiğinde bu şehir halkı ona taç giydirmek ve başına sarık sarmak üzere birbirleri ile anlaşmışlardı. Allah'ın sana vermiş olduğu o hak ile bunu geri çevirince bundan dolayı hevesi de kursağında kaldı. İşte o gördüğünü yapmasının sebebi budur, dedi.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onu affetti.[268]

٤٦٣٦-.../٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنٌ يَعْنِي ابْنَ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ فِي هَذَا الإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ وَزَادَ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ عَبْدُ اللهِ

4636-.../2- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize Huceyn -yani b. el-Müsennâ- tahdis etti, bize Leys, Ukayl'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti ve: Bu, Abdullah Müslüman olmadan önce olmuştu, dedi.[269]

٤٦٣٧-١١٧/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى الْقَيْسِيُّ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ لَوْ أَتَيْتَ عَبْدَ اللهِ بْنَ أُبَيٍّ قَالَ فَانْطَلَقَ إِلَيْهِ وَرَكِبَ حِمَارًا وَانْطَلَقَ الْمُسْلِمُونَ وَهِيَ أَرْضٌ سَبِخَةٌ فَلَمَّا أَتَاهُ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ إِلَيْكَ عَنِّي فَوَاللهِ لَقَدْ آذَانِي نَتْنُ حِمَارِكَ قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ وَاللهِ لَحِمَارُ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَطْيَبُ رِيحًا مِنْكَ قَالَ فَغَضِبَ لِعَبْدِ اللهِ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ قَالَ فَغَضِبَ لِكُلٍّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَصْحَابُهُ قَالَ فَكَانَ بَيْنَهُمْ ضَرْبٌ بِالْجَرِيدِ وَبِالأَيْدِي وَبِالنِّعَالِ قَالَ فَبَلَغَنَا أَنَّهَا نَزَلَتْ فِيهِمْ وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا

268 Buhari, 2987 -muhtasar olarak-, 4566, 5663, 5964 -muhtasar olarak-, 6207, 6254; Tuhfetu'l-Eşrâf, 105

269 4635 numaralı hadisin kaynakları

4637-117/3- Bize Muhammed b. Abdu'l-A'lâ el-Kaysi tahdis etti, bize el-Mu'temir babasından tahdis etti, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Abdullah b. Ubey'in yanına gitsen denildi. O da onun yanına gitmek üzere kalktı ve bir eşeğe bindi. Müslümanlar da yola koyuldu. Orası çorak bir arazi idi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına gelince: Benden uzak dur. Allah'a yemin ederim ki senin eşeğinin kötü kokusu beni rahatsız etti, dedi. (Enes), dedi ki: Bunun üzerine ensardan bir adam: Allah'a yemin ederimki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in eşeğinin kokusu senin kokundan daha güzeldir, dedi. (Enes devamla), dedi ki: Bu sefer kavminden bir adam Abdullah adına öfkelendi. Derken her birisi adına arkadaşları öfkelendi ve aralarında hurma dalları ile ayakkabılarla, ellerle vuruşma dahi cereyan etti. (Enes devamla), dedi ki: Bize ulaştığına göre şu: *"Eğer müminlerden iki taife birbiri ile savaşacak olurlarsa aralarını bulup düzeltin"* (Hucurat, 9) ayeti onlar hakkında nazil olmuştur.[270]

Şerh

(4635-4637 numaralı hadisler)

(4635) "Üzerinde semer bulunan bir eşeğe bindi. Altında da Fedek işi bir kadife vardı." Hemzenin kesreli okunuşu ile ikaf: semer "vîkaf"olarak da söylenir. Kadife ise havlı bir örtüdür. Çoğulu kataif ve kutuf diye gelir. Fedekiye: Fedek'e mensup (Fedek işi) demektir. Fedek ise Medine'den iki ya da üç merhale uzaklıkta bilinen bir yerdir.

"Arkasına Üsâme'yi bindirdi. Sa'd b. Ubâde'yi ziyarete gidiyordu." Buradan;

1. Eşek ve benzeri bineklere gücü yetiyorsa başkasını da bindirmenin caiz olduğu

2. Hasta ziyaretine binerek gitmenin caiz olduğu

3. Eşeğe binmek büyük zatlar için bir eksiklik olmadığı anlaşılmaktadır.

"Eşeğin çıkardığı toz" yani eşeğin toynaklarının yükselen tozu demektir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara selam verdi."

4. Buradan, aralarında Müslüman ve kâfirlerin bulunduğu bir topluluğa önce selam vermenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bu da icma ile kabul olunmuş bir husustur.

270 Buhari, 2691; Tuhfetu'l-Eşrâf, 876

"Ey kişi... bundan güzeli yok" diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde "la: yok" ve: Ahsen: daha güzeli şeklinde kaydedilmiştir. Yani bu söylediğinden daha güzeli olamaz. Kadı Iyâz da Müslim ravilerinin büyük çoğunluğundan böylece nakletmiş olmakla birlikte şunları da söylemiştir: Ama Kadı Ebu Ali bunu elifsiz olarak: "elbette bundan güzeldir" diye kaydetmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu bana göre anlamı daha açık bir ifadedir. Bunun da taktiri şu olur: Ama bundan da güzeli senin evinde oturman ve yanımıza gelmemendir demek olur.

"Onları teskin edip durdu." Onları sakinleştirmeye ve aralarındaki işi kolaylaştırmaya çalıştı demektir.

"Bu şehir halkı... anlaşmıştı." Buhayra: be harfi ötreli olarak küçültme ismidir. Kadı Iyâz, dedi ki: Biz Müslim'den başka kaynaklarda bunu büyütme ismi olarak "bahira" diye rivayet etmiş bulunmaktayız. Her ikisi de aynı manadadır. Asıl anlamı kariye (kasaba) demektir. Burada ondan kasıt ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şehridir.

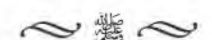
"Bu şehir halkı ona taç giydirmek ve sarık sarmak üzere anlaşmışlardı." Yani onlar onu kendilerine kral yapmak üzere ittifak etmişlerdi. Bir kimseyi hükümdarlık makamına getirdiler mi onu taçlandırıp sarık sarmak adetleri idi.

"Hevesi kursağında kaldı." Re harfi kesreli olarak şerika: lokmanın boğaza tıkanması demektir. Bu da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kıskandığı anlamına gelir. Böyle yapmasının sebebi ise onun münafıklığı idi. Kerim olan Allah bize afiyet ihsan buyursun.

(4636) "Bu Abdullah Müslüman olmadan önce idi." Yani Müslüman olduğunu açıklamasından önce olmuştu. Yoksa o münafıklığı apaçık münafık bir kâfir idi.

(4637) "O çorak bir arazi idi." Sebeha: sin ve be harfleri fethalı olup tuzlu olduğundan dolayı bitkisi olmayan yere denilir.

5. Bu hadiste ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne kadar hâlim, affedici ve yüce Allah yolunda eziyetlere ne kadar sabırlı, yüce Allah'a ne kadar çok dua edip onların kalplerini ne kadar çok ısındırmaya çalıştığı da anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٤١/٤٣- بَاب قَتْلِ أَبِي جَهْلٍ

41/43- EBU CEHİL'İN ÖLDÜRÜLMESİ BABI

٤٦٣٨-١١٨/١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ يَنْظُرُ لَنَا مَا صَنَعَ أَبُو جَهْلٍ فَانْطَلَقَ ابْنُ مَسْعُودٍ فَوَجَدَهُ قَدْ ضَرَبَهُ ابْنَا عَفْرَاءَ حَتَّى بَرَكَ قَالَ فَأَخَذَ بِلِحْيَتِهِ فَقَالَ آنْتَ أَبُو جَهْلٍ فَقَالَ وَهَلْ فَوْقَ رَجُلٍ قَتَلْتُمُوهُ أَوْ قَالَ قَتَلَهُ قَوْمُهُ قَالَ وَقَالَ أَبُو مِجْلَزٍ قَالَ أَبُو جَهْلٍ فَلَوْ غَيْرُ أَكَّارٍ قَتَلَنِي

4638-118/1- Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- tahdis etti, bize Süleyman et-Teymi tahdis etti, bize Enes b. Malik tahdis edip, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bizim için Ebu Cehil'in ne yaptığına bakacak"* buyurdu. Hemen İbn Mesud gitti. Onu Afra'nın iki oğlunun vurmuş ve yere sermiş olduklarını gördü. İbn Mesud sakalından tutup, sen Ebu Cehil misin, dedi. O: Öldürdüğünüz -yahut kavminin öldürdüğü- bir adamın üstüne mi, dedi.

(Ravi), dedi ki: Ebu Miclez, dedi ki: Ebu Cehil: Keşke bir çiftçiden başkası beni öldürseydi, dedi.[271]

٤٦٣٩-.../٢- حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ يَعْلَمُ لِي مَا فَعَلَ أَبُو جَهْلٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ وَقَوْلِ أَبِي مِجْلَزٍ كَمَا ذَكَرَهُ إِسْمَعِيلُ

4639-.../2- Bize Hamid b. Ömer el-Beklavi tahdis etti, bize Mu'temir tahdis edip, dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Enes bize tahdis edip, dedi ki: Allah'ın nebisi: *"Ebu Cehil'in ne yaptığını benim için kim öğrenir"* buyurdu. Sonra hadisi İbn Uleyye'nin hadisi gibi Ebu Miclez'in sözünü de İsmail'in zikrettiği gibi rivayet etti.[272]

Şerh

"Ebu Cehil'in ne yaptığına bizim için kim bakmak ister?" Yani onun hakkında soru sormasının sebebi Müslümanların bununla sevinmesi ve onun şerrinin Müslümanlardan uzak kalması için öldüğünü bilmek istemekti.

271 Buhari, 3962, 3963, 4020; Tuhfetu'l-Eşrâf, 878

272 4638 numaralı hadisin kaynakları

Afra'nın iki oğlu onu yere yatırıncaya kadar vurdu." Buradaki "berede: yere yatırıncaya kadar" ibaresi bazı nüshalarda bu şekilde bazı nüshalarda da kaf ile: bereke diye kaydedilmiştir. Kaf ile manası yere yıkıldı, dal ile manası ise öldü demektir. Çünkü bir kişi öldüğü zaman onun için "berede" denilir. Kadı Iyâz, dedi ki: Cumhurun rivayeti "berede" şeklindedir. Bazıları ise bunu kaf ile rivayet etmiştir. (Kadı Iyâz devamla), dedi ki: Ama birincisi (berede) bilinen rivayettir demiştir. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır.

Muhakkik bir topluluk ise kaf ile rivayeti (bereke) tercih etmiş ve Afra'nın iki oğlunun onu yere yatmış halde bıraktığını kabul etmişlerdir. (Tercüme de buna binaen böyle yapılmıştır). İşte bunun neticesinde Müslim'in zikrettiği şekilde İbn Mesud ile konuşmuştur. Onunla bunun dışında konuştuğu daha başka şeyler de vardır. Ve bu konuşmalar Müslim'den başka kaynaklarda zikredilmiştir. İbn Mesud ise onun işini bitiren ve başını kesendir.

"Öldürdüğünüz bir adamın üstünde mi" yani benim için sizin beni öldürmenizden daha utanılacak bir şey yoktur.

"Keşke çiftçiden başkası beni öldürseydi" Ekkar, ziraatçi ve çiftçi demektir. Araplara göre çiftçilikle uğraşmak bir eksikliktir. Ebu Cehil bu sözleri ile kendisini öldüren Afra'nın iki oğluna işaret etmişti. Afra'nın oğulları da ensardan idi. Ensar ise ziraat ve hurma bahçeleri olan kimselerdi. Yani keşke beni öldüren bir kişi çiftçi olmasaydı ben onu daha çok arzu eder ve bu benim için daha şereflendirici olur, bundan dolayı da benim için bir eksiklik olmazdı demektir.

٤٢/٤٤- بَاب قَتْلِ كَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ طَاغُوتِ الْيَهُودِ

42/44- YAHUDİLERİN TAĞUTU, KA'B B. EL-EŞREF'İN ÖLDÜRÜLMESİ BABI

• ٤٦٤-١١٩/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمِسْوَرِ الزُّهْرِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ وَاللَّفْظُ لِلزُّهْرِيِّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ لِكَعْبِ بْنِ الْأَشْرَفِ فَإِنَّهُ قَدْ آذَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتُحِبُّ أَنْ أَقْتُلَهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ ائْذَنْ لِي فَلْأَقُلْ قَالَ قُلْ فَأَتَاهُ فَقَالَ لَهُ وَذَكَرَ مَا بَيْنَهُمَا وَقَالَ إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ قَدْ أَرَادَ صَدَقَةً وَقَدْ عَنَّانَا فَلَمَّا سَمِعَهُ قَالَ وَأَيْضًا وَاللَّهِ لَتَمَلُّنَّهُ قَالَ إِنَّا قَدْ

اتَّبَعْنَاهُ الْآنَ وَنَكْرَهُ أَنْ نَدَعَهُ حَتَّى نَنْظُرَ إِلَى أَيِّ شَيْءٍ يَصِيرُ أَمْرُهُ قَالَ وَقَدْ أَرَدْتُ أَنْ تُسْلِفَنِي سَلَفًا قَالَ فَمَا تَرْهَنُنِي قَالَ مَا تُرِيدُ قَالَ تَرْهَنُنِي نِسَاءَكُمْ قَالَ أَنْتَ أَجْمَلُ الْعَرَبِ أَنَرْهَنُكَ نِسَاءَنَا قَالَ لَهُ تَرْهَنُونِي أَوْلَادَكُمْ قَالَ يُسَبُّ ابْنُ أَحَدِنَا فَيُقَالُ رُهِنَ فِي وَسْقَيْنِ مِنْ تَمْرٍ وَلَكِنْ نَرْهَنُكَ اللَّأْمَةَ يَعْنِي السِّلَاحَ قَالَ فَنَعَمْ وَوَاعَدَهُ أَنْ يَأْتِيَهُ بِالْحَارِثِ وَأَبِي عَبْسِ بْنِ جَبْرٍ وَعَبَّادِ بْنِ بِشْرٍ قَالَ فَجَاءُوا فَدَعَوْهُ لَيْلًا فَنَزَلَ إِلَيْهِمْ قَالَ سُفْيَانُ قَالَ غَيْرُ عَمْرٍو قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ إِنِّي لَأَسْمَعُ صَوْتًا كَأَنَّهُ صَوْتُ دَمٍ قَالَ إِنَّمَا هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ وَرَضِيعُهُ وَأَبُو نَائِلَةَ إِنَّ الْكَرِيمَ لَوْ دُعِيَ إِلَى طَعْنَةٍ لَيْلًا لَأَجَابَ قَالَ مُحَمَّدٌ إِنِّي إِذَا جَاءَ فَسَوْفَ أَمُدُّ يَدِي إِلَى رَأْسِهِ فَإِذَا اسْتَمْكَنْتُ مِنْهُ فَدُونَكُمْ قَالَ فَلَمَّا نَزَلَ نَزَلَ وَهُوَ مُتَوَشِّحٌ فَقَالُوا نَجِدُ مِنْكَ رِيحَ الطِّيبِ قَالَ نَعَمْ تَحْتِي فُلَانَةُ هِيَ أَعْطَرُ نِسَاءِ الْعَرَبِ قَالَ فَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَشُمَّ مِنْهُ قَالَ نَعَمْ فَشُمَّ فَتَنَاوَلَ فَشَمَّ ثُمَّ قَالَ أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أَعُودَ قَالَ فَاسْتَمْكَنَ مِنْ رَأْسِهِ ثُمَّ قَالَ دُونَكُمْ قَالَ فَقَتَلُوهُ

4640-119/1- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî ve Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. el-Misver ez-Zührî ikisi İbn Uyeyne'den -lafız Zührî'ye ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Süfyan b. Amr tahdis etti, Câbir'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kab b. Eşref'in hakkından kim gelecek. Çünkü o Allah'a ve Rasülü'ne eziyet etmiştir"* buyurdu. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme: Ey Allah'ın Rasûlü! Onu öldürmemi arzu eder misin, dedi. Allah Rasûlü: *"Evet"* buyurunca. Muhammed: O halde uygun göreceğini söylememe izin ver, dedi. Allah Rasûlü: *"Söyleyebilirsin"* buyurdu. Bu sefer Muhammed onun (Kab'ın) yanına gitti, ona söyleyeceklerini söyledi ve aralarında olanı sözkonusu ederek: Bu adam sadaka istedi ve artık bizi zora sokmaya başladı, dedi. Onun bu söylediklerini işitince daha da fazlası olacak. Allah'a yemin olsun ki ondan bıkıp usanacaksınız, dedi.

(Muhammed): Şimdi şüphesiz biz ona uymuş bulunuyoruz. Onu bırakmak da hoşumuza gitmez. Durumunun nereye kadar varacağına hele bir bakalım, dedi. (Sonra da): Bana bir miktar borç vermeni istiyorum deyince Ka'b: Bana rehin olarak ne vereceksin, dedi. O: Ne istiyorsun, dedi. Ka'b: Bana kadınlarınızı rehin verin, dedi. Muhammed: Sen Arapların en güzeli iken sana kadınlarımızı nasıl rehin veririz, dedi. Bu sefer ona: Bana çocuklarınızı verin, dedi. Muhammed: Birimizin oğluna sövüleceği zaman bir ölçek

hurma karşılığında rehin verildi denilecek ama bunun yerine sana silahlarımızı rehin bırakalım, dedi. Ka'b olur, dedi. ve daha sonra Hâris, Ebu Abs b. Cebr ve Abbâd b. Bişr ile birlikte yanına gelmek üzere onunla sözleşti.

Sonra hepsi gelip gece vakti onu çağırdılar. O da onların yanına indi.

Süfyan, dedi ki: Amr'dan başkası, dedi ki: Karısı ona: Ben sanki bir kan sesi gibi bir ses duyuyorum gerçekten, dedi. Ka'b: Bu Muhammed b. Mesleme onun süt kardeşi ve Ebu Naile'dir, dedi. Şüphesiz ki kerim bir adam geceleyin yaralanmaya çağıralacak olsa dahi bu çağrıyı kabul eder, dedi.

Muhammed, dedi ki: O geleceği zaman ben elini başına uzatacağım. Onu iyice yakaladım mı siz de ona hücum edin.

Ka'b inince kılıcını kuşanmış olarak indi. Onlar: Biz senden çok hoş bir koku alıyoruz, dediler. O: Evet ben arap kadınlarının en hoş kokulusu olan filan kadın ile evlendim, dedi. (Muhammed): Ondan koklamama izin verir misin, dedi. Ka'b evet, dedi. Kokladı. Sonra elini uzatıp kokladı, sonra da tekrar koklamama izin verir misin, dedi. ve başını sağlam bir şekilde yakaladıktan sonra haydi işinizi görün, dedi. Ve böylece onu öldürdüler.[273]

Şerh

Müslim bu başlıkta Muhammed b. Mesleme'nin Ka'b b. el-Eşref ile onun aldatmasının bir şekli olarak sözkonusu ettiği hileli kıssasını zikretmektedir. İlim adamları bunun sebebi ve buna verilecek cevap hususunda ihtilaf etmişlerdir. İmam el-Mâzerî, dedi ki: Ka'b'ı bu şekilde öldürmesinin sebebi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile olan ahdini bozması, onu hicv edip ona dil uzatmasıdır. Halbuki ona karşı kimseye yardım etmeyeceğine dair onunla ahitleşmişti. Sonra savaşçılarla birlikte ona karşı yardım etmek üzere gelmişti. Bununla birlikte bazıları onun bu şekilde öldürülmesini açıklamakta zorlanmış ve sözünü ettiğimiz bu cevabı bilmemişlerdir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu cevap verildiği gibi şöyle de açıklanmıştır: Çünkü Muhammed b. Mesleme ona konuşmalarının hiçbir yerinde açıkça herhangi bir emandan söz etmemiş, onunla sadece alışveriş hususunda konuşmuş, ona şikayette bulunmuştu. Onun sözlerinde herhangi bir ahit ve bir eman yoktu. Hiçbir kimsenin onu ahdini bozarak öldürdüğünü söylemesi helal değildir. Birisi bunu Ali b. Ebu Talib'in meclisinde zikretmiş, Ali (radıyallâhu anh) verdiği emir ile boynu vurulmuştu. Verilen sözde durmamak ancak var olan bir emandan sonra sözkonusu olur. Ka'b ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e

273 Buhari, 2510 -muhtasar olarak-, 3031 -muhtasar olarak-,. 3032 -muhtasar olarak-, 4037; Ebu Davud, 2768; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2524

verdiği ahdini bozmuş, Muhammed b. Mesleme ve arkadaşları ise ona bir eman vermemişti. Ama o onlarla ünsiyet sağladıktan sonra herhangi bir ahit ve eman bulunmaksızın onu öldürme imkanını buldular.

Buhari'nin bu hadisin başına savaşta suikastte bulunmak babı diye başlık açmasının anlamı savaş değildir. Aksine suikasttir. Suikastise farkında olmadan gafil ve hileli bir şekilde ve buna benzer bir yolla avlamak demektir.

Bazıları bu hadisi davetin kendilerine ulaşmış olduğu kâfirleri İslama davet etmeden suikastile öldürmenin ve geceleyin ona baskın yapmanın caiz olduğuna delil göstermişlerdir.

"Uygun göreceğimi söylememe izin ver." Yani kendim hakkında ve senin hakkında uygun göreceğim şekilde üstü kapalı ifadelerle (tariz) ve daha başka faydalı gördüğüm şeyleri söylememe izin ver.

1. Bunda tarizin (üstü kapalı ifadenin) caiz olduğuna delil vardır. Tariz ise iç tarafı doğru ve muhatabın kendisinden başkasını anlayabileceği bir söz söylemek demektir. Böyle bir konuşma tarzı şer'i bir hakkın engellenmesine sebep olmadığı sürece savaş halinde ve başka durumlarda caizdir.

"Bizi çok da yordu." Bu da caiz hatta müstehap tariz türündendir. Çünkü bunun iç anlamı bizi yorgun bırakan şer'i edeblerle te'dib etti demektir. Ama bu yüce Allah'ın razı olacağı bir yorgunluktur. Bu sebeple biz bunu severiz. Ama muhatabın bundan anladığı ise sevilmeden isteksizce katlanılan yorgunluklardır.

"Allah'a yemin olsun ki daha fazlası da olacak, bıkıp usanacaksınız." Yani bu sıkıntı ve usanmanızdan daha fazla ondan sıkılacak ve usanacaksınız.

"Birimizin oğluna sövülürken bir ölçek hurma karşılığında rehin verildi denilecek." Müslim'in ve başkalarının bilinen rivayetleri bu şekilde "sövülecek" anlamındaki fiil ye harfi ötreli sin harfi fethalı olup "sebb: sövmek" kökünden gelmektedir. Kadı Iyâz da Müslim'in Kitabı'nın ravilerinin birisinin rivayetinde ye harfi fethalı ve kesreli şin ile "yeşibbu: gençlik çağına kadar büyüyecek" diye rivayet etmiştir ki doğrusu birincisidir. Vesk ise vav harfi fethalı da kesreli de söylenir. Asıl anlamı (deve) yük(ü) demektir.

"elleme: silah" hemzelidir. Kitapta bunu silah diye açıklamıştır., dediği gibidir.

"Onunla el-Hâris'i, Ebu Abs b. Cebr'i ve Abbâd b. Bişr'i de getirmek üzere sözleşti." El-Hâris denilen kişi Sa-'d b. Ubâde'nin kardeşinin oğlu el-Hâris b. Evs'dir. Ebu Abs'ın adı Abdurrahman'dır. Abdullah olduğu söylenmiş ise de doğrusu birincisidir. Babasının adı kitapta da zikredildiği gibi cim harfi fet-

halı be sakin olmak üzere cebr dir. Câbir olduğu da söylenir. Ensardan olup ashab-ı kiramın büyüklerindendir. Bedir'de ve diğer gazalarda bulunmuştur. Cahiliye döneminde adı Abduluzza idi. Nüshaların bir çoğunda da bu şekilde kaydedilmiştir. Vav harfi ile Ebu Abs bazılarında ye harfi ile Ebi Abs şeklindedir. Bu açıktır. Birincisi de sahihtir. Bu durumda "ona getireceği" fiilindeki zamire atfedilmiş olur.

"Kan sesi gibi" yani kana karşılık kan isteyen birisinin sesi yahut kan dökmek isteyen birisinin sesi gibi demektir. Bunu böylece açıklamışlardır.

"O: Bu Muhammed onun süt kardeşi ve Ebu Naile'dir, dedi." Bütün nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyâz -yüce Allah'ın rahmeti ona-, dedi ki: Bize üstadımız Kadı eş-Şehid, dedi ki: Doğrusu: O Muhammed ve onun süt kardeşi Ebu Naile'dir denilmesidir. Siyer bilginleri böylece zikretmişlerdir. Buna göre Ebu Naile, Muhammed b. Mesleme'nin süt kardeşi idi. Buhari'nin Sahihi'nde ise: Benim süt kardeşim Ebu Naile diye kaydedilmiştir. (Kadı Iyâz, dedi ki): Eğer onun Muhammed'in süt kardeşi olduğu sahih ise bana göre bunun da açıklanabilir bir tarafı vardır. Allah en iyi bilendir.

٤٣/٤٥- بَاب غَزْوَةِ خَيْبَرَ

43/45- HAYBER GAZVESİ BABI

٤٦٤١-١٢٠/١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ غَزَا خَيْبَرَ قَالَ فَصَلَّيْنَا عِنْدَهَا صَلَاةَ الْغَدَاةِ بِغَلَسٍ فَرَكِبَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ وَرَكِبَ أَبُو طَلْحَةَ وَأَنَا رَدِيفُ أَبِي طَلْحَةَ فَأَجْرَى نَبِيُّ اللهِ ﷺ فِي زُقَاقِ خَيْبَرَ وَإِنَّ رُكْبَتِي لَتَمَسُّ فَخِذَ نَبِيِّ اللهِ ﷺ وَانْحَسَرَ الْإِزَارُ عَنْ فَخِذِ نَبِيِّ اللهِ ﷺ وَإِنِّي لَأَرَى بَيَاضَ فَخِذِ نَبِيِّ اللهِ ﷺ فَلَمَّا دَخَلَ الْقَرْيَةَ قَالَ اللهُ أَكْبَرُ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ قَالَهَا ثَلَاثَ مِرَارٍ قَالَ وَقَدْ خَرَجَ الْقَوْمُ إِلَى أَعْمَالِهِمْ فَقَالُوا مُحَمَّدٌ قَالَ عَبْدُ الْعَزِيزِ وَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِنَا وَالْخَمِيسَ قَالَ وَأَصَبْنَاهَا عَنْوَةً

4641-120/1- Bana Zuheyr b.Harb da tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- Abdulaziz b Suheyl'den tahdis etti, o Enes'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'e gaza yaptı. Hayber'in yakınında sabah namazını alacakaranlıkta kıldık. Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem)

bineğine bindi. Ebu Talha da -ben de Ebu Talha'nın arkasında binerek- bineğine bindi. Allah'ın nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber sokağında (bineğini) koşturdu. Benim dizim de Allah'ın Nebisinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyluğuna değiyordu. İzar Allah'ın Nebi'sinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyluğu üzerindeki izar (peştamal) yukarı çekildi. Ben de Allah'ın Nebisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyluğunun beyazını görüyordum. O şehre girince: *"Allahuekber. Harab oldu Hayber. Biz bir kavmin düzlüğüne indik mi artık uyarılıp korkutulanların sabahı ne kötü olur"* buyurdu ve bunu üç defa tekrar etti. (Enes), dedi ki: (Hayber) ahali(si) işlerine çıkmışlardı. Bu sefer: Muhammed, dediler.

Abdulaziz rivayetinde: Arkadaşlarımızdan birisi: Ve beş kollu ordusu demiştir, dedi.

(Enes) biz orayı savaşla aldık, dedi.[274]

Şerh

"Orada sabah namazını alacakaranlıkta kıldık."

Buradan anlaşıldığı üzere:

1. Namazı ilk vaktinde erken kılmak müstehaptır.

2. Sabah namazına "gadat" adı verilmesi mekruh değildir. Böylelikle bu bizim mezhep âlimlerimiz arasından bunun mekruh olduğunu söyleyenlerin görüşüne red olur.

Enes'in rivayet ettiği bu hadisin şerhi daha önce Müsakat kitabında geçti.

3. Ayrıca burada eğer taşıyabiliyorsa bineğe arkasına bir kişi daha bindirmenin caiz olduğu hükmünün anlaşıldığını da kaydetmiştik.

4. Atın koşturulmasının ve baskın yapmanın kişinin mertliğine eksiklik vermediği ve yıkıcı olmadığı aksine bunun bir sünnet ve bir fazilet olduğu ve bunun savaşın maksatlarından birisi olduğu da açıklanmıştı.

"İzar (peştamal) Allah'ın nebi'sinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyluğundan yukarı çekilmişti. Ben Allah'ın Nebi'sinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyluğunu görüyordum." Bu Maliki mezhebine mensup âlimler ile onlara uygun kanaat belirtenlerin uyluğun erkeğin avreti olmadığına dair gösterdikleri delillerden birisidir. Bizim ve diğerlerinin mezhebindeki görüşe göre uyluk avrettir. Uyluğun avret olduğuna dair çok sayıda meşhur hadisler gelmiştir. Mezhep âlimlerimiz Enes (radıyallâhu anh)'ın bu hadisini baskın yapmak ve at koştur-

274 Daha önce Nikah kitabında 3482 numara ile kaynakları gösterildi.

mak zarureti dolayısı ile isteği dışında açıldığı şeklinde yorumlamışlardır. Ayrıca bu hadiste örtme imkanını bulmakla birlikte uyluğunu açık tutmanın devam ettiği ifadesi de yoktur. Enes'in: "Ben onun uyluğunun beyazını görüyordum" demesi de kasten ona baktığı şeklinde değil de umulmadık bir şekilde onu gördüğü şeklinde yorumlanır.

Buhari'nin Enes (radıyallâhu anh)'dan rivayet ettiği Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e izarını (belden aşağısını örten peştemalini) yukarı çektiği şeklindeki rivayeti de Müslim'in rivayetinde olduğu gibi sözü edilen bir çekilme ve açılma şeklinde yorumlanır.

Maliki mezhebine mensup bazı ilim adamları buna şu şekilde cevap vermektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) avretinin açılması ile sınanmayacak kadar Allah için değerlidir. Buna karşılık bizim mezhep âlimlerimiz de buna şöyle cevap verirler. Eğer insanın isteği ile olmamışsa bu hususta onun için bir eksiklik sözkonusu değildir ve böyle bir şeyin imkansız olduğu söylenemez.

5. *"Allahuekber. Harab oldu Hayber."* Burada düşmanla karşılaşırken tekbir getirmenin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Kadı Iyâz, dedi ki: Onların ellerinde gördüğü baltalar, kazma ve benzeri yıkıcı aletlerden oranın harab olacağı çıkarımında bulunmuştur. Bunu Hayber adından çıkardığı da söylenmiş ise de daha sahih olan ona yüce Allah'ın bunu bildirmiş olmasıdır.

"Biz bir kavmin düzlüğüne inersek uyarılanların sabahı ne kötü olur." Saha: Geniş düzlük demektir. Asıl anlamı ise evler arasındaki boşluktur.

6. Buradan böyle bir bağlamda kesin gerçeklEşeccek hususlarda Kur'an buyruklarının istişhadının caiz olduğu anlaşılmaktadır. Az önce Mekke Fethi ile ilgili açıklamalarda geçtiği gibi bunun pek çok benzerleri de vardır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) putları dürtüp *"hak geldi bâtıl ne baştan beri var edebilir ne yeniden iade edebilir. Hak geldi, bâtıl can çekişerek yok oldu"* diyordu. İlim adamlarının, dediklerine göre ise konuşmalar esnasında, mizah yaparken ve boş sözlerle konuşurken darb-ı mesel kabilinden Kur'an'dan istişhadda bulunmak mekruhtur. Bütün bu hallerde yüce Allah'ın kitabının tazim edilmesi için böyle bir davranış mekruh görülmüştür.

"Muhammed ve el-Hamis: beş bölüklü ordusu" el-Hamis ordu demektir. Buhari'nin rivayetinde de bunu böylece açıklamıştır. İlim adamları der ki: Ona Hamis (beş kollu, beş bölüklü) denilmesinin sebebi ordunun beş kısım olmasından dolayıdır: Sağ cenah, sol cenah, öncüler ve artçılar ile kalbgah.

Kadı Iyâz, dedi ki: Biz el-Hamis lafzını "Muhammed"e atf ile merfu olarak da rivayet ettik. Mef'ulü meah olmak üzere nasb ile de rivayet ettik.

"Orayı savaşla fethettik." "Anve: ayn harfi fethalı olarak barış yolu ile değil kahrederek yenik düşürerek aldık" demektir. Kadı Iyâz, dedi ki: el-Mâzerî, dedi ki: Bu ifadenin zahiri Hayber'in tamamının savaşla fethedildiğini ortaya koymaktadır. Ama Malik İbn Şihâb'dan bir bölümünün savaş yolu ile bir bölümünün sulh yolu ile fethedildiğini rivayet etmiştir. Ebu Davud'un Süneni'nde nakledilen Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hayber'i yarısı karşı karşıya kalacağı bazı hadiseler ve ihtiyaçları için diğer yarısı da Müslümanlar için olmak üzere iki yarıya böldü şeklindeki rivayetin açıklaması zor görülebilir. Bunun cevabı ise bazılarının, dediklerine göre şöyledir: Hayber'in etrafında ahalisinin sürüldüğü çeşitli köyler ve kasabalar da vardı. Bunlar yalnızca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bunların dışındakiler ise ganimet alanlara aitti. Sahiplerinin yerlerinden sürüldüğü topraklar yarısı kadar idi. Bundan dolayı iki yarıya bölmüştür.

Kadı Iyâz, dedi ki:

7. Bu hadis-i şerifte düşmana baskının sabahleyin gündüzün ilk saatlerinde olmasının müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü bu vakit, farkında olmayıp gafil avlanabilecekleri bir zamandır. Sonra ihtiyaç duyulacak işler için gündüz ortalığı aydınlatır. Bu ise orduların birbirleri ile karşı karşıya gelecekleri saf saf dizilecekleri ve kalelere karşı hücum hazırlığının yapılacağı savaşlar halinden farklıdır. Bu gibi durumlarda ise bunların zevalden sonra olması müstehaptır. Böylelikle vaktin serinliği sebebi ile gayret ve hareketlilik sürekli olur. Aksi yapılırsa böyle olmaz.

٤٦٤٢-١٢١/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كُنْتُ رِدْفَ أَبِي طَلْحَةَ يَوْمَ خَيْبَرَ وَقَدَمِي تَمَسُّ قَدَمَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَأَتَيْنَاهُمْ حِينَ بَزَغَتْ الشَّمْسُ وَقَدْ أَخْرَجُوا مَوَاشِيَهُمْ وَخَرَجُوا بِفُؤُوسِهِمْ وَمَكَاتِلِهِمْ وَمُرُورِهِمْ فَقَالُوا مُحَمَّدٌ وَالْخَمِيسَ قَالَ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَرِبَتْ خَيْبَرُ إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ قَالَ فَهَزَمَهُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

4642-121/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Affan tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bize Sabit, Enes'den şöyle dediğini rivayet etti: Hayber gününde Ebu Talha'nın terkisine binmiştim. Ayağım

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ayağına değiyordu. Güneş doğduğu zaman onlara vardık. Davarlarını dışarı çıkarmış kendileri de baltaları ile zembilleri ve çapaları ile dışarı çıkmışlardı. (Bizi gördüklerinde) Muhammed ve beş kollu ordusu, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Harab oldu Hayber. Biz bir kavmin düzlüğüne indik mi uyarılanların sabahı ne kötü olur"* buyurdu. (Enes), dedi ki: Aziz ve celil Allah da onları bozguna uğrattı.[275]

٤٦٤٣-١٢٢/٣- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَا أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا أَتَى رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْبَرَ قَالَ إِنَّا إِذَا نَزَلْنَا بِسَاحَةِ قَوْمٍ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ

4643-122/3- Bize İshak b. İbrahim ve İshak b. Mansur tahdis edip, dedi ki: Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi, bize Şu'be, Katade'den haber verdi, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'e vardığında: *"Şüphesiz biz bir kavmin düzlüğüne indik mi uyarılanların sabahı ne kötü olur"* buyurdu.[276]

Şerh

"Baltaları ile zembilleri ve çapaları ile dışarı çıktılar." Mekatil mim harfi kesreli olarak miktelin cemidir. Buna, kaffe, zembil, zumbul, zebil, arak ve sefife dahi denilir.

"Murur" mer: çapa nın çoğuludur. Mesahi (dediğimiz kazmalar) ile aynı şeydir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bunlar onların kendileri ile hurma ağaçlarına tırmandıkları halatları olduğu dahi söylenmiştir. Mesahi denilen kazmalarla aynı şey olduğu da söylenmiştir.

٤٦٤٤-١٢٣/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ عَبَّادٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ فَتَسَيَّرْنَا لَيْلًا فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ لِعَامِرِ بْنِ الْأَكْوَعِ أَلَا تُسْمِعُنَا مِنْ هُنَيْهَاتِكَ وَكَانَ عَامِرٌ رَجُلًا شَاعِرًا فَنَزَلَ يَحْدُو بِالْقَوْمِ يَقُولُ اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا فَاغْفِرْ فِدَاءً لَكَ مَا اقْتَفَيْنَا

275 3485 numaralı hadisin kaynakları

276 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1286

وَثَبِّتْ الْأَقْدَامَ إِنْ لَاقَيْنَا وَأَلْقِيَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا إِنَّا إِذَا صِيحَ بِنَا أَتَيْنَا وَبِالصِّيَاحِ عَوَّلُوا عَلَيْنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ هَذَا السَّائِقُ قَالُوا عَامِرٌ قَالَ يَرْحَمُهُ اللَّهُ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ الْقَوْمِ وَجَبَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْلَا أَمْتَعْتَنَا بِهِ قَالَ فَأَتَيْنَا خَيْبَرَ فَحَاصَرْنَاهُمْ حَتَّى أَصَابَتْنَا مَخْمَصَةٌ شَدِيدَةٌ ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ فَتَحَهَا عَلَيْكُمْ قَالَ فَلَمَّا أَمْسَى النَّاسُ مَسَاءَ الْيَوْمِ الَّذِي فُتِحَتْ عَلَيْهِمْ أَوْقَدُوا نِيرَانًا كَثِيرَةً فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا هَذِهِ النِّيرَانُ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تُوقِدُونَ فَقَالُوا عَلَى لَحْمٍ قَالَ أَيُّ لَحْمٍ قَالُوا لَحْمُ حُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَهْرِيقُوهَا وَاكْسِرُوهَا فَقَالَ رَجُلٌ أَوْ يُهْرِيقُوهَا وَيَغْسِلُوهَا فَقَالَ أَوْ ذَاكَ قَالَ فَلَمَّا تَصَافَّ الْقَوْمُ كَانَ سَيْفُ عَامِرٍ فِيهِ قِصَرٌ فَتَنَاوَلَ بِهِ سَاقَ يَهُودِيٍّ لِيَضْرِبَهُ وَيَرْجِعُ ذُبَابُ سَيْفِهِ فَأَصَابَ رُكْبَةَ عَامِرٍ فَمَاتَ مِنْهُ قَالَ فَلَمَّا قَفَلُوا قَالَ سَلَمَةُ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِي قَالَ فَلَمَّا رَآنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَاكِتًا قَالَ مَا لَكَ قُلْتُ لَهُ فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي زَعَمُوا أَنَّ عَامِرًا حَبِطَ عَمَلُهُ قَالَ مَنْ قَالَهُ قُلْتُ فُلَانٌ وَفُلَانٌ وَأُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ كَذَبَ مَنْ قَالَهُ إِنَّ لَهُ لَأَجْرَيْنِ وَجَمَعَ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ إِنَّهُ لَجَاهِدٌ مُجَاهِدٌ قَلَّ عَرَبِيٌّ مَشَى بِهَا مِثْلَهُ وَخَالَفَ قُتَيْبَةُ مُحَمَّدًا فِي الْحَدِيثِ فِي حَرْفَيْنِ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ عَبَّادٍ وَأَلْقِ سَكِينَةً عَلَيْنَا

4644-123/4- Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Abbâd -lafız İbn Abbâd'a ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Hakim -ki o b. İsmail'dir- Seleme b. el-Ekva'ın azadlısı Yezid b. Ebu Ubeyd'den tahdis etti, o Seleme b. el-Ekva'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Hayber'e çıktık. Geceleyin yol aldık. Bizimle birlikte olanlardan bir adam Âmir b. el-Ekva'ya: Bize recezlerinden dinletmez misin, dedi. Âmir şair bir adamdı. Bunun üzerine inip yol arkadaşlarına şunları okumaya başladı:

Allah'ım; sen olmasaydın eğer hidayet bulmazdık
Sadaka da vermez namaz da kılmazdık
Canım sana kurban olsun,işlediğimiz günahları mağfiret buyur
Düşmanla karşılaşırsak sebat ver ayaklarımıza
Hem bir huzur ve sükûn bırak üzerimize
Çünkü biz çağırılırsak derhal geliriz
Ve çağırıldık da imdada, yardıma davet olunduk

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu sürücü kim"* buyurdu. Ashab: Âmir, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah ona rahmet eylesin"* buyurdu. Oradakilerden birisi: Vacip oldu ey Allah'ın Rasûlü. Keşke bizi onunla faydalandırsaydın, dedi.

(Seleme), dedi ki: Sonra Hayber'e vardık. Onları kuşattık. Nihayet oldukça ileri derecede açlık musibeti ile karşılaştık. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz Allah size onu fethetmeyi nasip edecektir"* buyurdu. (Seleme), dedi ki: Ertesi günü insanları Hayber'i fethedeceği günün gecesinde insanlar akşamlayınca çokça ateş yaktılar. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu ateşler ne oluyor, ne için bu ateşleri yakıyorsunuz"* buyurdu. Ashab: Et (pişirmek) üzere, dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Ne eti"* buyurdu. Onlar: Ehli merkeblerin etleri diye cevap verdiler. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu dökün ve onları (kapları) kırın"* buyurdu. Bir adam: Yahut onları döksünler ve kapları yıkasınlar, deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yahut öyle yapın"* buyurdu.

(Seleme) devamla, dedi ki: Ordu saf tutunca Âmir'in kılıcı bir parça kısa idi. Kılıcı ile bir yahudinin bacağına bir darbe indirmekle birlikte kılıcının keskin tarafı dönüp Âmir'in dizine isabet etti ve ondan dolayı öldü. -Allah'ın rahmeti ona olsun-

Geri döndüklerinde -Seleme, dedi ki-: O (Allah'ın Rasûlü) elimden tutuyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim sustuğumu görünce *"neyin var"* buyurdu. Ben de ona: Babam anam sana feda olsun. Âmir'in amelinin boşa gittiğini söylediler, dedim. Allah Rasûlü: *"Bunu kim, dedi."* buyurdu. Ben: Filan kişi, filan kişi ve ensardan Useyd b. Hudayr, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunu diyen yalan söylemiştir. Şüphesiz onun iki ecri vardır"* buyurdu ve bu arada iki parmağını bir araya getirerek *"şüphesiz o cihad eden bir mücahitti. Yeryüzünde onun gibi bu şekilde yürüyen bir arap gerçekten azdır"* buyurdu.

Kuteybe bu hadiste Muhammed'e iki yerde muhalefet etmiştir.

İbn Abbâd'ın rivayetinde ise "ve üzerimize bir sekinet bırak" şeklindedir. Bırak anlamındaki fiilin sonunda nun harfi yoktur).[277]

Şerh

"Bize recezlerinden dinletmez misin?" (Recezler anlamındaki) "huneyyât" bazı nüshalarda "hüneyhât" şeklindedir. Recezler(in) demektir. Hune bir şey yemek hakkında da kullanılır.

---

277 Buhari, 2477 -muhtasar olarak-, 4196, 5497 -muhtasar olarak-, 6146 -muhtasar olarak-, 6331, 6891; Müslim, 4993, 4994 -buna yakın-; İbn Mace, 3195 -buna yakın muhtasar olarak-, 4542.

1. Hadisten yerildiği gerektirecek sözler ihtiva etmediği sürece recez ve diğer şiirler söylemenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Şiir esas itibari ile bir sözdür. Güzel olanı güzel, çirkin olanı çirkindir.

2. "İnip kavme recez söylemeye başladı." Bundan da kişileri ve binekleri yol almakta rahatlandırıp şevklendirmek maksadıyla ve onu dinlemekle meşgul olup, yolculuğun zorluklarını hissetmemelerini sağlamak için ezgi okumanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Allah'ım! Sen olmasaydın biz hidayet bulmazdık." Rivayet bu şekildedir. Vezin bakımından doğru şekli ise (Allahumme yerine) "lahumme" ya da tallahi yahut vallahi denilmesidir. Nitekim diğer hadiste "vallahi Allah olmasaydı..." şeklindedir.

"Canım sana feda. İşlediklerimizi mağfirete buyur." el-Mâzerî, dedi ki: Bu lafzın açıklanması zordur. Çünkü şanı yüce Allah'a canım sana feda denilmez. Ona kendimi sana feda ettim denilmez. Çünkü bu ancak bir kişinin başına gelmesi beklenen hoş olmayan bir hal hakkında kullanılır. Bu durumda bir kişi diğerini tercih ederek bu hoş olmayan halin onun başına gelmesi yerine kendisini buna karşılık feda etmek istediğini söyler. Belki de bu gerçek manası kastedilmeden böylece söylenmiş bir sözdür. Nitekim: Katelehullah: Allah onunla mukatele etsin (Allah kahretsin onu)" denilmesi gibi. Bununla ise gerçek manada ona beddua etmek maksadı güdülmez. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ellerin toprağa değsin"* yahut: *"Sağ elin toprağa değsin"* ve *"vay anasının haline"* demesi de bunun gibidir. Bütün bu ifadelerde ise bir tür istiare vardır. Çünkü kendisini feda eden aslında hoşlanılmayan bir sebep dolayısıyla muhatabının adına kendisini feda etmekle o kişinin hoşnutluğunu istemekte işi oldukça ileriye götürmüş olur. Bu durumda şairin maksadı ben canımı senin rızan uğrunda feda ediyorum demek olur. Durum ne olursa olsun eğer sözün doğru bir şekilde yorumlanma imkanı varsa sözün mutlak kullanılması, istiare ve mecaz ile kullanılması yine de bu hususta şeriatın onun kullanılmasına izin verdiğini ortaya koyan bir delile ihtiyaç duyulur.

Buradaki "sana feda olsun" sözü ile muhatap aldığı bir adamı kastetmiş ve sözlerin arasını birbirinden ayırmış da olabilir. Bu durumda: "mağfiret buyur" dedikten sonra uyarmak istediği bir adamı çağırarak: "sana feda olsun, olayım" demiş sonra da ilk sözünü tamamlamaya dönerek: "işlediğimiz günahlarımızı" demiş olur. Bu hem lafzın hem mananın doğru olarak anlaşılabileceği bir yorumdur. Bununla birlikte bunda bir zorlama vardır. Söylenen sözün doğru anlaşılması için buna mecbur kaldık. Nitekim Arapların konuşmalarında biri diğeri ile ilgili cümleler arasında bir takım fâsılalar bulunabilir. Bu da böyle bir tevilde bulunmayı kolaylaştırır.

"Biz çağırıldık mı geliriz." Diyarımızdaki nüshalarda bu şekilde başında te harfi ile "eteynâ" şeklindedir. Kadı Iyâz'ın zikrettiği üzere bu hem te ile hem de be ile (ebeynâ) diye zikredilmiştir. Eteynâ ile anlamı savaş ve benzeri faziletli haller için çağrılacak olursak derhal geliriz demek olur. Ebeynanın anlamı ise kaçmayı ve savaşa katılmamayı kabul etmeyiz, reddederiz demek olur.

"Çağırarak bizden yardım istediler." Yani savaşmak için bizden yardım istediler, bizi savaşa davet ettiler. Bunun bir şeye itimat etmek demek olan "ta'vil"den geldiği de söylenmiştir. Ses anlamındaki "avil" den geldiği de söylenmiştir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bu sürücü kim"* demesi üzerine "Âmir'dir" diye cevap vermeleri üzerine *"Allah'ın rahmeti ona olsun"* buyurdu. Oradakilerden bir adam: Gerekti ey Allah'ın Rasûlü. Keşke bizi ondan faydalandırsaydın, dedi." Burada "gerekti" sözü onun için şehid olmak gerekti ve yakında bu gerçeklEşeccektir anlamındadır. Bu onlar tarafından bilinen bir husustu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) böyle yerlerde birisine bu şekilde dua etti mi o kişi şehid düşerdi. Bundan dolayı onlar: Keşke bizi ondan yararlandırsaydın, dediler. Yani onun arkadaşlığı ile ve onu bir süre daha görmek sûreti ile yararlanalım diye ona böyle bir dua yapmayı sonraya bırakmış olsaydın, demektir.

"Ehli eşeklerin etleri" ehli eşekler anlamındaki "humurun insiyye" terkibi bu şekilde "humur: eşekler"in izafesi ile yapılmıştır. Bu da mevsufun sıfatına izafe yapılması türündendir. Buna dair açıklamalar daha önce defalarca geçmişti. Buna göre Kufeliler bu zahiri üzeredir derken Basralıların taktirine göre ehli hayvanların arasından eşekler taktirindedir.

Ehli anlamındaki "el-insiyye" lafzı iki şekilde söylenir ve iki rivayeti vardır. Bunları Kadı Iyâz ve başkaları nakletmiştir. Bunların daha meşhur olanları hemzenin kesreli, nun harfinin sakin okunması (insiyye) şeklidir. Kadı Iyâz, dedi ki: Üstadların çoğunluğunun rivayeti budur. İkincisi ise her ikisinin de fethalı okunuşudur. (el-enesiyye şeklinde) Her iki şekil de "ins"e nisbettir. Bu da insanlar anlamındadır. Onlara böyle (ehli evcil) denilmesinin sebebi yabani eşeklerin aksine insanlarla birlikte yaşamalarıdır.

"Onları dökün ve (kaplarını) kırın."

3. Bu ehli eşeklerin etlerinin necis olduğuna delildir. Bizim mezhebimizin ve cumhurun görüşü budur. Bu hadise dair açıklamalar ve şerhi ile birlikte bu meselenin beyanı daha önce Nikah Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

Bunların dökülmesi ile ilgili emrin kısaca açıklaması şöyledir: Buna dair sahih sebep bunların haram ve necis olması dolayısıyla dökülmesini emir buyurmuştur. İkinci sebep onlara duyulan ihtiyaç sebebi ile bu yasak olmuştur. Üçüncüsü ise onlar bu eşekleri paylaştırmadan önce (ganimetten) almışlardı. Bu son iki yorum evcil eşeklerin etlerinin mübah olduğunu söyleyen Maliki mezhebi âlimlerine aittir. Doğrusu ise bizim önce kaydettiğimizdir.

"Onları kırın" bir adam: Yahut onları döksünler ve yıkasınlar, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *Yahut öyle yapsınlar"* buyurdu. Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hususta içtihat edip o kapların kırılmasını uygun gördüğü sonra içtihadının değiştiği yahut da ona kapların yıkanması şeklinde vahiy geldiği diye yorumlanır.

"Şüphesiz onun iki ecri vardır." Bu nüshaların bir çoğunda elif ile "leecrâni: iki ecir" diye kaydedilmiştir. Bazıları ise ye ile "le ecreyni" şeklindedir. Her ikisi de doğrudur ama daha meşhur ve daha fasih olan ikincisidir. Birincisi ise dört arap kabilesinin söyleyişidir. Yüce Allah'ın: *"Şüphesiz bunlar iki sihirbazdır"* (Taha, 63) buyruğu da bu kabildendir. Buna dair açıklama daha önce defalarca geçti.

Açıklamasında geleceği üzere o hem cihad eden bir kişi hem bir mücahid olduğu için iki ecrin onun hakkında sözkonusu olma ihtimali vardır. Buna göre o cihad eden yani yüce Allah'a itaat yolunda olanca gayretini ortaya koyup buna ileri derecede itina eden bir kişi olduğu için bir ecri vardır. Bir de Allah yolunda mücahid bir kişi olduğu için onun bir ecri daha vardır. O bu iki niteliği yerine getirdiği için onun da iki ecri olmuştur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"O cihad eden bir mücahiddir"* buyruğunu mutekaddim ve müteahhirlerin cumhuru böylece rivayet etmişlerdir. "Cahit" he harfi kesrelidir. "Mücahid" de mim harfi ötrelidir. "Cahid" i ilim ve amelinde ciddi ve gayretli kimse diye açıklamışlardır. Yani o yüce Allah'a itaat yolunda oldukça gayretli birisidir demektir. Mücahid ise Allah yolunda cihad eden kişi demektir ki gazaya çıkan kişidir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bununla ilgili bir diğer açıklama daha vardır. Bu açıklamaya göre bu iki lafzı tekid olmak üzere bir arada zikretmiştir. İbnu'l Enbari, dedi ki: Araplar bir hususu büyültmekte abartılı ifade kullanacak olurlarsa onun için kendi kökünden fakat başka bir bina (yapı) ile bir başka lafız türeterek tekidi (vurguyu) daha da artırırlar. Ve bu ikinci lafzı da aynı şekilde onun gibi i'rablandırırlar ve "câddün mücıddün, leylün lâilün, şi'rün şâirun" vb. ifadeler kullanırlar.

Kadı Iyâz, dedi ki: Buhari'nin bazı ravileri ile Müslim'in bazı ravileri he ve dal harfleri fethalı olarak mazi bir fiil olmak üzere "lecâhede" şüphesiz ki o cihad etmiştir diye ve diğer kelimeyi de mim ve dal harfleri fethalı ve tenvinsiz olarak "mecâhede" diye rivayet etmişlerdir. Ama birincisi doğru olandır. Allah en iyi bilendir.

"Onun gibi yürüyen bir arap pek azdır." Biz bu lafzı Müslim'de burada iki şekilde zaptetmiş bulunuyoruz. Aynı zamanda Kadı Iyâz da bu iki şekli zikretmiştir. Buhari ve Müslim'in ravilerinin büyük çoğunluğunun naklettikleri sahih ve meşhur olan rivayet "meşâbihâ: böyle yürümüş..." şeklidir. Yani yeryüzünde yahut savaşta böyle yürüyen kişi pek azdır. İkincisi ise mim harfi ötreli ve sondaki he harfi tenvinli olarak "müşâbihen" diye müşâbehetten gelen şekli ile rivayetidir. Yani savaşta ya da başka durumlarda mükemmellik niteliklerine benzer yürüyen onun gibi bir kimse pek azdır demektir. Buna göre ifade: Bütün kemâl sıfatlarında ona benzeyen bir arap pek az bulunur demek olur. Buhari ravilerinin bazıları da bunu nun ve hemze ile "neşee biha" diye rivayet etmişlerdir. Bu şekilde büyümüş ve gençliğine erişmiş demek olur. Yani savaşda yahut yerde ya da Arap topraklarında böylece büyüyüp gelişmiş bir kimse pek azdır demek olur. Kadı Iyâz: İşte rivayetlerin şekilleri (ve anlamları) budur demektedir.

٤٦٤٥-١٢٤/٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَنَسَبَهُ غَيْرُ ابْنِ وَهْبٍ فَقَالَ ابْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ سَلَمَةَ بْنَ الْأَكْوَعِ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ خَيْبَرَ قَاتَلَ أَخِي قِتَالًا شَدِيدًا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَارْتَدَّ عَلَيْهِ سَيْفُهُ فَقَتَلَهُ فَقَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي ذَلِكَ وَشَكُّوا فِيهِ رَجُلٌ مَاتَ فِي سِلَاحِهِ وَشَكُّوا فِي بَعْضِ أَمْرِهِ قَالَ سَلَمَةُ فَقَفَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ خَيْبَرَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ ائْذَنْ لِي أَنْ أَرْجُزَ لَكَ فَأَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَعْلَمُ مَا تَقُولُ قَالَ فَقُلْتُ وَاللهِ لَوْلَا اللهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ صَدَقْتَ وَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا وَثَبِّتِ الْأَقْدَامَ إِنْ لَاقَيْنَا وَالْمُشْرِكُونَ قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا قَالَ فَلَمَّا قَضَيْتُ رَجَزِي قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ قَالَ هَذَا قُلْتُ قَالَهُ أَخِي فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَرْحَمُهُ اللهُ قَالَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ نَاسًا لَيَهَابُونَ الصَّلَاةَ عَلَيْهِ يَقُولُونَ رَجُلٌ مَاتَ بِسِلَاحِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَاتَ جَاهِدًا مُجَاهِدًا قَالَ ابْنُ شِهَابٍ ثُمَّ سَأَلْتُ

4645-124/5- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, bana Abdurrahman -ki İbn Vehb'den başkası onun nisbetini söyleyerek: b. Abdullah b. Ka'b b. Malik demiştirın verdiğine göre Seleme b. el-Ekva, dedi ki: Hayber gününde kardeşim, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çetin bir sûrette savaştı. Kılıcı ona geri dönüp ölümüne sebep oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı bu hususta bazı sözler söylediler ve hakkında şüphe ederek kendi silahı ile ölen bir adam, dediler. Onun bazı hallerinde şüpheye düştüler. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'den dönünce ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Sana bir recez okumama izin ver, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona izin verdi. Ömer b. el-Hattab: Senin ne söyleyeceğini biliyorum, dedi.

(Seleme), dedi ki: Ben, dedim ki:

Allah'a yemin ederim Allah olmasaydı hidayet bulamazdık

Ne sadaka verir ne namaz kılardık"

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Doğru söyledin"* buyurdu.

Ve üzerimize bir sekinet (huzur) indir.

(Düşmanla) karşılaşırsak ayaklarımıza da sebat ver

Müşrikler bize karşı haddi aşmışlardır.

(Seleme), dedi ki: Ben recezimi tamamlayınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunları kim söyledi"* buyurdu. Ben: Bunları kardeşim söyledi, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah ona rahmet buyursun" dedi.* Bu sefer: "Allah'a yemin ederim ki ey Allah'ın Rasûlü bazı kimseler ona dua etmekten çekiniyorlar ve kendi silahı ile ölmüş bir adamdı diyorlar, dedim. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O cihad eden bir mücahid olarak öldü"* buyurdu. İbn Şihâb, dedi ki. Sonra Seleme b. Ekva'nın iki oğluna sordum. (Birileri) bana babasından bunun aynısını tahdis etti. Ancak o şunları söyledi: Ben: Bir takım kimseler ona dua etmekten çekiniyorlar deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yalan söylüyorlar. O cihad eden bir mücahid olarak öldü. Ona ecri iki defa verilecektir"* buyurdu ve iki parmağı ile işaret etti, dedi.[278]

Şerh

"Bana Ebu't-Tahir tahdis etti... Seleme b. el-Ekva, dedi ki..." Bu Müslim'in Sahihi'nin bütün nüshalarında bu şekildedir ve sahihtir. Bu da Müslim'in bir fazileti, onun bakışının ne kadar hassas bilgisinin ne kadar güzel, işi sağlam tutmasının ne kadar ileri derecede olduğunu göstermektedir. Bunun sebebi

278 Ebu Davud, 2538 -muhtasar olarak-; Nesai, 3150; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4532

de şudur: Ebu Davud, Nesai ve onların dışındaki imamlar bu hadisi bu isnad ile İbn Şihâb'dan şöylece rivayet etmişlerdir: Bana Abdurrahman ve Abdullah b. Ka'b b. Malik Seleme'den haber verdi. Ebu Davud, dedi ki: Ahmed b. Salih, dedi ki: Doğrusu Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b'dır. Burada adı geçen Ahmed b. Salih ise bu hadiste ve başka hadislerin rivayetinde Ebu Davud'un üstadıdır ve bunu İbn Vehb'den rivayet edendir.

Hadis hafızları der ki: Bu hususta yanılma İbn Vehb'den kaynaklanmaktadır. O Abdullah b. Ka'b'ı Seleme'den rivayet nakleden birisi olarak Abdurrahman'ı da Abdullah'tan rivayet alan birisi olarak kaydetmiştir. Halbuki durum böyle değildir. Aksine Abdurrahman bunu Seleme'den bunu rivayet etmektedir. Abdullah ise onun babasıdır. Nesebinde sözkonusu edilmiştir. Çünkü onun bu hadiste bir rivayeti vardır. Müslim bu hususta ihtiyatlı davranarak rivayetinde İbn Vehb'in yaptığı gibi Abdurrahman ve Abdullah'ı zikretmeyerek sadece Abdurrahman'ı zikretmekle yetinmiş ve nesebi sözkonusu etmemiştir. Çünkü İbn Vehb onun nesebini söylememiştir. Müslim ise onu tanıtmak istediği için "İbn Vehb'den başkası da: O Abdurrahman b. Abdullah b. Ka'b'dır" diye eklemiştir. Böylelikle tanıtmayı İbn Vehb'e ait gibi göstermeksizin onu tanıtmış olmaktadır. Ayrıca Müslim İbn Vehb'in rivayetinden Abdullah'ı kaydetmemiştir. Bu da caizdir. Çünkü ilim adamlarının ittifak ettiklerine göre eğer hadis iki raviden nakledilmiş ise onlardan birisini zikretmeyip sadece diğerini zikretmekle yetinebilir. İlim adamları bunu eğer bir mazereti yoksa caiz kabul etmişlerdir. Şayet bu adı verilmeyenin anılması bu şekilde olduğu gibi bir yanlışlık bulunması gibi bir mazeret varsa caiz olması öncelikle sözkonusudur.

٤٦/٤٤- بَاب غَزْوَةِ الْأَحْزَابِ وَهِيَ الْخَنْدَقُ

44/46- HENDEK GAZVESİNİN KENDİSİ OLAN AHZAB GAZVESİ BABI

٤٦٤٦-١/١٢٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ يَنْقُلُ مَعَنَا التُّرَابَ وَلَقَدْ وَارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ وَهُوَ يَقُولُ وَاللَّهِ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا فَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا إِنَّ الْأُلَى قَدْ أَبَوْا عَلَيْنَا قَالَ وَرُبَّمَا قَالَ إِنَّ الْمَلَا قَدْ أَبَوْا عَلَيْنَا إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا وَيَرْفَعُ بِهَا صَوْتَهُ

4646-125/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti: el-Berâ'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ahzab günü bizimle birlikte toprak taşırdı. Toprak da karnının beyazlığını örtmüştü. Bu arada o şöyle diyordu:

"Vallahi sen olmasaydın hidayet bulmazdık
Sadaka da vermez namaz da kılmazdık
Üzerimize bir huzur indir
Çünkü bunlar bize karşı geldiler."

Ravi, dedi ki: Belki de şöyle buyurdu:
"Bu ileri gelenler bize başkaldırdılar.
Onlar bir fitne çıkarmak isteseler biz ona yanaşmayız."

Bu arada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunları yüksek sesle söylüyordu. [279]

٤٦٤٧-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ إِلَّا أَنَّهُ قَالَ إِنَّ الْأُلَى قَدْ بَغَوْا عَلَيْنَا

4647-.../2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan şöyle dediğini tahdis etti: el-Berâ'yı şöyle derken dinledim deyip hadisi aynen zikretti, ancak o rivayetinde: *"Bunlar bize baş kaldırdılar"* dedi.[280]

Şerh

"İleri gelenler bize başkaldırdılar." Mele': İleri gelenler, bir kavmin eşrafı, ileri gelenleridir. Aralarında kadın olmamak üzere erkekler diye de açıklanmıştır. Bu lafız, Kur'an-ı Kerim'de de geçtiği gibi hemzeli ve maksurdur.

"Bize başkaldırdılar" İslam'a davetimizi kabul etmediler demektir.

Bu hadis-i şerifte recez ve buna benzer sözleri bina ve benzeri işler yaparken söylemenin müstehap olduğu, aynı şekilde mescid ve benzeri yapıların inşasında fazilet yapısı kimselerin çalışarak iyilik olan işlerde yardımcı olmaları (gerektiği) anlaşılmaktadır.

279 Buhari, 2836, 2837, 4104, 7236; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1875
280 4646 numaralı hadisin kaynakları

٤٦٤٨-١٢٦/٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ جَاءَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَنَحْنُ نَحْفِرُ الْخَنْدَقَ وَنَنْقُلُ التُّرَابَ عَلَى أَكْتَافِنَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ فَاغْفِرْ لِلْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ

4648-126/3- Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî tahdis etti, bize Abdulaziz b. Ebu Hâzim babasından tahdis etti, o Sehl b. Sa'd'dan şöyle dediğini rivayet etti: Biz Hendeği kazımakta ve omuzlarımız üzerinde toprak taşımakta iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza geldi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, âhiret hayatından başka hayat yoktur. Bu sebeple Muhâcirlerle ensara mağfiret buyur"* buyurdu.[281]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Âhiret hayatından başka bir hayat yoktur"* buyruğu kalıcı bir hayat yoktur yahut da arzu edilen bir hayat yoktur demektir. Allah en iyi bilendir.

٤٦٤٩-١٢٧/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَهْ فَاغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَهْ

4649-127/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Muaviye b. Kurra'dan tahdis etti, o Enes b. Malik'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Allah'ım âhiret hayatından başka hayat yoktur.

O halde ensarla Muhâcirlere mağfiret buyur."[282]

٤٦٥٠-١٢٨/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ الْآخِرَةِ قَالَ شُعْبَةُ أَوْ قَالَ اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَهْ فَأَكْرِمِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَهْ

281 Buhari, 3797; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4708

282 Buhari, 3795, 6413; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1593

4650-128/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis etti, İbnu'l-Müsennâ, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be Katade'den haber verdi. Bize Enes b. Malik'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım şüphesiz hayat âhiret hayatıdır"* buyururdu.

Şu'be, dedi ki: Ya da:

"Allah'ım âhiret hayatından başka hayat yoktur

O halde ensar ve Muhâcirlere ikram buyur" derdi.[283]

٤٦٥١-١٢٩/٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَشَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ شَيْبَانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ كَانُوا يَرْتَجِزُونَ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ مَعَهُمْ وَهُمْ يَقُولُونَ اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَهْ فَانْصُرْ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَهْ وَفِي حَدِيثِ شَيْبَانَ بَدَلَ فَانْصُرْ فَاغْفِرْ

4651-129/6- Bize Yahya b. Yahya ve Şeybân b. Ferrûh da tahdis etti, Yahya bize Abdulvâris, Ebu't-Teyyâh'dan haber verdi derken Şeybân tahdis etti, dedi. (Ebu't-Teyyâh, dedi ki:) Bize Enes b. Malik tahdis edip, dedi ki: Onlar (ashab) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte şöyle diyerek recez okuyorlardı:

"Allah'ım âhiret hayrından başka hayır yoktur

O halde ensar ile Muhâcirlere yardım et" derlerdi.

Şeybân'ın hadisi rivayetinde "yardım et" yerine "mağfiret buyur" şeklindedir. [284]

٤٦٥٢-١٣٠/٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ ﷺ كَانُوا يَقُولُونَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّدًا عَلَى الْإِسْلَامِ مَا بَقِينَا أَبَدًا أَوْ قَالَ عَلَى الْجِهَادِ شَكَّ حَمَّادٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّ الْخَيْرَ خَيْرُ الْآخِرَهْ فَاغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَهْ

4652-130/7- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bize Sabit'in Enes'den tahdis ettiğine göre Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'ın ashabı Hendek günü şöyle derlerdi:

283 Buhari, 3795 -muallak olarak-; Tirmizi, 3857; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1246

284 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1700

"Biz Muhammed'e bey'at edenleriz

Ebediyyen (hayatta) kaldığımız sürece İslam üzere."

Yahut (Sabit) "cihad üzere" dedi. Şüphe eden Hammâd'dır.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de şöyle diyordu:

"Allah'ım şüphesiz hayır âhiret hayrıdır

O halde ensar ile Muhâcirlere mağfiret buyur."[285]

٤٥/٤٧- بَاب غَزْوَةِ ذِي قَرَدٍ وَغَيْرِهَا

45/47- ZÛ KARED GAZVESİ VE DİĞERLERİ BABI

٤٦٥٣-١٣١/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ سَلَمَةَ بْنَ الْأَكْوَعِ يَقُولُ خَرَجْتُ قَبْلَ أَنْ يُؤَذَّنَ بِالْأُولَى وَكَانَتْ لِقَاحُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ تَرْعَى بِذِي قَرَدٍ قَالَ فَلَقِيَنِي غُلَامٌ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ فَقَالَ أُخِذَتْ لِقَاحُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ مَنْ أَخَذَهَا قَالَ غَطَفَانُ قَالَ فَصَرَخْتُ ثَلَاثَ صَرَخَاتٍ يَا صَبَاحَاهْ قَالَ فَأَسْمَعْتُ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَةِ ثُمَّ انْدَفَعْتُ عَلَى وَجْهِي حَتَّى أَدْرَكْتُهُمْ بِذِي قَرَدٍ وَقَدْ أَخَذُوا يَسْقُونَ مِنْ الْمَاءِ فَجَعَلْتُ أَرْمِيهِمْ بِنَبْلِي وَكُنْتُ رَامِيًا وَأَقُولُ أَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعِ فَأَرْتَجِزُ حَتَّى اسْتَنْقَذْتُ اللِّقَاحَ مِنْهُمْ وَاسْتَلَبْتُ مِنْهُمْ ثَلَاثِينَ بُرْدَةً قَالَ وَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ وَالنَّاسُ فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي قَدْ حَمَيْتُ الْقَوْمَ الْمَاءَ وَهُمْ عِطَاشٌ فَابْعَثْ إِلَيْهِمْ السَّاعَةَ فَقَالَ يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ مَلَكْتَ فَأَسْجِحْ قَالَ ثُمَّ رَجَعْنَا وَيُرْدِفُنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى نَاقَتِهِ حَتَّى دَخَلْنَا الْمَدِينَةَ

4653-131/1- Bize Kuteye b. Said de tahdis etti, bize Hâtim -yani b. İsmail- Yezid b. Ebu Ubeyd'den şöyle dediğini tahdis etti: Seleme b. el-Ekva'ı şöyle derken dinledim: İlk namaz (sabah namazı) için ezan okunmadan önce çıktım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sağmal develeri Zû Kared'de otluyordu. Abdurrahman b. Avf'ın bir kölesi karşıma çıktı ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sağmal develeri alındı, dedi. Ben: Onları kim aldı, dedim. O: Gatafan(lılar), dedi. (Seleme), dedi ki: Ben de üç defa ya sabahah

285 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 354

(sabah baskınına uğradık) diye feryad ettim. Benim bu sözlerim Medine'nin iki Karataşlığı arasında işitildi. Sonra ben yüzümün döndüğü tarafa doğru hızlıca koştum. Nihayet onlara Zû Kared'de yetiştim. Su içmeye (ve hayvanları sulamaya) başlamışlardı. Onlara oklarımla atmaya başladım. İyi ok atıcıydım. Bu arada: "Ben Ekva'nın oğluyum ve bugün alçakların (helak olacakları) gündür" diyerek recez okuyordum. Nihayet sağmal develeri onlardan kurtardım ve onlardan ayrıca otuz bürde de ele geçirdim. Bu arada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve insanlar geldi. Ben: Ey Allah'ın Nebi'si! Onların su içmelerine engel oldum. Onlar susuzdurlar. Derhal onlara (birilerini) gönder, dedim. Allah Rasûlü: *"Ey Ekva'nın oğlu! Sen Malik oldun. O halde yumuşak davran"* buyurdu.

(Seleme devamla), dedi ki: Sonra döndük. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de beni Medine'ye girinceye kadar arkasına terkisine bindirmişti.[286]

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sağmal develeri Zû Kared'de otluyordu." Zû Kared Medine'den yaklaşık bir gün uzaklıkta Gatafan toprakları tarafında bir su adıdır. Likah ise henüz yeni doğurmuş süt veren develere denilir. Açıklaması daha önce geçmiş idi.

"Üç defa ya sabahah: Sabah baskını" diye bağırdım." Bunda düşman ve benzeri tehlikeler hakkında uyarıda bulunmak için bunun gibi sözler söylemenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Onlara ok atmaya ve: ben el-Ekva'nın oğluyum. Bugün aşağılık heriflerin günüdür" demeye koyuldum." Burada da savaşırken bu gibi sözler söylemenin kişinin eğer kahraman birisi ise düşmanını korkutmak maksadı ile kendisini tanıtmasının caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Bugün alçak heriflerin günüdür" burada geçen "yevmu'r-rudda" ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmışlardır: Yani bugün alçak ve adi heriflerin helak olacakları gündür. İşte bunlara "er-rudda" denilir. Bu Arapların: "leîmun râdiun: süt emen adi herif" sözlerinden alınmıştır ki, annesinin karnında iken adiliği emmiş kişi demek olur.

Bir diğer açıklamaya göre dilenciler ve misafirler süt sağılma sesini işitip ona gelmesinler diye koyunun ve dişi devenin meme ucunu emerek sağan kimse demektir. Bir başka açıklama da: Böyle bir kimse kürdanla dişlerini temizledikten sonra kürdana bulaşan şeyleri emdiği için bu isim verilmiştir. Bunun bugün şerefli bir kadın emip, ondan doğan yahut da değersiz birisin-

286 Buhari, 3041, 4194; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4540

den doğan kimseler bilinecektir anlamında olduğu, bugün küçüklükten beri savaşın emzirdiği ve savaşarak ona alışan kimsenin böyle olmayandan ayırd edilip bilineceği gün anlamında olduğu da söylenmiştir.

"Ben onları su içmekten alıkoydum." Yani onları (davarları ile birlikte) suya ulaşmalarını engelledim.

"Malik olursan yumuşak davran." İyilikle ve yumuşaklıkla muamele et, demektir. Çünkü secahet kolaylık demektir. Şiddetle kimseyi yakalama, sorgulama. Bunun yerine yumuşak davran demektir. Bununla da düşman hakkında bu şekilde muamele et anlamı çıkmaktadır. Hamd Allah'a mahsustur.

٤٦٥٤-١٣٢/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ وَهَذَا حَدِيثُهُ أَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَنَفِيُّ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ حَدَّثَنِي إِيَاسُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ قَدِمْنَا الْحُدَيْبِيَةَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً وَعَلَيْهَا خَمْسُونَ شَاةً لَا تُرْوِيهَا قَالَ فَقَعَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى جَبَا الرَّكِيَّةِ فَإِمَّا دَعَا وَإِمَّا بَصَقَ فِيهَا قَالَ فَجَاشَتْ فَسَقَيْنَا وَاسْتَقَيْنَا قَالَ ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَعَانَا لِلْبَيْعَةِ فِي أَصْلِ الشَّجَرَةِ قَالَ فَبَايَعْتُهُ أَوَّلَ النَّاسِ ثُمَّ بَايَعَ وَبَايَعَ حَتَّى إِذَا كَانَ فِي وَسَطٍ مِنْ النَّاسِ قَالَ بَايِعْ يَا سَلَمَةُ قَالَ قُلْتُ قَدْ بَايَعْتُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فِي أَوَّلِ النَّاسِ قَالَ وَأَيْضًا قَالَ وَرَآنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَزِلًا يَعْنِي لَيْسَ مَعَهُ سِلَاحٌ قَالَ فَأَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَجَفَةً أَوْ دَرَقَةً ثُمَّ بَايَعَ حَتَّى إِذَا كَانَ فِي آخِرِ النَّاسِ قَالَ أَلَا تُبَايِعُنِي يَا سَلَمَةُ قَالَ قُلْتُ قَدْ بَايَعْتُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فِي أَوَّلِ النَّاسِ وَفِي أَوْسَطِ النَّاسِ قَالَ وَأَيْضًا قَالَ فَبَايَعْتُهُ الثَّالِثَةَ ثُمَّ قَالَ لِي يَا سَلَمَةُ أَيْنَ حَجَفَتُكَ أَوْ دَرَقَتُكَ الَّتِي أَعْطَيْتُكَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقِيَنِي عَمِّي عَامِرٌ عَزِلًا فَأَعْطَيْتُهُ إِيَّاهَا قَالَ فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ إِنَّكَ كَالَّذِي قَالَ الْأَوَّلُ اللَّهُمَّ أَبْغِنِي حَبِيبًا هُوَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي ثُمَّ إِنَّ الْمُشْرِكِينَ رَاسَلُونَا الصُّلْحَ حَتَّى مَشَى بَعْضُنَا فِي بَعْضٍ وَاصْطَلَحْنَا قَالَ وَكُنْتُ تَبِيعًا لِطَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ أَسْقِي فَرَسَهُ وَأَحُسُّهُ

وَأَخْدِمُهُ وَآكُلُ مِنْ طَعَامِهِ وَتَرَكْتُ أَهْلِي وَمَالِي مُهَاجِرًا إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ ﷺ قَالَ فَلَمَّا اصْطَلَحْنَا نَحْنُ وَأَهْلُ مَكَّةَ وَاخْتَلَطَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ أَتَيْتُ شَجَرَةً فَكَسَحْتُ شَوْكَهَا فَاضْطَجَعْتُ فِي أَصْلِهَا قَالَ فَأَتَانِي أَرْبَعَةٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ فَجَعَلُوا يَقَعُونَ فِي رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَبْغَضْتُهُمْ فَتَحَوَّلْتُ إِلَى شَجَرَةٍ أُخْرَى وَعَلَّقُوا سِلَاحَهُمْ وَاضْطَجَعُوا فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ نَادَى مُنَادٍ مِنْ أَسْفَلِ الْوَادِي يَا لِلْمُهَاجِرِينَ قُتِلَ ابْنُ زُنَيْمٍ قَالَ فَاخْتَرَطْتُ سَيْفِي ثُمَّ شَدَدْتُ عَلَى أُولَئِكَ الْأَرْبَعَةِ وَهُمْ رُقُودٌ فَأَخَذْتُ سِلَاحَهُمْ فَجَعَلْتُهُ ضِغْثًا فِي يَدِي قَالَ ثُمَّ قُلْتُ وَالَّذِي كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ لَا يَرْفَعُ أَحَدٌ مِنْكُمْ رَأْسَهُ إِلَّا ضَرَبْتُ الَّذِي فِيهِ عَيْنَاهُ قَالَ ثُمَّ جِئْتُ بِهِمْ أَسُوقُهُمْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ وَجَاءَ عَمِّي عَامِرٌ بِرَجُلٍ مِنَ الْعَبَلَاتِ يُقَالُ لَهُ مِكْرَزٌ يَقُودُهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى فَرَسٍ مُجَفَّفٍ فِي سَبْعِينَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ فَنَظَرَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ دَعُوهُمْ يَكُنْ لَهُمْ بَدْءُ الْفُجُورِ وَثِنَاهُ فَعَفَا عَنْهُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَنْزَلَ اللهُ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ الْآيَةَ كُلَّهَا قَالَ ثُمَّ خَرَجْنَا رَاجِعِينَ إِلَى الْمَدِينَةِ فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا بَيْنَنَا وَبَيْنَ بَنِي لَحْيَانَ جَبَلٌ وَهُمْ الْمُشْرِكُونَ فَاسْتَغْفَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِمَنْ رَقِيَ هَذَا الْجَبَلَ اللَّيْلَةَ كَأَنَّهُ طَلِيعَةٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ قَالَ سَلَمَةُ فَرَقِيتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ثُمَّ قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَبَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِظَهْرِهِ مَعَ رَبَاحٍ غُلَامِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَنَا مَعَهُ وَخَرَجْتُ مَعَهُ بِفَرَسِ طَلْحَةَ أُنَدِّيهِ مَعَ الظَّهْرِ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا إِذَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْفَزَارِيُّ قَدْ أَغَارَ عَلَى ظَهْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَاسْتَاقَهُ أَجْمَعَ وَقَتَلَ رَاعِيَهُ قَالَ فَقُلْتُ يَا رَبَاحُ خُذْ هَذَا الْفَرَسَ فَأَبْلِغْهُ طَلْحَةَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ وَأَخْبِرْ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنَّ الْمُشْرِكِينَ قَدْ أَغَارُوا عَلَى سَرْحِهِ قَالَ ثُمَّ قُمْتُ عَلَى أَكَمَةٍ فَاسْتَقْبَلْتُ الْمَدِينَةَ فَنَادَيْتُ ثَلَاثًا يَا صَبَاحَاهْ ثُمَّ خَرَجْتُ فِي آثَارِ الْقَوْمِ أَرْمِيهِمْ بِالنَّبْلِ وَأَرْتَجِزُ أَقُولُ أَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعِ فَأَلْحَقُ رَجُلًا مِنْهُمْ فَأَصُكُّ سَهْمًا فِي رَحْلِهِ حَتَّى خَلَصَ نَصْلُ السَّهْمِ إِلَى كَتِفِهِ قَالَ قُلْتُ خُذْهَا وَأَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعِ قَالَ فَوَاللهِ مَا زِلْتُ أَرْمِيهِمْ وَأَعْقِرُ بِهِمْ فَإِذَا رَجَعَ إِلَيَّ فَارِسٌ أَتَيْتُ

شَجَرَةً فَجَلَسْتُ فِي أَصْلِهَا ثُمَّ رَمَيْتُهُ فَعَقَرْتُ بِهِ حَتَّى إِذَا تَضَايَقَ الْجَبَلُ فَدَخَلُوا فِي تَضَايُقِهِ عَلَوْتُ الْجَبَلَ فَجَعَلْتُ أُرَدِّيهِمْ بِالْحِجَارَةِ قَالَ فَمَا زِلْتُ كَذَلِكَ أَتْبَعُهُمْ حَتَّى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ بَعِيرٍ مِنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا خَلَّفْتُهُ وَرَاءَ ظَهْرِي وَخَلَّوْا بَيْنِي وَبَيْنَهُ ثُمَّ اتَّبَعْتُهُمْ أَرْمِيهِمْ حَتَّى أَلْقَوْا أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثِينَ بُرْدَةً وَثَلَاثِينَ رُمْحًا يَسْتَخِفُّونَ وَلَا يَطْرَحُونَ شَيْئًا إِلَّا جَعَلْتُ عَلَيْهِ آرَامًا مِنْ الْحِجَارَةِ يَعْرِفُهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ حَتَّى أَتَوْا مُتَضَايِقًا مِنْ ثَنِيَّةٍ فَإِذَا هُمْ قَدْ أَتَاهُمْ فُلَانُ بْنُ بَدْرٍ الْفَزَارِيُّ فَجَلَسُوا يَتَضَحَّوْنَ يَعْنِي يَتَغَدَّوْنَ وَجَلَسْتُ عَلَى رَأْسِ قَرْنٍ قَالَ الْفَزَارِيُّ مَا هَذَا الَّذِي أَرَى قَالُوا لَقِينَا مِنْ هَذَا الْبَرْحَ وَاللَّهِ مَا فَارَقَنَا مُنْذُ غَلَسٍ يَرْمِينَا حَتَّى انْتَزَعَ كُلَّ شَيْءٍ فِي أَيْدِينَا قَالَ فَلْيَقُمْ إِلَيْهِ نَفَرٌ مِنْكُمْ أَرْبَعَةٌ قَالَ فَصَعِدَ إِلَيَّ مِنْهُمْ أَرْبَعَةٌ فِي الْجَبَلِ قَالَ فَلَمَّا أَمْكَنُونِي مِنْ الْكَلَامِ قَالَ قُلْتُ هَلْ تَعْرِفُونِي قَالُوا لَا وَمَنْ أَنْتَ قَالَ قُلْتُ أَنَا سَلَمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ وَالَّذِي كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ ﷺ لَا أَطْلُبُ رَجُلًا مِنْكُمْ إِلَّا أَدْرَكْتُهُ وَلَا يَطْلُبُنِي رَجُلٌ مِنْكُمْ فَيُدْرِكَنِي قَالَ أَحَدُهُمْ أَنَا أَظُنُّ قَالَ فَرَجَعُوا فَمَا بَرِحْتُ مَكَانِي حَتَّى رَأَيْتُ فَوَارِسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَتَخَلَّلُونَ الشَّجَرَ قَالَ فَإِذَا أَوَّلُهُمْ الْأَخْرَمُ الْأَسَدِيُّ عَلَى إِثْرِهِ أَبُو قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيُّ وَعَلَى إِثْرِهِ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ الْكِنْدِيُّ قَالَ فَأَخَذْتُ بِعِنَانِ الْأَخْرَمِ قَالَ فَوَلَّوْا مُدْبِرِينَ قُلْتُ يَا أَخْرَمُ احْذَرْهُمْ لَا يَقْتَطِعُوكَ حَتَّى يَلْحَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ قَالَ يَا سَلَمَةُ إِنْ كُنْتَ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتَعْلَمُ أَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ فَلَا تَحُلْ بَيْنِي وَبَيْنَ الشَّهَادَةِ قَالَ فَخَلَّيْتُهُ فَالْتَقَى هُوَ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ فَعَقَرَ بِعَبْدِ الرَّحْمَنِ فَرَسَهُ وَطَعَنَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَقَتَلَهُ وَتَحَوَّلَ عَلَى فَرَسِهِ وَلَحِقَ أَبُو قَتَادَةَ فَارِسُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَبْدِ الرَّحْمَنِ فَطَعَنَهُ فَقَتَلَهُ فَوَالَّذِي كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ ﷺ لَتَبِعْتُهُمْ أَعْدُو عَلَى رِجْلَيَّ حَتَّى مَا أَرَى وَرَائِي مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ وَلَا غُبَارِهِمْ شَيْئًا حَتَّى يَعْدِلُوا قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ إِلَى شِعْبٍ فِيهِ مَاءٌ يُقَالُ لَهُ ذُو قَرَدٍ لِيَشْرَبُوا مِنْهُ وَهُمْ عِطَاشٌ قَالَ فَنَظَرُوا إِلَيَّ أَعْدُو وَرَاءَهُمْ فَخَلَّيْتُهُمْ عَنْهُ يَعْنِي أَجْلَيْتُهُمْ عَنْهُ فَمَا ذَاقُوا مِنْهُ قَطْرَةً قَالَ وَيَخْرُجُونَ فَيَشْتَدُّونَ فِي ثَنِيَّةٍ قَالَ فَأَعْدُو فَأَلْحَقُ رَجُلًا مِنْهُمْ

فَأَصُكُّهُ بِسَهْمٍ فِي نُغْضِ كَتِفِهِ قَالَ قُلْتُ خُذْهَا وَأَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعِ قَالَ يَا ثَكِلَتْهُ أُمُّهُ أَكْوَعُهُ بُكْرَةَ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ يَا عَدُوَّ نَفْسِهِ أَكْوَعُكَ بُكْرَةَ قَالَ وَأَرْدَوْا فَرَسَيْنِ عَلَى ثَنِيَّةٍ قَالَ فَجِئْتُ بِهِمَا أَسُوقُهُمَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَلَحِقَنِي عَامِرٌ بِسَطِيحَةٍ فِيهَا مَذْقَةٌ مِنْ لَبَنٍ وَسَطِيحَةٍ فِيهَا مَاءٌ فَتَوَضَّأْتُ وَشَرِبْتُ ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمَاءِ الَّذِي حَلَّأْتُهُمْ عَنْهُ فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ أَخَذَ تِلْكَ الْإِبِلَ وَكُلَّ شَيْءٍ اسْتَنْقَذْتُهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَكُلَّ رُمْحٍ وَبُرْدَةٍ وَإِذَا بِلَالٌ نَحَرَ نَاقَةً مِنَ الْإِبِلِ الَّذِي اسْتَنْقَذْتُ مِنَ الْقَوْمِ وَإِذَا هُوَ يَشْوِي لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ كَبِدِهَا وَسَنَامِهَا قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ خَلِّنِي فَأَنْتَخِبُ مِنَ الْقَوْمِ مِائَةَ رَجُلٍ فَأَتَّبِعُ الْقَوْمَ فَلَا يَبْقَى مِنْهُمْ مُخْبِرٌ إِلَّا قَتَلْتُهُ قَالَ فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ فِي ضَوْءِ النَّارِ فَقَالَ يَا سَلَمَةُ أَتُرَاكَ كُنْتَ فَاعِلًا قُلْتُ نَعَمْ وَالَّذِي أَكْرَمَكَ فَقَالَ إِنَّهُمْ الْآنَ لَيُقْرَوْنَ فِي أَرْضِ غَطَفَانَ قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ غَطَفَانَ فَقَالَ نَحَرَ لَهُمْ فُلَانٌ جَزُورًا فَلَمَّا كَشَفُوا جِلْدَهَا رَأَوْا غُبَارًا فَقَالُوا أَتَاكُمْ الْقَوْمُ فَخَرَجُوا هَارِبِينَ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَانَ خَيْرَ فُرْسَانِنَا الْيَوْمَ أَبُو قَتَادَةَ وَخَيْرَ رَجَّالَتِنَا سَلَمَةُ قَالَ ثُمَّ أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَهْمَيْنِ سَهْمَ الْفَارِسِ وَسَهْمَ الرَّاجِلِ فَجَمَعَهُمَا لِي جَمِيعًا ثُمَّ أَرْدَفَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَرَاءَهُ عَلَى الْعَضْبَاءِ رَاجِعِينَ إِلَى الْمَدِينَةِ قَالَ فَبَيْنَمَا نَحْنُ نَسِيرُ قَالَ وَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ لَا يُسْبَقُ شَدًّا قَالَ فَجَعَلَ يَقُولُ أَلَا مُسَابِقٌ إِلَى الْمَدِينَةِ هَلْ مِنْ مُسَابِقٍ فَجَعَلَ يُعِيدُ ذَلِكَ قَالَ فَلَمَّا سَمِعْتُ كَلَامَهُ قُلْتُ أَمَا تُكْرِمُ كَرِيمًا وَلَا تَهَابُ شَرِيفًا قَالَ لَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي وَأُمِّي ذَرْنِي فَلِأُسَابِقَ الرَّجُلَ قَالَ إِنْ شِئْتَ قَالَ قُلْتُ اذْهَبْ إِلَيْكَ وَثَنَيْتُ رِجْلَيَّ فَطَفَرْتُ فَعَدَوْتُ قَالَ فَرَبَطْتُ عَلَيْهِ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ أَسْتَبْقِي نَفَسِي ثُمَّ عَدَوْتُ فِي إِثْرِهِ فَرَبَطْتُ عَلَيْهِ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ ثُمَّ إِنِّي رَفَعْتُ حَتَّى أَلْحَقَهُ قَالَ فَأَصُكُّهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ قَالَ قُلْتُ قَدْ سُبِقْتَ وَاللَّهِ قَالَ أَنَا أَظُنُّ قَالَ فَسَبَقْتُهُ إِلَى الْمَدِينَةِ قَالَ فَوَاللَّهِ مَا لَبِثْنَا إِلَّا ثَلَاثَ لَيَالٍ حَتَّى خَرَجْنَا إِلَى خَيْبَرَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَجَعَلَ عَمِّي عَامِرٌ يَرْتَجِزُ بِالْقَوْمِ تَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا

وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلَّيْنَا وَنَحْنُ عَنْ فَضْلِكَ مَا اسْتَغْنَيْنَا فَثَبِّتْ الْأَقْدَامَ إِنْ لَاقَيْنَا وَأَنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ هَذَا قَالَ أَنَا عَامِرٌ قَالَ غَفَرَ لَكَ رَبُّكَ قَالَ وَمَا اسْتَغْفَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِإِنْسَانٍ يَخُصُّهُ إِلَّا اسْتُشْهِدَ قَالَ فَنَادَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَهُوَ عَلَى جَمَلٍ لَهُ يَا نَبِيَّ اللهِ لَوْلَا مَا مَتَّعْتَنَا بِعَامِرٍ قَالَ فَلَمَّا قَدِمْنَا خَيْبَرَ قَالَ خَرَجَ مَلِكُهُمْ مَرْحَبٌ يَخْطِرُ بِسَيْفِهِ وَيَقُولُ قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أَنِّي مَرْحَبُ شَاكِي السِّلَاحِ بَطَلٌ مُجَرَّبُ إِذَا الْحُرُوبُ أَقْبَلَتْ تَلَهَّبُ قَالَ وَبَرَزَ لَهُ عَمِّي عَامِرٌ فَقَالَ قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أَنِّي عَامِرٌ شَاكِي السِّلَاحِ بَطَلٌ مُغَامِرٌ قَالَ فَاخْتَلَفَا ضَرْبَتَيْنِ فَوَقَعَ سَيْفُ مَرْحَبٍ فِي تُرْسِ عَامِرٍ وَذَهَبَ عَامِرٌ يَسْفُلُ لَهُ فَرَجَعَ سَيْفُهُ عَلَى نَفْسِهِ فَقَطَعَ أَكْحَلَهُ فَكَانَتْ فِيهَا نَفْسُهُ قَالَ سَلَمَةُ فَخَرَجْتُ فَإِذَا نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ يَقُولُونَ بَطَلَ عَمَلُ عَامِرٍ قَتَلَ نَفْسَهُ قَالَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ بَطَلَ عَمَلُ عَامِرٍ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ قَالَ ذَلِكَ قَالَ قُلْتُ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِكَ قَالَ كَذَبَ مَنْ قَالَ ذَلِكَ بَلْ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ أَرْسَلَنِي إِلَى عَلِيٍّ وَهُوَ أَرْمَدُ فَقَالَ لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللهَ وَرَسُولَهُ أَوْ يُحِبُّهُ اللهُ وَرَسُولُهُ قَالَ فَأَتَيْتُ عَلِيًّا فَجِئْتُ بِهِ أَقُودُهُ وَهُوَ أَرْمَدُ حَتَّى أَتَيْتُ بِهِ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَبَسَقَ فِي عَيْنَيْهِ فَبَرَأَ وَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ وَخَرَجَ مَرْحَبٌ فَقَالَ قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أَنِّي مَرْحَبُ شَاكِي السِّلَاحِ بَطَلٌ مُجَرَّبُ إِذَا الْحُرُوبُ أَقْبَلَتْ تَلَهَّبُ فَقَالَ عَلِيٌّ أَنَا الَّذِي سَمَّتْنِي أُمِّي حَيْدَرَهْ كَلَيْثِ غَابَاتٍ كَرِيهِ الْمَنْظَرَهْ أُوفِيهِمْ بِالصَّاعِ كَيْلَ السَّنْدَرَهْ قَالَ فَضَرَبَ رَأْسَ مَرْحَبٍ فَقَتَلَهُ ثُمَّ كَانَ الْفَتْحُ عَلَى يَدَيْهِ قَالَ إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ بِهَذَا الْحَدِيثِ بِطُولِهِ

4654-132/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Haşim b. el-Kasım tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Ebu Âmir el-Akadî haber verdi, ikisi İkrime b. Ammar'dan rivayet etti. (H.) Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi de tahdis etti, bu onun rivayet ettiği hadisdir: Bize Ebu Ali el-Hanefi Ubeydullah b. Abdülmecid haber verdi. Bize İkrime -ki o b. Ammar'dır- tahdis etti. Bana İyaz b. Seleme tahdis etti, bana babam tahdis edip, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte

Hudeybiye'ye geldik. Bindörtyüz kişi idik. Onun (Hudeybiye kuyusunun) başında elli koyun vardı. O su onlara yetmiyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kuyunun kenarına oturdu. Ya dua etti ya da kuyunun içine tükürdü. Suyu derhal coştu. Hem biz içtik hem hayvanlarımızı suladık. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağacın altında bizi bey'at etmeye çağırdı.

(Seleme) dedi ki: Herkesten önce ona ben bey'at ettim. Sonra başkaları bey'at eden edene. Nihayet insanların ortasında iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Seleme bey'at et"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Herkesten önce ben sana bey'at etmiştim, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir daha (bey'at et)"* buyurdu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beraberimde silah olmadığını gördü. Bu sebeple Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana (kalkana benzer şeyler olan) bir hacefe yahut bir deraka verdi. Sonra bey'atleşti. (Bey'at eden) insanların sonuna doğru gelince: *"Ey seleme bana bey'at etmeyecek misin"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü herkesten önce ve insanların ortasında iken sana bey'at etmiştim, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir daha (bey'at et)"* buyurdu. Böylelikle ona üçüncü defa bey'at ettim. Sonra bana: *"Ey Seleme! Sana verdiğim cehafen yahut derakan nerede"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Silahsız olduğu halde amcam Âmir ile karşılaştım ben de onu kendisine verdim, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güldü ve: *"Gerçekten sen öncekiler arasından Allah'ım bana kendimden daha çok sevdiğim bir dost nasip et, diyen kişi gibisin"* buyurdu.

Sonra müşrikler bizimle barış için elçiler gönderdiler. Nihayet bazılarımız diğerlerinin yanına gitti ve barıştık. Ben Talha b. Ubeydullah'ın hizmetçisi idim. Onun atını suluyor, kaşağılıyor, ona hizmet ediyor ve onun yemeğinden yiyordum. Ailemi ve malımı bırakarak Allah'a ve Rasûlü'ne hicret etmiştim. Bizler Mekkelilerle barış yapınca birbirimize karıştık. Bir ağacın yanına giderek onun dikenlerini ayıkladım ve dibinde uzanıp yattım.

Mekkeli müşriklerden dört kişi yanıma geldi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dil uzatmaya başladılar. Ben de onlardan nefretle bir başka ağacın yanına gittim. Silahlarını asıp yatıp uzandılar. Onlar bu hallerinde iken vadinin alt tarafından bir münadi: Ey Muhâcirler! Yetişin. İbn Züneyn öldürüldü diye seslendi. Hemen kılıcımı çektim sonra yatmakta olan o dört kişinin üzerine hamle yaparak silahlarını aldım ve onların silahlarını elimde bir demet halinde tuttum. Sonra: Muhammed'in yüzünü şereflendiren hakkı için biriniz başını kaldıracak olursa mutlaka gözlerinin bulunduğu (kafası)nı vururum, dedim. Sonra onları önüme katıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ge-

tirdim. Amcam Âmir de kendisi üzerinde çul bulunan bir ata binmiş olduğu halde yetmiş müşrik ile birlikte sürükleyip getirdiği el-Abelêt'tan Mikrez adındaki bir adam ile geldi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara baktı ve: *"Bırakın onları. Fücurun ilki de sonu da onların olsun"* buyurdu. Böylece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları affetti ve yüce Allah: *"O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra Mekke'de onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi"* (Feth, 24) ayetinin tamamını indirdi.

(Seleme devamla), dedi ki: Sonra Medine'ye dönmek üzere çıktık. Bizlerle Lihyânoğulları arasında bir dağın bulunduğu bir yerde konakladık. Onlar müşrik idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabının öncüsüymüş gibi bu gece bu dağa çıkan kimseye Allah'tan mağfiret diledi. Seleme, dedi ki: O gece iki ya da üç defa çıktım. Sonra Medine'ye geldik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yük develerini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kölesi Rebâh ile birlikte gönderdi. Ben de onunla beraberdim. Onunla birlikte Ebu Talha'nın atı ile yük develeri ile birlikte bir parça sulamak maksadıyla götürdüm. Sabah olunca Abdurrahman el-Fezari'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in develerini yağmalayarak hepsini önüne katıp götürmüş olduğunu ve onların çobanlarını da öldürdüğünü gördüm. Bunun üzerine: Ey Rebâh! Sen bu atı al ve onu Talha b. Ubeydullah'a götür. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e de müşriklerin onun yayılmakta olan develerini yağmaladıklarını haber ver.

(Seleme), dedi ki: Sonra bir kum tepesine çıkıp dikildim. Medine'ye yüzümü dönerek üç defa: Sabah baskınına uğradık, diye seslendim. Sonra da yağmacıların izinden çıkıp gittim. Onlara hem ok atıyor hem recez olarak: "Ben Ekva'nın oğluyum. Bugün ise adi heriflerin günüdür" diyordum. Derken onlardan bir adama yetiştim ve devesinin üzerindeki yüke bir ok attım. Hatta okun ucu omzuna kadar vardı. Bunun üzerine: Bunu al "ki ben el-Ekva'nın oğluyum ve bugün adi heriflerin günüdür" dedim.

Allah'a yemin ederim ki onlara ok atmaya ve atlarını vurmaya devam ettim. Derken bir atlı dönüp bana geldi. Ben de bir ağacın yanına gittim ve ağacın dibinde oturup sonra ona ok attım. Onun hayvanını yaraladım. Dağın daraldığı bir yerde o dar geçitinin içine girdikleri zaman ben de dağın üst tarafına çıkıp onların üzerine taş yuvarlamaya başladım. Bu şekilde ardı arkasına onlara taş atıp durdum. Nihayet Allah'ın yaratmış olduğu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ait ne kadar yük devesi varsa hepsini sırtımın arkasına koydum. Müşrikler de o kurtardığım develer ile beni baş başa bıraktılar. Sonra onlara ok atarak onları takip etmeye devam ettim. Nihayet otuz

elbise ve otuz mızraktan fazlasını (yüklerini hafifletmek amacıyla) bıraktılar. Onlar neyi attılarsa ben de onun üzerine taşlardan alametler koyuyordum ki, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı onları tanısınlar. Nihayet bir dağın dar bir yerine geldiklerinde Fezâre'li Fulan b. Bedr'in yanlarına geldiğini gördüler. Oturup kuşluk yemeğini -yani kahvaltılarını- yemeğe koyuldular. Ben de dağın yanındaki ayrı bir tepenin başına oturdum. Fezâre'li kişi: Bu gördüğün nedir, dedi. Onlar: Bu kişiden çok sıkıntı çektik. Allah'a yemin olsun ki sabahın aydınlığından bu yana bizden ayrılmayarak elimizde ne var ne yok hepsini söküp alıncaya kadar bize ok atıp durdu, dediler.

O adam: Aranızdan dört kişi kalkıp onun üzerine gitsin, dedi. Bunun üzerine onlardan dört kişi dağa benim yanıma çıktı. Benimle konuşma imkanını bulduklarında ben: Beni tanıyor musunuz, dedim. Onlar: Hayır, sen kimsin, dediler. Ben: Ben Seleme b. el-Ekva'ım. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzünü şereflendiren hakkı için aranızdan kimin arkasına düşsem mutlaka ona yetişirim. Halbuki sizden beni takip edip de bana yetişebilecek kimse yoktur, dedim.

Onlardan biri: Ben bunun böyle olduğuna inanıyorum, dedi.

Bunun üzerine geri döndüler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in atlılarını ağaçlar arasında görünceye kadar yerimden ayrılmadım. Onlardan ilk gelenin el-Ahrem el-Esedi olduğunu onun peşinden Ebu Katade el-Ensârî'nin, onun arkasından el-Mikdad el-Esved el-Kindî'nin geldiğini gördüm.

(Ebu Katade), dedi ki: Bu sefer el-Ahram'ın atının yularından tuttum. O: Arkalarını dönüp kaçtılar, dedi. Ben: Ey Ahram! Onlara karşı tedbirli olmalısın. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı yetişinceye kadar yolunu kesmesinler, dedim.

Ahram: Ey Seleme! Allah'a ve âhiret gününe iman ediyor, cennetin hak, cehennemin hak olduğunu biliyorsan benimle şehadetin arasına engel olma, dedi. Sonra Abdurrahman'la karşılaştılar. Abdurrahman'ın atını yaraladı. Abdurrahman da ona bir mızrak saplayarak onu öldürdükten sonra atının üzerine geçti. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in atlısı Ebu Katade, Abdurrahman'a yetişerek ona mızrağını saplayıp öldürdü. Muhammed'in vechini şereflendirene yemin ederim ki ayaklarım üzerinde koşarak onları takip ettim. Öyle ki Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından olan kimseyi ve onların tozlarından hiçbir şeyi göremez oldum. Nihayet güneş batmadan önce Zû Kared adında bir suyun bulunduğu bir dağ vadisine susamış oldukları için su içmek üzere gittiler. Benim arkalarından koşup geldiğimi gördüler. Ben de onları oradan alıkoydum -yani oradan uzaklaştırdım-. O su-

dan bir damla dahi tadamadılar. Bunun yerine bir tepede hızlıca koşuşmaya başladılar. Ben de koşup onlardan bir adama yetiştim ve omuz başı kemiğine bir ok sapladım. Bu arada: Al bunu, ben el-Ekva'nın oğluyum. Bugün adi kimselerin günüdür, dedim. O: Hay anası kendisini kaybedesice. Sabahki Ekva mı, dedi. Ben: Ey kendisinin düşmanı kişi, evet sabahki Ekva, dedim.

Bir tepe üzerinden iki at bıraktılar. Ben de onları alıp önüme katarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e getirdim. Âmir de biri içinde süt diğeri su bulunan iki tulum ile bana yetişti. Abdest aldım ve (sütten) içtim. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldim. O sırada kendisi müşrikleri kovup uzaklaştırdığım suyun başında idi. Bir de ne göreyim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o develeri ve müşriklerden kurtardığım her bir mızrağı ve elbiseyi almış. Bilal de onlardan kurtardığım develerden bir dişi deveyi kesmiş ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ciğerinden ve hörgücünden bir miktar közde pişiriyordu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana izin ver de buradakilerden yüz adam seçip onların arkasından gideyim. Onlardan haber verecek bir kimse kalmamak üzere hepsini öldüreyim, dedim.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ateşin aydınlığında yan dişleri görününceye kadar güldü ve: *"Ey Seleme! Gerçekten yapacak mısın"* dedi. Ben: Sana lütuf ve ihsanda bulunan hakkı için evet, dedim. Allah Rasûlü: *"Onlara şu anda Gatafan topraklarında misafir olarak ikram edilmektedir"* buyurdu.

Derken Gatafan'dan bir adam geldi ve: Filan kişi onlara bir deve kesti. Devenin derisini açtıklarında bir toz gördüler ve düşman size gelmiş bulunuyor deyip çıkıp kaçtılar.

Sabahı ettiğimizde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bugün atlılarımızın en hayırlısı Ebu Katade, piyadelerimizin en hayırlısı da Seleme idi"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana biri süvari payı biri piyade payı olmak üzere iki pay verdi ve her iki payı bir arada bana takdim buyurdu.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye döndüğümüz zaman el-Adba adındaki devesi üzerinde terkisine bindirdi. Bizler yol almakta iken Ensar'dan koşuda kesinlikle geçilmeyen bir adam vardı. Bu adam: Medine'ye kadar yarışacak kimse yok mu, yarışacak kimse var mı demeye koyuldu ve bu sözlerini tekrar etmeye başladı. Onun sözlerini işitince: Sen kerim birisine ikram etmez ve şerefli birisinden çekilmez misin, dedim. O: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) olması hali dışında hayır, dedi. Bu sefer ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Babam anam sana feda olsun. Bana izin ver de bu adamla yarışayım, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İstersen (yarı-*

şabilirsin)" buyurdu. Ben de: Haydi git, dedim, sonra ayaklarımı bükerek sıçrayıp koştum. Bir yahut iki bayırda nefesim kesilmesin diye nefesimi tuttum. Sonra arkasından koştum. Yine bir yahut iki bayırda nefesimi tuttum. Sonra onu yetişinceye kadar ileri atıldım. Derken omuzları arasına dokundum ve Allah'a yemin olsun yarışta geçildin, dedim. O: Ben de bunu anladım, dedi. Böylelikle Medine'ye kadar onu geride bıraktım. Allah'a yemin ederim ki ancak üç gece kalmıştık ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Hayber'e çıktık. Amcam Âmir Müslümanlara recez ile şunları söylemeye başladı:

Allah'a yemin olsun Allah olmasaydı hidayet bulmazdık

Sadaka vermez namaz kılmazdık

Biz senin lütfundan müstağni olamadık

Düşmanla karşılaşırsak sebat ver ayaklarımıza

Ve bir huzur indir üzerimize.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu kim"* buyurdu. O: Ben Âmir'im, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rabbin sana mağfiret buyursun"* dedi.

(Seleme), dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) özel olarak bir adama mağfiret dilemişse mutlaka o kişi şehid düşmüştür. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) devesi üzerinde iken: Ey Allah'ın Nebi'si! Keşke Âmir ile bizi faydalandırsaydın, dedi.

Seleme, dedi ki: Hayber'e geldiğimiz zaman onların hükümdarları Merhab kılıcını sallayarak ve şöyle diyerek çıktı:

Hayber bilir ki şüphesiz ben Merhab'ım

Silahı tam ve denenmiş bir kahramanım,

Savaşlar geldi mi alev alev yanar

(Seleme), dedi ki: Amcam Âmir onun karşısına çıktı ve:

"Hayber bilir ki ben Âmirim,

Silahı tam ve korkusuz atılgan bir kahramanım"

Karşılıklı birer darbe vurdular. Merhab'ın kılıcı Âmir'in kalkanının içine düştü. Âmir onu alttan vurmaya kalkışınca kılıcı kendisine dönerek can damarını kesti. Ölümü de bu sebeple oldu.

Seleme, dedi ki: Sonra dışarı çıktığımda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından birkaç kişi: Âmir'in ameli boşa gitti, kendi kendisini öldürdü,

dediklerini gördüm. Ben de ağlayarak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Âmir'in ameli boşa mı gitti, dedim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunu kim söyledi"* buyurdu. Ben: Ashabından bazı insanlar, dedim. Allah Rasûlü: *"Böyle diyen yalan söyler. Aksine onun ecri iki kere verilecektir"* buyurdu. Sonra beni Ali (radıyallâhu anh)'ın yanına gönderdi. O sırada gözlerinden rahatsızdı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Andolsun sancağı Allah'ı ve Rasûlü'nü seven veya Allah'ın ve Rasûlü'nün kendisini sevdiği birisine vereceğim"* buyurdu. Ben de Ali'nin yanına gittim. Gözlerinden rahatsız olduğu halde onu yederek getirdim. Sonunda onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına kadar getirdim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gözlerine tükürdü ve hemen iyileşti. Sancağı da ona verdi. Merhab yine dışarı çıkarak:

"Hayber de bilir ki ben Merhabım

Silahı tam denenmiş bir kahramanım

Savaşlar geldiğinde alev alev olur" dedi.

Ali de (ona karşılık) şöyle dedi:

Ben annemin adımı arslan koyduğu kimseyim.

Görünüşü çirkin (korkunç) ormanlar arslanı gibiyim.

Kile ile ölçercesine onlara sa ile tastamam veririm.

Sonra Merhab'ın kafasını vurup onu öldürdü. Sonra da onun elleri ile fetih gerçekleşti. Allah ondan razı olsun.

İbrahim, dedi ki: Bize Muhammed b. Yahya tahdis etti, bize Abdussamed b. Abdulvâris, İkrime b. Ammar'dan bu hadisi bu uzunluğu ile tahdis etti.[287]

٤٦٥٥-.../٣- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ السُّلَمِيُّ حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ بِهَذَا

4655-.../3- Bize Ahmed b. Yusuf el-Ezdi es-Sülemi de tahdis etti, bize en-Nadr b. Muhammed İkrime b. Ammar'dan bunu tahdis etti.[288]

Şerh

"Hudeybiye'ye bindörtyüz kişi olarak geldik." Daha meşhur olan budur. Bir rivayette "binüçyüz" bir başka rivayette de "binbeşyüz" kişi denilmektedir.

---

287 Hadisi yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4525

288 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4525

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kuyunun kenarına oturdu." Ceba cim harfi fethalı be şeddesiz sonu maksur olmak üzere kuyunun etrafı demektir. "er-rekki" de kuyu demektir. Dilde meşhur olan sonu hesiz olarak "rekki" söyleyişidir. Burada ise sonu heli (yuvarlak te'li) "el-rekkiyeh" diye gelmiştir. Bu da Asmai ve başkasının naklettiği bir söyleyiştir.

Ya dua etti, ya da içine tükürdü derken suyu coştu hem içtik hem (hayvanlarımıza) içirdik." Bütün nüshalarda "tükürdü" anlamındaki lafız sin ile "beseka" şeklindedir. Bu da sahihtir. Aynı zamanda bezeka, besaka ve beseka olmak üzere üç söyleyiş vardır hepsi de aynı manadadır. Sin harfli söyleyiş ise az kullanılır.

"Câşet" suyu yükseldi ve coştu demektir. Çünkü bir şey yükseldiği zaman bu kökten gelen fiil kullanılır.

Bu, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açık ve belirgin mucizesidir. Daha önce defalarca benzerlerine dikkat çekilmiş idi.

"Beni silahsız gördü." Buradaki silahsız anlamındaki lafız ayn harfi fethalı ze harfi kesreli "azil" ile her ikisi de ötreli "uzul" olmak üzere iki şekilde zaptetmişlerdir. Kitapta beraberinde silah bulunmayan kişi diye açıklamıştır. Aynı şekilde azel de kullanılır. Daha çok kullanılan da budur.

"Cahafe yahut dereka" Her ikisi de kalkana benzer aletlerdir.

"Sonra müşrikler bize barış için elçiler gönderdiler." Bu şekilde nüshaların çoğunda "raseluna: bize elçiler gönderdiler" şeklinde muraseleden gelen bir kelime olarak kullanılmıştır. Bazılarında ise "râssûne" ötreli ve şeddeli sin ile kaydedilmiştir. Kadı Iyâz bunu fethalı olarak da nakletmiştir. Her iki söyleyiş de bize elçiler gönderdiler anlamındadır. Bu ikinci söyleyiş söze başlamak anlamında "rassel hadis: söze başladı" tabirinden alınmıştır. Bunun "rassebeynehum: aralarını düzeltti" tabirinden geldiği de söylenmiştir. Önce onlar bizimle konuşmaya başladılar anlamında olduğu da söylenmiştir. Bazı nüshalarda ise vâsûlâ diye vav ile kaydedilmiştir ki biz ve onlar barış üzerinde ittifak ettik anlamındadır. Burada vav hemzeden bedeldir. Ve "üsve" kökünden gelmektedir.

"Talha'nın hizmetçisi idim." Burada "tebi'" hizmet ettiği kişinin arkasından giden hizmetçi demektir.

"Atını sular ve kaşağılardı." Ehasse: Üzerindeki toz ve benzeri şeyleri gidermek için mihasse (kaşağı) ile sırtını kaşımak demektir.

"Bir ağaca varıp etrafındaki dikenleri temizledim." Yani altımda bulunan dikenleri temizledim.

"Kılıcımı çektim." Yani kınından çıkardım.

"Silahlarını alarak elimde demet yapıp tuttum." Buradaki "dıgs: demet, deste" demektir.

"el-Abelât'tan Mikrez denilen bir adam geldi." Cevheri, es-Sihah adlı eserinde, dedi ki: Abelat Kureyş'ten olup bunlar küçük ümeyye diye bilinirler. Onlara nisbet Ablî diye gelir. Bunu yaparken onların tekil olan ismi esas alınır. Çünkü bunların annelerinin adı Able idi.

Kadı Iyâz, dedi ki: Küçük Ümeyye ile onun iki kardeşi Nevfel ve Abdullah b. Abduşems b. Abdumenaf Teminoğullarından olan ve adı Ubeyd kızı Able olan annelerine nisbet edilmişlerdir.

"Üzerinde çul bulunan bir at üzerinde" müceffef üzerinde ticfaf bulunan at demektir. Bu da atın silahtan korunması maksadı ile giydirildiği çul gibi bir elbisedir. Çoğulu tecâfif gelir.

"Onları bırakın da fücurun ilki de sonu da onların olsun." Bed: İlki başlangıcı demektir. "Sinah" sonu lafzı nüshaların çoğunda birinci harfi kesreli se'dir. Bazılarında ise ötreli se ve nundan sonra ye ile "sünyah" şeklindedir. Her ikisini de Kadı Iyâz rivayet etmiş ve ikincisini İbn Mâhan'ın rivayetinden birincisini ise başkasından zikrederek doğrusu da odur, ikinci bir defa daha anlamındadır demiştir.

"Bir yerde konakladık. Bizimle Lihyânoğulları arasında bir dağ vardı. Onlar müşrikti." Bu lafzı iki şekilde zaptetmişlerdir. Her ikisini de Kadı Iyâz ve başkaları zikretmiş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi "vehum elmuşrikun: onlar müşriklerdir" şeklinde mukteda ve haberdir. İkincisi ise "vehemme el müşrikun: yani müşrikler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ve ashabından çekindiler, onların kendilerine verecekleri zarardan korktular demek olur.

"Talha'ya ait bir atı sulamak üzere çıktım." Buradaki sulamak anlamındaki "uneddi" fiilini bu şekilde ötreli hemze ile zaptettik. Kadı İyaz, Şerh'inde Müslim ravilerinden herhangi birisinden bundan başkasını zikretmemektedir. Bunu el-Meşarik adlı eserinde de ravilerin çoğundan diye nakletmiş ve şunları söylemiştir: Bazıları bunu Müslim'de Ebu Hazza'dan nun harfi yerine be harfi ile "ubdihi" diye rivayet etmişlerdir. İbn Kuteybe de böyle demiştir. Yani onu çöle çıkardım, otun bulunduğu yere götürdüm. Nitekim meydana çıkartılan her bir fiil için de bu fiil kullanılır. Ama doğrusu cumhurun nun ile rivayetidir. Bütün muhaddislerin rivayeti de budur. Asmai ve Ebu Ubeyd'in el-Garib adlı eserinde Ezherî ve dil bilginleri ile Garibul Hadis âlimlerinin büyük çoğunluğunun, dediklerine göre bunun anlamı davarı suya götürüp

az bir şey su içtikten sonra meraya salınması sonra tekrar suya gelip biraz su içmesi sonra yeniden meraya gitmesi demektir diye açıklamışlardır.

Ezherî, dedi ki: İbn Kuteybe Ebu Ubeyd ve Asmai'nin bu kelimeyi nun ile (uneddihi) diye kabul etmelerini reddederek doğrusunun be ile olduğunu (ubdihi şeklinde) ileri sürmüştür. Ezherî ise: İbn Kuteybe hata etmiştir. Doğrusu Asmai'nin, dediğidir.

"Onun eşyalarına bir ok sapladım. Öyle ki o ok onun omzuna kadar ulaştı."

Güvenilir asıl nüshaların çoğunda bu şekilde "rahlihi: yüküne" ile "ketifihi: omzuna" şeklindedir. El-Meşarik ve el-Metali' sahibleri de bunu böylece nakletmiştir. Rivayetlerin bir çoğunda bu şekildedir. Her ikisi de, dedi ki: Birincisi daha açıktır. Bazılarında cim harfi ile "riclihi: ayağına" ve ka'bihi: topuğuna şeklindedir. Dediler ki: Birincisi daha sahihtir. Çünkü diğer rivayette: "Onun omzunun üst tarafına bir ok attım" denilmektedir. Kadı Iyâz şerhte, dedi ki: Bu üstadlarımızın rivayetidir. Manaya daha yakın da budur. Çünkü arkasındaki yükün üst tarafına isabet ettirmiş olması mümkündür. O taktirde ok iyice derine saplandığı taktirde omzuna isabet edebilir. "Sakke: vurdu" demektir.

"Onlara ok atıp hayvanlarını yaralamaya devam ettim." Yani Onlara oklar atıp atlarını da yaraladım. Kadı Iyâz, dedi ki: Buradaki "ermihim: Onlara ok attım" fiilini bazıları dal harfi ile "ureddihim: onları tepetaklak aşağı indiriyordum" diye rivayet etmişlerdir.

"Onlara taş atmaya koyuldum." Yani onları yere düşürecek ve binekleri üzerinden aşağıya indirecek taşlar atıyordum.

"Onların üzerine taşlardan alametler koydum." Taşlardan alametler (âram) geçitlerde dikilen ve kendileri sayesinde yol bulunan taşlara denilir. Tekili ise "iram" diye gelir.

"Dağdan ayrı bir tepe üzerinde oturdum." Buradaki "karn" kelimesi büyük dağdan ayrı küçük her bir dağa denilir.

"Ağaçların arasından görünüyorlar" yani ağaçların arasına giriyorlardı.

"Zû Kared denilen bir su" güvenilir nüshaların çoğunda burada elif ile "zakared" şeklinde bazılarında ise vav ile "Zû Kared" şeklindedir. Doğru şekli budur.

"Onları ondan uzaklaştırdım." Onun yanından kovup uzaklaşırdım. Hadiste de onları yanından sürdüm diye açıklamıştır. Kadı Iyâz, dedi ki: Bizim

buradaki bu lafzı rivayetimiz bu şekilde hemzesiz "fehalleytehum" şeklindedir. Ama bunun aslı hemzeli olup teshil ile kullanmıştır. Nitekim bundan sonra bu hadiste hemzeli olarak gelmiştir.

"Omuzunun üst tarafına bir ok attım." Aslında nuğd: omuzun yan tarafındaki ince kemiktir. Çokça hareket ettiği için ona bu isim verilmiştir. Nâğıd denilen kemik de odur.

"Anası onu kaybedesice" anası onsuz kalasıca demektir. "Sabahki Ekva" buradaki "Ekvauhu" ayn harfi ötrelidir. Yani bugün sabahleyin karşımıza çıkan Ekva sen misin demektir. Bundan dolayı o da evet diye cevap vermiştir. Sabah anlamındaki "bukra" lafzı mansub ama tenvinsizdir. Dil bilginleri der ki: Eğer bir kimse ile muayyen olmayan bir günün erken vaktinde karşılaştığını anlatmak isterken tenvinli olarak "eteytuhu bukratan: bir sabah onun yanına gittim" denilir. Eğer muayyen bir günün sabahını kastedecek olursak o taktirde gayri munsarıf olarak "eteytuhu bukrate" denilir. Çünkü bu da müteMekkîn olmayan zarflardan birisidir.

"Bir tepe üzerinde iki at bıraktılar." Kadı Iyâz, dedi ki: Cumhurun "erdev" fiilini rivayetleri dal iledir. Bazıları ise bunu zel ile "erzev" diye rivayet etmişlerdir. Her ikisinin de anlamı birbirine yakındır. Zel ile rivayet onları orada bıraktılar, terk ettiler şeklindedir. "Rezi" her hususta zayıf güçsüz demektir. Dal harfi ile de onları helak ettiler, onları düşürüp bırakıncaya kadar yordular anlamına gelir. Atın süvarisini düşürmesini anlatmak için de "erda" fiili kullanılır.

Âmir arkamdan birinin içinde bir miktar süt, diğerinin içinde bir miktar su bulunan iki tulum yetiştirdi." Satiha: Biri diğeri üzerine döşenmiş sahtiyandan yapılmış kaba denilir. "Mizka" ise su katılmış az miktardaki süte denilir.

"O, onları uzaklaştırdığım suyun üzerinde idi." Nüshaların bir çoğunda ha ve hemze ile "haletuhum" şeklindedir. Bazılarında ise "halleytuhum" şeklindedir. Buna dair açıklama da az önce geçti.

"Onlardan kurtardığım develerden bir dişi deve kesmişti." Nüshaların bir çoğunda "ellezi" bazılarında da "elleti" kullanılmıştır. Bu ikincisi daha uygundur. Çünkü ibil müennestir. Aynı şekilde insanların dışındaki çoğul isimler de böyledir. Bununla birlikte birincisi de sahihtir. Zamir de böylelikle "ibil: develer" lafzına değil de ganimete ait olur.

"Yan dişleri görününceye kadar güldü." Nevacizin küçük azı dişleri (yan dişler) olduğu söylendiği gibi büyük azı dişler olduğu da söylenmiştir. Doğrusu birincisidir. Buna dair açıklamalar Siyam (Oruç) Kitabı'nda geçmişti.

"Bugün atlılarımızın en hayırlısı Ebu Katade, piyadelerimizin en hayırlısı Seleme idi." Buradan, kahramanların ve diğer fazilet sahibi kimselerin övülmesinin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Özellikle bunlar güzel işler yapmışlarsa bu böyledir. Çünkü böylelikle hem onların hem başkalarının bu güzel işleri daha da artırmaları için bir teşviktir. Bütün bu hususlar ise kendisini beğenmek ve benzeri fitneye kapılmasından korkulmayan kimseler hakkında böyledir.

"Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana... iki pay verdi." Bu piyade payından ayrı fazladan verilen payın nefel olduğu şeklinde yorumlanır. Zaten o böyle bir nefel'i gerçekten hak ediyordu. (Allah ondan razı olsun) Çünkü bu gazvede fevkalade işler başarmıştı.

"Ensardan bir adam vardı ki hızlı yürüyüşte onu geçen olmazdı." Yani hızlı piyade yürüyüşünde (koşuda) kimse onu geçemiyordu.

"Bir yahut iki bayırda nefesimi tuttum." Yani hızlıca koşmayıp nefesimi tuttum demektir. Şeref (bayır) yüksek yerlere denilir.

"Nefesimi tutarak" yani nefesimin kesilmemesi için bunu yapıyordum. Burada hızlı yürümek (ve koşmak) sûreti ile yarışmanın caiz olduğuna delil vardır. Herhangi bir bedel sözkonusu olmaksızın yarışacak olurlarsa caiz olduğunda da görüş ayrılığı yoktur. Eğer bir bedel koyarak yarışacak olurlarsa bunun sıhhati hususunda görüş ayrılığı vardır. Mezhep âlimlerimizin daha sahih olan görüşüne göre sahih değildir.

"Amcam Âmir onlara recez okumaya başladı." Burada bu şekilde "amcam" demektedir. Daha önce Ebu't-Tâhir'in İbn Vehb'den rivayet ettiği hadiste "kardeşim" demişti. Onun süt kardeşi ve neseben de amcası olma ihtimali vardır.

"Kılıcını sallayıp duruyordu." Bir kaldırıp bir indiriyordu. Devenin kuyruğunu bir kaldırıp bir koymasını anlatmak için de buradaki gibi "yahtiru" fiili kullanılır.

"Silahı tam" silahı eksiksiz demektir. Şaki silah "şevket" den gelmektedir ki, bu da kuvvet anlamındadır. Şevket aynı zamanda silah demektir. Yüce Allah'ın: *"Silahsız olanın kendinizin olmasını arzu ederdiniz"* (Enfal, 7) buyruğunda da bu lafız kullanılmıştır.

"Denenmiş bir kahraman" yani kahramanlığı ve atlıları kahretmesi denenmiş kimse demektir. Batal: Kahraman kimse demektir. "Muğâmir: korkusuz atılgan" yani savaşın maceralı alanlarına zorlu ve sıkıntılı hallerine girişen ve kendisini bu tehlikelere atan kimse demektir.

"Âmir ona altından darbe vurmak istedi." Alt tarafından ona darbe indirmek istedi.

"Gözlerinden rahatsızdı." Dilbilginleri, dedi ki: Ramide ve yermedu fiili gözünün rahatsız olma halini anlatmak için kullanılır.

"Ben annemin kendisine arslan adını verdiği kimseyim." Buradaki haydere aslanın isimlerinden birisidir. Ali (radıyallâhu anh)'a da ilk doğduğu sıralarda esed: aslan adı verilmişti. Merhab'da rüyasında bir arslanın kendisini öldürdüğünü görmüştü. Ali (radıyallâhu anh) bunu ona kendisini korkutmak ve maneviyatını zayıflatmak için hatırlatmıştı., dediklerine göre Ali (radıyallâhu anh)'ın annesi kendisine ilk doğduğu sırada anne tarafından dedesi olan Esed b. Hişam b. Abdimenaf'ın adı ile ona "esed" adını vermişti. O sırada Ebu Talib başka bir yere gitmişti. Geldiğinde ona Ali adını vermişti. Aslana haydere denilmesi ise güçlü ve kuvvetli oluşundan dolayıdır. Çünkü hâdir güçlü ve sert kaba anlamındadır. Demek istediğine gelince: Ben cesareti, atılganlığı ve gücü itibari ile arslan gibiyim demektir.

"Geniş kile ile ölçercesine onlara sa ile tastamam veririm." Yani ben düşmanlarımı alabildiğine öldürürüm. Sendera ise geniş bir ölçek demektir. Acele anlamına geldiği de söylenmiştir. Yani onları çabucak öldürürüm demektir. Bunun kendisinden ok ve yay yapılan salevber ağacının kendisi olan "sendera"den alınmış olduğu da söylenmiştir.

"Merhab'ın başını vurdu." Yani Ali (radıyallâhu anh) onu öldürdü. Daha sahih olan Merhab'ın katilinin Ali olduğudur. Merhab'ı öldürenin Muhammed b. Mesleme olduğu da söylenmiştir. İbn Abdilberr ed-Durar fi Muhtasar Siyer adlı eserinde şunları söylemektedir: Muhammed b. İshak, dedi ki: Onu öldüren Muhammed b. Mesleme'dir. Başkası ise şöyle demektedir: Onu öldüren kesinlikle Ali idi. İbn Abdilberr, dedi ki: Bize göre sahih olan da budur. Sonra bunu isnadı ile Seleme ve Bureyde'den rivayet etmektedir. İbnu'l Esir de, dedi ki: Hadis âlimleri ile siyer âlimlerinin çoğunluğunun kabul ettikleri kanaate göre onu öldüren Ali (radıyallâhu anh)'dır. Allah en iyi bilendir.

Şunu da belirtelim ki, şimdiye kadar dikkat çekilen hususlar dışında bu hadiste türlü ilmi hususlar dile getirilmektedir:

1. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dört mucizesi sözkonusu edilmiştir. Bunların birincisi Hudeybiye suyunun çoğaltılması, ikincisi Ali (radıyallâhu anh)'ın gözünün iyileştirilmesi, üçüncüsü Allah'ın onun eli ile fetih ve zaferi nasip edeceğini haber vermesidir. Nitekim Müslim'in bundan başka bir rivayetinde de bu husus açıkça ifade edilmiştir. Dördüncüsü ise (Seleme'nin

takip etmek istediği düşmanların) Gatafan'da misafir olarak ağırlanmakta olduklarını haber vermesidir. Nitekim gerçekten de böyle idi.

2. Düşmanla barış yapmak caizdir.

3. Önden gözcüler gönderilir.

4. Herhangi bir bedel sözkonusu olmaksızın ayaklar ile (yürüyerek, koşarak) müsabaka caizdir.

5. Kahramanlık ve güç sahibi olmak bir fazilettir.

6. Seleme b. el-Ekva, Katade ve el-Ahsen el-Esadi (radıyallâhu anh)'ın çeşitli menkıbeleri sözkonusudur.

7. Güzel bir iş yapan kimseden övgü ile söz etmek caizdir ve eğer bunun bir maslahatı varsa böyle bir övgüde bulunmak müstehaptır. Az önce açıkladığımız gibi.

8. Savaşırken düşmanın atlarını yaralamak (öldürmek) caizdir.

9. Savaş esnasında recez okumak müstehaptır.

10. Ok atan, mızrak saplayan ve kılıç darbesi indiren bir kimsenin bunu al, ben filanım ya da filanın oğluyum demesi caizdir.

11. Ganimetten yemek caizdir. Savaş esnasında güzel başarılar elde eden kimselere ganimetten nefel vermek müstehaptır.

12. Gücü yeten bineğin üzerine başkasını terkiye almak caizdir.

13. Âmir'in teke tek dövüşmesinde olduğu gibi imamın izni olmadan mübareze (teke tek dövüşmek) caizdir.

14. Ashab-ı kiram (radıyallâhu anhumâ) şehadeti çok seviyor ve onu çok arzu ediyordu.

15. Kişinin kendisini savaşın tehlikeli hallerine atmasında bir beis yoktur. Cihad esnasında mübareze ve benzeri hususlarda kişinin kendisini tehlikeye atmasının caiz olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir.

16. Savaşmak sebebi ile kâfirlerle savaşırken ölen bir kimse şehid olur. İster onların silahları ile ister bineği onu düşürdüğü için ister başka bir yolla isterse de Âmir'in başından geçtiği gibi silahının kendisine dönmesi ile ölmüş olsun fark etmez.

17. İmam orduyu kontrol eder ve silahsız gördüğü kimseye silah verir.

٤٦/٤٨- بَاب قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ الْآيَةَ

46/48- YÜCE ALLAH'IN: *"SİZİN ELLERİNİZİ ONLARDAN ÇEKENDİ"* (FETH, 24) AYETİ BABI

٤٦٥٦-١٣٣/١- حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ ثَمَانِينَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ هَبَطُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ جَبَلِ التَّنْعِيمِ مُتَسَلِّحِينَ يُرِيدُونَ غِرَّةَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ فَأَخَذَهُمْ سِلْمًا فَاسْتَحْيَاهُمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ

4656-133/1- Bana Amr b. Muhammed en-Nâkid tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sabit'den haber verdi. O Enes b. Malik'den rivayet ettiğine göre Mekkelilerden seksen adam Tenin dağından silahlı bir şekilde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerine indiler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabını gafil avlamak istiyorlardı. O ise onları savaşmaksızın yakaladı ve onları öldürmedi. Bunun üzerine yüce Allah: *"O sizi kendilerine karşı muzaffer kıldıktan sonra Mekke'de onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi"* (Feth, 24) buyruğunu indirdi.[289]

Şerh

"Onu gafil avlamak istiyorlardı." Gafil olduğu bir halde iken ona baskın yapmak istiyorlardı.

"Onları savaşsız yakaladı." Buradaki (savaşsız anlamını verdiğimiz) "silmen" lafzını iki şekilde zaptetmişlerdir. Birincisi sin ve lam harfleri fethalı, ikincisi ise sin harfi kesreli, lam harfi hem sakin hem fethalı okunuşudur. Humeydi, dedi ki: Bu barış yolu ile onları yakaladı demektir. Kadı Iyâz el-Meşarik adlı eserinde, dedi ki: Çoğunluk bunu bu şekilde zaptetmişlerdir. Hem Meşarik de hem Şerhte. Ama birinci rivayet daha açıktır. Onları esir aldı demektir. Çünkü selm esir almak demektir demiştir. Kadı Iyâz ise lam ve sin harflerinin fethalı okunacağını (selemen şeklinde) kesin bir dille ifade etmiş ve bundan kasıt onların teslimiyet gösterip boyun eğmeleri sûreti ile yakaladı demek olur. Yüce Allah'ın: *"Ve onlar size teslimiyetlerini arz ederlerse"* (Nisa, 90) buyruğunda olduğu gibi. Burada da inkiyat ve itaat demektir. Bu ise tekil ikil ve çoğul hakkında kullanılan bir mastardır. İbnu'l Esir, dedi ki: Olaya

289 Ebu Davud, 2688; Tirmizi, 3264; Tuhfetu'l-Eşrâf, 309

daha uygun okuyuş budur. Çünkü onlar barış yolu ile yakalanmadılar. Zorla ve yenik düşürülerek yakalandılar. Kendisi de acizliklerinden teslim oldular. Ayrıca şunları söylemektedir: Diğer görüşün de açıklanabilir bir tarafı vardır. O da onlarla savaşılmayınca baskın yapanlar da kendilerini onlara karşı savunmaktan ve onlardan kurtulmaktan acze düşünce esir olmaya razı oldular. Böylelikle onlarla bu hususta barış yapılmış gibi oldu.

٤٧/٤٩- بَاب غَزْوَةِ النِّسَاءِ مَعَ الرِّجَالِ

47/49- ERKEKLERLE BİRLİKTE KADINLARIN DA GAZAYA ÇIKMASI BABI

٤٦٥٧-١/١٣٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ اتَّخَذَتْ يَوْمَ حُنَيْنٍ خِنْجَرًا فَكَانَ مَعَهَا فَرَآهَا أَبُو طَلْحَةَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ هَذِهِ أُمُّ سُلَيْمٍ مَعَهَا خِنْجَرٌ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا هَذَا الْخِنْجَرُ قَالَتْ اتَّخَذْتُهُ إِنْ دَنَا مِنِّي أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بَقَرْتُ بِهِ بَطْنَهُ فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَضْحَكُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ اقْتُلْ مَنْ بَعْدَنَا مِنَ الطُّلَقَاءِ انْهَزَمُوا بِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ إِنَّ اللهَ قَدْ كَفَى وَأَحْسَنَ

4657-134/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Sabit'den haber verdi. O Enes'den rivayet ettiğine göre Um Süleym, Huneyn günü bir hançer edindi. Hançer'i yanında idi. Ebu Talha onu görünce: Ey Allah'ın Rasûlü! Şu Um Süleym'in yanında bir hançer var, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bu hançer ne oluyor"* buyurdu. Um Süleym: Bana müşriklerden birisi yaklaşacak olursa onunla karnını deşmek için bu hançeri edindim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gülmeye başladı. Um Süleym: Ey Allah'ın Rasûlü! Bizim dışımızda olup seni bırakıp bozguna uğrayan Tulaka'dan olan kimseleri öldür, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Um Suleym! Allah kafi gelmiş ve iyi yapmıştır"* buyurdu.[290]

Şerh

"Um Suleym, Huneyn günü bir hançer edindi." İtimat edilen nüshalarda bu şekilde "Huneyn günü" denilmektedir. Bazılarında ise Hayber günü de-

290 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 355

nilmiştir. Doğrusu da budur. Hançer ise ha harfi kesreli (hincer) ve fethalı olarak da söylenir. Kadı Iyâz şerhte sadece fethalı söyleyişi sözkonusu etmiştir. Ama el-Meşarik adlı eserinde her ikisini de sözkonusu etmiş fethalı söyleyişi tercih etmiştir. El-Cevheri ise sadece kesreli söyleyişi zikretmiştir. Ama ikisi de birer söyleyiştir. Hançer iki tarafı keskin büyükçe bir bıçaktır.

Bu hadiste kadınlarla birlikte gazaya çıkılacağı hükmü anlaşılmaktadır. Caiz olduğu üzerinde icma vardır.

"Karnını dEşecceğim" yaracağım demektir.

"Bizim dışımızdaki tulakayı öldür." Tulaka Mekke'nin fethedildiği günü Mekke ahalisine denilir. Onlara bu ismin veriliş sebebi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onları karşılıksız serbest bırakmasıdır. Onların Müslüman oluşlarında bir parça zayıflık vardı. Bu sebeple Um Süleym onların münafık olduklarına ve geri bırakıp kaçmaları, bozguna uğramaları ve başka sebepler dolayısı ile öldürülmeyi hak ettiklerine inanmıştı.

"Bizim dışımızda" bizden başka olanlar demektir.

٤٦٥٨-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ أَخْبَرَنَا إِسْحَقُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فِي قِصَّةِ أُمِّ سُلَيْمٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ حَدِيثِ ثَابِتٍ

4658-.../2- Bunu bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bize İshak b. Abdullah b. Ebu Talha, Enes b. Malik'den Um Suleym'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile ilgili kıssası hakkında Sabit'in hadisinin aynısını rivayet etti.[291]

٤٦٥٩-١٣٥/...- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَغْزُو بِأُمِّ سُلَيْمٍ وَنِسْوَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ مَعَهُ إِذَا غَزَا فَيَسْقِينَ الْمَاءَ وَيُدَاوِينَ الْجَرْحَى

4659-135/... Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Cafer b. Süleyman, Sabit'den haber verdi, o Enes b. Malik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Um Suleym ile gazaya çıkardı. Yine gazaya çıktığı zaman Ensar'dan onunla birlikte su taşıyan ve yaralıları tedavi eden kadınlar olurdu.[292]

291 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 169
292 Ebu Davud, 253; Tirmizi, 1575; Tuhfetu'l-Eşrâf, 261

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlarla birlikte gazaya çıkar onlar da su taşır ve yaralıları tedavi ederdi." Bu hadisten gazaya kadınların da çıkabileceği ve su taşımak, tedavi ve benzeri hususlarla onlardan yararlanılabileceği anlaşılmaktadır. Onların bu tedavileri kendi mahremleri ve eşleri için idi. Bu durumda olmayan erkekleri tedavi etmeleri ise ihtiyaç duyulan yer dışında, ten teması sözkonusu olmuyordu.

٤٦٦٠-١٣٦/٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو وَهُوَ أَبُو مَعْمَرٍ الْمِنْقَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ وَهُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ انْهَزَمَ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبُو طَلْحَةَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ ﷺ مُجَوِّبٌ عَلَيْهِ بِحَجَفَةٍ قَالَ وَكَانَ أَبُو طَلْحَةَ رَجُلًا رَامِيًا شَدِيدَ النَّزْعِ وَكَسَرَ يَوْمَئِذٍ قَوْسَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا قَالَ فَكَانَ الرَّجُلُ يَمُرُّ مَعَهُ الْجَعْبَةُ مِنَ النَّبْلِ فَيَقُولُ انْثُرْهَا لِأَبِي طَلْحَةَ قَالَ وَيُشْرِفُ نَبِيُّ اللهِ ﷺ يَنْظُرُ إِلَى الْقَوْمِ فَيَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ يَا نَبِيَّ اللهِ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي لَا تُشْرِفْ لَا يُصِبْكَ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ الْقَوْمِ نَحْرِي دُونَ نَحْرِكَ قَالَ وَلَقَدْ رَأَيْتُ عَائِشَةَ بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ وَأُمَّ سُلَيْمٍ وَإِنَّهُمَا لَمُشَمِّرَتَانِ أَرَى خَدَمَ سُوقِهِمَا تَنْقُلَانِ الْقِرَبَ عَلَى مُتُونِهِمَا ثُمَّ تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِهِمْ ثُمَّ تَرْجِعَانِ فَتَمْلَآنِهَا ثُمَّ تَجِيئَانِ تُفْرِغَانِهِ فِي أَفْوَاهِ الْقَوْمِ وَلَقَدْ وَقَعَ السَّيْفُ مِنْ يَدَيْ أَبِي طَلْحَةَ إِمَّا مَرَّتَيْنِ وَإِمَّا ثَلَاثًا مِنَ النُّعَاسِ

4660-136/3- Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimi tahdis etti, bize Abdullah b. Amr -ki o Ebu Ma'mer el-Minkarî'dir- tahdis etti, bize Abdulvâris tahdis etti, bize Abdulaziz -ki b. Suhayb'dır- Enes b. Malik'den şöyle dediğini tahdis etti: Uhud gününde insanlardan bazı kimseler Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanından uzaklaşıp bozguna uğradılar. Ebu Talha ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde kalkan ile onu kapatmış ve himaye ediyordu. Ebu Talha çok şiddetli (hızlı) ok atan iyi okçu bir adamdı. O gün iki yahut üç yay kırdı. Yanından beraberinde bir torba ok bulunan bir adam geçiyor (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)) ona hemen: *"Onu Ebu Talha için saç"* buyuruyordu. Allah'ın Nebisi de uzanıp düşmana bakıyor ama Ebu Talha: Ey Allah'ın Nebisi! Babam anam sana feda olsun. Uzanıp durma. Düşmanın oklarından bir ok sana isabet eder. Göğsüm senin göğsünün önünde siper olsun diyordu.

(Enes devamla), dedi ki: Ben Ebu Bekir kızı Âişe ve Um Suleym'in eteklerini yukarı kaldırmış baldırlarının halhal yerlerini görüyordum. Omuzları üzerinde su kırbalarını taşıyorlar sonra o suları (savaşçıların) ağızlarına boşaltıyorlar sonra tekrar dönüp o kırbaları dolduruyor tekrar gelip onların ağızlarına boşaltıyorlardı. Uyuklamaktan dolayı da Ebu Talha'nın elinden kılıç iki ya da üç defa düşmüştü.[293]

Şerh

"Ebu Ma'mer el-Minkarî" ismindeki Minkarî nisbetinde mim harfi kesreli nun sakin kaf fethalıdır. Minkar b. Ubeyd b. Mukais b. Amr b. Ka'b b. Sa'd b. Zeyd b. Menat b. Temim b. Murre b. Ed b. Talha b. İlyas b. Mudar b. Nizar b. Mead b. Adnan'dır.

"Bir kalkan ile onu koruyordu." Yani kâfirlerin silahına karşı onu korumak için bir kalkan ile onu himaye ediyordu.

"Baldırlarının halhal yerlerini görüyordum." HÂdemin tekili hÂdeme olup halhal demektir. "Suk" ise sak (baldır)ın çoğuludur. Bu şekilde hal hal yerlerinin görülmesi yasaklanmış değildir. Çünkü bu kadınlara hicabın emredilip onlara bakmanın haram kılınmasından önce Uhud günü olmuştu. Ayrıca burada onun baldıra bakma kastının bulunduğunu sözkonusu etmemektedir. Bu sebeple bu, bu görmesinin kasıt olmaksızın aniden ve sürdürmediği bir bakış olduğu şeklinde yorumlanır.

"Göğsüm göğsüne siper olsun." Bu Ebu Talha'nın övünülecek menkıbelerinden birisidir.

"Omuzlarında" sırtlarında taşıyorlardı.

Bu hadiste, gazada kadınların savaş esnasında mücahidlerin su ihtiyacını karşılamak ve benzeri sebepler dolayısı ile erkekleri ile ihtilat edebilecekleri anlaşılmaktadır.

٤٨/٥٠- بَاب النِّسَاءِ الْغَازِيَاتِ يُرْضَخُ لَهُنَّ وَلَا يُسْهَمُ وَالنَّهْيِ عَنْ قَتْلِ صِبْيَانِ أَهْلِ الْحَرْبِ

48/50- GAZAYA KATILAN KADINLARA RADH VERİLİR, TAM PAY VERİLMEZ VE SAVAŞ ESNASINDA ÇOCUKLARIN ÖLDÜRÜLMESİNİN YASAK OLDUĞU BABI

293 Buhari, 1880 -muhtasar olaram-, 3811, 4064; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1041

٤٦٦١-١٣٧/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ أَنَّ نَجْدَةَ كَتَبَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَسْأَلُهُ عَنْ خَمْسِ خِلَالٍ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَوْلَا أَنْ أَكْتُمَ عِلْمًا مَا كَتَبْتُ إِلَيْهِ كَتَبَ إِلَيْهِ نَجْدَةُ أَمَّا بَعْدُ فَأَخْبِرْنِي هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَغْزُو بِالنِّسَاءِ وَهَلْ كَانَ يَضْرِبُ لَهُنَّ بِسَهْمٍ وَهَلْ كَانَ يَقْتُلُ الصِّبْيَانَ وَمَتَى يَنْقَضِي يُتْمُ الْيَتِيمِ وَعَنِ الْخُمْسِ لِمَنْ هُوَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ ابْنُ عَبَّاسٍ كَتَبْتَ تَسْأَلُنِي هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَغْزُو بِالنِّسَاءِ وَقَدْ كَانَ يَغْزُو بِهِنَّ فَيُدَاوِينَ الْجَرْحَى وَيُحْذَيْنَ مِنَ الْغَنِيمَةِ وَأَمَّا بِسَهْمٍ فَلَمْ يَضْرِبْ لَهُنَّ وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَقْتُلُ الصِّبْيَانَ فَلَا تَقْتُلِ الصِّبْيَانَ وَكَتَبْتَ تَسْأَلُنِي مَتَى يَنْقَضِي يُتْمُ الْيَتِيمِ فَلَعَمْرِي إِنَّ الرَّجُلَ لَتَنْبُتُ لِحْيَتُهُ وَإِنَّهُ لَضَعِيفُ الْأَخْذِ لِنَفْسِهِ ضَعِيفُ الْعَطَاءِ مِنْهَا فَإِذَا أَخَذَ لِنَفْسِهِ مِنْ صَالِحِ مَا يَأْخُذُ النَّاسُ فَقَدْ ذَهَبَ عَنْهُ الْيُتْمُ وَكَتَبْتَ تَسْأَلُنِي عَنِ الْخُمْسِ لِمَنْ هُوَ وَإِنَّا كُنَّا نَقُولُ هُوَ لَنَا فَأَبَى عَلَيْنَا قَوْمُنَا ذَاكَ

4661-137/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Süleyman -yani b. Bilad- Cafer b. Muhammed'den tahdis etti, o babasından, o Yezid b. Hürmüz'den rivayet ettiğine göre Necde İbn Abbas'a beş husus hakkında soru sormak üzere bir mektup yazdı. İbn Abbas, dedi ki: Eğer ben ilmi gizlemiş olmayacak olsaydım sana yazmayacaktım. Necde kendisine şunu yazmıştı: İmdi bana haber ver: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlarla gazaya çıkar mıydı? Onlara (ganimetten) bir pay verir miydi? Küçük çocukları öldürür müydü? Yetimin yetimliği ne zaman sona erer ve humus (beşte bir) kime aittir?.

İbn Abbas ona şunları yazdı: Sen bana mektup yazarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlarla gazaya çıkarmıydı diye sordun. O onlarla gazaya çıkardı. Kadınlar da yaralıları tedavi eder ve ganimetten de onlara (bir paya ulaşmayan) bir miktar (radh) verilirdi. Tam bir pay ise onlara verilmezdi. Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocukları öldürmezdi. O halde sen de çocukları sakın öldürme. Yine bana yazdığın mektupta yetimin yetimliği ne zaman sona erer diye soruyorsun. Ömrüm hakkı için erkeğin sakalı biter ama bununla birlikte kendisi için bir şeyler alamayacak kadar zayıf ve ondan bir şeyler veremeyecek kadar zayıf olabilir. Eğer kendisi için insanların aldıklarının iyisinden alabilecek olursa böylelikle onun yetimliği de gitmiş olur. Yine bana yazdığın mektubunda humsun (beşte birin) kime ait

olduğunu soruyorsun. Bizler şüphesiz: O bizimdir diyorduk ama kavmimiz bizim aleyhimizde bunu kabul etmedi.[294]

٤٢٦٢-١٣٨/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كِلَاهُمَا عَنْ حَاتِمِ بْنِ إِسْمَعِيلَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ أَنَّ نَجْدَةَ كَتَبَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَسْأَلُهُ عَنْ خِلَالٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ حَاتِمٍ وَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَقْتُلُ الصِّبْيَانَ فَلَا تَقْتُلْ الصِّبْيَانَ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تَعْلَمُ مَا عَلِمَ الْخَضِرُ مِنْ الصَّبِيِّ الَّذِي قَتَلَ وَزَادَ إِسْحَقُ فِي حَدِيثِهِ عَنْ حَاتِمٍ وَتُمَيِّزَ الْمُؤْمِنَ فَتَقْتُلَ الْكَافِرَ وَتَدَعَ الْمُؤْمِنَ

4262-138/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim ikisi Hatim b. İsmail'den tahdis etti. O Cafer b. Muhammed'den, o babasından o Yezid b. Hürmüz'den rivayet ettiğine göre Necde İbn Abbas'a bir takım hususlar hakkında soru sormak üzere bir mektup yazdı deyip Süleyman b. Bilal'in hadisinin aynısını rivayet etti. Ancak Hatim'in hadisinde şunlar da yer almaktadır: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocukları şüphesiz öldürmezdi. O halde Hızır'ın öldürdüğü çocuk hakkında bildiği bilgiyi bilmediğini sürece sen de çocukları öldürme.

İshak Hatim'den rivayet ettiği hadisinde: "Mümini ayırd edersin, kâfiri öldürür, mümini bırakırsın" ibaresini ekledi.[295]

Şerh

"İbn Abbas, dedi ki: Eğer ilmi gizlemiş olmayacak olsaydım ona yazmazdım." Kastettiği Haricilerden olan Harulalı Necde'dir. Yani İbn Abbas bid'ati sebebi ile Necde'den hoşlanmıyordu. Onun bid'ati ise okun hedefini delip çıkması gibi dinden çıkan haricilerden olması idi. Ama ilme dair ona soru sorunca onu gizleme imkanını bulamadı. Mecburen ona cevap verdi ve: Eğer ilmi gizlemiş olmayacak olsaydım ona mektup yazmayacaktım. Yani ona mektup yazmayacak olsaydım ilmi gizleyip ilmi gizleyen kimsenin tehdidini hak etmeyecek olsaydım ona yazmayacaktım.

"Kadınlarla gazaya çıkar onlar da yaralıları tedavi eder ve onlara ganimetten bir paya ulaşmayan bir miktar verilirdi. Tam bir pay ise onlara verilmezdi." Buradan kadınların gazalarda bulunmasının, yaralıları da -bundan önceki babta geçtiği gibi- sözkonusu olduğu anlaşılmaktadır.

294 Ebu Davud, 2727, 2728, 2982 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 1556; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6556
295 4661 numaralı hadisin kaynakları

"Bir paya ulaşmayan bir miktar." Yani onlara bu kadar bir şey verilir ve buna radh denilir. Buradan da kadının tam bir paya ulaşmayan bir miktarı (radhı) hak etmekle birlikte tam bir pay hak etmediği hükmü anlaşılmaktadır. Nitekim Ebu Hanife, Sevri, Leys, Şafii ve pek çok kimse böyle demiştir. Evzâî ise eğer savaşıyor yahut yaralıları tedavi ediyorsa o da bir payı hak eder demiştir. Malik ise ona radh verilmez. Fakat bu iki görüş sahih ve açık hadis ile red olunur.

Bundan sonraki (4663) hadiste: "Kadın ve kölelerin savaşta hazır bulunmaları halinde bilinen bir paylarının olup olmadığını sordum. Şüphesiz onların, gazilerin aldıkları ganimetlerden bir paya ulaşmayan bir miktar dışında bilinen bir payları yoktu." Burada da köleye de bir miktar (radh) verileceği ama tam bir pay verilmeyeceği hükmü anlaşılmaktadır. Şafii, Ebu Hanife ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu böyle demiştir. Malik ise kadın hakkındaki görüşünde olduğu gibi ona radh verilmez demiştir. Hasen, İbn Sirin, Nehai ve Hakem ise eğer savaşırsa ona pay verilir demişlerdir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çocukları öldürmezdi. Sen de çocukları öldürme." Hadiste savaş ehli kimselerin çocuklarının öldürülmesi nehy edilmektedir. Bu ise eğer savaşmıyorlarsa haramdır. Kadınlar da böyledir. Ama savaşırlarsa öldürülmeleri caiz olur.

"Bana yazdığın mektupta yetimin yetimliğinin ne zaman sona erdiğini de sordun..." Yani yetimliğin hükmü ne zaman sona erer ve yetim ne zaman kendi malında bağımsız olarak tasarrufta bulunabilir. Yetimliğin kendisi ise büluğ ile sona erer. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de: *"Büluğdan sonra yetimlik yoktur" dediği* sabittir.

İşte bu hususta Şafii, Malik ve ilim adamlarının büyük çoğunluğunun yetimlik hükmünün sadece büluğ ile ve yaşın ilerlemesi ile ortadan kalkmayacağı, aksine onun dini ve malı hakkındaki tasarruflarında reşid olduğunun görülmesinin zorunlu olduğu şeklindeki görüşlerinin lehine bir delil bulunmaktadır.

Ebu Hanife ise şöyle demektedir: Yetim yirmibeş yaşına ulaşacak olursa artık çocuklar ile ilgili hüküm onun üzerinden kalkar ve o reşid olur. Kendi malında tasarrufta bulunabilir. Malının ona teslim edilmesi gerekir. İsterse onu sağlam bir şekilde kullanamayacak olsun. Yaşı büyük bir kimsenin ise sonradan savurganlığı ortaya çıkacak olursa Malik ve ilim adamlarının çoğunluğunun kanaatine göre hacr altına alınması icap eder. Ebu Hanife hacr edilmez demiştir. İbnu'l-Kassar ve başkaları ise sahih olan birincisidir demişlerdir. Sanki bu bir icma gibidir .

"Bana yazdığın mektubunda humsun kime ait olduğunu da sordun. Şüphesiz biz o bize aittir diyorduk ama kavmimiz bunu kabul etmedi." Kastedilen ise yüce Allah'ın akrabalara ayırmış olduğu ganimetin beşte birinin beşte biridir. İlim adamları hakkında ihtilaf etmişlerdir. Şafii, İbn Abbas'ın, dediği gibi demiştir. Bu görüşe göre fey ve ganimetin beşte birinin beşte biri akrabalara aittir. Şafii'ye ve çoğunluğa göre bunlar Haşimoğulları ile Muttaliboğulları'dır.

"Kavmimiz ise bunu bize vermeyi kabul etmedi." Yani bunun muayyen olarak harcanması gerektiği görüşünü paylaşmadı. Aksine onlar bu beşte biri çeşitli menfaat ve maslahatlara harcamayı uygun gördüler. "Kavmimiz"den kasıt ise Umeyyeoğullarından olan yöneticilerdir. Ebu Davud Süneni'ndeki bir rivayetinde Necde'nin İbn Abbas'a bu hususlara dair soru sormasının İbn Zubeyr fitnesi döneminde olduğunu açıkça ifade etmiştir. İbn Zubeyr fitnesi ise hicretin altmıştan sonraki yıllarında olmuştu. Şafii ise -yüce Allah'ın rahmeti ona- İbn Abbas'ın kavmimiz bize bunu vermeyi kabul etmedi sözleri ile ashabı kiramdan sonraki dönemi kastetmiş olma ihtimali mümkündür. Bunlar ise Yezid b. Muaviye ve sonrasıdır. Allah en iyi bilendir.

"Hızır'ın öldürdüğü çocuk hakkında bildiğini bilmediğin sürece çocukları öldürme." Yani çocukları öldürmek helal değildir. Ve senin Hızır kıssasını ve onun bir çocuğu öldürmesini delil göstererek böyle bir iş yapman helal olmaz. Çünkü Hızır onu ancak yüce Allah'ın kendisine o muayyen kişi hakkında verdiği emir üzerine o çocuğu öldürmüştür. Nitekim kıssanın sonlarında: *"Ben bunu kendiliğimden yapmadım"* (Kehf, 82) buyurmaktadır. Eğer sen de herhangi bir çocuğun bu durumda olduğunu bilecek olursan o taktirde onu öldür. Bilindiği gibi onun böyle bir şeyi bilmesi sözkonusu değildir. O halde onun çocuk öldürmesi de caiz olmaz.

"Mü'mini ayırd edersin kâfiri öldürür mümini bırakırsın." Yani Hızır (aleyhisselâm)'ın o çocuk şayet büluğa ermiş olsaydı kâfir olacağını bilmesi ve yüce Allah'ın da bunu bildirmesi gibi sen de büluğa kadar yaşayacak bir kimsenin mümin olacağını ve yine yaşayacak olursa kâfir olacağını bilirsen onun kâfir olarak büluğa ereceğini bildiğin kimseleri öldür. Bilindiği üzere ise sen böyle bir şeyi bilemezsin. O halde hiçbir çocuğu öldürme.

٤٦٦٣-١٣٩/٣- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ قَالَ كَتَبَ نَجْدَةُ بْنُ عَامِرٍ الْحَرُورِيُّ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ يَسْأَلُهُ عَنْ الْعَبْدِ وَالْمَرْأَةِ يَحْضُرَانِ الْمَغْنَمَ هَلْ يُقْسَمُ لَهُمَا وَعَنْ قَتْلِ

الْوِلْدَانِ وَعَنْ الْيَتِيمِ مَتَى يَنْقَطِعُ عَنْهُ الْيُتْمُ وَعَنْ ذَوِي الْقُرْبَى مَنْ هُمْ فَقَالَ لِيَزِيدَ اكْتُبْ إِلَيْهِ فَلَوْلَا أَنْ يَقَعَ فِي أُحْمُوقَةٍ مَا كَتَبْتُ إِلَيْهِ اكْتُبْ إِنَّكَ كَتَبْتَ تَسْأَلُنِي عَنْ الْمَرْأَةِ وَالْعَبْدِ يَحْضُرَانِ الْمَغْنَمَ هَلْ يُقْسَمُ لَهُمَا شَيْءٌ وَإِنَّهُ لَيْسَ لَهُمَا شَيْءٌ إِلَّا أَنْ يُحْذَيَا وَكَتَبْتَ تَسْأَلُنِي عَنْ قَتْلِ الْوِلْدَانِ وَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَقْتُلْهُمْ وَأَنْتَ فَلَا تَقْتُلْهُمْ إِلَّا أَنْ تَعْلَمَ مِنْهُمْ مَا عَلِمَ صَاحِبُ مُوسَى مِنْ الْغُلَامِ الَّذِي قَتَلَهُ وَكَتَبْتَ تَسْأَلُنِي عَنْ الْيَتِيمِ مَتَى يَنْقَطِعُ عَنْهُ اسْمُ الْيُتْمِ وَإِنَّهُ لَا يَنْقَطِعُ عَنْهُ اسْمُ الْيُتْمِ حَتَّى يَبْلُغَ وَيُؤْنَسَ مِنْهُ رُشْدٌ وَكَتَبْتَ تَسْأَلُنِي عَنْ ذَوِي الْقُرْبَى مَنْ هُمْ وَإِنَّا زَعَمْنَا أَنَّا هُمْ فَأَبَى ذَلِكَ عَلَيْنَا قَوْمُنَا

4663-139/3- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan, İsmail b. Ümeyye'den tahdis etti, o Said el-Makburi'den o Yezid b. Hürmüz'den şöyle dediğini rivayet etti: Necde b. Âmir el-Haruri, İbn Abbas'a şu hususları sormak üzere bir mektup yazdı: Ganimet paylaşımına hazır bulunan köle ve kadına pay verilir mi, çocukların öldürülmesi, yetimin yetimliğinin ne zaman sona erdiği ve zevil kurba (denilen akrabalar)ın kimler olduğunu sordu.

(İbn Abbas) Yezid'e: Ona yaz. Eğer bir ahmaklık yapmayacak olsaydı ona yazmazdım, dedi. (ve şöyle devam etti). Yaz: Sen bana mektup yazarak ganimet paylaşımında hazır bulunan kadın ve köle hakkında onlara herhangi bir pay verilir mi diye yazdın. Şüphesiz her ikisinin de (böyle) bir hakları yoktur. Ancak onlara bir paya ulaşmayan bir miktar (radh) verilir. Yine bana yazdığın mektubunda çocukların öldürülmesini soruyorsun. Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onları öldürmedi, sen de onları sakın öldürme. Ancak onlar hakkında Musa'nın arkadaşının öldürdüğü çocuk hakkında bildiği bilgiyi bilirsen müstesna. Yine bana yazdığın mektubunda yetime ne zamandan itibaren yetim denilmeyeceğini soruyorsun. Şüphesiz yetim büluğa ermeyip onun reşitliği görülmedikçe üzerinden yetim adı kalkmaz. Bana yazdığın mektubunda akrabaların kimler olduğunu da sordun. Bizler onların kendimiz olduğunu söyledik ama kavmimiz bizim bu, dediğimizi kabul etmedi.[296]

Şerh

"Şayet bir ahmaklık yapmayacak olsaydı ona yazmazdım." Uhmuka (ahmaklık) hemze ve mim harfleri ötrelidir. Ahmakların işlerinden bir iş yaparak onların görüşleri gibi bir görüşe sahip olacağından korkmasaydım demektir.

296 4661 numaralı hadisin kaynakları

Diğer rivayette (4665) "Allah'a yemin olsun eğer (mektup yazmak sûreti ile) onu içine düşeceği bir pislikten alıkoymayacak olsaydım ona yazmazdım" şeklindeki ifadesi de bunun gibidir. Burada pislikten kasıt çirkin iştir. Çirkin görülen her bir şeye pislik (netin) habis, rics, kazir ve kazure denilir.

"Büluğa erinceye ve onun reşitliği görününceye kadar yetimlik adı üzerinden kalkmaz" yani daha önce geçtiği gibi yetimlik hükmü kalkmaz. İsimle kastettiği hükümdür.

٤٦٦٤-.../٤- وَحَدَّثَنَاه عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ قَالَ كَتَبَ نَجْدَةُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ قَالَ أَبُو إِسْحَقَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بِهَذَا الْحَدِيثِ بِطُولِهِ

4664-.../4- Bunu bize Abdurrahman b. Bişr el-Abdî de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, bize İsmail b. Umeyye, Said b. Ebu Said'den tahdis etti, o Yezid b. Hürmüz'den şöyle dediğini rivayet etti: Necde İbn Abbas'a mektup yazdı deyip hadisi aynen rivayet etti.

Bize bunu İshak b. Muhammed b. Süfyan tahdis etti, bana Abdurrahman b. Bişr tahdis etti, bize Süfyan bu hadisi uzun uzadıya tahdis etti.[297]

٤٦٦٥-١٤٠/٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ سَمِعْتُ قَيْسًا يُحَدِّثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ حَدَّثَنِي قَيْسُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ قَالَ كَتَبَ نَجْدَةُ بْنُ عَامِرٍ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ فَشَهِدْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ حِينَ قَرَأَ كِتَابَهُ وَحِينَ كَتَبَ جَوَابَهُ وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَاللَّهِ لَوْلَا أَنْ أَرُدَّهُ عَنْ نَتْنٍ يَقَعُ فِيهِ مَا كَتَبْتُ إِلَيْهِ وَلَا نُعْمَةَ عَيْنٍ قَالَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ إِنَّكَ سَأَلْتَ عَنْ سَهْمِ ذِي الْقُرْبَى الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ مَنْ هُمْ وَإِنَّا كُنَّا نَرَى أَنَّ قَرَابَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ هُمْ نَحْنُ فَأَبَى ذَلِكَ عَلَيْنَا قَوْمُنَا وَسَأَلْتَ عَنْ الْيَتِيمِ مَتَى يَنْقَضِي يُتْمُهُ وَإِنَّهُ إِذَا بَلَغَ النِّكَاحَ وَأُونِسَ مِنْهُ رُشْدٌ وَدُفِعَ إِلَيْهِ مَالُهُ فَقَدْ انْقَضَى يُتْمُهُ وَسَأَلْتَ هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْتُلُ مِنْ

297 4661 numaralı hadisin kaynakları

صِبْيَانِ الْمُشْرِكِينَ أَحَدًا فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَقْتُلُ مِنْهُمْ أَحَدًا وَأَنْتَ فَلَا تَقْتُلْ مِنْهُمْ أَحَدًا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تَعْلَمُ مِنْهُمْ مَا عَلِمَ الْخَضِرُ مِنَ الْغُلَامِ حِينَ قَتَلَهُ وَسَأَلْتَ عَنِ الْمَرْأَةِ وَالْعَبْدِ هَلْ كَانَ لَهُمَا سَهْمٌ مَعْلُومٌ إِذَا حَضَرُوا الْبَأْسَ فَإِنَّهُمْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ سَهْمٌ مَعْلُومٌ إِلَّا أَنْ يُحْذَيَا مِنْ غَنَائِمِ الْقَوْمِ

4665-140/5- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize Vehb b. Cerir b. Hazim haber verdi, bana babam tahdis edip, dedi ki: Ben Kays'ı, Yezid b. Hurmuz'den tahdis ederken dinledim. (H.) Bana Muhammed b. Hatim de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Behz tahdis etti, bize Cerir b. Hazim tahdis etti, bana Kays b. Sa'd b. Yezid b. Hurmuz'den tahdis edip, dedi ki: Necde b. Âmir, İbn Abbas'a mektup yazdı. (Yezid), dedi ki: Onun mektubunu okuduğu ve cevabını yazdığı zaman İbn Abbas'ı gördüm. İbn Abbas, dedi ki: Allah'a yemin ederim ki eğer onu içine düşeceği bir pislikten geri çevirmeyecek olsaydım ona mektup yazarak onu sevindirmezdim. (Yezid), dedi ki: Ona şunları yazdı: Sen, yüce Allah'ın sözünü ettiği akrabaların payını ve onların kim olduklarını sordun. Bizler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in akrabalarının biz olduğu görüşünde idik. Ama kavmimiz bize bu payı vermeyi kabul etmedi. Yetimin yetimliğinin ne zaman sona erdiğini de sordun. Şüphesiz yetim büluğa erip reşidliği görülecek ve malı ona teslim edilecek olursa artık onun yetimliği sona ermiş olur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) müşriklerin çocuklarından kimseyi öldürüyor muydu diye soruyorsun. Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlardan kimseyi öldürmezdi. O halde sen de onlardan kimseyi öldürme. Ancak Hızır'ın o çocuğu öldürdüğü zaman çocuğun halini bildiği gibi sen de onların halini biliyorsan müstesna. Kadın ve köle hakkında savaşta hazır bulunmaları halinde bilinen paylarının olup olmadığını da sordun. Hiç şüphesiz onların bilinen bir payları yoktu. Ancak gazilerin aldıkları ganimetlerden onlara (bir paya varmayan) bir miktar (radh) verilirdi.[298]

Şerh

"Onu sevindirmezdim." Yani onu memnun etmezdim. Nitekim "en amellahu aynek: Allah gözünü aydın etsin ve herhangi bir hususta kötü bir hal ile karşılaşmayasın" demektir.

"Savaşta bulunacak olurlarsa" burada behz (savaş) sıkıntı ve zorluk demektir. Maksat savaştır.

298 4661 numaralı hadisin kaynakları

٤٦٦٦-١٤١/٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ عَنِ الْمُخْتَارِ بْنِ صَيْفِيٍّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ هُرْمُزَ قَالَ كَتَبَ نَجْدَةُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَذَكَرَ بَعْضَ الْحَدِيثِ وَلَمْ يُتِمَّ الْقِصَّةَ كَإِتْمَامِ مَنْ ذَكَرْنَا حَدِيثَهُمْ

4666-141/6- Bana Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Zâide tahdis etti, bize Süleyman el-A'meş, el-Muhtar b. Sayfi'den tahdis etti, o Yezid b. Hurmuz'den şöyle dediğini rivayet etti: Necde İbn Abbas'a mektup yazdı deyip hadisin bir kısmını zikretti ama olayı hadislerini zikrettiğimiz kimselerin tamamı ile anlattıkları gibi tamamen anlatmadı.[299]

٤٦٦٧-١٤٢/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ الْأَنْصَارِيَّةِ قَالَتْ غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ أَخْلُفُهُمْ فِي رِحَالِهِمْ فَأَصْنَعُ لَهُمُ الطَّعَامَ وَأُدَاوِي الْجَرْحَى وَأَقُومُ عَلَى الْمَرْضَى

4667-142/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdurrahim b. Süleyman Hişam'dan tahdis etti, o Sîrin kızı Hafsa'dan, o Um Atiyye el-Ensârîye'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yedi gazaya katıldım. Geride onların eşyalarını bekliyor, onlara yemek yapıyor, yaralıları tedavi ediyor, hastalara bakıyordum.[300]

٤٦٦٨-.../٨- وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4668-.../8- Bunu bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Hişam b. Hassan bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti.[301]

٤٩/٥١- بَاب عَدَدِ غَزَوَاتِ النَّبِيِّ ﷺ

49/51- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN GAZALARININ SAYISI

٤٦٦٩-١٤٣/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ خَرَجَ

299 4661 numaralı hadisin kaynakları
300 İbn Mace, 2856; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18137
301 4667 numaralı hadisin kaynakları

يَسْتَسْقِي بِالنَّاسِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ اسْتَسْقَى قَالَ فَلَقِيتُ يَوْمَئِذٍ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ وَقَالَ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ غَيْرُ رَجُلٍ أَوْ بَيْنِي وَبَيْنَهُ رَجُلٌ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ كَمْ غَزَا رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَ تِسْعَ عَشْرَةَ فَقُلْتُ كَمْ غَزَوْتَ أَنْتَ مَعَهُ قَالَ سَبْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً قَالَ فَقُلْتُ فَمَا أَوَّلُ غَزْوَةٍ غَزَاهَا قَالَ ذَاتُ الْعُسَيْرِ أَوْ الْعُشَيْرِ

4669-143/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan tahdis ettiğine göre Abdullah b. Yezid insanlarla birlikte yağmur duasına çıkıp iki rekat namaz kıldıktan sonra yağmur için dua etti (devamla), dedi ki: O gün Zeyd b. Erkam ile karşılaştım. Onunla aramızda yalnızca bir adam vardı. Ya da benimle onun arasında bir adam vardı. Ben ona: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kaç gaza yaptı, dedim. O, on dokuz, dedi. Ben: Sen onunla kaç gazaya katıldın, dedim. O: Onyedi gazaya (katıldım), dedi. Ben: Onun ilk gazvesi hangisiydi, dedim. O: Zatul Useyr yahut el-Uşeyr, dedi.[302]

٤٦٧٠-١٤٤/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ سَمِعَهُ مِنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ غَزَا تِسْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً وَحَجَّ بَعْدَ مَا هَاجَرَ حَجَّةً لَمْ يَحُجَّ غَيْرَهَا حَجَّةَ الْوَدَاعِ

4670-144/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem tahdis etti, bize Zuheyr, Ebu İshak'dan tahdis etti, o Zeyd b. Erkam'dan rivayet etti, Ebu İshak bu hadisi Zeyd'den dinlemiştir: Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondokuz gaza yapmıştır. Hicret ettikten sonra da yalnız bir defa haccetmiştir. Ondan başka hacc etmemiştir. Bu da Vedâ haccıdır.[303]

٤٦٧١-١٤٥/٣- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ تِسْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً قَالَ جَابِرٌ لَمْ أَشْهَدْ بَدْرًا وَلَا أُحُدًا مَنَعَنِي أَبِي فَلَمَّا قُتِلَ عَبْدُ اللهِ يَوْمَ أُحُدٍ لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزْوَةٍ قَطُّ

302 Abdullah b. Yezid'in hadisini Buhari, 1023; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9672 -buna yakın olarak- Zeyd b. Erkam'ın hadisi ise daha önce 3025 numaralı hadiste kaynakları gösterildi.

303 4669 numaralı hadisin kaynakları

4671-145/3- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, bize Zekeriyya tahdis etti, bize Ebu Zubeyr'in haber verdiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ondokuz gazaya katıldım.

Câbir, dedi ki: Bedir'e de Uhud'a da katılmadım. Babam bana engel oldu. Ama Uhud günü (babam) Abdullah öldürülünce hiçbir gazada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den asla geri kalmadım.[304]

٤٦٧٢-١٤٦/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ ح وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَرْمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو تُمَيْلَةَ قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ وَاقِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ غَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تِسْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً قَاتَلَ فِي ثَمَانٍ مِنْهُنَّ وَلَمْ يَقُلْ أَبُو بَكْرٍ مِنْهُنَّ وَقَالَ فِي حَدِيثِهِ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ

4672-146/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Zeyd b. el-Hubab tahdis etti. (H.) Bize Said b. Muhammed b. el-Cermî de tahdis etti, bize Ebu Tümeyle tahdis etti, (Zeyd ile) birlikte, dediler ki: Bize Hüseyn b. Vâkid, Abdullah b. Bureyde'den tahdis etti, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondokuz gaza yaptı, onların sekizinde savaştı.

Ebu Bekr: "Onların" demiyerek hadisi rivayetinde: Bana Abdullah b. Bureyde tahdis etti, dedi.[305]

٤٦٧٣-١٤٧/٥- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ كَهْمَسٍ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِتَّ عَشْرَةَ غَزْوَةً

4673-147/5- Bana Ahmed b. Hanbel de tahdis etti, bize Mu'temir b. Süleyman, Kehmes'den tahdis etti, o İbn Bureyde'den o babasından şöyle dediğini rivayet etti: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile onaltı gazaya katılmıştır.[306]

٤٦٧٤-١٤٨/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَزِيدَ وَهُوَ ابْنُ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ سَلَمَةَ يَقُولُ غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبْعَ

304 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2713
305 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1963
306 Buhari, 4473; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1995

غَزَوَاتٍ وَخَرَجْتُ فِيمَا يَبْعَثُ مِنَ الْبُعُوثِ تِسْعَ غَزَوَاتٍ مَرَّةً عَلَيْنَا أَبُو بَكْرٍ وَمَرَّةً عَلَيْنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ

4674-148/6- Bize Muhammed b. Abbâd tahdis etti, bize Hâtim -yani b. İsmail- Yezid'den -ki o İbn Ebu Ubeyd'dir- şöyle dediğini tahdis etti, ben Seleme'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yedi gazada bulundum. Ayrıca onun gönderdiği birlikler arasında dokuz gazaya çıktım. Bir seferinde başımızda Ebu Bekir (radıyallâhu anh) komutandı, bir seferinde de Üsâme b. Zeyd komutandı.[307]

٤٦٧٥-.../٧- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فِي كِلْتَيْهِمَا سَبْعَ غَزَوَاتٍ

4675-.../7- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Hâtim bu isnad ile tahdis etti ancak o her ikisinde de: Yedi gaza demiştir.[308]

Şerh

(4669-4675 numaralı hadisler)

Bu babta Zeyd b. Erkam, Câbir ve Bureyde'nin rivayet ettikleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ondokuz gaza yaptığı, Bureyde'nin rivayetinde de bunların sekizinde savaştığına dair hadisleri zikretmektedir.

Megazi âlimleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gazve seriyyelerinin sayısı hususunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Sa'd ve başkaları bunların sayılarını sırasıyla etraflı bir şekilde zikretmiş bulunmaktadırlar. Toplam yirmiyedi gaza ve ellialtı seriyyeye ulaşırlar. Derler ki: Bu gazalarının dokuzunda savaştı. Bunlar Bedir, Uhud, Mureysi, Hendek, Kurayza, Hayber, Mekke'nin fethi, Huneyn ve Taif gazveleridir. Bu şekilde Mekke'nin fethi gazasını bu şekilde saymışlardır. Bu da Mekke'nin savaş yolu ile fethedildiğini söyleyenlerin görüşüne uygun bir sayımdır. Daha önceden bu husustaki görüş ayrılığını kaydetmiş bulunmaktayız. Muhtemelen Bureyde sekizinde savaştı sözünde fetih gazvesini saymamıştır. Bu durumda onun kanaatine göre Şafii ve ona muvafakat edenlerin, dedikleri gibi Mekke sulh yolu ile fethedilmiş olur.

(4669) "İlk gazası hangisi idi, dedim. O Zatül Useyr yahut el-Uşeyr, dedi." Müslim Sahihi'nin bütün nüshalarında bu şekilde ayn harfi ötreli olarak "el-Useyr" yahut "el-Uşeyr" şeklindedir.

307 Buhari, 4270, 4271, 4272; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4544

308 4674 numaralı hadisin kaynakları

Kadı Iyâz el-Meşarik'de, dedi ki: "Zatul Uşeyr" ayn harfi ötreli ve şin harfi fethalıdır. Ama Kitabul Megazi'de -yani Buhari'nin Sahihi'nin bu kitabında- ayn harfi fethalı sin harfi kesreli ve sonunda he olmaksızın "asir" diye kaydedilmiştir. Ama bu gazanın bilinen adı şin harfi ve sonu he (yuvarlak te) ile küçültme ismi olarak "el-uşeyva"dır. Nitekim İbn İshak da bunu böylece zikretmiştir. Burası ise Mezhic topraklarından bir yerdir.

(4670) "Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu İshak'dan, o Zeyd b. Erkam'dan" diyarımızın nüshalarının çoğunda bu şekilde "Vuheyb, Ebu İshak'dan" diye kaydedilmiştir, bazılarında ise "Zuheyr, Ebu İshak'dan" denilmektedir. Kadı Iyâz da aynı şekilde bu husustaki ihtilafı naklederek şunları söylemektedir: Abdulgani, dedi ki: Doğrusu Zuheyr'dir, Vuheyb hatadır. Çünkü Vuheyb Ebu İshak ile karşılaşmamıştır. Halef de el-Etraf'da bunu sözkonusu ederek "Zuheyr" demiş ve "Vuheyb"i sözkonusu etmemiştir.

(4671) "Câbir: Bedir'e de Uhud'a da katılmadım, dedi." Kadı Iyâz, dedi ki: Müslim'in rivayetinde bu şekilde Câbir'in her ikisine katılmadığı belirtilmektedir. Ama Ebu Ubeyd onun Bedir'de bulunduğunu zikretmiştir. İbn Abdilberr, dedi ki: Doğrusu onun her ikisinde de bulunmadığıdır. İbnu'l Kelbi ise onun Uhud da dahi bulunduğunu söylemiştir.

"Câbir, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ondokuz gazada bulundum ama Uhud'a da Bedir'e de katılmadım." Bu onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gazalarının ondokuz gazadan ibaret olmayıp daha fazla olduğu hususunda açık bir ifadesidir. Zeyd b. Erkam ile Bureyde'nin ondokuz gaza demelerinden maksadı ise Câbir'in açıkça ifade ettiği gibi bunlar arasından ondokuz gazaya katıldıklarını söylemektir. Nitekim Câbir de görüldüğü gibi bunların yirmibir gaza olduğunu haber vermiş bulunmaktadır. Gazalarının yirmiyedi olduğunu da az önce kaydettik.

Diğer rivayette (4673) "Bureyde'den onaltı gaza" rivayetinde ise daha fazlası nefy edilmemektedir.

٥٠/٥٢- بَاب غَزْوَةِ ذَاتِ الرِّقَاعِ

50/52- ZATURRİKA GAZVESİ

٤٦٧٦-١٤٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ وَاللَّفْظُ لِأَبِي عَامِرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ وَنَحْنُ سِتَّةُ

نَفَرٍ بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ قَالَ فَنَقِبَتْ أَقْدَامُنَا فَنَقِبَتْ قَدَمَايَ وَسَقَطَتْ أَظْفَارِي فَكُنَّا نَلُفُّ عَلَى أَرْجُلِنَا الْخِرَقَ فَسُمِّيَتْ غَزْوَةَ ذَاتِ الرِّقَاعِ لِمَا كُنَّا نُعَصِّبُ عَلَى أَرْجُلِنَا مِنَ الْخِرَقِ قَالَ أَبُو بُرْدَةَ فَحَدَّثَ أَبُو مُوسَى بِهَذَا الْحَدِيثِ ثُمَّ كَرِهَ ذَلِكَ قَالَ كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَكُونَ شَيْئًا مِنْ عَمَلِهِ أَفْشَاهُ قَالَ أَبُو أُسَامَةَ وَزَادَنِي غَيْرُ بُرَيْدٍ وَاللَّهُ يُجْزِي بِهِ

4676-149/1- Bize Ebu Âmir, Abdullah b. Berrâd el-Eş'arî ve Muhammed b. el-Ala el-Hemdani -lafız Ebu Âmir'e ait olmak üzere- tahdis edip, dediler ki: Bize Ebu Üsâme, Bureyde b. Ebu Burde'den tahdis etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir gazaya çıkmıştık. Biz altı kişi olup aramızda bir deveye nöbetleşe biniyorduk. Bundan dolayı ayaklarımızda yaralar açıldı. Benim de ayaklarımda yaralar açıldı, tırnaklarım düştü. Bundan dolayı ayaklarımıza bezler sarıyorduk. Bu sebeple buna -ayaklarımıza bağladığımız bez parçalarından ötürü- Zaturrika gazvesi adı verildi.

Ebu Burde, dedi ki: Ebu Musa bu hadisi tahdis ettikten sonra bundan hoşlanmaz oldu. (Ebu Burde), dedi ki: Sanki amelinden bir şeyi ifşa etmiş oldu diye bundan hoşlanmadı, dedi.

Ebu Üsâme, dedi ki: Bureyde'den başkaları da bana fazladan: "Allah bunun mükafatını verecektir" dedi.[309]

Şerh

"Altı kişi aramızda bir deveye nöbetleşe biniyorduk." Yani bizden her birimiz bir nöbet ona biniyordu.

Buradan eğer bineğe zarar vermeyecekse böyle bir uygulamanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Ayaklarımızda yara oldu." Yalın ayak olduğumuz için ayaklarımız yaralandı.

"Bundan dolayı ona zaturrika adı verildi." Bu gazaya bu ismin veriliş sebebi hususunda doğru olan budur. Ayrıca bu gazaya orada beyaz siyah ve kırmızı renkler bulunan bir dağ sebebi ile bu adın verildiği söylendiği gibi orada bulunan bir ağacın adının verildiği yahut da sancaklarında yamaların bulunduğu için bu adın verildiği de söylenmiştir. Bütün bunlar sebebi ile bu adın verilmiş olma ihtimali de vardır.[310]

309 Buhari, 4128; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9063

310 Zaturrika: Yamaları olan demektir (çeviren)

"Amelinin bir kısmını açıklamış olduğundan ötürü hoşlanmadı." Buradan, salih amelleri kulun yüce Allah'a itaat uğrunda katlandığı meşakketleri saklamanın ve böyle bir şeyin hükmünü açıklamak gibi bu hususta kendisine uyulması ve benzeri maslahatlar olmadıkça ondan herhangi bir şeyi açığa vurmamanın müstehap olduğu anlaşılmaktadır. İşte selefin bu gibi hususları haber verdikleri görülen halleri buna göre yorumlanır.

٥١/٥٣- بَاب كَرَاهَةِ الِاسْتِعَانَةِ فِي الْغَزْوِ بِكَافِرٍ

51/53- GAZADA KAFİRİN YARDIMINI ALMANIN MEKRUH OLDUĞU BABI

٤٦٧٧-١٥٠/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ الْفُضَيْلِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ نِيَارٍ الْأَسْلَمِيِّ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قِبَلَ بَدْرٍ فَلَمَّا كَانَ بِحَرَّةِ الْوَبَرَةِ أَدْرَكَهُ رَجُلٌ قَدْ كَانَ يُذْكَرُ مِنْهُ جُرْأَةٌ وَنَجْدَةٌ فَفَرِحَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ حِينَ رَأَوْهُ فَلَمَّا أَدْرَكَهُ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ جِئْتُ لِأَتَّبِعَكَ وَأُصِيبَ مَعَكَ قَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَرَسُولِهِ قَالَ لَا قَالَ فَارْجِعْ فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ قَالَتْ ثُمَّ مَضَى حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالشَّجَرَةِ أَدْرَكَهُ الرَّجُلُ فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ قَالَ فَارْجِعْ فَلَنْ أَسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ قَالَ ثُمَّ رَجَعَ فَأَدْرَكَهُ بِالْبَيْدَاءِ فَقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ أَوَّلَ مَرَّةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَرَسُولِهِ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَانْطَلِقْ

4677-150/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, Malik'den tahdis etti. (H.) Bunu bana Ebu't-Tâhir de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bana Abdullah b. Vehb, Malik b. Enes'den tahdis etti, o Fudayl b. Ebu Abdullah'tan o Abdullah b. Niyar el-Eslemi'den o Urve b. ez-Zubeyr'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Âişe'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir'e doğru çıktı. Harratul Vebara denilen yere ulaşınca bir adam ona yetişti. Onun cesareti ve savaştaki yararlı halleri anlatılan birisi idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı onu görünce sevindiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e

yetişince O'na: Senin arkandan gelip seninle birlikte (ganimetten) yararlanmak üzere geldim, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Allah'a ve Rasûlüne inanıyor musun" dedi.* O hayır deyince Allah Rasûlü: *"Geri dön. Ben asla bir müşrikten yardım almam"* buyurdu.

Âişe (radıyallâhu anhâ), dedi ki: Sonra adam gitti. Nihayet bizler ağacın yanına vardığımızda yine o adam O'na yetişti ve ilk defa söyledikleri sözleri söyledi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ilk defa ona söylediği gibi söyledi ve: *"Geri dön. Ben asla bir müşrikten yardım almam"* buyurdu. Sonra el-Beyda denilen yerde O'na yetişti ve ilk defa ona söylediği gibi: *"Allah'a ve Rasûlüne iman ediyor musun"* dedi. Adam: Evet deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"O halde yürü"* buyurdu.[311]

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bedir'e doğru çıktı. Harratul Vebar'a varınca..." Biz bunu (Harratul Vebara lafzını) be harfi fethalı olarak zaptettik. Kadı Iyâz da Müslim'in bütün ravilerinden böylece naklederek şunları söylemiştir: Bazıları ise be harfini sakin olarak (Harratul Vebra) şeklinde zaptetmişlerdir. Burası ise Medine'den dört mile yakın uzaklıkta bir yerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Geri dön. Ben bir müşrikten yardım almam."* Başka bir hadiste de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Müslüman olmadan önce Saffan b. Umeyye'nin yardımını aldığı belirtilmektedir. Bundan dolayı ilim adamlarından bir grup birinci hadisi mutlak olarak delil almıştır. Şafii ve başkaları ise şunları söylemektedir: Eğer kâfirin Müslüman hakkındaki kanaati iyi ise ondan yardım almaya da ihtiyaç bulunuyor ise yardımı alınır, değilse mekruhtur. Böylelikle her iki hadisi bu iki duruma göre yorumlamıştır. Eğer kâfir verilen izin ile savaşta bulunacak olursa ona bir paya ulaşmayan bir miktar (radh) verilir. Ama ona tam pay ayrılmaz. Malik, Şafii, Ebu Hanife ve cumhurun görüşü budur. Zühri ve Evzâî ise ona bir pay verilir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"Âişe, dedi ki: Sonra adam gitti. Nihayet bizler ağacın yanında iken adam O'na yetişti." Bu da nüshalarda bu şekilde "nihayet iken" şeklindedir. Bundan dolayı Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın onları uğurlayan kimselerden birisi olup, bu hali görmüş olması ihtimali olduğu gibi "biz idik" sözü ile müslümanlar oraya varınca demek istemiş de olabilir. Allah en iyi bilendir.

311 Ebu Davud, 2732; Tirmizi, 1558; İbn Mace, 2832 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16358

٣٣/٣- كِتَابُ الْإِمَارَةِ

33/3- EMİRLİK KİTABI

١/٥٤- بَابُ النَّاسِ تَبَعٌ لِقُرَيْشٍ وَالْخِلَافَةُ فِي قُرَيْشٍ

1/54- İNSANLAR KUREYŞE TABİDİR, HALİFELİK DE KUREYŞ ARASINDADIR BABI

٤٦٧٨-١/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِيَانِ الْحِزَامِيَّ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَفِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ وَقَالَ عَمْرٌو رِوَايَةً النَّاسُ تَبَعٌ لِقُرَيْشٍ فِي هَذَا الشَّأْنِ مُسْلِمُهُمْ لِمُسْلِمِهِمْ وَكَافِرُهُمْ لِكَافِرِهِمْ

4678-1/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb ve Kuteybe b. Said tahdis edip, dediler ki: Bize el-Muğire -her ikisi de el-Hizami nisbetli olanı kastetmektedirler- tahdis etti. (H.) Bize Zuheyr b. Harb ve Amr en-Nâkid de tahdis edip, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti. Her ikisi Ebu Zinad'dan, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

Zuheyr'in hadisinde ise: Hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak denilmektedir. Amr da rivayet yolu ile demiştir: *"İnsanlar bu hususta Kureyşe tabidirler. Müslümanları Müslümanlarına, kâfirleri de kâfirlerine."*[312]

٤٦٧٩-٢/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ النَّاسُ تَبَعٌ لِقُرَيْشٍ فِي هَذَا الشَّأْنِ مُسْلِمُهُمْ تَبَعٌ لِمُسْلِمِهِمْ وَكَافِرُهُمْ تَبَعٌ لِكَافِرِهِمْ

---

312 Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb'in hadisini Buhari, 3495; Müslim, 6402; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13878'de rivayet etmişlerdir.

4679-2/2- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bu Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Zikrettiği hadislerden birisi de şudur: Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İnsanlar bu hususta Kureyşe tabidir. Müslüman olanları Müslümanlarına tabidir, kâfir olanları da kâfir olanlara tabidir."*[313]

٤٦٨٠-٣/٣- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ النَّاسُ تَبَعٌ لِقُرَيْشٍ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ

4680-3/3- Bana Yahya b. Habib el-Hârisî tahdis etti, bize Ravh tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti, bana Ebu Zubeyr'in tahdis ettiğine göre o Câbir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: "İnsanlar hayır ve şer hususunda Kureyş'e tabidirler."[314]

٤٦٨١-٤/٤- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَزَالُ هَذَا الْأَمْرُ فِي قُرَيْشٍ مَا بَقِيَ مِنَ النَّاسِ اثْنَانِ

4681-4/4- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus da tahdis etti, bize Asım b. Muhammed b. Zeyd babasından şöyle dediğini tahdis etti. Abdullah, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İnsanlardan iki kişi kaldığı sürece bu iş Kureyş arasında kalmaya devam edecektir"* buyurdu.[315]

Şerh

(4578-4581 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4578) *"insanlar bu hususta Kureyşe tabidir..."* bir diğer rivayette (4680) *"Hayırda ve şerde insanlar Kureyşe tabidir"* bir diğer rivayette (4681) *"insanlardan iki kişi kaldığı sürece bu iş Kureyş arasında kalmaya devam edecektir"* buyurulmaktadır. Buhari'deki rivayette de onlardan iki kişi kaldığı sürece" denilmektedir.

Bu hadisler ve benzerleri halifeliğin Kureyş'e ait bir özel hal olduğunun açık bir delilidir. Halifelik akdinin başka birisine yapılması caiz değil-

313 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14777
314 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2862
315 Buhari, 3501, 7140; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7420

dir. Ashab-ı Kiram zamanında da icma bu şekilde gerçekleşmiştir. Onlardan sonra da aynı şekilde icma olmuştur. Bu hususta muhalefet eden bid'at ehli yahut da onların dışında farklı kanaat ortaya koyan bir kimse ashab, tabiin ve onlardan sonra gelenlerin icmaı ile ve sahih hadisler ile ona karşı delil getirilir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Halifenin Kureyş'ten olmasının şart olduğu bütün ilim adamlarının kabul ettikleri bir görüştür. Ebu Bekir ve Ömer (r.anhum) da sakife gününde ensara karşı bunu delil göstermişler ve kimse buna karşı çıkmamıştır. İlim adamları bunu icmaın gerçekleştiği meseleler arasında saymışlardır. Bu hususta seleften herhangi bir kimseden, dediklerimize aykırı ne bir söz ne de bir fiil nakledilmiş değildir. Onlardan sonraki bütün asırlarda da böyle olmuştur. Nazzan ve haricilerle bid'at ehlinden ona muvafakat edenlerin sözleri de muteber değildir. Bunlara göre halifenin Kureyş'ten başkasından olması caizdir. Aynı şekilde Dırar b. Amr'ın Kureyşli olmayan nabatilerden ve diğerlerinden olan bir kimse kureyşlilerin önüne geçirilir. Çünkü ondan herhangi bir olumsuzluk görülecek olursa onu görevden almak gayet kolay olur şeklindeki gülünç sözüne de itibar edilmez. Onun söylediği bu söz batıl ve yaldızlanmış sözlerdendir. Ayrıca bu kanaati ile Müslümanların icmaına da muhalefet etmiş olmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İnsanlar hayırda ve şerde kureyşe tabidir"* buyruğu da İslamda ve cahiliyede onlara tabidir demektir. Nitekim bu husus ilk rivayette açıkça ifade edilmiştir. Çünkü kureyşliler cahiliye döneminde Arapların başkanları Allah'ın Harem bölgesinin sahipleri, Allah'ın Beyti'nin haccedilmesinin ahalisi idiler. Araplar onların Müslüman olmalarını bekliyorlardı. Onlar İslama girip Mekke fethedilince insanlar ona uydu. Araplar her cihetten gelip insanlar Allah'ın dinine büyük kitleler halinde girdiler. Aynı şekilde İslamda da böyledir. Onlar hilafetin sahipleridirler. İnsanlar da onlara tabidirler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hükmün insanlardan iki kişi kaldığı sürece dünyanın sonuna kadar devam edeceğini beyan etmiştir. Nitekim O'nun söylediği de açıkça ortaya çıkmıştır. Onun zamanından itibaren şu ana kadar halifelik bu hususta onlarla herhangi bir çekişme olmaksızın kureyş arasındadır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, dediği gibi iki kişi kaldığı sürece böyle kalmaya devam edecektir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Şafii mezhebi âlimleri bu hadisi Şafii'nin faziletine delil göstermişlerdir. Fakat bunda onların lehine bir delalet bulunmamaktadır. Çünkü maksat sadece halifelikte kureyşin öne geçirilmesidir.

Derim ki: Ama bu hadis, Kureyşlilerin başkalarına göre üstün bir meziyetliklerinin bulunduğu hususunda bir delildir, Şafii de Kureyşlidir.

٤٦٨٢-٥/٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ح وَحَدَّثَنَا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْوَاسِطِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ الطَّحَّانَ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ دَخَلْتُ مَعَ أَبِي عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَا يَنْقَضِي حَتَّى يَمْضِيَ فِيهِمْ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً قَالَ ثُمَّ تَكَلَّمَ بِكَلَامٍ خَفِيَ عَلَيَّ قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي مَا قَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ

4682-5/5- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Cerir, Husayn'den tahdis etti, o Câbir b. Sebura'dan şöyle dediğini rivayet etti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim:. (H.) Bize Rifâa b. el-Heysem el-Vâsıtî -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti bize Halid -yani b. Abdullah et-Tahhân- Husayn'dan tahdis etti, o Câbir b. Semura'dan şöyle dediğini rivayet etti: Babam ile birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdim. Onu şöyle buyururken dinledim: *"Şüphesiz onların arasından oniki halife geçip gitmedikçe bu iş bitmeyecektir."* (Câbir), dedi ki: Sonra benim fark edemediğim gizli bazı sözler söyledi. Babama: Ne, dedi. diye sordum. O: *"hepsi Kureyş'tendir"* buyurdu, dedi.[316]

٤٦٨٣-٦/٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لَا يَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِيًا مَا وَلِيَهُمْ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا ثُمَّ تَكَلَّمَ النَّبِيُّ ﷺ بِكَلِمَةٍ خَفِيَتْ عَلَيَّ فَسَأَلْتُ أَبِي مَاذَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ

4683-6/6- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti, bize Süfyan, Abdulmelik b. Umeyr'den tahdis etti, o Câbir b. Semura'dan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"İnsanların işi, başlarına oniki adam yönetici olduğu sürece yürümeye devam edecektir"* buyururken dinledim. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) anlayamadığım bir söz söyledi. Babama: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ne buyurdu diye sordum. O: *"Hepsi Kureyş'ten"* buyurdu, dedi.[317]

316 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2133
317 Buhari, 7222, 7223; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2205

٤٦٨٤-.../٧- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَلَمْ يَذْكُرْ لَا يَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِيًا

4684-.../7- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Ebu Avâne, Simâk b. Câbir b. Semura'dan tahdis etti, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivayet etmekle birlikte *"insanların işi yürümeye devam edecektir"* ibaresini zikretmedi.[318]

٤٦٨٥-٧/٨- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَا يَزَالُ الْإِسْلَامُ عَزِيزًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً ثُمَّ قَالَ كَلِمَةً لَمْ أَفْهَمْهَا فَقُلْتُ لِأَبِي مَا قَالَ فَقَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ

4685-7/8- Bize Heddad b. Halid el-Ezdi tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme, Simâk b. Harb'den şöyle dediğini tahdis etti: Câbir b. Semura'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"İslam oniki halifeye kadar aziz kalmaya devam edecektir"* buyururken dinledim. Sonra anlayamadığım bir söz söyledi. Babama: Ne buyurdu, dedim. O: *"Hepsi Kureyş'tendir"* buyurdu, dedi.[319]

٤٦٨٦-٨/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ دَاوُدَ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَزَالُ هَذَا الْأَمْرُ عَزِيزًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً قَالَ ثُمَّ تَكَلَّمَ بِشَيْءٍ لَمْ أَفْهَمْهُ فَقُلْتُ لِأَبِي مَا قَالَ فَقَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ

4686-8/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Muaviye, Davud'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Câbir b. Semura'dan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu iş, oniki halifeye kadar aziz kalmaya devam edecektir"* buyurdu.

(Câbir), dedi ki: Sonra anlamadığım bir şey söyledi. Babama, ne, dedi., dedim. O: *"Hepsi Kureyş'tendir"* buyurdu, dedi.[320]

---

318 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2200

319 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2148

320 Ebu Davud, 4280; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2203

٤٦٨٧-٩/١٠- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَزْهَرُ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ انْطَلَقْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَمَعِي أَبِي فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ لَا يَزَالُ هَذَا الدِّينُ عَزِيزًا مَنِيعًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً فَقَالَ كَلِمَةً صَمَّنِيهَا النَّاسُ فَقُلْتُ لِأَبِي مَا قَالَ قَالَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ

4687-9/10- Bize Nasrr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti, bize Yezid b. Zureyh tahdis etti, bize İbn Avn tahdis etti. (H.) Bize Ahmed b. Osman b. el-Nevfelî -ki lafız ona aittir- de tahdis etti, bize Ezher tahdis etti, bize İbn Avn Şa'bî'den tahdis etti, o Câbir b. Semura'dan şöyle dediğini rivayet etti: Babam ile birlikte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gittim. Onu: *"Bu din oniki halifeye kadar aziz ve zarar verilemeyecek bir halde devam edecektir"* buyururken dinledim. Sonra insanların konuşmasından dolayı duyamadığım bir kelime söyledi. Babama: ne buyurdu, dedim. O: *"Hepsi Kureyş'tendir"* buyurdu, dedi.[321]

Şerh

(4682-4687 numaralı hadisler)

(4682) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu iş, hepsi de Kureyş'ten olan aralarında oniki halife geçmedikçe bitmeyecektir"* bir diğer rivayette (4683) *"insanların işi, hepsi Kureyş'ten olan oniki adam başlarına yönetici olduğu sürece muntazam devam edecektir"* başka bir rivayette (4685) *"Hepsi Kureyş'ten olan oniki halifeye kadar İslam aziz kalmaya devam edecektir"* buyurmaktadır.

Kadı Iyâz, dedi ki: Burada iki soru gündeme gelir: Bu iki sorudan birisi şudur: Bir başka hadiste: *"Hilafet benden sonra otuz yıldır, sonra mülk (hükümdarlık) olacaktır"* hadisidir. Bu ise oniki halife ile ilgili hadise muhaliftir. Çünkü otuz yılda ancak dört raşid halife ile kendisine bey'atte bulunulan dört aylık halifeliği döneminde el-Hasan b. Ali'den başkası gelmemiştir. Buna cevap şudur: Halifeliğin otuz yıl olduğunu bildiren hadis-i şerifte maksat nübüvvet hilafetidir. Nitekim bu bazı rivayetlerde tefsir edilmiş olarak (müfessel) gelmiş bulunmaktadır: *"Benden sonra nübüvvet hilafeti otuz yıldır. Sonra bir mülk (hükümdarlık) olacaktır."* Ama oniki kişiden böyle bir şart bulunmamaktadır.

321 4686 numaralı hadisin kaynakları

İkinci soru da şudur. Bu sayıdan daha çok kişi yönetimin başına gelmiştir. Ama bu bâtıl bir itirazdır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) oniki halifeden başkası yönetimin başına gelmeyecektir buyurmamıştır. O sadece gelecektir diye buyurmuş ve nitekim bu sayıda kişi yönetimin başına gelmiştir. Onlardan sonra başkalarının bulunmasının da bir zararı yoktur. Bu açıklama eğer bu lafızla kastedilenin her bir yönetici olması halinde sözkonusudur. Bununla birlikte halifeliği hak eden adaletli kimselerin kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Bilinen kimseler bunlardan geçip gitmiştir. Kıyamet kopmadan önce de bu sayının tamamlanması bir zorunluluktur. Ayrıca bunun şu anlamda olduğu da söylenmiştir: Bunlar aynı asırda bulunacaklardır. Bunların her birisine bir kesim uyacaktır.

Kadı Iyâz, dedi ki: Eğer tarih ve yakından izlenecek olursa bunun gerçekleşmiş olma ihtimali uzak değildir. Çünkü sadece Endülüs'de bile 430 yıl sonra bir asırda hepsi de halifelik iddiasında bulunan ve halifelik lakabı bulunan üç kişi bulunmuştur. Aynı zamanda bir başka yerde de bu böyle olmuştur. Abbasi cemaatinin halifesi ise Bağdat'da o zamanda yeryüzünün çeşitli bölgelerinde bu iddiada bulunanların dışında ayrı bir halife idi. Ayrıca bu yorumu Müslim'in kitabında bundan sonra gelen: *"Pek çok halife olacak ve bunlar sayıca çoğalacaklardır"* hadisi de bunu desteklemektedir. Ashab bunun üzerine bize ne emir buyurursun diye sormuş Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İlk olarak bey'at ettiğiniz kimsenin bey'atine bağlı kalın buyurmuştur."*

Bundan, zamanında İslamın güçlü ve aziz olup Müslümanların etrafında toplanacağı kimsenin kastedilmiş olma ihtimali de vardır. Nitekim Ebu Davud'un Süneni'nde belirtildiği gibi: *"Hepsinin etrafında da ümmet toplanmış olacaktır"* buyurulmaktadır. Bu ise Ümeyye oğullarının çalkantılı dönemlerinden ve Yezid b. el-Velid dönemindeki ihtilaf ile Abbas oğullarının ona baş kaldırmalarından önce ortaya çıkmış bir durumdur. Bunun başka anlamlara gelme ihtimali de vardır. Allah, Nebisinin maksadını en iyi bilendir.

(4687) "Sonra insanların konuşmasından dolayı işitemediğim bir söz söyledi." Yani çokça konuşulduğundan ötürü işitmemi engelleyecek şekilde adeta beni sağırlaştırdılar. Bazı nüshalarda bu kelimenin yerine ona dair soru sormama izin vermeyip susturdular anlamında "sammetenihannas" şeklindedir.

٤٦٨٨-١٠/١١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ الْمُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي

وَقَّاصٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ مَعَ غُلَامِي نَافِعٍ أَنْ أَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَكَتَبَ إِلَيَّ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ جُمُعَةٍ عَشِيَّةَ رُجِمَ الْأَسْلَمِيُّ يَقُولُ لَا يَزَالُ الدِّينُ قَائِمًا حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ أَوْ يَكُونَ عَلَيْكُمْ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ عُصَيْبَةٌ مِنْ الْمُسْلِمِينَ يَفْتَتِحُونَ الْبَيْتَ الْأَبْيَضَ بَيْتَ كِسْرَى أَوْ آلِ كِسْرَى وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ بَيْنَ يَدَيْ السَّاعَةِ كَذَّابِينَ فَاحْذَرُوهُمْ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ إِذَا أَعْطَى اللَّهُ أَحَدَكُمْ خَيْرًا فَلْيَبْدَأْ بِنَفْسِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ أَنَا الْفَرَطُ عَلَى الْحَوْضِ

4688-10/11- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip, dedi ki: Bize Hâtim -ki o b. İsmail'dir- el-Muhâcir b. Mismar'dan tahdis etti, o Âmir b. Sa'd b. Ebu Vakkas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Kölem Nâfi' ile birlikte Câbir b. Semura'ya şunu yazdım (ve gönderdim): Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işitmiş olduğun bir şeyi haber ver. O da bana şunu yazdı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Eslemli zatın recm edildiği günü öğleden sonra Cuma gününde şöyle buyururken dinledim: *"Din kıyamet kopuncaya kadar -yahut hepsi Kureyş'ten oniki halife başınıza geçinceye kadar- dimdik ayakta kalmaya devam edecektir"* yine onu şöyle buyururken dinledim: *"Müslümanlardan bir küçük topluluk beyaz sarayı, Kisrânın -yahut Kisrâ hanedanının- sarayını fethedeceklerdir."* Yine onu şöyle buyururken dinledim: *"Kıyametten önce yalancılar ortaya çıkacaktır. Onlardan sakınınız."* Yine onu şöyle buyururken dinledim: *"Allah birinize bir hayır verirse kendinden ve aile halkından başlasın."* Yine onu: *"Ben sizden önce havzın başına gideceğim"* buyururken dinledim.[322]

٤٦٨٩-.../١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ مُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّهُ أَرْسَلَ إِلَى ابْنِ سَمُرَةَ الْعَدَوِيِّ حَدِّثْنَا مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ حَاتِمٍ

4689-.../12- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize İbn Ebu Zi'b, Muhâcir b. Mismar'dan tahdis etti, o Âmir b. Sa'd'dan rivayet ettiğine göre İbn Semura el-Adevîyye: Bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işitmiş olduğun bazı hadisleri naklet diye mektup

322 Müslim, 5958; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2202

yazdı. O da: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip Hakim'in hadisine yakın olarak hadisi rivayet etti.[323]

Şerh

(4688-4689 numaralı hadisler)

"Müslümanlardan bir topluluk beyaz sarayı, Kisrânın sarayını fethedecekler." Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in apaçık mucizelerindendir. Nitekim Allah'a hamd olsun ki Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) zamanında orayı feth etmişlerdir. "Usaybe" topluluk demektir. Kisrâ ise kef harfi kesreli de fethalı da (Kesrâ) söylenir.

"Allah birinize bir hayır verirse önce kendisinden başlasın." Bu da: *"Önce kendinden başla sonra geçindirmekle yükümlü olduğun kimselerden"* hadisine benzer.

"Havza sizden önce varacağım." Yani oraya ben önce varacak ve sizin oradan içmeniz için bekleyeceğim demektir. Ferat ile fârit ise, bir topluluktan önce onlara gerek duyacakları şeyleri hazırlamak için suya giden kimse demektir.

(4689) Âmir b. Sa'd dan rivayete göre o İbn Semura el-Adevîye mektup yazdı." Bütün nüshalarda bu şekilde "el-Adevî" nisbetlidir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu bir tashiftir. Çünkü o Adevî değil o Âmiri olup Âmir b. Sa'saa oğullarındandır. Adevî diye tashif edilerek yazılmıştır. Allah en iyi bilendir.

٢/٥٥- بَاب الِاسْتِخْلَافِ وَتَرْكِهِ

2/55- HALİFENİN KENDİSİNDEN SONRAKİ HALİFEYİ GÖSTERMESİ (İSTİHLÂF) VE BUNU YAPMAMAK BABI

٤٦٩٠-١١/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ حَضَرْتُ أَبِي حِينَ أُصِيبَ فَأَثْنَوْا عَلَيْهِ وَقَالُوا جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا فَقَالَ رَاغِبٌ وَرَاهِبٌ قَالُوا اسْتَخْلِفْ فَقَالَ أَتَحَمَّلُ أَمْرَكُمْ حَيًّا وَمَيِّتًا لَوَدِدْتُ أَنَّ حَظِّي مِنْهَا الْكَفَافُ لَا عَلَيَّ وَلَا لِي فَإِنْ أَسْتَخْلِفْ فَقَدْ اسْتَخْلَفَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي يَعْنِي أَبَا بَكْرٍ وَإِنْ أَتْرُكْكُمْ فَقَدْ تَرَكَكُمْ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ حِينَ ذَكَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ

323 4688 numaralı hadisin kaynakları

4690-11/1- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala tahdis etti, bize Ebu Üsâme, Hişam b. Urve'den tahdis etti, o babasından, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Babam yaralandığı zaman yanında idim. Ondan övgü ile söz ettiler ve Allah sana hayırlı mükafatlar versin, dediler. O: (Ben bu hâlimle) ümid eden ve korkan birisiyim, dedi. Etrafındakiler: Kendinden sonraki halifeyi göster, dediler. O: Ben sizin işinizi (sorumluluğunuzu) hem hayatta iken hem ölü iken mi yükleneyim. Bundan bana düşen payın lehimde ve aleyhimde olmaksızın başa baş çıkmasını çok arzu ederim. Eğer benden sonraki halifeyi söylersem benden daha hayırlı olan -yani Ebu Bekir- kendisinden sonraki halifeyi göstermişti. Ve eğer sizi bu halinizle bırakırsam benden daha hayırlı olan Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sizi olduğunuz halde bırakmıştı, dedi.

Abdullah, dedi ki: Ben onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i zikredince kendisinden sonra halife olması için kimseyi söylemeyeceğini anladım.[324]

٤٦٩١-٢/١٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالَ إِسْحَقُ وَعَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَقَالَتْ أَعَلِمْتَ أَنَّ أَبَاكَ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ قَالَ قُلْتُ مَا كَانَ لِيَفْعَلَ قَالَتْ إِنَّهُ فَاعِلٌ قَالَ فَحَلَفْتُ أَنِّي أُكَلِّمُهُ فِي ذَلِكَ فَسَكَتُّ حَتَّى غَدَوْتُ وَلَمْ أُكَلِّمْهُ قَالَ فَكُنْتُ كَأَنَّمَا أَحْمِلُ بِيَمِينِي جَبَلًا حَتَّى رَجَعْتُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فَسَأَلَنِي عَنْ حَالِ النَّاسِ وَأَنَا أُخْبِرُهُ قَالَ ثُمَّ قُلْتُ لَهُ إِنِّي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ مَقَالَةً فَآلَيْتُ أَنْ أَقُولَهَا لَكَ زَعَمُوا أَنَّكَ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ وَإِنَّهُ لَوْ كَانَ لَكَ رَاعِي إِبِلٍ أَوْ رَاعِي غَنَمٍ ثُمَّ جَاءَكَ وَتَرَكَهَا رَأَيْتَ أَنْ قَدْ ضَيَّعَ فَرِعَايَةُ النَّاسِ أَشَدُّ قَالَ فَوَافَقَهُ قَوْلِي فَوَضَعَ رَأْسَهُ سَاعَةً ثُمَّ رَفَعَهُ إِلَيَّ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَحْفَظُ دِينَهُ وَإِنِّي لَئِنْ لَا أَسْتَخْلِفْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَسْتَخْلِفْ وَإِنْ أَسْتَخْلِفْ فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَدْ اسْتَخْلَفَ قَالَ فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ ذَكَرَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ فَعَلِمْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَعْدِلَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحَدًا وَأَنَّهُ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ

324 Buhari, 7217; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10543

4691-12/2- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, İshak ve Abd bize Abdurrezzak haber verdi, dedi. Diğer ikisi tahdis etti, dedi. Bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, bana Sâlim, İbn Ömer'den şöyle dediğini haber verdi: Hafsa'nın huzuruna girdim. O: Babanın kendisinden sonraki halifeyi söylemediğini biliyor musun, dedi. Ben: O zaten böyle bir iş yapacak değildir, dedim. Hafsa: Şüphesiz ki o (bunu) yapacak, dedi.

(İbn Ömer), dedi ki: Ben bu hususta onunla konuşacağıma yemin ettim. Ertesi gün sabahı edinceye kadar sustum, onunla konuşmadım. Yeminim sebebi ile sanki bir dağ taşıyormuşum gibi idim. Nihayet geri dönüp huzuruna girdim. Bana insanların durumuna dair soru sordu. Ben de ona haber verdim. Sonra ona: İnsanların bir söz söylediklerini işittim. Ben de onu sana söyleyeceğime dair yemin ettim. Senin senden sonra halife olacak kimsenin adını vermeyeceğini ileri sürüyorlar. Halbuki senin bir deve yahut bir koyun çobanın olup sonra sana onları kendi hallerine bırakıp gelecek olursa senin kanaatine göre onları gerektiği korumamış olur. İnsanların yönetimi ise bundan çok daha çetindir, dedim.

Sözümü uygun buldu. Bir süre başını indirdi, sonra onu bana kaldırarak şunları söyledi: Şüphesiz aziz ve celil Allah kendi dinini korur. Ve muhakkak eğer ben benden sonra halife olacak kimsenin adını söylesem şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinden sonra kimseyi halife tayin etmedi. Ve eğer ben benden sonraki halifeyi tespit edecek olursam şüphesiz ki Ebu Bekir (radıyallâhu anh) kendisinden sonraki halifeyi tespit etmişti.

(İbn Ömer), dedi ki: Allah'a yemin ederim ki o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Ebu Bekir'i sözkonusu edince onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kimseyi denk tutmayacağını ve onun kendisinden sonraki halifeyi belirlemeyeceğini anladım.[325]

Şerh

(4690) "Hem ümitvarım hem korkuyorum." Ümidim de var korkum da var. Yani insanlar iki kısımdır. Bir kısmı ümit eder bir kısmı korkar. Yani bende bulunanlardan herhangi bir şey elde edeceğini umar, yahut benden korkar. Bunun ben yüce Allah nezdinde bulunanları ümit ederim, onun azabından korkarım. Bu sebeple sizin bana getirdiklerinize önem vermiyorum demek istediği de söylenmiştir. Bununla halifeliğin kastedildiğini de söyleyenler vardır. Yani insanlar halifelik hususunda iki kısımdır. Kimisi onu ümit eder ben böyle birisini onu umduğu için öne geçirmeyi arzu etmem. Kimisi de ondan hoşlanmaz. Böyle birisinin de ondan aciz kalacağından korkarım.

325 Ebu Davud, 2939; Tirmizi, 2226; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10521

"Eğer benden sonraki halifeyi tespit edersem benden daha hayırlı olan kendisinden sonraki halifeyi tespit etmiştir..." Bundan çıkan anlam şudur: Müslümanlar halifenin ölümün yaklaştığı haller ile karşı karşıya kalması halinde ve bundan önce kendisinden sonraki halifeyi tespit etmesi de caizdir, bunu yapmayarak terk etmesi de caizdir. Eğer yapmayacak olursa bu hususta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uymuş olur. Aksi taktirde Ebu Bekir'e uymuş olur. Yine onların icmaı ile bu şekilde halife tayin etmekle hilafet akdi gerçekleşir. Aynı zamanda şayet halife kendisinden sonraki halifeyi tespit etmeyecek olursa hal ve akd ehlinin bir kimse ile halifelik akdini yapması ile de gerçekleşir.

Bu hususta yine halifenin işi Ömer (radıyallâhu anh)'ın altı kişi görevlendirdiği gibi bir cemaat arasında istişare ile tespit edilmek sûreti ile neticelendirilmesini istemesi de caizdir. Müslümanların bir halife tayin etmelerinin vacip olduğu üzerinde de icma etmişlerdir.

Bunun vacip oluşu ise akıl ile değil şeriat iledir. El-Asam'dan böyle bir şeyin vacip olmadığı ile ondan başkalarından akıl ile vacip fakat ile şeriat ile değildir diye nakledilen her iki görüş de batıldır. Asam'a karşı kendisinden önceki icma delil gösterilir. Ashab-ı kiramın sakife gününde istişare ettikleri süre ile Ömer (radıyallâhu anh)'ın vefatından sonra istişare ile geçirilen günlerde halifesiz kalmış olmalarının lehe delil olması sözkonusu değildir. Çünkü onlar halife tayin etmeyi terk etmiş değillerdi. Aksine kiminle halifelik akdini yapacakları hususunda düşünerek çalışıp uğraşıyorlardı.

Diğer görüş sahibinin kanaatinin bozukluğu da açıkça ortadadır. Çünkü akıl ne bir şeyi vacip ne güzel ne de çirkin görür. Bu bizatihi değil adete göre ortaya çıkar.

Bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in herhangi bir kimsenin halifeliğini nass ile tespit ve tayin etmemiş olduğuna da delil vardır. Bu ehli sünnetin ve başkalarının icma ettikleri bir husustur. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu hususta Abdulvahid'in kız kardeşinin oğlu Bekir muhalefet etmiş ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebu Bekir'in halifeliğini nass ile tayin ettiğini ileri sürmüştür.

İbn Ravendi ise: Abbas'ı nass ile tayin etmiştir derken şia ve Râfi'ziler Ali'yi nass ile tayin ettiğini söylerler.

Bütün bunlar bâtıl iddialar ve iftiraya kalkışmak kadar bir cesaret, ayrıca fiilen bilinen bir hususa karşı hakkı bile bile ve sıkılmadan inkar etmektir. Çünkü ashabı kiram (r.anhum) Ebu Bekir'i seçmek ve onun Ömer (radıyallâhu anh) hakkındaki ahdini (kendisinden sonraki halife olma tavsiyesini) yerine

getirmek hususunda icma ettikleri gibi Ömer (radıyallâhu anh)'ın istişare ile tespit edilmesi şeklindeki tavsiyesini de yerine getirmek hususunda icma etmiş ve bunların herhangi biri hakkında hiçbir kimse muhalefet etmemiştir. Ayrıca ne Ali, ne Abbas ne de Ebu Bekir herhangi bir zamanda kendisine bu hususta bir vasiyette bulunduğunu iddia etmiş değildir. Ali ve Abbas da eğer olmuş olsaydı böyle bir vasiyeti sözkonusu etmenin önünde herhangi bir engel bulunmaksızın bütün bu hususlar üzerinde ittifak etmişlerdir. Her kim, bunlardan herhangi birisi lehine bir vasiyet bulunduğunu ileri sürecek olursa, hiç şüphesiz ümmetin bir hata üzerinde birleştiğini ve bu hatayı sürdürmeye devam ettiğini iddia etmiş olur. Ashabı kiramın bütün bu hallerde batıl üzerinde birbirleri anlaşıp ittifak etmelerini söylemek kıble ehlinden olan bir kimse için nasıl helal olabilir? Eğer böyle bir şey olmuş olsaydı mutlaka nakledilirdi. Çünkü bu önemli işlerdendir.

٣/٥٦- بَاب النَّهْيِ عَنْ طَلَبِ الْإِمَارَةِ وَالْحِرْصِ عَلَيْهَا

3/56- EMİRLİK İSTEMENİN VE ONU ŞİDDETLE ARZULAMANIN YASAK OLDUĞU BABI

٤٦٩٢-١/١٣- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ لَا تَسْأَلْ الْإِمَارَةَ فَإِنَّكَ إِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ أُكِلْتَ إِلَيْهَا وَإِنْ أُعْطِيتَهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا

4692-13/1- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Cerir b. Hâzim tahdis etti, bize el-Hasan tahdis etti, bize Abdurrahman b. Semura tahdis edip, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Ey Abdurrahman b. Semura! Emirlik isteme. Çünkü sen onu istediğin için sana verilecek olursa onunla baş başa bırakılırsın. Eğer onu istemediğin halde sana verilirse ona karşı sana yardım olunur"* buyurdu.[326]

٤٦٩٣-.../٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يُونُسَ وَمَنْصُورٍ وَحُمَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ سِمَاكِ بْنِ عَطِيَّةَ وَيُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ وَهِشَامِ بْنِ حَسَّانَ كُلُّهُمْ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ جَرِيرٍ

326 Daha önce 4257 numaralı hadiste kaynakları gösterildi.

4693-.../2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Halid b. Abdullah, Yunus'dan haber verdi. (H.) Bana Ali b. Hucr es-Said de tahdis etti, bize Huşeym, Yunus, Mansur ve Humeyd'den tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kamil el-Cahderî de tahdis etti, bize Hammâd b.Zeyd, Simâk b. Atiye, Yunus b. Ubeyd ve Hişam b. Hassan'dan tahdis etti, hepsi el-Hasan'dan o Abdurrahman b. Semura'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Cerir b. Hazim'in hadisi ile aynen rivayet etti.[327]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Emirlik isteme. Çünkü o sana istediğin için verilecek olursa onunla baş başa bırakılırsın"* buyruğu pek çok nüshada ya da çoğunluğunda hemzeli olarak "ukilte" bazısında ise "vukilte" şeklindedir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu kelime nüshaların çoğunluğunda hemze iledir. Ama doğrusu vav iledir. Sen onu istemeden sana verilmesi halinin aksine talib olduğun için sana verilecek olursa, ona teslim edilirsin (onunla baş başa bırakılırsın). Ve sana yardım olunmaz demektir.

٤٦٩٤-١٤/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ أَنَا وَرَجُلَانِ مِنْ بَنِي عَمِّي فَقَالَ أَحَدُ الرَّجُلَيْنِ يَا رَسُولَ اللهِ أَمِّرْنَا عَلَى بَعْضِ مَا وَلَّاكَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَقَالَ الْآخَرُ مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَ إِنَّا وَاللهِ لَا نُوَلِّي عَلَى هَذَا الْعَمَلِ أَحَدًا سَأَلَهُ وَلَا أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ

4694-14/3- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-Ala da tahdis edip, dedi ki: Bize Ebu Üsâme, Bureyd b. Abdullah'tan tahdis etti, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Amcaoğullarından iki adam ile birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdim. O iki adamdan birisi: Ey Allah'ın Rasûlü! Aziz ve Celil Allah'ın senin yönetimine vermiş olduğu bazı işlerin başına emir tayin et, dedi. Diğeri de bunun gibi söyleyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bizler -Allah'a yemin ederim ki- bu işin başına onu isteyen bir kimseyi de bunu şiddetle arzu eden bir kimseyi de getirmeyiz"* buyurdu.[328]

---

327 4692 numaralı hadisin kaynakları

328 Buhari, 7149; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9054

Şerh

"Muhakkak bizler -Allah'a yemin olsun ki- *...görevlendirmeyiz."* Şiddetle arzu etti anlamındaki "harasa" fiili re harfi fethalı ve kesreli (harisa) olarak da söylenmekle birlikte fethalı söyleyiş daha fasihtir. Kur'an-ı Kerim de bu şekilde zikredilmektedir. Nitekim yüce Allah: *"Oldukça arzu etsen dahi insanların çoğu iman edecek değillerdir."* (Yusuf, 103) buyurmaktadır.

İlim adamları der ki: Yönetim işlerinin başına getirilmeyi istenen kimselere görevin verilmeyişindeki hikmet, bu durumda onun görevi ile baş başa bırakılması ve bundan önceki Abdurrahman b. Semura hadisinde açıkça ifade edildiği gibi ona yardım olunmamasıdır. Ona yardım olunmazsa kendisi o işin ehli olmaz. Ehil olmayan da görev başına getirilmez. Ayrıca böyle bir durumda görev isteyen ve bunu şiddetle arzu eden zan altında bulunur. Allah en iyi bilendir.

٤٦٩٥-١٥/٤- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَاتِمٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ قَالَ قَالَ أَبُو مُوسَى أَقْبَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَمَعِي رَجُلَانِ مِنْ الْأَشْعَرِيِّينَ أَحَدُهُمَا عَنْ يَمِينِي وَالْآخَرُ عَنْ يَسَارِي فَكِلَاهُمَا سَأَلَ الْعَمَلَ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَسْتَاكُ فَقَالَ مَا تَقُولُ يَا أَبَا مُوسَى أَوْ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ قَالَ فَقُلْتُ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَطْلَعَانِي عَلَى مَا فِي أَنْفُسِهِمَا وَمَا شَعَرْتُ أَنَّهُمَا يَطْلُبَانِ الْعَمَلَ قَالَ وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى سِوَاكِهِ تَحْتَ شَفَتِهِ وَقَدْ قَلَصَتْ فَقَالَ لَنْ أَوْ لَا نَسْتَعْمِلُ عَلَى عَمَلِنَا مَنْ أَرَادَهُ وَلَكِنْ اذْهَبْ أَنْتَ يَا أَبَا مُوسَى أَوْ يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ فَبَعَثَهُ عَلَى الْيَمَنِ ثُمَّ أَتْبَعَهُ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ فَلَمَّا قَدِمَ عَلَيْهِ قَالَ انْزِلْ وَأَلْقَى لَهُ وِسَادَةً وَإِذَا رَجُلٌ عِنْدَهُ مُوثَقٌ قَالَ مَا هَذَا قَالَ هَذَا كَانَ يَهُودِيًّا فَأَسْلَمَ ثُمَّ رَاجَعَ دِينَهُ دِينَ السَّوْءِ فَتَهَوَّدَ قَالَ لَا أَجْلِسُ حَتَّى يُقْتَلَ قَضَاءُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَقَالَ اجْلِسْ نَعَمْ قَالَ لَا أَجْلِسُ حَتَّى يُقْتَلَ قَضَاءُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَأَمَرَ بِهِ فَقُتِلَ ثُمَّ تَذَاكَرَا الْقِيَامَ مِنْ اللَّيْلِ فَقَالَ أَحَدُهُمَا مُعَاذٌ أَمَّا أَنَا فَأَنَامُ وَأَقُومُ وَأَرْجُو فِي نَوْمَتِي مَا أَرْجُو فِي قَوْمَتِي

4695-15/4- Bize Ubeydullah b. Said ve Muhammed b. Hatim -lafız İbn Hatim'e ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Yahya b. Said el-Kattan tahdis etti, bize Kurra b. Halid tahdis etti, bize Humeyd b. Hilal tahdis etti.

Bana Ebu Burde tahdis edip, dedi ki: Ebu Musa, dedi ki: beraberimde Eşarilerden iki adam olduğu halde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna geldim. Onlardan biri sağımda diğeri solumda idi. Her ikisi de görev istedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de misvak kullanıyordu. Bunun üzerine: *"Ey Ebu Musa -ya da: Abdullah b. Kays- ne diyorsun"* buyurdu.

Ben: Seni hak ile gönderene yemin ederim ki içlerindeki niyetten beni haberdar etmediler. Ben de onların görev isteyeceklerini fark etmedim, dedim. (Ebu Musa), dedi ki: Ve ben yükselmiş dudağı altındaki misvakini hâlâ görür gibiyim. Şöyle buyurdu: *"Bizler işimizin başına onu isteyeni asla görevlendirmeyiz -yahut görevlendirmeyiz- ama sen ey Ebu Musa -ya da Abdullah b. Kays- git"* buyurdu. Onu Yemen'e gönderdi. Sonra arkasından Muâz b. Cebel'i gönderdi. Muâz onun yanına vardığı zaman in deyip ona bir minder uzattı. Bu arada yanında bağlı bir adam bulunduğunu görünce bu ne, dedi.

Ebu Musa: Bu önceleri bir Yahudi idi. Müslüman oldu. Sonra tekrar dinine o kötü dine dönüp Yahudi oldu, dedi. Muâz o öldürülmedikçe asla oturmam (çünkü) Allah'ın ve Rasûlünün hükmü budur, dedi. Bu sefer Ebu Musa: Otur, tamam, dedi. Muâz: Öldürülmedikçe oturmam. Allah'ın ve Rasûlünün hükmü budur diye üç defa tekrarladı.

Bunun üzerine verdiği bir emir ile öldürüldü. Sonra geceleyin namaza kalkmayı müzakere ettiler. Onlardan biri yani Muâz: Bana gelince hem uyurum hem kalkar namaz kılarım. Ve kalkıp namaz kılmamda neyi ümit ediyorsam uyku hâlimde de onu ümit ederim, dedi.[329]

Şerh

"Ve ona bir minder uzattı." Bundan bu ve benzeri hareketlerle misafire ikram anlaşılmaktadır.

İslama girmiş Yahudi hakkındaki: "Sonra irtidat etti. Muâz: O öldürülmedikçe oturmam, dedi. Bunun üzerine verdiği emir ile öldürüldü" şeklindeki ifadelerden şu hükümler anlaşılmaktadır: Mürtedin öldürülmesi vaciptir. İlim adamları mürtedin öldürüleceğini icma ile kabul etmişlerse de onun tevbe etmesinin istenmesi hususunda vacip mi yoksa müstehap mı bunun süresi ne kadardır ve tevbesinin kabul edilip edilmemesi hususunda ayrıca bütün bu hususlarda kadın da erkek gibi midir değil midir ihtilaf etmişlerdir.

Malik, Şafii, Ahmed ve selef ve halefin büyük çoğunluğu tevbe etmesi istenir demişlerdir. Maliki mezhebinden İbnu'l Kassar bu hususta ashabı kiramın icma ettiğini nakletmektedir.

329 Buhari, 6923, 2261, 7156, 7157; Ebu Davud, 3579, 4354; Nesai, 4 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9083

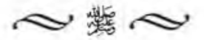
Tavus, Hasan, Maliki mezhebinden Mâcişun, Ebu Yusuf, Zahiri mezhebi âlimleri ise tevbe etmesi istenmez. Eğer tevbe ederse yüce Allah nezdinde tevbesinin kendisine faydası olur ama öldürülme hükmü kalkmaz demişlerdir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Dinini değiştireni öldürün"* buyurmuştur.

Ata ise şöyle demektedir: Eğer Müslüman olarak doğmuşsa tevbe etmesi istenmez. Şayet kâfir olarak doğduktan sonra Müslüman olmuş sonra irtidat etmişse tevbe etmesi istenir. Tevbe etmesinin istenmesinin vacip mi müstehap mı olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii ve mezhebine mensup ilim adamlarına göre daha sahih olan görüş tevbe etmesini istemenin vacip olduğu ve bunun derhal isteneceği şeklindedir. Süresinin üç gün olduğu şeklinde de bir görüşü vardır. Malik, Ebu Hanife, Ahmed ve İshak da böyle demiştir. Yine Ali'den bir ay süre ile ondan tevbe isteneceği rivayeti nakledilmiştir.

Cumhur, dedi ki: Tevbe etmemesi halinde kadın da erkek gibi öldürülür. Köleleştirilmesi caiz olmaz. Şafii, Malik ve büyük çoğunluğun kanaati budur. Ebu Hanife ile bir grubun kanaatine göre ise kadın hapsedilir, öldürülmez. Hasan ve Katade'den gelen rivayete göre ise köleleştirilir. Bu görüş Ali (radıyallâhu anh)'dan da rivayet edilmiştir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Bu hadisten anlaşıldığına göre bölge emirleri (valileri) öldürmek ve buna benzer hadleri uygulamak hakkına sahiptirler. Bu aynı zamanda Malik, Şafii, Ebu Hanife ve bütün ilim adamlarının kanaatidir. Kufeliler ise: Böyle hadleri ancak bölgelerdeki fakihler uygular. O bölgenin amili uygulamaz demişlerdir. (Kadı Iyâz devamla), dedi ki: Ancak yargı hususunda eğer velayetleri (yetkileri) mutlak olup, herhangi bir hüküm türüne özel değilse ilim adamlarının cumhuruna göre hakimler hadleri uygularlar ve bütün hususlara (davalara) bakarlar. Ancak ordu ve askerlerin sayıları haracın toplanması gibi devletin kamusal işleri ile alakalı özel hususlar müstesnadır. Ebu Hanife ise hadlerin uygulanmasında böyle bir yetki yoktur demektedir.

"Bana gelince hem uyurum kalkarım ve namaza kalkışımda neyi ümit edersem uykumda da onu ümit ederim" yani ben kalkmak niyeti ile ve içimden ibadet etmek ve nefsimi itaate hazırlamak sûreti ile kesin bir karar vererek uyurum. İşte kalkışımda yani namaz kılışımda ümit ettiğim gibi bunda da ecir alacağımı ümit ederim.

٤/٥٧- بَاب كَرَاهَةِ الْإِمَارَةِ بِغَيْرِ ضَرُورَةٍ

4/57- BİR ZORUNLULUK OLMADAN EMİR OLMANIN MEKRUH OLDUĞU BABI

٤٦٩٦-١٦/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي شُعَيْبُ بْنُ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ الْحَارِثِ بْنِ يَزِيدَ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ ابْنِ حُجَيْرَةَ الْأَكْبَرِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي قَالَ فَضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكِبِي ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ ضَعِيفٌ وَإِنَّهَا أَمَانَةُ وَإِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ إِلَّا مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا

4696-16/1- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys tahdis etti, bana babam Şuayb b. el-Leys tahdis etti, bana Leys b. Sa'd tahdis etti, bana Yezid b. Ebu Habib, Bekr b. Amr'dan tahdis etti, o el-Hâris b. Yezid el-Hadramî'den, o İbn Huceyra el-Ekber'den, o Ebu Zer'den şöyle dediğini rivayet etti: Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana görev vermez misin, dedim. Eli ile omzumu vurduktan sonra: *"Ey Ebu Zer! Şüphesiz sen zayıfsın. Görev ise bir emanettir. Şüphesiz ki o kıyamet gününde bir rüsvaylık ve bir pişmanlıktır. Onu hakkıyla alan ve bu hususta üzerindekini eksiksiz yerine getiren müstesna"* buyurdu.[330]

٤٦٩٧-١٧/٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كِلَاهُمَا عَنْ الْمُقْرِئِ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ الْقُرَشِيِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي سَالِمٍ الْجَيْشَانِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنِّي أَرَاكَ ضَعِيفًا وَإِنِّي أُحِبُّ لَكَ مَا أُحِبُّ لِنَفْسِي لَا تَأَمَّرَنَّ عَلَى اثْنَيْنِ وَلَا تَوَلَّيَنَّ مَالَ يَتِيمٍ

4697-17/2- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim ikisi el-Mukri'den tahdis etti, Zuheyr, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezid tahdis etti, bize Said b. Ebu Eyyub, Abdullah b. Ebu Cafer el-Kuraşi'den tahdis etti, o Sâlim b. Ebu Sâlim el-Ceyşani'den, o babasından o Ebu Zer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ey Ebu Zer! Gerçek şu ki ben seni zayıf görüyorum.*

330 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11961

Ve ben kendim için neyi seviyorsam senin için de onu seviyorum. İki kişinin dahi başına emir olma ve sakın bir yetimin malının veliliğini de üstüne alma" buyurdu.[331]

Şerh

"Bana el-Leys b. Sad tahdis etti.. İbn Huceyre el-Ekber Ebu Zer'den rivayet etti." Bu isnad bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde Yezid b. Ebu Habib Bekir'den diye kaydedilmiştir. Kadı Iyâz da bizim diyarımızın rivayet yolunu teşkil eden el-Culudi nüshasından da bunu böylece nakletmiş ve şunları söylemiştir: İbn Mâhan'da ise: Bana Yezid b. Ebu Habib ve Bekr tahdis etti diye arada atıf vavı ile kaydetmiştir. Ama doğrusu olan birincisidir. Bunu da Abdulgani söylemiştir.

Derim ki: Halef el-Vâsıtî, El-Etraf adlı eserde bundan başkasını zikretmemektedir.

İbn Huceyre'nin adı Abdurrahman'dır. Ebu Habib'in adı ise Suveyd'dir.

Bu isnadda biri diğerinden rivayet nakleden tabiinden dört kişi bulunmaktadır. Bunlar ise Yezid ve ondan sonra gelen üç kişidir.

Bundan sonraki isnadda (4697) "bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İkisi el-Mukri'den rivayet etti. Zuheyr, dedi ki: Bize Abdullah b. Yezid tahdis etti, bize Said b. Ebu Eyyub, Ubeydullah b. Ebu Cafer el-Kuraşi'den tahdis etti, o Sâlim b. Ebu Sâlim el-Ceyşani'den, o babasından, o Ebu Zer'den rivayet etti."

Dârâkutni kitabında, dedi ki: Bu hadiste bu isnaddaki Ubeydullah b. Cafer'e muhalefet edilmiştir. Bunu Said b. Ebu Eyyub az önce geçtiği gibi ondan rivayet etmiştir. İbn Lehia ise ondan o Müslim b. Ebu Meryem'den o Ebu Sâlim el-Ceyşânî'den o Ebu Zer'den diye rivayet etmiştir.

Böyle demekle birlikte Darakutni senet hakkında herhangi bir hüküm vermemiştir. Çünkü hadis senet ve metin itibari ile sahihtir. Said b. Ebu Eyyub'un hıfzı ise İbn Lahia'dan daha güçlüdür. İsnadda adı geçen el-Mukri ise bundan sonra geçen Abdullah b. Yezid'in kendisidir. Said'in babası olan Ebu Eyyub'un adı ise Miklas el-Huzai el-Mısrî'dir. Ebu Sâlim el-Ceyşani'nin adı da Süfyan b. Hani'dir. Yemen'den bir kabile olan Ceyşan'a mensuptur.

(4696) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ey Ebu Zer! Sen zayıfsın ve bu görev bir emanettir..."* Diğer rivayette ise: *"Ey Ebu Zer! Ben seni zayıf görüyorum..."* buyurmaktadır.

331 Ebu Davud, 2868; Nesai, 3669; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11919

Bu hadis, bu gibi kamu görevlerinden uzak durmak hususunda pek büyük bir esastır. Özellikle de böyle bir kamu görevinin sorumluluklarını yerine getirmekte zayıf olanlar için bu böyledir.

"Horluk ve pişmanlık" işin ehli olmayan yahut da işin ehli olmakla birlikte o işte adalet yapmayan kimse hakkında sözkonusudur. Böylelerini yüce Allah kıyamet gününde rezil ve rüsvay eder ve o da kusurlarına pişman olur. Kamu görevine ehil olan ve bu görevde adaletli davranan kimsenin ise pek büyük bir fazileti vardır. Bu hususta sahih pek çok hadis birbirini desteklemektedir. *"Yedi kişiyi Allah arşının gölgesi altında barındırır"* hadisi bunlara örnektir. Yine bundan sonra zikredilecek: *"Şüphesiz adaletli davrananlar nurdan minderler üzerinde olacaklardır"* hadisi ve diğer hadisler buna örnektir. Ayrıca Müslümanlar da bu hususta icma etmişlerdir. Bununla birlikte bu gibi görevlerdeki tehlikeden ötürü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu böyle bir görevi kabul etmekten sakındırmıştır. Aynı şekilde ilim adamları da bundan sakındırdığı gibi seleften pek çok kimse bu gibi görevler almayı kabul etmemiş ve kabul etmedikleri zaman da yapılan eziyetlere sabretmişlerdir.

٥/٥٨- بَاب فَضِيلَةِ الْإِمَامِ الْعَادِلِ وَعُقُوبَةِ الْجَائِرِ وَالْحَثِّ عَلَى الرِّفْقِ بِالرَّعِيَّةِ وَالنَّهْيِ عَنْ إِدْخَالِ الْمَشَقَّةِ عَلَيْهِمْ

5/58- ADALETLİ İMAMIN FAZİLETİ, ZALİM OLANIN CEZASI, YÖNETİLENLERE YUMUŞAK DAVRANMANIN TEŞVİK EDİLMESİ VE ONLARI MEŞAKKETE SOKMANIN YASAK OLDUĞU BABI

٤٦٩٨-١/١٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو يَعْنِي ابْنَ دِينَارٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَوْسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو بَكْرٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ وَفِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا

4698-18/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İbn Numeyr tahdis edip, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan -yani b. Dinar- tahdis etti. O Amr b. Evs'den, o Abdullah b. Amr'dan rivayet etti.

İbn Numeyr ve Ebu Bekr hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırdı, dedi. Zuheyr ise hadisinde, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüp-*

hesiz adaletli olanlar Allah nezdinde aziz ve celil rahmanın sağında -ki onun her iki eli de sağdır- nurdan minberler üzerinde olacaklardır. Onlar hükümlerinde aile halkları hakkında ve yönetimleri altında olanlar hakkında adaletli olanlardır" buyurdu.[332]

٤٦٩٩-١٩/٢- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ قَالَ أَتَيْتُ عَائِشَةَ أَسْأَلُهَا عَنْ شَيْءٍ فَقَالَتْ مِمَّنْ أَنْتَ فَقُلْتُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ فَقَالَتْ كَيْفَ كَانَ صَاحِبُكُمْ لَكُمْ فِي غَزَاتِكُمْ هَذِهِ فَقَالَ مَا نَقَمْنَا مِنْهُ شَيْئًا إِنْ كَانَ لَيَمُوتُ لِلرَّجُلِ مِنَّا الْبَعِيرُ فَيُعْطِيهِ الْبَعِيرَ وَالْعَبْدُ فَيُعْطِيهِ الْعَبْدَ وَيَحْتَاجُ إِلَى النَّفَقَةِ فَيُعْطِيهِ النَّفَقَةَ فَقَالَتْ أَمَا إِنَّهُ لَا يَمْنَعُنِي الَّذِي فَعَلَ فِي مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ أَخِي أَنْ أُخْبِرَكَ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَقُولُ فِي بَيْتِي هَذَا اللَّهُمَّ مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ فَاشْقُقْ عَلَيْهِ وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ فَارْفُقْ بِهِ

4699-19/2- Bana Harun b. Said el-Eylî tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis edip, dedi ki: Bana Harmele, Abdurrahman b. Şumase'den tahdis edip, dedi ki: Âişe'ye bir şey hakkında soru sormak üzere gittim. O: Kimlerdensin, dedi. Ben: Mısır ahalisinden bir adamım, dedim. O: Bu gazanızda sizin şu adamınızın size muamelesi nasıldı, dedi. O, dedi ki: Biz herhangi bir hususta onun bir kötülüğünü görmedik. Bizden birisinin devesi ölürdü de ona deve verirdi, kölesi ölürse ona köle verirdi. Nafakaya ihtiyaç duyardı, o da ona nafaka verirdi.

Âişe, dedi ki: Şunu bil ki, onun kardeşim Muhammed b. Ebu Bekr'e yaptıkları beni Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu evimde söylediğini dinlemiş olduğum bir hadisi haber vermekten alıkoyamaz: *"Allah'ım! Her kim benim ümmetimin işlerinden bir şeyler üstlenir de onlara zorluk çıkartacak olursa sen de ona zorluk ver. Ve her kim benim ümmetimin emrinden bir şeyler üstlenir de onlara yumuşak davranırsa sen de ona yumuşaklıkla muamele et"* buyurdu.[333]

٤٧٠٠-.../٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ حَرْمَلَةَ الْمِصْرِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

332 Nesai, 5394; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8898

333 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16302

4700-.../3- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize İbn Mehdi tahdis etti, bize Cerir b. Hâzim, Harmele el-Mısri'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Şumase'den, o Âişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[334]

Şerh

(4698-4700 numaralı hadisler)

(4698) *"Şüphesiz adalet yapanlar... hükümlerinde aile fertleri hakkında ve velayetleri (yönetimleri) altındakiler hakkında adalet yapanlardır."*

Buradaki "velû: yönetimleri altındakiler" vav harfi fethalı şeddesiz lam da ötrelidir. Yani üzerlerinde velayet (ve yönetim) yetkileri olan kimseler demektir. Kıst yapanlar, adaletli olanlar demektir. Zaten hadisin sonunda da buna açıklama getirmiş bulunmaktadır. İksat ve kıst adalet demektir. Adaletli olan kimseye de "muksit" denilir. Yüce Allah da: *"Kıst yapın (adaletli olun) şüphesiz Allah muksitlari (adalet yapanları) sever"* (Hucurat, 9) buyurmaktadır. Kasata yeksitu kusûtan ve kastan: zulmetti, zulmeder, zulmetmek demektir. Kâsıt da zâlim demektir. Zulmeden kimselere de "kâsitun" denilir. Yüce Allah da: *"kâsitun (zâlimler)e gelince onlar cehennem için odundurlar"* (Cin, 15) buyurmaktadır.

Menâbir: Minberler, minber kelimesinin çoğuludur. Yüksekliğinden ötürü bu adı almıştır. Kadı Iyâz, dedi ki: Hadisin zahirine göre gerçek minberler üzerinde olmaları ihtimali olduğu gibi bunun yüksek mevkilerden kinaye olma ihtimali de vardır.

Derim ki: Zahir olan birincisidir. Aynı zamanda yüksek mevkileri de ihtiva eder. Bu durumda onlar gerçek manada minberler üzerinde olacakları gibi makam ve mevkileri de yüksek olacaktır.

"Rahman'ın sağında" bu sıfat hadislerindendir. Bu şerhin baş taraflarında ilim adamlarının bu gibi hadisler hakkındaki ihtilafları açıklanmış ve bunlardan bazılarının biz bunlara iman eder fakat tevili hakkında söz söylemez ve anlamını da bilemeyiz. Ama bunların zahirlerinin kastedilmediğine ve bunların yüce Allah'a yakışan bir anlamları olduğuna inanırız dedikleri kayd edilmiş idi. Bu, selefin büyük çoğunluğunun ve kelamcılardan bazı kesimlerin görüşüdür.

İkinci görüşe göre bunlar da layık oldukları şekilde tevil edilirler. Bu da kelamcıların çoğunluğunun görüşüdür.

---

334 4699 numaralı hadisin kaynakları

İşte buna göre Kadı Iyâz şöyle demiştir: Onların sağ tarafta bulunacaklarından maksat durumlarının güzel, mevkilerinin yüksek olacağıdır. İbn Arafe, dedi ki: Eğer sevilen cihetten kendisine gelirse, onun hakkında sağından geldi, denilir. Araplar övülen bir işi ve iyi olanı sağa, zıttını ise sola nisbet ederler. Dilciler der ki: Yemin (sağ), yumn (uğur ve bereket)den alınmıştır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ki onun iki eli de sağdır"* buyruğu ile de sağ ile kastedilenin bir organ olmadığına dikkat çekmek içindir. Yüce Allah bundan münezzehtir. Çünkü şanı yüce Allah hakkında böyle bir şey imkansızdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hükümlerinde, aile halkları hakkında ve yönetimleri altındakiler hakkında adalet yapan kimseler"* anlamı şudur: Böyle bir fazilet ancak kişinin kabul ettiği halifelik, emirlik, hakimlik, hisbe, bir yetimin vasiliği, nezareti, zekât, vakıf gibi üstlendiği görevlerde ve ayrıca aile halkının aile fertlerinin yerine getirmesi gereken haklar hususunda ve benzerlerinde adaletle davranan kimseler hakkında sözkonusudur.

(4699) "Abdurrahman b. Şumase" Şumase ismi şin harfi fethalı da (şevase) ötreli de söylenir. İman Kitabı'nda açıklaması geçti.

"Ondan bir kötülük görmedik." Yani hoşlanmadığımız bir şey görmedik.

Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Onun kardeşim Muhammed b. Ebu Bekr'e yaptıkları... sana haber vermeme engel değildir" sözlerinden anlaşıldığına göre fazilet ehlinin faziletinin zikredilmesi ve düşmanlık ve benzeri sebep dolayısı ile bundan geri kalmaması gerekir. Burada sözü geçen Muhammed (radıyallâhu anh)'ın öldürülmesi niteliği hususunda ilim adamları ihtilaf etmişlerdir. Savaşta öldürüldüğü söylendiği gibi savaştan sonra esir olarak öldürüldüğü de söylenmiştir. Savaştan sonra bir eşeğin karnında bir harabede ölmüş olarak bulunduğu ve sonradan onu yaktıkları da söylenmiştir.[335]

"Allah'ım, ümmetimin işinden herhangi birisinin başına getirilen bir kimse..." Bu insanlara zorluk çıkarmaktan onları vazgeçirmek için en beliğ yasaklardan, onlara yumuşaklıkla muamele etmek için de en büyük bir teşviktir. Bu anlamda hadisler hep birbirini desteklemiştir.

---

335 Aişe (radıyallâhu anha)'nın ismini vermeden nasıl davrandığını sorduğu kumandan Amr b. el-As'dır. Kardeşi Muhammed b. Ebu Bekr'in onun tarafından öldürüldüğüne işaret ederek: Kardeşim Muhammed b. Ebu Bekr'e yaptıkları... demiştir.
Olay kısaca şudur: Ali (radıyallâhu anh) Muhammed b. Ebu Bekr'i Mısır'a vali tayin etmişti. Muaviye (radıyallâhu anh) tarafından ise Amr b. As gönderildi. 38. Hicri tarihinde aralarında meydana gelen savaşta Muhammed b. Ebu Bekr yenildi ve hasmının eline esir düşerek şehid edildi. Bu öldürmenin nasıl olduğu hususunda ise yukarıda belirtildiği gibi görüş ayrılığı vardır. Bk. Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, İstanbul 1978, VIII, 690 (Çeviren)

٤٧٠١-٢٠/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ فَالْأَمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

4701-20/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre şöyle buyurmuştur: *"Dikkat edin hepiniz çobansınız. Ve hepiniz sürüsünden sorumludur. İnsanların başındaki emir bir çobandır. Ve o sürüsünden sorumludur. Erkek ev halkı üzerinde bir çobandır ve o onlardan sorumludur. Kadın kocasının evi ve çocukları üzerinde bir çobandır ve o onlardan sorumludur. Köle efendisinin malı üzerinde bir çobandır ve o ondan sorumludur. Velhasıl şunu bilin ki hepiniz birer çobansınız. Ve hepiniz sürünüzden sorumlusunuz."*[336]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden sorumlusunuz"* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları der ki: Çoban, başında bulunduklarının ve onun altında bulunan kimselerin koruyucusu, onlar hakkında kendisine güvenilen ve onların iyiliğine olanları yapmayı görev bilen kimsedir.

Hadisten yetkisi ve yönetimi altında bir şeyler bulunan herkesin o hususta adaletli davranmasının dini, dünyası ve bunlarla alakalı hususlarda onların maslahatlarına olanları yerine getirmesinin istendiğini ortaya koymaktadır.

٤٧٠٢-.../٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي الْقَطَّانَ كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ

336 Tirmizi, 1705; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8295

حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ جَمِيعًا عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أُسَامَةُ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ مِثْلَ حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ نَافِعٍ

4702-.../5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Muhammed b. Bişr tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l Müsennâ da tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Said de tahdis etti. Bize Yahya -yani el-Kattan- tahdis etti, hepsi Ubeydullah b. Ömer'den rivayet etti. (H.) Bana Ebu Rabi' ve Ebu Kâmil de tahdis edip, dediler ki: Bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b.Harb da tahdis etti, bize İsmail tahdis etti, hepsi Eyyub'dan rivayet etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize Dahhak -yani b. Osman- haber verdi. (H.) Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Üsâme tahdis etti, bütün bunlar Nâfi'den, o İbn Ömer'den Leys'in Nâfi'den hadisinin aynısını rivayet etti.[337]

٤٧٠٣-.../٥- قَالَ أَبُو إِسْحَقَ وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ بِهَذَا مِثْلَ حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ نَافِعٍ

4703-.../5- Ebu İshak, dedi ki: Bize el-Hasan b. Bişr de tahdis etti, bize Abdullah b. Numeyr, Ubeydullah'dan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den bu hadisi Leys'in Nâfi'den hadisi ile aynı şekilde rivayet etti.[338]

٤٧٠٤-.../٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ بِمَعْنَى حَدِيثِ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ وَزَادَ فِي حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ قَالَ وَحَسِبْتُ أَنَّهُ قَدْ قَالَ الرَّجُلُ رَاعٍ فِي مَالِ أَبِيهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

337 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7708, 7885, 7894, 8099; Ancak Ubeydullah b. Said'in hadisini Buhari, 2554; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8167'de rivayet etmiştir.

338 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7994

4704-.../6- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucur da tahdis etti. Hepsi İsmail b. Cafer'den o Abdullah b. Dinar'dan o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:. (H.) Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, o Sâlim b. Abdullah'tan, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip hadisi Nâfi'nin İbn Ömer'den rivayet ettiği manada rivayet etti. Zührî'nin hadisinde şu ziyadeyi de ekledi:, dedi ki: Zannederim o: *"Adam babasının malı hakkında bir çobandır ve o sürüsünden mesuldür"* de buyurdu.[339]

٤٧٠٥-.../٧- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي رَجُلٌ سَمَّاهُ وَعَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْمَعْنَى

4705-.../7- Bana Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb de tahdis etti, bize amcam Abdullah b. Vehb haber verdi, bana adını verdiği bir adam ve Amr b. el-Hâris, Bukeyr'den haber verdi, o Busr b. Said'den kendisine Abdullah b. Ömer'den tahdis etti, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu manada hadisi rivayet etti.[340]

٤٧٠٦-٢١/٨- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ عَنِ الْحَسَنِ قَالَ عَادَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ الْمُزَنِيَّ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ فَقَالَ مَعْقِلٌ إِنِّي مُحَدِّثُكَ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَوْ عَلِمْتُ أَنَّ لِي حَيَاةً مَا حَدَّثْتُكَ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيهِ اللَّهُ رَعِيَّةً يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ

4706-21/8- Bize Şeybân b. Ferrûh da tahdis etti, bize Ebu'l-Eşheb, Ebu'l-Hasan'dan şöyle dediğini tahdis etti: Ubeydullah b. Ziyad, Ma'kil b. Yesâr el-Müzeni'yi vefatı ile neticelenen hastalığında ziyaret etti. Ma'kil, dedi ki: Ben sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğum bir hadisi rivayet edeceğim. Eğer bundan sonra yaşayacağımı bilseydim bunu sana rivayet etmezdim. Gerçek şu ki ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i

339 Yahya b. Yahya'nın hadisini, Buhari, 7138; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7129'da; Harmele b. Yahya'nın hadisini Buhari, 893, 2751; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6954'de rivayet etmişlerdir.

340 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6654

şöyle buyururken dinledim: *"Allah herhangi bir kulu bir sürüye çoban yapıp da o çoban da öldüğü gün onlara hainlik etmiş olarak ölürse mutlaka Allah da ona cenneti haram kılar"*[341]

٤٧٠٧-.../٩- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ الْحَسَنِ قَالَ دَخَلَ ابْنُ زِيَادٍ عَلَى مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ وَهُوَ وَجِعٌ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي الْأَشْهَبِ وَزَادَ قَالَ أَلَّا كُنْتَ حَدَّثْتَنِي هَذَا قَبْلَ الْيَوْمِ قَالَ مَا حَدَّثْتُكَ أَوْ لَمْ أَكُنْ لِأُحَدِّثَكَ

4707-.../9- Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Yezid b. Zureyh, Yunus'dan haber verdi, o el-Hasan'dan şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ziyad hasta iken Ma'kil b. Yesâr'ın huzuruna girdi deyip Ebu'l-Eşheb'in hadisini aynen rivayet etti ve şunları ekledi: (İbn Ziyad), dedi ki: Neden bu hadisi bugünden önce bana tahdis etmedin ki? Ma'kil: Bu hadisi sana söylemedim yahut bunu sana söyleyecek değildim, dedi.[342]

٤٧٠٨-٢٢/١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ زِيَادٍ دَخَلَ عَلَى مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ فِي مَرَضِهِ فَقَالَ لَهُ مَعْقِلٌ إِنِّي مُحَدِّثُكَ بِحَدِيثٍ لَوْلَا أَنِّي فِي الْمَوْتِ لَمْ أُحَدِّثْكَ بِهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَا مِنْ أَمِيرٍ يَلِي أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ لَا يَجْهَدُ لَهُمْ وَيَنْصَحُ إِلَّا لَمْ يَدْخُلْ مَعَهُمْ الْجَنَّةَ

4708-22/10- Bize Ebu Gassan el-Mismaî, İshak b. İbrahim ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. İshak, bize Muâz b. Hişam haber verdi, dedi. Diğer ikisi tahdis etti, dedi. (Muâz, dedi ki) Bana babam Katade'den tahdis etti, o Ebu'l-Melih'den rivayet ettiğine göre Ubeydullah b. Ziyad hastalığı esnasında Ma'kil b. Yesâr'ın huzuruna girdi. Ma'kil ona: Ben sana bir hadis nakledeceğim. Eğer ölüme yakın bir halde olmasaydım bunu sana nakletmeyecektim. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Müslümanların işinin başına getirilen bir emir sonra da onlar için bütün gayreti ile çalışmaz ve samimiyetle nasihat etmez (iyiliklerine olan işleri yapmaz) ise kesinlikle onlarla birlikte cennete girmeyecektir"* dedi.[343]

341 Daha önce kaynakları 361 numaralı hadiste gösterildi.

342 361 numaralı hadisin kaynakları

343 364 numaralı hadisin kaynakları

٤٧٠٩-.../١١- وَحَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَقَ أَخْبَرَنِي سَوَادَةُ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ حَدَّثَنِي أَبِي أَنَّ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ مَرِضَ فَأَتَاهُ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ زِيَادٍ يَعُودُهُ نَحْوَ حَدِيثِ الْحَسَنِ عَنْ مَعْقِلٍ

4709-.../11- Bize Ukbe b. Mukrem el-Ammî de tahdis etti, bize Yakub b. İshak tahdis etti, bana Sevade b. Ebu'l-Esved haber verdi, bana babamın tahdis ettiğine göre Ma'kil b. Yesâr hastalandı. Ubeydullah b. Ziyad onu ziyarete geldi deyip el-Hasan'ın Ma'kil'den hadisine yakın olarak rivayet etti.[344]

Şerh

(4706) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah bir kulu bir sürüye çoban yapar da..."* Bu hadis ile bundan sonraki hadisin şerhi İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır. Bu şerhin özü şudur: İki anlama gelme ihtimali vardır. Birincisine göre böyle bir yönetici onları aldatıp onlara hainlik etmeyi helal kabul ederse cennet ona haramdır, cehennemde de ebediyen kalacaktır. İkinci ihtimale göre böyle bir işi helal kabul etmez, o taktirde de kurtuluşa erip umduklarını elde edenlerle birlikte ilk anda cennete girmesi engellenir. İşte ikinci rivayette geçen (4708) *"onlarla birlikte cennete girmeyecektir"* buyruğunun anlamı budur. Yani onlar girecekleri zamanda girmeyecektir. Aksine ona ceza olmak üzere onlardan sonra girecektir. Ya cehennemde kaldığı için yahut da hesapta gecikecektir ya da başka bir sebepten dolayı.

Bu hadis-i şeriflerde yöneticinin yönetimi altındakilerin samimiyetle iyiliklerini isteyip, onun maslahatlarına olan işleri yapmak için bütün gayreti ile çalışıp çabalamasının, din ve dünyalarında samimiyetle onların iyiliklerini istemesinin vacip olduğu anlaşılmaktadır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Öleceği gün onlara hainlik etmiş olarak ölürse"* buyruğu ölüm halinden önceki tevbenin fayda vereceğine delildir.

(4706) "Hayatta kalacağımı bilseydim sana bu hadisi nakletmezdim" diğer rivayette ise (4708) "Eğer ölüm halinde olmasaydım bunu sana rivayet etmezdim" ifadesinin şu anlama gelme ihtimali vardır: Bu halden önce kendisine zarar vereceğinden korkuyordu. Ama ölümden önce de kendisinde bulunan bilgiyi tebliğ etmenin vacip olduğunu gördüğü için ona rivayet etti. Böylelikle ilmi zayi etmemiş oldu. Esasen hepimiz tebliğ etmekle emrolunmuşuz.

344 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11475

٤٧١٠-٢٣/١٢ - حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ أَنَّ عَائِذَ بْنَ عَمْرٍو وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ دَخَلَ عَلَى عُبَيْدِ اللهِ بْنِ زِيَادٍ فَقَالَ أَيْ بُنَيَّ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ شَرَّ الرِّعَاءِ الْحُطَمَةُ فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ فَقَالَ لَهُ اجْلِسْ فَإِنَّمَا أَنْتَ مِنْ نُخَالَةِ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ فَقَالَ وَهَلْ كَانَتْ لَهُمْ نُخَالَةٌ إِنَّمَا كَانَتِ النُّخَالَةُ بَعْدَهُمْ وَفِي غَيْرِهِمْ

4710-23/12- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bize Cerir b. Hâzim tahdis etti, bize el-Hasan'ın tahdis ettiğine göre Aiz b. Amr -ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabından idi- Ubeydullah b. Ziyad'ın yanına girdi ve: Yavrucuğum şüphesiz ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Gerçek şu ki çobanların en şerlisi kötü davranandır. Sakın onlardan olmayasın."* Ziyad ona: Otur, sen ancak Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabının kepeğindensin, dedi. Aiz bunun üzerine: Onların kepeği var mı idi ki? Şüphesiz kepek onlardan sonra oldu ve onlardan başkalarında idi,, dedi.[345]

Şerh

"Sen ancak onların kepeğindensin" yani sen onların faziletlilerinden, âlimlerinden ve yüksek mertebe sahibi olanlarından değilsin. Aksine sen onların aşağı tabakasındansın. Kepek ise kabuk olan un kepeğinden istiaredir.

"Onların kepeği var mı idi ki?... ve başkalarında idi." Bu son derece açık, fasih ve her müslümanın boyun eğerek zorunda olduğu doğru sözlerdendir. Çünkü ashabı kiram (r.anhum)'un hepsi insanların seçkinleri, ümmetin efendileri, kendilerinden sonrakilerden daha faziletli idiler. Hepsi adildiler. Uyulacak insanlardı. Aralarında kepek yoktu. Şüphesiz karıştırıcılık onlardan sonra ortaya çıktı ve onlardan sonrakiler arasında kepek meydana geldi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Çobanların şerlisi kötü olandır."* dediklerine göre kasıt güttüğü sürüye haşin ve kaba davranan, o sürüyü sürerken meraya götürürken, ona yumuşak davranmayıp aksine bu hususi muamelesinde onları suya götürmesinde ve başka hususlarda onlara kötü davranan, kırıp geçiren ve kendilerine eziyet verecek ve kırıp dökecek şekilde birinin diğerini sıkıştırmasına sebep olandır.

345 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5059

٦/٥٩- بَاب غِلَظِ تَحْرِيمِ الْغُلُولِ

6/59- HAİNLİĞİN AĞIR HARAM OLDUĞU BABI

٤٧١١-١/٢٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَامَ فِينَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ فَذَكَرَ الْغُلُولَ فَعَظَّمَهُ وَعَظَّمَ أَمْرَهُ ثُمَّ قَالَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُغَاءٌ يَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمْحَمَةٌ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثُغَاءٌ يَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ نَفْسٌ لَهَا صِيَاحٌ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ تَخْفِقُ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رَقَبَتِهِ صَامِتٌ فَيَقُولُ يَا رَسُولَ اللهِ أَغِثْنِي فَأَقُولُ لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا قَدْ أَبْلَغْتُكَ

4711-24/1- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Ebu Hayyân'dan tahdis etti, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda ayağa kalktı ve hainlik etmeyi sözkonusu edip, onun oldukça büyük bir iş olduğunu, bunu yapmanın da çok büyük bir vebal olduğunu sözkonusu ettikten sonra şunları buyurdu: *"Kıyamet gününde herhangi birinizin boynu üzerinde böğüren bir deve ile gelip de: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kurtar derken sakın görmeyeyim. O zaman ben ona: Benim sana yapabilecek bir şeyim yok. Ben tebliğ ettim diyeceğim.*

Sizden birinizin kıyamet gününde boynu üzerinde kişneyen bir at ile geldiğini ve: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kurtar, dediğini görmeyeyin. Ben ona: Sana hiçbir şey yapamam. Ben sana tebliğ ettim diyeceğim.

Sakın sizden birinizi kıyamet gününde boynunda melemesi olan bir koyun ile geldiğini, ey Allah'ın Rasûlü, beni kurtar, dediğini görmeyeyim. Ben:

Sana hiçbir şey yapamam. Sana tebliğ ettim diyeceğim. Sakın sizden birinizin kıyamet gününde boynu üzerinde feryad edip bağıran bir can ile gelip: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kurtar, dediğini görmeyeyim. Ben de: Sana hiçbir şey yapamam. Ben sana tebliğ ettim diyeceğim.

Sakın sizden birinizi kıyamet gününde boynu üzerinde dalgalanan bez parçaları ile gelip de: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kurtar, dediğini görmeyeyim. Ben: Sana hiçbir şey yapamam. Sana tebliğ ettim diyeceğim.

Sakın kıyamet gününde birinizin boynu üzerinde altın ve gümüş bulunduğu halde gelip de: Ey Allah'ın Rasûlü! Beni kurtar, dediğini görmeyeyim. O zaman: Ben sana bir şey yapamam, sana tebliğ ettim diyeceğim."[346]

٤٧١٢-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ أَبِي حَيَّانَ وَعُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ جَمِيعًا عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ بِمِثْلِ حَدِيثِ إِسْمَعِيلَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ

4712-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdurrahim b. Süleyman Ebu Hayyan'dan tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir Ebu Hayyan ve Umare b. el-Ka'ka'dan tahdis etti. Hepsi Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den İsmail'in Ebu Hayyan'dan diye naklettiği hadisin aynısını rivayet etti.[347]

٤٧١٣-٢٥/٣- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ صَخْرٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْغُلُولَ فَعَظَّمَهُ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ قَالَ حَمَّادٌ ثُمَّ سَمِعْتُ يَحْيَى بَعْدَ ذَلِكَ يُحَدِّثُهُ فَحَدَّثَنَا بِنَحْوِ مَا حَدَّثَنَا عَنْهُ أَيُّوبُ

4713-25/3- Bana Ahmed b. Said b. Sahr ed-Dârimî de tahdis etti, bize Süleyman b. Harb tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- Eyyub'dan tahdis etti, o Yahya b. Said'den, o Ebu Zür'a b. Amr b. Cerir'den o Ebu

---

346 Buhari, 3073; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14931

347 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadisinin kaynakları 4711 numaralı hadisin kaynakları ile aynıdır. Zuheyr b. Harb'ın hadisini yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14913

Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hainlik etmeyi (gululu) söz konusu etti ve onun ne kadar büyük olduğunu anlattı, deyip hadisin geri kalan kısmını rivayet etti. Hammâd, dedi ki: Bundan sonra Yahya'yı yine bu hadisi tahdis ederken dinledim. Bize Eyyub'un ondan tahdis ettiğine yakın olarak tahdis etti.[348]

٤٧١٤-.../٤- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ خِرَاشٍ حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدِ بْنِ حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

4714-.../4- Bana Ahmed b. el-Hasan b. Hiraş da tahdis etti, bize Ebu Ma'mer tahdis etti, bize Abdulvâris tahdis etti, bize Eyyub, Yahya b. Said b. Hayyan'dan tahdis etti, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onların hadislerine yakın olarak rivayet etti.[349]

Şerh

(4711-4714 numaralı hadisler)

(4711) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hainliği (gululu) sözkonusu etti. Onun çok büyük bir iş olduğunu ve onun vebalinin de büyüklüğünü sözkonusu etti." Bu buyruk gululun ağır bir şekilde haram kılındığını açıkça ifade etmektedir. Gululun asıl anlamı kayıtsız ve şartsız olarak hainlik etmektir. Sonra çoğunlukla özel olarak ganimet hususunda hainlik etmek hakkında kullanılmaya başlandı. Neftavey, dedi ki: Buna bu adın veriliş sebebi ellerin ondan mağlul olması yani alıkonulmuş olmasıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kıyamet gününde birinizin boynu üzerinde böğürmesi olan bir deve ile geldiğini görmeyeyim."* Burada "ulfiyenne: sakın görmeyeyim" fiilini hemze ötreli ve fe kesreli olarak zaptetmiş bulunuyoruz. Yani sizden herhangi birinizi bu halde görmeyeyim. Bu da şu demektir: Sizi bu halde görmeme sebep teşkil edecek bir ameli işlediğinizi görmeyeyim.

Kadı Iyâz, dedi ki: el-Uzrî'nin rivayetinde bu kelime hemze ve kaf harfi fethalı olarak: "lâ elkayenne: karşılaşmayayım" diye kaydetmiştir. Bunun da önceki gibi açıklanabilir bir tarafı vardır. Ama meşhur olan birincisidir.

348 4711 numaralı hadisin kaynakları
349 4711 numaralı hadisin kaynakları

Ruğa (sonu medli olarak) devenin çıkardığı sestir (böğürme). Her bir varlıktan sonra onun sesi ile ilgili lafız da böyle bir nitelendirmedir. Sâmit ise altın ve gümüş demektir.

"Allah'a karşı sana bir şey yapamam" buyruğu ile ilgili olarak Kadı Iyâz şunları söylemektedir: Yani günahlarının bağışlanması ve sana şefaat edilmesi ancak yüce Allah'ın izni ile olur. (Kadı Iyâz devamla, dedi ki: bu emre aykırı hareket etmesi sebebi ile ona gazap olmak üzere ilk görülecek haldir. Bundan sonra ise daha önce İman Kitabı'nda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şefaatleri hususunda geçtiği gibi bütün muvahhidler hakkında şefaat edecektir. Bazı ilim adamları bu hadisi ticaret mallarının ve atların zekâtının vacip olduğuna delil göstermiş iseler de bu hadiste bunların hiçbirine delil yoktur. Çünkü bu hadis hainlik hakkında ve gasb yolu ile malları almak hususunda varid olmuştur. Zekât ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Müslümanlar da hainliğin (ganimetten çalmanın) ağır bir şekilde haram olduğu ve bunun büyük günahlardan olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Aynı zamanda hainlik ederek çaldığı bu şeyi geri vermekle yükümlü olduğunu da icma ile kabul etmişlerdir. Eğer ordu dağılıp her bir kişiye hakkını ulaştırmaya imkan kalmamışsa ilim adamlarının bu hususta görüş ayrılığı bulunmaktadır. Şafii ve bir grup ilim adamı bunu imama yahut da hakime -kaybolmuş diğer mallar gibi- teslim etmesi gerekir demişlerdir. İbn Mesud, İbn Abbas, Muaviye, Hasan, Zührî, Evzâî, Malik, Sevri, Leys, Ahmed ve cumhur ise beşte birini imama öder geri kalanını tasadduk eder demişlerdir.

Ganimetten çalan kimsenin cezasının ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İlim adamlarının cumhuru ile çeşitli bölgelerin imamları: İmamın uygun göreceği şekilde tazir edilir ama malı ve eşyası yakılmaz demişlerdir. Bu Malik, Şafii, Ebu Hanife ve ashab tabiin ve onlardan sonra gelenlerden sayılamayacak kadar çok kişinin görüşüdür. Mekhul, Hasan ve Evzâî ise yükü de eşyası da tamamen yakılır demişlerdir. Evzâî bundan silahı ve üzerindeki elbiseleri müstesnadır derken Hasan, hayvan ve Mushaf müstesnadır demiştir.

Bu kanaat sahipleri Abdullah b. Ömer'in eşyasının yakılması hakkındaki hadisini delil göstermişlerdir. Cumhur ise bu hadis zayıftır demiştir. Çünkü bu Salih b. Muhammed'in Sâlim'den diye naklettiği münferit rivayetlerdendir. O da zayıf birisidir demişlerdir. Tahavi, dedi ki: Bu hadis sahih olsa dahi cezaların mali olduğu zamanlar hakkında yorumlanır. Zekâtını vermeyen kimsenin kayıp develer ile hurma çalan kimsenin malının yarısının alınması gibi. Bütün bu hükümler ise nesh edilmiştir. Allah en iyi bilendir.

٧/٦- بَاب تَحْرِيمِ هَدَايَا الْعُمَّالِ

7/6- MEMURLARA VERİLEN HEDİYELERİN HARAM KILINMASI BABI

٤٧١٥-٢٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ اسْتَعْمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنْ الْأَسْدِ يُقَالُ لَهُ ابْنُ اللُّتْبِيَّةِ قَالَ عَمْرٌو وَابْنُ أَبِي عُمَرَ عَلَى الصَّدَقَةِ فَلَمَّا قَدِمَ قَالَ هَذَا لَكُمْ وَهَذَا لِي أُهْدِيَ لِي قَالَ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ مَا بَالُ عَامِلٍ أَبْعَثُهُ فَيَقُولُ هَذَا لَكُمْ وَهَذَا أُهْدِيَ لِي أَفَلَا قَعَدَ فِي بَيْتِ أَبِيهِ أَوْ فِي بَيْتِ أُمِّهِ حَتَّى يَنْظُرَ أَيُهْدَى إِلَيْهِ أَمْ لَا وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَنَالُ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْهَا شَيْئًا إِلَّا جَاءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ عَلَى عُنُقِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُغَاءٌ أَوْ بَقَرَةٌ لَهَا خُوَارٌ أَوْ شَاةٌ تَيْعِرُ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رَأَيْنَا عُفْرَتَيْ إِبْطَيْهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ مَرَّتَيْنِ

4715-26/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve İbn Ebu Ömer -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne Zührî'den tahdis etti, o Urve'den, o Ebu Umeyd es-Saidi'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbnu'l-Lütbiyye diye anılan Esdlilerden bir adamı memur olarak -Amr ve İbn Ebu Ömer sadaka üzerine (zekât toplamak üzere)- görevlendirdi. Adam görevden dönünce: Bu sizin bu da benim, bana hediye olarak verildi, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minbere çıktı. Allah'a hamd ve senada bulundu ve: *"Bir zekât toplama memuruna ne oluyor ki ben onu gönderiyorum o: Bu sizin bu da bana hediye edildi diyor. O halde neden babasının yahut annesinin evinde oturmadı da kendisine hediye verilip verilmeyeceğine bakmadı. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki sizden herhangi bir kimse ondan (zekâttan hak etmediği) herhangi bir şey eline geçirecek olursa, mutlaka onu ya böğürmesi olan bir deve ya böğürmesi bir inek ya da meleyen bir koyun olduğu halde boynu üzerinde taşıyarak getirecektir."* Sonra koltuk altlarının beyazı tarafımızdan görülünceye kadar ellerini kaldırdı ve arkasından iki defa: *"Tebliğ ettim mi Allah'ım"* buyurdu.[350]

350 Buhari, 925 -muhtasar olarak-, 1500 -muhtasar olarak-, 2597, 6636, 6979, 7174, 7197; Ebu Davud, 2946; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11895

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbnu'l-Lütbiyye denilen Esdlilerden bir adamı memur tayin etti." Esd sin harfi sakindir. Ona Ezdişenuelilerden anlamında "el-Ezdi" de denilir. Bunlara hem Ezd hem Esd denilir. Müslim bunu ikinci rivayetinde (ezd olarak) zikretmiş bulunmaktadır.

"Lütbiyye" ise lam harfi ötreli te harfi sakindir. Te harfini fethalı olarak (lütebiyye) diye okuyanlar da vardır. İlim adamları bu bir hatadır demişlerdir. Kimileri de her ikisini de fethalı olarak (letebiyye) diye söyler. Nitekim Müslim'de bundan sonra zikredilecek Ebu Kureyb rivayetinde böyledir. Yine ilim adamları bu da bir hatadır demişlerdir. Doğrusu ise bildik bir kabile olan Lütb oğullarına nisbet ile te harfi sakin olarak (Lütbiyye) denilmesidir. Burada sözü edilen İbnu'l-Lütbiyye'nin adı ise Abdullah'dır.

Bu hadis-i şerifde memurların aldıkları hediyelerin haram ve gulul (hainlik, hırsızlık) olduğu beyan edilmektedir. Çünkü bu kişi görevinde ve güvenilirliğinde hainlik etmiştir. Bundan ötürü hadis-i şerifde onun kıyamet günündeki cezası ve kendisine verilen hediyeyi taşıması da ganimetten çalan kimse hakkında zikrettiği şekilde sözkonusu etmiştir.

Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) aynı hadiste ona verilen hediyenin haram kılınış sebebini de beyan etmiş bulunmaktadır. Bunun memur olmayan kimselere verilen hediyeden farklı olarak memurluk makam ve yetkisi sebebi ile verilmiş olduğunu açıklamıştır. Bunun dışındaki hallerde hediyeleşmek ise müstehaptır. Daha önce amilin (memurun) ve benzerlerinin hediye adı altında aldıklarının hükmü ve böyle bir hediyeyi verene geri vereceği eğer buna imkanı olmaz ise beytülmale onu teslim edeceği açıklanmış idi.

"Yahut meleyen bir koyun" kaydedilen fiilin mastarı olan "year" koyunun çıkardığı sese denilir.

"Sonra koltuk altlarının beyazları tarafımızdan görününceye kadar ellerini kaldırdı." Asmai ve başkaları koltuk altlarının ufrası (beyazı) parlak olmayan aksine bir tür toprak rengini andıran bir beyazlıktır. Bu ise yerin yüzü anlamında kullanılan "aferun ard" den alınmıştır.

٤٧١٦-.../٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ اسْتَعْمَلَ النَّبِيُّ ﷺ ابْنَ اللُّتْبِيَّةِ رَجُلًا مِنْ الْأَزْدِ عَلَى الصَّدَقَةِ فَجَاءَ بِالْمَالِ فَدَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ

ﷺ فَقَالَ هَذَا مَالُكُمْ وَهَذِهِ هَدِيَّةٌ أُهْدِيَتْ لِي فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ أَفَلَا قَعَدْتَ فِي بَيْتِ أَبِيكَ وَأُمِّكَ فَتَنْظُرَ أَيُهْدَى إِلَيْكَ أَمْ لَا ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ خَطِيبًا ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ سُفْيَانَ

4716-.../2- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd tahdis edip, dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Urve'den o Ebu Humeyd es-Saidi'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ezd'lilerden bir adam olan İbnu'l Lütbiyye'yi sadaka üzerine memur tayin etti. O da malı getirip Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ödedi ve: Bu sizin malınız bu da bana verilen bir hediyedir, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"O halde neden babanın ve annenin evinde oturmadın da bir baksaydın sana hediye verilir miydi verilmez miydi?"* buyurdu sonra da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hutbe vermek üzere ayağa kalktı. Sonra da hadisi Süfyan'ın hadisine yakın zikretti.[351]

٤٧١٧-٢٧/٣- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ اسْتَعْمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنَ الْأَزْدِ عَلَى صَدَقَاتِ بَنِي سُلَيْمٍ يُدْعَى ابْنَ الْأُتْبِيَّةِ فَلَمَّا جَاءَ حَاسَبَهُ قَالَ هَذَا مَالُكُمْ وَهَذَا هَدِيَّةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَهَلَّا جَلَسْتَ فِي بَيْتِ أَبِيكَ وَأُمِّكَ حَتَّى تَأْتِيَكَ هَدِيَّتُكَ إِنْ كُنْتَ صَادِقًا ثُمَّ خَطَبَنَا فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّي أَسْتَعْمِلُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ عَلَى الْعَمَلِ مِمَّا وَلَّانِي اللَّهُ فَيَأْتِي فَيَقُولُ هَذَا مَالُكُمْ وَهَذَا هَدِيَّةٌ أُهْدِيَتْ لِي أَفَلَا جَلَسَ فِي بَيْتِ أَبِيهِ وَأُمِّهِ حَتَّى تَأْتِيَهُ هَدِيَّتُهُ إِنْ كَانَ صَادِقًا وَاللَّهِ لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنْهَا شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ إِلَّا لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى يَحْمِلُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلَأَعْرِفَنَّ أَحَدًا مِنْكُمْ لَقِيَ اللَّهَ يَحْمِلُ بَعِيرًا لَهُ رُغَاءٌ أَوْ بَقَرَةً لَهَا خُوَارٌ أَوْ شَاةً تَيْعَرُ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رُئِيَ بَيَاضُ إِبْطَيْهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ بَصُرَ عَيْنِي وَسَمِعَ أُذُنِي

4717-27/3- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, bize Hişam, babasından tahdis etti, o Ebu Humeyd es-Saidi'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbnu'l-Lutbiyye diye çağırılan Ezdlilerden bir adamı Süleymoğullarının zekâtları üzerine (onları toplamak için) memur tayin etti. Adam dönünce onunla hesaplaştı. Adam: Bu sizin malınız, bu da hediyedir, dedi.

351 4715 numaralı hadisin kaynakları

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer doğru söylüyorsan neden hediyenin sana gelip gelmeyeceğini görmen için babanın ve annenin evinde oturmadın ki"* buyurdu.

Sonra kalkıp bize hutbe verdi. Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu: *"İmdi ben sizden bir adamı Allah'ın benim yetkime verdiği bir iş üzerine memur tayin ediyorum da o herif bu sizin malınız bu da bana verilen bir hediyedir diyor. Eğer doğru söylüyorsa neden hediyesinin kendisine gelip gelmeyeceğini görmek üzere babasının ve annesinin evinde oturmadı. Sizden herhangi bir kimse ondan (zekâttan) hakkı olmayan bir şey alacak olursa mutlaka yüce Allah'ın karşısına kıyamet gününde onu taşıyarak çıkacaktır. Andolsun ben aranızdan böğürmesi olan bir deveyi yahut böğürmesi olan bir ineği ya da meleyen bir koyunu taşıyarak Allah'ın huzuruna çıkan kimseyi tanıyacağım."* Sonra koltuk altlarının beyazı görününceye kadar ellerini kaldırıp: *"Allah'ım tebliğ ettim mi"* buyurdu. (Bunu) gözüm gördü, kulağım işitti.[352]

Şerh

"Gelince onunla hesaplaştı." Buradan teslim aldıklarının ve yaptıkları harcamaların bilinmesi için memurlarla hesaplaşılacağı hükmü anlaşılmaktadır.

"Sizden bir deve taşıyarak... Allah'ın huzuruna çıkan kimseyi tanıyacağım" Burada *"tanıyacağım"* anlamındaki fiil bazı nüshalarda "learifenne" diye kaydedilmiştir. Bazı nüshalarda ise nefi edatı ile "laarifenne" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu daha meşhurdur. Birincisi ise Müslim Sahihi'nin ravilerinin çoğunlukla kaydettiği rivayettir.

"(Bunu) gözüm gördü kulağım işitti." Yani ben bu sözü kesin olarak biliyorum. Bu sözü söylediği zaman Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gözlerim gördü, kulaklarım da onu işitti. Bu sebeple benim bunu bilmemde hiçbir şüphe yoktur.

٤٧١٨-٤/٢٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ عَبْدَةَ وَابْنِ نُمَيْرٍ فَلَمَّا جَاءَ حَاسَبَهُ كَمَا قَالَ أَبُو أُسَامَةَ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ تَعْلَمُنَّ وَاللهِ وَالَّذِي نَفْسِي

352 4715 numaralı hadisin kaynakları

بِيَدِهِ لَا يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مِنْهَا شَيْئًا وَزَادَ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ قَالَ بَصُرَ عَيْنِي وَسَمِعَ أُذُنَايَ وَسَلُوا زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ فَإِنَّهُ كَانَ حَاضِرًا مَعِي

4718-28/4- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti. Bize Abde, İbn Numeyr ve Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdurrahim b. Süleyman tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, hepsi Hişam'dan bu isnad ile rivayet etti.

Abde ve İbn Numeyr'in hadisinde şöyledir: Gelince -Ebu Üsâme'nin, dediği gibi- onunla hesaplaştı. Ama İbn Numeyr'in hadisinde şu şekildedir: *"Allah'a yemin ederim ki kesinlikle biliyorsunuz nefsim elinde olana yemin ederim ki sizden biriniz ondan bir şey alırsa..."*

Süfyan da hadisinde: "Gözüm gördü, kulaklarım işitti, Zeyd b. Sabit'e de sorunuz. O da benimle birlikte idi." Sözlerini eklemiştir.[353]

Şerh

"Allah'a yemin olsun ki nefsim elinde olana yemin ederim ki" burada yüce Allah'ın iki ya da daha fazla ismini anarak yeminin tekid edilebileceği hükmü anlaşılmaktadır.

"Zeyd b. Sabit'e de sorun, çünkü o benimle beraber idi." Burada da ravinin ve bir söz söyleyen bir kimsenin kendisine muvafakat edecek birisinin sözünü delil göstermesi sözkonusudur. Böylelikle bunun, dinleyende daha etkili olması ve bundan yana daha ileri derecede emin olması istenir.

٤٧١٩-٢٩/٥- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ذَكْوَانَ وَهُوَ أَبُو الزِّنَادِ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى الصَّدَقَةِ فَجَاءَ بِسَوَادٍ كَثِيرٍ فَجَعَلَ يَقُولُ هَذَا لَكُمْ وَهَذَا أُهْدِيَ إِلَيَّ فَذَكَرَ نَحْوَهُ قَالَ عُرْوَةُ فَقُلْتُ لِأَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أَسَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مِنْ فِيهِ إِلَى أُذُنِي

4719-29/5- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir, Şeybâni'den haber verdi, o Abdullah b. Zekvân'dan -ki o Ebu Zinad'dır- o Urve b. ez-Zubeyr'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adamı zekât toplamak üzere memur tayin etti. O da pek çok şeyler

353 4715 numaralı hadisin kaynakları

getirdi. Bu adam: Bu sizindir, bu da bana hediye edilendir demeye koyuldu ve hadisi buna yakın olarak zikretti.

Urve, dedi ki: Ebu Humeyd es-Saidi'ye: Sen bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittin mi, dedim. O: Ağzından kulağıma diye cevap verdi.[354]

Şerh

"Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti... ağzından kulağıma, dedi." Nüshaların çoğunluğunda bu şekilde Urve'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ..." şeklinde olup Ebu Umeyd'i sözkonusu etmemiştir. Burada Kadı Iyâz da cumhurun rivayeti olarak böylece nakletmiştir. Bir çok nüshada da Urve b. ez-Zubeyr'den o Ebu Humeyd'den diye kaydedilmiştir. Bu da gayet açıktır. Birincisi de aynı şekilde muttasıldır. Çünkü "Urve, dedi ki: Ebu Humeyd'e: Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den duydun mu, dedi., o: Ağzından kulaklarıma, dedi." denilmektedir. Bu da Urve'nin bu hadisi Ebu Humeyd'den işitmiş olduğunun açıkça bir ifadesidir. Böylelikle hadis muttasıl olmaktadır. Bununla birlikte hadis bundan önce geçen çok sayıdaki rivayet yolları sebebi ile de muttasıldır.

"Pek çok şey (sevâd) getirdi." Yani pek çok eşya ve hayvan ve benzeri gözle görülen pek çok şeyler getirdi. Sevâd, Arapçada her bir varlık ve kişi hakkında kullanılır.

٤٧٢٠-٣٠/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ عَدِيِّ بْنِ عَمِيرَةَ الْكِنْدِيِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ مَنِ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ أَسْوَدُ مِنَ الْأَنْصَارِ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ اقْبَلْ عَنِّي عَمَلَكَ قَالَ وَمَا لَكَ قَالَ سَمِعْتُكَ تَقُولُ كَذَا وَكَذَا قَالَ وَأَنَا أَقُولُهُ الْآنَ مَنِ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَجِئْ بِقَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ فَمَا أُوتِيَ مِنْهُ أَخَذَ وَمَا نُهِيَ عَنْهُ انْتَهَى

4720-30/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Veki' b. el-Cerrah tahdis etti, bize İsmail b. Ebu Halid, Kays b. Ebu Hazim'den tahdis etti, o Adiyy b. Amîra el-Kindi'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah

354 4715 numaralı hadisin kaynakları

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Sizden kimi bir işin başına memur görevlendirecek olsak, o da bizden bir iğne ve daha fazlasını gizleyecek olursa bu, kıyamet gününde beraberinde getireceği bir hainlik olur"* buyurdu.

(Adiyy), dedi ki: Bunun üzerine ensardan siyah tenli bir adam -onu görür gibiyim- huzurunda ayağa kalkarak: Ey Allah'ın Rasûlü! Bana verdiğin görevini geri almayı kabul buyur, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Neyin var"* buyurunca o: Senin şöyle şöyle buyurduğunu dinledim, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İşte şimdi aynısını söylüyorum. Sizden her kimi bir işe memur tayin etsek azı ile çoğu ile onu getirsin. Ondan kendisine verileni alır, ondan alıkonulana da ilişmez"* buyurdu.[355]

Şerh

"Adiy b. Amîra" ayn harfi fethalıdır. Kadı Iyâz, dedi ki: Erkeklerden adı ayn harfi ötreli olarak Umeyra olan bir kimse bilinmemektedir. Hepsi fethalı (Amîra şeklinde)dir. Ama Nesai'de her ikisi de geçmektedir.

٤٧٢١-.../٧- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ

4721-.../4- Bunu bize Muhammed b. Abdulaziz b. Numeyr de tahdis etti, bize babam ve Muhammed b. Bişr tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Ebu Üsâme tahdis etti, (hepsi), dediler ki: Bize İsmail bu isnad ile aynısını tahdis etti.[356]

٤٧٢٢-.../٨- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ أَخْبَرَنَا قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ عَمِيرَةَ الْكِنْدِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ

4722-.../8- Bunu bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti, bize el-Fadl b. Musa haber verdi, bize İsmail b. Ebu Halid tahdis etti, bize Kays b. Hâzim haber verip, dedi ki: Adiy b. Amîra el-Kindi'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim (deyip) onların hadisini aynen rivayet etti.[357]

355 Ebu Davud, 3581; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9880
356 4720 numaralı hadisin kaynakları
357 4720 numaralı hadisin kaynakları

٦١/٨- بَاب وُجُوبِ طَاعَةِ الْأُمَرَاءِ فِي غَيْرِ مَعْصِيَةٍ وَتَحْرِيمِهَا فِي الْمَعْصِيَةِ

8/61- MASİYET DIŞINDAKİ HUSUSLARDA UMERAYA İTAAT ETMENİN VACİB OLUP MASİYETTE HARAM OLDUĞU BABI

٤٧٢٣-٣١/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ قَالَا حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ نَزَلَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فِي عَبْدِ اللهِ بْنِ حُذَافَةَ بْنِ قَيْسِ بْنِ عَدِيٍّ السَّهْمِيِّ بَعَثَهُ النَّبِيُّ ﷺ فِي سَرِيَّةٍ أَخْبَرَنِيهِ يَعْلَى بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ

4723-31/1- Bana Zuheyr b. Harb ve Harun b. Abdullah da tahdis edip, dedi ki: Bize Haccac b. Muhammed tahdis edip, dedi ki: İbn Cureyc, dedi ki: Abdullah b. Huzafe b. Kays b. Adiy es-Sem'i hakkında *"ey iman edenler! Allah'a itaat edin Rasule de itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de"* buyruğu nazil oldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bir seriyye başında göndermişti. Bunu Ya'lâ b. Müslim, Said b. Cübeyr'den o İbn Abbas'dan haber verdi.[358]

Şerh

Bütün ilim adamları masiyet olmayan hususlarda emir sahiplerine itaat etmenin vacip, masiyet hususunda ise haram olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Bu hususta Kadı Iyâz ve başkaları icma bulunduğunu nakletmişlerdir.

"Abdullah b. Huzafe hakkında: *"Allah'a itaat edin, Rasule de itaat edin ve sizden olan emir sahiplerine de"* buyruğu nazil oldu" kendisi o seriyyenin (askeri birliğin) komutanı idi. İlim adamları der ki: Ulul emr (emir sahipleri) nden kasıt, yüce Allah'ın kendilerine itaat edilmesini vacip kıldığı yöneticiler ve amirler (kumandanlar)dır. Müfessir, fukaha ve başkalarından oluşan selef ve halefin büyük çoğunluğunun görüşü budur. Bunların ilim adamları oldukları, hem ilim adamları hem amirlerin oldukları da söylenmiştir. Özel olarak sadece ashabı kiramdır diyenlerin bu görüşleri ise bir hatadır.

٤٧٢٤-٣٢/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ وَمَنْ يَعْصِنِي فَقَدْ عَصَى اللهَ وَمَنْ يُطِعْ الْأَمِيرَ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي

358 Buhari, 4584; Ebu Davud, 2624; Tirmizi, 1762; Nesai, 4205; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5651

4724-32/2- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Muğire b. Abdurrahman el-Hizami, Ebu Zinad'dan haber verdi, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden Allah'a isyan etmiş olur. Emire itaat eden bana itaat etmiş olur. Emire karşı gelen bana da karşı gelmiş olur"* buyurduğunu rivayet etti.[359]

Şerh

"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur..." Masiyet hakkında da aynı şeyi söylemiş bulunmaktadır. Çünkü yüce Allah Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e itaati emretmiş, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de emire itaat edilmesini emir buyurmuştur. Böylelikle itaat (müteselsilen) gerekli olmuştur.

٤٧٢٥-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ وَمَنْ يَعْصِ الْأَمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي

4725-.../3- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İbn Uyeyne Ebu Zinad'dan bu isnad ile tahdis etmekle birlikte "emire karşı gelen bana da karşı gelmiş olur" ibaresini zikretti.[360]

٤٧٢٦-٣٣/٤- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَمَنْ أَطَاعَ أَمِيرِي فَقَدْ أَطَاعَنِي وَمَنْ عَصَى أَمِيرِي فَقَدْ عَصَانِي

4726-33/4- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi (İbn Şihâb) ona haber vererek, dedi ki: Bize Ebu Seleme b. Abdurrahman, Ebu Hureyre'den tahdis etti, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Bana itaat eden Allah'a itaat etmiş olur. Bana isyan eden Allah'a isyan etmiş olur. Benim emirime itaat eden bana itaat etmiş olur, benim emirime karşı gelen bana karşı gelmiş olur"* buyurmuştur.[361]

---

359 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13895
360 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13676
361 Buhari, 7137; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15319

٤٧٢٧-.../٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ زِيَادٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ سَوَاءً

4727-.../5- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Mekkî b. İbrahim tahdis etti, bize İbn Cureyc Ziyad'dan tahdis etti, o İbn Şihâb'dan rivayet ettiğine göre Ebu Seleme b. Abdurrahman kendisine Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlediğini haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip hadisi aynen rivayet etti.[362]

٤٧٢٨-.../٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ عَنْ أَبِي عَلْقَمَةَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ مِنْ فِيهِ إِلَى فِيَّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ح وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَعْلَى بْنِ عَطَاءٍ سَمِعَ أَبَا عَلْقَمَةَ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

4728-.../6- Bana Ebu Kamil el-Cahderî de tahdis etti, bize Ebu Avâne, Ya'lâ b. Ata'tan tahdis etti, o Ebu Alkame'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre bana ağzından ağzıma olmak üzere tahdis edip, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i dinledim. (H). Bana Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, (Muâzla birlikte) ikisi, dedi ki: Bize Şu'be, Ya'lâ b. Ata'dan tahdis ettiğine göre o Ebu Alkame'yi dinledi. Ebu Hureyre de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onların hadislerine yakın olarak buyurduğunu rivayet etti.[363]

٤٧٢٩-.../٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ

4729-.../7- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmâm b. Münebbih'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den öncekilerin hadisini aynen rivayet etti.[364]

362 Nesai, 4204; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15138
363 Nesai, 5524; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15449
364 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu"-Eşrâf, 14778

٤٧٣٠-٣٤/٨- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ حَيْوَةَ أَنَّ أَبَا يُونُسَ مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِذَلِكَ وَقَالَ مَنْ أَطَاعَ الْأَمِيرَ وَلَمْ يَقُلْ أَمِيرِي وَكَذَلِكَ فِي حَدِيثِ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

4730-34/8- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb'in Hayve'den haber verdiğine göre Ebu Hureyre'nin azadlısı Ebu Yunus kendisine tahdis edip, dedi ki: Ebu Hureyre'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bunu rivayet ederken dinledim. Ayrıca: "Emire itaat eden" dedi. ama "emirime" demedi. Hemmâm'ın Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadiste de böyledir.[365]

٤٧٣١-٣٥/٩- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ يَعْقُوبَ قَالَ سَعِيدٌ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْكَ السَّمْعَ وَالطَّاعَةَ فِي عُسْرِكَ وَيُسْرِكَ وَمَنْشَطِكَ وَمَكْرَهِكَ وَأَثَرَةٍ عَلَيْكَ

4731-35/9- Bize Said b. Mansur ve Kuteybe b. Said de tahdis etti, ikisi Yakub'dan rivayet etti. Said, dedi ki: Bize Yakub b. Abdurrahman Ebu Hazim'den tahdis etti, o Ebu Salih es-Semmâm'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zorluk halinde de kolaylık halinde de hoşuna giden hususlarda da gitmeyen hususlarda da başkalarının sana tercih edilmesi halinde de dinleyip itaat etmek senin görevindir"* buyurdu.[366]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Zorluk halinde de kolaylık halinde de... dinleyip itaat etmek görevindir."* İlim adamları der ki: Bu nefislerin hoşuna gitmeyip ağır gelen hususlarda da böyle olmayan hususlarda da masiyet olmaması halinde yöneticilere itaatin vacip olması demektir. Eğer masiyete itaat sözkonusu ise o taktirde dinleyip itaat etmek yükümlülüğü yoktur. Nitekim diğer hadislerde bu husus açıkça ifade edilmiştir. O halde yöneticilere itaatin vücubunu ortaya koyan bu mutlak hadisler masiyette dinleyip itaat etmenin sözkonusu olmadığını açıkça ifade eden diğer hadislere uygun bir şekilde hamledilerek anlaşılır.

365 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15470
366 Nesai, 4166; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12330

"Esere: başkalarını tercih etmek" hemze ve se harfleri fethalı söylenir. Hemze ötreli se sakin (üsre) hemze kesreli se sakin (isre) olmak üzere üç söyleyişi vardır. Bunları el-Meşarik'de ve başka yerlerde nakletmiş bulunmaktadır. Bu ise dünya işlerinde başkalarının size tercih edilmesi ve özel olarak tekellerine alınmasıdır. Yani umera dünyalığı kendi tekellerine alıp onların elindeki haklarınızı size ulaştırmasalar dahi dinleyip itaat ediniz.

Bütün durumlarda dinleyip itaat etmeye teşvik hakkındaki bu hadislerin bu emri ihtiva etmelerinin sebebi Müslümanların sözbirliğinin sağlanmasıdır. Çünkü ihtilaf onların din ve dünya hallerinin bozuluşuna bir sebeptir.

٤٧٣٢-٣٦/١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ إِنَّ خَلِيلِي أَوْصَانِي أَنْ أَسْمَعَ وَأُطِيعَ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا مُجَدَّعَ الْأَطْرَافِ

4732-36/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Abdullah b. Berrad el-Eşari ve Ebu Kureyb de tahdis edip, dedi ki: Bize İbn İdris Şu'be'den tahdis etti, o Ebu İmran'dan, o Abdullah es-Sâmit'den, o Ebu Zer'den: "Benim can dostum bana kol ve bacakları kesik bir köleye dahi olsa dinleyip itaat etmemi tavsiye buyurdu" dedi.[367]

Şerh

"Benim can dostum... tavsiye etti." Kol ve bacakları kesik köle ile kastedilen en değersiz olan bir köledir. Yani bana emiri dinleyip itaat etmemi neseb itibari ile aşağılık dahi olsa hatta kol ve bacakları kesik siyah bir köle dahi olsa ona itaat etmek icap eder. İmamlardan herhangi bir kimsenin yahut da sahip olduğu güç ile ve ona uyanlar ile birlikte galip gelerek ülkeyi ele geçirmesi halinde kölenin emirliği düşünülse dahi başkasını seçip tercih etmek imkanı varken baştan itibaren ona velayet akdinde bulunulması caiz değildir. Aksine hür olmak bu akit için bir şarttır.

٤٧٣٣-.../١١- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَا فِي الْحَدِيثِ عَبْدًا حَبَشِيًّا مُجَدَّعَ الْأَطْرَافِ

367 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11956

4733-.../11- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bize İshak da tahdis etti, bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi, hepsi Şu'be'den, o Ebu İmran'dan bu isnad ile rivayet etti. Ama ikisi (Muhammed ile Ebu İmran) hadiste: Kol ve bacakları kesik Habeşli bir köle, dediler.[368]

٤٧٤٣-.../١٢- وَحَدَّثَنَاه عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ كَمَا قَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ عَبْدًا مُجَدَّعَ الْأَطْرَافِ

4734-.../12- Bunu bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İmran'dan bu isnad ile İbn İdris'in, dediği gibi "kol ve bacakları kesik bir köle" dedi.[369]

٤٧٣٥-١٣/٣٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ سَمِعْتُ جَدَّتِي تُحَدِّثُ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهُوَ يَقُولُ وَلَوْ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا

4735-37/13- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şube, Yahya b. Husayn'dan şöyle dediğini tahdis etti: Ninemi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Vedâ haccında hutbe verirken şöyle buyurduğunu dinlediğini tahdis ederken dinledim: *"Başınıza sizi Allah'ın kitabı gereğince yöneten bir köle dahi âmir tayin edilecek olursa onu dinleyip itaat ediniz."*[370]

٤٧٣٦-.../١٤- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ عَبْدًا حَبَشِيًّا

4736-.../14- Bunu bize İbn Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer ve Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den bu isnad ile tahdis etti ve: *"Habeşli bir köle"* dedi.[371]

٤٧٣٧-.../١٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ عَبْدًا حَبَشِيًّا مُجَدَّعًا

368 4732 numaralı hadisin kaynakları
369 4732 numaralı hadisin kaynakları
370 Nesai, 4203; İbn Mace, 2861; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18311
371 4735 numaralı hadisin kaynakları

4737-.../15- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' b. el-Cerrah Şu'be'den bu isnad ile tahdis etti ve: "Kol ve bacakları kesik Habeşli bir köle" dedi.[372]

٤٧٣٨-.../١٦- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ حَبَشِيًّا مُجَدَّعًا وَزَادَ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِمِنًى أَوْ بِعَرَفَاتٍ

4738-.../16- Bize Abdurrahman b. Bişr de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti ve: "Kol ve bacakları kesik Habeşli" ibabresini zikretmemekle birlikte: O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Mina yahut Arafat'da dinledi diye eklemiştir.[373]

٤٧٣٩-.../١٧- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ حُصَيْنٍ عَنْ جَدَّتِهِ أُمِّ الْحُصَيْنِ قَالَ سَمِعْتُهَا تَقُولُ حَجَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَجَّةَ الْوَدَاعِ قَالَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَوْلًا كَثِيرًا ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنْ أُمِّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ مُجَدَّعٌ حَسِبْتُهَا قَالَتْ أَسْوَدُ يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا

4739-.../17- Bana Seleme b. Şebir de tahdis etti, bize el-Hasan b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil, Zeyd b. Uneyse'den tahdis etti, o Yahya b. Husayn'dan o ninesi Um el-Husayn'den şöyle dediğini rivayet etti: Onu şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Vedâ haccında haccettim. (Ninesi), dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) pek çok şeyler söyledi. Sonra onu: *"Eğer başınıza el ve ayakları kesik bir köle âmir tayin edilse -zannederim o siyah da, dedi.- sizi Allah'ın kitabı gereğince yönettiği sürece onu dinleyip itaat ediniz"* buyururken dinledim.[374]

٤٧٤٠-٣٨/١٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَإِنْ أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ

372 4735 numaralı hadisin kaynakları
373 4735 numaralı hadisin kaynakları
374 4735 numaralı hadisin kaynakları

4740-38/18- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys, Ubeydullah'dan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Müslüman kimsenin sevdiği ve hoşlanmadığı hususlarda dinleyip itaat etmek görevidir. Ona masiyet ile emredilmesi müstesnadır. Şayet ona masiyet ile emredilecek olursa dinlemek de itaat etmek de yoktur."*[375]

٤٧٤١-.../١٩- وَحَدَّثَنَاه زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4741-.../19- Bunu bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis edip, dediler ki: Bize Yahya -ki o b. el-Kattan'dır- tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. İkisi Ubeydullah'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti.[376]

٤٧٤٢-٣٩/٢٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زُبَيْدٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَلِيٍّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ جَيْشًا وَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا فَأَوْقَدَ نَارًا وَقَالَ ادْخُلُوهَا فَأَرَادَ نَاسٌ أَنْ يَدْخُلُوهَا وَقَالَ الْآخَرُونَ إِنَّا قَدْ فَرَرْنَا مِنْهَا فَذُكِرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لِلَّذِينَ أَرَادُوا أَنْ يَدْخُلُوهَا لَوْ دَخَلْتُمُوهَا لَمْ تَزَالُوا فِيهَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَقَالَ لِلْآخَرِينَ قَوْلًا حَسَنًا وَقَالَ لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ

4742-39/20- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Zübeyd'den tahdis etti, o Sa'd b. Ubeyde'den o Ebu Abdurrahman'dan, o Ali (radıyallâhu anh)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ordu gönderip başlarına bir adamı komutan tayin etti. O bir ateş yaktı ve: İçine girin, dedi. Bazı kimseler içine girmek istediler. Diğerleri ise: Biz esasen ondan kaçtık, dediler. Sonra bu husus Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söylenince içine girmek isteyen

375 Tirmizi, 1707; İbn Mace, 2864; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8088

376 Zuheyr b. Harb'ın hadisini Buhari, 2955, 7144; Ebu Davud, 2626; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8150'de; İbn Numeyr'in hadisini yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7995

kimselere: *"Eğer içine girmiş olsaydınız kıyamet gününe kadar içinde kalmaya devam edecektiniz"* buyurdu. Diğerlerine de güzel sözler söyledi ve: *"Aziz ve celil Allah'a isyan hususunda itaat yoktur. İtaat ancak maruftadır"* buyurdu.[377]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ordu gönderdi... *itaat ancak maruftadır.*" Bu da masiyet olan bir hususta itaat olmayacağını, itaatin ancak maruf hususlarda olacağını ifade eden diğer hadislere uygundur. Bu komutanın yaptığı bu işten onları sınamayı kastettiği söylenmiştir. Mizahi seven birisi olduğu da söylenmiştir. Denildiğine göre bu kişi Abdullah b. Huzafe es-Semhi imiş. Ancak bu zayıf bir kanaattir. Çünkü bundan sonraki rivayette: Ensardan bir adam olduğu belirtilmektedir. Böylelikle bu ondan başka birisi olduğuna delildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer içine girmiş olsaydınız kıyamet gününe kadar içinde kalmaya devam ederdiniz."* Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vahiy ile bildiği hususlardan birisidir. Burada kıyamet günü kaydının sözkonusu edilmesi eğer içine girmiş olsalardı içinden çıkmayacaklardı mutlak rivayete kayıt getirmektedir.

٤٧٤٣-٤٠/٢١- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ وَتَقَارَبُوا فِي اللَّفْظِ قَالُوا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَسْمَعُوا لَهُ وَيُطِيعُوا فَأَغْضَبُوهُ فِي شَيْءٍ فَقَالَ اجْمَعُوا لِي حَطَبًا فَجَمَعُوا لَهُ ثُمَّ قَالَ أَوْقِدُوا نَارًا فَأَوْقَدُوا ثُمَّ قَالَ أَلَمْ يَأْمُرْكُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تَسْمَعُوا لِي وَتُطِيعُوا قَالُوا بَلَى قَالَ فَادْخُلُوهَا قَالَ فَنَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ فَقَالُوا إِنَّمَا فَرَرْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ النَّارِ فَكَانُوا كَذَلِكَ وَسَكَنَ غَضَبُهُ وَطُفِئَتِ النَّارُ فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ

4743-40/21- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr, Zuheyr b. Harb ve Ebu Said el-Eşecc -lafızları birbirine yakın olmak üzere- de tahdis edip, dediler ki: Bize Veki' tahdis etti, bize A'meş, Sa'd b. Ubeyde'den tahdis etti,

377 Buhari, 4340, 7145, 7257; Ebu Davud, 2625; Nesai, 4216; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10168

o Ebu Abdurrahman'dan, o Ali (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir seriyye gönderdi ve başlarına Ensar'dan bir adamı komutan tayin edip kendilerine onu dinleyip itaat etmelerini emir buyurdu. Bir hususta onu kızdırdılar. Bunun üzerine o: Benim için odun toplayın, dedi. Onlar da onun için odun topladılar. Sonra: Bir ateş yakın, dedi. Onlar da yaktı. Arkasından: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) size beni dinleyip bana itaat etmenizi emir buyurmadı mı, dedi. Onlar: Buyurdu, dediler. Komutanları: O halde içine girin, dedi. Biri diğerine baktı ve: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ateşten kaçıp gittik, dediler. Onlar bu halde iken kızgınlığı geçti, ateş de söndü. Geri döndüklerinde bu hususu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e zikredince O: *"Eğer içine girmiş olsalardı içinden çıkmayacaklardı. İtaat ancak maruftadır"* buyurdu.[378]

٤٧٤٤-.../٢٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4744-.../22- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize ve Veki' ve Ebu Muaviye, A'meş'den bu isnad ile ve buna yakın olarak hadisi rivayet etti.[379]

٤٧٤٥-٤١/٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَعُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ وَالْمَنْشَطِ وَالْمَكْرَهِ وَعَلَى أَثَرَةٍ عَلَيْنَا وَعَلَى أَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ وَعَلَى أَنْ نَقُولَ بِالْحَقِّ أَيْنَمَا كُنَّا لَا نَخَافُ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ

4745-41/23- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abdullah b. İdris, Yahya b. Said ve Ubeyd b. Ömer'den tahdis etti. O Ubâde b. el-Velid b. Ubâde'den, o babasından, o dedesinden şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile zorluk halinde kolaylık halinde, hoşumuza giden ve gitmeyen hususlarda, başkalarının bize tercih edilmesi halinde ve iş hususunda emir sahipleri ile çekişmemek, nerede olursak olalım Allah uğrunda hiçbir kınayanın kınamasından korkmaksızın nerede olursak olalım hakkı söylemek üzere beyatleştik.[380]

378 4742 numaralı hadisin kaynakları

379 4742 numaralı hadisin kaynakları

380 Buhari, 7199, 7200; Nesai, 4160, 4161, 4162, 4163, 4164, 4165; İbn Mace, 2866; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5118

٤٧٤٦-.../٢٤- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ يَعْنِي ابْنَ إِدْرِيسَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَجْلَانَ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4746-.../24- Bunu bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Abdullah -yani b. İdris- tahdis etti, bize İbn Aclan ve Ubeydullah b. Ömer ile Yahya b. Said, Ubâde b. el-Velid'den bu isnad ile aynısını tahdis etti.[381]

٤٧٤٧-.../٢٥- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ يَزِيدَ وَهُوَ ابْنُ الْهَادِ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِيهِ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ بَايَعْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ إِدْرِيسَ

4747-.../25- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Abdulaziz -yani ed-Derâverdî- Yezid -ki o b. el-Hâd'dır-den tahdis etti, o Ubâde b. el-Velid b. Ubâde b. es-Sâmit'den o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Babam bana tahdis edip: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e beyat ettik deyip İbn İdris'in hadisi ile aynen rivayet etti.[382]

٤٧٤٨-٤٢/٢٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبِ بْنِ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنِي بُكَيْرٌ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ جُنَادَةَ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ قَالَ دَخَلْنَا عَلَى عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ وَهُوَ مَرِيضٌ فَقُلْنَا حَدِّثْنَا أَصْلَحَكَ اللَّهُ بِحَدِيثٍ يَنْفَعُ اللَّهُ بِهِ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ دَعَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَبَايَعْنَاهُ فَكَانَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ قَالَ إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا عِنْدَكُمْ مِنَ اللَّهِ فِيهِ بُرْهَانٌ

4748-42/26- Bize Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb b. Müslim tahdis etti, bize amcam Abdullah b. Vehb tahdis etti, bize Amr b. el-Hâris tahdis etti, bize Bukeyr, Busr b. Said'den tahdis etti, o Cünade b. Ebu Uneyye'den şöyle dediğini rivayet etti: Hasta olduğu bir sırada Ubeyde b. es-Sâmit'in huzuruna

381 4745 numaralı hadisin kaynakları

382 4745 numaralı hadisin kaynakları

girdik. Biz: Allah halini düzeltsin. Bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğun ve kendisi ile Allah'ın (bizleri) yararlandıracağı bir hadis naklet, dedik. O, dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi çağırdı. Biz de O'na beyat ettik. Bizden aldığı sözler arasında hoşumuza giden ve gitmeyen hallerde kolaylık ve zorluk hâlimizde ve başkalarının bize tercih edilmesi halinde bile dinleyip itaat etmek ve iş hususunda ehli olanlarla çekişmemek üzere beyat ettik. O: *"Sizde hakkında Allah'tan kesin bir delil bulunan apaçık bir küfür görmeniz hali müstesna"* buyurdu.[383]

Şerh

"Elinizde hakkında Allah'tan kesin bir delil bulunan apaçık bir küfür görmeniz hali müstesna." Bu ibare ravilerin bir çoğu tarafından bu şekilde nakledilmiştir. Nüshaların bir çoğunda "bevâhan: apaçık" lafzı vav iledir. Bazılarında ise "berâhan" şeklindedir. Her ikisi de apaçık bir küfür anlamındadır. Burada küfürden kasıt ise masiyetlerdir. Hakkında sizde (elinizde) apaçık kesin bir delil bulunmasının anlamı da bunun böyle olduğunu yüce Allah'ın dininde bilmeniz demektir.

Hadisin anlamına gelince, yöneticilerle yönetme yetkileri hususunda çekişmeyin. Onlara itiraz etmeyin. Ancak onların İslam'ın temel kaidelerinden bildiğiniz kesin ve münker bir iş yaptıklarını görmeniz hali müstesnadır. Bunu görecek olursanız bu yaptıklarına karşı çıkın ve nerede olursanız olun hakkı söyleyin. Onlara karşı huruc (ayaklanmak) ve onlarla savaşmak ise fasık ve zâlim olsalar dahi Müslümanların icmaı ile haramdır. Sözünü ettiğim bu anlamda pek çok hadis-i şerif birbirini pekiştirmektedir. Ehl-i sünnet de fasıklık sebebi ile yöneticinin görevinden azlolmayacağı üzerinde icma etmişlerdir. Fıkıh kitaplarında bizim mezhep âlimlerimizden bazılarının azl olacağı şeklinde zikredilen görüş aynı zamanda Mutezile'den de nakledilmiş olup, söyleyenin bir hatasıdır ve icmaa aykırıdır.

İlim adamları der ki: Bundan dolayı halifenin görevinden azlolmayıp ona karşı çıkmanın (hurucun) haram olması ise bunun neticesinde ortaya çıkacak olan çeşitli fitneler, kanların dökülmesi, araların bozulmasıdır. Böylelikle onun azledilmesindeki kötülük kalmasındaki kötülükten daha büyük olur.

Kadı Iyâz, dedi ki: İlim adamlarının icma ettiklerine göre kâfir ile yapılan imamet akdi gerçekleşmez. Aynı şekilde sonradan kâfir olursa azlolacağı hükmü üzerinde de icma etmişlerdir. Namazları ikame etmeyi ve namaza çağırmayı terk edecek olsa yine hüküm böyledir. İlim adamlarının çoğunluğuna göre bid'atin hükmü de böyledir. Bazı Basralı ilim adamları bid'at ehli olan

383 Buhari, 7055, Tuhfetu'l-Eşrâf, 5077

kimseye imamet akdi yapılırsa geçerli olur ve bu akdi devam eder. Çünkü tevilde bulunan bir kişidir demişlerdir.

Kadı Iyâz, dedi ki: Eğer sonradan kâfir olup şeriatı değiştirse yahut da sonradan bid'at sahibi olsa velayet hükmünün dışına çıkar ve itaat yükümlülüğü de kalkar. Müslümanların da ona karşı kıyam edip onu görevinden alaşağı etmeleri imkanları varsa adaletli bir imam nasb ve tayin etmeleri icap eder. Eğer bu ancak bir kesimin yapabileceği bir iş ise onların kâfir olanı görevinden almak için kıyam etmeleri vaciptir. Fakat bid'atçi kimse için ancak ona güç yetirmelerinin mümkün olduğunu zannetmeleri halinde icap eder. Şayet kesinlikle buna güçlerinin yetmeyeceğini görürlerse kıyam etmek icap etmez. Bu durumda Müslüman bir kimse onun topraklarından başka yerlere hicret etsin, dinini yaşamak için kaçsın.

(Kadı Iyâz devamla), dedi ki: Fasık olan bir kimseye baştan beri halifelik akdi gerçekleşmez. Eğer halife sonradan fasık olursa bazıları fitne ve savaş gerekmesi hali dışında onu hal etmek (görevinden almak) icap eder demişlerdir.

Ehli sünnete mensup fukaha, muhaddisin ve kelamcıların büyük çoğunluğu ise fasıklık, zulüm, hakların askıya alınması sebebi ile azlolmaz ve görevden alınmaz. Bundan dolayı ona karşı huruc etmek de caiz değildir. Aksine ona öğüt vermek ve korkutmak gerekir. Çünkü bu husustaki hadislerden bu anlaşılmaktadır.

Kadı Iyâz, dedi ki: Ebu Bekir b. Mücahid bu hususta icma olduğunu iddia etmiştir. Ama bazıları onun bu kanaatini Hasan, İbn Zubeyr ve Medinelilerin Umeyyeoğullarına karşı kıyam etmelerini tabiinden ve ilk nesilden büyük bir topluluğun İbnu'l Eş'as ile birlikte Haccac'a karşı kıyam etmelerini delil göstererek reddetmişlerdir. Bu görüşün sahibi kişi "işin ehli ile çekişmemek" buyruğunu adil imamlar hakkında yorumlamıştır. Cumhurun delili ise Haccac'a karşı kıyam edenlerin bu kıyamlarının yalnızca fasıklığından ötürü olmadığını aksine şeriatin bir takım hususlarını değiştirmiş olması ve küfür olan bazı hususları izhar etmiş olmasıdır. Kadı Iyâz, dedi ki: Bu husustaki görüş ayrılığı ilk zamanlarda idi. Sonrada onlara karşı hurucun (ayaklanmanın) yasaklığı üzerinde icma gerçekleşmiştir.

"Dinleyip itaat etmek üzere beyat ettik" burada beyatleşmekten kasıt ahitleşmektir. "Bey: Alışveriş"den alınmıştır. Çünkü alışveriş yapanların her biri karşısındakine elini uzatır. Bu beyatte bu şekilde diğerinin avucunu eline almakla olur. Buna beyat denilmesinin yüce Allah'ın kendilerine vaad etmiş olduğu pek büyük mükafattan ötürü bu ismin verildiği de söylenmiştir. Çün-

kü yüce Allah: *"Muhakkak Allah müminlerden kendilerine cennet vermek karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır."* (Tevbe, 111) buyurmaktadır.

(4745) "nerede olursak olalım Allah uğrunda kınayanın kınamasından korkmayıp hakkı söyleyeceğimize..." Yani her zaman ve her yerde küçüklere de büyüklere de iyiliği emredip kötülükten alıkoyacağımıza, bu hususta hiçbir kimsenin hatır ve gönlünü saymayacağımıza, ondan korkmayıp bu hususta imamlara (yöneticilere) iltifat etmeyeceğimize (söz verip beyat ettik) demektir.

İşte burada iyiliği emredip münkerden alıkoyma görevinin yerine getirilmesi gereği anlaşılmaktadır. İlim adamları bunun farz-ı kifaye olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Eğer bu işi yapmaktan dolayı canına, malına ya da başkasına zarar geleceğinden korkacak olursa eli ile ve dili ile karşı çıkmak yükümlülüğü kalkar, kalbi ile bundan hoşlanmayıp tiksinmesi icap eder. Hem bizim hem büyük çoğunluğun kanaati budur.

Kadı Iyâz burada bazılarından bu durumda da başka hallerde de kayıtsız ve şartsız olarak münkere karşı çıkılacağı kanaatinde olduğunu nakletmektedir. İyiliğin emredilip kötülükten alıkonulması ile ilgili yeterli geniş açıklamalar İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

٩/٦٢- بَاب الْإِمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيُتَّقَى بِهِ

9/62- İMAM BİR KALKANDIR, ONUN ARKASINDAN SAVAŞILIR VE ONUNLA KORUNULUR (HADİSİ) BABI

٤٧٤٩-٤٣/١- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنْ مُسْلِمٍ حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّمَا الْإِمَامُ جُنَّةٌ يُقَاتَلُ مِنْ وَرَائِهِ وَيُتَّقَى بِهِ فَإِنْ أَمَرَ بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَعَدَلَ كَانَ لَهُ بِذَلِكَ أَجْرٌ وَإِنْ يَأْمُرْ بِغَيْرِهِ كَانَ عَلَيْهِ مِنْهُ

4749-43/1- Bize İbrahim, Müslim'den tahdis etti, bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Şebâbe tahdis etti, bana Verka, Ebu Zinad'dan tahdis etti, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"İmam ancak arkasından savaşılan ve onunla korunulan bir kalkandır. Eğer aziz ve celil Allah'a karşı takvalı olmayı emredip adaletli davranırsa bundan dolayı ona bir ecir vardır. Eğer bundan başkasını emrederse ondan da onun üzerine vebal vardır."*[384]

384 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13930

Şerh

"Bize İbrahim, Müslim'den tahdis etti... İmam ancak bir kalkandır..." Bu hadis İbrahim b. Süfyan'ın Müslim'den dinlemediği üç bölümün başını teşkil etmektedir. Bunu ondan icazet yolu ile rivayet etmektedir. Bu sebeple "Müslim'den" demiştir. Bundan önce bu şerhin mukaddimesinde yer alan geçmişteki fasıllarda bunun açıklamasını kaydetmiş bulunmaktayız.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İmam bir kalkandır."* Yani bir örtü gibidir. Çünkü imam düşmanların müslümlanlara eziyet vermesine engel olduğu gibi insanların da birbirlerine zarar vermesine engel olur. İslam'ın korunması gereken değerlerini himaye eder, insanlar ondan kaçınır, onun satvetinden korkar. Onun arkasından savaşmalarının anlamı ise onunla birlikte kâfirlerle, bağilerle ve huruc edenlerle diğer fesat ve kayıtsız şartsız zulüm ehli kimselerle savaşılır.

١٠/٦٣- بَاب وُجُوبِ الْوَفَاءِ بِبَيْعَةِ الْخُلَفَاءِ الأَوَّلِ فَالأَوَّلِ

10/63- HALİFELERE YAPILAN BEYATE, ÖNCELİK SIRALARINA GÖRE BAĞLI KALMANIN VACİB OLDUĞU BABI

٤٧٥٠-٤٤/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ فُرَاتٍ الْقَزَّازِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ قَاعَدْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ خَمْسَ سِنِينَ فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأَنْبِيَاءُ كُلَّمَا هَلَكَ نَبِيٌّ خَلَفَهُ نَبِيٌّ وَإِنَّهُ لاَ نَبِيَّ بَعْدِي وَسَتَكُونُ خُلَفَاءُ تَكْثُرُ قَالُوا فَمَا تَأْمُرُنَا قَالَ فُوا بِبَيْعَةِ الأَوَّلِ فَالأَوَّلِ وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا اسْتَرْعَاهُمْ

4750-44/1- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Furat el-Kazzaz'dan tahdis etti, o Ebu Hazim'den şöyle dediğini rivayet etti: Ebu Hureyre ile beş sene oturup kalktım. Onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu dinledim: *"İsrailoğullarını peygamberler idare ederdi. Bir peygamber öldümü onun yerine bir başka peygamber geçerdi. Şüphesiz benden sonra bir peygamber olmayacaktır. Ama halifeler olacak ve bunlar sayıca çoğalacaklardır."* Ashab: Peki bize ne emir buyurursun deyince O: *"Öncelikle beyat ettiğiniz kimseye sonra ondan sonra gelenin beyatine bağlı kalınız ve onlara haklarını veriniz. Çünkü şüphesiz Allah onların yönetimi altına verdiği kimselerden dolayı onları sorgulayacaktır"* buyurdu.[385]

385 Buhari, 3455; İbn Mace, 2871; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13417

٤٧٥١-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ فُرَاتٍ عَنْ أَبِيهِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4751-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Abdullah b. Berrad el-Eş'arî de tahdis edip, dedi ki: Bize Abdullah b. İdris el-Hasan b. Furat'dan tahdis etti, o babasından bu isnad ile aynısını rivayet etti.[386]

Şerh

"İsrailoğullarını peygamberler yönetirdi..." Yani umera ve yöneticiler, yönetimleri altındakilere yaptıkları gibi peygamberler de onların işlerini yönetirdi. Siyaset bir şeyi ıslah edip düzeltecek şekilde bakıp gözetmek işlerini görmek demektir.

Bu hadis-i şerifde ölen bir kimse hakkında "heleke: helak oldu, öldü, vefat etti" demenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu şekilde pek çok hadis vardır. Kur'an-ı Azimuşşanda da yüce Allah'ın: *"Nihayet o vefat ettikten sonra artık Allah ondan sonra bir rasul göndermeyecektir, dediniz."* (Mümin, 34) buyruğunda da bu fiil kullanılmıştır.

"Halifeler olacak ve bunlar çoğalacaklardır..." Buradaki "feteksürü: Çoğalacaklar" lafzı üç noktalı peltek se iledir. Doğru ve bilinen budur. Kadı Iyâz, dedi ki: Bazıları bunu tek noktalı be ile "fetekburu" diye zaptetmişlerdir. Bu onların yapacakları çirkin işleri büyük görmekten geliyor gibidir. Ancak böyle bir yazım tashiftir.

Bu hadis-i şerifte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de açık bir mucizesi vardır.

Bu hadisin anlamı şudur: Eğer bir halifeden sonra bir diğerine beyat edilecek olursa birincisine yapılmış olan beyat sahihtir ve ona bağlı kalmak gerekir. İkincisine yapılan beyat ise batıldır. Onun gereklerini yerine getirmek haram olur. İkincisine de böyle bir talepte bulunmak haram olur. İkincisine akit yapılırken birincisinin akdini ister bilsinler, ister bilmesinler. İster bir beldede ister iki ayrı beldede bulunsunlar. İster onların biri önceki imamın beldesinde diğeri başkasında bulunsun fark etmez.

Gerek bizim mezhep âlimlerimizin gerek ilim adamlarının büyük çoğunluğunun kabul ettikleri doğru hüküm budur. Geçerli beyatin imamın bulunduğu şehirde beyat alan kimseninki olduğu da söylenmiştir. Aralarında kur'a çekilir diye bir görüş de vardır. Ama bu iki görüş de yanlıştır. İlim adamlarının

386 4750 numaralı hadisin kaynakları

ittifak ettiklerine göre aynı çağda iki halifeye beyat akdi yapmak caiz değildir. İslam diyarı ister geniş olsun ister olmasın fark etmez.

İmamül harameyn ise el-İrşad adlı kitabında şunları söylemektedir: Mezhep âlimlerimiz: İki kişiye beyat akdi yapmak caiz değildir demişlerdir. Bey'at akdi tek bir bölgede iki kişiye caiz olmaz. Bu üzerinde icma olunmuş bir husustur. Ama her iki imamın bulunduğu yerler arasında uzaklık bulunur ve her ikisi arasında geniş alanlar yer alıyorsa bunun olabilme ihtimali sözkonusudur. Ayrıca bu kesin ve kati olarak bilinen hükümlerin dışında bir mesele olur. El-Mâzerî de bu görüşü usül âlimlerinin müteahhirlerinden birisinden diye nakletmekte ve birisi ile de imamül Harameyni kastetmektedir. Ama bu fasit ve selef ile halefin kabul ettiği kanaate de hadislerdeki mutlak ifadelerin zahirlerine de aykırıdır. Allah en iyi bilendir.

٤٧٥٢-٤٥/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ وَوَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّهَا سَتَكُونُ بَعْدِي أَثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَأْمُرُ مَنْ أَدْرَكَ مِنَّا ذَلِكَ قَالَ تُؤَدُّونَ الْحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ وَتَسْأَلُونَ اللَّهَ الَّذِي لَكُمْ

4752-45/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu'l-Ahvaz ve Veki' tahdis etti. (H.) Bana Ebu Said el-Eşecc de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb ve İbn Numeyr de tahdis edip, dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim ve Ali b. Haşrem tahdis edip, dedi ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi, hepsi A'meş'den rivayet etti. (H.) Bize Osman b. Ebu Şeybe -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize Cerir, A'meş'den tahdis etti, o Zeyd b. Vehb'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Benden sonra bir takım kayırmalar ve kabul edemeyeceğiniz çeşitli hususlar olacaktır."* Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Aramızdan buna yetişen kimselere ne emir buyurursun, dediler. O: *"Üzerinizdeki hakkı tastamam yerine getirirsiniz ve size ait olanı da Allah'tan dilersiniz"* buyurdu.[387]

387 Buhari, 3603, 7052; Tirmizi, 2190; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9229

Şerh

"Benden sonra bir takım kayırmalar ve karşı çıkacağınız çeşitli hususlar olacaktır..." Bu nübüvvet mucizelerinden birisidir. Verilen bu haber defalarca meydana gelmiş ve olacağı bildirilen işler defalarca tekrarlanmıştır.

Hadiste dinleyip itaat etmek, yönetici zâlim ve baskıcı olsa dahi teşvik edilmektedir. Böyle bir yöneticiye hakkı olan itaat verilir, ona baş kaldırılmaz ve görevden alınmaz. Aksine onun eziyetinin son bulması, şerrinin def edilmesi için onun da ıslahı için yüce Allah'a niyaz edilir. Az önce "esere: başkasını tercih, kayırma" lafzının üç söyleyişi ve tefsiri de geçmiş bulunmaktadır. Burada bundan maksat ise yöneticilerin beytülmali kendilerinin tekeline tasarruflarına almalarıdır. Allah en iyi bilendir.

٤٧٥٣-٤٦/٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ رَبِّ الْكَعْبَةِ قَالَ دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ وَالنَّاسُ مُجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ فَأَتَيْتُهُمْ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا فَمِنَّا مَنْ يُصْلِحُ خِبَاءَهُ وَمِنَّا مَنْ يَنْتَضِلُ وَمِنَّا مَنْ هُوَ فِي جَشَرِهِ إِذْ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةَ جَامِعَةً فَاجْتَمَعْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ قَبْلِي إِلَّا كَانَ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ يَدُلَّ أُمَّتَهُ عَلَى خَيْرِ مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ وَيُنْذِرَهُمْ شَرَّ مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ وَإِنَّ أُمَّتَكُمْ هَذِهِ جُعِلَ عَافِيَتُهَا فِي أَوَّلِهَا وَسَيُصِيبُ آخِرَهَا بَلَاءٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا وَتَجِيءُ فِتْنَةٌ فَيُرَقِّقُ بَعْضُهَا بَعْضًا وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ هَذِهِ مُهْلِكَتِي ثُمَّ تَنْكَشِفُ وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ هَذِهِ هَذِهِ فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُزَحْزَحَ عَنْ النَّارِ وَيُدْخَلَ الْجَنَّةَ فَلْتَأْتِهِ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَأْتِ إِلَى النَّاسِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفْقَةَ يَدِهِ وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ فَلْيُطِعْهُ إِنْ اسْتَطَاعَ فَإِنْ جَاءَ آخَرُ يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَ الْآخَرِ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقُلْتُ لَهُ أَنْشُدُكَ اللَّهَ آنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَهْوَى إِلَى أُذُنَيْهِ وَقَلْبِهِ بِيَدَيْهِ وَقَالَ سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي فَقُلْتُ لَهُ هَذَا ابْنُ عَمِّكَ مُعَاوِيَةُ يَأْمُرُنَا أَنْ نَأْكُلَ أَمْوَالَنَا بَيْنَنَا بِالْبَاطِلِ وَنَقْتُلَ أَنْفُسَنَا وَاللَّهُ يَقُولُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ

بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا قَالَ فَسَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ أَطِعْهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَاعْصِهِ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ

4753-46/4- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir, A'meş'den haber verdi derken Zuheyr tahdis etti, dedi. (A'meş) Zeyd b. Vehb'den, o Abdurrahman b. Abdurrabbil kabe'den şöyle dediğini rivayet etti: Mescide girdim. Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın Kabe'nin gölgesinde oturduğunu gördüm. İnsanlar da başına toplanmıştı. Ben de yanlarına gittim, onun meclisine oturdum. Şunları söyledi: Bir seferde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Bir yerde inip konakladık. Kimimiz çadırını düzeltiyor, kimimiz ok atışı yapıyor, kimimiz otlamakta olan hayvanlarının başında bulunuyordu. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi es-Salate camia: Topluca namaza diye seslendi. Biz de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gidip toplandık. O da şöyle buyurdu: *"Gerçek şu ki benden önce ne kadar nebi geldi ise ümmetine onlar lehine hayır olduğunu bildiği hususlara onu göstermesi, onlar için şer olduğunu bildiği hususlara karşı onları uyarması mutlaka onun üzerinde bir hak idi. Şüphesiz sizin bu ümmetinizin de afiyeti ilklerinde taktir buyurulmuştur. Sonrakilerine bir bela isabet edecek ve kabul edemeyeceğiniz hususlarla karşılaşacaklardır. Bir fitne geliverecek, onun bir kısmı diğerini hafifletecek. Sonra yine fitne gelecek, mümin: işte ben bununla helak olacağım diyecek. Sonra o fitne açılacak, bir diğer fitne gelecek yine mümin, işte bu (beni helak edecek) diyecek. Bu sebeple kim ateşten uzaklaştırılıp cennete girdirilmeyi arzu ederse kendisi Allah'a ve âhiret gününe iman ettiği halde ölümü onu gelip bulsun. Kendisine yapılmasını istediğini de insanlara yapsın. Her kim bir imama beyat eder ona elini ve kalbinin semeresini verirse gücü yettiğince ona itaat etsin. Başka birisi gelip onunla çekişecek olursa diğerinin boynunu vurun."* Bunun üzerine ben ona yaklaşıp kendisine: Sana Allah adına and veriyorum. Bunu sen bizzat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledin mi, dedim. O iki eli ile kulaklarına ve kalbine işaret ederek bunu kulaklarım dinledi, kalbim belledi, dedi. Bu sefer ona: İşte senin amcaoğlun Muaviye bize mallarımızı kendi aramızda batıl yollarla yememizi ve kendimizi öldürmemizi emrediyor. Allah ise: *"Ey iman edenler! Mallarınızı kendi aranızda batıl yollarla sizden karşılıklı rıza ile yapacağınız ticaret olması halinde yemeyin ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir"* (Nisa, 29) buyurmaktadır. (Abdurrahman), dedi ki: Bir süre sustuktan sonra: Allah'a itaat olan hususlarda ona itaat et, Allah'a masiyet olan hususlarda ona itaat etme (asi ol, karşı gel)" dedi.[388]

388 Ebu Davud, 4248 -muhtasar olarak-; Nesai, 4202; İbn Mace, 3956; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8881

Şerh

"Kimimiz ok yarışı yapıyordu." Munadala ok atarak yarışmak demektir.

"Kimimiz otlayan hayvanları ile beraberdi." Ceşar kelimesi cim ve şin harfi fethalı olup otlayan ve bulunduğu yerde geceyi geçiren hayvanlara denilir.

"Es-salate camiaten" nidasında *salat* lafzı nasb ile iğra olmak üzere söylenir. *Camiaten* de hal olarak mansubtur. (Topluca namaz kılmak üzere gelin).

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir fitne gelecek, bir kısmı diğerini hafifletecek."* Bu lafız çeşitli şekillerde rivayet edilmiştir. Birincisi Kadı Iyâz'ın ravilerin cumhurundan diye naklettiği ye harfi ötreli fe harfi fethalı iki kaf ile "yurakkiku" rivayetidir. Yani onun bir kısmı ondan sonrakinin büyüklüğü dolayısı ile hafif oluverir. İkincisi de ona göre hafif kalır. Bunun biri diğerine benzer anlamında olduğu, biri diğeri içinde döner gider gelir demek olduğu biri onu güzel görmek ve hoş göstermek sûreti ile diğerine sürükler anlamında olduğu söylenmiştir.

İkinci şekil ise ye harfi fethalı re sakin ve ondan sonra da fe ötreli olmak üzere "yerfuku" rivayetidir. (Destekler, yardım eder, yumuşak gelir gibi anlamlara gelir).

Üçüncüsü ise sakin dal ve kesreli fe ile "yedfiku" okuyuşudur. Yani ileri doğru iter, döker demektir. Çünkü (mastarını teşkil eden) defk dökmek demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kendisine yapılmasını sevdiği şeyi insanlara yapsın."* Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in geniş kapsamlı özlü sözlerinden ve harikulade hikmetli buyruklarından birisidir. Bu önemli bir kaidedir. Buna gereken itina gösterilmelidir. Ve insan ancak başkalarının kendisine yapmalarını sevdiği hususları başkalarına yapmaya bağlı kalmalıdır.

"Bir başkası gelip onunla çekişecek olursa diğerinin boynunu vurun" yani ikincisini bu işten uzaklaştırın. Çünkü o (meşru) imama karşı çıkan birisidir. Eğer ancak savaşmak ve kital ile bertaraf ediliyorsa onunla savaşın. Şayet savaşmak onu öldürmeye kadar gidecek olursa onu öldürmek caiz olur ve bundan dolayı herhangi bir tazminat gerekmez. Çünkü o kişi savaşması sebebi ile zâlim ve haddi aşan birisidir.

"Ben de ona: İşte amcanoğlu Muaviye..." Bu sözlerden maksat şudur: Bunları söyleyen kişi Abdullah b. Amr b. el-Âs'ın sözlerini işitip birinci halife

ile çatışmanın haram olduğu hakkındaki hadisi zikrederek ikincisinin öldürülebileceğini söyleyince bu sözleri Abdullah b. Amr'a bu sözleri söyleyen kişi bu niteliklerin Ali (radıyallâhu anh) ile çekiştiğinden ötürü Muaviye'de bulunduğuna inanmıştır. Çünkü daha önce Ali'ye bey'at gerçekleşmişti. O da Ali ile savaş uğrunda Muaviye'nin askerlerine ve kendisine tabi olanlara yaptıkları harcamanın Ali (radıyallâhu anh) ile çekişip onunla savaşmasının malın batıl yollarla yenilmesi ve canın öldürülmesi kabilinden olduğu kanaatine sahip olmuştur. Çünkü bu haksızca bir savaştı. Dolayısı ile onunla yapılan bir savaşta hiç kimse bir malı hak etmiyordu.

Allah'a itaat olunan hususlarda ona itaat et, Allah'a isyanı gerektiren hususlarda ona itaat etme." Bunda da herhangi bir icma ve bir ahit (önceki halifenin tavsiyesi) bulunmaksızın zor kullanarak imamlık görevini ele geçirenlere itaatin vacip olduğuna delil vardır.

٤٧٥٤-.../٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالُوا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4754-.../5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Numeyr ve Ebu Said el-Eşecc de tahdis edip, dedi ki: Bize Veki' tahdis etti. (H.) Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti, ikisi A'meş'den bu isnad ile buna yakın olarak rivayet etti.[389]

٤٧٥٥-٤٧/٦- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُنْذِرِ إِسْمَعِيلُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَقَ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي السَّفَرِ عَنْ عَامِرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ رَبِّ الْكَعْبَةِ الصَّائِدِيِّ قَالَ رَأَيْتُ جَمَاعَةً عِنْدَ الْكَعْبَةِ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ

4755-47/6- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Ebu'l-Munzir, İsmail b. Ömer tahdis etti, bize Yunus b. Ebu İshak el-Hemdani tahdis etti, bize Abdullah b. es-Sefer, Âmirden tahdis etti. O Abdurrahman b. Abdurabbilkabe es-Saidi'den şöyle dediğini rivayet etti: Kabe'nin yanında bir topluluk gördüm. Böyle deyip A'meş'in hadisine yakın olarak rivayet etti.[390]

389 4753 numaralı hadisin kaynakları

390 4753 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Abdurrahman b. Abdurabbilkabe es-Saidi'den" Bütün nüshalarda bu şekilde sad ve dal iledir. Kadı Iyâz da bütün nüshalardan bu ismi böylece nakletmiştir. Ama bu yanlıştır. Doğrusu ayn ve zel harfi ile "el-Aizi"dir. Bunu İbnu'l Hubab ve neseb âlimleri söylemişlerdir. Kadı Iyâz'ın açıklamaları bunlardır.

Buhari de Tarihi'nde, es-Sem'ânî ise el-Ensab'da onu sözkonusu ederek şöyle demişlerdir: O "es-Sâidî" nisbetlidir. Her ikisi de bundan başka bir nisbeti sözkonusu etmemişlerdir. Bu durumda Müslim, Buhari ve Sem'ânî "es- Sâidî" nisbetinde ittifak etmiş bulunmaktadırlar.

es-Sem'ânî, dedi ki: Kendisi Hemdan'ın bir kolu olan "Sâid"e mensubtur. Said ise Ka'b b. Şurahbil b. Şerâhîl b. Amr b. Cuşem b. Hâşid b. Cuşem b. Havvân b. Nevf b. Hemdan b. Malik b. Zeyd b. Sehlân b. Seleme b. Rabia b. Ahbar b. Malik b. Zeyd b. Kehlân b. Sinan'dır.

١١/٦٤- بَاب الْأَمْرِ بِالصَّبْرِ عِنْدَ ظُلْمِ الْوُلَاةِ وَاسْتِئْثَارِهِمْ

11/64- YÖNETİCİLERİN ZULMÜ VE KAYIRMALARI HALİNDE SABRETMENİN EMROLUNDUĞU BABI

٤٧٥٦-٤٨/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ خَلَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَلَا تَسْتَعْمِلُنِي كَمَا اسْتَعْمَلْتَ فُلَانًا فَقَالَ إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ

4756-48/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip, dedi ki: Katade'yi Enes b. Malik'den tahdis ederken dinledim. O Useyd b. Hudayr'dan rivayet ettiğine göre Ensardan bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile baş başa kaldı ve: Filan kişiyi memur olarak görevlendirdiğin gibi beni de görevlendirmez misin, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz siz benden sonra bir takım kayırmalarla karşı karşıya kalacaksınız. Havzın başında benimle karşılaşıncaya kadar sabredin"* buyurdu.[391]

391 Buhari, 3792, 7057; Tirmizi, 2189; Nesai, 5398; Tuhfetu'l-Eşrâf, 148

٤٧٥٧-.../٢- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يُحَدِّثُ عَنْ أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ أَنَّ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ خَلَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

4757-.../2- Bana Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Hâris- tahdis etti, bize Şu'be b. el-Haccac, Katade'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes'i Useyd b. Hudayr'dan tahdis ederken dinledim. Buna göre Ensar'dan bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile baş başa kaldı deyip hadisi aynen rivayet etti.[392]

٤٧٥٨-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَقُلْ خَلَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ

4758-.../3- Bunu bana Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile baş başa kaldı demedi.[393]

١٢/٦٥- بَاب فِي طَاعَةِ الْأُمَرَاءِ وَإِنْ مَنَعُوا الْحُقُوقَ

12/65- HAKLARI ENGELLESELER DAHİ AMİRLERE İTAAT HAKKINDA BİR BAB

٤٧٥٩-٤٩/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَأَلَ سَلَمَةُ بْنُ يَزِيدَ الْجُعْفِيُّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قَامَتْ عَلَيْنَا أُمَرَاءُ يَسْأَلُونَا حَقَّهُمْ وَيَمْنَعُونَا حَقَّنَا فَمَا تَأْمُرُنَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ ثُمَّ سَأَلَهُ فَأَعْرَضَ عَنْهُ ثُمَّ سَأَلَهُ فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ فَجَذَبَهُ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ وَقَالَ اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا فَإِنَّمَا عَلَيْهِمْ مَا حُمِّلُوا وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ

4759-49/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr da tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Simâk b. Harb'den tahdis etti, o Alkame b. Vâil el-Hadramî'den, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Seleme b. Yezid el-Cufi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve

392 4756 numaralı hadisin kaynakları
393 4756 numaralı hadisin kaynakları

sellem)'e sorup: Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer başımıza kendi haklarının tarafımızdan yerine getirilmesini isteyen buna karşılık bizim hakkımızı bize vermeyen amirler geçecek olurlarsa bize ne emir buyurursun diye sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ondan yüzünü başka tarafa çevirdi. Sonra tekrar ona aynı soruyu sordu. Yine yüzünü başka tarafa çevirdi. Sonra ona ikinci ya da üçüncü defa sorunca el-Eş'as b. Kays onu çekti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Dinleyip itaat ediniz. Çünkü onların üzerine yükletilen onların aleyhinedir, size yükletilen de sizin aleyhinizedir"* buyurdu.[394]

٤٧٦٠-٥٠/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ فَجَذَبَهُ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا فَإِنَّمَا عَلَيْهِمْ مَا حُمِّلُوا وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ

4760-50/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Şebâbe tahdis etti, bize Şu'be, Simâk'den bu isnad ile aynısını tahdis etti ve, dedi ki: el-Eş'as b. Kays onu çekti, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Dinleyip itaat ediniz. Çünkü şüphesiz onlara yükletilen onların aleyhinedir, size yükletilen de sizin aleyhinizedir"* buyurdu.[395]

Şerh

(4756-4760 numaralı hadisler)

Bu hadislerin şerhleri bundan önceki bablarda geçti. Özetlersek onların zulümlerine sabır tavsiye edilmekte ve zulümleri sebebi ile onlara itaat hakkının kalkmayacağı belirtilmektedir. Allah en iyi bilendir.

١٣/٦٦- بَاب وُجُوبِ مُلَازَمَةِ جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ عِنْدَ ظُهُورِ الْفِتَنِ وَفِي كُلِّ حَالٍ وَتَحْرِيمِ الْخُرُوجِ عَلَى الطَّاعَةِ وَمُفَارَقَةِ الْجَمَاعَةِ

13/66- FİTNELERİN ORTAYA ÇIKMASI HALİNDE DE HER DURUMDA DA MÜSLÜMANLARIN CEMAATİNDEN AYRILMAMANIN VACİB OLDUĞU VE İTAATİN DIŞINA ÇIKMANIN VE CEMAATTEN AYRILMANIN HARAM KILINDIĞI BABI

٤٧٦١-١/٥١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ حَدَّثَنِي بُسْرُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا إِدْرِيسَ

394 Tirmizi, 2199; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11772
395 4759 numaralı hadisin kaynakları

الْخَوْلَانِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانِ يَقُولُ كَانَ النَّاسُ يَسْأَلُونَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ الْخَيْرِ وَكُنْتُ أَسْأَلُهُ عَنْ الشَّرِّ مَخَافَةَ أَنْ يُدْرِكَنِي فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا كُنَّا فِي جَاهِلِيَّةٍ وَشَرٍّ فَجَاءَنَا اللهُ بِهَذَا الْخَيْرِ فَهَلْ بَعْدَ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ قَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ هَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الشَّرِّ مِنْ خَيْرٍ قَالَ نَعَمْ وَفِيهِ دَخَنٌ قُلْتُ وَمَا دَخَنُهُ قَالَ قَوْمٌ يَسْتَنُّونَ بِغَيْرِ سُنَّتِي وَيَهْدُونَ بِغَيْرِ هَدْيِي تَعْرِفُ مِنْهُمْ وَتُنْكِرُ فَقُلْتُ هَلْ بَعْدَ ذَلِكَ الْخَيْرِ مِنْ شَرٍّ قَالَ نَعَمْ دُعَاةٌ عَلَى أَبْوَابِ جَهَنَّمَ مَنْ أَجَابَهُمْ إِلَيْهَا قَذَفُوهُ فِيهَا فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ صِفْهُمْ لَنَا قَالَ نَعَمْ قَوْمٌ مِنْ جِلْدَتِنَا وَيَتَكَلَّمُونَ بِأَلْسِنَتِنَا قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ فَمَا تَرَى إِنْ أَدْرَكَنِي ذَلِكَ قَالَ تَلْزَمُ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ وَإِمَامَهُمْ فَقُلْتُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُمْ جَمَاعَةٌ وَلَا إِمَامٌ قَالَ فَاعْتَزِلْ تِلْكَ الْفِرَقَ كُلَّهَا وَلَوْ أَنْ تَعَضَّ عَلَى أَصْلِ شَجَرَةٍ حَتَّى يُدْرِكَكَ الْمَوْتُ وَأَنْتَ عَلَى ذَلِكَ

4761-51/1- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize el-Velid b. Müslim tahdis etti, bize Abdurrahman b. Yezid b. Câbir tahdis etti, bana Busr b. Ubeydullah b. el-Hadramî'nin tahdis ettiğine göre o Ebu İdris el-Havlânî'yi şöyle derken dinlemiştir: Huzeyfe b. el-Yeman'ı şöyle derken dinledim: İnsanlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hayra dair soru sorarlarken ben de bana yetişir korkusu ile ona şerre dair soru sorardım. Ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz cahiliye içinde ve şerde idik. Allah bize bu hayrı gönderdi. Peki bu hayırdan sonra şer olacak mı, dedim. O: *"Evet"* buyurdu.

Bu sefer: O şerden sonra bir hayır olacak mı, dedim. O: *"Evet ama onda bir bulanıklık olacaktır"* buyurdu. Onun bulanıklığı nedir, dedim. O: *"Benim sünnetimden başka yol tutacak, benim getirdiğim hidayetten başkasına uyacak bir kavim gelecek. Onların yaptıklarının bir kısmını maruf bilecek bir kısmını münker bileceksin"* buyurdu.

Ben: Peki o hayırdan sonra bir şer olacak mı, dedim. O: *"Evet, cehennem kapılarında bir takım davetçiler olacak. Kim ona yapılan daveti kabul ederse onu içine atacaklar"* buyurdu. Bu sefer: Ey Allah'ın Rasûlü! Bize onların niteliklerini söyler misin, dedim. O: *"Evet, onlar bizimle aynı deriden ve bizim dillerimizle konuşan bir kavimdir"* buyurdu.

Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Eğer bu bana yetişirse bana ne emredersin, dedim. Allah Rasûlü: *"Müslümanların cemaatinden ve onların imamından ayrılmazsın"* buyurdu. Ben: Ya onların cemaatleri de imamları da olmazsa,

dedim. O: *"Bütün bu fırkalardan uzak dur. Bir ağacın kütüğünü ısıracak dahi olsan sen bu halde iken ölüm sana yetişinceye kadar bu halde devam et"* buyurdu.[396]

Şerh

"Ey Allah'ın Rasûlü! Biz cahiliye içinde ve şerde idik... o şerden sonra bir hayır olacak mı, dedim O: *evet ama içinde bir bulanıklık olacak buyurdu.*" Ebu Ubeyd ve başkaları, dedi ki: Dehan: bulanıklık asıl anlamı itibari ile atın renginde siyaha çalan bir bulanıklık demektir. Burada ondan maksat ise kalplerin birbirlerine karşı saf ve temiz olmaması, kalplerdeki kötülüğün ortadan kalkmayarak önceki temiz hallerine dönmeyecek olması demektir.

Kadı Iyâz, dedi ki: "Şerden sonra hayır" ile maksadın Ömer b. Abdulaziz (radıyallâhu anh)'ın dönemleri olduğu söylenmiştir.

"Benim hidayetimden başkasına uyacaklar." Buradaki hedy: hidayet duruş, yaşayış ve yol demektir.

"Yaptıklarının bir kısmını maruf bilecek, bir kısmını münker bileceksin." Bundan da kasıt Ömer b. Abdulaziz (radıyallâhu anh)'dan sonraki durumdur.

"Cehennem kapıları üzerinde davetçiler..." İlim adamları der ki: Burada sözü edilenler bir bid'ate ya da bir başka dalalete çağıran umeradır. Hariciler, Karmatiler ve mihnet uygulayanlar bunlara örnektir.

Huzeyfe'nin rivayet ettiği bu hadiste Müslümanların cemaatine ve imamlarına bağlı kalmak, ona itaatin vacip olduğu ifade edilmektedir. İsterse fasıklık yapsın ve malları almak ve buna benzer çeşitli masiyetler işlesin. Masiyet olmayan hususlarda ona itaat etmek gerekir.

Hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çeşitli mucizeleri görülmektedir. Bu mucizeler ise onun haber vermiş olduğu bu hususlardır. Bunların hepsi gerçekleşmiştir.

٤٧٦٢-٥٢/٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ عَسْكَرٍ التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ يَعْنِي ابْنَ سَلَّامٍ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ سَلَّامٍ عَنْ أَبِي سَلَّامٍ قَالَ قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا كُنَّا بِشَرٍّ فَجَاءَ اللَّهُ بِخَيْرٍ فَنَحْنُ فِيهِ فَهَلْ مِنْ وَرَاءِ هَذَا الْخَيْرِ شَرٌّ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ هَلْ وَرَاءَ ذَلِكَ الشَّرِّ خَيْرٌ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ فَهَلْ

396 Buhari, 3606, 7084; İbn Mace, 3979; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3362

وَرَاءَ ذَلِكَ الْخَيْرِ شَرٌّ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ كَيْفَ قَالَ يَكُونُ بَعْدِي أَئِمَّةٌ لَا يَهْتَدُونَ بِهُدَايَ وَلَا يَسْتَنُّونَ بِسُنَّتِي وَسَيَقُومُ فِيهِمْ رِجَالٌ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الشَّيَاطِينِ فِي جُثْمَانِ إِنْسٍ قَالَ قُلْتُ كَيْفَ أَصْنَعُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أَدْرَكْتُ ذَلِكَ قَالَ تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلْأَمِيرِ وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ وَأُخِذَ مَالُكَ فَاسْمَعْ وَأَطِعْ

4762-52/2- Bana Muhammed b. Sehl b. Asker et-Temîmî tahdis etti, bize Yahya b. Hassan tahdis etti. (H.) Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Yahya -ki o b. Hassan'dır- haber verdi, bize Muaviye -yani b. Sellâm- tahdis etti, bize Zeyd b.Sellâm Ebu Sellâm'dan şöyle dediğini tahdis etti. Huzeyfe b. el-Yeman, dedi ki: Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Biz bir şer içinde idik. Allah hayır gönderdi. Şimdi biz bu hayrın içindeyiz. Bu hayrın arkasında bir şer var mıdır, dedim. O: *"Evet"* buyurdu. Ben: Peki o şerrin arkasından bir hayır var mı, dedim. O: *"Evet"* buyurdu. Ben: Peki o hayrın arkasından bir şer var mıdır, dedim. O: *"Evet"* buyurdu. Ben: Nasıl, dedim: O: *"Benden sonra benim hidayetim ile yol bulmayacak benim sünnetime uymayacak imamlar olacaktır. Onlar arasında kalpleri insan bedeninde şeytanların kalpleri olan adamlar dikilecektir"* buyurdu. Ben: Ne yapayım ey Allah'ın Rasûlü! Bu hale yetişirsem, dedim. O: *"Emiri dinleyip itaat edeceksin. Sırtını dövse, malını alsa dahi dinleyip itaat et"* buyurdu.[397]

Şerh

"Ebu Sellâm, dedi ki: Huzeyfe b. el-Yeman, dedi ki:" Darakutni, dedi ki: Bu bana göre mürseldir. Çünkü Ebu Sellâm, Huzeyfe'den hadis dinlememiştir. Durum Darakutni'nin, dediği gibidir. Ama metin birinci yol ile sahih ve muttasıldır. Müslim bunu, gördüğünüz gibi ancak mutabaat olmak üzere rivayet etmiştir. Daha önce fasıllarda da başka yerlerde de mürsel bir hadis eğer başka bir yoldan muttasıl olarak rivayet edilirse bununla mürsel hadisin sahih olduğu açıklanmış olur. Ve böylelikle bu mesele ile ilgili ikisi de sahih hadis bulunmuş olur.

٤٧٦٣-٥٣/٣- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ حَدَّثَنَا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي قَيْسِ بْنِ رِيَاحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ فَمَاتَ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً وَمَنْ قَاتَلَ تَحْتَ رَايَةٍ عِمِّيَّةٍ يَغْضَبُ لِعَصَبَةٍ أَوْ يَدْعُو إِلَى عَصَبَةٍ أَوْ يَنْصُرُ عَصَبَةً فَقُتِلَ فَقِتْلَةٌ جَاهِلِيَّةٌ وَمَنْ

397 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3385

خَرَجَ عَلَى أُمَّتِي يَضْرِبُ بَرَّهَا وَفَاجِرَهَا وَلَا يَتَحَاشَى مِنْ مُؤْمِنِهَا وَلَا يَفِي لِذِي عَهْدٍ عَهْدَهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَلَسْتُ مِنْهُ

4763-53/3- Bize Şeybân b. Ferrûh tahdis etti, bice Cerir -yani b. Hazim- tahdis etti, bize Gaylan b. Cerir, Ebu Kays b. Rebâh'dan tahdis etti. O Ebu Hureyre'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Kim itaatin dışına çıkıp cemaatten ayrılır da ölürse cahiliye ölümü ile ölür. Kim kör bir sancağın altında çarpışıp bir asabiyet için gazap eder yahut bir asabiyete davet eder ya da bir asabiyete yardımcı olurken öldürülürse o cahili bir ölüm olur. Kim de ümmetime karşı çıkarak (ayırmaksızın) iyisini de kötüsünü de vurur, onun mümininden çekinmez ve ahdi olan kimsenin de ahdine riayet etmezse benden değildir, ben de ondan değilim."*[398]

Şerh

"Ebu Kays b. Riyah" Rihay isminin re harfi kesreli ye iledir. Kendisi Ziyad b. Riyah el-Kaysi olup bundan sonraki senette adı geçmektedir. Buhari ise Riyah ve Rebâh diye söylemiştir. Büyük çoğunluk ise bunun sadece ye harfi ile Riyah olduğunu söylemişlerdir.

"Cemaatten ayrılan cahiliye ölümü ile ölür." Yani imamsız, idarecisiz olup düzensiz bir kargaşa içinde olmaları bakımından onların ölümü niteliğindeki bir ölüm ile ölür.

"Kim kör bir sancak altında savaşırsa" Ummiyye ve Ammîyye iki meşhur söyleyiştir. İlim adamlarının, dediklerine göre bu, istikameti (ve mahiyeti) belirgin olmayan kör iş anlamındadır. Ahmed b. Hanbel ve cumhur da bunu böyle açıklamışlardır. İshak b. Rahuye de: Asabiyet dolayısı ile birilerini öldüren kimsenin hali buna bir örnektir.

"Asabiyet için öfkelenir yahut asabiyete davet eder ya da asabiyet sebebi ile yardım ederse" buradaki (asabiyet anlamındaki) üç lafız ayn ve sad ile (asabe şeklinde)dir. Bizim diyarımızdaki nüshalarda ve başkalarında bilinen doğru şekil budur. Kadı Iyâz el-Uzri rivayetinde her üç yerde de bu üç lafzı gayn ve dat harfleri ile rivayet etmiştir. Anlamı ise kendi arzusu için ve kendi nefsine gazap edip öfkelenerek savaşırsa demektir. Birinci rivayeti ise bundan sonra zikredilen *"asabiyet için öfkelenir ve asabiyet için savaşırsa"* şeklindeki hadis-i şerif desteklemektedir. Yani bu ancak kavmi adına ve kendi heva ve arzusu adına asabiyeti (taassubu) için savaşır demektir.

398 Nesai, 4125; İbn Mace, 3948 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12902

"Kim ümmetime karşı çıkıp iyisini de kötüsünü de vurur, mümininden çekinmezse..." bazı nüshalarda "yetahaşa: çekinmezse" şeklinde ye ile olup ona yaptığına aldırmaz vebalinden ve cezasından korkmazsa demektir.

٤٧٦٤-.../٤- وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ رِيَاحٍ الْقَيْسِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِ جَرِيرٍ وَقَالَ لَا يَتَحَاشَ مِنْ مُؤْمِنِهَا

4764-.../4- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavarîrî de tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Eyyub, Gaylan b. Cerir'den tahdis etti, o Ziyad b. Riyah el-Kaysi'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip Cerir'in hadisine yakın olarak rivayet etti ve: *"Mümininden çekinmezse"* dedi.[399]

٤٧٦٥-٥٤/٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ رِيَاحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ خَرَجَ مِنَ الطَّاعَةِ وَفَارَقَ الْجَمَاعَةَ ثُمَّ مَاتَ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً وَمَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ عِمِّيَّةٍ يَغْضَبُ لِلْعَصَبَةِ وَيُقَاتِلُ لِلْعَصَبَةِ فَلَيْسَ مِنْ أُمَّتِي وَمَنْ خَرَجَ مِنْ أُمَّتِي عَلَى أُمَّتِي يَضْرِبُ بَرَّهَا وَفَاجِرَهَا لَا يَتَحَاشَ مِنْ مُؤْمِنِهَا وَلَا يَفِي بِذِي عَهْدِهَا فَلَيْسَ مِنِّي

4765-54/5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti, bize Mehdi b. Meymun, Gaylan b. Cerir'den tahdis etti, o Ziyad b. Riyah'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Kim itaatin dışına çıkıp cemaatten ayrıldıktan sonra ölürse cahiliye ölümü ile ölür. Kim kör bir sancak altında öldürülüp asabiyet için öfkelenir, asabiyet için savaşırsa ümmetimden değildir. Kim ümmetim arasından ümmetime karşı çıkarak iyisini de kötüsünü de vurur mümininden sakınmaz, ahdi olanın ahdine vefa göstermezse benden değildir."*[400]

399 4763 numaralı hadisin kaynakları
400 4763 numaralı hadisin kaynakları

٤٧٦٦-.../٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَمَّا ابْنُ الْمُثَنَّى فَلَمْ يَذْكُرْ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْحَدِيثِ وَأَمَّا ابْنُ بَشَّارٍ فَقَالَ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

4766-.../6- Bana Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip, dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Gaylan b. Cerir'den bu isnad ile tahdis etti. İbnu'l Müsennâ ise bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i zikretmemiştir. İbn Beşşâr da rivayetinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip öncekilerin hadisine yakın olarak hadisi rivayet etmiştir.[401]

٤٧٦٧-٥٥/٧- حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ الْجَعْدِ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَبِي رَجَاءٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ يَرْوِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ فَإِنَّهُ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ شِبْرًا فَمَاتَ فَمِيتَةٌ جَاهِلِيَّةٌ

4767-55/7- Bize Hasan b. el-Rabi' tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd, el-Ca'd Ebu Osman'dan tahdis etti, o Ebu Reca'dan o İbn Abbas'dan rivayetle şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Kim emirinden hoşlanmadık bir şey görecek olursa sabretsin. Çünkü cemaatten bir karış kadar ayrılıp da ölen bir kimsenin o ölümü cahiliye ölümüdür."*[402]

٤٧٦٨-٥٦/٨- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا الْجَعْدُ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ الْعُطَارِدِيُّ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئًا فَلْيَصْبِرْ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ النَّاسِ خَرَجَ مِنْ السُّلْطَانِ شِبْرًا فَمَاتَ عَلَيْهِ إِلَّا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً

4768-56/8- Bize Şeybân b. Ferrûh da tahdis etti, bize Abdulvâris tahdis etti, bize el-Cad tahdis etti, bize Ebu Reca el-Utaridi İbn Abbas'dan tahdis etti, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Kim emirinden hoşuna gitmeyecek bir şey görürse ona sabretsin. Çünkü sultandan (itaatinden) dışarıya bir karış çıkan insanlardan her bir kimse bu hali üzere ölürse mutlaka cahiliye ölümü ile ölür."*[403]

401 4763 numaralı hadisin kaynakları

402 Buhari, 7053, 7054, 7143; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6319

403 4767 numaralı hadisin kaynakları

٤٧٦٩-٥٧/٩- حَدَّثَنَا هُرَيْمُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ قُتِلَ تَحْتَ رَايَةٍ عِمِّيَّةٍ يَدْعُو عَصَبِيَّةً أَوْ يَنْصُرُ عَصَبِيَّةً فَقِتْلَةٌ جَاهِلِيَّةٌ

4769-57/9- Bize Hureyn b. Abdula'lâ tahdis etti, bize el-Mutemir tahdis edip, dedi ki: Babamı Ebu Miclez'den tahdis ederken dinledim: O Cundub b. Abdullah el-Beceli'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir asabiyete davet ederken yahut bir asabiyete yardımcı olurken kör bir sancak altında öldürülürse o öldürülmesi cahilidir"* buyurdu.[404]

٤٧٧٠-٥٨/١٠- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَاصِمٌ وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ نَافِعٍ قَالَ جَاءَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُطِيعٍ حِينَ كَانَ مِنْ أَمْرِ الْحَرَّةِ مَا كَانَ زَمَنَ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ فَقَالَ اطْرَحُوا لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ وِسَادَةً فَقَالَ إِنِّي لَمْ آتِكَ لِأَجْلِسَ أَتَيْتُكَ لِأُحَدِّثَكَ حَدِيثًا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُهُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حُجَّةَ لَهُ وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً

4770-58/10- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti bize babam tahdis etti, bize Asım -o b. Muhammed b. Zeyd'dir- Zeyd b. Muhammed'den tahdis etti, o Nâfi'den şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah b. Ömer, Yezid b. Muaviye zamanında meydana gelen Harre olayında olanlar olduğu sırada Abdullah b. Muti'nin yanına geldi. (İbn Muti): Ebu Abdurrahman'a (Abdullah b. Ömer'e) bir yastık atın, dedi.

O: Senin yanına oturmak için gelmedim. Sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylerken dinlemiş olduğum bir hadisi nakletmek için geldim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Kim bir itaatten elini çekecek olursa kıyamet gününde lehine herhangi bir delil bulunmaksızın Allah'ın huzuruna çıkacaktır. Kim de boynunda bir bey'at bulunmaksızın ölürse cahiliye ölümü ile ölür"* buyururken dinledim, dedi.[405]

404 Nesai, 4126; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3267
405 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7664

Şerh

"Her kim itaatten el çekerse…" yani bu yaptığı işinde lehine herhangi bir delili olmaz,kendisine fayda verecek bir mazereti bulunmaz.

٤٧٧١-.../١١- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ أَتَى ابْنَ مُطِيعٍ فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَهُ

4771-…/11- Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Yahya b. Abdullah b. Bukeyr tahdis etti, bize Leys, Ubeydullah Ebu Cafer'den tahdis etti, o Bukeyr b. Abdullah b. el-Eşecc'den o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre İbn Muti'nin yanına geldi deyip Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) buna yakın olarak hadisi rivayet etti.[406]

٤٧٧٢-.../١٢- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ

4772-…/12- Bize Amr b. Ali de tahdis etti, bize İbn Mehdi tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. Amr b. Cebele de tahdis etti, bize Bişr b. Ömer tahdis etti (İbn Mehdi ile) birlikte, dediler ki: Bize Hişam b. Sad, Zeyd b. Eslem'den tahdis etti, o babasından, o İbn Ömer'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Nâfi'nin İbn Ömer'den diye naklettiği hadis ile aynı manada rivayet etti.[407]

١٤/٦٧- بَاب حُكْمِ مَنْ فَرَّقَ أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ وَهُوَ مُجْتَمِعٌ

14/67- MÜSLÜMANLARIN İŞİ BİR VE BERABERLİK İKEN ONU DAĞITAN KİMSENİN HÜKMÜ BABI

٤٧٧٣-١/٥٩- حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَرْفَجَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّهُ سَتَكُونُ هَنَاتٌ وَهَنَاتٌ فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُفَرِّقَ أَمْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَهِيَ جَمِيعٌ فَاضْرِبُوهُ بِالسَّيْفِ كَائِنًا مَنْ كَانَ

406 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7607

407 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6647

4773-59/1- Bana Ebu Bekr b. Nâfi' ve Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti. İbn Nâfi' bize Gunder tahdis etti, dedi. İbn Beşşâr da bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, dedi. Bize Şu'be, Ziyad b. İlaka'dan şöyle dediğini tahdis etti: Arfece'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyururken dinledim: *"Gerçek şu ki ileride neler olacak neler. Kim bu ümmet bir ve beraber iken işini dağıtmak isterse kim olursa olsun onu kılıçla vurun."*[408]

Şerh

"İleride neler olacak neler." Burada "henat" heneh'in çoğulu olup her şey hakkında kullanılır. Burada onunla kastedilen çeşitli fitneler ve sonradan meydana gelecek olaylardır.

"Kim bu ümmet bir ve beraber iken işini dağıtmak isterse..." Hadis imama karşı çıkan yahut da Müslümanların birliğini dağıtmak isteyen ve benzeri tutumlar içerisine giren kimseler ile savaşma emrini ihtiva etmekte ve böyle bir işi yasaklamaktadır. Bunu yapmak isteyen kişi vazgeçmeyecek olursa onunla savaşılır. Eğer onun kötülüğü ancak onu öldürmekle önlenebilecekse öldürülür ve kanı heder olur. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onu kılıçla vurun"* buyurması ile diğer rivayette (4774) "onu öldürün" buyruğu başka bir yolla önü alınamıyorsa... demektir.

٤٧٧٤-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خِرَاشٍ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمُصْعَبُ بْنُ الْمِقْدَامِ الْخَثْعَمِيُّ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ ح وَحَدَّثَنِي حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا عَارِمُ بْنُ الْفَضْلِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُخْتَارِ وَرَجُلٌ سَمَّاهُ كُلُّهُمْ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ عَنْ عَرْفَجَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا فَاقْتُلُوهُ

4774-.../2- Bize Ahmed b. Hiraş da tahdis etti, bize Habban tahdis etti, bize Ebu Avâne tahdis etti. (H.) Bana el-Kasım b. Zekeriya da tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa, Şeybân'dan tahdis etti, (H). Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize el-Musab b. el-Mikdam el-Hasami tahdis etti, bize İsrail tahdis etti. (H.) Bana Haccac b. eş-Şair[409] de tahdis etti, bize Arim b. el-Fadl tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti, bize Abdullah b. el-Muhtar ile adını

408 Ebu Davud, 4762; Nesai, 4032, 4033, 4034; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9896

409 b. eş-Şair yazma nüshadan eklenmiştir

verdiği bir adam tahdis etti, hepsi Ziyad b. İlake'den o Arfece'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti, ancak bunların hepsi hadisi rivayetlerinde "onu öldürün" buyurduğunu zikretmişlerdir.[410]

٤٧٧٥-٦٠/٣- وَحَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي يَعْفُورٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَرْفَجَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ أَتَاكُمْ وَأَمْرُكُمْ جَمِيعٌ عَلَى رَجُلٍ وَاحِدٍ يُرِيدُ أَنْ يَشُقَّ عَصَاكُمْ أَوْ يُفَرِّقَ جَمَاعَتَكُمْ فَاقْتُلُوهُ

4775-60/3- Bana Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yunus b. Ebu Ya'fur babasından tahdis etti, o Arfece'den şöyle dediğini rivayet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"İşiniz bir adam etrafında bir ve beraber iken kim size asanızı bölmek isteyerek yahut cemaatinizi dağıtmak isteği ile gelecek olursa onu öldürün"* buyururken dinledim.[411]

Şerh

"Asanızı bölmek isteyerek" yani bölünmüş bir asanın dağıldığı gibi cemaatinizi dağıtmak isteği ile gelirse demektir. Bu ise sözbirliğinin dağılması nefislerin birbirinden nefret edip uzaklaşmasından ibarettir.

١٥/٦٨- بَاب إِذَا بُويِعَ لِخَلِيفَتَيْنِ

15/68- İKİ HALİFEYE BEY'AT EDİLMESİ BABI

٤٧٧٦-٦١/١- وَحَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ بَقِيَّةَ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا بُويِعَ لِخَلِيفَتَيْنِ فَاقْتُلُوا الْآخَرَ مِنْهُمَا

4776-61/1- Bana Vehb b. Bakiyye el-Vâsıtî de tahdis etti, bize Halid b. Abdullah el-Cureyrî'den tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İki halifeye beyat edilirse ikisinden sonrakini öldürün"* buyurdu.[412]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İki halifeye beyat edilirse onlardan sonrakini öldürün"* hadisi ancak öldürülmesi halinde bertaraf edilebilme

410 4773 numaralı hadisin kaynakları
411 4773 numaralı hadisin kaynakları
412 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4337

durumu hakkında kabul edilir. Daha önce bu hususa dair açıklama bundan önceki bablarda geçmiş bulunmaktadır.

Hadisten iki halifeye beyat akdinin caiz olmadığı hükmü anlaşılmaktadır. Az önce bu hususta icma bulunduğunun nakledildiği bununla birlikte imamül harameynin bunun bir ihtimal olarak mümkün olabileceğini söylediği de kaydedilmiş idi.

١٦/٦٩- بَاب وُجُوبِ الْإِنْكَارِ عَلَى الْأُمَرَاءِ فِيمَا يُخَالِفُ الشَّرْعَ وَتَرْكِ قِتَالِهِمْ مَا صَلَّوْا وَنَحْوِ ذَلِكَ

16/69- ŞERİATA MUHALİF OLAN HUSUSLARDA AMİRLERE KARŞI ÇIKMANIN, NAMAZ KILDIKLARI VE BENZERİ İŞLERİ YAPTIKLARI SÜRECE ONLARLA SAVAŞMAMANIN VACİB OLDUĞU BABI

٤٧٧٧-١/٦٢- حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ ضَبَّةَ بْنِ مِحْصَنٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ سَتَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ قَالَ لَا مَا صَلَّوْا

4777-62/1- Bize Heddad b. Halid el-Ezdi tahdis etti, bize Hemmâm b. Yahya tahdis etti, bize Katade Hasan'dan tahdis etti, o Dabbe b. Mihsan'dan, o Um Seleme'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir takım emirler gelecektir. Siz de (yaptıklarının münker olduğunu) bilip karşı çıkacaksınız. Bu şekilde bilen vebalden kurtulur. Karşı çıkan esenliğe kavuşur. Ama razı olup uyana gelince..."* buyurdu. Ashab: Onlarla savaşmayalım mı? diye sordu. O: *"Namaz kıldıkları sürece hayır"* buyurdu.[413]

Şerh

"Bir takım emirler gelecektir..." Bu hadiste geleceği haber vermesi ve bunun, buyurduğu gibi meydana gelmiş olması sebebi ile apaçık bir mucize vardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kim (münkeri) bilirse artık o (kötülükten) uzak kalır."* Hadisin (bundan sonraki 4778) *"kim hoşlanmazsa (vebalden) uzak kalır"* rivayetine gelince anlamı açıktır. Yani kim o münkerden

413 Ebu Davud, 4760, 4761; Tirmizi, 2265; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1866

hoşlanmazsa ondan tiksinirse onun vebalinden ve cezasından uzak kalır. Bu ise münkere eli ile de dili ile de karşı çıkamayan kimseler hakkındadır. Böyle birisi münkerden kalbi ile hoşlanmasın ve vebalden kurtulsun. Ancak bunu *"kim bilirse uzak kalır"* diye rivayet edenlerin bu rivayetin de anlamı Allahualem şudur: Kim münkeri bilip bu hususta şüphe etmezse, onun o münkerin günahından ve cezasından uzak kalıp kurtulma yolu açılır. O da bunu eli ile yahut dili ile değiştirmesi sûreti iledir. Buna gücü yetmezse kalbi ile ondan hoşlanmamalıdır. Tiksinmelidir.

٤٧٧٨-٦٣/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ مُعَاذٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي غَسَّانَ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ الدَّسْتَوَائِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ عَنْ ضَبَّةَ بْنِ مِحْصَنٍ الْعَنَزِيِّ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ إِنَّهُ يُسْتَعْمَلُ عَلَيْكُمْ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ فَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ بَرِئَ وَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا نُقَاتِلُهُمْ قَالَ لَا مَا صَلَّوْا أَيْ مَنْ كَرِهَ بِقَلْبِهِ وَأَنْكَرَ بِقَلْبِهِ

4778-63/2- Bana Ebu Gassan el-Mismaî ve Muhammed b. Beşşâr birlikte Muâz'dan -lafız Ebu Gassan'a ait olmak üzere- birlikte tahdis ettiler. Bize Muâz -ki o b. Hişam ed-Desdevai'dir- tahdis etti, bana babam Katade'den tahdis etti, bize Hasan, Dabbe b. Mihsan el-Anezî'den tahdis etti, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Um Seleme'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle dediğini rivayet etti: *"Şüphesiz başınıza bir takım emirler tayin edilecektir. Sizler (işleyecekleri münkerleri) bilip inkar edecek (karşı çıkacak)sınız. Sizden*[414] *hoşlanmayan (vebalinden) uzak kalmış olur. Onu inkar eden (reddeden) esenlik bulur. Ama razı olup tabi olan..."* Ashab: Ey Allah'ın Rasûlü! Onlarla savaşmayâlim mı, dediler. O: *"Namaz kıldıkları sürece hayır"* buyurdu. -Yani kim kalbi ile hoşlanmaz ve kalbinden reddederse demektir-.[415]

Şerh

"Ama razı olan ve tabi olan" yani günah ve ceza (münkere) razı olup ona uyan kimse hakkındadır. Bu hadiste münkeri kaldırabilecek gücü olmayan kimsenin sadece susması dolayısı ile günah kazanmayacağı aksine ancak ona razı olması yahut da kalbinden ondan tiksinmemesi ya da o münkerin işlenmesi hususunda onu yapanlara uyması sûreti ile günah kazanacağına dair delil vardır.

414 Sizden lafzı yazma nüshadan eklenmiştir.
415 4777 numaralı hadisin kaynakları

"Onlarla savaşmayalım mı? O: *Namaz kıldıkları sürece hayır.*" Hadiste daha önce geçtiği gibi sadece zulüm ya da fasıklık sebebi ile İslam'ın temel esaslarından bir şey değiştirmedikleri sürece halifelere karşı çıkmanın (hurucun) caiz olmadığı anlamı vardır.

٤٧٧٩-٦٤/٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ حَدَّثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ زِيَادٍ وَهِشَامٌ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ ضَبَّةَ بْنِ مِحْصَنٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِنَحْوِ ذَلِكَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ بَرِئَ وَمَنْ كَرِهَ فَقَدْ سَلِمَ

4779-64/3- Bana Ebu Rabi' el-Atekî de tahdis etti, bize Hammâd -yani b. Zeyd- tahdis etti, bize el-Mualla b. Ziyad ve Hişam Hasan'dan tahdis etti, o Dabbe b. Mihsan'dan o Um Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip hadisi buna yakın olarak rivayet etti ancak o rivayetinde: "Kim karşı çıkarsa (vebalden) uzak kalır, kim hoşlanmazsa esenlik bulur" dedi.[416]

٤٧٨٠-.../٤- وَحَدَّثَنَاه حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ الْبَجَلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ هِشَامٍ عَنْ الْحَسَنِ عَنْ ضَبَّةَ بْنِ مِحْصَنٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ مِثْلَهُ إِلَّا قَوْلَهُ وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ لَمْ يَذْكُرْهُ

4780-.../4- Bunu bize Hasan b. er-Rabi' el-Beceli de tahdis etti, bize İbnu'l-Mübarek, Hişam'dan tahdis etti, o Hasan'dan, o Dabbe b. Mihsan'dan o Um Seleme'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip hadisi aynı şekilde zikretti ancak: "Ama razı olup uyana gelince..." ibaresini zikretmedi.[417]

١٧/٧٠- بَاب خِيَارِ الْأَئِمَّةِ وَشِرَارِهِمْ

17/70- İMAMLARIN HAYIRLI OLANLARI İLE ŞERLİ OLANLARI BABI

٤٧٨١-٦٥/١- حَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ رُزَيْقِ بْنِ حَيَّانَ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ قَرَظَةَ عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ خِيَارُ أَئِمَّتِكُمْ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ

416 4777 numaralı hadisin kaynakları

417 4777 numaralı hadisin kaynakları

وَيُحِبُّونَكُمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ وَشِرَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ أَفَلَا نُنَابِذُهُمْ بِالسَّيْفِ فَقَالَ لَا مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلَاةَ وَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْ وُلَاتِكُمْ شَيْئًا تَكْرَهُونَهُ فَاكْرَهُوا عَمَلَهُ وَلَا تَنْزِعُوا يَدًا مِنْ طَاعَةٍ

4781-65/1- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi, bize el-Evzâî, Yezid b. Yezid b. Câbir'den tahdis etti, o Zureyk b. Hayyan'dan, o Müslim b. Karaza'dan, o Avf b. Malik'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"İmamlarınızın hayırlıları kendilerini sevdiğiniz sizi seven, size dua eden ve sizin de kendilerine dua ettiğiniz kimselerdir. İmamlarınızın şerlileri ise kendilerine buğz ettiğiniz size buğz eden kendilerini lanetlediğiniz ve sizi lanetleyenlerdir."* Ey Allah'ın Rasûlü! Onlarla kılıçla savaşmayalım mı? diye soruldu. O: *"Aranızda namazı kıldırdıkları sürece hayır. Yöneticilerinizden hoşlanmadığınız bir şey görecek olursanız onun yaptığından hoşlanmayın. Ama itaatten el çekmeyin"* buyurdu.[418]

٤٧٨٢-٦٦/٢- حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ أَخْبَرَنِي مَوْلَى بَنِي فَزَارَةَ وَهُوَ رُزَيْقُ بْنُ حَيَّانَ أَنَّهُ سَمِعَ مُسْلِمَ بْنَ قَرَظَةَ ابْنَ عَمِّ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ يَقُولُ سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ خِيَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَشِرَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ قَالُوا قُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ أَفَلَا نُنَابِذُهُمْ عِنْدَ ذَلِكَ قَالَ لَا مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلَاةَ لَا مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلَاةَ أَلَا مَنْ وَلِيَ عَلَيْهِ وَالٍ فَرَآهُ يَأْتِي شَيْئًا مِنْ مَعْصِيَةِ اللهِ فَلْيَكْرَهْ مَا يَأْتِي مِنْ مَعْصِيَةِ اللهِ وَلَا يَنْزِعَنَّ يَدًا مِنْ طَاعَةٍ قَالَ ابْنُ جَابِرٍ فَقُلْتُ يَعْنِي لِرُزَيْقٍ حِينَ حَدَّثَنِي بِهَذَا الْحَدِيثِ آللهِ يَا أَبَا الْمِقْدَامِ لَحَدَّثَكَ بِهَذَا أَوْ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ مُسْلِمِ بْنِ قَرَظَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ عَوْفًا يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَقَالَ إِي وَاللهِ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَسَمِعْتُهُ مِنْ مُسْلِمِ بْنِ قَرَظَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ عَوْفَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ

418 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10915

4782-66/2- Bize Davud b. Ruşeyd tahdis etti, bize Velid -yani b. Müslim- tahdis etti, bize Abdurrahman b. Yezid b. Câbir tahdis etti, bana Fezareoğullarının azadlısı -ki o Zureyk b. Hayyan'dır-nın haber verdiğine göre o Avf b. Malik el-Eşcai'nin amcası oğlu Müslim b. Karaza'yı şöyle derken dinlemiştir: Avf b. Malik el-Eşcai'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"İmamlarınızın hayırlıları kendilerini sevdiğiniz ve sizi sevenler kendilerine dua ettiğiniz ve dua edenlerdir. İmamlarınızın şerlileri ise kendilerinden nefret ettiğiniz ve sizden nefret edenler, kendilerine lanet okuduğunuz ve size lanet okuyanlardır."* Biz: Ey Allah'ın Rasûlü! O vakit onlarla çatışmayalım mı?, dedik. O: *"Aranızda namazı kıldırdıkları sürece hayır. Aranızda namazı kıldırdıkları sürece hayır. Ancak bir kimsenin başına bir yönetici (vali) gelip de onun Allah'a masiyet olan bir şey yaptığını görürse onun yaptığı Allah'a masiyet olan o işten tiksinsin ama itaatten el çekmesin"* buyurdu.

İbn Câbir, dedi ki: Ben bu hadisi tahdis edince ona -yani Zureyk'e-: Ey Ebu Mihdan! Allah aşkına söyle bu hadisi sana Müslim b. Karaza mı tahdis etti yoksa onun: Ben Avf'ı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim derken mi işittin?

(Câbir), dedi ki: O (Zureyk) dizleri üzerine çöktü, kıbleye döndü ve şunları söyledi: Evet. Kendisinden başka hiçbir ilah olmayan Allah adına yemin ederim ki, ben bunu Müslim b. Karaza'dan şöyle derken dinledim: Ben Avf b. Malik'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim.[419]

Şerh

"Zureyk b. Hayyan" Zureyk isminde re harfinin ze'den önce mi sonra mı olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. (Zureyk mi Uzeyk mi diye) Buhari, İbn Hibban, Darakutni, Abdulgani b. Said el-Mısri, İbn Makula ve onların dışında el-Mutelif dalında eser yazanlar re harfinin önce olduğunu zikretmişlerdir. Müslim nüshalarının çoğunluğunda var olan da budur. Ebu Zür'a, er-Râzî ve ed-Dımaşki ise ze harfinin önce geldiğini belirterek zikretmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"Müslim b. Karaza" Karaza isminde kaf re ve zı harfleri fethalıdır.

Bundan önceki babta da bu hadisin şerhi geçmiş bulunmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İmamlarınızın hayırlıları kendilerini sevdiğiniz ve sizi seven..."* burada yusallune: dua eden kimseler demektir.

419 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10915

"Dizleri üzerine çöküp kıbleye döndü." Çoğu nüshalarda fiil bu şekilde peltek se ile "cesâ" şeklindedir. Bazılarında ise zel harfi ile "cezâ" diye kaydedilmiştir. Her ikisi de sahihtir. Peltek se ile dizleri üzerine çökmek anlatılır. Cezâ ise ayakları dikerek ayak parmaklarının uçları üzerinde oturmak anlamındadır. Bu şekilde oturana da "câzî" denilir. Cumhur, dedi ki: Câzî'nin oturma hali câsî'ninkine göre daha yüksektir; Ebu Amr ise bunların ikisi ayrı söyleyiştir, demiştir.

٤٧٨٣-.../٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ جَابِرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ رُزَيْقٌ مَوْلَى بَنِي فَزَارَةَ قَالَ مُسْلِم وَرَوَاهُ مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ قَرَظَةَ عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

4783-.../3- Bize İshak b. Musa el-Ensârî de tahdis etti, bize el-Velid b. Müslim tahdis etti, bize İbn Câbir bu isnad ile tahdis etti ve: Fezâreoğullarının azadlısı Ruzeyk, dedi.

Müslim, dedi ki: Bunu Muaviye b. Salih de Rabia b. Yezid'den rivayet etti. O Müslim b. Karaza'dan o Avf b. Malik'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti.[420]

١٨/٧١- بَاب اسْتِحْبَابِ مُبَايَعَةِ الْإِمَامِ الْجَيْشَ عِنْدَ إِرَادَةِ الْقِتَالِ وَبَيَانِ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

18/71- SAVAŞMAK İSTEDİĞİ ZAMANDA İMAMIN ORDUDAN BEY'AT ALMASININ MÜSTEHAP OLDUĞU VE AĞAÇ ALTINDA YAPILAN RIDVAN BEY'ATİNİN BEYANI BABI

٤٧٨٤-٦٧/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ أَلْفًا وَأَرْبَعَ مِائَةٍ فَبَايَعْنَاهُ وَعُمَرُ آخِذٌ بِيَدِهِ تَحْتَ الشَّجَرَةِ وَهِيَ سَمُرَةٌ وَقَالَ بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا نَفِرَّ وَلَمْ نُبَايِعْهُ عَلَى الْمَوْتِ

4784-67/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys b. Sa'd tahdis etti... (H.) Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den

420 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10915

haber verdi, o Cabir'den şöyle dediğini rivayet etti: Hudeybiye gününde bin dörtyüz kişi idik. Biz de O'na bey'at ettik. Ömer de Onun elini tutuyordu. Altında bey'at yaptığımız ağaç, dikenli bir Arabistan kirazı ağacı idi.

Cabir şunu da söyledi: Biz, O'na kaçmamak üzere bey'at ettik. Ölümüne bey'at etmedik.[421]

٤٧٨٥-٦٨/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ لَمْ نُبَايِعْ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى الْمَوْتِ إِنَّمَا بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا نَفِرَّ

4785-68/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Uyeyne tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Süfyan, Ebu'z-Zubeyr'den tahdis etti, o Cabir'den şöyle dediğini rivayet etti: Biz, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ölümüne bey'at etmedik. Biz O'na ancak kaçmamak üzere bey'at ettik.[422]

٤٧٨٦-٦٩/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ سَمِعَ جَابِرًا يَسْأَلُ كَمْ كَانُوا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ قَالَ كُنَّا أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً فَبَايَعْنَاهُ وَعُمَرُ آخِذٌ بِيَدِهِ تَحْتَ الشَّجَرَةِ وَهِيَ سَمُرَةٌ فَبَايَعْنَاهُ غَيْرَ جَدِّ بْنِ قَيْسٍ الْأَنْصَارِيِّ اخْتَبَأَ تَحْتَ بَطْنِ بَعِيرِهِ

4786-69/3- Bize Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Haccac, İbn Cureyc'den tahdis etti, bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir'e: Hudeybiye gününde (ashab) kaç kişi idiler diye sorulması üzerine şu şekilde cevap verdiğini dinlemiştir: Biz o zaman bin dörtyüz kişi idik. O'na bey'at ettik. Ömer de dikenli bir Arabistan kirazı ağacı olan o ağacın altında elini tutuyordu. O'na ensardan sayılan Ced b. Kays dışında hepimiz bey'at ettik. Kendisi devesinin karnı altında saklanmıştı.[423]

٤٧٨٧-٧٠/٤- وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَعْوَرُ مَوْلَى سُلَيْمَانَ بْنِ مُجَالِدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ وَأَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا يَسْأَلُ هَلْ بَايَعَ النَّبِيُّ ﷺ بِذِي الْحُلَيْفَةِ فَقَالَ لَا وَلَكِنْ صَلَّى بِهَا وَلَمْ يُبَايِعْ عِنْدَ

421 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2923
422 Tirmizi, 1594; Nesai, 4169: Tuhfetu'l-Eşrâf, 2763
423 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2864

شَجَرَةٍ إِلاَّ الشَّجَرَةَ الَّتِي بِالْحُدَيْبِيَةِ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ وَأَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ دَعَا النَّبِيُّ ﷺ عَلَى بِئْرِ الْحُدَيْبِيَةِ

4787-70/4- Bana İbrahim b. Dînar da tahdis etti, bize Süleyman b. Mücalid'in azadlısı Haccac b. Muhammed el-A'ver tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu'z-Zubeyr de haber verdiğine göre o Cabir'e: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zulhuleyfe'de bey'at aldı mı diye sorulması üzerine şu cevabı verdiğini dinlemiştir: Hayır, ama orada namaz kıldı. O ancak bir ağacın yani Hudeybiye'deki o ağacın yanında bey'atleşti.

İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hudeybiye kuyusunun başında (kendisine bey'at için) davette bulundu demiştir.[424]

٤٧٨٨-٧١/٥- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الأَشْعَثِيُّ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ قَالَ سَعِيدٌ وَإِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الآخَرَانِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ أَلْفًا وَأَرْبَعَ مِائَةٍ فَقَالَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْتُمُ الْيَوْمَ خَيْرُ أَهْلِ الأَرْضِ وَقَالَ جَابِرٌ لَوْ كُنْتُ أُبْصِرُ لأَرَيْتُكُمْ مَوْضِعَ الشَّجَرَةِ

4788-71/5- Bize Said b. Amr el-Eş'asî, Suveyd b. Said, İshak b. İbrahim ve Ahmed b. Abde -lafız Said'e ait olmak üzere- tahdis etti: Said ve İshak bize Süfyan, Amr'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. (Amr) Cabir'den şöyle dediğini rivayet etti: Hudeybiye günü bin dörtyüz kişi idik. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: *"Bugün siz yeryüzündekilerin en hayırlısısınız"* buyurdu.

Cabir dedi ki: Şayet gözlerim görüyor olsaydı size ağacın bulunduğu yeri gösterirdim.[425]

٤٧٨٩-٧٢/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالاَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ فَقَالَ لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا كُنَّا أَلْفًا وَخَمْسَ مِائَةٍ

424 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2863

425 Buhari, 4154, 4840 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5828

4789-72/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti... Sâlim b. Ebu'l-Ca'd dedi ki: Cabir b. Abdullah'a ağaç (altında bey'at eden) ashabı hakkında sordum. O: Eğer biz yüzbin kişi dahi olsaydık yine bize yeterdi. Biz bin beşyüz kişi idik dedi.[426]

٤٧٩٠-٧/٧٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ ح وَحَدَّثَنَا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي الطَّحَّانَ كِلَاهُمَا يَقُولُ عَنْ حُصَيْنٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ لَوْ كُنَّا مِائَةَ أَلْفٍ لَكَفَانَا كُنَّا خَمْسَ عَشْرَةَ مِائَةً

4790-73/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr de tahdis edip dediler ki: Bize Abdullah b. İdris tahdis etti. (H.) Bize Rifâa b. el-Heysem de tahdis etti, bize Halid -yani et-Taha- tahdis etti, (Abdullah b. İdris ile birlikte) ikisi Husayn'den, o Sâlim b. Ebu'l-Ca'd'den, o Cabir'den şöyle dedi diyerek rivayet etti: Eğer yüzbin kişi dahi olsaydık yine bize yetecekti. Biz binbeşyüz kişi idik.[427]

٤٧٩١-٨/٧٤- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ أَبِي الْجَعْدِ قَالَ قُلْتُ لِجَابِرٍ كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ قَالَ أَلْفًا وَأَرْبَعَ مِائَةٍ

4791-74/8- Bize Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de tahdis etti, İshak bize Cerir, A'meş'den haber verdi derken Osman tahdis etti dedi. (A'meş) dedi ki: Bana Sâlim b. Ebu'l-Ca'd tahdis edip dedi ki: Cabir'e: O gün kaç kişiydiniz, dedim. O: Bin dörtyüz kişi idik, dedi.[428]

٤٧٩٢-٩/٧٥- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرٍو يَعْنِي ابْنَ مُرَّةَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى قَالَ كَانَ أَصْحَابُ الشَّجَرَةِ أَلْفًا وَثَلَاثَ مِائَةٍ وَكَانَتْ أَسْلَمُ ثُمْنَ الْمُهَاجِرِينَ

426 Buhari, 3576 -uzunca-; 4152 -uzunca-, 5639 -uzunca bu manada-; Nesai, 77 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2242

427 4789 numaralı hadisin kaynakları

428 4789 numaralı hadisin kaynakları

4792-75/9- Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti... Abdullah b. Ebu Evfâ dedi ki: Ağaç (ın altında bey'at) eden ashabı bin üçyüz kişi idik. Eslemliler de muhacirlerin sekizde biri kadardı.[429]

٤٧٩٣-.../١٠- وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ ح وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4793-.../10- Bize İbnu'l-Müsennâ da tahdis etti, bize Ebu Davud tahdis etti. (H.) bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi. Hepsi Şu'be'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[430]

٤٧٩٤-١١/٧٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ خَالِدٍ عَنْ الْحَكَمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَعْرَجِ عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُنِي يَوْمَ الشَّجَرَةِ وَالنَّبِيُّ ﷺ يُبَايِعُ النَّاسَ وَأَنَا رَافِعٌ غُصْنًا مِنْ أَغْصَانِهَا عَنْ رَأْسِهِ وَنَحْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً قَالَ لَمْ نُبَايِعْهُ عَلَى الْمَوْتِ وَلَكِنْ بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا نَفِرَّ

4794-76/11- Bize Yahya b. Yahya da haber verdi... Ma'kil b. Yesar dedi ki: Ağaç (altında bey'at edildiği) günü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at edildiği zamanda kendimin de o ağacın dallarından bir dalı başının üzerinde kaldırdığımı görmüşümdür (iyi hatırlıyorum). O sırada biz bin dörtyüz kişi idik. (Ma'kil) dedi ki: Onunla ölümüne bey'at etmedik. Ama ona kaçmamak üzere bey'at ettik.[431]

٤٧٩٥-.../١٢- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يُونُسَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4795-.../12- Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Halid b. Abdullah, Yunus'dan bu isnad ile haber verdi.[432]

Şerh

(4784-4795 numaralı hadisler)

(4784) "Hudeybiye günü bin dörtyüz kişi idik." Bir diğer rivayette (4789) "Binbeşyüz kişi" başka bir rivayette (4792) "bin üçyüz kişi idik" denilmekte-

429 Buhari, 4153 -muallak olarak-, 4155; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5177
430 4792 numaralı hadisin kaynakları
431 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11471
432 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11471

dir. Buhari ve Müslim de bu üç farklı rivayeti Sahih'l-erinde zikretmiş bulunmaktadır. Her ikisinin çoğunlukla zikrettiği rivayet ise "bin dörtyüz kişi"dir. Beyhaki de bu şekilde bu hadiste rivayetlerin çoğunluğu "bin dörtyüz kişidir" demektedir. Bu iki rivayetin arası bin dörtyüz küsür oldukları kabul edilerek cem edilebilir. Çünkü bin dörtyüz diyen kimse küsüratı göz önünde bulundurmamış, bin beşyüz diyenler ise bu küsüratı göz önünde bulundurmuşlardır. Bin üçyüz diyen kimseler ise onların bir kısmını hesaba katmamıştır. Buna sebep ise bu husustaki sayıyı çok iyi bellememiş olmasıdır. Ya da başka bir sebepten dolayı da olabilir.

Cabir'in rivayetinde (4784) ve Ma'kil b. Yesar'ın (4794) rivayetinde "biz Hudeybiye günü kaçmamak üzere bey'at ettik, ölümüne onunla bey'at etmedik" denilmekte iken Seleme yolu ile gelecek olan rivayette (4799) "o gün Allah Rasulü'ne ölümüne bey'at ettikleri" belirtilmektedir. Zaten Abdullah b. Zeyd b. Âsım'ın (4801) numaralı rivayetin manası ile aynıdır. Mücaşir b. Mesud'un (4803) "hicret üzere bey'at ve İslam ve cihad üzere bey'at"e dair hadisi, İbn Ömer'in (4813) ile Ubâde'nin (4745) diye rivayet ettikleri hadiste: "Dinleyip itaat etmek üzere ve emir sahipleri ile emir hususunda çekişmemek üzere" bey'at ettikleri, Müslim'in Sahihi dışındaki kaynaklarda İbn Ömer'den: "Sabır üzere bey'at ettikleri" sözkonusu edilmektedir. İlim adamları bu hususta şu açıklamayı yapmışlardır:

Bu rivayet, hadislerin ihtiva ettikleri anlamların tamamını bir arada sözkonusu etmekte ve bütün rivayetlerin maksadını açıkça ifade etmektedir. Kaçmamak üzere bey'at etmek demek düşmanımıza karşı zafer kazanıncaya ya da öldürülünceye kadar sabretmek demektir. Ölümüne bey'at etmenin anlamı da budur. Yani bu bey'ate bağlılık bizi ölüme kadar götürse bile sabredeceğiz demektir. Yoksa bizatihi ölüm kastedilen bir şey değildir. Cihad etmek üzere bey'at etmek de böyledir. Yani cihad halinde sabırlı olmak demektir. Allah en iyi bilendir.

İslam'ın ilk dönemlerinde on müslümanın yüz kafire karşı sabretmeleri ve onlardan kaçmamaları emredilmişti. Aynı şekilde yüz kişi de bin kafire karşı sabretmekle yükümlü bulunuyordu. Sonra bu hüküm nesh olundu ve farz olan sadece iki kat fazlasına karşı sabredip direnmek hükmünü aldı. Bizim mezhebimizin görüşü budur. İbn Abbas, Mâlik ve cumhurun kanaatine göre ise ayet nesh edilmiştir. Ebu Hanife ve bir başka kesim ise ayet nesh edilmiş değildir, göz önünde bulundurulması gereken güç ve zayıflık dikkate alınmadan yalnız sayı mıdır yoksa bunlar da göz önünde bulundurulacak mıdır hususunda da ihtilaf etmişlerdir. Cumhurun kanaatine göre Kur'ân'ın

Zâhirindeki ifade dolayısı ile bu göz önünde bulundurulmaz.[433] Ubâde (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği (4745) hadiste geçen: "Biz, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak ve hırsızlık yapmamak... üzere bey'at ettik" hadisine gelince bu, İslam'ın ilk dönemlerinde Mekke'ye hicret etmeden ve cihad farz kılınmadan önce Akabe gecesinde olmuştu.

(4789) "Cabir'e ağaç (altında bey'at eden) ashaba dair soru sordum... Biz bin beşyüz kişi idik." Bu hadis, Hudeybiye kuyusuna dair sahih hadis'ten kısaltılmış bir hadistir. (bk. 4654 numaralı hadis) Manası da şudur: Ashab-ı kiram Hudeybiye'ye vardıkları zaman Hudeybiye'deki o kuyunun bir ayakkabı bağı gibi ince aktığını gördüler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) içine tükürdü ve bereketlenmesi için dua buyurdu. Kuyu da coştu. Bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mucizelerinden birisidir. Bu hadiste soru soran kişinin hadisin aslını ve suyun artırılması mucizesi ile bu hususta cereyan eden olayları bilmekle birlikte, ashabın sayısını bilmediği gibi bir izlenim uyandırmaktadır. Bunun üzerine Cabir de: Bin beşyüz kişi idik, yüzbin ya da daha fazla olsaydık yine (su) bize yetecekti demiştir. Bundan önceki rivayette ise: "Hudeybiye kuyusu başında dua etti" ifadesi de kuyunun bereketlenmesi için dua etti demektir.

٤٧٩٦-١٣/٧٧- وَحَدَّثَنَاه حَامِدُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ طَارِقٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ كَانَ أَبِي مِمَّنْ بَايَعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عِنْدَ الشَّجَرَةِ قَالَ فَانْطَلَقْنَا فِي قَابِلٍ حَاجِّينَ فَخَفِيَ عَلَيْنَا مَكَانُهَا فَإِنْ كَانَتْ تَبَيَّنَتْ لَكُمْ فَأَنْتُمْ أَعْلَمُ

4796-77/13- Bunu bize Hâmid b. Ömer de tahdis etti, bize Ebu Avâne, Tarık'dan tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb'den şöyle dediğini rivayat etti: Babam, ağacın yanında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at edenlerden birisi idi. O şöyle dedi: Ertesi sene hac etmek üzere gittik. Fakat o ağacın yerini bir türlü bulamadık. Eğer siz onu açık olarak öğrenebildiyseniz siz daha iyi bilirsiniz.[434]

٤٧٩٧-١٤/٧٨- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ وَقَرَأْتُهُ عَلَى نَصْرِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي أَحْمَدَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ طَارِقِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُمْ كَانُوا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الشَّجَرَةِ قَالَ فَنَسُوهَا مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ

433 Bu son paragrafdaki açıklamaların daha iyi anlaşılması için Enfal, 65-66. Ayetler hatırlanmalıdır. (Çeviren)

434 Buhari, 4162, 4163, 4164, 4165; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11282

4797-78/14- Bunu Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Ebu Ahmed tahdis edip dedi ki: Ben bunu Nasr b. Aliye de Ebu Ahmed'den rivayetle okudum: Bize Süfyan, Tarık b. Abdurrahman'dan tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb'den, o babasından rivayet ettiğine göre ağaç (altında bey'at edilen) senesinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda idiler. (Said'in babası el-Müseyyeb), ama ertesi sene o ağacın hangisi olduğunu unuttular dedi.[435]

٤٧٩٨-١٥/٧٩ - وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ الشَّجَرَةَ ثُمَّ أَتَيْتُهَا بَعْدُ فَلَمْ أَعْرِفْهَا

4798-79/15- Bana Haccac b. eş-Şair ve Muhammed b. Râfi' de tahdis edip dedi ki: Bize Şebabe tahdis etti, bize Şu'be, Katade'den tahdis etti, o Said b. el-Müseyyeb'den, o babasından: Ben ağacı görmüştüm. Daha sonra o ağacın yanına gittim ama onu tanıyamadım dedi.[436]

٤٧٩٩-١٦/٨٠ - وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ قُلْتُ لِسَلَمَةَ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ بَايَعْتُمْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ قَالَ عَلَى الْمَوْتِ

4799-80/16- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Hâtim -yani b. İsmail- Seleme b. el-Ekva''ın azadlısı Yezid b. Ebu Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: Seleme'ye: Hudebyibe günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hangi şey üzerine bey'at ettiniz dedim. O: Ölümüne dedi.[437]

٤٨٠٠-.../١٦ - وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ عَنْ سَلَمَةَ بِمِثْلِهِ

4800-.../16- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Hammâd b. Mes'ade haber verdi, bize Yesid, Seleme'den aynısını rivayet etti.[438]

---

435 4795 numaralı hadisin kaynakları

436 4795 numaralı hadisin kaynakları

437 Buhari, 2960 -uzunca-, 4169, 7206; Tirmizi, 1592; Nesai, 4170; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4536

438 4789 numaralı hadisin kaynakları

٤٨٠١-١٧/٨١- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ أَتَاهُ آتٍ فَقَالَ هَا ذَاكَ ابْنُ حَنْظَلَةَ يُبَايِعُ النَّاسَ فَقَالَ عَلَى مَاذَا قَالَ عَلَى الْمَوْتِ قَالَ لَا أُبَايِعُ عَلَى هَذَا أَحَدًا بَعْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ

4801-81/17- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti... Abdullah b. Zeyd dedi ki: Kendisine bir adam gelip: İşte İbn Hanzalî insanlarla bey'atleşiyor dedi. Abdullah: Ne üzerine dedi. O kişi ölümüne diye cevap verince (Abdullah b. Zeyd): Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra bunun üzerine hiç kimse ile bey'atleşmem dedi.[439]

Şerh

(4796-4801 numaralı hadisler)

(4796) Ağaç hakkında ertesi sene yerini unutmaları ile ilgili sözleri hakkında ilim adamları şu açıklamayı yapmışlardır: Onun yerini bilemeyişlerinin sebebi, insanların ondan dolayı fitneye kapılmamalarıdır. Çünkü o ağacın altında pek çok hayırlı işler cereyan etmiş, Allah'ın rızası ve sekinet (ilahi huzur) inmiş ve daha başka hususlar olmuştu. Eğer ağaç açıkça bilinen hali ile kalmış olsaydı, şüphesiz bedevilerin ve cahillerin onu ta'zim edeceklerinden, ona ibadet edeceklerinden korkulurdu. Bu sebeple onun bilinmeyişi yüce Allah'ın bir rahmeti olmuştur.

١٩/٧٢- بَاب تَحْرِيمِ رُجُوعِ الْمُهَاجِرِ إِلَى اسْتِيطَانِ وَطَنِهِ

19/72- MUHACİRİN ESKİ VATANINI TEKRAR VATAN EDİNMEYE DÖNÜŞÜNÜN HARAM KILINDIĞI BABI

٤٨٠٢-١/٨٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ يَعْنِي ابْنَ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى الْحَجَّاجِ فَقَالَ يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ ارْتَدَدْتَ عَلَى عَقِبَيْكَ تَعَرَّبْتَ قَالَ لَا وَلَكِنْ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَذِنَ لِي فِي الْبَدْوِ

4802-82/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Hakim -yani b. İsmail- Yezid b. Ebu Ubeyd'den tahdis etti, o Seleme b. el-Ekva''dan rivayet ettiğine göre Haccac'ın yanına girmiş, Haccac da: Ey Ekva'nın oğlu. Sen topukla-

439 Buhari, 2959, 4168; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5302

rının üzerine gerisin geri mi döndün? Bedevileştin mi dedi. Seleme: Hayır, ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çölde yaşamama izin vermişti dedi.[440]

Şerh

"Haccac, Seleme b. Ekva (radıyallâhu anh)... dedi. Seleme de: ... bana izin vermişti dedi." Kadı Iyaz dedi ki: Ümmet, muhacir kimsenin hicretini terk ederek vatanına dönmesinin ve muhacir kimsenin tekrar bedevileşmesinin (çölde yaşamaya geri dönmesinin) büyük günahlardan olduğunu icma ile kabul etmiştir. İşte Haccac da buna işaret etmiş bulunuyor. Seleme de kendisine çöle çıkıp gitmesinin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in izni ile olduğunu ona bildirmişti. (Devamla Kadı lyaz dedi ki): Belki de Seleme kendi vatanından başka bir yere dönmüştü. Ya da muhacirin hicret ettiği yerde kalmasından ve bunun ona farz oluşundan kasıt Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanı ile sınırlı olabilir. Çünkü O'nun zamanında O'na yardımcı olmak ya da Onunla birlikte olmak için bu gerekiyordu. Ya da böyle bir hüküm Mekke'nin fethinden önce sözkonusu idi. Mekke fethi gerçekleşip, Allah da İslam'ı diğer bütün dinlere üstün kılıp küfrü alçaltıp Müslümanları da aziz kılınca, artık hicretin farziyeti de kalkmış oldu. Bunun için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Fetihten sonra hicret yoktur"* ve: *"Hicret, hicret ehli için artık geçmiş (kabul edilmiş) bulunuyor"* buyurdu. Yani Mekke fethedilmeden önce Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kollamak, dinine yardımcı olmak, şeriatını da muhafaza etmek için mallarını ve vatanlarını bırakıp hicret edenler için artık geçmiş bulunmaktadır demektir. Kadı lyaz dedi ki: Mekke'nin fethedilmesinden önce Mekke'l-ilere vacip (farz) olduğu hususunda ilim adamlarının görüş ayrılığı yoktur. Ancak onlardan başkaları hakkında görüş ayrılığı vardır. Mekkeli olmayanlara vacip olmadığı, sadece mendub olduğu da söylenmiştir. Bunu Ebu Ubeyd, Kitabu'l-Emval adlı eserinde zikretmiş bulunmaktadır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke fethedilmeden önce huzuruna gelen heyetlere hicret etmeleri emrini vermemişti. Bulunduğu beldenin bütün halkı Müslüman olmamış kimseler hakkında -kafirlerin ahkamının uygulandığı bir yerde kalmaması için- vacip olduğu da söylenmiştir.

440 Buhari, 7087; Nesai, 4197; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4539

٢٠/٧٣- حَدَّثَنَا بَاب الْمُبَايَعَةِ بَعْدَ فَتْحِ مَكَّةَ عَلَى الْإِسْلَامِ وَالْجِهَادِ وَالْخَيْرِ وَبَيَانِ مَعْنَى لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ

20/73- MEKKE'NİN FETHEDİLMESİNDEN SONRA İSLAM, CİHAD VE HAYIR ÜZERİNE BEY'ATLEŞMEK VE: "FETİHTEN SONRA HİCRET YOKTUR" BUYRUĞUNUN ANLAMINI BEYAN BABI

٤٨٠٣-١/٨٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ أَبُو جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ حَدَّثَنِي مُجَاشِعُ بْنُ مَسْعُودٍ السُّلَمِيُّ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ أُبَايِعُهُ عَلَى الْهِجْرَةِ فَقَالَ إِنَّ الْهِجْرَةَ قَدْ مَضَتْ لِأَهْلِهَا وَلَكِنْ عَلَى الْإِسْلَامِ وَالْجِهَادِ وَالْخَيْرِ

4803-83/1- Bize Muhammed b. es-Sabbah Ebu Cafer de tahdis etti. Bize İsmail b. Zekeriyya, Âsım el-Ahvel'den tahdis etti, o Ebu Osman el-Nehdi'den rivayet etti. Bana Mücaşi b. Mesud es-Sülemî tahdis edip dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna O'na hicret etmek üzere bey'at etmek üzere gittim. O: *"Şüphesiz hicret ehli için geçmiştir. Ama İslam cihad ve hayır üzerine (bey'at sözkonusudur)"* buyurdu.[441]

Şerh

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna hicret üzere bey'at etmek üzere gittim..." hadisinin manası şudur: hicret edenler için apaçık bir meziyet (ayrıcalık) teşkil eden övülmüş ve faziletli hicret, Mekke fethedildikten sonra yapılan hicretti. Ama ben seninle İslam, cihad ve diğer hayırlı fiilleri işlemek üzere bey'at ediyorum. Bu ifadeler özelden sonra genelin zikredilmesi kabilindendir. Çünkü hayır cihaddan daha geneldir. Yani ben seninle bütün bu hususları yapmam üzere bey'atleşiyorum demektir.

٤٨٠٤-٢/٨٤- وَحَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ أَخْبَرَنِي مُجَاشِعُ بْنُ مَسْعُودٍ السُّلَمِيُّ قَالَ جِئْتُ بِأَخِي أَبِي مَعْبَدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الْفَتْحِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بَايِعْهُ عَلَى الْهِجْرَةِ قَالَ قَدْ مَضَتْ الْهِجْرَةُ بِأَهْلِهَا قُلْتُ فَبِأَيِّ شَيْءٍ تُبَايِعُهُ قَالَ عَلَى الْإِسْلَامِ وَالْجِهَادِ وَالْخَيْرِ قَالَ أَبُو عُثْمَانَ فَلَقِيتُ أَبَا مَعْبَدٍ فَأَخْبَرْتُهُ بِقَوْلِ مُجَاشِعٍ فَقَالَ صَدَقَ

441 Buhari, 2962, 2963, 3078, 3079, 4305, 4306, 4307, 4308; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11210

4804-84/2- Bana Süveyd b. Said de tahdis edip dedi ki: Bize Ali b. Mushir, Âsım'dan tahdis etti, o Ebu Osman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Bana Mücaşi' b. Mesud es-Sülemî haber verip dedi ki: Kardeşim Ebu Ma'bed ile birlikte Mekke'nin fethinden sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldim ve: Ey Allah'ın Rasulü! Onunla hicret üzere bey'atleş dedim. O: *"Hicret onu yapanlarla birlikte geçip gitti"* buyurdu. Ben: O halde onunla hangi şey ile bey'atleşeceksin dedim. O: *"İslam, cihad ve hayır üzerine"* buyurdu.

Ebu Osman dedi ki: Ben, Ebu Ma'bed ile karşılaştım da ona Mücaşi'nin söylediklerini haber verdim. Ebu Ma'bed: Doğru söylemiştir dedi.[442]

٤٨٠٥-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عَاصِمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ فَلَقِيتُ أَخَاهُ فَقَالَ صَدَقَ مُجَاشِعٌ وَلَمْ يَذْكُرْ أَبَا مَعْبَدٍ

4805-.../3- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Muhammed b. Fudayl, Âsım'dan bu isnad ile tahdis etti. Dedi ki: Sonra kardeşi ile karşılaştım, o: Mücaşi' doğru söylemiştir dedi ve Ebu Ma'bed'in adını zikretmedi.[443]

٤٨٠٦-٨٥/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَا أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ فَتْحِ مَكَّةَ لَا هِجْرَةَ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا

4806-85/4- Bize Yahya b. Yahya ve İshak b. İbrahim tahdis edip dedi ki: Bize Cerir, Mansur'dan haber verdi, o Mücahid'den, o Tâvus'dan, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) fetih günü yani Mekke fethinde: *"Hicret yoktur ama cihad ve niyet vardır. Sizden savaşa çıkmanız istenirse siz de çıkın"* buyurdu.[444]

٤٨٠٧-.../٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَابْنُ رَافِعٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ آدَمَ حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ يَعْنِي ابْنَ مُهَلْهِلٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ كُلُّهُمْ عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

442 4802 numaralı hadisin kaynakları

443 4802 numaralı hadisin kaynakları

444 Daha önce zikredilen 3289 numaralı hadisin kaynakları

4807-.../5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: Bize Veki', Süfyan'dan tahdis etti. (H.) Bize İshak b. Mansur ve İbn Râfi' de Yahya b. Âdem'den tahdis etti, bize Mufaddal -yani b. Muhelhil- tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Ubeydullah b. Musa, İsrail'den haber verdi, hepsi Mansur'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti.[445]

٤٨٠٨-٨٦/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْهِجْرَةِ فَقَالَ لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا

4808-86/6- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti... Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hicrete dair soru soruldu. O: *"Fetihten sonra hicret yoktur. Ama cihad ve niyet vardır. Ve sizden savaşa çıkmanız istenecek olursa siz de çıkın"* buyurdu.[446]

Şerh

(4806-4808 numaralı hadisler)

(4806) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) fetih günü yani Mekke'nin fethedildiği günü şöyle buyurdu: *Hicret yoktur ama cihad ve niyet vardır.*" Diğer rivayette (4808) *"Fetihten sonra hicret yoktur"* buyurmaktadır. Mezhep âlimlerimiz ve onların dışında diğer ilim adamları der ki: Dar-ı harbden dar-ı İslam'a hicret kıyamet gününe kadar bakidir. Bu ilim adamları bu hadisi iki şekilde te'vil etmişlerdir:

1. Mekke fethedildikten sonra hicret yoktur. Çünkü bu durumda Mekke de dar-ı İslam olmuş idi. Dolayısı ile oradan hicret düşünülemez oldu.

2. Daha sahih olan yorum da şudur: Yani hicret edenlerin açık bir şekilde ayrıcalıklı oldukları fazileti üstün, önemli ve yapılması istenen hicret artık Mekke'nin fethedilmesi ile sona ermiş ve Mekke fethedildikten sonra hicret eden muhacirler için geçmiş (gerçekleşmiş ecri taahhuk etmiş) oldu. Çünkü Mekke fethedildikten sonra İslam güçlenmiş ve ondan önceki durumun aksine açıkça aziz olmuş oldu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ama cihad ve niyet vardır"* buyruğu da şu demektir: Hicret sebebi ile hayrın elde edilmesi Mekke'nin fethi

445 Daha önce gösterilen 3289 numaralı hadisin kaynakları

446 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17379

ile sona ermiş bulunuyor. Ama siz bu ecri cihad ve salih niyet ile elde edebilirsiniz.

Hadis-i şerifte, kayıtsız ve şartsız hayır niyet etmek ve bu niyet dolayısı ile sevap kazanılacağı hükmü anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Savaşa çıkmanız istenecek olursa siz de çıkın"* buyruğu da şu demektir: İmam sizden cihad için çıkmanızı isteyecek olursa siz de çıkın. Bu da cihadın farz-ı ayn değil de farz-ı kifaye olduğuna delildir. Bu yeterliliğin (kifayenin) kendileri ile gerçekleşeceği kadar bir grup bunu yerine getirecek olursa, geri kalanlardan cihada çıkma yükümlülüğü düşer. Hepsi onu terk edecek olurlarsa hepsi de günahkar olur. Mezhep âlimlerimiz der ki: Günümüzde cihad farz-ı kifayedir. Kafirlerin Müslümanların topraklarına inmeleri hali müstesnâdır. O taktirde onlar üzerinde cihad etmek farz-ı ayn olur. Eğer o şehir halkı (düşmanı İslam topraklarından püskürtmeye) yeterli olmuyorsa bu sefer bu yeterliliği tamamlamak onların en yakınları hakkında vacip (farz) olur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında ise mezhep âlimlerimizin kabul ettikleri daha sahih olan kanaate göre aynı şekilde yine farz-ı kifaye idi. İkinci görüşe göre ise o zaman için farz-ı ayn idi. Bunun farz-ı kifaye olduğunu söyleyenler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında bir takım seriyyeler (birlikler) gazaya çıkıyor ve bu seriyyelerde sadece onların bir kısmı bulunuyordu diyerek delil göstermişlerdir.

٤٨٠٩-٧/٨٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرٍو الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ الزُّهْرِيّ حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْهِجْرَةِ فَقَالَ وَيْحَكَ إِنَّ شَأْنَ الْهِجْرَةِ لَشَدِيدٌ فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَهَلْ تُؤْتِي صَدَقَتَهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَاعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبِحَارِ فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتِرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا

4809-87/7- Bize Ebu Bekr b. Hallâd el-Bâhilî de tahdis etti, bize Velid b. Müslim tahdis etti, bize Abdurrahman b. Amr b. Evzâî tahdis etti, bana İbn Şihâb ez-Zührî tahdis etti, bana Ata b. Yezid el-Leysî'nin tahdis ettiğine göre o kendilerine tahdis edip dedi ki: Bana Ebu Said el-Hudrî'nin tahdis ettiği üzere bir bedevi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hicrete dair soru sordu. Allah Rasulü: *"Be adam şüphesiz hicretin işi pek ağırdır. Senin develerin var mı"* buyurdu. Bedevi: Evet dedi. Allah Rasulü: *"Peki onların zekatını veriyor*

musun" buyurdu. Adam: Evet dedi. Allah Rasulü: *"Sen (istersen) denizlerin ötesinden amel et. Şüphesiz Allah, senin amelinden hiçbir şeyi eksiltmeyecektir"* buyurdu.[447]

٤٨١٠-.../٨- وَحَدَّثَنَاه عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ اللهَ لَنْ يَتِرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ قَالَ فَهَلْ تَحْلُبُهَا يَوْمَ وِرْدِهَا قَالَ نَعَمْ

4810-.../8- Bunu bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Muhammed b. Yusuf, Evzâî'den bu isnad ile aynısını rivayet etti ama onun rivayetine göre: *"Şüphesiz Allah, senin amelinden hiçbir şeyi eksiltmeyecektir"* dedi ve hadiste: *"Sen o develerini suya geldikleri gün sağıyor musun?"* buyurdu, adam: Evet dedi ibarelerini ziyade eyledi.[448]

Şerh

(4809-4810 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine hicrete dair soru soran bedeviye: *"Şüphesiz hicretin işi pek ağırdır... Allah, senin amelinden hiçbir şeyi eksiltmeyecektir"* buyurması şu demektir: Allah, nerede olursan ol senin amellerinin sevabını eksiltmeyecektir.

İlim adamları der ki: Burada denizlerden kasıt kasabalar, şehirlerdir. Çünkü Araplar kasabalara "bihâr (denizler)" kasabaya (karyeye) de buhayra derler. İlim adamlarının dediklerine göre bu bedevinin hakkında soru sorduğu hicretten kasıt ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Medine'de kalıp aile halkını ve vatanını terk etmesidir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o adamın buna gücünün yetmeyeceğinden ve haklarını gereği gibi yerine getiremeyeceğinden sonra da topukları üzerine gerisin geri döneceğinden korktuğu için ona: *Senin, hakkında soru sorduğun hicretin durumu pek ağırdır. Ama sen kendi vatanında ve bulunduğun yerde hayırlı ameller işle. Onun sana faydası olacaktır ve Allah o amelinden senin hiçbir şeyini eksiltmeyecektir.* Allah en iyi bilendir.

447 Buhari, 1452, 2633, 3923, 6165; Ebu Davud, 2477; Nesai, 4175; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4153

448 4809 numaralı hadisin kaynakları

٢١/٧٤- بَاب كَيْفِيَّةِ بَيْعَةِ النِّسَاءِ

21/74- KADINLARIN BEY'ATİNİN NASIL OLDUĞU BABI

٤٨١١-٨٨/١- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ قَالَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَتْ الْمُؤْمِنَاتُ إِذَا هَاجَرْنَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ يُمْتَحَنَّ بِقَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ إِلَى آخِرِ الْآيَةِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَمَنْ أَقَرَّ بِهَذَا مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ فَقَدْ أَقَرَّ بِالْمِحْنَةِ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا أَقْرَرْنَ بِذَلِكَ مِنْ قَوْلِهِنَّ قَالَ لَهُنَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ انْطَلِقْنَ فَقَدْ بَايَعْتُكُنَّ وَلَا وَاللهِ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ قَالَتْ عَائِشَةُ وَاللهِ مَا أَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى النِّسَاءِ قَطُّ إِلَّا بِمَا أَمَرَهُ اللهُ تَعَالَى وَمَا مَسَّتْ كَفُّ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَفَّ امْرَأَةٍ قَطُّ وَكَانَ يَقُولُ لَهُنَّ إِذَا أَخَذَ عَلَيْهِنَّ قَدْ بَايَعْتُكُنَّ كَلَامًا

4811-88/1- Bana Ebu't-Tâhir ve Ahmed b. Amr b. Sehl tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus b. Yezid haber verip dedi ki: İbn Şihâb dedi ki: Bana Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe dedi ki: Mümin kadınlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hicret ettikleri zaman kendilerini aziz ve celil Allah'ın: *"Ey Nebi! Mümin kadınlar: Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleri ve ayakları arasında bir iftira düzüp getirmemeleri ve hiçbir marufta sana isyan etmemeleri üzere sana bey'at etmeye geldikleri vakit..."* (Mümtehine, 12) ayetin sonuna kadar buyruğu gereği onları imtihan ediyordu.

Aişe dedi ki: Mümin kadınlar arasından bunu kabul eden kimse böylelikle imtihanı da kabul etmiş oluyordu.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de kadınlar sözleri ile bunu kabul edince kendilerine: *"Gidebilirsiniz, ben sizinle bey'atleşmiş oldum"* buyuruyordu. Hayır (bazı cahillerin dedikleri gibi değildir) Allah'a yemin olsun ki, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in eli hiçbir kadının eline kesinlikle değmemiştir. Ancak O kadınlarla sözlü olarak bey'atleşirdi.

Aişe dedi ki: Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınlardan yüce Allah'ın kendisine emrettiğinden başka bir söz almadı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in eli hiçbir kadının eline de değmiş değildir. Onlardan bey'at aldığı zaman da kendilerine sözlü olarak: *"Sizden bey'at almış oldum"* buyururdu.[449]

٤٨١٢-٨٩/٢- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَبُو الطَّاهِرِ قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا وَقَالَ هَارُونُ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ عَنْ بَيْعَةِ النِّسَاءِ قَالَتْ مَا مَسَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ امْرَأَةً قَطُّ إِلَّا أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا فَإِذَا أَخَذَ عَلَيْهَا فَأَعْطَتْهُ قَالَ اذْهَبِي فَقَدْ بَايَعْتُكِ

4812-89/2- Bana Harun b. Said el-Eylî ve Ebu't-Tâhir de tahdis etti, -Ebu't-Tâhir bize İbn Vehb haber verdi derken Harun tahdis etti dedi- bana Mâlik, İbn Şihâb'dan tahdis etti, o Urve'den rivayet ettiğine göre Aişe kendisine kadınların bey'atinin durumuna dair haber vererek: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), eli ile asla bir kadına dokunmuş değildir. Ancak O, kadından (sözlü olarak bey'at) alırdı. Ondan bey'at istediği zaman kadın da O'na bey'at ettikten sonra da: *"Gidebilirsin, seninle bey'atleşmiş oldum"* buyururdu.[450]

Şerh

(4811-4812 numaralı hadisler)

"Mümin kadınlar hicret ettikleri taktirde onları yüce Allah'ın: *"Ey Nebi! Mümin kadınlar... bey'atlerini kabul et"* (Mümtahine, 12) -ayetin sonuna kadar- buyruğu ile onları imtihan ederdi. Burada onların imtihan edilmesi ayet-i kerimede sözü edilen bu hususlara bağlı kalacaklarına dair onlarla bey'atleşmesi demektir.

Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın: Bunu kabul eden bu imtihanı da kabul etmiş oluyordu" sözü de: Şeriate uygun olan bey'ati yapmış oluyordu demektir.

Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in eli asla bir kadının eline değmemiştir. Şu kadar var ki onlarla sözlü olarak bey'atleşirdi." Buradan da kadınlar ile bey'atleşmenin ellerini tutmadan sözlü olarak gerçekleşeceği. Erkeklerin bey'atinin ise sözlü ve ellerin tutulması ile gerçekleşeceği anlaşılmaktadır.

---

449 Buhari, 5288; İbn Mace, 2875; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16697

450 Ebu Davud, 2941; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16600

Yabancı bir kadının ihtiyaç halinde sesini duymanın mübah olduğu, kadının sesinin avret olmadığı ve zorunluluk olmadan yabancı bir kadının tenine dokunulmayacağı hükümleri de anlaşılmaktadır. Doktorun dokunması, kan aldırmak, hacamat, bir dişi çekmek, göze sürme çekmek ve buna benzer bu işleri yapacak bir kadının bulunmadığı hallerde yabancı bir erkeğin bunları zorunluluk dolayısı ile yapması caizdir.

"Kat" beş türlü söylenir. Kaf harfi fethalı ve ötreli olmak üzere tı harfi şeddeli (kattu). Ayrıca kaf harfi kesreli (kati) tı harfi şeddeli olmak üzere her ikisi ötreli (kuttu) şeddesiz tı harfi ile kaf harfi fethalı (kat) şeklinde ve tı harfi kesreli olarak (kati) şeklinde maziyi olumsuz kılmak için kullanılır.

(4812) Diğer rivayetteki "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), eli ile bir kadına dokunmuş değildir..." Buradaki istisna munkatı bir istisnadır. İfadenin taktiri ise: O, asla bir kadına dokunmamıştır. Fakat kadından sözlü olarak bey'at alırdı. Bey'ati sözlü olarak aldıktan sonra da gidebilirsin, seninle bey'atleştim buyururdu. Böyle bir taktir ilk rivayette açıkça ifade edilmiştir ve bu taktir de kaçınılmazdır. Allah en iyi bilendir.

٢٢/٧٥- بَاب الْبَيْعَةِ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِيمَا اسْتَطَاعَ

22/75- GÜCÜNÜN YETTİĞİ HUSUSLARDA DİNLEYİP İTAAT ETMEK ÜZERE BEY'AT ETMEK BABI

٤٨١٣-١/٩٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَيُّوبَ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ كُنَّا نُبَايِعُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ يَقُولُ لَنَا فِيمَا اسْتَطَعْتَ

4813-90/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr -lafız İbn Eyyub'a ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize İsmail -ki b. Cafer'dir- tahdis etti, bana Abdullah b. Dinar'ın haber verdiğine göre o Abdullah b. Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Biz, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at ederdik, O'da bize: *"Gücümün yettiği kadar"* buyururdu.[451]

Şerh

"Biz, dinleyip itaat etmek üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bey'at ederdik, O bize: *Gücümün yettiği hususlarda"* buyururdu. İbare bütün

451 Tirmizi, 1593; Nesai, 4198; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7127

nüshalarda bu şekilde *"gücümün yettiği hususlarda"* şeklindedir. Yani gücümün yettiği hususlarda demektir. Bu da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetine mükemmel derecede şefkatli ve merhametli olmasındandır. Onlara bey'atlerinin genel çerçevesi içerisine bir kimsenin gücünün yetmediği hususların girmemesi için *"gücümün yettiği hususlarda"* demelerini telkin ediyordu. Hadisten anlaşıldığına göre bir kimse, gücünün yetmeyeceği hususları üstlendiğini görecek olursa ona: Gücünün yetmeyeceği şeyleri üstlenme demesi gerekir. O da bunların bir kısmını dışarıda tutar. Bu hadis, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Gücünüzün yettiği kadar amelleri üstlenmeye bakınız"* buyruğu gibidir.

٢٣/٧٦- بَاب بَيَانِ سِنِّ الْبُلُوغِ

23/76- BÜLUĞA ERME YAŞININ BEYANI BABI

٤٨١٤-٩١/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ عَرَضَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ فِي الْقِتَالِ وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً فَلَمْ يُجِزْنِي وَعَرَضَنِي يَوْمَ الْخَنْدَقِ وَأَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً فَأَجَازَنِي قَالَ نَافِعٌ فَقَدِمْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ يَوْمَئِذٍ خَلِيفَةٌ فَحَدَّثْتُهُ هَذَا الْحَدِيثَ فَقَالَ إِنَّ هَذَا لَحَدٌّ بَيْنَ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ فَكَتَبَ إِلَى عُمَّالِهِ أَنْ يَفْرِضُوا لِمَنْ كَانَ ابْنَ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَاجْعَلُوهُ فِي الْعِيَالِ

4814-91/1- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti... Nâfi' İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Uhud gününde savaş sırasında ben on dört yaşında iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), beni iyice gözden geçirdi. Savaşa katılmama izin vermedi. Hendek günü ise ben on beş yaşında iken yine beni iyice gözden geçirdi, savaşa girmeme izin verdi.

Nâfi' dedi ki: Halife olduğu sırada Ömer b. Abdulaziz'in yanına gittiğimde ona bu hadisi naklettim. Bunun üzerine o: Şüphesiz ki bu, küçük ile büyük arasındaki sınırdır dedi ve valilerine on beş yaşında olanlara aylık bağlamalarını yazdı ve: Bundan küçük olanları da çocuklar arasında değerlendirin dedi.[452]

452 İbn Mace, 2543; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7955

٤٨١٥-.../٢- وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ وَعَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِهَذَا الإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمْ وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً فَاسْتَصْغَرَنِي

4815-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Abdullah b. İdris ve Abdurrahim b. Süleyman tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdulvehhab -yani es-Sekafî- tahdis etti, hepsi Ubeydullah'tan bu isnad ile hadisi rivayet etti ancak bunların hadisi rivayetlerinde: Ben on dört yaşında olduğum için beni küçük gördü denilmektedir.[453]

Şerh

(4814-4815 numaralı hadisler)

Kişinin savaşçılar arasına katılacağı ve hakkında savaş ve diğer hükümlerde erkekler ile ilgili hükmün geçerli olacağı yaşa büluğ yaşı denilir.

"İbn Ömer'den rivayete göre Uhud günü... savaşa katılmasına izin verdi." Bu, büluğun sınırının on beş yaş olduğuna delildir. Şafii, Evzâî, İbn Vehb, Ahmed ve başkalarının görüşü budur. Derler ki: On beş yaşını tamamlamakla erkek çocuk fiilen ihtilam olmasa dahi mükellef olur ve ibadetin vücubu ve buna benzer diğer hükümler onun hakkında sözkonusu olur. Ganimetten adamın payını hak eder. Harb ehlinden ise öldürülebilir.

Bu hadiste, hendek gazasının hicretin dördüncü yılında olduğuna delil bulunmaktadır. Sahih olan budur. Siyer ve tarih bilginlerinden bir topluluk ise hicretin beşinci yılında olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu hadis, bu kanaati reddetmektedir. Çünkü hepsinin ittifak ettiklerine göre Uhud hicretin üçüncü yılında olmuştur. Bu durumda Hendek de dördüncü yılda olmuş olur. Çünkü bu hadiste Hendek savaşını Uhud'dan bir sene sonra diye tespit etmiştir.

Hadisteki: "Bana müsaade etmedi ve müsaade etti" tabirlerinden kastedilen ise onu savaşan erkeklerin hükmüne sahip bir erkek olarak değerlendirdi demektir.

453 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin Abdullah b. İdris'den rivayet ettiği hadisi Ebu Davud, 4407; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7923'de; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin Abdurrahim b. Süleyman'dan hadisi rivayetini de yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8021; Muhammed b. el-Müsenna'nın hadisini yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8040

٢٤/٧٧- بَاب النَّهْيِ أَنْ يُسَافَرَ بِالْمُصْحَفِ إِلَى أَرْضِ الْكُفَّارِ إِذَا خِيفَ وُقُوعُهُ بِأَيْدِيهِمْ

24/77- MUSHAF İLE BİRLİKTE KÂFİRLERİN TOPRAKLARINA -ELLERİNE GEÇECEĞİNDEN KORKULMASI HALİNDE- YOLCULUK YAPMANIN YASAK OLUŞU BABI

٤٨١٦-٩٢/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ

4816-92/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'den Nâfi'den rivayetini okudum. O Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), düşman yurduna Kur'ân ile yolculuk yapılmasını yasakladı.[454]

٤٨١٧-٩٣/٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَنْهَى أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ مَخَافَةَ أَنْ يَنَالَهُ الْعَدُوُّ

4717-93/2- Bize Kuteybe de tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den haber verdi, o Abdullah b. Ömer'den o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet ettiğine göre düşman topraklarına Kur'ân-ı Kerim ile yolculuk yapılmasını -düşmanın onu ellerine geçirmeleri korkusu ile- yasaklardı.[455]

٤٨١٨-٩٤/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تُسَافِرُوا بِالْقُرْآنِ فَإِنِّي لَا آمَنُ أَنْ يَنَالَهُ الْعَدُوُّ قَالَ أَيُّوبُ فَقَدْ نَالَهُ الْعَدُوُّ وَخَاصَمُوكُمْ بِهِ

4818-94/3- Bize Ebu Rabî' el-Atekî ve Ebu Kâmil de tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd, Eyyub'dan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kur'ân ile yolculuk yapmayın. Çünkü ben düşmanın onu ellerine geçirmeyeceklerinden emin değilim"* buyurdu.

454 Buhari, 2990; Ebu Davud, 2610; İbn Mace, 2879; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8347

455 İbn Mace, 2880; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8286

Eyyub dedi ki: Nitekim düşman onu ele geçirdi ve onu ileri sürerek sizinle tartıştı.[456]

٤٨١٩-.../٤- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَالثَّقَفِيُّ كُلُّهُمْ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ جَمِيعًا عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ وَالثَّقَفِيِّ فَإِنِّي أَخَافُ وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ وَحَدِيثِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ مَخَافَةَ أَنْ يَنَالَهُ الْعَدُوُّ

4819-.../4- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize İsmail -yani b. Uleyye- tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan es-Sekafî tahdis etti, hepsi Eyyub'dan rivayet etti. (H.) Bize İbn Rafi de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudeyk tahdis etti, bize Dahhak -yani b. Osman- haber verdi, hepsi Nâfi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etti.

İbn Uleyye ile Sekafî'nin hadisi rivayetlerinde: *"Şüphesiz ben... korkarım"* buyurmuş, Süfyan'ın ve Dahhak b. Osman'ın hadisi rivayetlerinde: *"Düşmanın onu ele geçirmesi korkusu ile"* demişlerdir.[457]

Şerh

(4816-4819 numaralı hadisler)

(4817) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'ân-ı Kerim ile düşman topraklarına yolculuk yapılmasını yasakladı" diğer rivayette (4819) *"Düşmanın eline geçer korkusu ile"* öteki rivayette (4818) "ben onun düşmanın eline geçmeyeceğinden emin değilim" buyurulmaktadır. Hadiste mushaf ile birlikte kafirlerin topraklarına yolculuk yapılmasının yasaklandığı hükmü yer almaktadır. Buna sebep de yine hadis-i şerifte sözkonusu edilen illettir. Bu illet, düşmanın eline geçmesi ve ona gerekli saygıyı göstermeyip saygınlığını çiğnemeleri korkusudur. Eğer onlara karşı zafer kazanmış müslüman askerler arasında bulunması sureti ile böyle bir illetten yana emin olunursa, o durumda böyle bir illetin varlığı sözkonusu olmayacağından mekruh olması da sözkonusu değildir, yasak da değildir. Sahih olan görüş budur. Ebu Hanife, Buhari ve başkaları böyle demişlerdir. Mâlik ile mezhep âlimlerimizden bir topluluk kayıtsız ve şartsız yasak olduğunu söylemişlerdir. İbn Munzir de Ebu Hanife'den kayıtsız ve şartsız olarak caiz olduğunu söylediğini rivayet etmiş olmakla birlikte, ondan gelen sahih kanaat az önce zikredilen görüştür.

456 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7566

457 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7566, 7709

Hadis-i şerifte sözkonusu edilen bu illet, bizzat Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözünün bir kısmıdır. Mâliki mezhebine mensup bazı kimseler bu hususta hataya düşerek bunun İmam Mâlik'in sözü olduğunu ileri sürmüşlerdir.

İlim adamları kafirlere içinde bir ya da birkaç ayetin bulunduğu bir mektubun yazılmasının caiz olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir. Bu hususta delil ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Hirakl (Herakliyus)a gönderdiği mektuptur. Kadı Iyaz dedi ki, Mâlik ve başkaları kafirler ile üzerinde şanı yüce Allah'ın adı ve zikri bulunan dirhem ve dinarlarla alışveriş yapmayı mekruh görmüşlerdir.

٢٥/٧٨- بَاب الْمُسَابَقَةِ بَيْنَ الْخَيْلِ وَتَضْمِيرِهَا

25/78- ATLARI YARIŞTIRMAK VE ONLARA İDMAN (ANTRENMAN) YAPTIRMAK BABI

٤٨٢٠-٩٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سَابَقَ بِالْخَيْلِ الَّتِي قَدْ أُضْمِرَتْ مِنْ الْحَفْيَاءِ وَكَانَ أَمَدُهَا ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ وَسَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ مِنْ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ فِيمَنْ سَابَقَ بِهَا

4820-95/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis edip dedi ki: Mâlik'e Nâfi'den rivayetini okudum. O İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) eğitilmiş atlar ile el-Hafya denilen yerden yarış yaptırdı. Bu yarışın bitiş yeri Seniyyetü'l-Vedâ idi. Aynı şekilde eğitilmemiş atlar arasında da seniyeden Züraykoğulları mescidine kadar yarış yaptırdı. İbn Ömer de bunlar ile yarış yapanlar arasında idi.[458]

Şerh

Bu babta, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in antrenmanlı atlar ile antrenman yaptırılmamış atlar arasında yarış yaptırması sözkonusu edilmektedir. Bu hadisten at yarışının caiz olduğu ve atların antrenman ile eğitilmesinin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bu husustaki maslahat dolayısı ile bunlar icma ile kabul edilmiş hususlardır. Atların eğitilip antrenman yaptırmak ve koşmaya alıştırılıp bunun için hazırlanmaları ise, savaşta hücum ederken ve geri çekilirken ihtiyaç halinde onlardan yararlanmak içindir. İlim adamları

458 Buhari, 420; Ebu Davud, 2575; Nesai, 3586; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8340

at yarışının mübah mı müstehap mı olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Mezhep âlimlerimizin kabul ettikleri görüşe göre sözünü ettiğimiz husus sebebi ile müstehaptır. İlim adamları herhangi bir ivaz (ödül) olmaksızın güçlü olanlarının güçsüz olanları ile hızlı koşanların koşamayanları arasında yarış yaptırmak -bunlarla üçüncü bir yarışçı olsun ya da olmasın farketmemek üzere- caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir.

Bir ödül karşılığında yarış ise icma ile caizdir ancak bu ödülün yarışanlardan başkaları tarafından konulması yahut da ikisi tarafından ortaklaşa konulup aralarında muhallil denilen üçüncü kişinin olması şarttır. Muhallil ise her ikisinin atına denk bir at üzerindeki üçüncü bir atlıdır. Muhallil ise kendisinden herhangi bir şey çıkarıp koymaz. Böylelikle bu akit, kumar şeklinin dışına çıkar. Bu hadis-i şerifte yarışta ödül sözkonusu edilmemektedir.

"İdman yaptırılmış atlarla yarış yaptırdı." (Dat harfi ile) admara ve dammara atın yemini bir süre azaltarak kapalı bir yere konulması ve terleyip terinin kuruması için üzerlerine çul ve semer konulması, böylelikle de etinin kuruyup koşacak gücü elde etmesi işlemidir.

"Hafya'dan Seniyyetü'l-Vedâ'ya kadar." Hafya, noktasız ha, sakin fe ile ve sonu med ve kasr ile söylenir. Bu iki söyleyişi Kadı Iyaz ve başkaları nakletmiş olmakla birlikte kasr söyleyişi daha meşhurdur. Ha harfinin fethalı okunacağında da görüş ayrılığı yoktur. el-Metali sahibi dedi ki: Kimisi ha harfini ötreli olarak zaptetmiş ise de bu bir hatadır. el-Hâzimî de el-Mu'telif adlı eserinde şunları söylemektedir: Yine buranın ismi fe harfinden önce ye harfi getirilmek sureti ile "el-hayfa" diye de söylenir. Ama hadis kitaplarında ve başka kaynaklarda tanınan meşhur söyleyiş "hafya"dır. Süfyan b. Uyeyne dedi ki: Seniyyetü'l-Vedâ ile Hafya arasında beş ya da altı mil vardır. Musa b. Ukbe ise altı yahut yedi mil demiştir. Seniyyetü'l-Vedâ ise Medine'ye yakın bir yerdedir. Ona bu adın (Vedalaşma Tepesi) veriliş sebebi Medine'den çıkıp gidecek olan ile birlikte onu uğurlayanların oraya kadar çıkmaları idi.

"Züreykoğulları mescidi" Zureyk isminde ze harfi öncedir. Bunda filanın mescidi ve filan oğulları mescidi demenin caiz oluşuna delil vardır. Buhari de bu hadise böyle bir başlık açmıştır. Böyle bir izafet ise tanıtmak içindir.

٤٨٢١-.../٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالُوا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو

أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ وَزَادَ فِي حَدِيثِ أَيُّوبَ مِنْ رِوَايَةِ حَمَّادٍ وَابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَجِئْتُ سَابِقًا فَطَفَّفَ بِي الْفَرَسُ الْمَسْجِدَ

4821-.../2- Bize Yahya b. Yahya, Muhammed b. Rumh ve Kuteybe b. Said, Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bize Halef b. Hişam, Ebu Rabî' ve Ebu Kâmil de tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd -ki o b. Zeyd'dir- Eyyub'dan tahdis etti. (H.) Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail, Eyyub'dan tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Ubeydullah b. Said de tahdis edip dedi ki: Bize Yahya -ki o el-Kattan'dır- tahdis etti, hepsi birlikte Ubeydullah'tan rivayet etti. (H.) Bana Ali b. Hucr, Ahmed b. Abde ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan, İsmail b. Umeyye'den tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Musa b. Ukbe haber verdi (H) Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Usâme -yani b. Zeyd- haber verdi, bunların hepsi Nâfi'den, o İbn Ömer'den Mâlik'in Nâfi'den rivayet ettiği hadis ile aynı manada hadisi rivayet etti. Eyyub'un, Hammâd ve İbn Uleyye'den yaptığı rivayette hadiste şu fazlalık vardır: Abdullah dedi ki: Ben yarışı önde bitirdim. At benimle mescidin (duvarı üzerinden) aştı.[459]

Şerh

"Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail, Eyyub'dan tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den rivayet etti." Hadis bütün nüshalarda bu şekildedir. Ebu Ali el-Gassânî dedi ki: Bu hadisi Ebu Mesud ed-Dimaşki, Müslim'den, o Zuheyr b. Harb'dan, o İsmail b. Uleyye'den, o Eyyub'dan, o İbn Nâfi'den, o

459 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7488, 7500, 7569, 7861, 8204, 8467. Ancak Yahya b. Yahya'nın hadisi rivayetini Buhari, 2869'da muhtasar olarak rivayet etmiştir. Hadisi ayrıca 2869 ve 7336'da da rivayet etmiştir; Nesai, 3585; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8280; İbn Numeyr'in babasından rivayetini, İbn Mace, 2877; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7956'da rivayet etmiştir.

Nâfi'den, o İbn Ömer'den diye rivayet ederek arada "İbn Nafi"i ziyade etmiştir. Ama Ebu Mesud'un söylediği İbn Uleyye'nin ashabından bir topluluktan mahfuz olan (bellenen) rivayettir. Darakutni Kitabu'l-İlel'de hadis hakkında şunları söylemektedir: Bu hadisi Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medini ve Davud, İbn Uleyye'den, o Eyyub'dan, o İbn Nâfi'den, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den diye rivayet etmektedir. Bu da Ebu Mesud'un zikrettiği rivayete bir şahittir. Bir topluluk da bunu Zuheyr'den, o İbn Uleyye'den, o Eyyub'dan, o Nâfi'den Müslim'in rivayet ettiği gibi "İbn Nafi"i zikretmeksizin rivayet etmiştir.

"İbn Ömer: Yarışı önde bitirdim, at benimle mescit (in duvarı) üzerinden aştı." Yani o duvarı aşarak mescide geçti. Çünkü duvarı kısa idi. Bu duvarı aşması ise yarışın son sınırını geçmesinden sonra olmuştur. Çünkü yarışın son yeri bu mescid idi. Bu da Züreyk oğulları mescidi idi. Allah en iyi bilendir.

٢٦/٧٩- بَاب الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

26/79- KIYAMET GÜNÜNE KADAR HAYIR, ATLARIN ALINLARINDADIR

٤٨٢٢-٩٦/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

4822-96/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Mâlik'e Nâfi'den rivayetini okudum. O İbn Ömer'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, kıyamet gününe kadar atların alınlarındadır"* buyurdu.[460]

٤٨٢٣-.../٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أُسَامَةُ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ

4823-.../2- Bize Kuteybe ve İbn Rumh da Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Muzhir ve Abdullah b. Numeyr tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis

460 Buhari, 2849

etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Said de tahdis etti, bize Yahya tahdis etti, hepsi Ubeydullah'tan rivayet etti. (H.) Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Usâme tahdis etti, hepsi Nâfi'den, o İbn Ömer'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Mâlik'in Nâfi'den rivayet ettiği hadisin aynısını rivayet etti.[461]

٤٨٢٤-٩٧/٣- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ وَصَالِحُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ وَرْدَانَ جَمِيعًا عَنْ يَزِيدَ قَالَ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ بْنِ عَمْرِو بْنِ جَرِيرٍ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَلْوِي نَاصِيَةَ فَرَسٍ بِإِصْبَعِهِ وَهُوَ يَقُولُ الْخَيْلُ مَعْقُودٌ بِنَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْأَجْرُ وَالْغَنِيمَةُ

4824-97/3- Bana Nasr b. Ali el-Cahdamî ve Salih b. Hatim b. Verdan da birlikte Yezid'den tahdis etti. El-Cahdamî dedi ki bize Yezid b. Zurey' tahdis etti, bize Yunus b. Ubeyd tahdis etti... Cerir b. Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i parmağı ile bir atın alnını bükerken gördüm. Bu arada O: *"Hayır, kıyamet gününe kadar atların alınlarına düğümlenmiştir. (Bu) ecir ve ganimettir"* buyuruyordu.[462]

٤٨٢٥-.../٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ كِلَاهُمَا عَنْ يُونُسَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4825-.../4- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki', Süfyan'dan tahdis etti, ikisi Yunus'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti.[463]

٤٨٢٦-٩٨/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ عَامِرٍ عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ الْأَجْرُ وَالْمَغْنَمُ

461 Kuteybe ve İbn Rumh'un hadisini Nesai, 3575; İbn Mace, 2787; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8287'de; Ubeydullah b. Said'in hadisini, Buhari, 3644; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8168'de; Ali b. Mushir'in, İbn Numeyr'in ve Harun b. Said'in hadislerini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7485, 7971, 8076

462 Nesai, 3574; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3238

463 4824 numaralı hadisin kaynakları

4826-98/5- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Zekeriya, Âmir'den tahdis etti, o Urve el-Bârikî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, kıyamet gününde atların alınlarına düğümlenmiştir: (Bu) ecir ve ganimettir"* buyurdu.[464]

٤٨٢٧-٩٩/٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ وَابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ حُصَيْنٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْخَيْرُ مَعْقُوصٌ بِنَوَاصِي الْخَيْلِ قَالَ فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللهِ بِمَ ذَاكَ قَالَ الْأَجْرُ وَالْمَغْنَمُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

4827-99/6- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İbn Fudayl ve İbn İdris, Husayn'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Urve el-Bârikî'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, atların alınlarına düğümlenmiştir"* buyurdu. (Urve) dedi ki: O'na: Ey Allah'ın Rasulü! Bu ne iledir diye soruldu O: *"Kıyamet gününe kadar ecir ve ganimet (ile)"* buyurdu.[465]

٤٨٢٨-.../٧- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ حُصَيْنٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ عُرْوَةُ بْنُ الْجَعْدِ

4828-.../7- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir, Husayn'den bu isnad ile haber verdi ancak o: Urve b. el-Ca'd demiştir.[466]

٤٨٢٩-.../٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَخَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ جَمِيعًا عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ جَمِيعًا عَنْ شَبِيبِ بْنِ غَرْقَدَةَ عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَلَمْ يَذْكُرْ الْأَجْرَ وَالْمَغْنَمَ وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ سَمِعَ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ

464 Buhari, 2850, 2852, 3119, 3643; Tirmizi, 1694; Nesai, 3576, 3577, 3578, 3579; İbn Mace, 2305, 2786; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9897

465 4826 numaralı hadisin kaynakları

466 4826 numaralı hadisin kaynakları

4829-.../8- Bize Yahya b. Yahya, Halef b. Hişam ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe birlikte Ebu'l-Ahvas'dan tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer ikisi Süfyan'dan tahdis etti. Hep birlikte Şebib b. Garkade'den, o Urve el-Bârikî'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etmiş olmakla birlikte *"ecir ve ganimet"* ibaresini zikretmedi. Süfyan'ın hadisinde ise: Urve el-Bârikî'yi dinledi, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i dinledi, şeklindedir.[467]

٤٨٣٠-.../٩- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْعَيْزَارِ بْنِ حُرَيْثٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْجَعْدِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا وَلَمْ يَذْكُرْ الْأَجْرَ وَالْمَغْنَمَ

4830-.../9- Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize İbnu'l-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, ikisi Şu'be'den, o Ebu İshak'dan, o el-Ayzâr b. Hureys'den, o Urve b. el-Ca'd'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivayet etti ve rivayetinde *"ecir ve ganimet"*i zikretmedi.[468]

٤٨٣١-١٠٠/١٠- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْبَرَكَةُ فِي نَوَاصِي الْخَيْلِ

4831-100/10- Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Said tahdis etti, ikisi Şu'be'den, o Ebu Teyyâh'dan, o Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bereket, atların alınlarındadır"* buyurdu.[469]

٤٨٣٢-.../١١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ سَمِعَ أَنَسًا يُحَدِّثُ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

467 4826 numaralı hadisin kaynakları
468 4826 numaralı hadisin kaynakları
469 Buhari, 2851, 3615; Nesai, 3673; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1695

4832-.../11- Bize Yahya b. Habib el-Hârisi de tahdis etti,[470] bize Hâlid -yani b. el-Hâris- tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. el-Velid de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Ebu't-Teyyâh'dan tahdis ettiğine göre o Enes'i Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den -aynısını- tahdis ederken dinlemiştir.[471]

Şerh

(4822-4832 numaralı hadisler)

(4824) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hayır, kıyamet gününe kadar atların alınlarına düğümlenmiştir (bu) ecir ve ganimettir."* Bir diğer rivayette (4827) *"hayır, atların alınlarına düğümlenmiştir"* başka bir rivayette (4831) *"bereket, atların alınlarındadır"* denilmiştir. Düğümlenmiştir anlamında "ma'kut ve ma'kus" kullanılmıştır. Her ikisi aynı manadadır. Yani hayır, onların alınlarına bükülmüş ve perçemlerine örülmüştür. Burada nasiye (alın) den maksat ise alnın üzerine dökülen saçlardır. Hattâbi ve başkaları dedi ki: Dediklerine göre burada alnı, atın tamamından bir kinayedir. Çünkü filan kişi alnı Mübârek birisidir, filan kişi alnındaki beyazlığı Mübârek olandır denilirken kendisinin böyle olduğu kastedilir.

Bu hadis-i şeriflerden gazaya çıkmak ve Allah'ın düşmanları ile savaşmak için atları bağlamanın ve onları barındırmanın müstehap olduğu, atların faziletlerinin hayırlarının ve cihadın da kıyamet gününe kadar kalıcı olduğu anlaşılmaktadır. Uğursuzluğun atta da olabileceğinin anlaşıldığı bir diğer hadisten maksat, gaza ve benzeri maksatlarla hazırlanmış atların dışındaki atlardır. Ya da hem hayır hem uğursuzluk aynı zamanda atta bir arada bulunabilir. Bu durumda hayrı da ecir ve ganimet ile açıklamıştır. Bununla birlikte atta uğursuzluk görülebilecek bir hususun bulunması da imkan dışında bir şey değildir.

(4824) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i parmağı ile atın alnını (perçemini) örerken gördüm." Kadı Iyaz dedi ki: Buradan bir kişinin cihad için hazırladığı atına hizmet etmesinin müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

(4826) "Urve el-Bârikî" Barik"e mensuptur. Barik ise Yemen'de bir dağın adıdır. Ezd'l-iler bu dağı bırakıp ayrılmışlardır. Bunlar da sin harfi sakin olarak "est"lilerdir. O dağa nispet edilmişlerdir. Nispetlerinin Barik b. Avf b. Adiyye olduğu da söylenir. Ona Müslim'in rivayetinde geçtiği gibi Urve b. el-Ca'd denildiği gibi Urve b. Ebu'l-Ca'd ve Urve b. İyaz b. Ebu'l-Ca'd da denilir.

470 Yazma nüshadan eklenmiştir.

471 4831 numaralı hadisin kaynakları

٢٧/٨٠- بَاب مَا يُكْرَهُ مِنْ صِفَاتِ الْخَيْلِ

27/80- ATLARDA HOŞLANILMAYAN NİTELİKLER BABI

٤٨٣٣-١٠١/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سَلْمِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَكْرَهُ الشِّكَالَ مِنْ الْخَيْلِ

4833-101/1- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Ebu Kureyb de tahdis etti. Yahya, bize Veki' Süfyan'dan haber verdi derken diğerleri tahdis etti dedi. Süfyan Sehl b. Abdurrahman'dan, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), atların üç ayağında beyazlık olanlarını sevmezdi.[472]

٤٨٣٤-١٠٢/٢- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَزَادَ فِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ وَالشِّكَالُ أَنْ يَكُونَ الْفَرَسُ فِي رِجْلِهِ الْيُمْنَى بَيَاضٌ وَفِي يَدِهِ الْيُسْرَى أَوْ فِي يَدِهِ الْيُمْنَى وَرِجْلِهِ الْيُسْرَى

4834-102/2- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti. Bize babam tahdis etti. (H.) Bana Abdurrahman b. Bişr de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, hepsi Süfyan'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti. Abdurrezzak hadisinde şunu ekledi: Şikâl (üç ayağında beyazlık) atın sağ arka ayağında ve sol ön ayağında yahut da sağ ön ayağında ve sol arka ayağında beyazlık bulunmasıdır.[473]

٤٨٣٥-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ النَّخَعِيِّ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ وَكِيعٍ وَفِي رِوَايَةِ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ وَلَمْ يَذْكُرْ النَّخَعِيَّ

---

472 Ebu Davud, 2547; Tirmizi, 1698; Nesai, 3569; İbn Mace, 2790; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14890

473 4833 numaralı hadisin kaynakları

4835-.../3- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti. Bize Muhammed -yani b. Cafer- tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bana Vehb b. Cerir tahdis etti, hepsi Şu'be'den o Abdullah b. Yezid en-Nehaî'den, o Ebu Zür'a'dan, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Veki'nin hadisi ile aynen rivayet etti. Vehb'in rivayetinde de: Abdullah b. Yezid'den denilmekte ve Nehaî'yi zikretmemektedir.[474]

Şerh

(4833-4835 numaralı hadisler)

(4833) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), atlardan üç ayağında beyazlık olanları sevmezdi."İkinci rivayette (4834) üç ayağında beyazlık demek olan "Şikâl"i sağ arka ayağı ile sol ön ayağında yahut da sağ ön ayağı ile sol arka ayağında beyazlık bulunması diye açıklamaktadır. Bu açıklama ise bu kelimenin açıklaması hakkındaki görüşlerden birisidir. Ebu Ubeyd, dil ve garibul hadis âlimlerinin çoğunluğu şunları söylemektedir: Şikâl, atın üç ayağında beyazlık olması, birisinde de olmaması halidir. Bu da atın bir ayağını hafif kaldırarak üç ayağı üzerinde durmasına benzetilerek bu isim verilmiştir. Ebu Ubeyd dedi ki: Şikâl, bazen üç ayağında beyazlık bulunmayıp bir tek ayağının beyaz olması şeklinde de olabilir. Sade olan ya da beyazlığı bulunan ise ancak arka ayaklardan biri olur. İbn Dureyd ise: Şikâl, ön ve arka ayaklarında bir tarafta olanların beyaz olmasıdır. Eğer bunlar sağ ve sol şeklinde çapraz olursa buna çaprazlama Şikâl adı verilir.

Kadı Iyaz dedi ki: Ebu Ömer ve el-Mutarriz dedi ki: Şikâl, sağ arka ayak ile sağ ön ayağın beyaz olması demektir. Sol arka ayak ile sol ön ayağın beyaz olması demek olduğu söylendiği gibi ön ayakların beyaz olmasıdır diye arka ayakların beyaz olmasıdır ve arka ayaklarla bir ön ayağın beyaz olmasıdır diye de açıklanmıştır. Ön ayakların beyaz olması ve tek bir arka ayağın beyaz olmasıdır diye de söylenmiştir.

İlim adamları der ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ondan hoşlanmayışının sebebi köstekliymiş gibi durmasından dolayıdır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu türden atı denemiş ve onun pek asil olmadığını görmemiş olma ihtimali vardır diye de açıklanmıştır. Kimi ilim adamı da şöyle demiştir: Eğer atın ayaklarındaki beyazlık bu şekilde olmakla birlikte alnında da beyazlık varsa köstekli oluşun benzer hali ortadan kalkmış olacağından kerahat da ortadan kalkar demiştir.

474 Nesai, 3568; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14894

٢١/... - كتاب الْجِهَادِ

.../21 CİHAD KİTABI[475]

٢٨/١ - بَاب فَضْلِ الْجِهَادِ وَالْخُرُوجِ فِي سَبِيلِ اللهِ

28/1- CİHADIN VE ALLAH YOLUNDA (SAVAŞA) ÇIKMANIN FAZİLETİ BABI

٤٨٣٦-١٠٣/١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ وَهُوَ ابْنُ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَضَمَّنَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ لَا يُخْرِجُهُ إِلَّا جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَإِيمَانًا بِي وَتَصْدِيقًا بِرُسُلِي فَهُوَ عَلَيَّ ضَامِنٌ أَنْ أُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ أَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ نَائِلًا مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ مَا مِنْ كَلْمٍ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِ اللهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهِ حِينَ كُلِمَ لَوْنُهُ لَوْنُ دَمٍ وَرِيحُهُ مِسْكٌ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْلَا أَنْ يَشُقَّ عَلَى الْمُسْلِمِينَ مَا قَعَدْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللهِ أَبَدًا وَلَكِنْ لَا أَجِدُ سَعَةً فَأَحْمِلَهُمْ وَلَا يَجِدُونَ سَعَةً وَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنِّي وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أَغْزُو فِي سَبِيلِ اللهِ فَأُقْتَلُ ثُمَّ أَغْزُو فَأُقْتَلُ ثُمَّ أَغْزُو فَأُقْتَلُ

4836-103/1- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah, kendi yolunda (gazaya) çıkana şu şekilde teminat vermiştir. (O buyuruyor ki): Onu dışarıya çıkartan yalnız benim yolumda cihad, bana iman ve benim rasulümü tasdik etmesi ise, ben de ona kendisini ya cennete koymayı yahut da çıktığı meskenine elde etmiş olduğu ecir ya da ganimet ile geri çevirmeyi taahhüt ediyorum. Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki, (Allah yolunda cihad eden bir kimse) Allah yolunda herhangi bir yara alacak olursa mutlaka kıyamet gününde o yarayı aldığı zamanki hali ile gelecektir. Rengi kan rengi*

475 Tuhfetu'l-Eşrâf adlı eserden eklenmiştir.

ama kokusu misk kokusu olacaktır. Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki, eğer Müslümanlara meşakkat vermeyecek olsaydım ebediyen Allah yolunda gazaya çıkan bir seriyyenin arkasında kalıp oturmazdım. Ama ben onlara binek verecek imkanı bulamam, onlar da böyle bir imkan bulamazlar. O vakit de benden geri kalmak onlara ağır gelecektir. Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki, Allah yolunda gazaya çıkıp öldürülmeyi, sonra yine gazaya çıkıp öldürülmeyi, sonra yine gazaya çıkıp öldürülmeyi candan arzu ederim."[476]

٤٨٣٧-.../٢- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عُمَارَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4837-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: Bize İbn Fudayl, Umare'den bu isnad ile tahdis etti.[477]

٤٨٣٨-١٠٤/٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تَكَفَّلَ اللَّهُ لِمَنْ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ لَا يُخْرِجُهُ مِنْ بَيْتِهِ إِلَّا جِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ وَتَصْدِيقُ كَلِمَتِهِ بِأَنْ يُدْخِلَهُ الْجَنَّةَ أَوْ يَرْجِعَهُ إِلَى مَسْكَنِهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ مَعَ مَا نَالَ مِنْ أَجْرٍ أَوْ غَنِيمَةٍ

4838-104/3- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Muğîre b. Abdurrahman el-Hizami, Ebu'z-Zinâd'dan haber verdi, o A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Allah, kendisini evinden Allah yolundan cihaddan ve onun kelimesini tasdik etmekten başka hiçbir şeyin çıkarmadığı, kendi yolunda cihad eden kimseye onu cennete koymayı yahut da çıktığı meskenine elde ettiği ecir ya da ganimet ile geri döndürmeyi taahhüt buyurdu."*[478]

Şerh

(4836-4838 numaralı hadisler)

(4836) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah... teminatını vermiştir"* diğer rivayette (4838) *"Allah teminat altına almıştır"* buyurmaktadır. Her ikisi de şanı yüce Allah, lütfu ve keremi ile böyle birisine cenneti vermeyi vacip kılmıştır demektir. Buradaki teminat ve garantilemek yüce Allah'ın: *"Şüp-*

476 Buhari, 36; Nesai, 5045 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 2753; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14901

477 4836 numaralı hadisin kaynakları

478 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13894

hesiz Allah, müminlerden kendilerine cenneti vermek karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır" (Tevbe, 111) buyruğuna uygundur.

Yüce Allah'ın: *"Onu benim yolumda cihaddan başka bir şey... çıkartmıyorsa."* Bütün nüshalarda bu şekilde "cihad" lafzı nasb ile zikredilmiştir. Aynı şekilde bundan sonra da *"bana iman ederek ve tasdik ederek"* anlamındaki buyruklar da böyledir. Mefulüne olarak nasb ile gelmişlerdir. İfadenin taktiri ise böyle bir kimseyi dışarı çıkartan ve harekete getiren husus ancak cihad etmek, iman ve tasdik etmek sebebidir.

"Ancak benim yolumda cihad, bana iman ve rasullerimi tasdik etmek sebebi ile çıkarsa." Yani onun çıkmasının tek sebebi katıksız imanı ve yüce Allah'a olan ihlasıdır.

Diğer rivayette (4838) *"onun kelimesini tasdik"*den maksat ise şehadet kelimelerini tasdikdir. Yüce Allah'ın mücahid kimseye vereceğini haber verdiği pek büyük sevap hususundaki kelamını tasdik etmek olduğu da söylenmiştir.

"Ona... teminatını veriyorum." Burada geçen "teminat vermek"e dair iki açıklamayı sözkonusu etmişlerdir. Bunlardan birisi, bunun teminat altına alınmış olması anlamıdır. İkincisi ise teminatı olan anlamında olduğudur.

"Onu cennete koymayı" Kadı Iyaz dedi ki: Yüce Allah'ın şehitler hakkında söylediği *"diridirler, rablerinin nezdinde rızıklanırlar"* (Ali İmrân, 169) buyruğunda olduğu gibi ölümü esnasında cennete girmesi ihtimal dahilindedir. Hadis-i şerifte de: *"Şehitlerin ruhları cennettedir"* buyurulmuştur. Aynı zamanda bundan maksat, onun cennete ileri geçenler (essabikun) ile mukarreblerin (el-mukarrebun) hesapsız, azabsız, herhangi bir günah sebebi ile sorgulanmadan cennete girecekleri vakit onun da girmesi olduğu da kast edilmiştir. Böylelikle şehitlik de sahih hadiste açıkça ifade edildiği gibi onun günahlarının bir kefareti olur.

"Ya da onu meskenine elde ettiği ya da ganimet ile geri döndüreceğimi..." İlim adamları der ki: Bunun anlamı şudur: Eğer ganimet almayacak olursa ganimetsiz olarak elde ettiği ecir ile yahut da ganimet alacak olurlarsa payına düşen ganimet ve ecir ile birlikte geri döndürürüm demektir. Bir diğer açıklamaya göre buradaki "ev: yahut" vav anlamındadır. Yani ecir ve ganimetle geri döndürürüm demek olur. Nitekim Ebu Davud'un rivayetinde "vav" ile gelmiştir. Müslim'de de bundan sonra gelen Yahya b. Yahya'nın rivayetinde de bu şekilde vav ile kaydedilmiştir. Hadisin anlamı da şudur: Şanı yüce Allah, cihada çıkan kimsenin durum ne olursa olsun hayır elde etmesinin teminatını vermiştir. Ya şehid düşüp cennete girecektir yahut da ecir ile ya da hem ecir hem de ganimet ile geri dönecektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki... kokusu da misk kokusudur"* buyruğuna gelince; kaf harfi fethalı lam harfi sakin olarak "kelm" yara demektir. Bu hadiste şehit olanın kanının yıkanmak sureti ile ve başka bir yolla izale edilmeyeceğine delil bulunmaktadır. Kıyamet gününde bu şekli ile gelmesindeki hikmet ise bu halinin onun faziletine ve Allah'a itaat yolunda canını feda etmesine tanıklık etmesidir. Ayrıca bu hadiste kişinin nefsim elinde olana yemin olsun ve buna benzer yüce Allah'ın zatına delalet eden diğer yemin sigaları ile yapılan yeminin yemin olarak akd olacağına ve böyle yeminin de caiz olduğuna delil bulunmaktadır. Bu hususta görüş ayrılığı yoktur. Mezhep âlimlerimiz der ki: Yemin, yüce Allah'ın isimleri ile, sıfatları ile ya da onun zatına delalet eden lafızlarla yapılır. Kadı Iyaz dedi ki: Burada "el" kudret ve Mâlik olmak anlamındadır.

"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, eğer Müslümanlara ağır gelmeyecek olsaydı..." yani hiçbir seriyyenin arkasından geri kalmaz, ondan sonra yerinde durmazdı.

Hadisten, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Müslümanlara ne kadar şefkatli ve merhametli olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda onun Müslümanlara şefkati dolayısı ile tercih ettiği bazı hususları da terk ettiği, diğer taraftan maslahatlar çatışacak olursa öncelikle daha önemli olanını yaptığı, aynı şekilde Müslümanlara yumuşak ve kolay gelene riayet edip onların hoşlanmadıkları hallerin ve zorluklarının giderilmesi için çaba ve gayret ettiği de anlaşılmaktadır.

"Allah yolunda gaza etmeyi... çok arzu ederim."

Hadisinden:

1. Gazaya çıkmanın ve şehadetin fazileti

2. Şehadetin ve hayrın temenni edilmesi

3. Adeten imkansız olan hayırlı şeylerin temenni edilebileceği

4. Cihadın farz-ı ayn olmayıp, farz-ı kifaye olduğu hükümleri de anlaşılmaktadır.

٤٨٣٩-١٠٥/٤- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَا يُكْلَمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَجُرْحُهُ يَثْعَبُ اللَّوْنُ لَوْنُ دَمٍ وَالرِّيحُ رِيحُ مِسْكٍ

4839-105/4- Bize Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu'z-Zinâd'dan tahdis etti. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivayet etti: *"Bir kimse Allah yolunda yaralanıp da -ki Allah kendi yolunda kimin yaralandığını en iyi bilendir- mutlaka kıyamet gününde yarası kan fışkırarak gelecektir. Renk kan rengi, koku ise misk kokusu olacaktır."*[479]

٤٨٤٠-١٠٦/٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُلُّ كَلْمٍ يُكْلَمُهُ الْمُسْلِمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ تَكُونُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهَا إِذَا طُعِنَتْ تَفَجَّرُ دَمًا اللَّوْنُ لَوْنُ دَمٍ وَالْعَرْفُ عَرْفُ الْمِسْكِ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ فِي يَدِهِ لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مَا قَعَدْتُ خَلْفَ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكِنْ لَا أَجِدُ سَعَةً فَأَحْمِلَهُمْ وَلَا يَجِدُونَ سَعَةً فَيَتَّبِعُونِي وَلَا تَطِيبُ أَنْفُسُهُمْ أَنْ يَقْعُدُوا بَعْدِي

4840-106/5- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'den şöyle dediğini tahdis etti: Bunlar Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Sonra bir çok hadis zikretti. Onlardan birisi de şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle de buyurdu: *"Müslümanın Allah yolunda aldığı her bir yara daha sonra kıyamet gününde ilk yaralandığı hali ile kan fışkıracaktır. Renk kan rengi, koku ise misk kokusu olacaktır."* Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, eğer müminlere zorluk vermeyecek olsaydım Allah yoluna gazaya çıkan hiçbir seriyyenin arkasında kalıp oturmazdım. Ama ben onları taşıyacak (binek vermek için) bir bolluk bulamadığım gibi onlar da bir bolluk bulup benim arkamdan gelemeyecekler, bununla birlikte benden sonra oturmak da hoşlarına gitmeyecektir."*[480]

٤٨٤١-.../٦- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مَا قَعَدْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أُحْيَا بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ

479 Nesai, 3147; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13690

480 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14775, 14779

4841-.../6- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Müminlere zorluk vermeyecek olsaydım hiçbir seriyyenin arkasından oturmazdım"* diye öncekilerin hadisi ile aynen rivayet etti. Yine bu isnadla dedi ki: *"Nefsim elinde olana yemin ederim ki, Allah yolunda öldürülmeyi candan arzu ederdim. Sonra dirilmeyi..."* diye Ebu Zür'a'nın Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadisin aynısını zikretti.[481]

٤٨٤٢-.../٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَحْبَبْتُ أَنْ لَا أَتَخَلَّفَ خَلْفَ سَرِيَّةٍ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ

4842-.../7- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdulvehhab -yani es-Sekafî- tahdis etti. (H.) bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Mervan b. Muaviye tahdis etti, hepsi Yahya b. Said'den o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım hiçbir seriyyeden geri kalmamayı çokça arzu ederdim"* diye onların hadislerine yakın olarak hadisi rivayet etti.[482]

٤٨٤٣-١٠٧/٨- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَضَمَّنَ اللَّهُ لِمَنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ إِلَى قَوْلِهِ مَا تَخَلَّفْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى

4843-107/8- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah kendi yolunda çıkan kimseye ... teminatını verdi"* hadisini *"yüce Allah'ın yolunda gazaya çıkan hiçbir seriyyeden geri kalmazdım"* buyruğuna kadar rivayet etti.[483]

---

481 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13712, 13713

482 Buhari, 2972; Müslim, 4853; Nesai, 3151; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12885

483 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12611

Şerh

(4839-4843 numaralı hadisler)

(4839) *"Ki Allah, kendi yolunda kimin yaralandığını en iyi bilendir."* Bu buyruk, gazada ihlasa ve burada sözü edilen sevabın ancak gazaya ihlasla çıkan ve yüce Allah'ın kelimesi en yüksek kelime olsun diye cihad eden kimse hakkında olduğuna dikkat çekilmektedir. İlim adamları der ki: Bu fazilet, hadisin Zâhirine göre ancak kafirlerle savaş hakkında sözkonusu olmakla birlikte Allah yolunda bağilerle yol kesicilerle savaşmak için iyiliği emredip münkerden alıkoymak ve buna benzer maksatlarla çıkan kimseler de bunun kapsamına girer. Allah en iyi bilendir.

"Kanı fışkırır" yesabu lafzı ye harfi ve ayn harfi fethalı üç noktalı peltek se harfi sakindir. Coşarak fışkırarak akması anlamındadır. Diğer rivayetteki (4840) *"kan fışkırarak"* ile aynı manadadır.

"Kıyamet gününde isabet aldığı şekilde olur" buradaki *"şeklinde"* zamiri yaraya aittir.

٢٩/٢- بَاب فَضْلِ الشَّهَادَةِ فِي سَبِيلِ اللهِ تَعَالَى

29/2- YÜCE ALLAH YOLUNDA ŞEHADETİN FAZİLETİ BABI

٤٨٤٤-١٠٨/١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ وَحُمَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَا مِنْ نَفْسٍ تَمُوتُ لَهَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ يَسُرُّهَا أَنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى الدُّنْيَا وَلَا أَنَّ لَهَا الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا إِلَّا الشَّهِيدُ فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ فَيُقْتَلَ فِي الدُّنْيَا لِمَا يَرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ

4844-108/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Ebu Halid el-Ahmer, Şu'be'den tahdis etti. O, Katade ve Humeyd'den, oEnes b. Mâlik'ten rivayet ettiğine göre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allah yanında kendisi için bir hayır bulunup da ölen hiçbir nefis, kendisine dünya ve içindekiler verilse dahi dünyaya dönmekten memnun olmaz. Şehit bundan müstesnâdır. Çünkü o şehit olmanın ne kadar faziletli olduğunu gördüğü için geri dönüp dünyada öldürülmeyi temenni eder."*[484]

484 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 695

٤٨٤٥-١٠٩/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالاَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا وَأَنَّ لَهُ مَا عَلَى الأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ غَيْرُ الشَّهِيدِ فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ

4845-109/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Katade'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Mâlik'i Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu diye tahdis ederken dinledim: *"Cennete girip de dünyaya geri dönmeyi seven -yeryüzündeki her şey kendisinin olsa dahi- hiçbir kimse olmaz. Şehit müstesnâdır. O gördüğü lütuf ve ikramlardan ötürü geri dönüp on defa öldürülmeyi temenni eder."*[485]

٤٨٤٦-١١٠/٣- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْوَاسِطِيُّ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ مَا يَعْدِلُ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ لاَ تَسْتَطِيعُونَهُ قَالَ فَأَعَادُوا عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلاَثًا كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ لاَ تَسْتَطِيعُونَهُ وَقَالَ فِي الثَّالِثَةِ مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ بِآيَاتِ اللهِ لاَ يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ وَلاَ صَلاَةٍ حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ تَعَالَى

4846-110/3- Bize Said b. Mansur tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Aziz ve celil Allah'ın yolunda cihada denk nedir? diye soruldu O: *"Ona gücünüz yetmez"* buyurdu. (Ebu Hureyre) dedi ki: O'na iki ya da üç defa tekrar ettikleri halde her seferinde *"ona güç yetiremezsiniz"* buyurdu. Üçüncüsünde ise: *"Allah yolunda cihad edenin misali yüce Allah yolunda cihad eden kimse geri dönünceye kadar oruç tutan, namaz kılan ve Allah'ın ayetleriyle ona itaat eden ve orucuna da namazına da ara vermeyip sürdüren kimsenin misali gibidir."*[486]

485 Buhari, 2817; Tirmizi, 1662; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1252
486 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12634

٤٨٤٧-.../٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ كُلُّهُمْ عَنْ سُهَيْلٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4847-.../4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Ebu Avâne tahdis etti. (H.) bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir tahdis etti. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Muaviye tahdis etti, hepsi Suheyl'den bu isnad ile buna yakın olarak hadisi rivayet etti.[487]

Şerh

(4844-4847 numaralı hadisler)

(4844) "Bize Ebu Halid el-Ahver, Şu'be'den tahdis etti, o Katade'den ve Humeyd'den o Enes'den rivayet etti." Ebu Ali el-Gassânî dedi ki: Bu hadisin Zâhirinden anlaşıldığına göre Şu'be bu hadisi Katade ve Humeyd'den birlikte ikisi Enes'den rivayet ettikleri şeklindedir. Doğrusu ise Ebu Halid'in bu hadisi Humeyd'den, o Enes'den diye, Ebu Halid'in yine aynı şekilde bunu Şu'be'den, o Katade'den, o Enes'den diye rivayet ettiğidir. Nitekim Abdulgani b. Said de böyle demiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu durumda Humeyd ismi Katade'ye değil, Şu'be'ye atfedilmiş olur. Bu hadisi İbn Ebu Şeybe kendi kitabında Ebu Halid'den, o Humeyd ve Şu'be'den (ikisi) Katade'den o Enes'den diye rivayet ederek bunu açık bir şekilde zikretmiş olmaktadır. Senette her ne kadar böyle bir yanılgı doğuran bir tarz bulunmakta ise de bunun Zâhiri Humeyd'in bu hadisi Katade'den rivayet ettiği şeklindedir. Ama maksat bu değildir. Maksat, Humeyd'in bu hadisi daha önce geçtiği gibi Enes'den rivayet ettiğidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "kendisi için hayır bulunan hiçbir nefis... şehit müstesnâ..." hadisi, şehadetin faziletinin büyüklüğü hakkındaki açık delillerden birisidir. Bundan dolayı hamd ve şükür Allah'a mahsustur. Şehide bu ismin veriliş sebebi hakkında en-Nadr b. Şumeyl şunları söylemektedir: Çünkü o diridir. Onların ruhları Darusselama (cennete) tanık olmuş ve orada hazır bulunmuş olur. Başkalarının ruhları ise darusselama kıyamet gününde şahit olacaktır.

İbnu'l-Enbârî dedi ki: Yüce Allah ve melekleri -salat ve selam onlara- onun cennetlik olduğuna şehadet ederler. Ruhunun çıkması ile birlikte yüce

487 Kuteybe'nin hadisini Tirmizi, 1619; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12791'de; Zuheyr b. Harb ile Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin hadislerini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12613, 12800

Allah'ın kendisi için hazırlamış olduğu sevap ve lütuf ve ikramlara şahit olmasından ötürü ona şehit denildiği söylendiği gibi rahmet melekleri ona şahit olup, onun ruhunu alırlar diye de açıklanmıştır. Zâhiri durumuna göre onun imanlı olduğuna ve son anının da hayırlı olduğuna şahit olunduğundan ötürü şehit denildiği söylendiği gibi kıyamet gününde onun üzerinde bir şahit bulunacaktır -ki o onun kanıdır- Bundan dolayı ona bu isim verilmiştir diye de açıklanmıştır. Ayrıca: O, rasullerin risaletlerini kavimlerine tebliğ ettiğine dair kıyamet gününde ümmetlere şahitlik edeceklerden birisidir diye de söylenmiştir. Bu görüşe göre bu nitelikte başkaları da onlarla ortak olur.

(4846) "Allah yolunda cihada denk nedir? O: *Ona gücünüz yetmez* buyurdu." Nüshaların pek çoğunda bu şekilde *"ona gücünüz yetmez"* anlamındaki lafız vav ile he arasında nun harfi gelmeden zikredilmiştir. Bazılarında ise vav ile he arasında nun harfi kaydedilmiştir. Bu da meşhur olan söyleyişe uygundur. Birincisi de sahihtir. Herhangi bir nasb ve cezm edadı olmaksızın nun harfinin hazfedilmesi de fasih bir söyleyiştir. Buna ve benzerlerine dair açıklamalar daha önce defalarca geçti.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah yolunda cihad edenin misali..."* buyruğu şu demektir: Burada kanıt: itaatkar kimse anlamındadır. Bu hadiste, cihadın faziletinin büyüklüğü ifade edilmektedir. Çünkü namaz, oruç, yüce Allah'ın ayetlerinin gereklerini yerine getirerek itaat etmek amellerin en faziletlisidir. Cihad eden kimseyi de bütün bunları bir an dahi olsun kesintiye uğratmadan yapan kimseye benzetmiştir. Bilindiği gibi böyle bir işi hiç kimse yapamaz. Bundan dolayı da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ona gücünüz yetmez"* buyurmuştur. Allah en iyi bilendir.

٤٨٤٨-١١١/٥- حَدَّثَنِي حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَّامٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَّامٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَّامٍ قَالَ حَدَّثَنِي النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ مِنْبَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ رَجُلٌ مَا أُبَالِي أَنْ لَا أَعْمَلَ عَمَلًا بَعْدَ الْإِسْلَامِ إِلَّا أَنْ أُسْقِيَ الْحَاجَّ وَقَالَ آخَرُ مَا أُبَالِي أَنْ لَا أَعْمَلَ عَمَلًا بَعْدَ الْإِسْلَامِ إِلَّا أَنْ أَعْمُرَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَقَالَ آخَرُ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ أَفْضَلُ مِمَّا قُلْتُمْ فَزَجَرَهُمْ عُمَرُ وَقَالَ لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ عِنْدَ مِنْبَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ وَلَكِنْ إِذَا صَلَّيْتُ الْجُمُعَةَ دَخَلْتُ فَاسْتَفْتَيْتُهُ فِيمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ الْآيَةَ إِلَى آخِرِهَا

4848-111/5- Bana Hasan b. Ali el-Hulvânî tahdis etti, bize Ebu Tevbe tahdis etti, bize Muaviye b. Sellâm, Zeyd b. Sellâm'dan tahdis ettiğine göre o Ebu Sellâm'ı şöyle derken dinlemiştir. Bana en-Numan b. Beşir tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberinin yanında idim. Bir adam: Ben Müslüman olduktan sonra hacılara su vermenin dışında herhangi bir amel yapmasam da aldırmam dedi. Bir diğeri: Ben Müslüman olduktan sonra mescid-i haramı imar etmek dışında herhangi bir amel yapmasam da aldırmam dedi. Bir diğeri: Allah yolunda cihad söylediklerinizden daha faziletlidir dedi. Bunun üzerine Ömer (radıyallâhu anh) onları azarlayarak: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberi yanında sesinizi yükseltmeyin dedi. O gün Cuma günü idi. Ama ben, Cuma namazını kıldıktan sonra (huzuruna) girer ve hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz bu hususlarda ondan fetva isterim dedi. Bunun üzerine aziz ve celil Allah: *"Siz hacılara su vermeyi ve mescid-i haramın tamirini Allah'a ve ahiret gününe inanan... ile bir mi tuttunuz"* (Tevbe, 19) ayetini sonuna kadar indirdi.[488]

٤٨٤٩-.../٦- وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ أَخْبَرَنِي زَيْدٌ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَّامٍ قَالَ حَدَّثَنِي النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ مِنْبَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي تَوْبَةَ

4849-.../6- Bunu bana Abdulah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Yahya b. Hassan tahdis etti, bize Muaviye tahdis etti, bana Zeyd'in haber verdiğine göre Ebu Sellâm'ı şöyle derken dinledi: Bana en-Nu'man b. Beşir tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberinin yanında idim deyip Ebu Tevbe'nin hadisini aynen rivayet etti.[489]

Şerh

"Ömer (radıyallâhu anh)'ın Cuma gününde minber yanında seslerini yükselten kimseleri azarlaması" ile ilgili hadisten anlaşıldığına göre Cuma günü ve başka günlerde mescitlerde sesi yükseltmek mekruhtur. Diğer taraftan insanların namaz için toplandıkları bir zamanda ilim ve başka bir sebeple de sesi yükseltmek sözkonusu olmaz. Çünkü böyle bir iş cemaatin, namaz kılanların ve Allah'ı zikredenlerin şaşırmalarına sebeptir. Allah en iyi bilendir.

488 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11641
489 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11641

٣٠/٣- بَاب فَضْلِ الْغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

30/3- ALLAH YOLUNDA SABAH VE ÖĞLEDEN SONRA SEFERE ÇIKMANIN FAZİLETİ BABI

٤٨٥٠-١١٢/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

4850-112/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti... Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Allah yolunda sabahleyin bir gidiş yahut öğleden sonra bir gidiş dünyadan ve içindekilerden şüphesiz hayırlıdır"* buyurdu.[490]

٤٨٥١-١١٣/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَالْغَدْوَةَ يَغْدُوهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

4851-113/2- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Sehl b. Sa'd es-Sâidî Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kulun Allah yolunda sabahleyin bir gidişi dünyadan ve içindekilerden hayırlıdır"* buyurdu.[491]

٤٨٥٢-١١٤/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ غَدْوَةٌ أَوْ رَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

4852-114/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dedi ki: ... Sehl b. Sa'd es-Sâidî Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Sabah yahut öğleden sonra Allah yolunda (sefere) çıkmak dünyadan ve içindekilerden hayırlıdır"* buyurdu.[492]

Şerh

(4850-4852 numaralı hadisler)

490 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 356
491 Buhari, 6415 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4716
492 Buhari, 2794; Nesai, 3118; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4682

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah yolunda sabahleyin ya da öğleden sonra bir gidiş dünyadan ve içindekilerden hayırlıdır"* buyruğunda geçen gayn harfi fethalı olarak "gadve" günün ilk vakitlerinden itibaren zevale kadar olan zamanda bir çıkış anlamındadır. Ravha ise zevalden günün sonuna kadar gidişi demektir. Buradaki "ev: veya" taksim içindir şüphe ifade etmiyor. Yani sabah gidişde de bu sevap elde edilir, öğleden sonra gidişde de aynı şekilde bu sevap kazanılır. Zâhirinden anlaşıldığı üzere böyle bir sevap, kendi şehrinden sabah ya da öğleden sonra gidişe mahsus değildir. Aksine bu sevap, gazaya gitmek üzere her sabah ya da öğleden sonra çıkış ile elde edilir. Aynı şekilde savaş yerinde sabah ve öğleden sonra çıkışın hükmü de böyledir. Çünkü bunların hepsine Allah yolunda sabah ve öğleden sonra çıkış adı verilir.

Bu hadisin anlamına gelince; Allah yolunda sabah ve öğleden sonra çıkmanın fazileti ve sevabı bir insanın tümüne Mâlik olması ve tamamı ile onun nimetinden yararlanması tasavvur olunması halinde dünyanın bütün nimetlerinden daha hayırlıdır. Çünkü dünya nimetleri geçicidir, ahiret nimetleri ise kalıcıdır. Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadisin ve buna benzer ahiretin durumları ve sevabının dünyanın durumlarına benzetilerek dünyadan ve dünyadaki her şeyden hayırlı olduğunun temsili ifade edilmesi, bir kimse dünyaya ve dünya içindekilere Mâlik olup, ahiret ile ilgili hususlarda infâk etmesi hali ile alakalıdır. Bu açıklamayı yapan kişi buradaki temsili ifade mutlak olarak Zâhirinden anlaşıldığı gibi kalıcı olanın fani olana benzetilmesi demek değildir. Allah en iyi bilendir.

٤٨٥٣-١١٤م/٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ ذَكْوَانَ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَوْلَا أَنَّ رِجَالًا مِنْ أُمَّتِي وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَقَالَ فِيهِ وَلَرَوْحَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ غَدْوَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

4853-114(M)/4- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Mervan b. Muaviye, Yahya b. Said'den tahdis etti, o Zekvan b. Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer ümmetimden... bir takım adamlar olmasaydı"* buyurdu ve hadisin geri kalanını zikretti. Ayrıca hadiste: *"Ve hiç şüphesiz Allah yolunda bir sabah yahut bir öğleden sonra gidiş dünyadan ve içindekilerden hayırlıdır"* buyurdu.[493]

493 4842 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Mervan b. Muaviye, Yahya b. Said'den tahdis etti." Senet bizim diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekildedir. Ebu Ali el-Gassânî de el-Culûdî rivayetinden böylece nakledip şunları söylemiştir: İbn Mâhân'ın nüshasında da: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Mervan tahdis etti diye vaki olmuş olup İbn Ebu Ömer'in yerine İbn Ebu Şeybe'yi zikretmektedir. O: Doğrusu birincisidir demiştir.

٤٨٥٤-١١٥/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ وَإِسْحَقَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا الْمُقْرِئُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ حَدَّثَنِي شُرَحْبِيلُ بْنُ شَرِيكٍ الْمَعَافِرِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أَيُّوبَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ

4854-115/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim ve Zuheyr b. Harb -lafız Ebu Bekir ve İshak'a ait olmak üzere- de tahdis etti. İshak: Bize el-Mukri', Abdullah b. Yezid, Said b. Ebu Eyyub'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. (Said dedi ki) Bana Şurahbîl b. Şerik el-Meâfirî, Ebu Abdurrahman el-Hubulî'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Eyyub'u şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah yolunda sabah yahut öğleden sonra bir gidiş, üzerinde güneşin doğup battığı her şeyden hayırlıdır"* buyurdu.[494]

٤٨٥٥-.../٦- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُهْزَاذَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ وَحَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ قَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حَدَّثَنِي شُرَحْبِيلُ بْنُ شَرِيكٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ سَوَاءً

4855-.../6- Bana Muhammed b. Abdullah b. Kuhzâz tahdis etti, bize Ali b. el-Hasan, Abdullah b. el-Mübârek'den tahdis etti, bize Said b. Ebu Eyyub ve Hayve b. Şureyh haber verdi. İkisinden her biri de şöyle dedi: Bana Şurahbîl b. Şerik , Ebu Abdurrahman el-Hubulî'den tahdis ettiğine göre o Ebu Eyyub el-Ensari'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu deyip tamamen aynısını rivayet etti.[495]

494 Nesai, 3119; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3462
495 4854 numaralı hadisin kaynakları

٣١/٤- بَاب بَيَانِ مَا أَعَدَّهُ اللهُ تَعَالَى لِلْمُجَاهِدِ فِي الْجَنَّةِ مِنْ الدَّرَجَاتِ

31/4- YÜCE ALLAH'IN MÜCAHİT İÇİN CENNETTE HAZIRLAMIŞ OLDUĞU DERECELERİN BEYANI

٤٨٥٦-١١٦/١- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أَبُو هَانِئٍ الْخَوْلَانِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يَا أَبَا سَعِيدٍ مَنْ رَضِيَ بِاللهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ فَعَجِبَ لَهَا أَبُو سَعِيدٍ فَقَالَ أَعِدْهَا عَلَيَّ يَا رَسُولَ اللهِ فَفَعَلَ ثُمَّ قَالَ وَأُخْرَى يُرْفَعُ بِهَا الْعَبْدُ مِائَةَ دَرَجَةٍ فِي الْجَنَّةِ مَا بَيْنَ كُلِّ دَرَجَتَيْنِ كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ قَالَ وَمَا هِيَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ

4856-116/1- Bize Said b. Mansur tahdis etti... Ebu Said el-Hudrî'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ey Ebu Said! Kim rabb olarak Allah'a din olarak İslam'a nebi olarak Muhammed'e razı olursa onun için cennet vacip olur."* Buyurdu. Ebu Said bunu çok beğendiği için: Ey Allah'ın Rasulü! Bunu bana bir daha tekrar eder misin dedi. Allah Rasulü tekrar ettikten sonra şunları ekledi: *"Bir diğeri daha vardır ki kul onunla cennette yüz derece yükseltilir. Her iki derecenin arası ise gök ile yer arası kadardır"* Ebu Said: O nedir ey Allah'ın Rasulü! deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah yolunda cihaddır, Allah yolunda cihaddır"* buyurdu.[496]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir diğeri daha vardır ki kul onunla yüz derece yükseltilir... Allah yolunda cihaddır"* buyurdu. Kadı Iyaz (radıyallâhu anh) dedi ki: Bu hadisin Zâhir anlamında olması ve burada sözü edilen derecelerin biri Zâhiren diğerinden daha yüksek olan konaklar olması ihtimali vardır. Köşklerde bulunanlar hakkında rivayette belirtildiği gibi cennet ehlinin konaklarının niteliği budur. Bu rivayete göre köşklerde bulunanlar birbirlerini parıldayan yıldızlar gibi görürler. Bir diğer ihtimale göre bundan maksat nimetlerin çokluğu ve hiçbir insanın hatırından geçirmediği ve hiçbir yaratılmışın niteliğine benzemeyen pek Muâzzam ihsan ve ikramların çokluğu dolayısı ile manevi anlamda yükseklik de kastedilmiş olabilir. Diğer taraf-

496 Nesai, 3131; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4112

tan şanı yüce Allah'ın mücahide ihsan buyurduğu her türlü iyilik ve ikramlar sebebi ile çokça fazilet ve üstünlük sahibi olur. Onun fazilet bakımından yükseklik ve uzaklığı gök ile yer arasındaki uzaklık gibi olur. Kadı Iyaz dedi ki: Birinci ihtimal daha güçlüdür. Onun dediği gibidir. Allah en iyi bilendir.

٣٢/٥- بَاب مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ كُفِّرَتْ خَطَايَاهُ إِلَّا الدَّيْنَ

32/5- ALLAH YOLUNDA ÖLDÜRÜLEN KİMSENİN BORÇ DIŞINDA BÜTÜN GÜNAHLARININ BAĞIŞLANACAĞI BABI

٤٨٥٧-١١٧/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْإِيمَانَ بِاللَّهِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تُكَفَّرُ عَنِّي خَطَايَايَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَعَمْ إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ قُلْتَ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَتُكَفَّرُ عَنِّي خَطَايَايَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَعَمْ وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ إِلَّا الدَّيْنَ فَإِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ لِي ذَلِكَ

4857-117/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Leys, Said b. Ebu Said'den tahdis etti. O, Abdullah b. Ebu Katade'den, o Ebu Katade'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ederken dinlemiştir. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aralarında hutbe okumak üzere ayağa kalkmış ve kendilerine: *"Allah yolunda cihad ve Allah'a iman amellerin en faziletlisi olduğunu"* zikretmişti. Bunun üzerine bir adam ayağa kalkarak: Ey Allah'ın Rasulü! Eğer ben Allah yolunda öldürülecek olursam ne dersin benim bütün günahlarım bağışlanır mı dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Şayet sen sabreden, ecrini ümit eden, geri kaçmayarak ileri atılan birisi olarak Allah yolunda öldürülürsen evet"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nasıl demiştin"* sordu. Adam: Allah yolunda öldürülürsem günahlarım bağışlanır mı ne dersin diye sordum dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Eğer sen sabreden, ecrini ümit eden, geri dönmeyerek ileri atılan birisi olarak (öldürülürsen) evet. Ama borç müstesnâ. Şüphesiz Cebrail (aleyhisselâm) bana bunu söyledi"* buyurdu.[497]

497 Tirmizi, 1712; Nesai, 3156, 3157; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12098

٤٨٥٨-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللهِ بِمَعْنَى حَدِيثِ اللَّيْثِ

4858-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. el-Müsennâ tahdis edip dedi ki: Bize Yezid b. Harun tahdis etti, bize Yahya b. Said, Said b. Ebu Said el-Makburî'den haber verdi, o Abdullah b. Ebu Katade'den, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi ve: Allah yolunda öldürülürsem... ne dersin dedi ve hadisi Leys'in hadisi ile aynı manada rivayet etti.[498]

Şerh

(4857-4858 numaralı hadisler)

(4857) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Allah yolunda öldürülmesi halinde günahlarının bağışlanacağına dair soru soran kimseye: *"Evet, eğer sen Allah yolunda... bunu bana Cebrail söyledi"* buyruğunda şunlar anlaşılmaktadır: Mücahidin öyle büyük bir fazileti vardır. Bu da insanların hakları dışında bütün günahlarının kefaret olunması (bağışlanması)dır. Günahlarının bağışlanması sözkonusu edilen bu şartlarla gerçekleşir. Bunlar da mücahidin sabreden, ecrini uman, geri kaçmayıp ileri atılan bir kimse olmasıdır. Ayrıca hadisten amellerin niyet ve yüce Allah'a ihlas ile yapılmadıkça fayda vermeyeceği hükmü de anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Arkasını dönmeyip ileri atılan"* buyruğu muhtemelen bir zaman ileri giden bir zaman arkasını dönüp çekilen kimseleri dışarıda tutmak için kullanılmış olabilir. Muhtesib (ecrini uman) ise amelini yüce Allah için ihlasla yapan kimse demektir. Eğer taassub (kavmiyetçilik gibi) ganimet, ün kazanmak ya da buna benzer bir amaç için savaşacak olursa onun böyle bir sevap kazanması da başka bir sevap kazanması da sözkonusu değildir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Borç müstesnâ"* buyruğunda Ademoğullarının bütün haklarına dikkat çekilmekte, cihadın, şehid olmanın ve daha başka iyi amellerin Ademoğullarının haklarına kefaret olmayacağına, ancak yüce Allah'ın haklarına kefaret olacağı anlaşılmaktadır.

498 4857 numaralı hadisin kaynakları

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Evet"* buyurduktan sonra *"borç müstesnâ"* buyurması derhal ona vahiy geldiği şeklinde açıklanmıştır. Bundan dolayı *"borç müstesnâ, şüphesiz bunu bana Cebrail söyledi"* buyurmuştur. Allah en iyi bilendir.

٤٨٥٩-١١٨/٣- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ ح قَالَ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ ضَرَبْتُ بِسَيْفِي بِمَعْنَى حَدِيثِ الْمَقْبُرِيِّ

4859-118/3- Bize Said b. Mansur da tahdis etti, bize Süfyan, Amr b. Dinar'dan tahdis etti, o Muhammed b. Kays'dan rivayet etti. (H.) Dedi ki: Bize Muhammed b. Aclan da Muhammed b. Kays'dan tahdis etti, o Abdullah b. Ebu Katade'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet etti. İkisinden biri arkadaşına göre şu fazlalığı da zikretti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) minber üzerinde iken bir adam huzuruna gelerek: Kılıcımla vuruşursam... ne dersin dedi ve el-Makburî'nin hadisi ile aynı manada rivayet etti.[499]

Şerh

"Bize Said b. Mansur tahdis etti... Ebu Abdullah b. Ebu Katade'den rivayet etti." Burada: Bize İbn Aclan da tahdis etti diyen kişi Süfyan'dır.

٤٨٦٠-١١٩/٤- حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ يَحْيَى بْنِ صَالِحٍ الْمِصْرِيُّ حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ يَعْنِي ابْنَ فَضَالَةَ عَنْ عَيَّاشٍ وَهُوَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْقِتْبَانِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ

4860-119/4- Bize Zekeriyya b. Yahya b. Salih el-Mısrî tahdis etti, bize el-Mufaddal -yani b. Fedale- Ayyaş'dan -ki o b. Abbas el-Kitbânî'dir-dan tahdis etti, o Abdullah b. Yezid Ebu Abdurrahman el-Hubulî'den, o Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Borcun dışında şehidin bütün günahları bağışlanır"* buyurdu.[500]

499 Nesai, 3158; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12104

500 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8858

Şerh

"Ayyaş b. Abbas el-Kitbânî" birinci isim "Ayyaş" şin iledir. İkincisi ise sin ile (Abbas)dir. El-Kitbânî ise kesreli kaf'dan sonra sakin te ile olup Ruayn'ın bir kolu olan "Kitbân"e mensuptur.

٤٨٦١-١٢٠/٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ حَدَّثَنِي عَيَّاشُ بْنُ عَبَّاسٍ الْقِتْبَانِيُّ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ الْقَتْلُ فِي سَبِيلِ اللهِ يُكَفِّرُ كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا الدَّيْنَ

4861-120/5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Abdullah b. Amr b. el-Âs'dan rivayete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah yolunda öldürülmek borç dışında her şeye kefarettir"* buyurdu.[501]

٣٣/٦- بَاب بَيَانِ أَنَّ أَرْوَاحَ الشُّهَدَاءِ فِي الْجَنَّةِ وَأَنَّهُمْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

33/6- ŞEHİTLERİN RUHLARININ CENNETTE VE ONLARIN RABLERİ NEZDİNDE DİRİ OLUP, RIZIKLANDIKLARINI BEYAN BABI

٤٨٦٢-١٢١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ وَعِيسَى بْنُ يُونُسَ جَمِيعًا عَنْ الْأَعْمَشِ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَسْبَاطٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ قَالَا حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُرَّةَ عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ سَأَلْنَا عَبْدَ اللهِ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ قَالَ أَمَا إِنَّا قَدْ سَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ أَرْوَاحُهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خُضْرٍ لَهَا قَنَادِيلُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَسْرَحُ مِنْ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ ثُمَّ تَأْوِي إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ فَاطَّلَعَ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ اطِّلَاعَةً فَقَالَ هَلْ تَشْتَهُونَ شَيْئًا قَالُوا أَيَّ شَيْءٍ نَشْتَهِي وَنَحْنُ نَسْرَحُ مِنْ الْجَنَّةِ حَيْثُ شِئْنَا فَفَعَلَ ذَلِكَ بِهِمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا رَأَوْا أَنَّهُمْ لَنْ

501 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8858

يُتْرَكُوا مِنْ أَنْ يَسْأَلُوا قَالُوا يَا رَبِّ نُرِيدُ أَنْ تَرُدَّ أَرْوَاحَنَا فِي أَجْسَادِنَا حَتَّى نُقْتَلَ فِي سَبِيلِكَ مَرَّةً أُخْرَى فَلَمَّا رَأَى أَنْ لَيْسَ لَهُمْ حَاجَةٌ تُرِكُوا

4862-121/1- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Bekir b. Ebu Şeybe tahdis etti. İkisi Ebu Muaviye'den rivayet etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir ve İsa b. Yunus haber verdi, birlikte A'meş'den rivayet ettiler. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Esbat ve Ebu Muaviye tahdis edip dedi ki: Bize A'meş, Abdullah b. Murre'den tahdis etti, o Mesruk'dan şöyle dediğini rivayet etti: Abdullah'a -ki o b. Mesud'dur- bu: *"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar rableri katında diridirler, rızıklanırlar"* (Ali İmrân, 169) ayeti hakkında soru sorduk. O şu cevabı verdi: Biz de buna dair soru sormuştuk (Allah Rasulü) şöyle buyurdu: *"Onların ruhları yeşil kuşların kursaklarındadır. Onların da arşa asılı kandilleri vardır. O kuşlar cennette dilediği yerde gezip dolaşır, sonra tekrar gelip o kandillere sığınırlar. Rableri onlara bir defa muttali olarak canınız bir şey arzu ediyor mu buyurdu. Onlar neyi arzu edebiliriz ki. Hem biz cennette istediğimiz yere gidip geliyoruz dediler. Allah onlara bunu üç defa tekrar etti. Kendileri bir dilekte bulunmadan bırakılmayacaklarını görünce: Rabbim, bizler ruhlarımızın tekrar cesetlerimize geri döndürülmesini istiyoruz ki, senin yolunda bir defa daha öldürülelim dediler. O da onların bir ihtiyaçlarının olmadığını görüp kendi hallerine bırakıldılar."*[502]

Şerh

Senette: "Bana Yahya b. Yahya... tahdis etti" diyerek hadisin senedini Mesruk'a kadar zikretti. Mesruk dedi ki: Abdullah'a bu: *"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma..."* ayeti hakkında soru sorduk... Ruhları yeşil kuşların kursağındadır buyurdu."

El-Mazeri dedi ki: Burada "Abdullah" adının nispeti belirtilmeden zikredilmiştir. Ebu Ali el-Gassânî dedi ki: İnsanlar arasından onun nesebini belirtip Abdullah b. Amr diyenler vardır. Hadisi Ebu Mesud ed-Dimeşkî, İbn Mesud'un Müsnedi'inde zikretmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Müslim Sahihi'nin bazı nüshalarında da Abdullah b. Mesud olarak kaydedilmiştir.

Derim ki: Bizim diyarımızın bazı güvenilir nüshalarında da bu şekildedir. Ama çoğunluğunda nispeti belirtilmeden kaydedilmiştir. Hadisi, Halef el-Vâsıtî ve el-Humeydi ile başkaları İbn Mesud'un Müsnedi arasında zikretmişlerdir. Doğrusu da budur. Bu hadis-i şerif de: "Biz bu hususu sorduk da O -yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)- şöyle buyurdu..." dediği için merfudur.

502 Tirmizi, 3011; İbn Mace, 2801; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9570

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şehitler hakkında: *"Ruhları yeşil kuşların kursaklarındadır... sonra tekrar o kandillere gelirler"* buyruğu ile cennetin yaratılmış ve şu anda var olduğu beyan edilmektedir. Ehl-i sünnetin kanaati de budur. Adem'in kendisinden indirildiği ve ahirette müminlerin kendisinde nimetlerle mükafatlandırılacağı cennet de odur. Ehl-i sünnetin icmaı bu şekildedir. Mu'tezile ve yine bid'atçilerden bir kesim ve başkaları cennetin halen mevcut olmadığı, kıyamet gününde dirilişten sonra var edileceğini söylemişlerdir. Bunlar Adem'in çıkartıldığı cennetin başka bir cennet olduğunu söylerler. Fakat Kur'ân ve Sünnetin Zâhir buyrukları hak ehlinin kanaatine delildir.

Yine bu hadiste ölülerin kıyamet gününde sevap ve ikab ile karşılık göreceklerî de isbat edilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Yine bu hadiste ruhların baki olduğu, fani olmayıp iyilik yapanın nimet gördüğü, kötülük yapanın da azaba uğratıldığı belirtilmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde de böyle belirtilmiştir. Ruhun fani olacağını söyleyen bid'atçilerden bir kesimin kanaatlerinin aksine ehl-i sünnetin kanaati budur.

Kadı Iyaz dedi ki: Burada hadiste *"şehitlerin ruhları"* denilirken Mâlik'in rivayet ettiği hadiste: *"Müminin canı (neseme)"* denilmektedir. Neseme ise hem beden hem ruhu ile birlikte insanın kendisi hakkında kullanıldığı gibi yalnızca ruh hakkında da kullanılır. İşte diğer hadiste geçen bu lafızdan kasıt bu tefsir (açıklama)da kastedilen de ruhtur. Çünkü bizler bedenin yok olup toprağın onu yediğini biliyoruz. Ayrıca hadiste: *"ta ki yüce Allah kıyamet gününde onu kendi cesedine döndürünceye kadar"* buyruğu da bunu gerektirmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Mâlik'in -yüce Allah'ın rahmeti ona- rivayet ettiği hadiste *"müminin nesemesi (canı)"* sözkonusu edilmesi ile birlikte burada *"şehitler"* buyurması yüce Allah'ın: *"Onlar rableri yanında diridirler, rızıklanırlar"* (Ali İmrân, 169) buyruğu dolayısı ile niteliklerinin bu olduğundan dolayıdır. Nitekim bu hadiste de bunu böylece açıklamıştır. Onlardan başkalarına gelince İbn Ömer'in rivayet ettiği hadiste belirtildiği ve Firavun hanedanı hakkında: *"Yerleri ateştir onların. Sabah ve akşam ona arz olunurlar"* (Mümin, 46) buyruğunda belirtildiği gibi sabah ve akşam yerleri kendilerine gösterilir.

Kadı Iyaz dedi ki: Maksat, azapsız olarak cennete giren müminlerin tamamıdır. Onlar hadisin genel ifadesinin delil oluşu itibari ile şimdiden cennete azapsız olarak girerler. Bir diğer görüşe göre ise müminlerin ruhları kabirlerinin düzlüklerindedir denilmiştir. Allah en iyi bilendir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadis-i şerifte: *"yeşil kuşların kursaklarında"* buyurması Müslim'den başka kaynaklarda *"yeşil kuşlarla"* bir başka hadiste de kuşların kursakları ile" denilmesi Muvatta'da: *"Müminin canı şüphesiz bir kuştur"* Katade'den gelen başka bir hadiste: *"beyaz bir kuş suretinde"* ifadeleri hakkında Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Kelamcıların kimisi buna göre şöyle demiştir: Daha sahih gibi görünen kuş ya da kuş suretinde diyenlerin rivayetidir. Nitekim rivayet çoğunlukla böyle gelmiştir. Özellikle de "arşın altındaki kandillere gider" ifadesi ile birlikte ele alınırsa bunun böyle olduğu anlaşılır.

Kadı Iyaz (devamla) dedi ki: Bazıları bunu uzak görmekle birlikte diğerleri de bunu inkar etmemişlerdir. Hadiste inkar etmeyi gerektirecek bir husus da yoktur. Her iki durum arasında bir fark da bulunmamaktadır. Aksine kuş ya da kuşun kursağı rivayeti mana itibari ile daha sahihtir. Bu hususta da kıyas yapmanın ve akıl yürütmenin bir hükmü yoktur. Bunların hepsi mucize çeşitlerindendir. Şanı yüce Allah müminden ya da şehidden çıkan bir ruhu murad ederse kandiller içinde yahut kuşların kursaklarında ya da dilediği bir başka yerde koymak isterse bu olur ve uzak bir ihtimal olarak görülemez. Özellikle de ruhların da cisim olduğu görüşünü kabul edersek bu böyledir.

Kadı Iyaz dedi ki: Kendisine nimet verilen yahut da azap olunan bu ruhlar aslında kendisinde ruhun kaldığı cesedin bir parçasıdır. Acı çeken, azap gören, lezzet ve nimet duyan da odur. "Rabbim beni döndürün" diyen de odur, cennet ağaçları arasında dolaşan da odur. Bu parçanın bir kuş suretine sokulması yahut da bir kuşun kursağına konulması arşın altındaki kandillerde ve aziz ve celil Allah'ın bundan başka dilediği herhangi bir yerde bulundurulması da imkansız değildir.

Kadı lyaz dedi ki: İnsanlar ruhun mahiyeti hakkında hemen hemen sayılması imkansız farklı görüş ayrılıkları içindedir. Meani ve kelamcı bâtın ilmine sahip kimselerden pek çok kişi şöyle demektedir: Ruhun hakikati bilinemez. Onu nitelendirmek de doğru değildir. Bu, kulların ilmini bilemeyecekleri hususlardandır. Bunlar yüce Allah'ın: *"De ki: ruh rabbimin emrindendir"* (İsra, 85) buyruğunu delil göstermişlerdir. Filozoflar ise aşırıya kaçarak ruh yoktur demişlerdir.

Tabiplerin çoğunluğu da der ki: Ruh, bedende sirayet eden latif bir buhardır. Üstadlarımızın pek çoğu da ruh hayatın kendisidir derken başkaları ruh, beden ile iç içe girmiş latif cisimlerdir. Ruhun hayatı dolayısı ile beden de hayat bulur. Şanı yüce Allah ruhun ayrılması sırasında bedenin ölümü şeklinde sünnetini icra buyurmuştur.

Ruhun bedenin bir parçası olduğu da söylenmiştir. Bundan dolayı çıkmak kabz edilmek ve gırtlağa gelip dayanmak ile nitelendirilmiştir. Bu nitelikler ise manevi varlıkların değil cisimlerin niteliğidir. İmamlarımızın mütekaddimunlarından kimisi de ruh vücudun içinde insan suretine göre şekillenmiş latif bir cisimdir demişlerdir. Yine bazı üstadlarımız ve onlardan başkaları da ruh, giren ve çıkan nefestir demişlerdir. Başkaları da kan olduğunu söylemişlerdir. Kadı Iyaz'ın naklettikleri bunlardır.

Mezhep âlimlerimizin kanaatine göre en sahih olan ruhun beden içerisinde her yere sızmış latif cisimlerden ibaret olduğudur. Bu cisimler bedenden ayrıldımı ölür.

Kadı Iyaz dedi ki: Nefis ve ruh hakkında da ihtilaf etmişlerdir. Her ikisinin aynı anlamda olduğu söylendiği gibi aynı şeyin iki ayrı ismi olduğu da söylenmiştir. Nefsin alınan ve verilen nefes olduğu da söylendiği gibi kan olduğu, hayatın kendisi olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz dedi ki: Tenasuhu (ruhların başka bedenlere geçmesi) ve ruhların intikali ile müreffeh ve güzel suretler içerisinde nimet görüp, çirkin ve zorlu işlerde çalıştıran suretlerde de azap gördüğünü söyleyen bazı inkarcı kimseler bu hadisimizi delil diye ileri sürmüş ve işte sevap ve ikab budur diye iddia etmişlerdir. Bu ise apaçık bir sapıklık ve şeriatlerin getirdiği haşr, neşr, cennet ve cehennem gibi gerçekleri kabul etmemektir. Bundan dolayı hadisi şerifte: *"Ta ki Allah onu dirilteceği gün cesedine geri döndürünceye kadar"* buyurulmaktadır. Bu da bütün yaratılmışların getirileceği gün demektir. Allah en iyi bilendir.

"Yüce Allah onlara: Canınız bir şey çekiyor mu..." buyuracak. Bu onların ileri derecede ikrama mazhar olup nimetlendirileceklerini ifade etmektedir. Çünkü yüce Allah zaten onlara hiçbir insanın hatırından geçirmediği nimetleri vermiş olacaktır. Sonra da daha fazlasını istemelerini teşvik etmektedir. Kendileri ise kendilerine verdiklerinden daha fazla bir şey olmadıklarını göreceklerdir. Mutlaka bir şeyler istemenin zorunlu olduğunu görecekleri vakit de ondan ruhlarını cihad etmek ve canlarını yüce Allah yolunda feda edip, onun yolunda öldürülmek zevkini almak için tekrar cesetlerine döndürmesini isteyeceklerdir. Allah en iyi bilendir.

٣٤/٧- بَاب فَضْلِ الْجِهَادِ وَالرِّبَاطِ

34/7- CİHADIN VE RİBATIN FAZİLETİ BABI

٤٨٦٢-١٢١/١- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ الزُّبَيْدِيِّ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ فَقَالَ رَجُلٌ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ مُؤْمِنٌ فِي شِعْبٍ مِنْ الشِّعَابِ يَعْبُدُ اللَّهَ رَبَّهُ وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ

4863-122/8- Bize Mansur b. Ebu Muzahim tahdis etti... Ebu Said el-Hudrî'den rivayete göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: En faziletli insan hangisidir dedi. Allah Rasulü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah yolunda malıyla ve canıyla cihad eden bir adamdır"* buyurdu. Adam: Sonra kimdir dedi, Allah Rasulü: *"Dağ yollarından birisinde Rabbi Allah'a ibadet edip, insanlara kötülük yapmaktan uzak duran bir mümindir"* buyurdu.[503]

٤٨٦٤-١٢٣/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَجُلٌ أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ ثُمَّ مَنْ قَالَ ثُمَّ رَجُلٌ مُعْتَزِلٌ فِي شِعْبٍ مِنْ الشِّعَابِ يَعْبُدُ رَبَّهُ وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ

4864-123/2- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti... Ebu Said dedi ki: Bir adam: En faziletli insan hangisidir ey Allah'ın Rasulü dedi. O: *"Allah yolunda canı ile ve malı ile cihad eden bir mümindir"* buyurdu. Adam: Sonra kimdir diye sordu, Allah Rasulü: *"Sonra ise dağ yollarından birisinde bir kenara çekilip, Rabbine ibadet eden ve insanlara kötülük etmekten uzak duran bir adamdır"* buyurdu.[504]

٤٨٦٥-١٢٤/٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فَقَالَ وَرَجُلٌ فِي شِعْبٍ وَلَمْ يَقُلْ ثُمَّ رَجُلٌ

503 Buhari, 2786, 6494; Ebu Davud, 2485; Tirmizi, 1660; Nesai, 3105; İbn Mace, 3978; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4151

504 4863 numaralı hadisin kaynakları

4865-124/3- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti... Evzâî, İbn Şihâb'dan bu isnad ile rivayet etti: *"Dağ yolunda bir adam"* dediği halde "sonra ... bir adamdır" demedi.[505]

Şerh

(4863-4865 numaralı hadisler)

(4863) "En üstün insan kimdir. Allah Rasulü: *Malı ile ve canı ile Allah yolunda cihad eden bir adamdır"* buyurdu. Kadı Iyaz dedi ki: Bu (başka bir buyrukla) tahsis edilmiş umumi bir ifadedir. Bunun taktiri de: Böyle bir kimse insanların en faziletlilerindendir demektir. Çünkü ilim adamları daha faziletlidir. Aynı şekilde hadislerde de belirtildiği gibi sıddîkler de böyledir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *Sonra dağ yollarından birisinde Rabbine ibadet eden... bir mümindir."* Bu ifadeler uzletin (insanlardan ayrı bir kenara çekilmenin) ihtilattan (onlarla birlikte oturmaktan) daha faziletli olduğunu kabul edenlerin lehine bir delil vardır. Bu hususta ise meşhur görüş ayrılığı vardır. Şafii'nin ve ilim adamlarının çoğunluğunun benimsediği kanaate göre ihtilat fitnelerden kurtulma ümidi şartı ile daha faziletlidir. Çeşitli taifelerin kanaatine göre ise itizal (denilen insanlardan uzak durmak) daha faziletlidir. Cumhur da bu hadisi şu şekilde açıklayarak cevap vermişlerdir: Hadis, fitne ve savaş zamanlarında bir kenara çekilmek yahut da insanların zararından kurtulamadığı, onlara karşı tahammül gösteremeyen kimseler hakkında ya da buna benzer özel haller ile ilgili olarak yorumlanır demişlerdir. Nitekim nebiler -Allah'ın salat ve selamları onlara- ashabı kiramın, tabiinin, ilim adamlarının ve zahidlerin büyük çoğunluğu insanlarla bir arada bulunuyorlardı. Böylelikle cumalara, cemaatlere, cenazelere katılmak, hastaları ziyaret etmek, zikir halkalarında ve başka meclislerde bulunmak gibi ihtilatın (insanlarla beraber bulunmanın) faydalarını elde ediyorlardı.

Şi'b: Dağ yolu ise iki dağ arasında bulunan açıklık demektir. Buradan maksat ise özellikle dağ yolunun kendisi değildir. Aksine kastedilen insanlardan ayrılmak ve tek başına kalmaktır. Dağ yolunun sözkonusu edilmesi bir örnektir. Çünkü çoğunlukla oralarda insan bulunmaz.

Bu hadis, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kurtuluşa dair soru sorulduğunda şu cevabı verdiği hadise yakındır: *"Dilini tut ve evinde kalmak sana yetsin. Günahın için de ağla."*

505 4863 numaralı hadisin kaynakları

٤٨٦٦-١٢٥/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَعْجَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ مِنْ خَيْرِ مَعَاشِ النَّاسِ لَهُمْ رَجُلٌ مُمْسِكٌ عِنَانَ فَرَسِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ يَطِيرُ عَلَى مَتْنِهِ كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَزْعَةً طَارَ عَلَيْهِ يَبْتَغِي الْقَتْلَ وَالْمَوْتَ مَظَانَّهُ أَوْ رَجُلٌ فِي غُنَيْمَةٍ فِي رَأْسِ شَعَفَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعَفِ أَوْ بَطْنِ وَادٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْدِيَةِ يُقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ وَيَعْبُدُ رَبَّهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْيَقِينُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ إِلَّا فِي خَيْرٍ

4866-125/4- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İnsanlar için en hayırlı yaşama şekillerinden birisi de Allah yolunda atının dizginlerini tutan ne zaman düşmanların yaygarasını yahut da düşmanın üzerine gidildiğine dair bir ses işitecek olursa muhtemel olduğu yerlerde öldürmeyi ve ölmeyi arayarak atının sırtı üzerinde uçan bir adamın yahut da bu dağlardan bir dağın başında yahut bu vadilerden bir vadinin içinde bir kaç koyununun başında namazı dosdoğru kılıp zekatı veren ve yakin (ölüm) kendisine gelinceye kadar rabbine ibadet eden ve insanlara hayırdan başka bir şey yapmayan kimsenin yaşadığı hayattır."*[506]

٤٨٦٧-١٢٦/٥- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ وَيَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي حَازِمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَقَالَ عَنْ بَعْجَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَدْرٍ وَقَالَ فِي شِعْبَةٍ مِنْ هَذِهِ الشِّعَابِ خِلَافَ رِوَايَةِ يَحْيَى

4867-126/5- Bunu bize Kuteybe b. Said de Abdulaziz b. Ebu Hakim ve Yakub'dan -yani b. Abdullah el-Kâri'den- tahdis etti. Her ikisi Ebu Hâzim'den bu isnad ile aynısını rivayet etti ve ayrıca: Bâce b. Abdullah b. Bedr'den dedi ve: *"Bu dağ yollarından bir dağ yolunda"* diye Yahya'nın rivayetinden farklı ifade kullandı.[507]

٤٨٦٨-١٢٧/٦- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ بَعْجَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ بَعْجَةَ وَقَالَ فِي شِعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ

506 İbn Mace, 3977; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12224

507 4866 numaralı hadisin kaynakları

4868-127/6- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: Bize Veki' Usâme b. Zeyd'den tahdis etti, o Ba'ce b. Abdullah el-Cuhenî'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Ebu Hazim'in Ba'ce'den rivayet ettiği hadis ile aynı manada rivayet etti ve: *"İki dağ arasındaki yollardan bir yolda"* dedi.[508]

Şerh

(4866-4868 numaralı hadisler)

(4866) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İnsanlar için en hayırlı geçim şekillerinden birisi de atının dizginlerini tutan bir adam..."* buradaki meaş: yaşayış demektir. Hayat ile aynı anlamdadır. Allahu alem taktiri şöyledir: Onların yaşayış hallerinin en hayırlılarından birisi de atının dizginlerini tutan bir adam... şeklindedir.

"Bir düşman gürültüsü ya da bir savaş çağrısı işittiği her seferinde öldürmeyi ve ölümü muhtemel yerlerde arayarak atının sırtı üzerinde uçan..." yani böyle bir kimse atının üzerinde düşman gürültüsü ya da düşman üzerine gitme çağrısı duyacak olursa atının sırtı üzerinde hızlıca koşar.

Hey'a: Düşmanın yaklaşması sırasında çıkan seslere denilir. Fez'a ise düşmanın üzerine gitmek demektir. Muhtemel yerlerde öldürmeyi ve ölmeyi arar" yani şehid olmak için ileri derecedeki arzusu dolayısı ile ölümü ümit ettiği yerlerde arar.

Bu hadis-i şerifte cihadın, ribatın ve şehid olmayı arzu etmenin fazileti sözkonusudur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir dağ başında bir kaç koyun ile birlikte bir adam"* buradaki "gumeyme" koyun anlamındaki ganem kelimesinin küçültme ismidir. Bir küçük sürü anlamındadır. Şin ve ayn harfi fethalı olarak "şaafe" ise dağın yüksek kısımlarına denilir.

٣٥/٨- بَاب بَيَانِ الرَّجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ يَدْخُلَانِ الْجَنَّةَ

35/8- BİRİ DİĞERİNİ ÖLDÜRDÜĞÜ HALDE HER İKİSİ DE CENNETE GİREN İKİ ADAMIN BEYANI BABI

٤٨٦٩-١٢٨/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يَضْحَكُ اللهُ إِلَى رَجُلَيْنِ

508 4866 numaralı hadisin kaynakları

يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ كِلَاهُمَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ فَقَالُوا كَيْفَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يُقَاتِلُ هَذَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيُسْتَشْهَدُ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيُسْلِمُ فَيُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَيُسْتَشْهَدُ

4869-128/1- Bize Muhammed b. Ebu Ömer el-Mekkî tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah, biri diğerini öldüren ve ikisi de cennete giren iki adama güler"* buyurdu. Ashab: Nasıl olur ey Allah'ın Rasulü! dediler. O: *"bu kişi aziz ve celil Allah yolunda savaşırken şehid düşer. Sonra Allah öldürenin tevbesini kabul edip o da müslüman olur, Aziz ve celil Allah yolunda savaşır ve şehid düşer"* buyurdu.[509]

٤٨٧٠-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4870-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Ebu Kureyb de tahdis edip dedi ki: Bize Veki' Süfyan'dan, o Ebu'z-Zinâd'dan bu isnad ile tamamen aynısını rivayet etti.[510]

٤٨٧١-١٢٩/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَضْحَكُ اللَّهُ لِرَجُلَيْنِ يَقْتُلُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ كِلَاهُمَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَالُوا كَيْفَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يُقْتَلُ هَذَا فَيَلِجُ الْجَنَّةَ ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْآخَرِ فَيَهْدِيهِ إِلَى الْإِسْلَامِ ثُمَّ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُسْتَشْهَدُ

4871-129/3- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'den şöyle dediğini haber verdi: Bunlar Ebu Hureyre'nin, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bize tahdis ettikleridir deyip birçok hadis zikretti. Onlardan birisi de şudur: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah, biri diğerini öldüren ve her ikisi de cennete giren iki adama güler"* buyurdu. Ashab: Nasıl ey Allah'ın Rasulü! deyince O: *"Bu öldürülür ve cennete girer, sonra Allah diğerinin tevbesini kabul ederek onu İslam'a hidayet eder, sonra o da Allah yolunda cihad edip şehid düşer"* buyurdu.[511]

509 Nesai, 3165; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13685
510 İbn Mace, 191; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13663
511 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14776

Şerh

(4869-4871 numaralı hadisler)

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah, biri diğerini öldüren... iki adama güler... o da Allah yolunda şehid düşer"* buyruğu hakkında Kadı Iyaz dedi ki: Burada gülmek şanı yüce Allah hakkında bir istiaredir. Çünkü bizim hakkımızda bilinen gülme şanı yüce Allah için caiz değildir. Bizim bildiğimiz gülme ancak cisimlerden ve durumlarının değişmesi caiz olan varlıklar hakkında sözkonusu olur. Şanı yüce Allah ise bundan münezzehtir. Burada gülmekten kasıt bu iki kişinin yaptıkları işe razı olması, bu işlerine sevap vermesi, işlerini övmesi, onu sevmesi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elçilerine bu hususları bildirerek onları karşılamasıdır. Çünkü bizden herhangi bir kimsenin gülmesi ancak onun hoşuna giden, onu sevindiren işlere muvafakat etmesi ve karşı karşıya kaldığı kimselere iyilik yapmak istemesi halinde sözkonusudur. Bununla birlikte burada yüce Allah'ın o kimsenin ruhunu kabzetmek ve onu cennete koymak üzere yönlendirdiği meleklerin gülmesinin kastedilme ihtimali de vardır. Nitekim sultan filan kişiyi öldürdü denilerek onun öldürülmesini emrettiği anlatılmak istenir.

٣٦/٩- بَاب مَنْ قَتَلَ كَافِرًا ثُمَّ سَدَّدَ

36/9- BİR KAFİRİ ÖLDÜRÜP SONRA DA DOĞRU YOLU TUTAN KİMSE BABI

٤٨٧٢-١٣٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا يَجْتَمِعُ كَافِرٌ وَقَاتِلُهُ فِي النَّارِ أَبَدًا

4872-130/1- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve Ali b. Hucr tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -b. Cafir'i kast ediyorlar- Ala'dan, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kafir ve onu öldüren kimse ebediyyen cehennemde bir arada bulunmaz"* buyurdu.[512]

٤٨٧٣-١٣١/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ الْهِلَالِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقَ الْفَزَارِيُّ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي النَّارِ اجْتِمَاعًا يَضُرُّ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ قِيلَ مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ مُؤْمِنٌ قَتَلَ كَافِرًا ثُمَّ سَدَّدَ

512 Ebu Davud, 2495; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14004

4873-141/2- Bize Abdullah b. Amr el-Hilâlî tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her ikisi biri diğerine zarar verecek şekilde bir arada bulunmaz"* buyurdu. Onlar kimlerdir ey Allah'ın Rasulü! diye sorulunca. O: *"Kafiri öldüren sonra da doğru yolu tutan bir mümindir"* buyurdu.[513]

Şerh

(4872-4873 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kâfir ve onu öldüren ebediyyen cehennemde bir arada olmayacaktır"* buyruğu ile diğer rivayetteki *"kesinlikle biri diğerine zarar verecek şekilde cehennemde birarada olmayacaktır.* Onlar kimlerdir ey Allah'ın Rasulü! diye sorulunca O: *bir kafiri öldüren sonra da doğru yolda yürüyen mümindir"* buyurdu. Kadı Iyaz birinci rivayet ile ilgili olarak şunları söylemektedir: Bunun cihad esnasında bir kafiri öldüren kişi hakkında özel olma ihtimali vardır. Onun kafiri öldürmesi günahlarına bir kefaret olur ve günahları dolayısı ile cezalandırılmaz. Ya da özel bir niyet ya da özel bir durum ile alakalı olabilir. Onun cezasının Arafda ilk olarak cennete girmekten alıkonulması şeklinde cehennem ateşinden başkası ile cezalandırılması sureti ile olması ve böylece ateşe girmemesi yahut da kafirlerin ceza gördükleri yerden başka bir yerde cehennemde azaba uğratılması anlamında olma ihtimali de vardır. Böylelikle her ikisi de cehennemin alt basamaklarında bir arada bulunmamış olurlar.

(Kadı Iyaz devamla) dedi ki: İkinci rivayette: *"biri diğerine zarar verecek şekilde bir arada olmazlar"* buyruğu da bu bir arada olmanın özel bir hal olduğuna delildir. Bu anlam itibari ile müşkil (açıklanması zor) bir hadistir. Bununla ilgili olarak en uygun açıklama daha önce işaret ettiğimiz gibi eğer cezayı hak etmiş ise aynı anda cehennemde bir arada bulunmayacakları şeklindedir. Böylelikle cehennemlik kişi mümin kişiyi kendisi ile birlikte cehenneme girdi ve imanı ve kendisini öldürmesi ona fayda vermedi diye ayıplamayacaktır. Bunun gibi ifadeler bazı hadislerde de gelmiş bulunmaktadır. Fakat bu hadiste *"kafiri öldüren sonra da doğru yolu tutan bir mümin"* denilmesi müşkil (açıklanması) zordur. Çünkü mümin en güzel doğru yol üzerinde istikamet ile yürüyüp de başka amelleri karıştırmayacak olursa bir kafiri ister öldürsün ister öldürmesin asla cehenneme girmeyecektir.

Kadı Iyaz devamla dedi ki: Bana göre uygun açıklama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"sonra doğru yolu tutarsa"* ifadesinin öldüren kafir hakkında olup, hadisin de bundan önceki şanı yüce Allah biri diğerini öldü-

---

513 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12789

ren ve her ikisi de cennete giren hadis ile aynı anlamda olmasıdır. Bazılarının da kanaatine göre bu lafız bazı raviler tarafından değişikliğe uğratılmış olup bunun doğrusu: Bir mümini öldüren bir kafirin daha sonra doğru yolu tutması" şeklindedir. Bu durumda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"biri diğerine zarar verecek şekilde cehennem ateşinde bir araya gelmeyecekler"* yani cezalandırılmak için oraya girmeyecekler demek olur. Böylelikle bu cehenneme uğramak şeklindeki bir araya gelişin ve cehennem köprüsü üzerindeki tartışmalarının bir istisnası demektir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları burada sona ermektedir.

٣٧/١٠- بَاب فَضْلِ الصَّدَقَةِ فِي سَبِيلِ اللهِ وَتَضْعِيفِهَا

37/10- ALLAH YOLUNDA SADAKANIN FAZİLETİ VE MÜKAFATININ KAT KAT ARTIRILMASI BABI

٤٨٧٤-١٣٢/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ بِنَاقَةٍ مَخْطُومَةٍ فَقَالَ هَذِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَكَ بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَبْعُ مِائَةِ نَاقَةٍ كُلُّهَا مَخْطُومَةٌ

4874-132/1- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti... Ebu Mesud el-Ensari dedi ki: Bir adam yularlı bir dişi deve ile gelip: Bu deve Allah yolunda (sadaka) olsun dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Kıyamet gününde bunun karşılığında hepsi de yularlı yediyüz deve verilecektir"* buyurdu.[514]

٤٨٧٥-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ زَائِدَةَ ح وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4875-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Usâme, Zâide'den tahdis etti. (H.) Bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed -yani b. Cafer- tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. Her ikisi A'meş'den bu isnad ile rivayet etti.[515]

514 Nesai, 3187; Tuhfetu'l-Eşrâf, 132

515 4874 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Bir adam yularlı bir dişi deve getirdi... *yediyüz deve verilecektir.*" Buradaki "mahtume" yani hitamı bulunan demektir. Bu da dizgine yakın anlamdadır (yular). Daha önce defalarca açıklanmıştır.

Denildiğine göre burada maksat ona yediyüz dişi deve ecrinin verileceği anlamına gelmesi ihtimali vardır. Aynı zamanda bunun Zâhiri anlamına göre olma ihtimali de vardır. Böylelikle cennette onun her biri yularlı yediyüz tane devesi olacak ve o gezmek maksadı ile nereye gitmek isterse onlara binecektir. Nitekim cennetin atları ve bu atların asaleti hakkında gelen rivayetler de böyledir. Bu ihtimal daha güçlüdür. Allah en iyi bilendir.

٣٨/١١- بَاب فَضْلِ إِعَانَةِ الْغَازِي فِي سَبِيلِ اللهِ بِمَرْكُوبٍ وَغَيْرِهِ وَخِلَافَتِهِ فِي أَهْلِهِ بِخَيْرٍ

38/11- ALLAH YOLUNDA GAZİYE BİNEK VE BAŞKA HUSUSLARLA YARDIMCI OLMANIN VE ONUN YERİNE AİLESİNE HAYIRLI BİR ŞEKİLDE BAKMANIN FAZİLETİ BABI

٤٨٧٦-١٣٣/١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ إِنِّي أُبْدِعَ بِي فَاحْمِلْنِي فَقَالَ مَا عِنْدِي فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ أَنَا أَدُلُّهُ عَلَى مَنْ يَحْمِلُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ

4876-133/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İbn Ebu Ömer -lafız Ebu Kureyb'e ait olmak üzere- de tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'den tahdis etti, o Ebu Amr eş-Şeybânî'den, o Ebu Mesud el-Ensari'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Benim bineğim telef oldu, bana binek ver dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yanımda (binek) yok"* buyurdu. Bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Ben ona binek verecek kimseyi gösterebilirim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir hayrı gösteren kimseye onu yapanın ecrinin aynısı verilir"* buyurdu.[516]

516 Ebu Davud, 5129; Tirmizi, 2671; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9986

٤٨٧٧-.../٢- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4877-.../2- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi. (H.) Bana Bişr b. Halid de tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer, Şu'be'den haber verdi. (H.) Bana Muhammed Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Süfyan haber verdi, hepsi A'meş'den bu isnad ile rivayet etti.[517]

Şerh

Hadisteki "bineğim telef oldu" anlamındaki "ubdia bî" lafzında hemze ötrelidir. Bazı nüshalarda ise hemzesiz "buddia bî" diye kaydedilmiştir. Kadı Iyaz Müslim'in ravilerinin çoğunluğundan bu şekilde nakletmiş ve doğrusu birincisidir, dilde bilinen de odur demiştir. Ebu Davud ve diğerleri de bunu hemze ile rivayet etmişlerdir. Bineğim olan hayvanım telef oldu demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir hayrı gösterene onu yapanın ecrinin aynısı vardır."* Burada hayra delalet edip onu göstermenin, ona dikkat çekmenin hayrı yapana yardımcı olmanın fazileti, ilmi öğretme ve ibadet olan görevleri öğretmenin fazileti de anlaşılmaktadır. Özellikle de onun gereğince amel edecek ibadet eden ve diğer kimseler için bu böyledir. O ameli işleyenin ecrinin aynısından maksat ise o işi yapana bir sevap verildiği gibi o iş sebebi ile de onu gösterene de sevap verilir. Bununla birlikte her ikisinin sevap miktarının da aynı olması gerekmez.

٤٨٧٨-١٣٤/٣- ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ فَتًى مِنْ أَسْلَمَ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أُرِيدُ الْغَزْوَ وَلَيْسَ مَعِي مَا أَتَجَهَّزُ قَالَ ائْتِ فُلَانًا فَإِنَّهُ قَدْ كَانَ تَجَهَّزَ فَمَرِضَ فَأَتَاهُ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ أَعْطِنِي الَّذِي تَجَهَّزْتَ بِهِ قَالَ يَا فُلَانَةُ أَعْطِيهِ الَّذِي تَجَهَّزْتُ بِهِ وَلَا تَحْبِسِي عَنْهُ شَيْئًا فَوَاللهِ لَا تَحْبِسِي مِنْهُ شَيْئًا فَيُبَارَكَ لَكِ فِيهِ

517 4876 numaralı hadisin kaynakları

4878-134/3- (H.)[518] Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Affan tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bize Sabit, Enes b. Mâlik'den tahdis etti. (H.) Bana Ebu Bekr b. Nâfi' -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Hammâd b. Seleme tahdis etti, bize Sabit, Enes b. Mâlik'den tahdis ettiğine göre Eslem'l-ilerden bir genç: Ey Allah'ın Rasulü! Ben gazaya çıkmak istiyorum, benimle birlikte de techizat namına bir şey de yok dedi. Allah Rasulü: *"Filanın yanına git. Çünkü o teçhizatını hazırlamış sonra hastalanmıştı"* buyurdu. Genç o adamın yanına giderek: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sana selamı var ve: Hazırladığın techizatını bana ver dedi. Adam: Filan kadın, hazırladığım techizatı buna ver ve sakın ondan herhangi bir şey alıkoyma. Çünkü ondan herhangi bir şey saklayacak olursan onda sana bereket verilmez dedi.[519]

Şerh

"Eslem'l-ilerden bir genç..." hadisinden şu hükümler anlaşılmaktadır:

1. Hayra delaletin faziletli olduğu

2. Bir kimse bir hayır cihetinde bir şeyleri harcamayı niyet edip de o cihette onu harcamaya imkan bulamayacak olursa, başka herhangi bir hayır cihetine onu harcaması müstehaptır. Ancak böyle bir şeyi adakta bulunmak sureti ile üstlenmedikçe yapmak zorunda değildir.

٤٨٧٩-١٣٥/٤- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الطَّاهِرِ قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ وَقَالَ سَعِيدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَدْ غَزَا وَمَنْ خَلَفَهُ فِي أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا

4879-135/4- Bize Said b. Mansur ve Ebu't-Tâhir de tahdis etti, Ebu't-Tâhir bize İbn Vehb haber verdi derken Said bize Abdullah b. Vehb tahdis etti dedi. Bana Amr b. el-Haris, Bukeyr b. el-Eşec'den haber verdi, o Busr b. Said'den, o Zeyd b. Halid el-Cuhenî'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Allah yolunda bir gaziyi donatan gaza etmiş demektir. Onun aile halkı hakkında onun yerine hayırlı bir halef olan da gaza etmiş demektir"* buyurdu.[520]

518 Matbu nüshada kaydedilmemiştir.

519 Ebu Davud, 2780; Tuhfetu'l-Eşrâf, 324

520 Buhari, 2843; Ebu Davud, 2509; Tirmizi, 1628, 1631; Nesai, 3180, 3181; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3747

٤٨٨٠-١٣٦/٥- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ قَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فَقَدْ غَزَا وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي أَهْلِهِ فَقَدْ غَزَا

4880-136/5- Bize Ebu Rabî' ez-Zehrani tahdis etti, bize Yezid -yani b. Zurey'- tahdis etti, bize Huseyn el-Muallim tahdis etti, bize Yahya b. Ebu Kesir, Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan tahdis etti, o Busr b. Said'den, o Zeyd b. Halid el-Cuhenî'den şöyle dediğini rivayet etti: Allah'ın Nebi'si (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir gaziyi donatan bir kişi gaza etmiş demektir. Bir gazinin ailesine halef olan bir kimsede gaza etmiş demektir"* buyurdu.[521]

Şerh

(4879-4880 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir gaziyi donatan..."* hadisi yani gaza sebebi ile onun için bir ecir gerçekleşmiş olur. Bu ecir de azı ile çoğu ile farketmeksizin bütün cihad ile elde edilir. Aynı şekilde cihad eden kimsenin ailesine hayırlı bir şekilde halef olan hakkında da sözkonusudur. Bu da onun ailesinin bir takım ihtiyaçlarını görmek, onların masraflarını (nafakalarını) karşılamak yahut işlerinde onlara yardımcı olmak sureti ile olur. Bunun azlık ve çokluğuna göre de sevap farklılık gösterir.

Bu hadiste, müslümanların faydasına olan bir işi yapan ya da onlar için önemli olan bir işi yerine getiren kimselere iyilikte bulunmak teşvik edilmektedir.

٤٨٨١-١٣٧/٦- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ مَوْلَى الْمَهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ بَعْثًا إِلَى بَنِي لَحْيَانَ مِنْ هُذَيْلٍ فَقَالَ لِيَنْبَعِثْ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا وَالْأَجْرُ بَيْنَهُمَا

4881-137/6- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye, Ali b. el-Mübârek'den tahdis etti, bize Yahya b. Ebu Kesir tahdis etti, bana el-Mehri'nin azadlısı Ebu Said, Ebu Said el-Hudrî'den tahdis ettiğine göre

521 4879 numaralı hadisin kaynakları

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huzeyl'den olan Lahyanoğulları üzerine bir birlik gönderdi ve: *"Her iki adamdan birisi gazaya çıksın, ecir ise ikisi arasında (eşit)dir."* buyurdu.[522]

٤٨٨٢-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْوَارِثِ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ عَنْ يَحْيَى حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ مَوْلَى الْمَهْرِيِّ حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ بَعَثَ بَعْثًا بِمَعْنَاهُ

4882-.../7- Bunu bana İshak b. Mansur da tahdis etti... Bana el-Mehri'nin azadlısı Ebu Said tahdis etti, bana Ebu Said el-Hudrî'nin tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir birlik gönderdi deyip hadisi bu manada rivayet etti.[523]

٤٨٨٣-.../٨- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ يَعْنِي ابْنَ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ عَنْ يَحْيَى بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4883-.../8- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti, bize Ubeydullah -yani b. Musa- Şeyban'dan haber verdi, o Yahya'dan bu isnad ile aynısını rivayet etti.[524]

٤٨٨٤-١٣٨/٩- وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ مَوْلَى الْمَهْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ إِلَى بَنِي لَحْيَانَ لِيَخْرُجْ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ رَجُلٌ ثُمَّ قَالَ لِلْقَاعِدِ أَيُّكُمْ خَلَفَ الْخَارِجَ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ بِخَيْرٍ كَانَ لَهُ مِثْلُ نِصْفِ أَجْرِ الْخَارِجِ

4884-138/9- Bize Said b. Mansur da tahdis etti... el-Mehri'nin azadlısı Yezid b. Ebu Said babasından, o Ebu Said el-Hudrî'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Lahyanoğullarına bir birlik göndererek: *"Her iki adamdan bir adam çıksın"* buyurdu. Sonra da oturana: *"Hanginiz çıkanın ailesi ve malı hususunda hayırlı bir halef olursa, ona çıkanın ecrinin yarısının misli verilir"* buyurdu.[525]

---

522 Ebu Davud, 2510; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4414
523 4881 numaralı hadisin kaynakları
524 4881 numaralı hadisin kaynakları
525 4881 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4881-4884 numaralı hadisler)

(4881) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Huzeyl'den Lahyanoğullarına bir birlik gönderdi..." Lahyanoğulları lam harfi kesreli (lihyan şeklinde) ve fethalı olarak (lahyan şeklinde) söylenir. Kesreli söyleyiş daha meşhurdur. İlim adamları Lahyan oğullarının o zaman kafir olduklarını ittifakla kabul etmişlerdir. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara gaza etmek üzere bir birlik göndermişti. Bu gönderdiği birliğe de her bir kabileden sayılarının yarısı kadar kişi çıksın, işte "*her iki adamdan biri çıksın*" buyruğunda kastedilen budur. Ecrin ikisi arasında olmasına gelince, bu da kalan kimsenin gazaya çıkan kimseye az önce açıkladığımız gibi ve hadisin geri kalan kısmının da açıkça ifade ettiği şekilde ailesi hususunda ona hayırlı bir halef olması halinde sözkonusudur.

Bu hadisin isnadında "el-Mehri'nin azadlısı Ebu Said" bulunmaktadır. Adı ise Sâlim b. Abdullah, Ebu Abdullah en-Nasri el-Medeni olup, Şeddad b. Hadi'nin azadlısıdır. Mâlik b. Evs b. El-Enesanın azadlısı olduğu söylendiği gibi Devs'in azadlısı olduğu da söylenir. Ona Sâlimu, sebelat denilir. Onun da adı Sâlim el-Burd olup o da Nasrilerin azadlısı olan Sâlim'dir. Onun adı ise Şeddad'ın azadlısı Ebu Abdullah'dır. Sâlim Ebu Abdullah el-Medini'nin kendisidir. O da Mâlik b. Evs'in azadlısı Sâlim, o ise Mehrilerin azadlısı Sâlim'dir. Kendisi de Devslilerin azadlısı Sâlimdir. Aynı zamanda o Sâlim Ebu Abdullah ed-Devsi'dir. Bu Sâlim'in bu hususta isimleri kendisine benzeyen daha başka kişiler vardır. Bu da bir kimsenin her bir kişinin ayrı birisi ile tanımladığı çeşitli isimleri, sıfat ve tanımlamalarının bulunması sureti ile olur. Hafız Abdulgani b. Said el-Mısrî de bu hususta güzel bir kitap telif ettiği gibi bu hususta başkaları da eser tasnif etmiş bulunmaktadır.

٣٩/١٢- بَاب حُرْمَةِ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ وَإِثْمِ مَنْ خَانَهُمْ فِيهِنَّ

39/12- MÜCAHİTLERİN HANIMLARININ HURMETİ (HARAM VE SAYGIDEĞER) OLDUKLARI VE O KADINLAR HUSUSUNDA MÜCAHİTLERE HAİNLİK EDENİN GÜNAHI BABI

٤٨٨٥-١/١٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حُرْمَةُ نِسَاءِ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ كَحُرْمَةِ أُمَّهَاتِهِمْ وَمَا مِنْ رَجُلٍ مِنَ الْقَاعِدِينَ يَخْلُفُ

رَجُلًا مِنْ الْمُجَاهِدِينَ فِي أَهْلِهِ فَيَخُونُهُ فِيهِمْ إِلَّا وُقِفَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَأْخُذُ مِنْ عَمَلِهِ مَا شَاءَ فَمَا ظَنُّكُمْ

4885-139/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Veki', Süfyan'dan tahdis etti, o Alkame b. Mersed'den o Süleyman b. Mureyde'den o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mücahitlerin hanımlarının oturanlara haram oluşu annelerinin haramlığı gibidir. Oturanlardan bir adam, mücahitlerden bir adamın ailesi hususunda halefi olup da aile halkı hususunda o mücahide hainlik edecek olursa mutlaka kıyamet gününde onun için durdurulur ve o da onun (kendisine hainlik edenin) amelinden dilediğini alır. Ya ne zannedersiniz"* buyurdu.[526]

٤٨٨٦-.../٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ الثَّوْرِيِّ

4886-.../2- Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Yahya b. Âdem tahdis etti, bize Mis'ar, Alkame b. Mersed'den tahdis etti, o İbn Bureyde'den, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: O -yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)- buyurdu deyip Sevri'nin hadisi manasında rivayeti nakletti.[527]

٤٨٨٧-١٤٠/٣- وَحَدَّثَنَاه سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ قَعْنَبٍ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فَقَالَ فَخُذْ مِنْ حَسَنَاتِهِ مَا شِئْتَ فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ فَمَا ظَنُّكُمْ

4887-140/3- Bunu bize Said b. Mansur da tahdis etti, bize Süfyan, Ka'neb'den tahdis etti, o Alkame b. Mersed'den bu isnad ile hadisi rivayet edip: *"Onun hasenatından dilediğini al"* buyurdu. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize dönüp: *"Ya ne zannedersiniz"* buyurdu.[528]

Şerh

(4885-4887 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4885) *"Mücahitlerin hanımlarının oturanlara haram oluşu annelerinin (kendilerine) haram oluşu gibidir."* Bu iki

526 Ebu Davud, 2496; Nesai, 3189, 3190, 3191; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1933
527 4885 numaralı hadisin kaynakları
528 4885 numaralı hadisin kaynakları

hususta böyledir. Bunlardan biri haram bir bakış, halvet (başbaşa kalmak), haram bir konuşma ve buna benzer şüphe gerektirici bir hâl ile onlara karşı davranışta bulunmanın haram kılınmış olduğudur. İkincisi ise herhangi bir kötülüğe sebep olmayan ve herhangi bir şüpheli hale ve benzeri bir hale götürmeyen bir surette onlara iyilik yapmak, ihsanda bulunmak ve ihtiyaçlarını görmek sureti ile olur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mücahidin ailesi hususunda mücahide hainlik eden kişi hakkında: *"Şüphesiz mücahit, kıyamet gününde onun hasenatından dilediğini alır. Ya ne zannedersiniz"* buyurmasının anlamı şudur: Böyle bir durumda onun hasenatını olabildiği kadar çokça alma arzusu hakkında ne düşünürsünüz? Yani eğer imkanı olursa o hasenatından hiçbir şey bırakmaz. Allah en iyi bilendir.

٤٠/١٣- بَاب سُقُوطِ فَرْضِ الْجِهَادِ عَنْ الْمَعْذُورِينَ

40/13- MAZERETİ OLANLARDAN FARZ CİHADIN DÜŞTÜĞÜ BABI

٤٨٨٨-١٤١/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ أَنَّهُ سَمِعَ الْبَرَاءَ يَقُولُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْدًا فَجَاءَ بِكَتِفٍ يَكْتُبُهَا فَشَكَا إِلَيْهِ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ ضَرَارَتَهُ فَنَزَلَتْ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ قَالَ شُعْبَةُ وَأَخْبَرَنِي سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ فِي هَذِهِ الْآيَةِ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ بِمِثْلِ حَدِيثِ الْبَرَاءِ وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ فِي رِوَايَتِهِ سَعْدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ

4888-141/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l- Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan tahdis ettiğine göre o el-Berâ'yı şu: *"Müminlerden oturanlarla... cihad edenler bir olmaz"* (Nisa, 95) ayeti hakkında şunu söylerken dinlemiştir: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Zeyd'e emretti. O da onu yazmak üzere bir kürek kemiği getirdi. Derken İbn Um Mektum gözlerinin görmediğinden ona şikayet

edince bu sefer: *"Müminlerden -özür sahibi olanlar müstesnâ- oturanlarla... cihad edenler bir olmaz"* (Nisa, 95) buyruğu nazil oldu.

Şu'be dedi ki: Bana Sa'd b. İbrahim de bir adamdan o Zeyd b. Sabit'den şu: *"Müminlerden oturanlarla... bir olmaz"* ayeti hakkında Berâ'nın rivayet ettiği hadisin aynısını rivayet etti. İbn Beşşâr da rivayetinde: Sa'd b. İbrahim babasından, o bir adamdan, o Zeyd b. Sabit'den diye rivayet etti.[529]

٤٨٨٩-١٤٢/٢-ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنْ الْمُؤْمِنِينَ كَلَّمَهُ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَنَزَلَتْ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ

4889-142/2-. (H.)[530] Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize İbn Bişr, Misar'den tahdis etti, bana Ebu İshak el-Berâ'dan tahdis edip dedi ki: *"Müminlerden... oturanlarla... bir olmaz"* ayeti nazil olunca İbn Mesud onunla konuştu. Bunun üzerine *"özür sahibi olanlar müstesnâ"* buyruğu indi.[531]

Şerh

(4888-4889 numaralı hadisler)

"Onu yazmak üzere bir kürek kemiği getirdi." Buradan Kur'ân-ı Kerim'in levhalara ve kürek kemiklerine yazılmasının caiz olduğu hükmü yer aldığı gibi şeriate uygun bir şekilde kesilen hayvanın kemiğinin temiz olduğu, ondan yararlanmanın caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

Yüce Allah'ın: *"Müminlerden -özür sahibi olanlar müstesnâ- oturanlarla... bir olmaz"* ayetinde de cihadın mazeret sahibi olanlardan düştüğüne delil vardır. Fakat onların sevabı mücahidlerin sevabı ile aynı olmaz. Aksine onlar için eğer doğru ve uygun bir niyetleri varsa niyetlerinin sevabı sözkonusudur. Nitekim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ama cihad ve niyet vardır"* buyurmuştur. Hadiste ayrıca cihadın farz-ı ayn olmayıp farz-ı kifaye olduğu hükmü de vardır. Yine bu hadiste cihad, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında farz-ı ayn idi. Ondan sonra ise farz-ı kifayedir diyenlerin görüşleri de reddedilmektedir. Çünkü doğru olan cihadın teşri buyrulduğu zamandan itibaren hâlâ farz-ı kifaye olarak devam ettiğidir. Bu ayet-i kerime de bu hususta gayet açıktır. Çünkü yüce Allah: *"bununla beraber Allah hepsine de cenneti vadetmiştir. Allah mücahitleri oturanlardan pek büyük bir mükafatla üstün kılmıştır."* (Nisa, 95) buyruğu bunu gerektirmektedir.

---

529 Buhari, 2831, 4593; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1877

530 Basılı nüshada yer almamıştır.

531 Yalnız Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1889

Yüce Allah'ın: *"Özür sahibi olanlar müstesnâ"* anlamındaki buyrukda "müstesnâ" anlamını veren "gayru" kelimesi re harfi fethalı (gayra) ve ötreli (gayru) şeklinde de iki türlü okunmuştur. Bunların her ikisi de yedi kıraatte meşhur birer okuyuştur. Nafi, İbn Âmir ve Kisai re harfini nasb ile (fethalı) diğerleri ise merfu olarak (ötre ile) okumuşlardır. Şaz kıraatler arasında ise kesreli olarak (gayri) diye de okunmuştur. Nasb ile okuyanların kıraati istisna olarak ref ile okuyanların kıraati oturanların sıfatı ya da onlardan bedel olarak okumuş olur. Kesre (cer) ile okuyanların kıraatine göre de bu müminlerin sıfatı ya da onlardan bedel olur.

"İbn Mektum ona âmâ olduğundan şikayet etti." Diyarımızdaki bütün nüshalarda bu şekilde dat harfi fethalı olarak "darâretehu" diye kaydedilmiştir. el-Meşârik ve el-Metali sahibi bazı ravilerden bu lafzı "dararan bihi: kendisindeki bir rahatsızlık" diye zaptettiklerini nakletmekte ise de doğrusu birincisidir.

٤١/١٤- بَاب ثُبُوتِ الْجَنَّةِ لِلشَّهِيدِ

41/14- ŞEHİDE CENNETİN SABİT OLMASI BABI

٤٨٩٠-١/١٤٣- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ قَالَ رَجُلٌ أَيْنَ أَنَا يَا رَسُولَ اللهِ إِنْ قُتِلْتُ قَالَ فِي الْجَنَّةِ فَأَلْقَى تَمَرَاتٍ كُنَّ فِي يَدِهِ ثُمَّ قَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ وَفِي حَدِيثِ سُوَيْدٍ قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ

4890-143/1- Bize Said b. Amr el-Eş'asî ve Suveyd b. Said -lafız Said'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan Amr'dan haber verdiğine göre o Cabir'i şöyle derken dinlemiştir: Bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Öldürülürsem ben nerede olacağım dedi. Allah Rasulü: *"Cennette"* buyurdu. Bunun üzerine elinde bulunan bir kaç hurmayı fırlattıktan sonra öldürülünceye kadar savaştı. Suveyd'in hadisi rivayetinde: Bir adam Uhud günü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e dedi şeklindedir.[532]

Şerh

"Bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Eğer öldürülürsem ben nerede olacağım dedi..." Bu hadiste şehide cennetin sabit olduğu, hayırlı işlerde eli çabuk tutmanın ve nefsin paylarını verip onunla meşgul olarak hayrı geciktirmemek gerektiği anlaşılmaktadır.

532 Buhari, 4046; Nesai, 3154; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2530

٤٨٩١-٢/١٤٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي النَّبِيتِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَنَابٍ الْمِصِّيصِيُّ حَدَّثَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ عَنْ زَكَرِيَّاءَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي النَّبِيتِ قَبِيلٍ مِنْ الْأَنْصَارِ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّكَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تَقَدَّمَ فَقَاتَلَ حَتَّى قُتِلَ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ عَمِلَ هَذَا يَسِيرًا وَأُجِرَ كَثِيرًا

4891-144/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Ebu Usâme, Ebu İshak'dan tahdis etti, o el-Berâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Nebitoğullarından bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi. (H.) Bize Ahmed b. Cenab el-Mıssîsî de tahdis etti, bize İsa -yani b. Yunus- Zekeriya'dan tahdis etti, o Ebu İshak'dan o Bera'dan şöyle dediğini rivayet etti: Ensardan bir kabile olan Nebitoğullarından bir adam gelerek: Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, senin O'nun kulu ve Rasulü olduğuna şahitlik ederim dedi sonra öne geçip öldürülünceye kadar savaştı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"bu kişi az bir amel işledi ve pek çok ecir aldı"* buyurdu.[533]

Şerh

"Bize Ahmed b. Cenâb el-Mıssîsî de tahdis etti." Cenâb ismi cim ve nun iledir. el-Mıssîsî nisbetinde ise mim ve şeddeli sad harfleri kesrelidir. Mim harfi fethalı ve sad harfi şeddesiz olarak (masisi) olduğuda söylenmiştir. Bunlar bilinen iki şekildir. Birincisi daha meşhurdur. Bilinen şehir olan "Mıssise"ye mensuptur.

"Nebitoğullarından bir adam geldi." Bunlar kitapta da geçtiği gibi Ensardan bir kabiledir.

٤٨٩٢-٣/١٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالُوا حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ وَهُوَ ابْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بُسَيْسَةَ عَيْنًا يَنْظُرُ مَا صَنَعَتْ عِيرُ أَبِي سُفْيَانَ فَجَاءَ وَمَا فِي الْبَيْتِ أَحَدٌ غَيْرِي وَغَيْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا أَدْرِي مَا اسْتَثْنَى بَعْضَ نِسَائِهِ قَالَ فَحَدَّثَهُ

533 Yalnız Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1834

الْحَدِيثَ قَالَ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَتَكَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ لَنَا طَلِبَةً فَمَنْ كَانَ ظَهْرُهُ حَاضِرًا فَلْيَرْكَبْ مَعَنَا فَجَعَلَ رِجَالٌ يَسْتَأْذِنُونَهُ فِي ظُهْرَانِهِمْ فِي عُلْوِ الْمَدِينَةِ فَقَالَ لاَ إِلاَّ مَنْ كَانَ ظَهْرُهُ حَاضِرًا فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ حَتَّى سَبَقُوا الْمُشْرِكِينَ إِلَى بَدْرٍ وَجَاءَ الْمُشْرِكُونَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لاَ يُقَدِّمَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلَى شَيْءٍ حَتَّى أَكُونَ أَنَا دُونَهُ فَدَنَا الْمُشْرِكُونَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُومُوا إِلَى جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ قَالَ يَقُولُ عُمَيْرُ بْنُ الْحُمَامِ الأَنْصَارِيُّ يَا رَسُولَ اللَّهِ جَنَّةٌ عَرْضُهَا السَّمَوَاتُ وَالأَرْضُ قَالَ نَعَمْ قَالَ بَخٍ بَخٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا يَحْمِلُكَ عَلَى قَوْلِكَ بَخٍ بَخٍ قَالَ لاَ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلاَّ رَجَاءَةَ أَنْ أَكُونَ مِنْ أَهْلِهَا قَالَ فَإِنَّكَ مِنْ أَهْلِهَا فَأَخْرَجَ تَمَرَاتٍ مِنْ قَرَنِهِ فَجَعَلَ يَأْكُلُ مِنْهُنَّ ثُمَّ قَالَ لَئِنْ أَنَا حَيِيتُ حَتَّى آكُلَ تَمَرَاتِي هَذِهِ إِنَّهَا لَحَيَاةٌ طَوِيلَةٌ قَالَ فَرَمَى بِمَا كَانَ مَعَهُ مِنَ التَّمْرِ ثُمَّ قَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ

4892-145/3- Bize Ebu Bekr b. en-Nadr b. Ebu'n-Nadr, Harun b. Abdullah, Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd -lafızları birbirlerine yakın olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Haşim b. el-Kasım tahdis etti, bize Süleyman -ki o b. el-Muğîre'dir- Sabit'den tahdis etti, o Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Buseyse'yi Ebu Süfyan'ın kervanının ne yaptığını görmek üzere gözcü/casus olarak gönderdi. Geri geldiğinde evde benden ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başka kimse yoktu. -(Ravi) dedi ki: Hanımlarından bazısını istisna edip etmediğini bilmiyorum- (Enes devamla) dedi ki: Ona olayı anlattı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıktı, konuştu ve: *"Bizim bir isteğimiz var. Her kimin bineği hazır ise bizimle birlikte binip gelsin"* buyurdu. Bunun üzerine bazı erkekler Medine'nin üst taraflarında bulunan binekleri dolayısı ile izin istemeye koyuldular. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise: *"Hayır, bineği hazır olanlardan başkası müstesnâdır (onlar gelmesin)"* buyurdu. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashabı yola koyuldular. Nihayet müşriklerden önce Bedir'e vardılar. Müşrikler de (oraya) geldiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden hiçbir kimse ben onun önünde olmadığım sürece bir şey yapmaya kalkışmasın"* buyurdu. Müşrikler yaklaşınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Haydi eni göklerle yer (kadar) olan bir cennete kalkınız"* buyurdu.

(Enes) dedi ki: Umeyr b. el-Humam el-Ensari: Ey Allah'ın Rasulü! Eni göklerle yer kadar olan bir cennet mi (buyurdunuz) deyince Allah Rasulü: *"Evet"* buyurdu. Umeyr: Oh oh dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Oh oh demene seni iten nedir"* buyurdu. O: Hayır (olumsuz bir sebepten dolayı değil) Allah'a yemin olsun ki ey Allah'ın Rasulü! Yalnızca onun ehlinden olmam ümidinden başka bir sebep yok dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"O halde şüphesiz sen onun ehlindensin"* buyurdu. (Enes) dedi ki: Umeyr ok torbasından bir kaç hurma çıkartıp onlardan yemeye başladıktan sonra: Ben bu hurmalarımı yiyene kadar hayatta kalacak olursam şüphesiz o uzun bir hayat olur dedi ve beraberindeki hurmaları fırlattıktan sonra öldürülünceye kadar onlarla savaştı.[534]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Buseyse'yi gözcü olarak gönderdi." Bütün nüshalarda "buseyse" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bütün nüshalarda bu şekildedir. Ebu Davud ve hadis ashabı da bunu böylece rivayet etmiştir. Ama siret kitaplarında bilinen ismi ise iki fethalı be ile "Besbes" şeklindedir ki bu da Besbes b. Amr'dır. Bin Bişr olduğu da söylenir. Ensar'dan Hazrec kabilesindendir. Onların bir antlaşması olduğu da söylenir.

Derim ki: İki isimden birisinin onun adı diğerinin lakabı olması mümkündür.

"Gözcü olarak" casusluk ve ne yaptıklarını gözetlemek üzere demektir.

"Ebu Süfyan'ın kervanının ne yaptığını görmek üzere." Yiyecek ve daha başka eşyaları taşıyan hayvanlara "ir (kervan)" denilir. el-Meşârik de der ki: İr, yiyecek ve daha başka ticaret mallarını taşıyan deve ve binek hayvanlarına denilir. Böyle olmadıkça da onlara bu isim verilmez. Cevheri de Sihah'da: İr, erzak taşıyan develere denilir. Çoğulu ayn harfi kesreli ye harfi fethalı olarak "iyerat" diye gelir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bizim bir isteğimiz var..."* buyruğundaki: "talibe:istek" kelimesi tı harfi fethalı lam harfi kesreli olup istediğimiz bir şey var demektir.

Zahr (lafzen sırt) ise de sırtına binilen hayvanlar demektir.

"Bunun üzerine bir takım kimseler ağıldaki binekleri için izin istemeye başladılar." Buradan da savaş esnasında tevriye yapmanın ve imamın ve diğer gönderdiği seriyyelerin baskın yapacakları ciheti -bu hususun yaygınlık

534 Ebu Davud, 2618 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 408

kazanıp düşmanın onlara karşı tedbir almaması için- açıkça belirtmemesinin müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizden hiçbir kimse Ben önünde olmadıkça bir şey yapmaya kalkışmasın"* yani o şeyde onun önüne geçen ben olmalıyım ki sizin bilmediğiniz bir takım faydaların elden kaçması sözkonusu olmasın.

"Bah bah: oh oh" bu lafızların iki türlü söyleyişi vardır. Hı harfi sakin (beh beh şeklinde) ve kesreli ve tenvinli (bahin bahin) şeklinde söylenir. Bu ise hayırda işin önemini ve büyüklüğünü anlatmak için kullanılan bir kelimedir.

"Hayır, Allah'a yemin olsun ki ey Allah'ın Rasulü!. Sadece onun ehlinden olmak ümidi ile söyledim." İtimat edilir nüshaların çoğunluğunda bu şekilde (ümidi ile anlamındaki lafız) cim harfinden sonra medli ve sondaki yuvarlak te nasb ile gelmiştir. Bazı nüshalarda ise tenvinsiz olarak "recâe" şeklinde, bazılarında ise tenvin ile "recaen" ve te harfi olmaksızın kaydedilmiştir. Hepsi de sahihtir ve dilde bilinen söyleyişlerdir. Bunun da anlamı: Allah'a yemin olsun ki ben bunu ancak cennet ehlinden olurum ümidi ile söyledim demektir.

"Ok torbasından birkaç hurma çıkardı." Karan" kelimesi kaf ve re harfi fethalı olup sonunda nun olan bir kelimedir. Ok torbası anlamındadır. Mağriblilere ait bazı nüshalarda ise bu lafızda tashif görülmüştür.

"Eğer bu hurmalarımı yiyinceye kadar hayatta kalacak olursam... öldürülünceye kadar onlarla savaştı." Hadiste kafirler arasına dalmanın ve şehadete maruz kalmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bu, ilim adamlarının büyük çoğunluğuna göre kerahatsiz olarak caizdir.

٤٨٩٣-٤/١٣٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا وَقَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي وَهُوَ بِحَضْرَةِ الْعَدُوِّ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ فَقَامَ رَجُلٌ رَثُّ الْهَيْئَةِ فَقَالَ يَا أَبَا مُوسَى آنْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ هَذَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَرَجَعَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ أَقْرَأُ عَلَيْكُمُ السَّلَامَ ثُمَّ كَسَرَ جَفْنَ سَيْفِهِ فَأَلْقَاهُ ثُمَّ مَشَى بِسَيْفِهِ إِلَى الْعَدُوِّ فَضَرَبَ بِهِ حَتَّى قُتِلَ

4893-146/4- Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî ve Kuteybe b. Said -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Kuteybe bize Cafer b. Süleyman, Ebu İmrân el-Cevnî'den tahdis etti derken Yahya bize haber verdi dedi. O Ebu Bekr b. Abdullah b. Kays'dan, o babasından şöyle dediğini rivayet etti: Babamı düşman karşısında iken şunları söylediğini dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Muhakkak cennetin kapıları kılıçların gölgeleri altındadır"* buyurdu. Bunun üzerine kılığı pek düzgün olmayan bir adam kalktı ve: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bu sözleri söylerken sen mi dinledin dedi. O: Evet dedi. Bunun üzerine o adam arkadaşlarının yanına döndü ve: Size selam veriyorum dedikten sonra kılıcının kınını kırıp attı, sonra kılıcı ile düşmana doğru yürüdü ve öldürülünceye kadar onunla vuruştu.[535]

Şerh

"Şüphesiz cennetin kapıları kılıçların gölgeleri altındadır." İlim adamları der ki: Bu şüphesiz cihad ve savaşlarda çarpışmalarda hazır bulunmak cennete giden bir yol ve cennete girmenin bir sebebidir demektir.

٤٨٩٤-١٤٧/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ جَاءَ نَاسٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا أَنْ ابْعَثْ مَعَنَا رِجَالًا يُعَلِّمُونَا الْقُرْآنَ وَالسُّنَّةَ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنْ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُمْ الْقُرَّاءُ فِيهِمْ خَالِي حَرَامٌ يَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ وَيَتَدَارَسُونَ بِاللَّيْلِ يَتَعَلَّمُونَ وَكَانُوا بِالنَّهَارِ يَجِيئُونَ بِالْمَاءِ فَيَضَعُونَهُ فِي الْمَسْجِدِ وَيَحْتَطِبُونَ فَيَبِيعُونَهُ وَيَشْتَرُونَ بِهِ الطَّعَامَ لِأَهْلِ الصُّفَّةِ وَلِلْفُقَرَاءِ فَبَعَثَهُمْ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ فَعَرَضُوا لَهُمْ فَقَتَلُوهُمْ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغُوا الْمَكَانَ فَقَالُوا اللَّهُمَّ بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا أَنَّا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ وَرَضِيتَ عَنَّا قَالَ وَأَتَى رَجُلٌ حَرَامًا خَالَ أَنَسٍ مِنْ خَلْفِهِ فَطَعَنَهُ بِرُمْحٍ حَتَّى أَنْفَذَهُ فَقَالَ حَرَامٌ فُزْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَصْحَابِهِ إِنَّ إِخْوَانَكُمْ قَدْ قُتِلُوا وَإِنَّهُمْ قَالُوا اللَّهُمَّ بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا أَنَّا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ وَرَضِيتَ عَنَّا

4894-147/5- Bize Muhammed b. Hâtim tahdis etti... Enes b. Mâlik dedi ki: Bazı insanlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip: Bizimle birlikte bize Kur'ân'ı ve sünneti öğretecek birkaç adam gönder dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara kendilerine kurra denilen ensardan yetmiş adam

535 Tirmizi, 1659; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9139

gönderdi. Aralarında dayım Haram da vardı. Bunlar Kur'ân'ı okuyorlar, geceleyin onu ders edip öğreniyorlardı. Gündüzün de su getirip onu mescide bırakıyorlar, odun getirip satıyorlar, bedeli ile suffe ehline ve fakirlere yiyecek satın alıyorlardı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunları onlara gönderdi. Derken gidecekleri yere henüz ulaşmadan onların karşılarına çıkıp öldürdüler. Kurra: Allah'ım bizim yerimize Nebimize şunu tebliğ buyur: Biz senin huzuruna geldik ve senden hoşnut olduk. Sen de bizden razı oldun.

(Ravi) dedi ki: Bir adam, Enes'in dayısı Haram'a arkasından yaklaştı ve mızrağını ona öbür tarafından çıkarıncaya kadar sapladı. Bunun üzerine Haram: Kabe'nin rabbine yemin olsun ki istediğimi alıp kurtuldum dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ashabına: "Kardeşleriniz öldürülmüş bulunuyor. Onlar da: Allah'ım bizim adımıza Nebimize şunu tebliğ buyur: Biz huzuruna geldik ve senden hoşnut olduk, sen de bizden razı oldun dediler" buyurdu.[536]

Şerh

"Gündüzün su getiriyor, onu mescide bırakıyorlardı." Yani onu abdest almak yahut içmek ya da başka bir maksat ile kullanmak isteyen kimselere sebil olmak üzere mescide koyuyorlardı. Hadisten suyu mescide koymanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Onlar aynı zamanda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken mescitte isteyen kimseler için hurma salkımlarını da koyuyorlardı. Bunun caiz ve faziletli olduğu hususunda ise görüş ayrılığı yoktur.

"Odun getiriyorlar, onu satıp bedeli ile suffe ehline yiyecek satın alıyorlardı." Suffe ashabı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidinde barınan fakir ve garip kimseler idi. Mescidin arka tarafında bunların bir sofası bulunuyordu. Burası ise mescitten ayrı ve üstünde gölge yapan sundurma bulunan bir yerdi. Geceleyin orada kalıyorlardı. Bu açıklamaları İbrahim el-Harbi ve Kadı Iyaz yapmıştır.

Bunun aslı evin suffasından gelmektedir ki bu da evin ön tarafında gölgelik gibi bir yerdir. Hadiste sadakanın ve sadaka vermek için helalinden kazanmanın fazileti, ayrıca mescitte suffe yapmanın caiz olduğu, mescitte gecelemenin kerahat sözkonusu olmaksızın da caiz olduğu hükümleri anlaşılmaktadır. Bizim ve cumhurun kanaati de budur.

"Allah'ım bizim adımıza Nebimize şunu tebliğ buyur: Biz huzuruna geldik, senden hoşnut olduk, sen de bizden razı oldun." Burada da şehitlerin

536 Yalnız Müslim Rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 357

apaçık bir fazileti ve onların da hoşnut oldukları gibi Allah'ın onlardan razı olduğu da anlaşılmaktadır. Bu ise yüce Allah'ın: *"Allah onlardan hoşnut olmuş onlar da ondan razı olmuşlardır"* (Ahzab, 23) buyruğuna da uygundur.

İlim adamları der ki: İtaatleri sebebi ile Allah onlardan razı olmuş, kendileri de Allah'ın kendilerine verdiği ikram ve onlara ihsan etmiş olduğu hayırlar ile ondan hoşnut olmuşlardır. Çünkü yüce Allah'ın razı olması bol bol hayır ihsan ve rahmet bağışlamasıdır. Buna göre onun rızası fiili sıfatlarındandır. Aynı zamanda rıza onun iradesi anlamına da gelir. O taktirde zati sıfatlarından olur.

٤٨٩٥-١٤٨/٦- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ قَالَ قَالَ أَنَسٌ عَمِّيَ الَّذِي سُمِّيتُ بِهِ لَمْ يَشْهَدْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَدْرًا - قَالَ - فَشَقَّ عَلَيْهِ قَالَ أَوَّلُ مَشْهَدٍ شَهِدَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غُيِّبْتُ عَنْهُ وَإِنْ أَرَانِيَ اللَّهُ مَشْهَدًا فِيمَا بَعْدُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيَرَانِي اللَّهُ مَا أَصْنَعُ - قَالَ - فَهَابَ أَنْ يَقُولَ غَيْرَهَا - قَالَ - فَشَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ - قَالَ - فَاسْتَقْبَلَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فَقَالَ لَهُ أَنَسٌ يَا أَبَا عَمْرٍو أَيْنَ فَقَالَ وَاهًا لِرِيحِ الْجَنَّةِ أَجِدُهُ دُونَ أُحُدٍ - قَالَ - فَقَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ - قَالَ - فَوُجِدَ فِي جَسَدِهِ بِضْعٌ وَثَمَانُونَ مِنْ بَيْنِ ضَرْبَةٍ وَطَعْنَةٍ وَرَمْيَةٍ - قَالَ - فَقَالَتْ أُخْتُهُ عَمَّتِيَ الرُّبَيِّعُ بِنْتُ النَّضْرِ فَمَا عَرَفْتُ أَخِي إِلاَّ بِبَنَانِهِ.

وَنَزَلَتْ هَذِهِ الآيَةُ (رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلاً) قَالَ فَكَانُوا يُرَوْنَ أَنَّهَا نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي أَصْحَابِهِ.

4895-148/6- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Süleyman b. el-Muğîre, Sabit'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes dedi ki: Bana adı verilen amcam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Bedir'de hazır bulunmamıştı. Bu durum ona ağır gelmiş ve şöyle demişti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ilk gazasında ben hazır bulunmadım. Eğer Allah bundan sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir gazada bulunmayı bana gösterecek olursa şüphesiz Allah neler yaptığımı görecektir.

(Enes): Bundan başka bir söz söylemekten de çekindi dedi. Derken Uhud gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte hazır bulundu. Sa'd b. Muâz (onunla) karşılaşınca Enes ona: Ey Ebu Amr nereye dedi. (Sonra da ekleyerek) dedi ki: Oh şu cennetin kokusuna. Ben onu Uhud'un berisinden alıyorum dedi. Sonra öldürülünceye kadar onlarla savaştı. Vücudanda kılıç darbesi, mızrak ve ok yarası olmak üzere yetmiş küsür yara görüldü. Onun kız kardeşi olan benim halam en-Nadr kızı er-Rubai dedi ki: Ben kardeşimi ancak parmak uçlarından tanıdım. Şu: *"Müminler arasında Allah'a verdikleri sözde içtenlikle sebat gösteren nice yiğitler vardır. Onlardan kimisi adağını yerine getirdi, kimisi de beklemektedir. Onlar hiçbir şeyi değiştirmemişlerdir."* (Mâide, 119) ayeti de nazil oldu.

(Enes) dedi ki: Onlar bu ayetin onun ve arkadaşlarının hakkında indiği kanaatinde idiler.[537]

Şerh

"Allah ne yaptığımı görecektir." Nüshaların bir çoğunda "leyerânî: beni(m ne yaptığımı) görecektir" şeklinde elif ile yazılıdır ve bu sahihtir. Böylelikle "ne yaptığım" anlamındaki lafız buradaki zamirden bedel olur. Yani Allah ne yaptığımı görecektir demek olur. Bazı nüshalarda ise "leyeranallah" şeklinde gelmiştir. Nitekim Buhari'nin Sahihi'nde de bu şekildedir. Buna binaen bu kelimeyi iki şekilde zaptetmişlerdir. Birincisi ye ve re harfleri fethalı olarak "leyerayenne" şeklinde yani Allah onu apaçık bir vakıa halinde görecektir, anlamında olur. İkincisi ise ye harfi ötreli ve re harfi kesreli olmak üzere: "leyüriyenne" okunuşudur. Bu da, Allah insanlara benim yaptıklarımı gösterecek ve yüce Allah bunları onlara açıklayacaktır, demek olur.

"Bundan başka bir söz söylemekten çekindi." Yani o bu müphem lafzı söylemekle yetindi. Kastettiği ise "Allah ne yaptığımı görecektir" sözleridir. Çünkü şanı yüce Allah'a başka şeyler üzerinde ahitleşerek onu yerine getirememekten korkmuştur. Yahut da bünyesinin kaldıramayacağından ya da buna benzer hususlardan çekindiği için ve böylelikle de kendisinin güç ve kuvvetten beri olduğu (Allah'ın yardımı ile bunları yapabileceği) nu anlatmak için demiştir.

"Oh şu cennet kokusuna. Ben onu Uhud'un berisinden alıyorum." İlim adamları der ki: Vâhen: Oh" bir can çekmek ve arzulamak ifadesidir.

"Uhud'un berisinden alıyorum" Zâhirine göre anlaşılmıştır. Çünkü yüce Allah cennet kokusunu savaş alanının cereyan ettiği yerde var etmişti. Hadis-i şeriflerde de cennet kokusunun beş yüz yıllık mesafeden alındığı sabittir.

537 Tirmizi, 3200; Tuhfetu'l-Eşrâf, 406

٤٢/١٥- بَاب مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

42/15- ALLAH'IN KELİMESİ EN YÜKSEK OLSUN DİYE SAVAŞANIN SAVAŞI ALLAH YOLUNDADIR BABI

٤٨٩٦-١٤٩/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ أَنَّ رَجُلًا أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذْكَرَ وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانُهُ فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ أَعْلَى فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

4896-149/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr -lafız İbn Müsennâ'ya ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Amr b. Murre'den tahdis edip dedi ki: Ebu Vail'i şöyle derken dinledim: Bize Ebu Musa el-Eş'ari'nin tahdis ettiğine göre bedevi bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Bir adam ganimet için savaşır, bir adam kendisinden söz edilsin diye savaşır, bir adam yerinin ne olduğu görülsün diye savaşır. Hangisi Allah yolundadır dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim Allah'ın kelimesi en üstün olsun diye savaşırsa, o (nun savaşı) Allah yolundadır"* buyurdu.[538]

Şerh

"Kim Allah'ın kelimesi en üstün olsun diye savaşırsa..." buyruğu amellerin ancak iyi niyetlerle hesaba katılacağı ve Allah yolunda mücahitler hakkında varid olmuş üstün fazilet ve mükafatların özel olarak Allah'ın kelimesi en üstün olsun diye savaşanlar hakkında olduğu beyan edilmektedir.

٤٨٩٧-١٥٠/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ الرَّجُلِ يُقَاتِلُ شَجَاعَةً وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً وَيُقَاتِلُ رِيَاءً أَيُّ ذَلِكَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

538 Buhari, 2810, 3126, 7458; Ebu Davud, 2517, 2518; Tirmizi, 1646; Nesai, 3136; İbn Mace, 2783; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8999

4897-150/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Numeyr, İshak b. İbrahim ve Muhammed b. el-Alâ da tahdis etti. İshak, bize Ebu Muaviye, A'meş'den haber verdi, derken diğerleri tahdis etti, dedi. O Şakik'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kahramanlık için savaşan, hamiyet için savaşan, riyakârlık için savaşan adam hakkında bunların hangisi Allah yolundadır diye soruldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Allah'ın kelimesi en üstün olsun diye kim savaşırsa o Allah yolundadır"* buyurdu.[539]

٤٨٩٨-.../٣- وَحَدَّثَنَاهُ إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ أَتَيْنَا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللّٰهِ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ مِنَّا شَجَاعَةً فَذَكَرَ مِثْلَهُ

4898-.../3- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi, bize A'meş, Şakik'den tahdis etti, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini rivayet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna gittik ve: Ey Allah'ın Rasulü. Bizden bir adam kahramanlık için savaşırsa... deyip hadisi aynen zikretti.[540]

٤٨٩٩-١٥١/٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ عَنِ الْقِتَالِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ الرَّجُلُ يُقَاتِلُ غَضَبًا وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً قَالَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيْهِ وَمَا رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَيْهِ إِلَّا أَنَّهُ كَانَ قَائِمًا فَقَالَ مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ

4899-151/4- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti... Ebu Musa el-Eş'arî'den rivayet ettiğine göre bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e aziz ve celil Allah yolunda savaş hakkında soru sorarak: Bir adam öfke için savaşır ve hamiyet için savaşır dedi. (Ebu Musa) dedi ki: Başını ona doğru kaldırdı. Ama başını ona doğru kaldırmasının sebebi sadece onun ayakta olmasından dolayı idi- ve: *"Kim Allah'ın kelimesi en yüce olsun diye savaşırsa, o Allah yolundadır"* buyurdu.[541]

539 4896 numaralı hadisin kaynakları
540 4896 numaralı hadisin kaynakları
541 4896 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4896) "Kendisinden söz edilsin diye savaşan adam" yani insanlar onun kahraman olduğunu sözkonusu etsin diye savaşan demektir.

(4896) "Hamiyet için savaşır." Hamiyet büyüklük, kıskançlık ve aşiretini korumak anlamındadır.

(4899) "Başını ona kaldırdı. Başını ona kaldırmasının tek sebebi onun ayakta olması idi." Buradan, fetva soran kimsenin eğer yerin darlığı ve buna benzer bir mazeret sözkonusu ise fetva soran kimsenin ayakta bulunmasında bir sakınca olmadığı anlaşılmaktadır. Bir ihtiyacının görülmesini isteyen hakkında da hüküm böyledir. Yine burada, konuşanın kendisine hitap ettiği kimseye dönerek konuşması gerektiği de anlaşılmaktadır.

٤٣/١٦- بَاب مَنْ قَاتَلَ لِلرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ اسْتَحَقَّ النَّارَ

43/16- RİYAKARLIK VE İNSANLAR İŞİTSİN DİYE ÇARPIŞAN KİMSE CEHENNEM ATEŞİNİ HAK EDER BABI

٤٩٠٠-١٥٢/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ تَفَرَّقَ النَّاسُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ لَهُ نَاتِلُ أَهْلِ الشَّامِ أَيُّهَا الشَّيْخُ حَدِّثْنَا حَدِيثًا سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتُشْهِدَ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ فَأُتِيَ بِهِ فَعَرَّفَهُ نِعَمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ

4900-152/1- Bize Yahya b. Habib el-Hârisî tahdis etti... Süleyman b. Yesar dedi ki: İnsanlar Ebu Hureyre'nin etrafından dağıldılar. Bunun üzerine [Şam ahalisinden bir kişi olan Nâtil adındaki birisi][542] ona: Ey üstad. Bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğun bir hadisi naklet, dedi. Ebu Hureyre: Peki. Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim dedi: *"Kıyamet gününde insanlar arasında aleyhine hüküm verilecek ilk kişi şehid düşmüş bir adamdır. Bu kişi getirilecek ona nimetlerini hatırlatacak o da onları itiraf edecek. (Yüce Allah ona): Peki bu nimetleri nasıl kullandın buyuracak. O: Senin uğrunda şehid düşünceye kadar savaştım diyecek. Yalan söyledin! Fakat sen bu cesur birisidir denilsin diye savaştın, nitekim denildi buyuracak. Sonra da verdiği emir ile yüzü üstüne sürüklenip nihayet cehenneme atılacak. Bir diğer adam da ilim öğrenmiş, öğretmiş, Kur'ân okumuş bir adamdır. O da getirilecek. Ona üzerindeki nimetlerini hatırlatacak, o da bunları itiraf edecek. Bu nimetler ile nasıl amel ettin buyuracak. O: İlim öğrendim, onu öğrettim ve senin uğrunda Kur'ân okudum diyecek. O: Yalan söyledin! Ama sen âlimdir denilsin diye ilim öğrendin, güzel Kur'ân okuyor denilsin diye Kur'ân'ı okudun. Nitekim denildi de buyuracak. Sonra verdiği emir ile yüzü üstüne sürüklenecek ve nihayet cehenneme atılacak. Bir diğer adam ise Allah'ın kendisine bolluk verip, bütün mal türlerinden kendisine verdiği bir kişidir. Huzura getirilecek, ona nimetlerini hatırlatacak. O da onları itiraf edecek. O nimetlerle ne amel ettin buyuracak. O: Senin infâkta bulunulmasını sevdiğin ve uğrunda senin için infâkta bulunmadığım hiçbir yolu bırakmadım diyecek. O: Yalan söyledin! Ama sen bu kişi pek cömerttir denilsin diye yaptın. Nitekim denildi buyuracak. Sonra da verdiği emir ile yüzüstü sürüklendikten sonra cehennem ateşine atılacak."*[543]

٤٩٠١-.../٢- وَحَدَّثَنَاه عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا الْحَجَّاجُ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ تَفَرَّجَ النَّاسُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ لَهُ نَاتِلُ الشَّامِيُّ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ خَالِدِ بْنِ الْحَارِثِ

542 Metinde Köşeli paranteze tekabül eden ibare: "ناتل اهل الشام" şeklinde olup tercüme Muhakkik'i düştüğü notta belirttiğiibarenin yazma nüshadaki: " أحد أهل الشامناتل" şekline göre yapılmıştır. Metindeki ibare ise "Şam ahalsinin Nâtil'i (yani Şam'lı Nâtil)" demektir. Ciltlerin başında düştüğmüz notta belirttiğimiz gibi bu tür farklılıklar tabii olarak karşılanan nüsha farklarından kaynaklanmaktadır. (Çeviren)

543 Nesai, 3137; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13482

4901-.../2- Bunu bize Ali b. Haşrem de tahdis etti... Süleyman b. Yesar dedi ki: İnsanlar Ebu Hureyre'nin etrafından dağılınca ona Nâtil eş-Şami dedi ve hadisi Halid b. el-Haris'in hadisi ile aynı şekilde rivayet etti.[544]

Şerh

"İnsanlar Ebu Hureyre'nin etrafından dağıldı. Şamlılardan birisi olan Nâtil ona: Ey üstad" dedi. Diğer rivayette ise "kendisine Nâtil eş-Şâmi denilen bir adam" denilmektedir. Nâtil'in isminin birinci harfi nun olup elifden sonra te harfi gelir. Adı Natil b. Kays el-Hizami eş-Şami olup Filistin ahalisindendir. Tabiindendir. Babası sahabi idi. Nâtil kavminin büyüğü idi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şehid, âlim ve cömert ile onların yaptıkları işlerini Allah'tan başkası için yapıp cezalandırılmaları ve cehenneme atılmaları hakkında söyledikleri riyakârlığın ağır haram olduğu ve cezasının da pek şiddetli olduğuna delildir. Ayrıca amellerde ihlasın gereğine de teşviki ihtiva etmektedir. Nitekim yüce Allah: *"Onlar ancak Allah'a dini onun için halis kılanlar olarak ibadet etmekle emrolundular"* (Beyyine, 5) buyurmaktadır. Ayrıca hadiste cihadın fazileti hakkında varid olmuş genel ifadelerin bu amelini yüce Allah'ın rızasını ihlasla isteyerek yapan kimseler hakkında olduğuna delildir. Aynı şekilde âlimlerin ve çeşitli hayır yollarında mallarını infâk edenlerin övülmesi ile ilgili bütün rivayetler de aynı şekilde bu işleri yüce Allah için ihlasla yapanlar hakkında olduğunu göstermektedir.

(4901) "İnsanlar Ebu Hureyre'nin etrafından dağılınca" yani önceleri etrafında toplanmış iken ayrılıp dağıldıklarında demektir.

٤٤/١٧- بَاب بَيَانِ قَدْرِ ثَوَابِ مَنْ غَزَا فَغَنِمَ وَمَنْ لَمْ يَغْنَمْ

44/17- GAZA EDİP GANİMET ALAN VE ALMAYAN KİMSENİN SEVABININ NE KADAR OLDUĞUNU BEYAN BABI

٤٩٠٢-١٥٣/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا حَيْوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ عَنْ أَبِي هَانِئٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَا مِنْ غَازِيَةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُصِيبُونَ الْغَنِيمَةَ إِلَّا تَعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أَجْرِهِمْ مِنَ الْآخِرَةِ وَيَبْقَى لَهُمُ الثُّلُثُ وَإِنْ لَمْ يُصِيبُوا غَنِيمَةً تَمَّ لَهُمْ أَجْرُهُمْ

544 4900 numaralı hadisin kaynakları (yani

4902-153/1- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti... Abdullah b. Amr'dan rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah yolunda gaza eden ve ganimet elde eden bir ordu, mutlaka ahiretteki mükafatlarının üçte ikisini peşin almış olurlar. Geriye de onlara üçte birleri kalır. Eğer ganimet alamazlarsa (ahirette) ecirleri onlara tam verilir"* buyurdu.[545]

٤٩٠٣-١٥٤/٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنِي أَبُو هَانِئٍ حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فَتَغْنَمُ وَتَسْلَمُ إِلَّا كَانُوا قَدْ تَعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أُجُورِهِمْ وَمَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تُخْفِقُ وَتُصَابُ إِلَّا تَمَّ أُجُورُهُمْ

4903-154/2- Bana Muhammed b. Sehl et-Temîmî tahdis etti, bize İbn Ebu Meryem tahdis etti. Bize Nâfi' b. Yezid haber verdi. Bana Ebu Hâni tahdis etti. Bana Ebu Abdurrahman el-Hubulî, Abdullah b. Amr'dan şöyle dediğin tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Gazaya çıkıp da ganimet alan ve selamete kavuşan bir ordu yahut bir askeri birlik, mutlaka ecirlerinin üçte ikisini peşinen almış olurlar. Gazaya çıkıp da ganimet elde etmeyip isabet de alan her bir ordu ya da askeri birliğin de mutlaka ecirleri tam ve eksiksiz verilir"* buyurdu.[546]

Şerh

(4902-4903 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah yolunda gaza edip de ganimet elde elden bir ordu..."* ikinci rivayette ise *"gazaya çıkıp ganimet alan ve esenliğe kavuşan bir ordu ya da bir askeri birlik..."* denilmektedir.

Dil bilginleri der ki: İhfak: Gazaya çıkıp hiçbir ganimet almamaları demektir. Aynı şekilde bir ihtiyacını karşılamak isteyen herkes eğer bu ihtiyacını elde edemeyecek olursa ihfak sözkonusudur. Avcının avlanamaması halinde kullanılan "ahfekâsaik" ifadesi de buradan gelmektedir.

Hadisin anlamına gelince, başka açıklamanın caiz olmadığı doğru açıklama şudur: Gaziler selametle döner yahut ganimet alırlarsa onların ecirleri selametle dönemeyen ya da selametle dönmekle birlikte ganimet alamayanların ecrinden daha azdır. Aynı zamanda ganimet gazaları karşılığında ecir-

545 Ebu Davud, 2497; Nesai, 3125; İbn Mace, 2785; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8847

546 4902 numaralı hadisin kaynakları

lerinin bir bölümüne mukabildir. Bu sebeple ganimet elde edecek olurlarsa gaza dolayısı ile sözkonusu olan ecirlerinin üçte ikisini peşinen almış olurlar. Bu ganimet de onlara verilecek ecrin bir bölümü olur. Bu ise ashab-ı kiramdan meşhur olarak gelmiş sahih hadislere uygundur. Nitekim sahabinin: "Aramızdan kimisi ecrinden hiçbir şey yemeden öldü kimisinin ise mahsulleri onun için olgunlaştı. İşte o onları devşirmektedir" buyruğu buna örnektir. İşte bizim sözünü ettiğimiz bu açıklama doğru olan açıklamadır. Hadisin Zâhiri de budur.

Buna muhalif açık ve sahih hiçbir hadis de gelmemiştir. O halde bu hadisin sözünü ettiğimiz bu açıklamaya göre yorumlanmasından başka bir yol yoktur. Kadı Iyaz hadisin açıklaması ile ilgili olarak tutarsız bir takım görüşleri naklettikten sonra sözünü ettiğimiz bu açıklamayı tercih etmiştir. Onun zikrettiği bozuk açıklamalardan birisi ise bu hadisin sahih olmadığı ve Bedir ehlinin sevapları eksilmediği gibi ganimet sebebi ile sevaplarının eksilmesinin caiz olmadığını iddia eden açıklamadır. Halbuki Bedir'e katılanlar mücahitlerin en faziletlileri, aldıkları ganimet de en faziletli ganimettir. Kadı Iyaz devamla: Bu görüşte olanların bazıları da hadisin ravisi Ebu Hâni Humeyd b. Hâni'nin meçhul olduğunu ileri sürmüş ve "mücahidin elde ettiği ecir ve ganimet ile geri dönmesi" ile ilgili hadisi tercih etmişlerdir. Onlar o hadisi meşhur olması, ravilerinin de meşhur oluşu dolayısı ile ve ayrıca Buhari ve Müslim'in Sahih'l-erinde yer alması, buna karşılık bu hadisin sadece Müslim'de yer alması dolayısı ile tercih etmişlerdir. Fakat bu görüş çeşitli bakımlardan batıldır. Çünkü o hadis ile sözü geçen bu hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü önceki hadiste sözü edilen husus elde ettiği ecir ve ganimet ile dönmesidir. Orada ganimetin ecri eksiltip eksiltmediğini söylememektedir. Ayrıca onun ecrinin ganimet almamış kimsenin ecri gibi olduğundan da söz etmemektedir. Çünkü o hadis mutlaktır. Bu hadis ise mukayyet bir hadistir. Dolayısı ile mutlak hadisin buna göre yorumlanması gerekir.

Ebu Hâni'nin meçhul bir ravi olduğunu söylemelerine gelince bu fâhiş bir yanlışlıktır. Aksine o sika ve meşhur bir ravidir. Ondan Leys b. Sad, Hayve, İbn Vehb ve imamlardan pek çok kimse hadis rivayet etmiştir. Müslim'in onun rivayetini Sahihi'nde delil göstermesi sika kabul edilmesi için yeterlidir.

Bu hadisin Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde bulunmaması iddiası ise hadisin sahih olması için her iki Sahih'de bulunması ya da ikisinden birisinde bulunması gibi bir gereklilik yoktur. Bedir ganimetleri hakkında söylediklerine gelince, Bedir ganimetleri ile ilgili olarak onların eğer ganimet almamış olsalardı ecirleri de onların ecirleri kadar olacaklarına dair bir nas yoktur.

Kendilerinin sadece ganimet aldıkları ve günahlarının bağışlanmış ve kendilerinden razı olunmuş olduğu ve cennet ehlinden olduklarından belirtilmiş olması ise -makamları son derece faziletli ve değeri pek büyük olmakla birlikte- bunun ötesinde onlarınkinden daha faziletli bir başka mertebenin olmamasını da gerektirmez.

Bâtıl açıklamalardan birisi de Kadı Iyaz'ın onlardan birisinden naklettiği şu görüştür: Belki de kendisine ecrinin üçte ikisinin peşin verildiğinden söz edilen kişi uygun olmayan bir şekilde ganimet almış kişi de olabilir. Fakat bu da fâhiş bir yanlışlıktır. Çünkü eğer ganimet doğru olmayan bir şekilde alınmış ise ecrin üçte ikisi olmaz. Bazılarının da iddia ettiklerine göre kasıt şudur: Ganimet alamayanların elde edemedikleri ganimet sebebi ile üzüldükleri için de ecir alırlar. Böylelikle malında ve ailesinde musibete uğramış kimseye mükafatı kat kat verildiği gibi bunların da sevapları kat kat verilir. Bu görüş de tutarsız bir görüşdür. Hadisin açık ifadesinden oldukça uzaktır. Bazıları da hadisin hem gaza etmek hem ganimet elde etmek niyeti ile çıkan kimseler hakkında yorumlanacağını ileri sürmüşlerdir. Böyle bir kimsenin sevabı azalır demişlerdir. Bu da zayıf bir açıklamadır. Doğrusu önce kaydettiğimiz açıklamadır. Allah en iyi bilendir.

٤٥/١٨- بَاب قَوْلِهِ ﷺ إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ وَأَنَّهُ يَدْخُلُ فِيهِ الْغَزْوُ وَغَيْرُهُ مِنْ الْأَعْمَالِ

45/18- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN: "AMELLER ANCAK NİYET İLEDİR" BUYRUĞU İLE GAZA VE ONUN DIŞINDAKİ AMELLERİN DE KAPSAMINA GİRDİĞİ BABI

٤٩٠٤-١٥٥/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ وَإِنَّمَا لِامْرِئٍ مَا نَوَى فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ

4904-155/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti, bize Mâlik, Yahya b. Said'den tahdis etti, o Muhammed b. İbrahim'den, o Alkame b. Vakkas'dan, o Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ameller ancak niyet iledir. Her kişi*

için ancak niyet ettiği şey vardır. Kimin hicreti Allah'a ve Rasulüne ise onun hicreti Allah'a ve Rasulünedir. Kimin hicreti elde edeceği bir dünya(lık) yahut evleneceği bir kadın için olursa onun da hicreti hicret ettiği şey içindir" buyurdu.[547]

٤٩٠٥-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ ابْنُ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا حَفْصٌ يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ وَيَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِإِسْنَادِ مَالِكٍ وَمَعْنَى حَدِيثِهِ وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَلَى الْمِنْبَرِ يُخْبِرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

4905-.../2- Bize Muhammed b. Rumh el-Muhacir de tahdis etti, bize Leys haber verdi. (H.) Bize Ebu Rabî' el-Atekî de tahdis etti, bize Hammâd b. Zeyd tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdulvehhab -yani es-Sekafî- tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Ebu Halid el-Ahmer, Süleyman b. Hayyân haber verdi. (H.) Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize Hafz -yani İnbi Ğıyaz- ve Yezid b. Harun tahdis etti. (H.) Bize Muhammed b. el-Alâ el-Hemdânî de tahdis etti, bize İbnu'l-Mübârek tahdis etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan tahdis etti, hepsi Yahya b. Said'den Mâlik'in isnadı ile ve onun hadisi ile aynı manada tahdis etti.

Süfyan'ın hadisinde: Ömer b. el-Hattab'ı minberin üzerinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den haber verirken dinledim şeklindedir.[548]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ameller ancak niyet iledir"* hadisi ile ilgili olarak yerinin pek büyük, faydalarının pek çok ve sahih olduğu üzerinde bütün Müslümanlar icma etmişlerdir. Şafii ve başkaları bu hadis

547 Buhari, 1 -muhtasar olarak-, 54, 2529, 3898, 5070, 6689, 6953; Ebu Davud, 2201, Tirmizi, 1647; Nesai, 75, 3437, 3803; İbn Mace, 4227; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10612

548 4904 numaralı hadisin kaynakları

İslam'ın üçte biridir demişlerdir. Şafii dedi ki: Bu hadisin kapsamına fıkhın yetmiş babı girer. Başkaları ise bu İslam'ın dörtte biridir demişlerdir. Abdurrahman b. Mehdi ve başkaları dedi ki: Bir kitap tasnif eden bir kimsenin o kitaba ilim tahsil eden kimsenin niyetini tashih edip düzeltmesine dikkat çekmek üzere bu hadis ile başlaması gerekir.

Hattâbî bunu imamlardan mutlak olarak nakletmiştir. Buhari ve başkaları da bunu böylece yapmış ve her şeyden önce bu hadis ile başlamışlardır.

Bu hadisi Buhari, kitabında yedi yerde zikretmiştir. Hadis hafızları dedi ki: Bu hadis Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ancak Ömer b. el-Hattab'ın rivayeti ile, Ömer'den de ancak Alkame b. Vakkas'ın rivayeti ile, Alkame'den ancak Muhammed b. İbrahim et-Teymi'nin rivayeti ile, Muhammed'den ancak Yahya b. Said el-Ensari'nin rivayeti ile sahih olarak gelmiştir. Hadis, Yahya'dan yayılmış ve ondan çoğunluğu imam olan ikiyüz kişiden daha fazla kişi rivayet etmiştir. Bu sebeple hadis imamları bu her ne kadar özel ve genel herkes tarafından bilinen meşhur bir hadis ise de mütevatir değildir. Çünkü bu hadis, senedinin başında tevatür şartını taşımamaktadır demişlerdir. Bu hadiste hadis inceliklerinden bir incelik bulunmaktadır. Çünkü bunu biri diğerinden tabiinden üç kişi rivayet etmiştir. Bunlar Yahya, Muhammed ve Alkame'dir.

Arapça usül ve diğer ilim mensubu ilim adamlarının bir çoğu dedi ki: "İnnema: Ancak" kelimesi hasr için kullanılır. Bu kelime sözü edileni sabit olarak tespit ederken onun dışında kalanları da nefy etmektedir. Buna göre bu hadisin taktiri ameller niyet ile hesaba katılır, niyetsiz yapılırsa hesaba katılmaz şeklindedir. Ayrıca bu hadiste taharetin yani abdest, gusül ve teyemmümün ancak niyet ile sahih olduğuna delil vardır. Namaz, zekat, oruç, hacc, itikaf ve diğer ibadetler de böyledir. Necasetin giderilmesine gelince mezhebimizde meşhur olan kanaate göre bunun niyete ihtiyacı yoktur. Çünkü bu terk ile gerçekleşen işler türündendir. Bir işin terkedilmesinin ise niyete ihtiyacı yoktur. Bu hususta icma bulunduğunu nakletmişlerdir. Ama mezhep âlimlerimizden bazıları oldukça bir istisna teşkil ederek bunun vacip olduğunu söylemiş iseler de bu görüş batıldır.

Niyet talak, köle azad etmek ve kasf (denilen zina iftirası)e de müdahildir. Yani niyet kinayeli bir lafız ile birlikte bulunursa sarih (açık) bir ifade gibi olur. Eğer sarih olarak bir talak söylenip iki ya da üç talakı niyet etmiş ise niyet ettiği husus gerçekleşir. Eğer sarih (açık) bir ifade ile onun muktezası olmayan bir hususu niyet edecek olursa, hükmü kendisi ile yüce Allah arasındadır. Ama Zâhiren onun bu iddiası kabul edilmez.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kişi için ancak niyet ettiği şey vardır."* İlim adamları der ki: Bunun *"ameller ancak niyet iledir"* buyruğundan sonra söz edilmesinin faydası niyet olunan şeyin tayin edilmesinin şart olduğunu açıklamaktır. Mesela bir insanın üzerinde namaz kaza borcu varsa geçirdiği namazı niyet etmesi yeterli değildir. Bu namazın öğlen ya da başka hangisi ise o namaz olduğunu niyet etmesi de şarttır. Şayet bu ikinci ibare olmasaydı birincisi tayin sözkonusu olmadan niyetin sahih olmasını gerektirirdi ya da böyle bir izlenim verirdi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kimin hicreti Allah'a ve Rasulüne ise onun hicreti Allah'a ve Rasulüne'dir"* buyruğu da şu demektir. Kim, hicreti ile Allah'ın rızasını gözetmiş ise onun ecrini vermek Allah'a aittir. Kim yaptığı hicret ile bir dünyayı ya da bir kadını maksat olarak gözetirse bu onun payı olur, ahirette bu hicret sebebi ile herhangi bir payı bulunmaz.

Hicretin asıl anlamı terk etmektir. Burada maksat ise vatanın terk edilmesidir.

Dünya ile birlikte kadının da söz konusu edilmesinin iki ihtimali vardır: Nakledildiğine göre bu hadisin sebebi şudur: Bir kimse Ummu Kays denilen bir kadın ile evlenmek üzere hicret etmişti. Bu adama bu sebeple Ummu Kays muhaciri denilmişti. İkinci açıklamaya göre bu böyle bir işten ileri derecede sakındırmanın sözkonusu olduğuna dikkat çekmek içindir. Bu da özelliğine dikkat çekmek için genelden sonra özelin sözkonusu edilmesi türündendir. Allah en iyi bilendir.

٤٦/١٩ - بَاب اسْتِحْبَابِ طَلَبِ الشَّهَادَةِ فِي سَبِيلِ اللهِ تَعَالَى

46/19- YÜCE ALLAH YOLUNDA ŞEHADETİ İSTEMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٤٩٠٦-١/١٥٦ - حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ طَلَبَ الشَّهَادَةَ صَادِقًا أُعْطِيَهَا وَلَوْ لَمْ تُصِبْهُ

4906-156/1- Bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti... Enes b. Mâlik dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim sadakatle şehadeti isterse ona isabet etmese dahi ona verilir"* buyurdu.[549]

549 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 358

٤٩٠٧-١٥٧/٢- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا وَقَالَ حَرْمَلَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أَبُو شُرَيْحٍ أَنَّ سَهْلَ بْنَ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَنْ سَأَلَ اللهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَّغَهُ اللهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو الطَّاهِرِ فِي حَدِيثِهِ بِصِدْقٍ

4907-157/2- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele b. Yahya -lafız Harmele'ye ait olmak üzere- tahdis etti. Ebu't-Tâhir bize Abdulvehhab haber verdi derken Harmele tahdis etti dedi. Bana Ebu Şureyh'in tahdis ettiğine göre Sehl b. Ebu Umame b. Sehl b. Huneyf kendisine babasından tahdis etti, o dedesinden rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim sadakatle Allah'tan şehadeti dilerse döşeği üzerinde ölse dahi Allah onu şehitlerin makamına yükseltir"* buyurdu.

Ebu't-Tâhir hadisi rivayetinde "sadakatle" lafzını zikretmedi.[550]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kim sadakatle şehadeti isterse ona isabet etmese dahi ona verilir"* diğer rivayette ise *"kim sadakatle Allah'tan şehadeti dilerse döşeğinin üzerinde uyusa dahi Allah onu şehitlerin makamına yükseltir"* hadisinin ilk rivayeti ikinci rivayet ile tefsir edilmiş olmaktadır. İkisinin birlikte anlamı şudur: Bir kimse sadakatle şehadeti dileyecek olursa döşeği üzerinde olsa dahi ona şehitlerin sevabından verilir. Hadiste şehit olmayı dilemenin müstehap olduğu ve hayırlı şeyleri de niyet etmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır.

٤٧/٢٠- بَاب ذَمِّ مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ يُحَدِّثْ نَفْسَهُ بِالْغَزْوِ

47/20- GAZAYA ÇIKMADAN VE İÇİNDEN GAZA ETME NİYETİNİ GEÇİRMEDEN ÖLEN KİMSENİN YERİLMESİ BABI

٤٩٠٨-١/١٥٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ الْأَنْطَاكِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ وُهَيْبٍ الْمَكِّيِّ عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ وَلَمْ

550 Ebu Davud, 1520; Tirmizi, 1653; Nesai, 3162; İbn Mace, 2797; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4655

يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ قَالَ ابْنُ سَهْمٍ قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ فَنُرَى أَنَّ ذَلِكَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ

4908-158/1- Bize Muhammed b. Abdurrahman b. Sehm el-Emtaki tahdis etti, bize Abdullah b. el-Mubarek, Buheyl el-Mekkî'den tahdis etti, o Ömer b. Muhammed b. el-Munkedir'den, o Sumey'den, o Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim gaza etmeden ve içinden gaza etme niyetini geçirmeden ölürse, münafıklığın bir şubesi üzerine ölmüş olur"* buyurdu.

İbn Sehm dedi ki: Abdullah b. el-Mübârek dedi ki: Bizim kanaatimize göre bu husus Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanında idi.[551]

Şerh

"Kim gaza etmeden ve içinden gaza niyetini geçirmeden ölürse..."

"Nurâ: kanaatimize göre" lafzındaki nun harfi ötreli olup; öyle sanıyoruz ki demektir. İbnu'l-Mübârek'in bu kanaati ihtimal dahilindedir. Başkaları ise bunun genel olduğunu söylemiştir. Maksat da şudur: Böyle bir işi yapan bir kimse bu nitelik bakımından cihaddan geri kalan münafıklara benzemiş olur. Çünkü cihadı terk etmek münafıklığın şubelerinden birisidir.

Bu hadiste, böyle bir fiili işlemeyi niyet etmeden ölen kimse hakkında sözkonusu olduğu şekilde yermenin, ibadet olan bir fiili işlemeyi niyet ettiği halde onu işlemeyeden ölen kimse hakkında söz konusu olmayacağına delil bulunmaktadır.

Mezhep alimlerimiz, namazı ilk vaktinde kılma imkanını bulduğu halde onu vakit içerisinde kılmak niyeti ile erteleyecek olup da namazı kılmadan ölse yahut da haccetmek imkanını elde ettikten sonra onu bir başka seneye erteleyip haccetmeden önce ölürse günahkar olur mu olmaz mı? hususunda farklı kanaatlere sahiptirler. Onlara göre daha sahih olan namazda değil de hac hususunda günahkar olduğu şeklindedir. Çünkü namazın vakti yakındır. Dolayısı ile hacdan farklı olarak ertelediği için bir kusur yaptığı söylenemez. Her ikisinde de günahkar olur denildiği gibi her iki halde de günahkar olmaz da denilmiştir. Hac hususunda genç olan değil de yaşlı olan günahkar olur diyen bir görüş de vardır. Allah en iyi bilendir.

551 Ebu Davud, 2502; Nesai, 3097; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12567

٤٨/٢١- بَاب ثَوَابِ مَنْ حَبَسَهُ عَنْ الْغَزْوِ مَرَضٌ أَوْ عُذْرٌ آخَرُ

48/21- HASTALIĞIN YA DA BAŞKA BİR MAZERETİN GAZAYA ÇIKMAKTAN ALIKOYDUĞU KİMSENİN SEVABI BABI

٤٩٠٩-١٥٩/١ - حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ فَقَالَ إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ

4909-159/1- Bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti... Cabir dedi ki: Bir gazada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. O: *"Medine'de öyle adamlar vardır ki siz ne kadar yol alsanız ne kadar vadi katetseniz mutlaka sizinle birliktedirler. Hastalık onları alıkoydu"* buyurdu.[552]

٤٩١٠-.../٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَكِيعٍ إِلَّا شَرِكُوكُمْ فِي الْأَجْرِ

4910-.../2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Muaviye haber verdi. (H.) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Said el-Eşec de tahdis edip dediler ki: Bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi, hepsi A'meş'den bu isnad ile hadisi rivayet etti, ancak Veki'in hadisinde: "Mutlaka ecirde sizinle ortaktırlar" demiştir.[553]

Şerh

(4909) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şüphesiz Medine'de öyle adamlar vardır ki..."* diğer rivayette ise: *"Mutlaka ecirde size ortaktırlar"* buyurmaktadır. Dil bilginleri der ki: Şerike: ortak oldu bir kimse ile ortak olmak demektir. Bu hadiste, hayırlı işlere niyet etmenin fazileti, gaza ve buna benzer itaat olan amelleri niyet edip de kendisini bunu yerine getirmekten alıkoyan bir özür ile karşı karşıya kalan kimse hakkında niyetinin sevabını elde edeceği ve o ameli işleyemediği için ne kadar çok üzülür ve gazaya çıkanlarla ve benzerleri ile birlikte olmayı temenni ederse, sevabının da daha artacağı hükmü anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

552 İbn Mace, 2765; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2304

553 4909 numaralı hadisin kaynakları

٤٩/٢٢- بَاب فَضْلِ الْغَزْوِ فِي الْبَحْرِ

49/22- DENİZDE GAZAYA ÇIKMANIN FAZİLETİ BABI

٤٩١١-١٦٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ فَتُطْعِمُهُ وَكَانَتْ أُمُّ حَرَامٍ تَحْتَ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ فَدَخَلَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا فَأَطْعَمَتْهُ ثُمَّ جَلَسَتْ تَفْلِي رَأْسَهُ فَنَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ قَالَتْ فَقُلْتُ مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللهِ يَرْكَبُونَ ثَبَجَ هَذَا الْبَحْرِ مُلُوكًا عَلَى الْأَسِرَّةِ أَوْ مِثْلَ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِرَّةِ يَشُكُّ أَيُّهُمَا قَالَ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ فَدَعَا لَهَا ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ ثُمَّ اسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ قَالَتْ فَقُلْتُ مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُزَاةً فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَا قَالَ فِي الْأُولَى قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قَالَ أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ فَرَكِبَتْ أُمُّ حَرَامٍ بِنْتُ مِلْحَانَ الْبَحْرَ فِي زَمَنِ مُعَاوِيَةَ فَصُرِعَتْ عَنْ دَابَّتِهَا حِينَ خَرَجَتْ مِنَ الْبَحْرِ فَهَلَكَتْ

4911-160/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e İshak b. Abdullah b. Ebu Talha'dan rivayetini okudum, o Enes b. Mâlik'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Milhân kızı Um Harâm'ın yanına gelir, o da O'na yemek ikram ederdi. Um Harâm, Ubâde b. es-Sâmit'in zevcesi idi. Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına gelmiş, ona yemek ikram ettikten sonra oturmuş başındaki bitleri ayıklamıştı. Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyumuştu. Sonra gülerek uyandı. (Um Harâm) devamla dedi ki: Ben: Gülmene sebep nedir ey Allah'ın Rasulü! dedim. O: *"Ümmetimden bir takım kimseler Allah yolunda gazaya çıkmış kimseler olarak bana gösterildi. Onlar, bu denizin ortasında tahtları üzerinde hükümdarlar -ya da tahtlar üzerinde krallar gibi- binerler. -Ravi bunların hangisini söylediğinde şüphe etmiştir-*

(Um Harâm devamla) dedi ki: Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Allah'a beni onlardan kılması için dua buyur dedim. O da ona dua etti. Sonra yine başını koyup uyudu. Sonra gülerek uyandı. (Um Harâm) dedi ki: Bunun üzerine:

Gülmene sebep nedir ey Allah'ın Rasulü! dedim. O: *"Ümmetimden bir takım kimseler Allah yolunda gaziler olarak bana gösterildi"* diye birincisinde söylediğinin aynısını söyledi. Bu sefer ben: Ey Allah'ın Rasulü! Beni onlardan kılması için Allah'a dua et dedim. O: *"Sen öncekilerdensin"* buyurdu.

Sonra Milhân kızı Um Harâm, Muaviye zamanında denizde sefere çıktı ve vefat etti.[554]

٤٩١٢-١٦١/٢- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثنا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أُمِّ حَرَامٍ وَهِيَ خَالَةُ أَنَسٍ قَالَتْ أَتَانَا النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا فَقَالَ عِنْدَنَا فَاسْتَيْقَظَ وَهُوَ يَضْحَكُ فَقُلْتُ مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللهِ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي قَالَ أُرِيتُ قَوْمًا مِنْ أُمَّتِي يَرْكَبُونَ ظَهْرَ الْبَحْرِ كَالْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِرَّةِ فَقُلْتُ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قَالَ فَإِنَّكِ مِنْهُمْ قَالَتْ ثُمَّ نَامَ فَاسْتَيْقَظَ أَيْضًا وَهُوَ يَضْحَكُ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ مِثْلَ مَقَالَتِهِ فَقُلْتُ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ قَالَ أَنْتِ مِنَ الْأَوَّلِينَ قَالَ فَتَزَوَّجَهَا عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ بَعْدُ فَغَزَا فِي الْبَحْرِ فَحَمَلَهَا مَعَهُ فَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ قُرِّبَتْ لَهَا بَغْلَةٌ فَرَكِبَتْهَا فَصَرَعَتْهَا فَانْدَقَّتْ عُنُقُهَا

4912-161/2- Bize Halef b. Hişam tahdis etti… Enes b. Mâlik, Um Harâm'dan -ki Enes'in teyzesidir- şöyle dediğini rivayet etti. Bir gün Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize geldi. -(Enes) yanımıza (geldi), dedi.- Gülerek uyandı. Ben: Babam anam sana feda olsun ey Allah'ın Rasulü! gülmene sebep ne dedim. O: *"Ümmetimden tahtlar üzerindeki krallar gibi denizin üstüne binen kimseler bana gösterildi"* buyurdu. Bunun üzerine ben: Allah'a beni onlardan kılması için dua buyur dedim. O: *"Muhakkak sen onlardansın"* buyurdu. (Um Harâm) dedi ki: Sonra yine uyuyup gülerek uyandı. Ben de ona (sebebini) sordum. Önceki sözlerinin aynısını söyledi. Ben de: Allah'a beni onlardan kılması için dua buyur dedim. O: *"Sen ilklerdensin"* buyurdu.

(Enes) dedi ki: Sonra Ubâde b. es-Sâmit onunla evlendi. Denizde gazaya çıktı. Um Harâm'ı da onunla birlikte götürdü. Um Harâm gelince binmesi için ona bir katır getirildi. Um Harâm katıra binince onu yere yıktı ve boynu kırıldı.[555]

554 Buhari, 2788, 2789, 6282, 6283, 7001; Ebu Davud, 2491; Tirmizi, 2491; Nesai, 1645; Tuhfetu'l-Eşrâf, 199

555 Buhari, 2799, 2800, 2877, 2878, 2894, 2895; Ebu Davud, 2490, 2492; Nesai, 3172; İbn Mace, 2776; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18307

٤٩١٣-١٦٢/٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ وَيَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ حَبَّانَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ خَالَتِهِ أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ أَنَّهَا قَالَتْ نَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا قَرِيبًا مِنِّي ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَتَبَسَّمُ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَضْحَكَكَ قَالَ نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ يَرْكَبُونَ ظَهْرَ هَذَا الْبَحْرِ الْأَخْضَرِ ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ

4913-162/3- Bunu bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhacir ve Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Bize Leys, Yahya b. Said'den haber verdi, o İbn Habban'dan, o Enes b. Mâlik'den, o teyzesi Milhân kızı Um Harâm'dan şöyle dediğini rivayet etti. Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana yakın bir yerde uyudu. Sonra gülümseyerek uyandı. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! Gülmene sebep ne dedim. O: *"bu yeşil denizin üzerine binen (seyahat eden) ümmetimden bir takım insanlar bana gösterildi"* buyurdu. Sonra (ravi) Hammâd b. Zeyd'in hadisine yakın olarak hadisi zikretti.[556]

٤٩١٤-.../٤- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ابْنَةَ مِلْحَانَ خَالَةَ أَنَسٍ فَوَضَعَ رَأْسَهُ عِنْدَهَا وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ إِسْحَقَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ وَمُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ

4914-.../4- Bana Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr da tahdis edip dedi ki: Bize İsmail -ki o b. Cafer'dir- Abdullah b. Abdurrahman'dan tahdis ettiğine göre o Enes b. Mâlik'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Enes'in teyzesi Milhân kızı (Um Harâm)'ın yanına geldi. Onun evinde başını koydu (uyudu) ve hadisi İshak b. Ebu Talha ile Muhammed b. Yahya b. Habban'ın hadisi ile aynı manada rivayet etti.[557]

Şerh

(4911-4914 numaralı hadisler)

(4911) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), Milhân kızı Um Harâm'ın yanına gelir o da ona yemek ikram eder. Başından bit ayıklar ve onun yanında uyurdu..." İlim adamlarının ittifak ettiklerine göre Um Harâm, Rasûlullah

556 4912 numaralı hadisin kaynakları

557 4912 numaralı hadisin kaynakları

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'e muharremattandı. Ama bunun nasıl olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Abdulberr ve başkalarının dediklerine göre o süt teyzelerinden birisi idi. Başkaları ise Um Harâm babasının yahut dedesinin teyzesi idi. Çünkü Abdulmuttalib'in annesi Neccar oğullarındandı demişlerdi.

"Tefli: Bit ayıklardı" te harfi fethalı fe harfi sakindir. Buradan, baştan bit ayıklayıp ordan ayıklanan ve başka yerden yakalanan bitlerin öldürülmesinin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Bit ve onun dışında eziyet verici haşeratı öldürmek müstehaptır.

Yine bu hadisten mahrem bir kimsenin başına ve avret olmayan başka yerlerine dokunmanın caiz olduğu, mahrem kimse ile halvette kalıp yanında uyumanın caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Bütün bu hükümler üzerinde icma bulunmaktadır.

Ayrıca hadiste, misafir bir kimsenin evli bir kadının yanında kendisine takdim ettiği yemekten yemesinin caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Ancak o bu yemeğin kocanın malından olup, o kişinin kendi yemeğinden yemesinden hoşlanmadığını bilmesi hali müstesnâdır.

"Gülerek uyandı." Buradaki gülüş, ümmetinin kendisinden sonra denizde bile cihad emrini yerine getirerek İslam'ın emirlerini açıkça uygulayarak kalacağına sevinmesinden dolayı idi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"bu denizin sırtına binecekler"* sebeç denizin sırtı ve ortası anlamındadır. Diğer rivayette (4912) *"denizin sırtına binerler"* denilmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Tahtlar üzerindeki hükümdarlar gibi"* buyruğu ile ilgili olarak bu onların cennete girecekleri zaman ahiretteki nitelikleridir denilmiştir. Ama daha sahih olan bunun dünyadaki vasıflarının böyle olduğudur. Yani onlar varlıklı olmaları durumlarının dosdoğru ve sayılarının çokluğu sebebi ile hükümdarların bindikleri gemilere bineceklerdir demektir.

İkinci defada Um Harâm'ın: "Allah'a beni onlardan kılması için dua et" demesi ve birincisinde ona dua ettiği için ona *"sen öncekilerdensin"* buyurması ise onun gördüğü ikinci rüyanın birincisinden ayrı bir rüya olduğuna ve bu ikinci rüyasında ona gösterilenlerin öncekilerden farklı olduğuna delildir.

Bu hadiste, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çeşitli mucizeleri vardır. Bunlardan birisi ümmetinin kendisinden sonra kalacağı ve onların güçlü kuvvetli

ve sayıca çok olacakları gazaya gidecekleri, denizde yolculuk yapacakları, Um Harâm'ın da bu zamana kadar yaşayacağına dair ve onlarla birlikte olacağına dair haber vermesidir. Yüce Allah'a hamd olsun ki bütün bunlar gerçekleşti.

Yine bu hadiste, o orduların bir fazileti ve onların Allah yolunda gazaya çıkan kimseler oldukları da anlaşılmaktadır.

İlim adamları Um Harâm'ın vefat ettiği denizdeki gazanın ne zaman cereyan ettiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu rivayette Müslim, Um Harâm'ın Muaviye zamanında denizde yolculuk yaptığı ve bineğinden düşerek vefat ettiği zikredilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Siyer ve ahbar âlimlerinin çoğunluğu bu olayın Osman b. Affan (radıyallâhu anh)'ın halifeliği zamanında olduğunu ve bu sırada Um Harâm'ın kocası ile birlikte Kıbrıs'a gitmek üzere deniz yolculuğuna çıktığı ve Kıbrıs'da bineğinden düşüp vefat ettiği ve orada defnedildiğini kabul ederler. Buna göre "Muaviye zamanında" sözü onun deniz gazasına çıktığı zamanda demek olur. Halifeliği günlerinde demek değildir. Kadı Iyaz devamla dedi ki: Hayır, bu onun halifeliği zamanında olmuştur. Ayrıca "onun zamanında" sözünün delaletinden daha açıkça anlaşılmaktadır.

Bu hadis-i şerifte, erkeklerin de kadınların da denizde yolculuk yapmalarının caiz olduğu hükmü çıkmaktadır. Cumhur da bunu böylece ifade etmiştir. Ama Mâlik kadınların denizde yolculuk yapmalarını mekruh görmüştür. Çünkü çoğunlukla kadınların böyle bir yolculukta tesettürlerini korumaları da bu yolculuk esnasında işlerini görenlerden gözlerini bakmaktan alıkoymaları da mümkün değildir. Ayrıca onların işlerini görürken avretlerinin açılmayacağından yana da emin olunamaz. Özellikle de küçük gemilerde bu böyledir. Bununla birlikte onların erkeklerin huzurunda ihtiyaçlarını görmek gibi bir zorunlulukları da vardır.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Ömer b. el-Hattab ile Ömer b. Abdulaziz'in denizde yolculuk yapmayı yasakladıkları rivayet edilmiştir. Bir açıklamaya göre iki Ömer'in bunu yasaklamaları itaat olan ameller için değil ticaret ve dünyalık istemek maksadı ile yapılan deniz yolculukları içindir. İbn Ömer de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hac edecek umre yapacak ya da gazaya çıkacak kimseler dışındakilere denizde yolculuk yapmayı yasakladığı rivayeti nakledilmektedir. Ebu Davud ise bu hadisin zayıf olduğunu söylemiş ve: Ravileri meçhul ravilerdir demiştir.

Bazı ilim adamları bu hadisi yüce Allah yolunda savaşıp bu savaş esnasında ölmenin ecir bakımından aynı olduğuna delil göstermişlerdir. Çünkü

Um Harâm vefat etmiş, öldürülmemiştir. Fakat hadiste buna delalet yoktur. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onlar şehiddirler"* buyurmamıştır. Sadece Allah yolunda gazaya çıkacaklarını ifade buyurmuştur. Ama Müslim, bundan biraz sonra gelecek olan Zuheyr b. Harb'ın Ebu Hureyre'den diye rivayet ettiği hadiste şunları söylemektedir: Kim Allah yolunda öldürülürse o şehiddir, kim Allah yolunda ölürse o şehiddir. Bu da yüce Allah'ın: *"Kim evinden Allah'a ve rasulüne hicret ederek çıkar da sonra da ölüm ona yetişirse, artık onun ecrini vermek Allah'a aittir"* (Nisa, 100) buyruğuna da uygundur.

Birinci rivayette Um Harâm, Ubâde es-Sâmit'in nikahı altında idi... denilirken diğer rivayette "sonra Ubâde b. es-Sâmit onunla evlendi" denilmesine gelince, birinci rivayetin Zâhirinden anlaşıldığı üzere Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına girdiği zamanda Ubâde'nin zevcesi idi. Ama ikinci rivayet ise Ubâde'nin bundan sonra onunla evlendiği hususunda da açıktır. Bu durumda birinci rivayet ikinci rivayete uygun olarak açıklanır ve böylelikle o Um Harâm'ın bundan sonraki durumunu bu şekilde haber vermiş olmaktadır.

(4913) "bunu bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhacir de tahdis etti, bize Leys, Yahya b. Said'den haber verdi." Senet bizim diyarımızdaki nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz ise onların diyarındaki nüshalardan birisinde: Bize Muhammed b. Rumh ve Yahya b. Yahya tahdis etti, bize Leys haber verdi diye nakletmiştir. Böylelikle Yahya b. Yahya'yı Muhammed b. Rumh ile birlikte ziyade eylemiştir.

٥٠/٢٣- بَاب فَضْلِ الرِّبَاطِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

50/23- AZİZ VE CELİL ALLAH YOLUNDA RİBATIN FAZİLETİ BABI

٤٩١٥-١٦٣/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَهْرَامٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ حَدَّثَنَا لَيْثٌ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السِّمْطِ عَنْ سَلْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ وَإِنْ مَاتَ جَرَى عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ وَأَمِنَ الْفَتَّانَ

4915-163/1- Bize Abdullah b. Abdurrahman b. Behram ed-Dârimî de tahdis etti, bize Ebu'l-Velid et-Tayâlisî tahdis etti, bize Leys -yani b. Sa'd-

Eyyub b. Musa'dan tahdis etti, o Mekhul'den, o Şurahbîl b. es-Sımt'dan, o Selman'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Bir gün ve bir gece ribat yapmak bir ay oruç tutup onun kıyamından hayırlıdır. Eğer ölürse daha önce yaptığı ameli onun için yazılır. Ona rızkı verilir ve fettandan emin olur."*[558]

٤٩١٦-.../٢- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شُرَيْحٍ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السِّمْطِ عَنْ سَلْمَانَ الْخَيْرِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى

4916-.../2- Bana Ebu't-Tâhir tahdis etti, bize İbn Vehb, Abdurrahman b. Şureyh'den haber verdi... Selman el-Hayr, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Leys'in Eyyub b. Musa'dan rivayet ettiği hadis ile aynı manada rivayet etti.[559]

Şerh

"Şurahbîl b. es-Semit" sin harfi fethalı, mim harfi kesreli olarak (es-Semit) de, sin harfi kesreli mim harfi sakin (es-Sımt) diye de söylenir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir gün ve bir gece ribat yapmak..."* bu ribat yapan bir kimse için açık bir fazilet ve ölümünden sonra amelinin onun için yazılmaya devam edeceğini de bildiren bir buyruktur. Bu da ona ait ve bu hususta başka kimsenin kendisine ortak olmadığı özel bir fazilettir. Müslim'in Sahihi'nden başka kaynaklarda açık bir şekilde "her ölenin ameli mühürlenir, ribat yapan müstesnâ" denilmektedir. Onun ameli kendisi için kıyamet gününe kadar artırılıp durur.

"Ona rızkı da verilir." Bu da yüce Allah'ın şehitler hakkındaki *"diridirler, rableri yanında rızıklanırlar"* (Ali İmrân, 169) buyruğu ile daha önce geçen: şehitlerin ruhlarının cennet meyvelerinden yediklerine dair hadislere de uygundur.

"Fettandan emin olur." Buradaki "emine" lafzını iki şekilde zaptetmişlerdir. Birinci şekil hemze fethalı mim kesreli vavsız olarak "emine" şeklidir. İkincisi ise hemze ötreli vav ile "ûmine" şeklidir. "Fettan" hakkında ise Kadı Iyaz şunları söylemektedir: Çoğunluğun rivayeti burada fe harfi ötreli olup

558 Nesai, 3168

559 4915 numaralı hadisin kaynakları

"fâtin"in çoğuludur (fâtin fitneye düşüren demektir). Kadı Iyaz: Taberi'nin rivayeti fethalıdır, Ebu Davud'un Sünenin'deki rivayetinde ise "kabirdeki iki fitnebazdan emin kılınır" şeklindedir demiştir.

٥١/٢٤- بَاب بَيَانِ الشُّهَدَاءِ

51/24- ŞEHİTLERİN BEYANI BABI

٤٩١٧-١/١٦٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ وَجَدَ غُصْنَ شَوْكٍ عَلَى الطَّرِيقِ فَأَخَّرَهُ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ وَقَالَ الشُّهَدَاءُ خَمْسَةٌ الْمَطْعُونُ وَالْمَبْطُونُ وَالْغَرِقُ وَصَاحِبُ الْهَدْمِ وَالشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

4917-164/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, Sümey'den rivayetini okudum. O Ebu Salih'den, o Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bir adam bir yolda yürümekte iken yol üzerinde dikenli bir dal buldu. Onu bir kenara itti. Allah onun bu amelini mükafatlandırarak ona mağfiret buyurdu"* buyurdu. Yine Allah Rasulü: *"Şehitler beştir: Taun hastalığına yakalanarak ölen, karın hastalığından ölen, boğularak ölen, göçük altında kalan ile aziz ve celil Allah yolunda şehit olandır"* buyurdu.[560]

٤٩١٨-٢/١٦٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا تَعُدُّونَ الشَّهِيدَ فِيكُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ قَالَ إِنَّ شُهَدَاءَ أُمَّتِي إِذًا لَقَلِيلٌ قَالُوا فَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ مَاتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ مَاتَ فِي الطَّاعُونِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ مَاتَ فِي الْبَطْنِ فَهُوَ شَهِيدٌ قَالَ ابْنُ مِقْسَمٍ أَشْهَدُ عَلَى أَبِيكَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ أَنَّهُ قَالَ وَالْغَرِيقُ شَهِيدٌ

4918-165/2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir, Suheyl'den tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Siz aranızda kimi şehit sayıyorsunuz"* buyurdu. Ashab: Ey Allah'ın Rasulü!. Allah yolunda öldürülen şehiddir dedi-

560 Buhari, 652, 2472; Müslim, 6612; Tirmizi, 1958; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12575

ler. O: *"Şüphesiz o taktirde ümmetimin şehitleri pek az olur."* O halde kimlerdir onlar ey Allah'ın Rasulü diye sorulunca O: *"Allah yolunda öldürülen şehiddir, Allah yolunda ölen şehiddir, taun hastalığından ölen şehiddir, karın hastalığından ölen şehiddir"*

İbn Miksem dedi ki: Ben senin baban hakkında şehadet ederim ki o bu hadisi rivayetinde: Suda boğularak ölen de şehiddir" demişti.[561]

٤٩١٩-.../٣- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ بَيَانٍ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ سُهَيْلٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِ قَالَ سُهَيْلٌ قَالَ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مِقْسَمٍ أَشْهَدُ عَلَى أَخِيكَ أَنَّهُ زَادَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ وَمَنْ غَرِقَ فَهُوَ شَهِيدٌ

4919-.../3- Bana Abdulhamit b. Beyan el-Vâsiti de tahdis etti, bize Halid b. Suheyl bu isnad ile aynısını tahdis etti. Ancak onun hadisinde şöyle denilmektedir: Suheyl dedi ki: Ubeydullah b. Miksem dedi ki: Ben senin kardeşin hakkında onun bu hadiste "suda boğulan da şehiddir" dediğine şahitlik ederim.[562]

٤٩٢٠-.../٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا سُهَيْلٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِهِ قَالَ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مِقْسَمٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ وَزَادَ فِيهِ وَالْغَرِقُ شَهِيدٌ

4920-.../4- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Vuheyl tahdis etti, bize Suheyl bu isnad ile tahdis etti. O hadisi rivayetinde: Bana Ubeydullah b. Miksem, Ebu Salih'den haber verdi dedi ve hadisinde: "suda boğulan da şehiddir" ibaresini ziyade eyledi.[563]

٤٩٢١-٥/١٦٦- حَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ قَالَتْ قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ بِمَ مَاتَ يَحْيَى بْنُ أَبِي عَمْرَةَ قَالَتْ قُلْتُ بِالطَّاعُونِ قَالَتْ فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ

561 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12612
562 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12633
563 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12762

4921-166/5- Bize Hamid b. Ömer el-Bekrâvî tahdis etti, bize Abdulvahid -yani b. Ziyad- tahdis etti, bize Âsım, Sîrîn kızı Hafsa'dan şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Mâlik bana: Yahya b. Ebu Amre neden öldü dedi. Ben: Taundan öldü dedim. (Hafsa) dedi ki: Bu sefer Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Taun her müslüman için bir şehadettir"* buyurdu.[564]

٤٩٢٢-.../٦- وَحَدَّثَنَاهُ الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عَاصِمٍ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ

4922-.../6- Bunu bize el-Velid b. Şüca' da tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Âsım'dan bu isnad ile aynısını tahdis etti.[565]

Şerh

(4917-4922 numaralı hadisler)

(4917) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir adam bir yolda yürüyorken... Allah da ona mağfiret buyurdu."* Hadiste, yolda rahatsızlık veren şeyleri yoldan almanın fazileti anlaşılmaktadır. Yolda rahatsızlık veren her bir şeyi kaldırmak daha önce hadiste geçtiği gibi imanın şubelerinin en alt mertebesidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Şehitler beştir... Ve Allah yolunda şehit"* Mâlik'in Muvatta'da yer alan Cabir b. Atik'in rivayet ettiği hadiste ise: Allah yolunda öldürülmenin dışında şehitler yedidir denilmekte ve bu hadiste taun hastalığından ölen, karın hastalığından ölen, suda boğularak ölen, göçük altında kalıp ölen, zatülcem hastalığından ölen, yangında ölen ve hamile iken ölen kadını saymaktadır. Müslim'in bir rivayetinde de: *"Allah yolunda öldürülen şehiddir. Allah yolunda ölen de şehiddir"* denilmektedir. Mâlik'in rivayet ettiği hadisin sahih olduğunda bir görüş ayrılığı yoktur. Buhari ve Müslim bunu tahric etmeseler dahi.

Taun hastalığından ölen kişi diğer rivayette *"taun her bir Müslüman için bir şehadettir"* diye belirtildiği üzere taun hastalığına yakalanarak ölen kimsedir. Karın hastalığı ise karında meydana gelen hastalığa yakalanan ve bundan ölen kişi demektir ki bu da ishal (kolera gibi)dir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bunun istiska denilen ve karın şişkinliği meydana getiren hastalık olduğu da söylenmiştir. Karnı bir şekilde hastalanan kişi olduğu da söylenmiştir. Kayıtsız ve şartsız olarak karnındaki bir hastalık sebebi ile ölen kişi olduğu da söylenmiştir.

564 Buhari, 5732, 2830; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1728
565 4921 numaralı hadisin kaynakları

Suda boğularak ölene gelince bu, suda boğulup ölen kişidir. Göçük altında kalan kişi ise yıkıntı altında kalarak ölene denilir.

Zatülcenb hastalığına yakalanan kişiye gelince bu, bilinen bir hastalık olup böğrün iç tarafında meydana gelen bir yara (iltihap)dır.

Yangında ölen kişi ise ateş yangını sonucu ölene denilir.

Hamile iken ölen kadına gelince buradaki "cu'" lafzı cim harfi ötreli fethalı ve kesreli söylenebiliyor ise de ötreli söyleyiş "cu" daha meşhurdur. Yavrusu karnında bulunduğu halde gebe olarak kadın demek olduğu söylendiği gibi bakire iken ölen diye de açıklanmıştır. Doğrusu birincisidir.

(4918) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah yolunda ölen de şehiddir" buy*ruğu da hangi vasıfta ölürse ölsün şehiddir anlamındadır. Açıklaması daha önce geçti. İlim adamları der ki: Bu ölüm şekillerinin şehadet olması ise şanı yüce Allah'ın lütfu ile ve bu sebeplerin oldukça şiddetli ve verdikleri acı ve ızdırabın çokluğu dolayısıyladır. Sahihteki bir başka hadiste: *"Malı uğrunda öldürülen şehiddir, ailesi uğrunda öldürülen şehiddir"* buyurulmuştur. İman Kitabı'nda bunun açıklaması geçti. Bir başka sahih hadiste de: *"Kılıcı uğrunda öldürülen de şehiddir"* buyurulmaktadır. İlim adamları der ki: Allah yolunda öldürülen dışındaki bütün bu suretlerde öldürülenlerin şehit olmalarından maksat, onlara ahirette şehitlerin sevabının verilmesi demektir. Dünyada ise bunlar yıkanırlar ve namazları kılınır. İman Kitabı'nda buna dair açıklamalar geçmiş bulunmaktadır. Yine orada belirtildiği üzere şehitler üç kısımdır: Dünya ve ahirette şehit: Bu, kafirlerle savaş esnasında öldürülendir. Dünya hükümleri dışında yalnız ahiret hükümlerine göre şehit: Bunlar da burada sözü edilen şekilde ölenlerdir. Bir de ahirette değil de sadece dünya hükümlerine göre şehit olan kişi vardır ki bu da ganimetten çalan yahut da savaştan arkasını dönüp kaçarken öldürülen kişidir.

(4919) Abdulhamid b. Beyan'ın rivayet ettiği hadiste geçen "Abdullah b. Miksem dedi ki: Ben senin kardeşine onun bu hadiste: suda boğularak ölen de şehiddir lafzını ziyade ettiğine şahitlik ederim" ifadesi ise bizim diyarımızdaki nüshaların çoğunluğunda bu şekilde hı harfi ile "kardeşime şahitlik ederim" anlamındadır. Bazı nüshalarda ise be harfi ile: (Babana şahitlik ederim) şeklindedir. Doğru olan da budur.

Kadı Iyaz dedi ki: İbn Mâhân'ın rivayetinde "babana" şeklindedir ki doğrusu budur. El-Culûdî'nin rivayetinde ise "kardeşine" diye kaydedilmiştir. Bu da yanlıştır. Doğrusu daha önce Zuheyr'in rivayetinde geçtiği gibi "babana" ifadesidir. Ve İbn Miksem bunu Suheyl b. Ebu Salih'e söylemiştir. Nitekim aynı şekilde bundan sonraki rivayette de böylece zikretmiştir. Allah en iyi bilendir.

٥٢/٢٥- بَاب فَضْلِ الرَّمْيِ وَالْحَثِّ عَلَيْهِ وَذَمِّ مَنْ عَلِمَهُ ثُمَّ نَسِيَهُ

52/25- OK ATMANIN FAZİLETİ, OK ATMANIN TEŞVİK EDİLMESİ, OK ATMAYI ÖĞRENDİKTEN SONRA ONU UNUTANIN YERİLDİĞİ BABI

٤٩٢٣-١٦٧/١- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ ثُمَامَةَ بْنِ شُفَيٍّ أَنَّهُ سَمِعَ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ

4923-167/1- Bize Harun b. Maruf tahdis etti... Ukbe b. Âmir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i minber üzerinde iken *"onlara gücünüz yettiği kadar güç hazırlayın"* (Enfal, 60) buyruğunu okuyarak: *"Şunu bilin ki güç atmaktır. Şunu bilin ki muhakkak güç atmaktır. Tekrar şunu bilin ki güç muhakkak atmaktır"* buyururken dinledim.[566]

٤٩٢٤-١٦٨/٢- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ سَتُفْتَحُ عَلَيْكُمْ أَرَضُونَ وَيَكْفِيكُمُ اللهُ فَلَا يَعْجِزُ أَحَدُكُمْ أَنْ يَلْهُوَ بِأَسْهُمِهِ

4924-168/2- Bize Harun b. Maruf da tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Amr b. el-Haris, Ebu Ali'den haber verdi, o Ukbe b. Âmir'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Size çeşitli yerleri fethetmek nasip olacaktır. Allah da size kâfi gelecektir. Bu sebeple sizden biriniz okları ile vakit geçirmekten acze düşmesin"* buyururken dinledim.[567]

٤٩٢٥-.../٣- وَحَدَّثَنَاه دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ عَنْ بَكْرِ بْنِ مُضَرَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ الْهَمْدَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

4925-.../3- Bunu bize Davud b. Ruşeyd de tahdis etti... Ebu Ali el-Hemdânî dedi ki: Ukbe b. Âmir'i Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye aynısını rivayet ederken dinledim.[568]

566 Ebu Davud, 2514; İbn Mace, 2813; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9911

567 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9931

568 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9931

٤٩٢٦-١٦٩/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شِمَاسَةَ أَنَّ فُقَيْمًا اللَّخْمِيَّ قَالَ لِعُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ تَخْتَلِفُ بَيْنَ هَذَيْنِ الْغَرَضَيْنِ وَأَنْتَ كَبِيرٌ يَشُقُّ عَلَيْكَ قَالَ عُقْبَةُ لَوْلَا كَلَامٌ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ لَمْ أُعَانِيهِ قَالَ الْحَارِثُ فَقُلْتُ لِابْنِ شَمَاسَةَ وَمَا ذَاكَ قَالَ إِنَّهُ قَالَ مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تَرَكَهُ فَلَيْسَ مِنَّا أَوْ قَدْ عَصَى

4926-169/4- Bize Muhammed b. Rumh el-Muhacir tahdis etti... Abdurrahman b. Şemase'den rivayete göre Fukayn el-Lahmi, Ukbe b. Âmir'e dedi ki: Sen bu iki hedef arasında gidip geliyorsun. Halbuki sen yaşlı bir adamsın. Bu iş sana ağır gelir deyince Ukbe: Eğer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğum bir söz olmasaydı ben bu zorluğa katlanmazdım dedi. Haris dedi ki: Bunun üzerine ben de İbn Şumase'ye: O işittiği nedir diye sordum. O dedi ki: Allah Rasulü (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim ok atmayı öğrendikten sonra onu terk ederse bizden değildir -yahut isyan etmiştir-"* buyurdu.[569]

Şerh

(4923-4926 numaralı hadisler)

(4923) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: Yüce Allah'ın: *"Onlar için gücünüz yettiği kadar güç hazırlayın"* (Enfal, 60) buyruğunun tefsiri ile ilgili olarak *"Haberiniz olsun şüphesiz güç ok atmaktır"* buyruğunu üç defa tekrarlaması ayetin tefsiri hususunda açık bir ifadedir. Aynı zamanda müfessirlerin bunun dışında naklettikleri çeşitli görüşleri de reddetmektedir.

Gerek bu hadiste gerek bundan sonraki diğer hadislerde ok atmanın, ok atma yarışı yapmanın ve yüce Allah yolunda cihad niyeti ile buna gereken itinayı göstermenin fazileti sözkonusu edilmektedir. Aynı şekilde karşılıklı kahramanlık gösterileri ve diğer silah kullanma türleri yine at yarışları ve buna benzer -ilgili babında geçtiği üzere- diğer hususlarda bu şekildedir. Bütün bunlardan kasıt ise savaş için gerekli eğitimi yapmak, bu alanda maharet kazanmak ve bu hususta vücud azalarını eğitmektir.

(4924) *"Size bir takım arazileri fethetmek nasip olacaktır. Allah da size kâfi gelecektir..."* Hadisteki "aradul" re harfi meşhur görüşe göre fethalıdır. Cevheri şaz bir söyleyiş olarak sakin söyleyişi "ardun" şeklinde de nakletmiştir. Hadisin anlamı ise ok atmaya teşvikte bulunmaktır.

569 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9933

"İbn Şumase" şin harfi ötreli de fethalı "İbn Şemase" şeklinde söylenir.

(4926) *"Ok atmayı öğrendikten sonra onu terk eden bizden değildir -yahut asi olmuştur-"* bu, öğrendikten sonra ok atmayı unutmak oldukça büyük ve ağır bir tehdittir. Onu mazeretsiz olarak terk eden kişi için ağır derecede bir mekruhtur. "Bizden değildir" ile ilgili gerekli açıklama daha önce İman Kitabı'nda geçmiş bulunmaktadır.

٥٣/٢٦- بَاب قَوْلِهِ ﷺ لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ

53/26- RASÛLULLAH (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)**'İN "ÜMMETİMDEN BİR TAİFE, HAK ÜZERE MUZAFFER KALMAYA DEVAM EDECEKTİR. ONLARA MUHALEFET EDENLERİN ONLARA ZARARI OLMAYACAKTIR" BUYRUĞU BABI**

٤٩٢٧-١٧٠/١- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ وَهُمْ كَذَلِكَ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ قُتَيْبَةَ وَهُمْ كَذَلِكَ

4927-170/1- Bize Said b. Mansur, Ebu Rabî' el-Atekî ve Kuteybe b. Said de tahdis edip dediler ki: Bize Hammâd -ki b. Zeyd'dir- Eyyub'dan tahdis etti, o Ebu Kilabe'den, o Ebu Esma'dan, o Sevban'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ümmetimden bir taife hak üzere muzaffer kalmaya devam edecektir. Onlara yardım etmeyenin onlara zararı olmayacaktır. Onlar bu halleri üzere Allah'ın emri gelinceye kadar devam edeceklerdir."* Kuteybe'nin hadisi rivayetinde *"onlar bu şekilde"* ibaresi yoktur.[570]

٤٩٢٨-١٧١/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَعَبْدَةُ كِلَاهُمَا عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ يَعْنِي الْفَزَارِيَّ عَنْ إِسْمَعِيلَ عَنْ قَيْسٍ عَنْ الْمُغِيرَةِ

570 Tirmizi, 2229; İbn Mace, 10; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2102

قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَنْ يَزَالَ قَوْمٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى النَّاسِ حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ

4928-171/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Veki' tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize Veki' ve Abde tahdis etti, ikisi İsmail b. Ebu Halid'den rivayet etti. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Mervan -yani el-Fezari- İsmail'den tahdis etti, o Kays'dan o Muğîre'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Ümmetimden bir topluluk insanlara karşı üstün kalmaya devam edeceklerdir. Allah'ın emri kendilerine gelinceye kadar da onlar üstün olmayı sürdüreceklerdir."*[571]

٤٩٢٩-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنِي إِسْمَعِيلُ عَنْ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَرْوَانَ سَوَاءً

4929-.../3- Bunu bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti... Kays dedi ki: Muğîre b. Şu'be'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip tamamen Mervan'ın hadisi ile aynı şekilde rivayet etti.[572]

٤٩٣٠-١٧٢/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَنْ يَبْرَحَ هَذَا الدِّينُ قَائِمًا يُقَاتِلُ عَلَيْهِ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ

4930-172/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr da tahdis edip dediler ki: ... Simak b. Harb, Cabir b. Semura'dan o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"bu din, dimdik ayakta kalmaya devam edecektir. Müslümanlardan bir topluluk, kıyamet kopuncaya kadar onun uğrunda savaşacaktır"* buyurdu.[573]

---

571 Buhari, 7311, 7459; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11524

572 4928 numaralı hadisin kaynakları

573 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2187

٤٩٣١-١٧٣/٥- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ قَالَا حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

4931-173/5- Bana Harun b. Abdullah ve Haccac b. eş-Şair de tahdis edip dedi ki: ... Ebu'z-Zubeyr Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlediğini haber vermiştir. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Benim ümmetimden bir taife, hak üzere muzaffer oldukları halde kıyamet gününe kadar savaşmaya devam edeceklerdir."*[574]

٤٩٣٢-١٧٤/٦- حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ أَنَّ عُمَيْرَ بْنَ هَانِئٍ حَدَّثَهُ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي قَائِمَةً بِأَمْرِ اللهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ أَوْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ عَلَى النَّاسِ

4932-174/6- Bize Mansur b. Ebu Muzahim tahdis etti... Umeyr b. Hâni tahdis edip dedi ki: Ben Muaviye'yi minber üzerinde şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Ümmetimden bir taife, Allah'ın emri ile dimdik ayakta kalmaya devam edecektir. Onlara yardım etmeyen ya da onlara muhalefet edenlerin onlara zararı olmayacaktır. Onlar, insanlara karşı muzaffer oldukları halde Allah'ın emri gelinceye kadar bu halde devam edeceklerdir."*[575]

٤٩٣٣-١٧٥/٧- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ وَهُوَ ابْنُ بُرْقَانَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ الْأَصَمِّ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ ذَكَرَ حَدِيثًا رَوَاهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ لَمْ أَسْمَعْهُ رَوَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى مِنْبَرِهِ حَدِيثًا غَيْرَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ يُرِدْ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَلَا تَزَالُ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ظَاهِرِينَ عَلَى مَنْ نَاوَأَهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ

574 393 numaralı hadisin kaynakları

575 Buhari, 3641, 7312; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11432

4933-175/7- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti... Bize Yezid b. el-Âsam tahdis edip dedi ki: Muaviye b. Ebu Süfyan'ı bir hadisi zikrederken dinledim. O bu hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivayet etti. Ben, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den onun minberi üzerinde bundan başka bir hadisi rivayet ettiğini de duymadım. Dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah kimin hakkında hayır murad ederse dinde onu fakih kılar. Müslümanlardan bir topluluk da kıyamet gününde hak üzere savaşıp kendilerine düşmanlık edenlere karşı muzaffer olarak varlıklarını devam ettireceklerdir"* buyurdu.[576]

٤٩٣٤-١٧٦/٨- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ حَدَّثَنَا عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ شِمَاسَةَ الْمَهْرِيُّ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ مَسْلَمَةَ بْنِ مُخَلَّدٍ وَعِنْدَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا عَلَى شِرَارِ الْخَلْقِ هُمْ شَرٌّ مِنْ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ لَا يَدْعُونَ اللَّهَ بِشَيْءٍ إِلَّا رَدَّهُ عَلَيْهِمْ فَبَيْنَمَا هُمْ عَلَى ذَلِكَ أَقْبَلَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ فَقَالَ لَهُ مَسْلَمَةُ يَا عُقْبَةُ اسْمَعْ مَا يَقُولُ عَبْدُ اللَّهِ فَقَالَ عُقْبَةُ هُوَ أَعْلَمُ وَأَمَّا أَنَا فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تَزَالُ عِصَابَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ قَاهِرِينَ لِعَدُوِّهِمْ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ عَلَى ذَلِكَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَجَلْ ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ رِيحًا كَرِيحِ الْمِسْكِ مَسُّهَا مَسُّ الْحَرِيرِ فَلَا تَتْرُكُ نَفْسًا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنَ الْإِيمَانِ إِلَّا قَبَضَتْهُ ثُمَّ يَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ عَلَيْهِمْ تَقُومُ السَّاعَةُ

4934-176/8- Bana Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb tahdis etti... Abdurrahman b. Şumase el-Mehri dedi ki: Mesleme b. Muhalled'in yanında idim. Onun yanında Abdullah b. Amr b. el-Âs da vardı. Abdullah: Kıyamet ancak yaratılmışların şerleri başına kopar. Onlar cahiliye dönemi ehlinden de şerlidirler. Allah'a dua edip bir şey isterlerse mutlaka onu onlara karşı geri çevirir.

Onlar bu hâl üzere iken Ukbe b. Âmir geldi. Mesleme ona: Ey Ukbe! Abdullah'ın söylediklerini dinle dedi. Ukbe: O daha iyi bilir ama ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim dedi: *"Ümmetimden bir topluluk, düşmanlarını yenik düşürerek aziz ve celil Allah'ın*

576 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11449

emri üzere savaşmaya devam edeceklerdir. Onlara muhalefet edenlerin kendilerine bir zararı olmayacaktır. Onlara kıyamet gelinceye kadar onlar bu hal üzere devam edeceklerdir."

Bunun üzerine Abdullah: Evet sonra Allah, kokusu misk kokusunu andıran, dokunuşu ipeğin dokunuşu gibi olan bir rüzgar gönderecektir. Kalbinde iman namına bir tane ağırlığı kadar bulunup da kabzetmedik hiçbir nefis bırakmayacaktır. Sonra da insanların şerlileri kalacak, kıyamet de onların başına kopacaktır.[577]

٤٩٣٥-١٧٧/٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَزَالُ أَهْلُ الْغَرْبِ ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ

4935-177/9- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti… Sa'd b. Ebi Vakkas dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Garb ehli kıyamet kopuncaya kadar hak üzere üstün gelmeye devam edeceklerdir"* buyurdu.[578]

Şerh

(4927-4935 numaralı hadisler)

(4927) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"ümmetimden bir taife… nihayet Allah'ın emri gelinceye kadar"* bu hadisin şerhi benzerleri ile birlikte İman Kitabı'nın son taraflarında geçti. Orada da bu anlamda varid olmuş hadislerin bir arada nasıl telif edileceklerini de açıklamış bulunuyoruz. Ayrıca yüce Allah'ın: *"Allah'ın esip de mümin erkek ve kadın herkesin ruhunu alacağı o rüzgar gelinceye kadar"* ile *"kıyamet kopuncaya kadar"* diye rivayeti nakledenlerden maksadın da kıyametin yaklaşacağı zaman olduğu bu da sözü edilen rüzgarın çıkış zamanı olduğu da belirtilmiş idi.

Bu taifenin kim olduklarına gelince Buhari: Onlar ilim ehlidir demiştir. Ahmed b. Hanbel de: Eğer bunlar hadis ehli değilseler kim olduklarını bilemiyorum demiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: Ahmed ancak ehli vel cemaat ile hadis ehlinin mezhebi gibi itikad eden kimseler olduklarını kastetmiştir.

Derim ki: Sözü geçen bu taifenin müminlerin türleri arasında dağılmış olma ihtimali de vardır. Bunların bir kısmı kahraman savaşçılar, bir kısmı

577 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9934

578 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4904

fukaha, bir kısmı muhaddisun, bir kısmı zahid kimseler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyan kimseler, kimileri de daha başka çeşitli hayır türleri işleyen kimselerdir. Ayrıca bunların birlikte ve bir arada olmaları gerekmez. Aksine yeryüzünün çeşitli yerlerinde dağınık halde bulunmaları da mümkündür.

Bu hadiste açık bir mucize vardır. Çünkü bu niteleme yüce Allah'a hamdolsun ki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) zamanından bu güne kadar hâlâ devam etmektedir. Allah'ın hadiste sözü geçen emri gelinceye kadar da devam edecektir. Ayrıca bu hadiste icmaın hüccet oluşuna delil vardır. Bu da icma lehine hadisten delil getirenlerin zikrettiklerinin en sahih olanıdır.

"Ümmetim dalalet üzere birleşmez" hadisi ise zayıftır. Allah en iyi bilendir.

(4933) *"Kendilerine düşmanlık edenlere karşı üstünlük sağlayanlar olarak."* Burada "nâveehum" vavdan sonra hemzeli olup onlara düşmanlık edenler demektir. Bu ifade nea ileyhi'den alınmış olup savaş için ona karşı çıktı tabirinden alınmıştır.

(4934) "Mesleme b. Muhalleb" isminde "Muhalleb" mim ötreli ha fethalı ve lam şeddelidir.

(4935) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Garb ehli kıyamet kopuncaya kadar hak üzere muzaffer kalmaya devam edecektir"* buyruğu hakkında Ali b. Medini dedi ki: Burada garb ehlinden kasıt Araplardır. Garb ile kastedilen de büyük ovadır. Çünkü çoğunlukla bu özel olarak Araplara ait bir husustur. Başkaları ise bundan maksat yeryüzünün garbı (batısı)dır demişlerdir. Muâz: onlar Şam'dadır demiştir. Bir başka hadiste "onlar beytülmakdistedir" denilmektedir. Bunların Şam ehli ve bunun arkasındakiler olduğu da söylenmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Garb ehli ile güç-kuvvet, çaba ve gayret ehli kimseler olduğu da söylenmiştir. Ayrıca her bir şeyin garbı onun sınırı demektir.

٥٤/٢٧- بَاب مُرَاعَاةِ مَصْلَحَةِ الدَّوَابِّ فِي السَّيْرِ وَالنَّهْيِ عَنْ التَّعْرِيسِ فِي الطَّرِيقِ

54/27- YÜRÜYÜŞTE HAYVANLARIN MASLAHATINA RİAYET ETMEK VE YOL ÜZERİNDE MOLA VERMENİN YASAKLANIŞI BABI

٤٩٣٦-١٧٨/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْخِصْبِ فَأَعْطُوا الْإِبِلَ

حَظَّهَا مِنَ الْأَرْضِ وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ فَأَسْرِعُوا عَلَيْهَا السَّيْرَ وَإِذَا عَرَّسْتُمْ بِاللَّيْلِ فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ فَإِنَّهَا مَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ

4936-178/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Verimli yerlerde yolculuk yaptığınız taktirde develere yerden nasiplerini veriniz. Çorak yerde yolculuk yaparsanız onların üzerinde hızlıca yol alınız. Geceleyiniz mola verdiğiniz taktirde yolda mola vermekten uzak durunuz. Çünkü o geceleyin haşeratın sığınağıdır"* buyurdu.[579]

٤٩٣٧-.../٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْخِصْبِ فَأَعْطُوا الْإِبِلَ حَظَّهَا مِنَ الْأَرْضِ وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ فَبَادِرُوا بِهَا نِقْيَهَا وَإِذَا عَرَّسْتُمْ فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ فَإِنَّهَا طُرُقُ الدَّوَابِّ وَمَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ

4937-.../2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Verimli yerde yolculuk yaparsanız develere yerden nasiplerini veriniz. Çorak yerde yolculuk yaptığınız taktirde kemik iliklerini kurutmadan acele ediniz. Gece mola verdiğiniz taktirde yoldan uzak durunuz. Çünkü o hayvanların yollarıdır ve oralar geceleyin haşeratın sığınağıdır"* buyurdu.[580]

Şerh

(4936-4937 numaralı hadisler)

(4937) *"Verimli yerlerde yolculuk yaptığınız taktirde develere yerden paylarını veriniz. Onlarla çorak yerde yolculuk yapacak olursanız onların kemik iliklerini kurutmamak için acele ediniz."* Buradaki "hisb: hı harfi kesreli olup otun ve meranın bol olduğu yer demektir. Kurak ve çorakın zıttıdır. Burada "essene"den kasıt kıtlıktır. (Tercümede çorak yer). Yüce Allah'ın: *"Andolsun biz Firavun hanedanını kıtlık yılları ile yakaladık"* (Araf, 130) buyruğu da buradan gelmektedir. Maksat kıtlıklarla yakaladık demektir. Nun harfi kesreli ve kaf harfi sakin olarak "niki: kemik iliği" demektir.

Hadisin anlamına gelince hadis, hayvanlara rıfk ile muamele edip onların maslahat ve menfaatlerine riayet etmeyi teşvik etmektedir. Eğer bolluk

579 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12598
580 Tirmizi, 2858; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12706

ve verimli yerlerde yolculuk yapacak olurlarsa yol alışlarını azaltır ve develeri günün bir kısmında ve yol alış esnasında otlamaya bırakırlar. Böylelikle yerden otlamak sureti ile oradaki payını almış olur. Eğer kıtlık (çorak) yerlerde yolculuk yaparlarsa maksatlarına ulaşmaları için develeri de bir miktar güç kalmış olduğu halde hızlıca yol alırlar. Bu durumda da yürüyüşlerini azaltmazlar. Çünkü o taktirde zarar görürler. Buna sebep ise otlayacak mera bulamayışlarıdır. Buna bağlı olarak da zayıf düşerler ve kemik ilikleri (güç ve kuvvetleri) gider. Hatta oldukça bitkinleşip durabilir. Hadisin baş taraflarında Mâlik'in Muvatta'daki rivayetinde de: *"Şüphesiz Allah çok rıfk sahibidir, rıfkı sever"* denilmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Geceleyin mola verdiğiniz taktirde yoldan uzak durun, çünkü o, hayvanların yolları ve geceleyin haşeratın sığınağıdır"* buyruğuna gelince dil bilginleri der ki: Tariz: Uyumak ve dinlenmek için gecenin son vakitlerinde inip konaklamaktır. Halil'in ve çoğunluğun görüşü budur. Ebu Zeyd ise tariz, gündüz ya da gece hangi vakit olursa olsun bineklerden inip konaklamaktır demiştir.

Bu hadisten kasıt ise birinci manadır. Buna riayet etmek yolculuğun ve konaklamanın adabındandır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu adaba irşad buyurmuştur. Çünkü haşerat ve yeryüzündeki zehirli hayvanlar ile yırtıcı hayvanlar geceleyin kolay olması sebebi ile yolların üzerinde yürürler. Ayrıca yollarda karnını doyuracak yiyecek ve buna benzer (gidip gelenlerden) düşen bazı kırıntıları da alıp yerler. Bundan dolayı insan geceleyin yolda konaklayacak olursa bazen bunlardan kendisine eziyet verecek bir hayvan onlara zarar verebilir. Bu sebeple yoldan uzak durulması gerekir.

٥٥/٢٨- بَاب السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنْ الْعَذَابِ وَاسْتِحْبَابِ تَعْجِيلِ الْمُسَافِرِ إِلَى أَهْلِهِ بَعْدَ قَضَاءِ شُغْلِهِ

55/28- SEFER AZAPTAN BİR PARÇADIR VE YOLCULUĞA ÇIKANIN İŞİNİ BİTİRDİKTEN SONRA AİLESİNİN YANINA DÖNMEKTE ACELE ETMESİNİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٤٩٣٨-١٧٩/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ وَإِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ وَأَبُو مُصْعَبٍ الزُّهْرِيُّ وَمَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا حَدَّثَنَا مَالِكٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ قُلْتُ لِمَالِكٍ حَدَّثَكَ

سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ يَمْنَعُ أَحَدَكُمْ نَوْمَهُ وَطَعَامَهُ وَشَرَابَهُ فَإِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ مِنْ وَجْهِهِ فَلْيُعَجِّلْ إِلَى أَهْلِهِ قَالَ نَعَمْ

4938-179/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb, İsmail b. Ebu Uveys, Ebu Musab ez-Zührî, Mansur b. Ebu Müzahim ve Kuteybe b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Mâlik tahdis etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî -lafız ona ait olmak üzere- de tahdis edip dedi ki: Mâlik'e: Sana Sümey, Ebu Salih'den diye tahdis etti. O Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sefer (yolculuk) azaptan bir parçadır. Sizden birinizin yemesini, uyumasını, içmesini engeller. Bu sebeple biriniz gittiği yolculuktan maksadını gerçekleştirdikten sonra ailesinin yanına dönmekte acele etsin"* buyurdu. (dedim. Mâlik): Evet dedi.[581]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sefer (yolculuk) azaptan bir parçadır..."* Yani yolculuk bunların mükemmel ve lezzet alınacak şekilde gerçekleştirilmesine engel olur. Buna sebep ise yolculuktaki meşakkat, yorgunluk, sıcak ve soğuğa susuzluğa katlanmak, korku, aileden, arkadaşlardan ayrılık ve zor bir yaşayış sözkonusu olduğundan dolayıdır.

"bu sebeple biriniz artık seferinde ihtiyacını karşıladıktan sonra ailesine dönmekte acele etsin." Nun harfi fethalı he harfi sakin olarak "nehme" ihtiyaç demektir. Bu hadisten maksat ise kişinin işini bitirdikten sonra ailesine dönmekte acele etmesinin ve önemli olmayan şeylerle ilgilenerek gecikmemesinin müstehap olduğunu ifade etmektir.

٥٦/٢٩- بَاب كَرَاهَةِ الطُّرُوقِ وَهُوَ الدُّخُولُ لَيْلًا لِمَنْ وَرَدَ مِنْ سَفَرٍ

56/29- BİR YOLCULUKTAN DÖNEN KİMSENİN GECELEYİN (BASKIN YAPARCASINA) GELMESİNİN MEKRUH OLDUĞU BABI

٤٩٣٩-١/١٨٠- حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ لَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلًا وَكَانَ يَأْتِيهِمْ غُدْوَةً أَوْ عَشِيَّةً

581 Buhari, 1804, 3001, 5429; İbn Mace, 2882; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12572

4939-180/1- Bana Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Enes b. Mâlik'den rivayete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), geceleyin ailesine (baskın yaparcasına) gelmezdi. O yanlarına ya sabah yahut akşam (öğleden sonra) gelirdi.[582]

٤٩٤٠-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ كَانَ لَا يَدْخُلُ

4940-.../2- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Enes b. Mâlik Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivayet etti ancak: Girmezdi dedi.[583]

٤٩٤١-١٨١/٣- حَدَّثَنِي إِسْمَعِيلُ بْنُ سَالِمٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا سَيَّارٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ سَيَّارٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ ذَهَبْنَا لِنَدْخُلَ فَقَالَ أَمْهِلُوا حَتَّى نَدْخُلَ لَيْلًا أَيْ عِشَاءً كَيْ تَمْتَشِطَ الشَّعِثَةُ وَتَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةُ

4941-181/3- Bana İsmail b. Sâlim tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti, bize Seyyar haber verdi. (H.) Bize Yahya b. Yahya da -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti, bize Huşeym, Seyyar'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Bir gazada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Medine'ye vardığımızda (evlerimize) gidecek olduk da O: *"Yavaş olun da gece vakti -yani akşamleyin- girelim ki saçı dağınık olan taransın, kocası yanında bulunmayan kadın da ustura kullansın"* buyurdu.[584]

٤٩٤٢-١٨٢/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَيَّارٍ عَنْ عَامِرٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا قَدِمَ أَحَدُكُمْ لَيْلًا فَلَا يَأْتِيَنَّ أَهْلَهُ طُرُوقًا حَتَّى تَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةُ وَتَمْتَشِطَ الشَّعِثَةُ

4942-182/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Cabir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz, (yoldan) geceleyin gelecek olursa gece vakti ailesinin yanına sakın gitmesin. Ta ki kocası gurbette olan ustura kullansın, saçları dağınık olan da taransın"* buyurdu.[585]

582 Buhari, 1800; Tuhfetu'l-Eşrâf, 211
583 4939 numaralı hadisin kaynakları
584 3625 numaralı hadisin kaynakları
585 4941 numaralı hadisin kaynakları

٤٩٤٣-.../٥- وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا سَيَّارٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4943-.../5- Bunu bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Ravh b. Ubâde tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti, bize Seyyar bu isnad ile aynısını rivayet etti.[586]

٤٩٤٤-١٨٣/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَطَالَ الرَّجُلُ الْغَيْبَةَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ طُرُوقًا

4944-183/6- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti... Cabir b. Abdullah dedi ki: Adam uzun süre gurbette kalmış ise, o kimsenin gece vakti ailesinin yanına gitmesini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nehy etti.[587]

٤٩٤٥-.../٧- وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4945-.../7- Bunu bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Ravh tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile tahdis etti.[588]

٤٩٤٦-١٨٤/٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُحَارِبٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَطْرُقَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ لَيْلًا يَتَخَوَّنُهُمْ أَوْ يَلْتَمِسُ عَثَرَاتِهِمْ

4946-184/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Cabir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), adamın geceleyin ailesine onların ihanet etmekle itham edercesine yahut da onların kusurlarını araştırırcasına gelmesini yasakladı.[589]

586 4941 numaralı hadisin kaynakları
587 Buhari, 5244; Ebu Davud, 2777; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2343
588 4943 numaralı hadisin kaynakları
589 Buhari, 1801 -muhtasar olarak-, 5243; Ebu Davud, 2776; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2577

٤٩٤٧-.../٩- وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ سُفْيَانُ لَا أَدْرِي هَذَا فِي الْحَدِيثِ أَمْ لَا يَعْنِي أَنْ يَتَخَوَّنَهُمْ أَوْ يَلْتَمِسَ عَثَرَاتِهِمْ

4947-.../9- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdurrahman tahdis etti, bize Süfyan bu isnad ile tahdis etti, Abdurrahman dedi ki: Süfyan dedi ki: Ben bunun hadiste bulunup bulunmadığını bilmiyorum. Kastettiği de: *"Onları hainlikle itham edercesine yahut onların kusurlarını bulmak istercesine"* ibaresidir.[590]

٤٩٤٨-١٨٥/١٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَارِبٍ عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِكَرَاهَةِ الطُّرُوقِ وَلَمْ يَذْكُرْ يَتَخَوَّنُهُمْ أَوْ يَلْتَمِسُ عَثَرَاتِهِمْ

4948-185/10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. (H.) Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, ikisi birlikte dedi ki: Bize Şu'be Muharib'den tahdis etti, o Cabir'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den geceleyin (baskın yaparcasına) gelmenin mekruh olduğunu rivayet etti ama *"onları hainlikle itham edercesine yahut onların hatalarını bulmak istercesine"* ibaresini zikretmedi.[591]

Şerh

(4939-4948 numaralı hadisler)

(4939) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), geceleyin aile halkının yanına gelmezdi..." Bir rivayette (4942) *"biriniz geceleyin gelecek olursa..."* başka bir rivayette (4944) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), adam uzun süre gurbette kalırsa..." diğer rivayette de (4946) *"geceleyin onları hainlikle itham edercesine...* yasakladı" buyurulmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in son rivayette *"onları hainlikle itham edercesine geceleyin aile halkının yanına gelmesi..."* Bundan kasıt, gece içerisinde evine gelmesidir. Tı harfi ötreli olarak "tuluk" geceleyin gelmek demektir. Geceleyin gelen herkese de "târık" denilir.

590 4945 numaralı hadisin kaynakları
591 4945 numaralı hadisin kaynakları

*"Kocası gurbette olan kadının ustura kullanması"*nın anlamı ise etek kıllarını izale etmesidir. Mugayyebe ise kocası hazır olmayan, gurbette olan kadın demektir. İstihdad (ustura kullanmak) ise ustura kullanmaktan "istihfal" vezninde bir kelimedir. Ama maksat ne olursa olsun tüylerin alınmasıdır.

"Onları hainlikle itham edercesine (yetehavvenuhum)" hainlik ettiklerini sanması ve onların gizliliklerini açığa çıkarmak istemesi acaba hainlik ettiler mi, etmediler mi hususuna açıklık getirmeye kalkışması demektir.

Bütün bu rivayetlerin anlamı ise uzun süre yolculuk yapmış bir kimsenin geceleyin ansızın hanımının yanına gelmesinin mekruh olduğudur. Eğer yolculuk yaptığı yer yakın bir uzaklık olup, hanımı onun geceleyin geleceğini ümit ediyorsa rivayetlerden birisinde buyurulduğu gibi bunda bir sakınca yoktur: *"Adamın yolculuğu (gurbette kalışı) uzarsa..."*

Şayet büyük bir kafile içerisinde yahut da askeri birlik ve benzer bir topluluk arasında olup da onların geldikleri ve yerlerine ulaştıkları etrafa yayılıp karısı ve aile halkı onun da onlarla birlikte geldiğini ve onların o anda girdiklerini bilirlerse ne zaman isterse evine gitmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü nehye sebep olan husus ortada kalmamıştır. Zira maksat aile halkının gerekli hazırlıklarını yapmalarıdır. Bu da gerçekleşmiş olup ansızın gelmiş olmaz. Sözünü ettiğimiz hususu da diğer hadiste (4941) zikredilen: *"yavaş olun da geceleyin -yani akşamleyin- girelim ki saçları dağınık olan taransın, kocası gurbette olan da ustura kullansın"* ifadeleri desteklemektedir. Bu da sözünü ettiğimiz bu hususlarda açıktır. Hadis ise onların gündüzün ilk vakitlerinde ansızın girmek istedikleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ise onlara gündüzün son vaktine kadar sabretmelerini emrettiği şeklinde anlaşılır. Böylelikle onların Medine'ye vardıkları bilgisi ulaşsın, kadınlar ve diğerleri de gerekli hazırlıklarını yapsın. Allah en iyi bilendir.

٣٤/٢٢- كِتَاب الصَّيْدِ وَالذَّبَائِحِ وَمَا يُؤْكَلُ مِنْ الْحَيَوَانِ

34/22- AV, (KESİLEN VE ETİ YENEN HAYVANLAR) KİTABI

١/١- بَاب الصَّيْدِ بِالْكِلَابِ الْمُعَلَّمَةِ

1/1- EĞİTİLMİŞ KÖPEKLERLE AVLANMA BABI

٤٩٤٩-١/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي أُرْسِلُ الْكِلَابَ الْمُعَلَّمَةَ فَيُمْسِكْنَ عَلَيَّ وَأَذْكُرُ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ فَقَالَ إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ الْمُعَلَّمَ وَذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ عَلَيْهِ فَكُلْ قُلْتُ وَإِنْ قَتَلْنَ قَالَ وَإِنْ قَتَلْنَ مَا لَمْ يَشْرَكْهَا كَلْبٌ لَيْسَ مَعَهَا قُلْتُ لَهُ فَإِنِّي أَرْمِي بِالْمِعْرَاضِ الصَّيْدَ فَأُصِيبُ فَقَالَ إِذَا رَمَيْتَ بِالْمِعْرَاضِ فَخَزَقَ فَكُلْهُ وَإِنْ أَصَابَهُ بِعَرْضِهِ فَلَا تَأْكُلْهُ

4949-1/1- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti. Bize Cerir, Mansur'dan haber verdi, o İbrahim'den, o Hemmam b. el-Haris'den, o Adiy b. Hatim'den şöyle dediğini rivayet etti: Ey Allah'ın Rasulü!. Ben öğretilmiş köpekleri gönderiyorum. Onlar da benim için av yakalıyorlar. Onun üzerine de Allah'ın adını anıyorum dedim. O: *"Öğretilmiş köpeğini gönderip üzerine Allah'ın adını anmışsan (avından) yiyebilirsin"* buyurdu. Ben: Öldürselerde mi dedim. O: *"Bir başka köpek onunla birlikte ortak olmadığı sürece öldürseler de"* buyurdu.

Ben Ona: Ben ava, mi'râd (denilen enlice ve uzunca sivri demir bulunan) ok ile atış yapıyor ve isabet ettiriyorum dedim. O: *"Mi'râd ile atış yapıp da (avı) delerse yiyebilirsin. Şayet enli tarafı ile ona isabet ederse ondan yeme"* buyurdu.[592]

---

592 Buhari, 5477 -buna yakın-, 7397 -buna yakın-; Ebu Davud, 2847; Tirmizi, 1465; Nesai, 4276, 4278, 4316; İbn Mace, 3215; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9878

٤٩٥٠-٢/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ بَيَانٍ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ إِنَّا قَوْمٌ نَصِيدُ بِهَذِهِ الْكِلَابِ فَقَالَ إِذَا أَرْسَلْتَ كِلَابَكَ الْمُعَلَّمَةَ وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا فَكُلْ مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكَ وَإِنْ قَتَلْنَ إِلَّا أَنْ يَأْكُلَ الْكَلْبُ فَإِنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَكُونَ إِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ وَإِنْ خَالَطَهَا كِلَابٌ مِنْ غَيْرِهَا فَلَا تَأْكُلْ

4950-2/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İbn Fudayl, Beyan'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Adiy b. Hatim'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorup: Biz bu köpeklerle avlanıyoruz dedim. O: *"Öğretilmiş köpeklerini salarken üzerlerine Allah'ın adını anmışsan senin için yakaladıklarından yiyebilirsin (avı) öldürmüş olsalar dahi. Ancak köpek (avdan) yemişse müstesnâ. Eğer yemişse sen (o avı) yeme. Çünkü ben o köpeğin o taktirde kendisi adına yakalamış olacağından korkarım. Eğer köpeklerinle başka köpekler de karışmışsa yine yeme"* buyurdu.[593]

٤٩٥١-٣/٣- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْمِعْرَاضِ فَقَالَ إِذَا أَصَابَ بِحَدِّهِ فَكُلْ وَإِذَا أَصَابَ بِعَرْضِهِ فَقَتَلَ فَإِنَّهُ وَقِيذٌ فَلَا تَأْكُلْ وَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْكَلْبِ فَقَالَ إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ فَكُلْ فَإِنْ أَكَلَ مِنْهُ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّهُ إِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ قُلْتُ فَإِنْ وَجَدْتُ مَعَ كَلْبِي كَلْبًا آخَرَ فَلَا أَدْرِي أَيُّهُمَا أَخَذَهُ قَالَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَى كَلْبِكَ وَلَمْ تُسَمِّ عَلَى غَيْرِهِ

4951-3/3- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Abdullah b. Ebu Sefer'den tahdis etti, o Şa'bî'den, o Adiy b. Hatim'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e enli ağır ok (mi'râd) hakkında soru sordum. O: *"Sivri tarafı ile (ava) isabet ederse yiyebilirsin. Eğer enli tarafı ile isabet edip öldürürse şüphesiz bu ağır bir darbe ile öldürülmüş bir hayvan olur. Bu sebeple yeme"* buyurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e köpek hakkında sordum. O: *"Allah'ın adını anarak köpeğini gönderdiğin taktirde yiyebilirsin. Eğer ondan yemişse sen de yeme. Çünkü şüphesiz o kendi adına yakalamış olur"* buyurdu. Ben:

593 Buhari, 5483, 5487; Ebu Davud, 2848; İbn Mace, 3208; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9855

Köpeğimle birlikte başka bir köpek bulur da hangisinin avı aldığını bilemeyecek olursam diye sordum. O: *"Hayır yeme. Çünkü sen kendi köpeğin için besmele çektin. Başkası için besmele çekmedin"* buyurdu.[594]

٤٩٥٢-.../٤- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ قَالَ وَأَخْبَرَنِي شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ قَالَ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يَقُولُ سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ يَقُولُ سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الْمِعْرَاضِ فَذَكَرَ مِثْلَهُ

4952-.../4- Bize Yahya b. Eyyub da tahdis etti, bize İbn Uleyye tahdis edip dedi ki: Bana Şu'be de Abdullah b. Ebu Sefer'den haber verip dedi ki: Şa'bî'yi şöyle derken dinledim: Adiy b. Hatim'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e enlice ok (mi'râd) hakkında soru sordum deyip hadisi aynen zikretti.[595]

٤٩٥٣-.../٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي السَّفَرِ وَعَنْ نَاسٍ ذَكَرَ شُعْبَةُ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الْمِعْرَاضِ بِمِثْلِ ذَلِكَ

4953-.../5- Bana Ebu Bekir b. Nâfi' el-Abdî de tahdis etti, bize Gunder tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. Bize Abdullah b. Ebu Sefer tahdis etti. Ayrıca Şu'be bazı kimselerden (onların) Şa'bî'den rivayetlerine göre Şa'bî dedi ki: Adiy b. Hatim'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mi'râd (denilen enlice ok) hakkında sordum deyip yukarıdaki hadisi aynen rivayet etti.[596]

Şerh

(4949-4953 numaralı hadisler)

(4949) "Ben öğretilmiş köpekleri(mi) gönderiyorum..." Hadisi ile av için kullanılan köpekler hakkında zikredilen diğer hadislerle birlikte hepsinde avlanmanın mübah olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Müslümanlar bu hüküm üzerinde icma etmişler, kitap, sünnet ve icmaın delilleri de bu hususta birbirini pekiştirmektedir. Kadı Iyaz dedi ki: Avlanmak kazanç elde etmek, ihtiyaç ve avı ve bedelini yemek sureti ile ondan yararlanmak amacıyla avlanan

594 Buhari, 175, 2054 -buna yakın-; 5476, 5486; Ebu Davud, 2854; Nesai, 4284, 4317; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9863

595 4950 numaralı hadisin kaynakları

596 4950 numaralı hadisin kaynakları

kimseler için mübahtır. Fakat oyalanmak için ama bununla birlikte hayvanı meşru bir şekilde kesim maksadıyla ve ondan yararlanmak için avlanan kimsenin hükmü hakkında ihtilaf etmişlerdir. Mâlik, bu şekilde bir avlanmayı mekruh görmekle birlikte Leys ve İbnu'l-Hakem caiz olduğunu söylemişlerdir. (Kadı Iyaz) dedi ki: Eğer avlanmayı meşru bir şekilde kesim niyeti olmadan yapacak olursa bu haram olur. Çünkü böyle bir hareket yeryüzünde fesat (bozgunculuk) olup, bir canı gereksiz yere telef etmektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Öğretilmiş köpeğini gönderip de Allah'ın adını zikredersen yiyebilirsin... onunla başka bir köpek ortak olmadığı sürece"* bir rivayette de (4951) *"çünkü sen ancak kendi köpeğin için besmele çektin, ondan başkası için besmele çekmedin"* buyurulmaktadır. İşte bu hadis ile avlanmak maksadıyla köpeği besmele çekerek salmaya dair bir emirdir. Müslümanlar köpeğin ava salınması esnasında hayvanı keserken ve boğazlarken besmele çekmenin meşruiyeti üzerinde icma etmiş olmakla birlikte bunun vacip mi yoksa sünnet mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii'nin ve bir kesimin kanaatine göre bu sünnettir. Yanılarak ya da kasten besmeleyi terkedecek olursa av da kesilen hayvan da helal olur. Aynı zamanda bu Mâlik ve Ahmed'den gelen bir rivayettir.

Zâhir ehli (Zâhirîler) de şöyle demektedir: Kasten yahut yanılarak besmele çekmeyecek olursa helal olmaz. Yırtıcı hayvanlar ile avlanılması hususunda Ahmed'den gelen sahih rivayet de budur. Aynı zamanda bu görüş İbn Sîrîn ve Ebu Sevr'den de rivayet edilmiştir.

Ebu Hanife, Mâlik, Sevri ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu ise yanılarak besmele çekmeyi terk edecek olursa kesilen hayvan da av da mübah olur. Kasten besmeleyi terk ederse mübah olmaz. Bizim mezhebimize mensup ilim adamlarının kanaatlerine göre ise besmeleyi (kasten) terketmek mekruhtur. Mekruh olmadığı ve daha evla olana muhalif olduğu da söylenmiş ise de sahih olan mekruh olduğudur.

Besmele çekmenin vacip (farz) olduğunu kabul edenler yüce Allah'ın: *"Üzerinde Allah'ın adı anılmamış olanlardan yemeyiniz ve şüphesiz ki o bir fısktır"* (En'âm, 121) buyruğu ile bu hadisleri delil göstermişlerdir.

Bizim mezhep âlimlerimiz ise yüce Allah'ın: *"Size meyte (leş)... haram kılındı. Kestikleriniz müstesnâ"* (Mâide, 3) buyruğunu delil göstermişlerdir. Çünkü burada besmeleyi şart koşmadan ve vacip olduğunu ifade etmeden sadece kesmek ile mübah kılmış bulunmaktadır. Şayet tezkiye (denilen şer'î kesim) ancak besmele ile olur denilecek olursa biz de şöyle deriz: O (tezkiye) sözlükte yarmak ve açmak demektir. Diğer taraftan yüce Allah'ın: *"Kendile-*

rine kitap verilmiş olanların yiyecekleri de size helaldir" (Mâide, 5) buyruğu da buna delildir. Çünkü onlar besmele çekmezler. Diğer taraftan Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivayet ettiği hadiste de şöyle denilmektedir: Onlar: Ey Allah'ın Rasulü! Cahiliye döneminden henüz yeni kurtulmuş bir takım kimseler bize et getiriyorlar. Üzerine Allah'ın adını anıp anmadıklarını bilmiyoruz, onlardan yiyebilir miyiz dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Siz besmele çekip yeyin"* buyurdu. Hadisi Buhari rivayet etmiştir. İşte her bir şey yenilip her bir şey içildiği zaman emrolunan besmele budur. Yüce Allah'ın: *"Üzerinde Allah'ın adı anılmamış olanlardan yemeyin"* (En'âm, 121) buyruğu hakkında da burada maksat, putlar için kesilenlerdir diye cevap vermişlerdir. Nitekim yüce Allah başka bir ayette: *"Putlar için kesilenler"* (Mâide, 3) ile *"Allah'tan başkasının adı anılarak kesilenler"* (Bakara, 173) buyurmaktadır. Ayrıca yüce Allah da *"şüphesiz ki o bir fısktır"* buyurmaktadır. Müslümanlar ise üzerine besmele çekilmemiş olanı yiyen bir kimsenin fasık olmadığını icma ile kabul etmişlerdir. O halde ayet-i kerimenin dediğimiz şekilde yorumlanması icabeder. Böylelikle bu ayet ile geçen diğer ayetler ve Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivayet ettiği hadis bir arada telif edilebilsin. Diğer taraftan mezhep âlimlerimizden bazıları ayeti, tenzihi kerahat (tenzihen mekruh) diye yorumlamışlar ve besmeleye dair varid olmuş hadisleri de müstehaplık ifade eder diye cevaplandırmışlardır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Öğretilmiş köpeğini saldığın zaman"* bu ifadenin mutlak kullanılışı siyah olsun, olmasın öğretilmiş bütün köpeklerle avlanmanın mübah olduğuna delildir. Mâlik, Şafii, Ebu Hanife ve ilim adamlarının büyük çoğunluğu da böyle demiştir. Hasan-ı Basri, Nehaî, Katade, Ahmed ve İshak ise siyah köpek ile avlanmak helal değildir. Çünkü o bir şeytandır demişlerdir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Öğretilmiş (eğitilmiş) köpeğini saldığın taktirde"* buyruğunda gönderilen köpeğin öldürdüklerinin helal olması için öğretilmiş (eğitilmiş) bir köpek olmasının ve (avlanmak maksadıyla) salınıp gönderilmesinin de şart olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Eğer öğretilmemiş bir köpek gönderilecek olursa yahut da öğretilmiş köpek (sahibi tarafından) gönderilmeden kendiliğinden gidecek olursa onun öldürdüklerini yemek helal değildir. Öğretilmemiş (eğitimsiz) köpek ise (kendiliğinden giderse yakaladığının yenilmeyeceği) üzerinde icma edilmiştir. Eğer öğretilmiş köpek kendiliğinden avın üzerine giderse hem bizim (Şafii) mezhebimize göre hem de bütün ilim adamlarına göre öldürdüğü (av) helal olmaz. Ancak el-Asam'dan bunun mübah olduğuna dair nakledilen rivayet ile İbnu'l- Munzir'in Ata ve Evzâî'den, eğer sahibi onu avlanmak maksadıyla (beraberinde) çıkartmış ise helal olduğuna dair yaptığı nakil bundan müstesnâdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onunla birlikte bulunmayan bir köpek onunla ortak olmadığı sürece"* ifadesi de bir başka köpeğin ona ortak olması halinde (avın) helal olmayacağı hususunda açık bir ifadedir. Kasıt ise kendiliğinden giden yahut da tezkiye (şer'î kesim yapma) ehliyetine sahip olmayan kimse tarafından gönderilen yahut da bu hususta şüphe ettiğimiz bir başka köpeğin ona ortak olmasıdır. Bütün bu şekillerde avın yenilmesi helal değildir. Eğer bizler o avın üzerine tezkiye (şer'î kesim) yapmaya ehil bir kimse tarafından gönderilen bir köpeğin ona ortak olup birlikte avlandıklarından kesin olarak emin olursak, o avın yenilmesi helal olur.

"Ben: Mi'râd (denilen enlice oku) atıyorum ve (ava) isabet ettiriyorum dedim. O... buyurdu." Diğer rivayette (4951) *"sivri ucu ile isabet alanı yiyebilirsin. Enli tarafı ile isabet alan ise ağır bir şeyle ölmüş demektir, ondan yeme"* buyurulmaktadır.

Mi'râd, mim harfi kesreli olup ucunda demir bulunan ağır bir tahta ya da bir asadır. Bazen ucunda bu demir de bulunmayabilir. Mi'râd'ın açıklaması ile ilgili sahih olan budur. El-Herevi dedi ki: O tüyü de demir ucu da bulunmayan bir oktur derken, İbn Dureyd ise: O ince dört tüyü bulunan uzunca bir oktur demiştir. Halil de el-Herevi'nin dediği gibi açıklamış, buna yakın bir açıklama da Asmai'den nakledilmiştir. Bunun ortası kalın iki ucu ince ve atıldığı zaman dosdoğru giden bir değnek olduğu da söylenmiştir.

Hı harfi ve ze ile "hazeka" ise delip geçerse anlamındadır. "veks ve mevkus" ise sopa, taş ve daha başka sivri uçlu olmayan bir şeyle öldürülen demektir. Şafii, Mâlik, Ebu Hanife, Ahmed ve büyük çoğunluğun kanaatine göre avcı mi'râd ile avlanıp keskin tarafı ile avı öldürecek olursa av helal olur. Eğer onu enli tarafı ile öldürecek olursa bu hadis sebebi ile helal olmaz.

Mekhul, Evzâî ve onların dışında Şam fukahâsından kimisi ise kayıtsız ve şartsız helaldir demişlerdir. Bunlar ve İbn Ebu Leylâ da aynı şekilde bunduka (denilen fındık kadar yuvarlatılmış ve sertleştirilmiş çamur) ile öldürülenin helal olduğunu da söylemişlerdir. Bu aynı zamanda Said b. el-Müseyyeb'den de nakledilmiş bir kanaattir.

Büyük çoğunluk ise kayıtsız ve şartsız olarak bunduka avı helal değildir. Buna delil de bu mi'râd ile ilgili hadistir. Çünkü bu şekildeki ölümlerin hepsi bir çeşit ezmek ve ağır darbe ile öldürmektir. Diğer rivayetin anlamı da bunu ortaya koymaktadır. Çünkü o "vakiz"dir. Yani sivri uçlu olmayan bir şeyle öldürülmüş demektir. Mevkuze denilen meyte ise sopa ve benzeri bir şeyle öldürülmüş demektir. Bunun asıl anlamı ise kırmak ve ezmekden gelmektedir.

(4950) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Eğer yerse sen yeme"* buyruğuna gelince, Adiy b. Hatim'in rivayet ettiği bu hadis av hayvanının yediği

avdan yemenin yasaklığı hususunda açıktır. Ebu Davud'un Süneni'nde ve başka kaynaklarda hasen bir senet ile Ebu Sa'l-ebe'ye Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Köpek avdan yemiş olsa dahi yiyebilirsin"* buyurduğu rivayet edilmektedir. İlim adamları bu hususta ihtilaf etmişlerdir. Şafii kendisinden gelen iki görüşün daha sahih olanına göre eğer köpek ve diğer yırtıcı hayvanlardan olup, ava alıştırılmış avcı hayvan öldürmüş ve ondan yemiş ise o av haram olur demiştir. İlim adamlarının çoğunluğu da böyle demiştir. İbn Abbas, Ebu Hureyre, Ata, Said b. Cubeyr, Hasan, Şa'bî, Nehaî, İkrime, Katade, Ebu Hanife, arkadaşları, Ahmed, İshak, İbn Munzir ve Davud bunlar arasındadır.

Sa'd b. Ebu Vakkas, Selman el-Fârisî, İbn Ömer ve Mâlik ise helal olur demişlerdir. Bu aynı zamanda Şafii'nin zayıf bir görüşüdür. Bunlar Ebu Sa'lebe'nin hadisini delil göstermiş ve Adiy'in rivayet ettiği bu hadisi tenzihen mekruh diye yorumlamışlardır. Birincileri ise Adiy (radıyallâhu anh)'ın hadisini Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan bir hadis olarak delil göstermişler ve ayrıca onunla beraber yüce Allah'ın: *"Onların sizin için tuttuklarından yeyin"* (Mâide, 1) buyruğunu delil göstermişlerdir. İşte sözkonusu olan o durumda av hayvanı bizim için avı yakalamamış olur. Aksine kendisi için yakalamış olur. Bu kanaatte olanlar bu hadisi Ebu Sa'lebe'nin hadisine göre öncelemişlerdir. Çünkü daha sahihtir. Onlardan bazıları da Ebu Sa'lebe'nin hadisini avı öldürdükten sonra onu bırakıp ondan ayrılması akabinde tekrar dönüp ondan yemesi hali hakkında yorumlamışlardır. Bunun bir zararı olmaz. Allah en iyi bilendir.

Avda kullanılan kuşlara gelince, eğer kuşlar avladıklarından yiyecek olurlarsa mezhep âlimlerimizce daha sahih kabul edilen ve Şafii'nin tercih edilen görüşü bu avın haram olduğudur. Sair ilim adamları ise mübah olduğunu söylemiştir. Çünkü kuşlara diğer av hayvanlarının aksine bunu öğretmek imkansızdır. Mezhep âlimlerimiz ise böyle bir delili kabul etmezler.

(4950) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben onun ancak kendisi için yakalamış olacağından korkarım"* buyruğunun anlamı da şudur: Şanı yüce Allah: *"Sizin için yakaladıklarından yeyin"* (Mâide, 4) buyurmaktadır. Ayet-i kerime bu avı, av hayvanının avı bizim için yakaladığını bilmemiz şartı ile mübah kılmıştır. Eğer avdan yiyecek olursa onun bizim için mi yoksa kendisi için mi yakalamış olduğunu bilemeyiz. Dolayısı ile mübah olma şartı bulunmamaktadır. Aslolan ise onun haram oluşudur.

(4951) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Enli tarafı ile isabet ederse"* buyruğundaki "ard" lafzı ayn harfi fethalı olup, okun sivri olmayan tarafı ile isabet ederse demektir.

٤٩٥٤-٤/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ عَامِرٍ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ صَيْدِ الْمِعْرَاضِ فَقَالَ مَا أَصَابَ بِحَدِّهِ فَكُلْهُ وَمَا أَصَابَ بِعَرْضِهِ فَهُوَ وَقِيذٌ وَسَأَلْتُهُ عَنْ صَيْدِ الْكَلْبِ فَقَالَ مَا أَمْسَكَ عَلَيْكَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ فَإِنَّ ذَكَاتَهُ أَخْذُهُ فَإِنْ وَجَدْتَ عِنْدَهُ كَلْبًا آخَرَ فَخَشِيتَ أَنْ يَكُونَ أَخَذَهُ مَعَهُ وَقَدْ قَتَلَهُ فَلَا تَأْكُلْ إِنَّمَا ذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ عَلَى كَلْبِكَ وَلَمْ تَذْكُرْهُ عَلَى غَيْرِهِ

4954-4/6- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Zekeriyya, Âmir'den tahdis etti, o Adiy b. Hatim'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e mi'râd denilen ok çeşidi ile yakalanan ava dair soru sordum. O: *"Sivri tarafı ile isabet alanı yiyebilirsin. Enli tarafı ile isabet alan ise ağır darbe ile öldürülmüş (vakis) olur"* buyurdu. Ona köpeğin avı hakkında da sordum. O: *"Senin için yakalayıp da kendisinden yemediği avı sen yiyebilirsin. Çünkü o avın tezkiyesi (şer'î kesimi) onu yakalamasıdır. Eğer avın yanında başka bir köpek bulup da o köpeğin de onunla birlikte o avı yakalamış olduğundan korkarsan ve onu öldürmüş ise ondan yeme. Çünkü sen kendi köpeğini salarken besmele çektin ama ondan başkası için besmele çekmedin"* buyurdu.[597]

٤٩٥٥-.../٧- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4955-.../7- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi, bize Zekeriya b. Ebu Zâid de bu isnad ile tahdis etti.[598]

٤٩٥٦-٥/٨- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ حَدَّثَنَا الشَّعْبِيُّ قَالَ سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ حَاتِمٍ وَكَانَ لَنَا جَارًا وَدَخِيلًا وَرَبِيطًا بِالنَّهْرَيْنِ أَنَّهُ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ أُرْسِلُ كَلْبِي فَأَجِدُ مَعَ كَلْبِي كَلْبًا قَدْ أَخَذَ لَا أَدْرِي أَيُّهُمَا أَخَذَ قَالَ فَلَا تَأْكُلْ فَإِنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَى كَلْبِكَ وَلَمْ تُسَمِّ عَلَى غَيْرِهِ

597 Buhari, 5475; Tirmizi, 1471; Nesai, 4275, 4280 -muhtasar olarak-, 4285, 4319; İbn Mace, 4214; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4860

598 4954 numaralı hadisin kaynakları

4956-5/8- Bize Muhammed b. el-Velid b. Abdulhamid de tahdis etti... Bize Şa'bî tahdis edip dedi ki: Nehreyn'de komşumuz bize gidip gelen ve kendisini ibadete vermiş birisi olan Adiy b. Hatim'i şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Ben köpeğimi gönderiyorum. Köpeğimle birlikte bir başka köpeği de -avı yakalamış olarak- buluyorum. Ama hangisinin de yakaladığını bilmiyorum dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yeme, çünkü sen kendi köpeğin için besmele çektin, başkası için besmele çekmedin"* buyurdu.[599]

٤٩٥٧-.../٩- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَ ذَلِكَ

4957-.../9- Bize Muhammed b. el-Velid de tahdis etti... Şa'bî, Adiy b. Hatim'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den önceki rivayetin aynısını rivayet etti.[600]

Şerh

(4954-4957 numaralı hadisler)

(4954) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun tezkiyesi (şer'î kesimi) onu yakalamasıdır."* Yani köpek avı yakalayıp onu öldürürse işte bu şer'î bir tezkiye (kesim) olur, evcil hayvanın kesimi gibidir. Bu icma ile kabul edilmiş bir husustur. Velev ki köpek onu öldürmemiş ama onu onda herhangi bir hayat belirtisi bulunmaksızın terketmiş yahut da bulunmakla birlikte köpeğin sahibinin ona yetişip o avı kesmesine yetecek kadar bir zaman kalmadığından ölse yine helaldir. Buna delil ise bu hadisteki *"çünkü onun tezkiyesi onu yakalamasıdır"* buyruğudur.

(4956) "Bize Nehreyn'de komşu olan bizim yanımıza gidip gelen ve kendisini ibadete vermiş Adiy b. Hatim'i dinledim." Dil bilginlerinin dediklerine göre dahil ve dehhalden maksat insanın yanına girip çıkan işlerinde onunla içli dışlı olan kimse demektir. Burada rabit de ribat yapan kimse anlamında olup bir şeye devam eden, ayrılmayan anlamındadır. Ribat da bir şeyi sürdürmek, ondan ayrılmamak anlamındadır. İlim adamlarının dediklerine göre ise burada kasıt, kişinin kendisini ibadete vermesi ve dünyadan uzak durması anlamındadır.

599 Nesai, 4281, 4284; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9861
600 Nesai, 4282, 4284; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9258

٤٩٥٨-٦/١٠- حَدَّثَنِى الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ السَّكُونِىُّ حَدَّثَنَا عَلِىُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عَاصِمٍ عَنِ الشَّعْبِىِّ عَنْ عَدِىِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ قَالَ لِى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ فَإِنْ أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَأَدْرَكْتَهُ حَيًّا فَاذْبَحْهُ وَإِنْ أَدْرَكْتَهُ قَدْ قَتَلَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ وَإِنْ وَجَدْتَ مَعَ كَلْبِكَ كَلْبًا غَيْرَهُ وَقَدْ قَتَلَ فَلاَ تَأْكُلْ فَإِنَّكَ لاَ تَدْرِى أَيُّهُمَا قَتَلَهُ وَإِنْ رَمَيْتَ سَهْمَكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ فَإِنْ غَابَ عَنْكَ يَوْمًا فَلَمْ تَجِدْ فِيهِ إِلاَّ أَثَرَ سَهْمِكَ فَكُلْ إِنْ شِئْتَ وَإِنْ وَجَدْتَهُ غَرِيقًا فِى الْمَاءِ فَلاَ تَأْكُلْ ».

4958-6/10- Bana Velid b. Şucâ' es-Sekûnî tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Âsım'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Adiy b. Hatim'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Köpeğini gönderdiğin zaman Allah'ın adını an. Senin için tutarsa ve sen de ava canlı iken yetişirsen onu kes. Eğer avını öldürmüş ve ondan yememiş olduğu halde ona yetişirsen ondan yiyebilirsin. Eğer köpeğinle birlikte başka bir köpek bulur ve avı öldürmüşse ondan yeme. Çünkü sen o ikisinden hangisinin avı öldürdüğünü bilemezsin. Eğer okunu atarsan Allah'ın adını an. Bir gün gözünden kaybolur ve avında, okundan başka bir şeyin izini bulmayacak olursan istersen yiyebilirsin. Eğer avını suda batmış bulursan yeme"* buyurdu.[601]

٤٩٥٩-٧/١١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ الصَّيْدِ قَالَ إِذَا رَمَيْتَ سَهْمَكَ فَاذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ فَإِنْ وَجَدْتَهُ قَدْ قَتَلَ فَكُلْ إِلَّا أَنْ تَجِدَهُ قَدْ وَقَعَ فِي مَاءٍ فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي الْمَاءُ قَتَلَهُ أَوْ سَهْمُكَ

4959-7/11- Bize Yahya b. Eyyub tahdis etti... Şa'bî, Adiy b. Hatim'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ava dair soru sordum O: *"Okunu attığın zaman Allah'ın adını an. Eğer avını öldürmüş olarak bulursan ye. Ancak onun suya düşmüş olduğunu bulursan sen onu su mu öldürdü yoksa okun mu bilemezsin"* buyurdu.[602]

---

601 Buhari, 5484 -buna yakın-; Ebu Davud, 2849, 2850 -buna yakın-; Tirmizi, 1469 -muhtasar olarak-; Nesai, 4279 -buna yakın muhtasar olarak-, 4286 -muhtasar olarak-, 4274, 4309 -muhtasar olarak-, 3410 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 3213; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9862

602 4956 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(4958-4959 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (4958) *"Senin için yakalayıp da sen de ava diri iken yetişirsen onu kes"* buyruğu açıkça şunu göstermektedir: Eğer avı kesmeye yetişirse onu kesmesi icabeder ve kesmede helal olmaz. Bu üzerinde icma olunmuş bir husustur. Hasan ve Nehaî'den bunun aksi yapılan nakil bâtıldır, her ikisinden de bunun sahih olacağını zannetmiyorum. Eğer ona yetiştiği zaman boğazını ve nefes borusunu kesmiş yahut karnını delmiş ya da bağırsaklarını delmiş ya da iç organlarını dışarı çıkarmış olarak onda hayat belirtisi bulunmadan yetişecek olursa, icma ile onu kesmeden yemesi helaldir. Mezhep âlimlerimiz ve başkaları ise onu rahatlatması için bıçağı boğazının üzerinden geçirmesi müstehaptır demişlerdir.

"Eğer köpeğinle birlikte başka bir köpek bulup da onu öldürmüşse yeme. Çünkü sen onu hangisinin öldürdüğünü bilemezsin." Burada da çok önemli bir kural açıklanmaktadır. O da şudur: Hayvanın yenilmesini mübah kılan tezkiye (şer'î kesim) bir şüphe sözkonusu olursa o hayvan helal değildir. Çünkü asıl olan haram oluşudur. Bu hususta görüş ayrılığı yoktur.

Ayrıca bunda şuna da dikkat çekilmektedir: Şayet avı canlı olarak bulup da onda hayat emaresi de bulunuyorsa onu kesecek olursa helal olur. Onun yakalanmasında kendi köpeğinin ve başkasının köpeğinin ortaklaşmış olmasının ona bir zararı yoktur. Çünkü böyle bir durumda mübah oluşun dayanağı köpeğin yakalaması değil de insanın tezkiyesi (kesmesi)dir. Köpeğin yakalaması ile mübah oluşu ise onu öldürmesi şartı ile sözkonusudur. İşte böyle bir durumda onunla birlikte başka bir köpek de varsa -az önce açıkladığımız gibi tezkiye (şer'î kesim)e ehil olan bir kimsenin onu göndermiş olması hali dışında- helal olmaz.

"Okunu attığın zaman da Allah'ın adını an... istersen yiyebilirsin." Bu avı yaralayıp gözünden kaybolduktan sonra onu ölmüş olarak bulur da avda kendi okundan başkasının izinin bulunmadığını görürse helaldir diyenlere delildir. Bu aynı zamanda av ve ok ile ilgili olarak Şafii'nin iki görüşünden biri ve Mâlik'in de görüşüdür. İkinci görüş ise bu avın haram olacağıdır. Mezhep âlimlerimize göre daha sahih olan budur. Üçüncü görüş ise köpek hakkında haramdır, ok hakkında değildir. Birinci görüş daha güçlü ve sahih hadislere daha yakındır. Buna muhalif hadislere gelince hem zayıftır, hem de tenzihen mekruh olarak yorumlanırlar. İbn Abbas'dan gelen gözünden kaybolmayanı yiyebilirsin, kaybolanı da bırak şeklindeki rivayet de böyledir.

"Eğer onun suya batmış olduğunu görürsen ondan yeme." Bu türden hayvanın ise haram olduğu ittifakla kabul edilmiştir.

٤٩٦٠-١٢/٨- حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ حَيْوَةَ بْنِ شُرَيْحٍ قَالَ سَمِعْتُ رَبِيعَةَ بْنَ يَزِيدَ الدِّمَشْقِيَّ يَقُولُ أَخْبَرَنِي أَبُو إِدْرِيسَ عَائِذُ اللَّهِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيَّ يَقُولُ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا بِأَرْضِ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ نَأْكُلُ فِي آنِيَتِهِمْ وَأَرْضِ صَيْدٍ أَصِيدُ بِقَوْسِي وَأَصِيدُ بِكَلْبِي الْمُعَلَّمِ أَوْ بِكَلْبِي الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ فَأَخْبِرْنِي مَا الَّذِي يَحِلُّ لَنَا مِنْ ذَلِكَ قَالَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ أَنَّكُمْ بِأَرْضِ قَوْمٍ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ تَأْكُلُونَ فِي آنِيَتِهِمْ فَإِنْ وَجَدْتُمْ غَيْرَ آنِيَتِهِمْ فَلَا تَأْكُلُوا فِيهَا وَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاغْسِلُوهَا ثُمَّ كُلُوا فِيهَا وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ أَنَّكَ بِأَرْضِ صَيْدٍ فَمَا أَصَبْتَ بِقَوْسِكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ كُلْ وَمَا أَصَبْتَ بِكَلْبِكَ الْمُعَلَّمِ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ ثُمَّ كُلْ وَمَا أَصَبْتَ بِكَلْبِكَ الَّذِي لَيْسَ بِمُعَلَّمٍ فَأَدْرَكْتَ ذَكَاتَهُ فَكُلْ

4960-8/12- Bize Hennad b. es-Serri tahdis etti. Bize İbnu'l- Mübârek, Hayve b. Şureyh'den şöyle dediğini tahdis etti: Rabia b. Yezid ed-Dimeşkî'yi şöyle derken dinledim: Bana Ebu İdris Aidullah haber verip dedi ki: Ebu Sa'lebe el-Huşenî'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna varıp: Ey Allah'ın Rasulü! Biz kitap ehlinden bir kavmin topraklarındayız. Onların kaplarında yemek yiyoruz. Ayrıca orası av hayvanlarının bulunduğu bir yerdir. Yayımla da avlanıyorum, öğretilmiş köpeğimle de öğretilmemiş köpeğimle de avlandığım oluyor. Bu sebeple bana bunlardan bize neyin helal olduğunu haber buyur dedim. O: *"Sözünü ettiğin kitap ehli olan bir kavmin topraklarında bulunmanıza ve onların kaplarında yemek yemenize gelelim. Eğer kaplarından başkalarını bulursanız o kaplarda yemek yemeyin. Eğer bulmazsanız onları yıkadıktan sonra onlarda yiyebilirsiniz. Av hayvanlarının bulunduğu bir arazide bulunman hakkında söylediklerine gelelim. Yayın ile isabet ettirdiğin için Allah'ın adını zikret sonra ye. Öğretilmiş köpeğinle yakaladığın için de Allah'ın adını an sonra ye. Öğretilmemiş köpeğin ile yakaladığına gelince eğer yetişip onu kesebilirsen ondan ye"* buyurdu.[603]

603 Buhari, 5478, 5488, 5496; Ebu Davud, 2855; Tirmizi, 1560; Nesai, 4277; İbn Mace, 3207; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11875

٤٩٦١-.../١٣- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْمُقْرِئُ كِلاَهُمَا عَنْ حَيْوَةَ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ الْمُبَارَكِ غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ ابْنِ وَهْبٍ لَمْ يَذْكُرْ فِيهِ صَيْدَ الْقَوْسِ

4961-.../13- Bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize el-Mukri' tahdis etti, ikisi Hayve'den bu isnad ile İbnu'l- Mübârek'in hadisine yakın olarak rivayet etti. Ancak İbn Vehb hadisinde "yay avını" zikretmemiştir.[604]

Şerh

(4960-4961 numaralı hadisler)

Ebu Sa'lebe'nin rivayet ettiği (4960) hadiste: "Biz kitap ehlinden bir kavmin topraklarında bulunuyoruz. Onların kaplarından yiyoruz... Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *onların kaplarından başkasını bulursanız onların kaplarında yemeyiniz. Bulamayacak olursanız onları yıkadıktan sonra yiyebilirsiniz"* şeklindeki bu hadisi Buhari ve Müslim böylece rivayet etmişlerdir. Ebu Davud'un rivayetinde ise: "Dedi ki: Biz kitap ehline komşu oluruz. Onlar da kendi çömleklerinde domuz pişiriyorlar, kaplarında şarap içiyorlar dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *Eğer başka kap bulursanız o kaplarda yeyiniz, içiniz. Eğer onlardan başka kap bulamayacak olursanız üzerlerine su dökünüz ve yeyip içiniz buyurdu."*

Bu hadisin fukahanın söylediklerine muhalif olduğu söylenebilir. Çünkü fukaha yıkanması şartı ile müşriklerin kaplarını kullanmanın caiz olduğunu ve yıkanmasından sonra onları kullanmanın mekruh olmadığını söylerler. İster onlar başka kap bulunsun ister bulunmasın. Bu hadis ise onlardan başka kap bulunabiliyorsa bu kapları kullanmanın mekruh olmasını ve bu kerahati ortadan kaldırmak için kapları yıkamanın yeterli olmamasını gerektirir. Buna göre ancak onların kaplarından başkasını bulamadığı taktirde kitap ehlinin kaplarını yıkayıp kullanabilir.

Cevap şudur: Burada onların domuz eti pişirdikleri, şarap içtikleri kap kacaklarında yemenin yasak oluşundan maksat Ebu Davud'un rivayetinde açıkça ifade edildiği şekildedir. Yıkanmalarından sonra onlarda yemenin yasaklanışı ise tiksinme dolayısı ile ve genelde bunların necis olmalarının mutad oluşundan dolayıdır. Nitekim yıkanmış hacamat kanı kabında yemek de mekruhtur. Fukahanın maksadı ise necis işlerde kullanılmayan mutlak olarak

604 4958 numaralı hadisin kaynakları

kafirlere ait kaplardır. Bu gibi kapların yıkanmadan önce kullanılması mekruhtur. Yıkandıktan sonra kullanılmalarında kerahat yoktur çünkü bu kaplar temiz olur ve bunlarda tiksinti veren bir özellik kalmaz. Yoksa fukaha bununla domuz pişirmek ve daha başka necis işlerde kullanılan kaplarında kerahatin sözkonusu olmadığını kastetmezler.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Öğretilmemiş köpeğin ile avlayıp onu kesebilirsen yiyebilirsin"* buyruğuna gelince bu gibi avın tezkiye edilmedikçe (kesilmedikçe) helal olmayacağı üzerinde icma bulunmaktadır.

٢/٢- بَاب إِذَا غَابَ عَنْهُ الصَّيْدُ ثُمَّ وَجَدَهُ

2/2- AV GÖZÜNDEN KAYBOLDUKTAN SONRA ONU BULMASI BABI

٤٩٦٢-٩/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ اللهِ حَمَّادُ بْنُ خَالِدٍ الْخَيَّاطُ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا رَمَيْتَ بِسَهْمِكَ فَغَابَ عَنْكَ فَأَدْرَكْتَهُ فَكُلْهُ مَا لَمْ يُنْتِنْ

4962-9/1- Bize Muhammed b. Mihrân er-Râzî tahdis etti, bize Ebu Abdullah, Hammâd b. Halid el-Hayyât, Muaviye b. Salih'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Cübeyr'den, o babasından, o Ebu Sa'lebe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Okunu atıp da (av) gözünden kaybolduktan sonra onu, yetişirsen kokmamış olduğu sürece yiyebilirsin"* buyurdu.[605]

٤٩٦٣-١٠/٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِي الَّذِي يُدْرِكُ صَيْدَهُ بَعْدَ ثَلَاثٍ فَكُلْهُ مَا لَمْ يُنْتِنْ

4963-10/2- Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebu Halef de tahdis etti... Ebu Sa'lebe Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç gün sonra avına yetişen kişi hakkında: *"Kokmadığı sürece onu yiyebilirsin"* buyurduğunu rivayet etti.[606]

٤٩٦٤-١١/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ

605 Ebu Davud, 2861; Nesai, 4314; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11863

606 4962 numaralı hadisin kaynakları

حَدِيثَهُ فِي الصَّيْدِ ثُمَّ قَالَ ابْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مُعَاوِيَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ وَأَبِي الزَّاهِرِيَّةِ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ بِمِثْلِ حَدِيثِ الْعَلَاءِ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ نُتُونَتَهُ وَقَالَ فِي الْكَلْبِ كُلْهُ بَعْدَ ثَلَاثٍ إِلَّا أَنْ يُنْتِنَ فَدَعْهُ

4964-11/3- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, Muaviye b. Salih'den tahdis etti, o Alâ'dan, o Mekhul'den, o Ebu Sa'lebe el-Huşenî'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den av hakkındaki hadisinde rivayet etti. Sonra İbn Ebi Hatim dedi ki: Bize İbn Mehdi, Muaviye'den tahdis etti, o Abdurrahman b. Cübeyr ve Ebu Zâhiriye'den rivayet etti, o Cübeyr b. Nufeyr'den, o Ebu Sa'lebe el-Huşenî'den el-Alâ'nın hadisinin aynısını rivayet etti. Ancak o kokuşmuşluğunu zikretmedi. Köpek (avı) hakkında da: Üç gün sonra onu yiyebilirsin, kokmuş olması hali müstesnâ. O vakit onu bırak" buyurdu.[607]

Şerh

(4962-4964 numaralı hadisler)

(4962) "Bize Muhammed b. Mihrân er-Râzî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Abdullah, Hammâd b. Halid el-Hayyât tahdis etti" bu hadis İbrahim b. Süfyan'ın Müslim'den semaına dönüşün ilkini teşkil eder. Bundan önceki hadis ise onun bizzat dinlemediği "fevat" üçüncü bölümün sonunu teşkil eder. Bundan sonra onun bu kitapta fevatı (bizzat Müslim'den dinlemeyi kaçırdığı) bir yer kalmamaktadır. Allah en iyi bilendir.

"Okunu atıp da (av) senden kaybolursa sonra onu, yetişirsen kokmamış olduğu sürece yiyebilirsin." Üç gün sonra avına yetişen ile ilgili rivayette (4963) *"kokmadıkça onu yiyebilirsin"* buyruğundaki kokuşmuşluk dolayısı ile yenilmesinin yasaklanışı haram anlamında değil tenzih anlamına yorumlanır. Kokuşmuş diğer etler ve yiyeceklerin de aynı şekilde yenilmesi mekruh olmakla birlikte kabul edilebilir bir şekilde zarar vereceğinden korkulması sözkonusu olmadıkça haram değildir. Bazı mezhep âlimlerimiz ise kokuşmuş et haramdır demiş olmakla birlikte bu zayıf bir görüştür. Allah en iyi bilendir.

607 Cübeyr b. Nufeyr'in Ebu Salebe el-Huşeni'den rivayetinin kaynakları daha önce 4962 numaralı hadiste gösterildi. Mekhul'ün Ebu Salebe'den rivayetini Tirmizi, 1464; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11873'de rivayet etmiştir.

٣/٣- بَاب تَحْرِيمِ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنْ السِّبَاعِ وَكُلِّ ذِي مِخْلَبٍ مِنْ الطَّيْرِ

3/3- YIRTICI HAYVANLARDAN AZI DİŞİ OLAN, KUŞLARDAN DA PENÇESİ OLAN HER HAYVANIN YENİLMESİNİN HARAM OLDUĞU BABI

٤٩٦٥-١٢/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنْ السَّبُعِ زَادَ إِسْحَقُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ فِي حَدِيثِهِمَا قَالَ الزُّهْرِيُّ وَلَمْ نَسْمَعْ بِهَذَا حَتَّى قَدِمْنَا الشَّامَ

4965-12/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer tahdis etti. İshak, bize Süfyan b. Uyeyne, Zührî'den haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. (Zührî) Ebu İdris'den, o Ebu Sa'lebe'den şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), azı dişli yırtıcı her bir hayvanın yenilmesini yasakladı. İshak ve İbn Ebu Ömer hadisi rivayetlerinde şunu ekledi: Zührî dedi ki: Biz Şam'a gelinceye kadar bunu işitmemiştik.[608]

٤٩٦٦-١٣/٢- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيَّ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنْ السِّبَاعِ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَلَمْ أَسْمَعْ ذَلِكَ مِنْ عُلَمَائِنَا بِالْحِجَازِ حَتَّى حَدَّثَنِي أَبُو إِدْرِيسَ وَكَانَ مِنْ فُقَهَاءِ أَهْلِ الشَّامِ

4966-13/2- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Ebu İdris el-Havlânî'den rivayet ettiğine göre Ebu Sa'lebe el-Huşenî'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), yırtıcı hayvanlardan azı dişli her bir hayvanın yenilmesini yasakladı.

İbn Şihâb dedi ki: Biz Hicaz'da ilim adamlarımızdan bunu Ebu İdris bana tahdis edinceye kadar işitmemiştim. O da Şam ehli fukahasından idi.[609]

608 Buhari, 5530, 5780; Ebu Davud, 3802; Tirmizi, 1477; Nesai, 4336, 4353; İbn Mace, 3232; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11874

609 4963 numaralı hadisin kaynakları

٤٩٦٧-١٤/٣- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرٌو يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ

4967-14/3- Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Amr -yani b. el-Hâris-in haber verdiğine göre İbn Şihâb kendisine Ebu İdris el-Havlânî'den tahdis etti. O Ebu Sa'lebe el-Huşenî'den rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), yırtıcı hayvanlardan azı dişlileri yemeyi yasakladı.[610]

٤٩٦٨-.../٤- وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ وَابْنُ أَبِي ذِئْبٍ وَعَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَيُونُسُ بْنُ يَزِيدَ وَغَيْرُهُمْ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يُوسُفُ بْنُ الْمَاجِشُونِ ح وَحَدَّثَنَا الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِ يُونُسَ وَعَمْرٍو كُلُّهُمْ ذَكَرَ الْأَكْلَ إِلَّا صَالِحًا وَيُوسُفَ فَإِنَّ حَدِيثَهُمَا نَهَى عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبُعِ

4968-.../4- Bunu bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bana Mâlik b. Enes, İbn Ebu Zi'b, Amr b. el-Hâris ve Yunus b. Yezid ile başkaları da tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd de Abdurrezzak'dan tahdis etti, o Ma'mer'den rivayet etti. (H.) Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Yusuf b. el-Mâcişun haber verdi. (H.) Bize el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan tahdis etti, bize babam Salih'den tahdis etti. Hepsi Zührî'den bu isnad ile Yunus ve Amr'ın hadisinin aynısını rivayet etti. Salih ve Yusuf dışında hepsi de yemeyi sözkonusu etti. Salih ve Yunus'un hadisi rivayetlerinde: Yırtıcı hayvanlardan azı dişli olanları yasakladı, şeklindedir.[611]

٤٩٦٩-١٥/٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي حَكِيمٍ عَنْ عَبِيدَةَ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ فَأَكْلُهُ حَرَامٌ وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

610 4963 numaralı hadisin kaynakları
611 4963 numaralı hadisin kaynakları

4969-15/5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Abdurrahman -yani b. Mehdi- Mâlik'den tahdis etti, o İsmail b. Ebu Hakim'den, o Abide b. Süfyan'dan, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Yırtıcı hayvanlardan azı dişlilerin hepsinin yenilmesi haramdır"* buyurduğunu rivayet etti.

Bunu bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Mâlik b. Enes bu isnad ile aynısını haber verdi.[612]

٤٩٧٠-١٦/٦- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنْ السِّبَاعِ وَعَنْ كُلِّ ذِي مِخْلَبٍ مِنْ الطَّيْرِ

4970-16/6- Bize Abdullah b. Muâz el-Anberî de tahdis etti... Meymun b. Mihrân, İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), yırtıcı hayvanlardan azı dişlilerin hepsini kuşlardan da bütün pençelileri (yemeyi) yasakladı.[613]

٤٩٧١-.../٧- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

4971-.../7- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Sehl b. Hammâd tahdis etti, bize Şu'be bu isnad ile aynısını rivayet etti.[614]

٤٩٧٢-.../٨- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ حَدَّثَنَا الْحَكَمُ وَأَبُو بِشْرٍ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنْ السِّبَاعِ وَعَنْ كُلِّ ذِي مِخْلَبٍ مِنْ الطَّيْرِ

4972-.../8- Bize Ahmed b. Hanbel de tahdis etti, bize Süleyman b. Davud tahdis etti, bize Ebu Avâne tahdis etti, bize el-Hakem ve Ebu Bişr, Meymun b. Mihrân'dan tahdis etti, o İbn Abbas'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), yırtıcı hayvanlardan her bir azı dişliyi kuşlardan da her bir pençeliyi yasakladı.[615]

612 Nesai, 4335; İbn Mace, 3233; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14132
613 Ebu Davud, 3803; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6506
614 4968 numaralı hadisin kaynakları
615 4968 numaralı hadisin kaynakları

٤٩٧٣-.../٩- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بِشْرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ أَبُو بِشْرٍ أَخْبَرَنَا عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَهَى ح وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ شُعْبَةَ عَنْ الْحَكَمِ

4973-.../9- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Huşeym, Ebu Bişr'den haber verdi. (H.), bize Ahmed b. Hanbel de tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti, Ebu Bişr dedi ki: Bize Meymun b. Mihrân'dan haber verdi, o İbn Abbas'dan: Nehyetti dedi. Yeni rivayet etti. (H.) Bana Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti, bize Ebu Avâne, Ebu Bişr'den tahdis etti, o Meymun b. Mihrân'dan, o İbn Abbas'dan: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nehyetti dedi ve Şu'be'nin, Hakem'den rivayet ettiği hadisi aynen rivayet etti.[616]

Şerh

(4965-4973 numaralı hadisler)

(4970) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), yırtıcı hayvanlardan her bir azı dişliyi kuşlardan da her bir pençeliyi yasakladı." Bir rivayette de (4969) "Yırtıcı hayvanlardan her bir azı dişlinin yenilmesi haramdır" buyurulmaktadır. Mim harfi kesreli, lam harfi fethalı olarak "mihleb" dil bilginlerinin dediklerine göre "mihleb" uçan kuşlar ve yırtıcı hayvanlar için insana göre "tırnak" konumundadır. Bu hadislerde Şafii, Ebu Hanife, Ahmed, Davud ve cumhurun yırtıcı hayvanlardan her bir azı dişlinin kuşlardan da pençelilerin yenilmesinin haram olduğu şeklindeki görüşlerine delil bulunmaktadır. Mâlik ise haram değil mekruhtur demiştir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Burada azı dişliden kasıt kendisi ile güç kazanıp avlandığı dişidir. Mâlik, yüce Allah'ın: *"De ki bana vahyedilenler arasında... başkasının haram olduğunu bulmuyorum"* (En'âm, 145) buyruğunu delil gösterirken mezhep âlimlerimiz de bu hadisleri delil göstererek şöyle demişlerdir: Ayet-i kerimede bulunan sadece onun o zamanda ayet-i kerimede adı geçenler dışında haram kılınmış olan bir şey bulmadığını haber vermekten başka bir anlam ihtiva etmiyor. Sonra yüce Allah ona yırtıcı hayvanlardan azı dişlilerin haram olduğunu vahiy buyurdu. Böylelikle bunu kabul etmek ve gereğince amel etmek gerekmektedir.

(4969) "Abide b. Süfyan" da Abide ismi ayn harfi fethalı be harfi kesrelidir.

---

616 4968 numaralı hadisin kaynakları

(4970) "Meymun b. Mihrân'dan o İbn Abbas'dan" bunu Müslim bu yollardan bu şekilde zikretmiş bulunmaktadır. Bu sahihtir. Çünkü Meymun'un İbn Abbas'dan hadis dinlediği sahih olarak sabit olmuştur. Buna muhalif söylenenlere aldanmamak gerekir.

٤/٤ - بَاب إِبَاحَةِ مَيْتَاتِ الْبَحْرِ

4/4- DENİZDE YAŞAYAN ÖLÜ HAYVANLARIN MÜBAH OLDUĞU BABI

٤٩٧٤-١/١٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ح وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَمَّرَ عَلَيْنَا أَبَا عُبَيْدَةَ نَتَلَقَّى عِيرًا لِقُرَيْشٍ وَزَوَّدَنَا جِرَابًا مِنْ تَمْرٍ لَمْ يَجِدْ لَنَا غَيْرَهُ فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِينَا تَمْرَةً تَمْرَةً قَالَ فَقُلْتُ كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ بِهَا قَالَ نَمَصُّهَا كَمَا يَمَصُّ الصَّبِيُّ ثُمَّ نَشْرَبُ عَلَيْهَا مِنْ الْمَاءِ فَتَكْفِينَا يَوْمَنَا إِلَى اللَّيْلِ وَكُنَّا نَضْرِبُ بِعِصِيِّنَا الْخَبَطَ ثُمَّ نَبُلُّهُ بِالْمَاءِ فَنَأْكُلُهُ قَالَ وَانْطَلَقْنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ فَرُفِعَ لَنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ كَهَيْئَةِ الْكَثِيبِ الضَّخْمِ فَأَتَيْنَاهُ فَإِذَا هِيَ دَابَّةٌ تُدْعَى الْعَنْبَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ مَيْتَةٌ ثُمَّ قَالَ لَا بَلْ نَحْنُ رُسُلُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ اضْطُرِرْتُمْ فَكُلُوا قَالَ فَأَقَمْنَا عَلَيْهِ شَهْرًا وَنَحْنُ ثَلَاثُ مِائَةٍ حَتَّى سَمِنَّا قَالَ وَلَقَدْ رَأَيْتُنَا نَغْتَرِفُ مِنْ وَقْبِ عَيْنِهِ بِالْقِلَالِ الدُّهْنَ وَنَقْتَطِعُ مِنْهُ الْفِدَرَ كَالثَّوْرِ أَوْ كَقَدْرِ الثَّوْرِ فَلَقَدْ أَخَذَ مِنَّا أَبُو عُبَيْدَةَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا فَأَقْعَدَهُمْ فِي وَقْبِ عَيْنِهِ وَأَخَذَ ضِلَعًا مِنْ أَضْلَاعِهِ فَأَقَامَهَا ثُمَّ رَحَلَ أَعْظَمَ بَعِيرٍ مَعَنَا فَمَرَّ مِنْ تَحْتِهَا وَتَزَوَّدْنَا مِنْ لَحْمِهِ وَشَائِقَ فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ هُوَ رِزْقٌ أَخْرَجَهُ اللَّهُ لَكُمْ فَهَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ فَتُطْعِمُونَا قَالَ فَأَرْسَلْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْهُ فَأَكَلَهُ

4974-17/1- Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti, bize Zuheyr tahdis etti, bize Ebu'z-Zubeyr, Cabir'den tahdis etti. (H.) Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Hayseme, Ebu'z-Zubeyr'den haber verdi, o Cabir'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bizi (bir askeri birlik

olarak) gönderdi. Başımıza da Ebu Ubeyde'yi komutan tayin etti. Kureyşlilere ait bir kervanın yolunu kesecektik. Bize azık olarak bir torba kuru hurma verdi. Bundan başka bize verecek bir şey bulamamıştı. Bunun için Ebu Ubeyde bize hurmaları teker teker veriyordu. (Ebu'z-Zubeyr) dedi ki: Ben: Peki o tek hurmayı ne yapıyordunuz dedim. O: Küçük çocuğun emdiği gibi onu emer, sonra da üzerine su içerdik. O gün akşama kadar bize yetiyordu. Bir de bastonlarımızla selem ağaçlarına vurarak yapraklarını silkeliyor sonra o yaprakları su ile ıslatıp yiyorduk. Deniz kıyısına doğru gittik. Deniz kıyısında pek büyük bir kum tepesi gibi yüksek bir şeyle karşılaştık. Onun yanına gittiğimizde bunun anber (balina) denilen bir hayvan olduğunu gördük. Ebu Ubeyde: Bu bir ölüdür dedikten sonra: Hayır aksine biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elçileriyiz ve Allah yolundayız. Siz de çaresiz kalmış bulunuyorsunuz. Haydi yiyin dedi.

(Cabir) dedi ki: Biz orada bir ay kaldık. Üçyüz kişi idik ve hatta kiloda aldık. Ben göz çukurundan testilerle yağ doldurduğumuzu görmüşümdür. Ayrıca ondan öküz gibi -yahut öküz kadar- parçalar da kesiyorduk. Ebu Ubeyde, bizden onüç adam alıp gözünün çukuruna onları oturttu. Yine o balığın kaburga kemiklerinden birisini alıp dikti, sonra da beraberimizdeki en büyük deveye semer vurdu. Deve o kemiğin altından geçti. Onun etinden parçalar alarak bir miktar haşlayıp azık olarak yanımıza aldık. Medine'ye geldiğimizde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna varıp bunu ona anlatınca O: *"O Allah'ın sizin için çıkardığı bir rızıktır. Beraberinizde onun etinden bir şey var mı (varsa) bize de yedirin"* buyurdu. (Cabir) dedi ki: Bunun üzerine biz de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e etinden bir miktar gönderdik ve O da onu yedi.[617]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bizi (bir askeri birlik olarak) gönderdi. Başımıza Ebu Ubeyde'yi komutan tayin etti." Buradan orduların mutlaka onları disiplin altına alacak emir ve yasaklarına itaat edecek bir komutan tayin etmenin gerekliliği ve komutanın onların en faziletlileri ya da en faziletlilerinden birisi olması gerektiği anlaşılmaktadır. İlim adamları der ki: Yol arkadaşı olan insanların sayıca az olsalar dahi başlarına birini emir yapıp ona itaat etmeleri müstehaptır.

"Kureyş'in bir kervanının yolunu kesecektik." Daha önce "ir"in yiyecek ve başka şeyler yüklü deve (kervanı) olduğu geçmişti. Bu hadis-i şerifte, harp ehlinin yolunu kesmenin onlara baskın düzenlemenin ve mallarını alıp ganimet olarak ele geçirmek için çıkmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

617 Ebu Davud, 3840; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2724

"Bize azık olarak bir torba kuru hurma verdi... geceye kadar bize yetiyordu."

"Cirâb" cim harfi kesreli ve fethalı (cerâb) diye söylenmekle birlikte kesreli söyleyiş daha fasihtir. Daha önce defalarca açıklanmıştı. (Torba, heybe, dağarcık anlamlarına gelir). Burada ashab (radıyallâhu anhum)'un dünya hayatında ne kadar zahid oldukları, dünyalıktan oldukça az bir şeyler ele geçirip açlığa, zor yaşayışa sabredip katlandıkları, böyle bir duruma rağmen gazaya gittikleri açık bir şekilde ifade edilmektedir.

"Bize azık olarak bir torba kuru hurma verdi. Bize ondan başka verecek bir şey bulamamıştı. Ebu Ubeyde de bize hurmaları birer birer veriyordu." Bu hadisin bir rivayetinde (4977) "azıklarımızı boyunlarımız üstünde (omzumuzda) taşıyorduk." Bir diğer rivayette (4978) "azıkları tükenince Ebu Ubeyde onların azıklarını bir kaba topladı. Bize gıdamızı dağıtıyordu. Öyle ki her gün bize bir(er) hurma isabet ediyordu." Denilmektedir. Muvatta'da da: "Azıkları tükendi, iki kap hurma vardı. O bize yiyeceğimizi (gıdamızı) dağıtıyordu. Öyle ki her birimize her gün birer hurma isabet ediyordu." Denilmektedir. Müslim'in diğer rivayetinde de (4975) "o bize (önce) birer avuç birer avuç verirken daha sonra her birimize birer hurma vermeye başladı" denilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu rivayetlerin bir arada telifi şu şekildedir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi mallarından ve onların dışında ashab-ı kiramın onlara destek olmak üzere verdiklerinden beraberlerinde bulunanlardan ayrı olarak bir kap azık vermişti. Bundan dolayı "biz azıklarımızı taşıyorduk" demiştir. Ayrıca onların azıkları arasında sözü edilen bu torbanın dışında kuru hurma bulunmamakla birlikte ondan başka azıklarının da bulunma ihtimali vardır. Ebu Ubeyde'nin onlara hurmaları teker teker vermesine gelince bu azıkları tükenip kaldıkları sürenin uzamasından sonraki ikinci durumlarında olmuştu. Nitekim son rivayette bunu böylece açıklamıştır. Birinci rivayet, ilk durumları hakkında değil son durumları hakkında haber bir mana taşımaktadır.

Açıkça göründüğü kadarı ile "hurmaların teker teker verilmesi" onlara hurmayı avuç avuç paylaştırmasından sonra olmuştur. Hurmaları azalınca onlara birer birer paylaştırdı. Sonra o da bitti ve bir hurmayı dahi bulamaz oldular. O tek hurmayı bulamadıkları için de acı çektiler ve yüce Allah onlara anber (denilen balina)i nasip edinceye kadar ağaç yapraklarını yediler.

(4978) "Ebu Ubeyde azıklarımızı bir kapta topladı. O bize... gıdamızı veriyordu." Bu da onun bu azıklarını kendilerinin rızası ile toplayıp onlar

için bereketlenmesi amacıyla azıklarını karıştırdığı şeklinde açıklanır. Nitekim Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de aynı şeyi bir çok yerde yapmıştır. Eş'ariler de böyle yaptıkları için Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onları övmüştü. Mezhep âlimlerimiz ve onların dışında ilim adamları da yolculuktaki yol arkadaşlarının daha da bereketlenmesi, geçimlerinin daha iyi olması ve bazılarının diğerlerinden farklı özel bir yemek yememesi için azıklarını karıştırmaları müstehaptır demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"Pek büyük bir kum yığını gibi" kesib: tepe şeklinde ve uzunlamasına kum yığını demektir.

"Derken anber (balina) denilen bir hayvan ile karşılaştık. Ebu Ubeyde: Bu ölü (leş)dir dedi... Biz üçyüz kişi idik. Hatta şişmanladık." Hadisin sonunda da bu balıktan azık aldıklarını da zikretmekte ve döndüklerinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de kendilerine beraberinizde etinden bir şey var mı, bize yedirseniz buyurduğunu ve bunun üzerine biz de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ondan bir parça gönderdik. O da ondan yedi dediği kaydedilmektedir.

Hadisin anlamı şudur: Ebu Ubeyde (radıyallâhu anh) önce kendi içtihadı ile bu bir meyte (leş)dir demişti. Meyte (ölü/leş) haramdır. Onu yemek size helal değildir. Sonra içtihadını değiştirerek: Hayır o size meyte olmakla birlikte helaldir. Çünkü sizler Allah yolunda bulunuyorsunuz ve bunu yemeye mecbursunuz. Şanı yüce Allah da mecbur kalan kimseye haddi aşmadan ve düşmanlık etmeden meyteden yemeyi mübah kılmıştır. Siz de bundan yeyiniz demesi üzerine onlar da ondan yediler. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in etinden isteyip ona ikram edileni yemesine gelince, o bununla helal olduğu hususunda gönüllerinin tamamen rahatlaması için mübah olduğunda herhangi bir şüphe bulunmadığı ve böyle bir şeyi kendisi için de beğenip kabul ettiğini anlatmak üzere işi ileriye götürmek istemişti. Yahut da bu şanı yüce Allah tarafından Allah'ın kendilerine yaptığı olağanüstü bir ikram olmasından ötürü onu teberrüken yemek istemişti.

Bu rivayette bir kimsenin arkadaşının malından ve eşyasından -ona nazlanmak maksadıyla- bir şeyler istemesinde bir sakınca olmadığına ve bunun yasaklanmış türden istemek (dilenmek) türünden sayılmadığına delil bulunmaktadır. Çünkü yasaklanan istenen (dilenmek) sırf mal edinmek ve buna benzer maksatlarla yalancı olan kimseler hakkındadır. Buradaki isteyiş ise kaynaşmak ve latife yaparak güzel bir şekilde şakalaşmak ve nazlanmak içindir. Ayrıca bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sonra caiz olduğu gibi zamanında da hükümler hakkında içtihad etmenin caiz olduğu anlaşılmaktadır.

Yine bu hadiste, fetva isteyenin hakkında şüpheye düştüğü bazı mübahları müftinin -eğer bu hususta ona bir meşakkat gelmiyor ve böylelikle fetva soranın kalbi rahatlayacaksa- alıp kullanmasının müstehap olduğu da anlaşılmaktadır.

Ayrıca denizde ölmüş bütün deniz hayvanları mübahtır. Bu hususta kendiliğinden ölmüş olan ile avlanarak ölmüş olan arasında da bir fark yoktur. Balıkların mübah olduğu hususunda Müslümanlar icma etmişlerdir. Mezhep âlimlerimiz der ki: öldürülmesinin yasaklığı hakkındaki hadis dolayısı ile kurbağa haramdır. Ayrıca derler ki: Bunların dışındakiler hakkında da üç görüş vardır. Bu görüşlerin en sahih olanına göre bu hadis dolayısı ile bütün deniz hayvanlarının helal olduğudur. İkincisi helal değildir. Üçüncüsü ise kara hayvanları arasında eti yenilir bir benzeri bulunanlar helaldir fakat benzerlerinin eti yenmiyorsa helal değildir. Buna göre deniz atı, deniz sığırı ve deniz ceylanı yenilir. Deniz köpeği, deniz domuzu ve deniz eşeği yenilmez.

Mezhep âlimlerimiz dedi ki: Eşeklerin bir kısmı karada eti yenilir olmakla birlikte çoğunlukla eti yenilmez. Bizim mezhebimizin bu husustaki tafsilatı bu şekildedir.

Kurbağa dışında bütün deniz hayvanlarının mübah olduğunu söyleyenler arasında Ebu Bekir es-Sıddîk, Ömer, Osman ve İbn Abbas (radıyallâhu anhum)'da bulunmaktadır. Mâlik, kurbağa dahil bütün deniz hayvanlarının mübah olduğunu söylemiştir. Ebu Hanife ise balık dışında helal değildir. Sebepsiz yere kendiliğinden ölüp su üstüne çıkmış olan balık da helal değildir. Fakat bizim (Şafii) mezhebimize göre bu da helaldir. Ashab ve onlardan sonra gelen pek çok ilim adamı böyle demiştir. Ebu Bekir es-Sıddîk, Ebu Eyyub, Ata, Mekhul, Nehaî, Mâlik, Ahmed, Ebu Sevr, Davud ve başkaları bunlar arasındadır. Cabir b. Abdullah, Cabir b. Zeyd, Tâvus ve Ebu Hanife ise helal olmaz demişlerdir.

Delilimiz yüce Allah'ın: *"Deniz avı ve yiyeceği size helaldir"* (Mâide, 96) buyruğudur. İbn Abbas ve cumhur: Deniz avı sizin kendi avladığınızdır. Yiyeceği ise denizin kıyıya attığıdır demişlerdir. Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivayet ettiği bu hadisi de ayrıca "o (deniz) suyu temiz meytesi (ölüsü) helal olandır" hadisini de delil göstermişlerdir. Bu da sahih bir hadistir. Ayrıca zikrettiklerimiz dışında meşhur daha başka hususları da delil göstermişlerdir.

Cabir'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: "Denizin (kıyıya) attığı ve denizin çekildiği için kıyıda kalanı yeyiniz. Denizde ölüp su üstüne çıkanı ise yemeyiniz" şeklinde rivayet edilen hadise gelince, hadis imamlarının ittifakı ile zayıf bir hadistir. Delil gösterilmesi -hiçbir şey onunla tearuz etmese (çatış-

masa) dahi delil gösterilemez. Hele sözünü ettiğimiz rivayetler ile çelişiyor ise nasıl delil gösterilir? Ben bu hadisin ravilerinin zayıf olduklarını, mühezzeb şerhi yiyecekler babında açıklamış bulunuyorum. Eğer onlar mecbur kaldıkları için anber (balina) ile ilgili bir delil yoktur denilecek olursa biz de: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Medine'de herhangi bir zorunluluk olmadan ondan yemesi delil gösterilir deriz.

"Biz onun göz çukurundan testilerle yağ doldurduğumuzu gördüm..." Buradaki "vakb" vav harfi fethalı kaf sakin ve sonu be olan kelime gözün içi ve çukuru demektir. Kilal ise kulenin çoğulu olup kişinin önünde taşıdığı büyük testiye denilir.

"Öküz kadar" buradaki (kadar anlamındaki lafzı) diyarımız nüshalarında meşhur iki şekilde rivayet ettik. Birisi fethalı kaf sonra sakin bir dal ile (kadr suretinde) öküz misali öküz kadar anlamındadır. Diğeri ise kesreli fe sonra fethalı dal ile "fider" şeklindedir. Birincisi daha sahihtir. Kadı Iyaz birinci şeklin tashif olduğunu, ikinci şeklin doğru olduğunu söylemiş ise de durum dediği gibi değildir.

"Sonra en büyük deveye semer vurdu." O deveye semer koydu demektir.

"Onun etinden haşlayıp beraberimizde azık olarak aldık." Buradaki "veşaik" lafzı hakkında Ebu Ubeyd dedi ki: Bu etin alınıp pişmeyecek kadar kaynatılması ve yolculukta götürülmesi demektir. Tekili "veşika" diye gelir. Veşikanın tamamen kurutulmuş et olduğu da söylenmiştir.

"Vücutlarımız (eski) gücüne kavuştu." Tekrar güçlendik demektir.

"Ebu Ubeyde kaburga kemiklerinden bir kemik alıp onu dikti." Nüshalarda bu şekilde "onu dikti" anlamındadır. Birinci rivayette ise onu ikame etti (doğrulttu) şeklinde olup ona ait zamiri müennes olarak kullanmıştır. Bilinen şekli de budur. Müzekker kullanışı da bununla organı kastettiği diye açıklanır.

٤٩٧٥-١٨/٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعَ عَمْرٌو جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَنَحْنُ ثَلَاثُ مِائَةِ رَاكِبٍ وَأَمِيرُنَا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ نَرْصُدُ عِيرًا لِقُرَيْشٍ فَأَقَمْنَا بِالسَّاحِلِ نِصْفَ شَهْرٍ فَأَصَابَنَا جُوعٌ شَدِيدٌ حَتَّى أَكَلْنَا الْخَبَطَ فَسُمِّيَ جَيْشَ الْخَبَطِ فَأَلْقَى لَنَا الْبَحْرُ دَابَّةً يُقَالُ لَهَا الْعَنْبَرُ فَأَكَلْنَا مِنْهَا نِصْفَ شَهْرٍ وَادَّهَنَّا مِنْ وَدَكِهَا حَتَّى ثَابَتْ أَجْسَامُنَا قَالَ فَأَخَذَ أَبُو عُبَيْدَةَ

ضِلَعًا مِنْ أَضْلَاعِهِ فَنَصَبَهُ ثُمَّ نَظَرَ إِلَى أَطْوَلِ رَجُلٍ فِي الْجَيْشِ وَأَطْوَلِ جَمَلٍ فَحَمَلَهُ عَلَيْهِ فَمَرَّ تَحْتَهُ قَالَ وَجَلَسَ فِي حَجَاجِ عَيْنِهِ نَفَرٌ قَالَ وَأَخْرَجْنَا مِنْ وَقْبِ عَيْنِهِ كَذَا وَكَذَا قُلَّةَ وَدَكٍ قَالَ وَكَانَ مَعَنَا جِرَابٌ مِنْ تَمْرٍ فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِي كُلَّ رَجُلٍ مِنَّا قَبْضَةً قَبْضَةً ثُمَّ أَعْطَانَا تَمْرَةً تَمْرَةً فَلَمَّا فَنِيَ وَجَدْنَا فَقْدَهُ

4975-18/2- Bize Abdulcebbar b. Ala tahdis etti, bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Amr, Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi gönderdi. Biz üçyüz atlı idik. Komutanımız da Ebu Ubeyde b. el-Cerrah'dı. Kureyş'in bir kervanına pusu kuracaktık. Sahilde onbeş gün ikamet ettik. Şiddetli bir açlıkla karşı karşıya kaldık. O kadar ki silkelediğimiz ağaç yapraklarını yedik. Bundan dolayı orduya ceyşul habat denildi. Derken deniz bize anber (balina) denilen bir hayvanı kıyıya attı. Biz de ondan onbeş gün boyunca yedik. Yağından süründük. Hatta vücutlarımız eski gücünü kazandı. Ebu Ubeyde o balinanın kaburga kemiklerinden birisini alıp dikti. Sonra ordudaki en uzun adama ve en uzun deveye baktı. O adamı o devenin üzerinde bindirdi. Kaburga kemiğinin altından geçti. Göz çukuruna da birkaç kişi oturdu. Bizler onun göz çukurundan şu kadar şu kadar testi yağ çıkardık. Bizimle beraber bir torba kuru hurma vardı. Ebu Ubeyde bizden her bir adama birer avuç veriyordu. Sonra birer hurma vermeye başladı. O da bitince onun da yokluğunu hissettik.[618]

٤٩٧٦-١٩/٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ سَمِعَ عَمْرٌو جَابِرًا يَقُولُ فِي جَيْشِ الْخَبَطِ إِنَّ رَجُلًا نَحَرَ ثَلَاثَ جَزَائِرَ ثُمَّ ثَلَاثًا ثُمَّ نَهَاهُ أَبُو عُبَيْدَةَ

4976-19/3- Bize Abdulcebbar b. el-Alâ da tahdis etti, bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Amr, Cabir'i ceyşul habat hakkında şöyle derken dinledi: Bir adam önce üç deve boğazladı, sonra üç daha sonra üç daha boğazladı. Sonra Ebu Ubeyde ona bu işi yapmamasını söyledi.[619]

٤٩٧٧-٢٠/٤- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ بَعَثَنَا النَّبِيُّ ﷺ وَنَحْنُ ثَلَاثُ مِائَةٍ نَحْمِلُ أَزْوَادَنَا عَلَى رِقَابِنَا

618 Buhari, 4361, 5494; Nesai, 4363; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2529

619 4975 numaralı hadisin kaynakları

4977-20/4- Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Abde -yani b. Süleyman- Hişam b. Urve'den tahdis etti, o Vehb b. Keysân'dan, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi -üçyüz kişi olduğumuz halde- gönderdi. Azıklarımızı boyunlarımızın üzerinde taşıyorduk.[620]

٤٩٧٨-٢١/٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَبِي نُعَيْمٍ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَهُ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَرِيَّةً ثَلَاثَ مِائَةٍ وَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ فَفَنِيَ زَادُهُمْ فَجَمَعَ أَبُو عُبَيْدَةَ زَادَهُمْ فِي مِزْوَدٍ فَكَانَ يُقَوِّتُنَا حَتَّى كَانَ يُصِيبُنَا كُلَّ يَوْمٍ تَمْرَةٌ

4978-21/5- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti, bize Abdurrahman b. Mehdi, Mâlik b. Enes'den tahdis etti, o Ebu Nuaym Vehb b. Keysân'dan rivayet ettiğine göre Cabir b. Abdullah kendisine haber vererek dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üçyüz kişilik bir seriyye gönderdi. Başlarına Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı komutan tayin etti. Azıkları bitince Ebu Ubeyde azıklarını bir kapta topladı. O bize gıdamızı veriyordu. Öyle ki her gün birer hurma isabet ediyordu.[621]

٤٩٧٩-.../٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ يَعْنِي ابْنَ كَثِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ وَهْبَ بْنَ كَيْسَانَ يَقُولُ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَرِيَّةً أَنَا فِيهِمْ إِلَى سِيفِ الْبَحْرِ وَسَاقُوا جَمِيعًا بَقِيَّةَ الْحَدِيثِ كَنَحْوِ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ وَأَبِي الزُّبَيْرِ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ فَأَكَلَ مِنْهَا الْجَيْشُ ثَمَانِيَ عَشْرَةَ لَيْلَةً

4979-.../6- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti... Vehb b. Keysân dedi ki: Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim de aralarında bulunduğum bir seriyyeyi Siyf el-Bahr'a gönderdi. Sonra hepsi de hadisin geri kalan kısmını Amr b. Dinar ile Ebu'z-Zubeyr'in hadisi rivayetlerine yakın olarak rivayet etti. Ancak Vehb b. Keysân'ın hadisi rivayetinde: Ordu ondan (balıktan) onsekiz gün boyunca yedi demektedir.[622]

620 Buhari, 2483 -uzunca-, 2983, 4360 -uzunca-; Tirmizi, 2475; Nesai, 4362; İbn Mace, 4159; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3125

621 4977 numaralı hadisin kaynakları

622 4977 numaralı hadisin kaynakları

٤٩٨٠-.../٧- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْمُنْذِرِ الْقَزَّازُ كِلَاهُمَا عَنْ دَاوُدَ بْنِ قَيْسٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْثًا إِلَى أَرْضِ جُهَيْنَةَ وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

4980-.../7- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti, bize Osman b. Ömer tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti, bize Ebu'l-Munzir el-Kazzâz tahdis etti, ikisi Davud b. Kays'dan o Ubeydullah b. Miksem'den, o Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cüheyne topraklarına bir askeri birlik gönderdi. Başlarına da birisini komutan tayin etti. Sonra da hadisi öbürlerinin hadisine yakın olarak rivayet etti.[623]

Şerh

(4975-4980 numaralı hadisler)

(4975) "Onun göz çukuruna birkaç kişi oturdu." Buradaki "hicâc" ha sonra cim harfi ile olup ha harfi kesreli ve fethalı (hacâc) diye de söylenir. İki meşhur söyleyiştir. Bu da bundan önceki rivayette geçen "göz çukuru" ile aynı anlamdadır. Onu da açıklamış bulunuyoruz.

(4976) "Bir adam üç deve kesti, sonra üç deve daha kesti... sonra Ebu Ubeyde bunu ona yasakladı." Bu develeri kesen kişi Kays b. Sa'd b. Ubâde (radıyallâhu anh)'tır.

(Birinci rivayette (4974) "orada bir ay kaldık" denilmektedir. İkinci rivayette (4975) "ondan onbeş gün yedik" denilirken, üçüncü rivayette (4979) "askerler ondan onsekiz gün yedi" denilmektedir. Rivayetleri telif etmenin yolu da şudur: Bir ay diye rivayet edenin rivayeti asıldır. Ayrıca onunla birlikte fazladan bir bilgi de bulunmaktadır. Ondan daha aşağısını rivayet edenler fazlasının olmadığını söylememektedir. Söylese dahi bunun olduğunu söyleyenin rivayeti takdim edilir. Defalarca açıkladığımız gibi usül âlimleri nezdinde meşhur ve sahih olan adet mefhumunun hükümsüz olduğudur. Fazlanın sabit olduğunu söylemek onunla çatışmıyor ise fazlalığı reddetmek gerekmez. Üstelik burada böyle bir çatışma sözkonusu olduğundan dolayı fazlalığı kabul etmek gerekir. Kadı Iyaz bu rivayetleri şöylece telif etmektedir: Onbeş gün diyen bir kimse o balıktan bu süre zarfında taze et olarak yediklerini, bir ay diyen kimse de onların bu eti kurutup ayın geri kalan kısmında kurutulmuş olarak ondan yediklerini kastetmiştir. Allah en iyi bilendir.

623 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2389

(4979) "Siyful Bahr" sin harfi kesreli ve ye harfi sakin (med)dir. Bu da bundan önceki iki rivayette denildiği gibi deniz kıyısı demektir.

(4980) "Bize Haccac b. eş-Şair de tahdis etti deyip bu isnadda: Bize Ebul Munzir el-Kazzâz tahdis etti" demektedir. Bizim diyarımız nüshalarında bu şekilde "el-Kazzâz" diye kaydedilmiştir. Birçoğunda ise be harfi ile "el-Bezzâz" diye zikredilmiştir. Yine Kadı Iyaz ravilerin bu hususta ihtilaf ettiklerini ve daha meşhur olanın kaf ile "el-Kazzâz" olduğunu da söylemiştir. Nitekim el-Ensâb'da es-Sem'ânî'nin ve başkalarının da zikrettiği şekil budur. Halef el-Vâsıtî ise el-Etraf adlı eserinde Müslim'in rivayetinde be ile (Bezzâz) diye zikretmiş olmakla birlikte üzerinde bazı karartmalar bulunmaktadır. Belki de her iki şekilde Kazzâz ve Bezzâz da söylenmiş olabilir. Burada sözü edilen Ebül Munzir'in adı İsmail b. Huseyn b. el-Müsennâ'dır. Ahmed b. Hanbel, İbn Ebu Hatim'in kitabında belirttiği üzere adını böyle vermiştir. Cumhur ise onun sadece İsmail b. Ömer olduğunu söylemekle yetinmiştir. Ebu Hatim: O saduk (çok doğru sözlü) birisidir demiştir. Ahmed b. Hanbel de ondan hadis yazılmasını emir etmiştir. O Müslim'in fert ravilerindendir.[624]

٥/٥- بَاب تَحْرِيمِ أَكْلِ لَحْمِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ

5/5- EVCİL EŞEKLERİN ETİNİN YENMESİNİN HARAM KILINMASI BABI

٤٩٨١-٢٢/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ وَالْحَسَنِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ

4981-22/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Mâlik b. Enes'e, İbn Şihâb'dan rivayetini okudum. O Muhammed b. Ali'nin iki oğlu Abdullah ve Hasan'dan, ikisi babalarından, o Ali b. Ebu Talib (hepsine selam olsun)'dan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hayber günü kadınlarla mut'a (nikahı) yapmayı ve evcil eşeklerin etini (yemeyi) yasakladı.[625]

---

624 Kelime anlamı ile ferd, tek başına demek olup hadis terimi olarak birkaç anlama gelmektedir: Senedinin bir veya birkaç yerinde ravi sayısı bire düşen hadis, çok kimse tarafından rivayet edilmiş olmakla birlikte herhangi bir hocadan sadece bir ravinin rivayet etmiş olduğu hadis, ravisinin herhangi bir yönden tek başınalık göstermiş olduğu hadis gibi anlamlara gelir. (Bk. Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, İstanbul, 2006, s. 92) (Çeviren)

625 Kaynakları daha önce 3417 numaralı hadiste gösterildi.

٤٩٨٢-...‏/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ يُونُسَ وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الْإِنْسِيَّةِ

4982-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İbn Numeyr ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan tahdis etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti. (H.) Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele de tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi. (H.) Bize İshak ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi, hepsi Zührî'den bu isnad ile rivayet etti. Yunus'un hadisinde ise: Ehli eşeklerin etlerini yemeyi de (yasakladı) şeklindedir.[626]

٤٩٨٣-٢٣/٣- وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ كِلَاهُمَا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ أَبَا إِدْرِيسَ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا ثَعْلَبَةَ قَالَ حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ

4983-23/3- Bize Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. İkisi Yakub b. İbrahim b. Sa'd'dan rivayet etti. Bize babam Salih'den tahdis etti, o İbn Şihâb'dan rivayet ettiğine göre Ebu İdris'in kendisine haber verdiği üzere Ebu Sa'l-ebe: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), ehli merkeblerin etlerini yemeyi haram kıldı dedi.[627]

٤٩٨٤-٢٤/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ وَسَالِمٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ

4984-24/4- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti, bana Nâfi' ve Sâlim, İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), ehli eşeklerin etlerini yemeyi yasakladı.[628]

---

626 Kaynakları daha önce 3417 numaralı hadiste gösterildi.

627 Buhari, 5527; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11876

628 Buhari, 4215, 4218, 5522; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6769

٤٩٨٥-٢٥/٥- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ قَالَ قَالَ ابْنُ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا أَبِي وَمَعْنُ بْنُ عِيسَى عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ الْحِمَارِ الْأَهْلِيِّ يَوْمَ خَيْبَرَ وَكَانَ النَّاسُ احْتَاجُوا إِلَيْهَا

4985-25/5- Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verdi, bana Nâfi' haber verip dedi ki: İbn Ömer dedi ki. (H.) Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize babam ve Ma'n b. İsa, Mâlik b. Enes'den tahdis etti, o Nâfi'den, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hayber günü evcil eşeklerin etini yemeyi yasakladı. Halbuki insanların onu yemeğe de ihtiyaçları olmuştu.[629]

٤٩٨٦-٢٦/٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ فَقَالَ أَصَابَتْنَا مَجَاعَةٌ يَوْمَ خَيْبَرَ وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَقَدْ أَصَبْنَا لِلْقَوْمِ حُمُرًا خَارِجَةً مِنَ الْمَدِينَةِ فَنَحَرْنَاهَا فَإِنَّ قُدُورَنَا لَتَغْلِي إِذْ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنْ اكْفَئُوا الْقُدُورَ وَلَا تَطْعَمُوا مِنْ لُحُومِ الْحُمُرِ شَيْئًا فَقُلْتُ حَرَّمَهَا تَحْرِيمَ مَاذَا قَالَ تَحَدَّثْنَا بَيْنَنَا فَقُلْنَا حَرَّمَهَا أَلْبَتَّةَ وَحَرَّمَهَا مِنْ أَجْلِ أَنَّهَا لَمْ تُخَمَّسْ

4986-26/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ali b. Mushir, Şeybâni'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Ebu Evfâ'ya evcil eşeklerin eti hakkında sordum. O: Hayber günü açlıkla karşı karşıya kaldık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Onlara (Hayberlilere) ait şehirden çıkan eşekler ele geçirdik ve onları kestik. Bizim tencerelerimiz kaynamakta iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi: "Kazanları dökün, eşek etlerinden hiçbir şey yemeyin" diye seslendi. Ben (Şeybânî): Onları neden haram etti dedim. O: Biz kendi aramızda konuşup dedik ki: Onları kesin olarak haram etti. Onları onlardan ganimetin beşte biri alınmadığı için haram etti diye konuştu.[630]

629 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7786, 8394

630 Buhari, 3155 -muhtasar olarak-, 4220 -buna yakın-; Nesai, 4350; İbn Mace, 3192; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5164

٤٩٨٧-٢٧/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى يَقُولُ أَصَابَتْنَا مَجَاعَةٌ لَيَالِيَ خَيْبَرَ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ خَيْبَرَ وَقَعْنَا فِي الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ فَانْتَحَرْنَاهَا فَلَمَّا غَلَتْ بِهَا الْقُدُورُ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ اكْفَئُوا الْقُدُورَ وَلَا تَأْكُلُوا مِنْ لُحُومِ الْحُمُرِ شَيْئًا قَالَ فَقَالَ نَاسٌ إِنَّمَا نَهَى عَنْهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَنَّهَا لَمْ تُخَمَّسْ وَقَالَ آخَرُونَ نَهَى عَنْهَا أَلْبَتَّةَ

4987-27/7- Bize Ebu Kâmil Fudayl b. Husayn de tahdis etti, bize Abdulvahid -yani b. Ziyad- tahdis etti, bize Süleyman eş-Şeybânî tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Evfâ'yı şöyle derken dinledim: Hayber günlerinde açlık ile karşı karşıya kaldık. Hayber (fethi) gününde ise evcil eşeklere dalıp onları kestik. Tencereler onların etleri ile kaynayınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi: Tencereleri dökün ve eşek etlerinden hiçbir şey yemeyin diye seslendi. Bazı kimseler: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunları yasaklamasının sebebi onların (ganimet gibi) beşte birlerinin alınmayışıdır dedi. Diğer başkaları da: Kesinlikle onları yasakladı dedi.[631]

٤٩٨٨-٢٨/٨- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى يَقُولَانِ أَصَبْنَا حُمُرًا فَطَبَخْنَاهَا فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ اكْفَئُوا الْقُدُورَ

4988-28/8- Bize Ubeydullah b. Muâz tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Adiy'den -ki o b. Sabit'dir- tahdis edip dedi ki: Ben el-Berâ ve Abdullah b. Ebu Evfâ'yı şöyle derken dinledim: Bir takım eşekler ele geçirdik ve onları pişirdik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi: Tencereleri dökün diye seslendi.[632]

٤٩٨٩-٢٩/٩- وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ الْبَرَاءُ أَصَبْنَا يَوْمَ خَيْبَرَ حُمُرًا فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنْ اكْفَئُوا الْقُدُورَ

631 4986 numaralı hadisin kaynakları

632 Buhari, 4221-4225, 5525, 5526; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1795, 5174

4989-29/9- Bize İbnu'l- Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'dan tahdis etti, Berâ dedi ki: Hayber günü bazı eşekleri ganimet aldık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi: Tencereleri dökünüz diye seslendi.[633]

٤٩٩٠-٣٠/١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ ثَابِتِ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ نُهِينَا عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ

4990-30/10- Bize Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim de tahdis etti. Ebu Kureyb dedi ki: Bize İbn Bişr, Mis'ar'den tahdis etti, o Sabit b. Ubeyd'den şöyle dediğini rivayet etti: el-Berâ'yı şöyle derken dinledim: Bize evcil eşeklerin eti yasaklandı.[634]

٤٩٩١-٣١/١١- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَاصِمٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نُلْقِيَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ نِيئَةً وَنَضِيجَةً ثُمَّ لَمْ يَأْمُرْنَا بِأَكْلِهِ وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا حَفْصٌ يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ عَنْ عَاصِمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

4991-31/11- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Cerir, Âsım'dan tahdis etti, o Şa'bî'den, o Berâ b. Âzib'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize evcil eşeklerin etlerini çiğ olsun pişmiş olsun atmayı emir buyurdu. Sonra da onu (eşek etini) yemeyi emir buyurmadı.

Bunu bana Ebu Said el-Eşec de tahdis etti, bize Hafs -yani b. Giyâs- Âsım'dan bu isnad ile buna yakın olarak tahdis etti.[635]

٤٩٩٢-٣٢/١٢- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ عَاصِمٍ عَنْ عَامِرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَا أَدْرِي إِنَّمَا نَهَى عَنْهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ كَانَ حَمُولَةَ النَّاسِ فَكَرِهَ أَنْ تَذْهَبَ حَمُولَتُهُمْ أَوْ حَرَّمَهُ فِي يَوْمِ خَيْبَرَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ

633 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1882

634 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1752

635 Buhari, 4226; Nesai, 4349; İbn Mace, 3194; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1770

4992-32/12- Bana Ahmed b. Yusuf el-Ezdî de tahdis etti… İbn Abbas dedi ki: Bilmiyorum Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu (evcil eşek etini yemeyi) ya insanların yükünü taşıdığından ve böylelikle insanların yükünü taşıyacakların tükenmesini istemediğinden dolayı yasakladı. Yahut: Onu Hayber gününde evcil eşeklerin etini yasakladı (dedi).[636]

٤٩٩٣-١٣/٣٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالاَ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ فَتَحَهَا عَلَيْهِمْ فَلَمَّا أَمْسَى النَّاسُ الْيَوْمَ الَّذِي فُتِحَتْ عَلَيْهِمْ أَوْقَدُوا نِيرَانًا كَثِيرَةً فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا هَذِهِ النِّيرَانُ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تُوقِدُونَ قَالُوا عَلَى لَحْمٍ قَالَ عَلَى أَيِّ لَحْمٍ قَالُوا عَلَى لَحْمِ حُمُرٍ إِنْسِيَّةٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَهْرِيقُوهَا وَاكْسِرُوهَا فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْ نُهَرِيقُهَا وَنَغْسِلُهَا قَالَ أَوْ ذَاكَ

4993-33/13- Bize Muhammed b. Abbad ve Kuteybe b. Said de tahdis edip dedi ki: … Seleme b. el-Ekva' dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Hayber'e çıktık. Sonra Allah onlara Hayber'i fethetmeyi nasip etti. Sonra Hayber'i fethettikleri günü insanlar akşamı edince çok miktarda ateş yaktılar. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"bu ateşler ne oluyor, ne için bunları yakıyorsunuz"* buyurdu. Onlar: Et (pişirmek) üzere dediler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hangi eti (pişirmek) üzere"* buyurdu. Onlar: Evcil eşek etlerini (pişirmek) üzere dediler. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onları dökün ve o (çömlek)leri kırın"* buyurdu. Bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Yahut dökelim ve (çömlekleri) yıkayalım (olmaz mı) dedi. O: *"Yahut onu yapın"* buyurdu.[637]

٤٩٩٤-.../١٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ وَصَفْوَانُ بْنُ عِيسَى ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ النَّبِيلُ كُلُّهُمْ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

4994-…/14- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Hammâd b. Mes'ade ve Safvân b. İsa haber verdi. (H.) Bize Ebu Bekr b. en-Nadr da tahdis etti, bize Ebu Âsım en-Nebi tahdis etti, hepsi Yezid b. Ubeyd'den bu isnad ile rivayet etti.[638]

636 Buhari, 4227; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5768
637 Daha önce kaynakları 4644 numaralı hadiste gösterildi.
638 Daha önce kaynakları 4644 numaralı hadiste gösterildi

٤٩٩٥-١٥/٢٤ - وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْبَرَ أَصَبْنَا حُمُرًا خَارِجًا مِنَ الْقَرْيَةِ فَطَبَخْنَا مِنْهَا فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللهِ ﷺ أَلَا إِنَّ اللهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِكُمْ عَنْهَا فَإِنَّهَا رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَأُكْفِئَتِ الْقُدُورُ بِمَا فِيهَا وَإِنَّهَا لَتَفُورُ بِمَا فِيهَا

4995-34/15- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti... Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber'i fethedince bizler şehirden çıkan bazı eşekleri ele geçirdik. Onların bir kısmını pişirdik. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi: Haberiniz olsun ki Allah ve Rasulü size onları yasaklıyor. Şüphesiz o şeytanın işinden bir pisliktir diye seslendi. Bunun üzerine tencereler içindekilerle birlikte -içindekiler ile kaynamakta iken- döküldü.[639]

٤٩٩٦-١٦/٣٥ - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ خَيْبَرَ جَاءَ جَاءٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أُكِلَتِ الْحُمُرُ ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ أُفْنِيَتِ الْحُمُرُ فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَبَا طَلْحَةَ فَنَادَى إِنَّ اللهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِكُمْ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ فَإِنَّهَا رِجْسٌ أَوْ نَجِسٌ قَالَ فَأُكْفِئَتِ الْقُدُورُ بِمَا فِيهَا

4996-35/16- Bize Muhammed b. Minhâl ed-Darîr tahdis etti... Enes b. Mâlik dedi ki: Hayber gününde birisi gelerek: Ey Allah'ın Rasulü! Eşekler yenildi (tüketildi) dedi. Sonra bir başka kişi daha geldi: Ey Allah'ın Rasulü! Eşekler yok edildi deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebu Talha'ya verdiği emir üzerine: Şüphesiz aziz ve celil Allah ve onun Rasulü size eşek etlerini yasaklıyor. Çünkü o bir rics (pislik)'tir yahut bir necasettir dedi.

(Enes) dedi ki: Bunun üzerine tencereler baş aşağı çevrilip döküldü.[640]

Şerh

(4981-4996 numaralı hadisler)

(4981) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hayber günü kadınlarla mut'a nikahını ve evcil eşeklerin etini yasakladı." Evciller anlamındaki "el-insiyye" nun harfi sakin baştaki hemze kesreli de fethalı da (ensiyye şeklinde) okunabilir. Bunlar iki meşhur söyleyiş olup açıklamaları daha önce geçti. Mut'a nikahının hükmü de ona dair hadislerin şerhi de daha önce Nikah Kitabı'nda geçti.

639 Buhari, 4199, 5528; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1452

640 4995 numaralı hadisin kaynakları

Evcil merkeplere gelince, rivayetlerin bir çoğunda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in etlerini yemeyi Hayber günü yasakladığı belirtilmektedir. Bir rivayette (4983) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), evcil eşeklerin etlerini haram kıldı" daha başka rivayetlerde (4986 vb.) ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), tencerelerin (içindeki etlerle) kaynadıklarını görmüş ve dökülmelerini emir buyurmuş, onların etlerinden bir şey yemeyin demiştir. Bir rivayette (4990) "Evcil eşeklerin etleri bize yasak edildi" bir diğer rivayette (4993) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onları dökün ve (çömlekleri) kırın"* buyurunca bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Yahut içindekileri döksek ve onları (kazanları) yıkasak (olmaz mı) deyince Allah Rasulü: *Yahut böyle yapın* buyurdu. Bir başka rivayette (4995) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in münadisi: Şunu bilin ki Allah ve Rasulü size onu (yemeyi) yasaklıyor. Çünkü o şeytanın işinden bir pisliktir diye nida etti." Başka bir rivayette (4996) "Her ikisi size (ehli) eşeklerin etlerini yasaklıyor. Çünkü o bir pislik yahut bir necasettir diye nida etti. Bunun üzerine tencereler içindekilerle birlikte döküldü" denilmektedir.

İlim adamları bu mesele hakkında ihtilaf etmişlerdir. Ashab, tabiin ve onlardan sonra gelenlerin büyük çoğunluğu bu açık ve sahih hadisler sebebi ile ehli eşek etlerinin haram olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbas ise haram değildir demiştir. Mâlik'den de üç rivayet nakledilmiştir. Bunların en meşhuru eşek etinin ileri derecede tenzihen mekruh olduğu rivayetidir. İkincisi haram, üçüncüsü mübahtır. Doğru olanı ise açık hadisler sebebi ile büyük çoğunluğun söylediği gibi haram olduğudur.

Ebu Davud'un Süneni'nde zikredilen Galib b. Ebcer'den şöyle dediği şeklindeki hadise gelince: Açlık ile karşı karşıya kaldık. Benim malım da aile halkıma yedirecek eşekten başka bir şeyim kalmamıştı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise daha önce evcil eşek etlerini haram kılmıştı. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim ve: Ey Allah'ın Rasulü! Biz kıtlık ile karşı karşıya bulunuyoruz. Malımda da aile halkıma semiz ehli eşeklerden başka yedirecek bir şeyim yok. Sen de ehli eşek etlerini haram kıldın dedim. O: *"O halde aile halkına semiz eşeklerinden yedir. Ben onları kasabanın pisliklerinden yedikleri için haram kılmıştım"* buyurdu. Bu hadis muzdarip ve oldukça ileri derecede ihtilaflı bir hadistir. Eğer sahih olsa dahi zaruret halinde etlerinden yemek hakkında yorumlanır. Allah en iyi bilendir.

(4986) "Tencereleri dökün diye seslendi." Kadı Iyaz dedi ki: Bunu vasıl elifi ve fe harfi fethalı olarak "kefee" fiilinden bir fiil olarak zaptettik. Manası ise kalb etmek, tersyüz etmektir. Bununla birlikte elifin kat elifi olup fe harfi kesreli "ekfee"den mübai bir fiil olarak okunması da doğrudur. Her ikisi de dil bilginlerinin bir çoğuna göre aynı anlamda iki söyleyiştir. Halil, Kisai,

İbnu's-Sikkit, İbn Kuteybe ve başkaları bunlar arasındadır. Asmai dedi ki: Bunun için "kefee" denilir ama "başta" elif ile "ekfee" denilmez.

(4993) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in evcil eşeklerin etlerinin piştiği tencereler hakkında: *"onları dökün ve (kapları) kırın"* buyurması üzerine bir adam: Yahut da onları dökelim ve (kapları) yıkasak (olmaz mı) deyince Allah Rasulü yahut böyle yapın buyurdu." Bu eşek etinin necis ve haram olduğu hususunda gayet açıktır. Bunu diğer rivayette: (4995) "o bir ricz (pislik)tir" ve (4996) "bir ricz yahut bir necasettir" demesi de desteklemektedir.

Hadisten necasetin isabet ettiği şeyi yıkamanın vacip olduğu ve necis olmuş bir kabın bir defa yıkanması ile temiz olacağı, eğer bu köpek, domuz ve ikisinden birisinin yavrusu dışındaki şeylerle necis olmuşsa yedi defa yıkanmasına ihtiyaç olmadığı hükmü anlaşılmaktadır. Bizim mezhebimizin de cumhurun görüşü de budur. Ahmed'e göre ise ondan gelen iki rivayetin daha meşhur olanına göre hepsinde yedi defa yıkamak icabeder.

Hadiste delil olan yere gelince, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yıkama emrini mutlak olarak vermiştir. Bu da bir defa yapılırsa yerine getirilmiş olur. Şayet fazlası gerekseydi onu da mutlaka açıklardı. Çünkü muhataplar arasında henüz yeni Müslüman olmuş kimseler ile yıkama emrinden ancak mutlak olarak kullanılması halinde muktezasını anlayan ve başkasını anlamayan onun durumunda kimseler de vardı. Muktezası ise bir defa yıkanmasıdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ilkin kabı kırmayı emretmesine gelince, bu emir vahiy ile de içtihad ile de verilmiş sonra da nesh edilmiş ve sadece yıkanması muayyen hüküm olarak kalmış olabilir. Bugün bu gibi kapları kırmak caiz değildir, çünkü bu bir malı telef etmektir.

Ayrıca hadiste, necis kabı yıkamak halinde kullanılmasında bir sakınca bulunmadığına da delil vardır. Allah en iyi bilendir.

٦/٦- بَاب فِي أَكْلِ لُحُومِ الْخَيْلِ

6/6- AT ETLERİNİN YENİLMESİ HAKKINDA BİR BAB

٤٩٩٧-١/٣٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ وَأَذِنَ فِي لُحُومِ الْخَيْلِ

4997-36/1- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Rabî' el-Atekî ve Kuteybe b. Said -lafız Yahya'ya ait olmak üzere- tahdis etti. Yahya bize Hammâd b. Zeyd, Amr b. Dinar'dan haber verdi derken diğer ikisi tahdis etti dedi. (Amr) Muhammed b. Ali'den, o Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hayber günü evcil eşeklerin etlerini yasakladı ve at etlerine izin verdi.[641]

٤٩٩٨-٢/٣٧- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ أَكَلْنَا زَمَنَ خَيْبَرَ الْخَيْلَ وَحُمُرَ الْوَحْشِ وَنَهَانَا النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْحِمَارِ الأَهْلِيِّ وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ ح وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ قَالاَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ كِلاَهُمَا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ

4998-37/2- Bize Yahya b. Hatim de tahdis etti... Bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Biz, Hayber zamanında at ve yabani eşek (etlerini) yedik. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere evcil eşekleri de yasakladı.

Bunu bana Ebu't-Tâhir de tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi. (H.) Bana Yakub ed-Devraki ve Ahmed b. Osman en-Nevfeli de tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Âsım tahdis etti, (İbn Vehb ile birlikte) ikisi İbn Cureyc'den bu isnad ile rivayet etti.[642]

٤٩٩٩-٣/٣٨- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَحَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَوَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ فَاطِمَةَ عَنْ أَسْمَاءَ قَالَتْ نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَكَلْنَاهُ

4999-38/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti... Fatıma, Esma'dan şöyle dediğini rivayet etti. Biz, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken bir at kestik ve onu yedik.[643]

641 Buhari, 4219, 5520, 5524; Ebu Davud, 3788, 3808: Tirmizi, 1793 -muallak olarak-; Nesai, 4338; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2639

642 Nesai, 4354; İbn Mace, 3192 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2810

643 Buhari, 5510-5512, 5519; Nesai, 4418, 4432, 4433; İbn Mace, 3190; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15746

٥...-.../٤- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

5000-.../4- Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Ebu Muaviye haber verdi. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti, ikisi Hişam'dan bu isnad ile rivayet etti.[644]

Şerh

(4997-5000 numaralı hadisler)

(4997) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber günü... ve at etlerine izin verdi." Bir rivayette de (4998) "Cabir dedi ki: Biz Hayber zamanında... ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) evcil eşeği yasakladı." Esma'nın rivayet ettiği hadiste (4999) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta iken bir at kesip onu yedik" denilmektedir.

İlim adamları at etinin mübahlığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii'nin selef ve haleften cumhurun görüşüne göre mübahtır, bunda kerahat da yoktur. Abdullah b. ez-Zubeyr, Fedale b. Ubeyd, Enes b. Mâlik, Ebu Bekir kızı Esma, Süveyd b. Zafele, Alkame, Esved, Ata, Şureyh, Said b. Cübeyr, Hasan-ı Basri, İbrahim Nehaî, Hammâd b. Süleyman, Ahmed, İshak, Ebu Sevr, Ebu Yusuf, Muhammed, Davud, muhaddislerin büyük çoğunluğu ve başkaları da böyle demişlerdir. Bir kesim ise at etini mekruh görmüştür. İbn Abbas, Hakem, Mâlik ve Ebu Hanife de bunlardandır. Ebu Hanife dedi ki: Etinin yenilmesi sebebi ile günahkar olunur ama buna haram denilmez. Bu kanaatte olanlar yüce Allah'ın: *"Bir de atları katırları ve eşekleri hem onlara binmeniz için hem de süs olmak üzere (yarattı)"* (Nahl, 8) buyruğunu delil göstermişlerdir. Burada yemeyi sözkonusu etmemekle birlikte bundan önceki ayette ise eti yenilebilir davarları sözkonusu etmiştir demişlerdir. Ayrıca Salih b. Yahya b. el-Mukaddem'in babasından, onun dedesinden, onun Halid b. el-Velid'den rivayet ettiği şu hadisi de delil gösterirler: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) at, katır ve eşek etlerini bir de yırtıcı hayvanlardan azı dişli olanları yasakladı" hadisini delil göstermişlerdir. Bu hadisi Ebu Davud, Nesai ve İbn Mace, Bakiye b. el-Velid'in Salih b. Yahya'dan bir rivayeti olarak kaydetmişlerdir. Hadis imamlarından ve başkalarından olan ilim sahiplerinin de ittifak ettiklerine göre bu zayıf bir hadistir. Hatta bazıları mensuh olduğunu söylemişlerdir.

Darakutni ve Beyhaki kendi isnatları ile Hafız b. Musa b. Harun el-Hammal'dan: Bu zayıf bir hadistir dediğini rivayet etmişlerdir. Ayrıca: Salih

644 4999 numaralı hadisin kaynakları

b. Yahya da babası da (hadis rivayeti ile) tanınmamaktadır demiştir. Buhari ise: Bu hadis su götürür demiştir. Beyhaki: Bu muzdarip bir isnattır derken Hattâbî: Senedi tartışılır demiştir. Ayrıca Salih b. Yahya babasından, o dedesinden rivayetinde bunların birbirlerinden hadis dinledikleri bilinmemektedir demiştir. Ebu Davud da: Bu nesh edilmiş bir hadistir derken Nesai: (at etlerinin) mübah olduğunu ifade eden hadis daha sahihtir demiş ve eğer bu hadis sahih ise mensuh olma ihtimali çok yüksektir demiştir.

Cumhur ise Müslim'in ve başkalarının zikretmiş olduğu mübah olduğu belirtilen hadisleri delil göstermişlerdir. Bu hadisler hem sahih hem de gayet açıktır. Bunun dışında yine mübahlık ifade eden sahih daha başka hadisleri de delil göstermişlerdir. Yasak olduğu hususunda hiçbir hadis sabit olmamıştır. Ayet ile ilgili olarak da şu şekilde cevap vermişlerdir. Bunların binmek ve zinet (süs) için sözkonusu edilmiş olmaları, onların menfaatlerinin özellikle bunlardan ibaret olmasına delil değildir. Özellikle bu iki tarafın sözkonusu edilmesi attan çoğunlukla gözetilen maksadın bu oluşundan dolayıdır. Yüce Allah'ın: *"Size meyte (leş) kan ve domuz eti haram kılındı"* (Mâide, 3) buyruğu gibidir. Burada etin sözkonusu edilmesi ondan gözetilen maksadın en büyüğünün o oluşundan dolayıdır. Çünkü Müslümanlar domuzun yağının da kanının da diğer bölümlerinin de haram olduğu üzerinde icma etmişler ve şöyle demişlerdir. İşte bundan dolayı şanı yüce Allah, davarlar hakkında: *"ve ağırlıklarınızı taşırlar"* (Nahl, 7) buyurduğu halde atlar üzerinde ağır yüklerin taşınmasını sözkonusu etmemiştir. Böyle bir ifade ise atlar üzerinde ağır yükleri taşımanın haram kılınmış olmasını gerektirmez. Allah en iyi bilendir.

(4999) Esma (radıyallâhu anhâ)'yı "bir at kestik" sözü Buhari'de: "bir at boğazladık" şeklindedir. Yine Buhari'nin bir rivayetinde Müslim'in zikrettiği gibi "kestik" şeklindedir. Böylelikle iki rivayet bir arada şöylece telif edilebilir. Bunlar iki ayrı olaydır. Bir seferinde kestiler, bir diğerinde boğazladılar. Tek bir hadise olması da ve her iki lafzın mecaz olarak kullanılmış olması da mümkündür. Sahih olan ise birincisidir. Çünkü gerçek anlamı kabul etmek imkansız olmadığı sürece mecaz anlamına gidilmez. Burada gerçek anlamını kabul etmek ise imkansız değildir. Aksine gerçek anlamı ile yorumlamanın önemli bir faydası vardır. O da şudur: Boğazlanması sözkonusu olan hayvanı kesmek ve kesilmesi sözkonusu olanı boğazlamak caizdir. Bu hususta da icma vardır. Buna aykırı hareket eden daha faziletli olana muhalefet etmiş olmakla birlikte böyledir.

Faras (at) ise erkek hakkında da dişi hakkında da kullanılır. Allah en iyi bilendir.

٧/٧- بَاب إِبَاحَةِ الضَّبِّ

7/7- KELERİN (YENİLMESİNİN) MÜBAH KILINMASI BABI

٥٠٠١-١/٣٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ الضَّبِّ فَقَالَ لَسْتُ بِآكِلِهِ وَلَا مُحَرِّمِهِ

5001-39/1- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr, İsmail'den tahdis etti. Yahya b. Yahya dedi ki: Bize İsmail b. Cafer, Abdullah b. Dinar'dan haber verdiğine göre o İbn Ömer'i şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e keler hakkında soru soruldu. O: *"Ben onu ne yerim ne de onu haram kılarım"* buyurdu.[645]

٥٠٠٢-٢/٤٠- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ الضَّبِّ فَقَالَ لَا آكُلُهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ

5002-40/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Leys tahdis etti. (H.) Bana Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, Nâfi'den haber verdi, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e keler yemenin hükmü hakkında soru sordu. O: *"Ben onu ne yerim ne de haram ederim"* buyurdu.[646]

٥٠٠٣-٣/٤١- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ عَنْ أَكْلِ الضَّبِّ فَقَالَ لَا آكُلُهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ

5003-41/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Ubeydullah, Nâfi'den tahdis etti, o İbn Ömer'den şöyle dediğini rivayet etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minber üzerinde iken bir adam ona keler yeme hakkında soru sordu. O: *"Ben onu ne yerim ne de haram ederim"* buyurdu.[647]

---

645 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7142
646 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8310
647 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7998

٥٠٠٤-.../٤- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بِمِثْلِهِ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ

5004-.../4- Bize Ubeydullah b. Said de tahdis etti, bize Yahya Ubeydullah'dan aynısını bu isnad ile rivayet etti.[648]

٥٠٠٥-.../٥- وَحَدَّثَنَاه أَبُو الرَّبِيعِ وَقُتَيْبَةُ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ عُقْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ فِي الضَّبِّ بِمَعْنَى حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ نَافِعٍ غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ أَيُّوبَ أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِضَبٍّ فَلَمْ يَأْكُلْهُ وَلَمْ يُحَرِّمْهُ وَفِي حَدِيثِ أُسَامَةَ قَالَ قَامَ رَجُلٌ فِي الْمَسْجِدِ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ

5005-.../5- Bunu bize Ebu Rabî' ve Kuteybe de tahdis edip dedi ki: Bize Hammâd tahdis etti. (H.) Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail tahdis etti, ikisi Eyyub'dan rivayet etti. (H.) Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Mâlik b. Miğvel tahdis etti. (H.) Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr tahdis etti, bize İbn Cureyc tahdis etti. (H.) Bize Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Şüca' b. el-Velid tahdis edip dedi ki: Musa b. Ukbe'yi dinledim. (H.) Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bana Usâme haber verdi. Hepsi Nâfi'den, o İbn Ömer'den o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den keler hakkında Leys'in Nâfi'den hadisi rivayet ettiği aynı manada rivayet etti. Şu kadar var ki Eyyub'un hadisinde şöyle denmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir keler getirdi. Onu ne yedi ne de haram etti. Usâme hadisinde de o şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) minber üzerinde iken bir adam mescitte ayağa kalktı demektedir.[649]

٥٠٠٦-٤٢/٦- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ تَوْبَةَ الْعَنْبَرِيِّ سَمِعَ الشَّعْبِيَّ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ مَعَهُ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فِيهِمْ

648 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8198

649 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7482, 7568, 7785, 8403, 8491

سَعْدٌ وَأُتُوا بِلَحْمِ ضَبٍّ فَنَادَتْ امْرَأَةٌ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ إِنَّهُ لَحْمُ ضَبٍّ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُلُوا فَإِنَّهُ حَلَالٌ وَلَكِنَّهُ لَيْسَ مِنْ طَعَامِي

5006-42/6- Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Tevbe el-Anberî'den tahdis ettiğine göre o Şa'bî'yi dinledi. Şa'bî İbn Ömer'i dinlediğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte aralarında Sa'd'ın da bulunduğu ashabından bazı kimseler bulunuyordu. Onlara bir keler eti getirildi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden birisi o bir keler etidir dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Yeyin. Şüphesiz o helaldir. Ama bu benim (alışageldiğim) yediklerimden değildir"* buyurdu.[650]

٥٠٠٧-.../٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ تَوْبَةَ الْعَنْبَرِيِّ قَالَ قَالَ لِي الشَّعْبِيُّ أَرَأَيْتَ حَدِيثَ الْحَسَنِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ وَقَاعَدْتُ ابْنَ عُمَرَ قَرِيبًا مِنْ سَنَتَيْنِ أَوْ سَنَةٍ وَنِصْفٍ فَلَمْ أَسْمَعْهُ رَوَى عَنْ النَّبِيِّ ﷺ غَيْرَ هَذَا قَالَ كَانَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِيهِمْ سَعْدٌ بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذٍ

5007-.../7- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Tevbe el-Anberî'den şöyle dediğini tahdis etti. Şa'bî bana: Hasan'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivayet ettiği şu hadis hakkında ne dersin: Ben, İbn Ömer'l-e iki sene yahut bir buçuk sene oturup kalktım. Onun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şu hadisten başkasını rivayet ettiğimi duymadım. O dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in -aralarında Sa'd'ın da olduğu- ashabından bazı kimseler deyip Muâz'ın hadisi ile aynen rivayet etti.[651]

٥٠٠٨-٤٣/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ دَخَلْتُ أَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَيْتَ مَيْمُونَةَ فَأُتِيَ بِضَبٍّ مَحْنُوذٍ فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ فَقَالَ بَعْضُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ أَخْبِرُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِمَا يُرِيدُ أَنْ يَأْكُلَ فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ فَقُلْتُ أَحَرَامٌ هُوَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَا وَلَكِنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ قَالَ خَالِدٌ فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَنْظُرُ

650 Buhari, 7267; İbn Mace, 26; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7111

651 5006 numaralı hadisin kaynakları

5008-43/8- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e İbn Şihâb'dan rivayetini okudum, o Ebu İmame b. Sehl b. Huneyf'den, o Abdullah b. Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ben ve Halid b. Velid, Meymune (radıyallâhu anhâ)'nın evine girdik. Taş üzerinde kızartılmış bir keler getirildi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini ona uzatınca Meymune'nin evindeki hanımlardan birisi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yemek istediği şeyin ne olduğunu haber veriniz dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini kaldırdı. Ben: Ey Allah'ın Rasulü! o haram mıdır? dedim. O: *Hayır, ama o benim kavmimin yaşadığı yerde yoktu. Bundan dolayı ondan tiksindiğimi hissediyorum"* buyurdu.

Halid dedi ki: Ben de onu çekip -Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gözü önünde- yedim.[652]

٥٠٠٩-٤٤/٩- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ وَهْبٍ قَالَ حَرْمَلَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ الَّذِي يُقَالُ لَهُ سَيْفُ اللهِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ وَهِيَ خَالَتُهُ وَخَالَةُ ابْنِ عَبَّاسٍ فَوَجَدَ عِنْدَهَا ضَبًّا مَحْنُوذًا قَدِمَتْ بِهِ أُخْتُهَا حُفَيْدَةُ بِنْتُ الْحَارِثِ مِنْ نَجْدٍ فَقَدَّمَتْ الضَّبَّ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَكَانَ قَلَّمَا يُقَدَّمُ إِلَيْهِ طَعَامٌ حَتَّى يُحَدَّثَ بِهِ وَيُسَمَّى لَهُ فَأَهْوَى رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدَهُ إِلَى الضَّبِّ فَقَالَتْ امْرَأَةٌ مِنْ النِّسْوَةِ الْحُضُورِ أَخْبِرْنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ بِمَا قَدَّمْتُنَّ لَهُ قُلْنَ هُوَ الضَّبُّ يَا رَسُولَ اللهِ فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدَهُ فَقَالَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ أَحَرَامٌ الضَّبُّ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ لَا وَلَكِنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ قَالَ خَالِدٌ فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ وَرَسُولُ اللهِ يَنْظُرُ فَلَمْ يَنْهَنِي

5009-44/9- Bana Ebu't-Tâhir ve Harmele birlikte İbn Vehb'den tahdis etti. Harmele dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus İbn Şihâb'dan haber verdi, o Ebu Umame b. Sehl b. Huneyf el-Ensari'den rivayet ettiğine göre Abdullah b. Abbas kendisine şunu haber verdi. Allah'ın kılıcı diye adlandırılan Halid b. el-Velid, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Meymune'nin huzuruna girdi. O ise hem

652 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5360

onun (Halid'in) hem İbn Abbas'ın teyzesidir. Yanında kızartılmış bir keler buldu. Kızkardeşi olan el-Haris kızı Hufeyde o keleri Necid'den getirmişti. Keleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e takdim etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir yemek takdim edildiğinde Ona söylenip adının belirtilmediği çok az olurdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini kelere uzatınca hazır bulunan hanımlardan bir kadın: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ne yemek takdim ettiğinizi bildirin dedi. Onlar: O kelerdir ey Allah'ın Rasulü! deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elini kaldırdı. Halid b. Velid: Keler haram mı? ey Allah'ın Rasulü! dedi. O: *"Hayır, ama benim kavmimin bulunduğu yerde yoktu. Bundan dolayı kendimi ondan tiksinir görüyorum"* buyurdu.

Halid dedi ki: Bunun üzerine ben onu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gözü önünde çektim ve bana bunu yasaklamadı dedi.[653]

Şerh

(5001-5009 numaralı hadisler)

Müslim'in ve başkalarının zikrettiği bu hadislerle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in keler hakkında (5001) *"Ben onu ne yerim ne de haram ederim"* başka rivayetlerde (5002-5003) *"Ben onu yemem de haram da etmem"* bir rivayette (5006) *"onu siz yeyin, o helaldir ama benim alışageldiğim yemeklerden değildir"* buyurduğu, bir rivayette (5008) "elini çekince o haram mı? ey Allah'ın Rasulü! denilmesi üzerine: *Hayır, ama bu benim kavmimin yaşadığı yerlerde yoktu. Kendimi ondan tiksindiğimi hissediyorum* buyurdu. Onun gözü önünde huzurunda onu yediler" buyurulmaktadır.

Dil bilginleri der ki: "eafuhu" lafzı ondan tiksinerek hoşlanmıyorum demektir.

Müslümanlar kelerin mekruh olmayıp helal olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Bundan Ebu Hanife mezhebine mensup fukahadan mekruh olduğuna dair gelen nakil ile Kadı Iyaz'ın ve bazı kimselerin o haramdır dediklerine dair nakli müstesnâdır. Ama ben bunların birisinden bunun sahih olduğunu sanmıyorum. Birilerinden sahih olarak nakledilmiş olsa dahi bu naslar ve ondan önceki icma ona karşı delildir.

"(Taş üzerinde) kızartılmış bir keler" ibaresindeki "mahnûz" kızartılmış demektir. Kızdırılmış taşlar üzerinde kızartılmış olduğu da söylenmiştir.

653 Buhari, 5391, 5400, 5537; Ebu Davud, 3794;Nesai, 4327, 4328; İbn Mace, 3241; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3504

٥٠١٠-٤٥/١٠- وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنِي وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ وَهِيَ خَالَتُهُ فَقُدِّمَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَحْمُ ضَبٍّ جَاءَتْ بِهِ أُمُّ حُفَيْدٍ بِنْتُ الْحَارِثِ مِنْ نَجْدٍ وَكَانَتْ تَحْتَ رَجُلٍ مِنْ بَنِي جَعْفَرٍ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَأْكُلُ شَيْئًا حَتَّى يَعْلَمَ مَا هُوَ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ وَزَادَ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ وَحَدَّثَهُ ابْنُ الْأَصَمِّ عَنْ مَيْمُونَةَ وَكَانَ فِي حَجْرِهَا

5010-45/10- Bana Ebu Bekr b. en-Nadr ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. Abd, bana Yakub b. İbrahim b. Sa'd haber verdi derken Ebu Bekr bize tahdis etti dedi. (Yakub dedi ki) bize babam Salih b. Keysân'dan tahdis etti, o İbn Şihâb'dan, o Ebu Umame b. Sehl'den, o İbn Abbas'dan kendisine şunu haber verdiğini rivayet etti: Halid b. Velid'in kendisine haber verdiğine göre o, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte teyzesi olan Haris kızı Meymune'ni yanına girdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e keler eti takdim edildi. O keleri de el-Haris kızı Um Hufeyl Necid'den getirmişti. Kendisi de Caferoğullarından bir adam ile evli idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise ne olduğunu öğrenmeden bir şey yemezdi. Sonra Yunus'un hadisini aynen zikretti. Hadisin sonunda da: İbnu'l- Asam ona bunu Meymune'den diye tahdis etti. O da Meymune'nin himayesi altında idi.[654]

٥٠١١-.../١١- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ وَنَحْنُ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ بِضَبَّيْنِ مَشْوِيَّيْنِ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ وَلَمْ يَذْكُرْ يَزِيدَ بْنَ الْأَصَمِّ عَنْ مَيْمُونَةَ

5011-.../11- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti. Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, Zührî'den haber verdi, o Ebu Umame b. Sehl b. Huneyf'den, o İbn Abbas'dan şöyle dediğini rivayet etti. Biz, Meymune'nin

654 5009 numaralı hadisin kaynakları

evinde bulunuyorken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kızartılmış iki keler getirtildi deyip, öncekilerin hadisi ile aynı şekilde rivayet etti ama: "Yezid b. el-Âsam'ın Meymune'den rivayetini" sözkonusu etmedi.[655]

٥٠١٢-.../١٢- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ أَنَّ أَبَا أُمَامَةَ بْنَ سَهْلٍ أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ وَعِنْدَهُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ بِلَحْمِ ضَبٍّ فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ

5012-.../12- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. Leys de tahdis etti, bize babam dedemden tahdis etti, bana Halid b. Yezid tahdis etti, bana Said b. Ebu Hilal, İbn el-Münkedir'den tahdis ettiğine göre Ebu Umame b. Sehl kendisine İbn Abbas'dan şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Meymune'nin evinde iken yanında da Halid b. Velid varken keler eti getirildi deyip, hadisi Zührî'nin hadisi ile aynı manada zikretti.[656]

٥٠١٣-٤٦/١٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ قَالَ ابْنُ نَافِعٍ أَخْبَرَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ أَهْدَتْ خَالَتِي أُمُّ حُفَيْدٍ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ سَمْنًا وَأَقِطًا وَأَضُبًّا فَأَكَلَ مِنَ السَّمْنِ وَالْأَقِطِ وَتَرَكَ الضَّبَّ تَقَذُّرًا وَأُكِلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلَوْ كَانَ حَرَامًا مَا أُكِلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ

5013-46/13- Bize Muhammed b. Beşşâr ve Ebu Bekir b. Nâfi' de tahdis etti. İbn Nâfi': Bize Gunder, Ebu Bişr'den haber verdi derken, Şu'be: Tahdis etti dedi. O Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Teyzem Um Hufeyd Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yağ, keş ve birkaç keler hediye etmişti. Allah Rasulü yağdan ve keşten yediği halde tiksindiği için kelere ilişmedi. Ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sofrasında (keler) yenildi. Haram olmuş olsaydı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sofrasında yenmezdi.[657]

655 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5360

656 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5360

657 Buhari, 2575, 5389 -buna yakın-, 5402 -muhtasar olarak-, 7358; Ebu Davud, 3793; Nesai, 4329, 4330; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5448

٥٠١٤-٤٧/١٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ قَالَ دَعَانَا عَرُوسٌ بِالْمَدِينَةِ فَقَرَّبَ إِلَيْنَا ثَلَاثَةَ عَشَرَ ضَبًّا فَآكِلٌ وَتَارِكٌ فَلَقِيتُ ابْنَ عَبَّاسٍ مِنْ الْغَدِ فَأَخْبَرْتُهُ فَأَكْثَرَ الْقَوْمُ حَوْلَهُ حَتَّى قَالَ بَعْضُهُمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا آكُلُهُ وَلَا أَنْهَى عَنْهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ بِئْسَ مَا قُلْتُمْ مَا بُعِثَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِلَّا مُحِلًّا وَمُحَرِّمًا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَيْنَمَا هُوَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ وَعِنْدَهُ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَامْرَأَةٌ أُخْرَى إِذْ قُرِّبَ إِلَيْهِمْ خُوَانٌ عَلَيْهِ لَحْمٌ فَلَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَأْكُلَ قَالَتْ لَهُ مَيْمُونَةُ إِنَّهُ لَحْمُ ضَبٍّ فَكَفَّ يَدَهُ وَقَالَ هَذَا لَحْمٌ لَمْ آكُلْهُ قَطُّ وَقَالَ لَهُمْ كُلُوا فَأَكَلَ مِنْهُ الْفَضْلُ وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَالْمَرْأَةُ وَقَالَتْ مَيْمُونَةُ لَا آكُلُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَيْءٌ يَأْكُلُ مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

5014-47/14- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Ali b. Mushir, Şeybâni'den tahdis etti, o Yezid b. el-Âsam'dan şöyle dediğini rivayet etti: Medine'de yeni damat olmuş birisi bizi davet etti. Bize onüç keler ikram etti. Yiyen de oldu yemeyen de oldu. Ertesi günü İbn Abbas ile karşılaştım. Ben de ona (olanı) haber verdim. Etrafındakiler çok şeyler söyleyip durdu. Hatta aralarından bazıları: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben onu ne yerim ne onu yemeyi yasaklarım ne de haram ederim"* buyurmuştur dedi. Bunun üzerine İbn Abbas dedi ki: Ne kötü söz söylediniz. Allah'ın Nebi'si ancak helal kılan ve haram kılan olarak gönderilmiştir. Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Meymune'nin yanında bulunduğu bir sırada yanında da ayrıca el-Fadl b. Abbas, Halid b. Velid ve bir başka kadın bulunuyorken onlara üzerinde et bulunan bir sofra takdim edildi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yemek isteyince Meymune Ona: O keler etidir demesi üzerine elini çekti ve: *"bu kesinlikle yemediğim bir ettir"* buyurdu. Onlara da: *"Yeyin"* buyurdu. el-Fadl, Halid b. Velid ve o kadın ondan yedi.

Meymune'de: Ben, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yediği bir şeyden başka hiçbir şeyden yemem dedi.[658]

Şerh

(5010-5014 numaralı hadisler)

Hadislerde Halid (radıyallâhu anh)'ın keleri izin istemeden aldığı belirtilmektedir. Bu ise nazlanmak, akrabanın yakının ve böyle bir davranışı hoş

---

658 İbn Abbas ile Meymune ile ilgili bu hadisi Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6553, 18070

görmemesi sözkonusu olmayan samimi arkadaşın evinde yemek kabilinden bir davranıştır. Halid de bu yemeği teyzesi Meymune'nin ve arkadaşı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in evinde yemişti. Bu sebeple özellikle de bunu hediye eden teyzesi olduğundan ayrıca izin istemeye de gerek yoktu. Belki de bununla hediyeyi getiren teyzesi Um Hufeyd'in gönlünü de hoş etmek istemişti.

(5009) Meymune hakkında: "Hem onun hem de İbn Abbas'ın teyzesidir" denilmesi Halid b. Velid'in ve İbn Abbas'ın teyzesidir demektir. Halid'in annesi küçük Lübabe idi. İbn Abbas'ın annesi ise büyük Lübabe idi. Meymune ve Um Hufeyl de kardeştirler. Babaları da el-Haris'dir.

"Kız kardeşi Hufeyde'nin getirdiği" denilirken diğer rivayette (5010) "Um Hufeyd" olarak geçmektedir. Bazı nüshalarda da "Um Hafide" diye geçmiş, bazılarında ise Ebu Bekr b. en-Nadr'ın rivayetinde "Um Huneyd" bazılarında "Humeyde" diye geçmektedir. Bunların hepsi ha harfi ötreli ve küçültme ismidir.

Kadı Iyaz ve başkaları dedi ki: Daha doğru ve en meşhur olanı sonunda he (yuvarlak te) bulunmaksızın Um Hufeyd olduğudur, adı ise Hüzeyle'dir. İbn Abdilberr de başkaları da ashab-ı kiram arasında adını bu şekilde sözkonusu etmişlerdir. Allan en iyi bilendir.

(5013) "Eğer haram olsaydı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sofrasında yenmezdi." İşte bu ilim adamlarının üzerinde ittifak ettiği hususu açıkça gösteren bir ifadedir. Bu da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda yapılması halinde susmasının ve onu ikrar etmesinin mübah olduğuna delil olduğudur. Bu hali de Onun: Ben buna izin verdim, mübah kıldım demesi ile aynı anlamdadır. Çünkü O, batıla karşı susmaz ve münkeri takrir etmezdi. Allah en iyi bilendir.

(5014) "Medine'de yeni damat olmuş birisi bizi davet etti." Aruz yakın bir zamanda evlenmiş adama denilir. Aruz aynı zamanda kadın hakkında da erkek hakkında da kullanılır.

"Onlara bir sofra takdim edildi." Buradaki "huvan" hı harfi kesreli ve ötreli olarak iki söyleyiş olmakla birlikte kesreli söyleyiş daha fasihtir. Çoğulu ehmine ve huven olarak gelir. Burada maksat meşhur hadiste sözkonusu olmadığı belirtilen huvan, hivan (masa) değildir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiçbir zaman masa (huvan, hivan) üzerinde yemedi. Aksine o sofraya benzer bir şey üzerinde yedi."

٥٠١٥-٤٨/١٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِضَبٍّ فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ مِنْهُ وَقَالَ لَا أَدْرِي لَعَلَّهُ مِنْ الْقُرُونِ الَّتِي مُسِخَتْ

5015-48/15- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak, İbn Cureyc'den haber verdi, bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir keler getirildi. O da ondan yemeyi kabul etmedi ve: *"Bilemiyorum o daha önce nesh edilmiş (suretleri değiştirilmiş) nesillerden olabilir"* buyurdu.[659]

٥٠١٦-٤٩/١٦- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ قَالَ سَأَلْتُ جَابِرًا عَنْ الضَّبِّ فَقَالَ لَا تُطْعِمُوهُ وَقَذِرَهُ وَقَالَ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يُحَرِّمْهُ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْفَعُ بِهِ غَيْرَ وَاحِدٍ فَإِنَّمَا طَعَامُ عَامَّةِ الرِّعَاءِ مِنْهُ وَلَوْ كَانَ عِنْدِي طَعِمْتُهُ

5016-49/16- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti, bize Hasan b. A'yen tahdis etti, bize Ma'kil, Ebu'z-Zubeyr'den şöyle dediğini tahdis etti: Cabir'e keler hakkında sordum. O: Onu yemeyin deyip ondan tiksindi ve dedi ki: Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) da şöyle dedi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu haram kılmadı. Şüphesiz aziz ve celil Allah onunla pek çok kimseyi de faydalandırır. Çünkü genel olarak çobanlar bundan yer. Hem yanımda olsaydı ondan yiyecektim.[660]

٥٠١٧-٥٠/١٧- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ دَاوُدَ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا بِأَرْضٍ مَضَبَّةٍ فَمَا تَأْمُرُنَا أَوْ فَمَا تُفْتِينَا قَالَ ذُكِرَ لِي أَنَّ أُمَّةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُسِخَتْ فَلَمْ يَأْمُرْ وَلَمْ يَنْهَ قَالَ أَبُو سَعِيدٍ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ قَالَ عُمَرُ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيَنْفَعُ بِهِ غَيْرَ وَاحِدٍ وَإِنَّهُ لَطَعَامُ عَامَّةِ هَذِهِ الرِّعَاءِ وَلَوْ كَانَ عِنْدِي لَطَعِمْتُهُ إِنَّمَا عَافَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ

659 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2853
660 İbn Mace, 3239; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10420

5017-50/17- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy, Davud'dan tahdis etti, o Ebu Nadra'dan, o Ebu Said'den şöyle dediğini rivayet etti: Bir adam: Ey Allah'ın Rasulü! Biz, keleri çok olan bir yerde bulunuyoruz. Bize ne emir buyurursun. Ya da bize ne fetva verirsin dedi. O: *"Bana zikredildiğine göre İsrailoğullarından bir ümmet nesh edilmişti"* buyurdu ve ne emretti ne de onu yasakladı.

Ebu Said dedi ki: Daha sonraları Ömer dedi ki: Şüphesiz aziz ve celil Allah, onunla pek çok kimseyi faydalandırır ve şüphesiz genel olarak bu çobanların yiyeceğidir o. Eğer yanımda olsaydı ben de ondan yerdim ama Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de ondan tiksinmişti.[661]

٥٠١٨-٥١/١٨- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي فِي غَائِطٍ مَضَبَّةٍ وَإِنَّهُ عَامَّةُ طَعَامِ أَهْلِي قَالَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَقُلْنَا عَاوِدْهُ فَعَاوَدَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ ثَلَاثًا ثُمَّ نَادَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الثَّالِثَةِ فَقَالَ يَا أَعْرَابِيُّ إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ أَوْ غَضِبَ عَلَى سِبْطٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَمَسَخَهُمْ دَوَابَّ يَدِبُّونَ فِي الْأَرْضِ فَلَا أَدْرِي لَعَلَّ هَذَا مِنْهَا فَلَسْتُ آكُلُهَا وَلَا أَنْهَى عَنْهَا

5018-51/18- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti, bize Behz tahdis etti, bize Ebu Âkil ed-Devraki tahdis etti, bize Nadra Ebu Said'den tahdis ettiğine göre bir bedevi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ben, keleri çok olan alçakça bir yerde yaşıyorum. Aynı zamanda bu aile halkımın genellikle yediğidir dedi. Allah Rasulü ona cevap vermedi. Biz: ona tekrar sor dedik. O da tekrar ettiği halde üç defa ona cevap vermedi. Sonra üçüncüsünde ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) seslenerek: *"Ey bedevi şüphesiz şanı yüce Allah, İsrailoğullarının bir kolunu lanetledi ya da onlara gazab etti de onları yer üzerinde debelenen hayvanlara dönüştürdü. Şimdi ben bilemiyorum belki bu onlardan olabilir. Bu sebeple onu ne yerim ne de onu yemeyi yasaklarım"* buyurdu.[662]

661 Ebu Said el-Hudri'nin hadisini İbn Mace, 3240; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4315'de; Ömer (radıyallâhu anh)'ın hadisini Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10662

662 Yalnız Müslim rivayet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5305

Şerh

(5015-5018 numaralı hadisler)

(5017) "Biz, keleri çok bir arazide yaşıyoruz." Burada keleri çok anlamındaki kelimenin iki meşhur söylenişi vardır. Birisi mim harfi ve dat harfi ikisi de fethalı olarak "medabbe" söyleyişidir. İkincisi ise mim harfi ötreli dat harfi kesreli (mudibbe) söyleyişidir. Birincisi daha meşhur ve daha fasih olup kelerleri çok yer anlamındadır.

(5018) "Ben, keleri çok, alçakça bir yerde yaşıyorum." Gâit: Tümsek olmayan, alçak olmayan yer demektir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onları yerde debelenen hayvanlar suretinde neshetti"* buradaki (hayvanlar anlamına gelen) "devâbb" lafzı bazı nüshalarda bu şekilde kaydedilmiş olmakla birlikte bir çoğunda elif ile "devâbben" şeklinde kaydedilmiştir. Birincisi Arapçada bilinen ve meşhur olan şekle uygundur. Allah en iyi bilendir.

٨/٨- بَاب إِبَاحَةِ الْجَرَادِ

8/8- ÇEKİRGELERİN MÜBAH OLDUĞU BABI

٥٠١٩-٥٢/١- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَبْعَ غَزَوَاتٍ نَأْكُلُ الْجَرَادَ وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ أَبُو بَكْرٍ فِي رِوَايَتِهِ سَبْعَ غَزَوَاتٍ وَقَالَ إِسْحَقُ سِتَّ وَقَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ سِتَّ أَوْ سَبْعَ

5019-52/1- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis etti, bize Ebu Avâne, Ebu Ya'fur'dan tahdis etti, o Abdullah b. Ebu Evfâ'dan şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yedi gaza yaptık. Çekirge yerdik.[663]

٥٠٢٠-.../٢- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ

663 Buhari, 5495; Ebu Davud, 3812; Tirmizi, 1821, 1822; Nesai, 4367, 4368; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5182

5020-.../2- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, İshak b. İbrahim ve İbn Ebu Ömer de tahdis etti. Birlikte İbn Uyeyne'den, o Ebu Ya'fur'dan bu isnad ile rivayet etti.

Ebu Bekir rivayetinde: Yedi gazve dedi. İshak altı, İbn Ebu Ömer de: Altı veya yedi dedi.[664]

٥٠٢١-.../٣- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ سَبْعَ غَزَوَاتٍ

5021-.../3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiyy tahdis etti. (H.) Bize İbn Beşşâr da Muhammed b. Cafer'den tahdis etti, ikisi Şu'be'den, o Ebu Ya'fur'dan, o bu isnad ile rivayet etti ve: Yedi gazve, dedi.[665]

Şerh

(5019-5021 numaralı hadisler)

(5019) "Ebu Ya'fur" fe ve ye harfleri iledir. Burada adı geçen Ebu Ya'fur el-Asgar'dır. Adı Abdurrahman b. Ubeyd b. İstaz'dır. Ebu Ya'fur el-Ekber'e de Vakid denilir. Vekdan da söylenir. Daha önce her ikisine dair açıklama İman Kitabı ile Namaz kitabında geçmiş idi.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yedi gazaya katıldık, çekirge yerdik." Buradan çekirgenin mübah olduğu hükrmü anlaşılmaktadır. Müslümanlar mübah olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Diğer taraftan Şafii, Ebu Hanife, Ahmed ve büyük çoğunluk şöyle demiştir: Çekirge ister tezkiye neticesinde ölsün ister bir müslümanın yahut bir mecusinin avlaması neticesinde ya da kendiliğinden ölmüş olsun fark etmez. İster bir kısmı kesilmiş olsun ya da ona ölümüne sebep herhangi bir iş yapılmış olsun, yine fark etmez. Mâlik ise kendisinden nakledilmiş meşhur rivayette ve yine bir rivayete göre Ahmed: Ancak bir kısmının kesilmesi yahut haşlanması ya da canlı olarak ateşe atılması ya da kızartılması neticesinde ölmesi halinde helal olur. Eğer kendiliğinden ölecek yahut bir kabın içinde ölecek olursa helal olmaz demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

664 5019 numaralı hadisin kaynakları

665 5019 numaralı hadisin kaynakları

٩/٩- بَاب إِبَاحَةِ الْأَرْنَبِ

9/9- TAVŞANIN MÜBAH OLDUĞU BABI

٥٠٢٢-٥٣/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ مَرَرْنَا فَاسْتَنْفَجْنَا أَرْنَبًا بِمَرِّ الظَّهْرَانِ فَسَعَوْا عَلَيْهِ فَلَغَبُوا قَالَ فَسَعَيْتُ حَتَّى أَدْرَكْتُهَا فَأَتَيْتُ بِهَا أَبَا طَلْحَةَ فَذَبَحَهَا فَبَعَثَ بِوَرِكِهَا وَفَخِذَيْهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَتَيْتُ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَبِلَهُ وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ يَحْيَى بِوَرِكِهَا أَوْ فَخِذَيْهَا

5022-53/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Hişam b. Zeyd'den tahdis etti, o Enes b. Mâlik'den şöyle dediğini rivayet etti: (Yolda) yürürken Merruzahran'da bir tavşan bizden (ürkerek) yerinden kalktı. Arkasından koştularsa da onu ele geçiremediler. Bu sefer ben koşup ona yetiştim. Onu Ebu Talha'ya getirdim. O da onu kesti. Butuyla iki uyluğunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gönderdi. Ben de bunları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e götürdüm. O da onu kabul buyurdu.

Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize Yahya b. Said tahdis etti. (H.) Bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid -yani b. el-Haris- tahdis etti, ikisi Şu'be'den bu isnad ile rivayet etti, Yahya'nın hadisi rivayetinde: Onun butunu veya iki uyluğunu" demiştir.[666]

Şerh

"Merruzzehran'da bir tavşan bizden ürkerek yerinden kalktı. Arkasından koştularsa da onu ele geçiremediler." Burada "İstenfecnâ" ürkütmek, korkutmak demektir.

Merruzzehrân, isminde mim ve zı harfleri fethalı olup Mekke'ye yakın bir yerdir.

666 Buhari, 2572 -uzunca-, 5489, 5535; Ebu Davud, 3791 -buna yakın-; Tirmizi, 1789; Nesai, 4322; İbn Mace, 3243; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1629

"Leğabe" fiilinde "gayn" harfi fasih ve meşhur söyleyişe göre fethalıdır. Pek güçlü olmayan bir söyleyişe göre de kesreli okunur. Bu iki söyleyişi de Cevheri ve başkaları nakletmiştir. Burada güçleri yetmedi, yorgun, bitkin düştü anlamındadır.

Tavşan Mâlik, Ebu Hanife, Şafii, Ahmed ve genel olarak bütün ilim adamlarına göre helaldir. Bundan Abdullah b. Amr b. el-Âs ve İbn Ebu Leylâ'dan nakleden onu mekruh gördüklerine dair rivayet müstesnâdır.

Cumhurun delili benzeri daha başka hadislerle birlikte bu hadistir. Onu yasaklayan herhangi bir delil sabit değildir.

١٠/١٠- بَاب إِبَاحَةِ مَا يُسْتَعَانُ بِهِ عَلَى الِاصْطِيَادِ وَالْعَدُوِّ وَكَرَاهَةِ الْخَذْفِ

10/10- AVLANMADA VE DÜŞMANA KARŞI YARDIM ALINMASI MÜBAH OLAN VE KÜÇÜK TAŞ ATMANIN MEKRUH OLDUĞU BABI

٥٠٢٣-٥٤/١- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا كَهْمَسٌ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ قَالَ رَأَى عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُغَفَّلِ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِهِ يَخْذِفُ فَقَالَ لَهُ لَا تَخْذِفْ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَكْرَهُ أَوْ قَالَ يَنْهَى عَنِ الْخَذْفِ فَإِنَّهُ لَا يُصْطَادُ بِهِ الصَّيْدُ وَلَا يُنْكَأُ بِهِ الْعَدُوُّ وَلَكِنَّهُ يَكْسِرُ السِّنَّ وَيَفْقَأُ الْعَيْنَ ثُمَّ رَآهُ بَعْدَ ذَلِكَ يَخْذِفُ فَقَالَ لَهُ أُخْبِرُكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَكْرَهُ أَوْ يَنْهَى عَنِ الْخَذْفِ ثُمَّ أَرَاكَ تَخْذِفُ لَا أُكَلِّمُكَ كَلِمَةً كَذَا وَكَذَا

5023-54/1- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Kehmez, İbn Bureyde'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. el-Muğaffel arkadaşlarından bir adamın küçük taş atmakta olduğunu görünce ona: (Bu gibi) küçük taşları atma. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (bu gibi) küçük taşları atmaktan hoşlanmazdı -yahut da: yasaklardı, dedi- Çünkü bununla ne av avlanılır ne de bununla düşmana bir zarar verilir. Fakat bu dişi kırabilir, gözü de çıkartabilir, dedi. Bundan sonra yine onun (bu gibi) küçük taşları attığını görünce kendisine: Ben sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in küçük taş atmaktan hoşlanmadığını -yahut yasakladığını- haber veriyorum sonra da senin attığını görüyorum. Seninle şu kadar şu kadar (süreyle) tek kelime konuşmayacağım, dedi.[667]

---

667 Buhari, 5479; Nesai, 4830 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9659

٥٠٢٤-...-٢- حَدَّثَنِي أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ أَخْبَرَنَا كَهْمَسٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

5024-.../2- Bana Ebu Davud, Süleyman b. Ma'bed tahdis etti, bize Osman b. Ömer tahdis etti, bize Kehmes bu isnad ile buna yakın olarak haber verdi.[668]

٥٠٢٥-٥٥/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ صُهْبَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْخَذْفِ قَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ فِي حَدِيثِهِ وَقَالَ إِنَّهُ لَا يَنْكَأُ الْعَدُوَّ وَلَا يَقْتُلُ الصَّيْدَ وَلَكِنَّهُ يَكْسِرُ السِّنَّ وَيَفْقَأُ الْعَيْنَ وَقَالَ ابْنُ مَهْدِيٍّ إِنَّهَا لَا تَنْكَأُ الْعَدُوَّ وَلَمْ يَذْكُرْ تَفْقَأُ الْعَيْنَ

5025-55/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer ve Abdurrahman b. Mehdi tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Katade'den tahdis etti, o Ukbe b. Suhban'dan, o Abdullah b. Mugaffel'den şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) küçük taş atmayı yasakladı. İbn Cafer hadisi rivayetinde dedi ki: Ve şöyle buyurdu: *"bu düşmana bir zarar vermez, av hayvanını da öldürmez. Ama dişi kırabilir, gözü çıkarabilir."* İbn Mehdi de: "bu (küçük taş) düşmana zarar vermez." Demekle birlikte "gözü çıkarabilir"i sözkonusu etmedi.[669]

٥٠٢٦-٥٦/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ أَنَّ قَرِيبًا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ خَذَفَ قَالَ فَنَهَاهُ وَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ الْخَذْفِ وَقَالَ إِنَّهَا لَا تَصِيدُ صَيْدًا وَلَا تَنْكَأُ عَدُوًّا وَلَكِنَّهَا تَكْسِرُ السِّنَّ وَتَفْقَأُ الْعَيْنَ قَالَ فَعَادَ فَقَالَ أُحَدِّثُكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْهُ ثُمَّ تَخْذِفُ لَا أُكَلِّمُكَ أَبَدًا

5026-56/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye, Eyyub'dan tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den rivayet ettiğine göre Abdullah b. Muğaffel'in bir yakın akrabası küçük taş attı. Ona bunu yapmama-

668 5023 numaralı hadisin kaynakları

669 Buhari, 4841, 6220; Ebu Davud, 5270; İbn Mace, 3227; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9963

sını söyledi ve ayrıca: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (bu şekilde) küçük taş atmayı yasakladı ve: *"Şüphesiz ki bu bir av avlamaz ve bir düşmana zarar vermez. Ama o dişi kırabilir, gözü çıkarabilir"* buyurdu, dedi.

(Said) dedi ki: O tekrar aynı şeyi yapınca bu sefer Abdullah: Ben sana şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu yasakladı, diye söylediğim halde sonra yine de bu küçük taşları atıyorsun. Ebediyyen seninle konuşmayacağım dedi.[670]

٥٠٢٧-.../٥- وَحَدَّثَنَاه ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَهُ

5027-.../5- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Sekafî, Eyyub'dan bu isnad ile buna yakın rivayet etti.[671]

Şerh

(5023-2027 numaralı hadisler)

Bu babta düşmana zarar vermediği, av hayvanını öldürmediği buna karşılık gözü çıkarabildiği, dişi kırabildiği için küçük taşları atmanın yasak oluşu ile ilgili hadisleri zikretmektedir.

Hı ve zel harfleri ile "hazf" insanın küçük çakıl taşı yahut çekirdek ve buna benzer bir şeyi iki şehadet parmağı arasına ya da baş parmak ile şehadet parmağı arasına yerleştirmesi ve atmasıdır.

"Yenkeu: zarar verir" fiilinin ilk harfi ye son harfi de hemze'dir. Meşhur rivayetlerde bu şekildedir. Kadı Iyaz da: Bunu böylece rivayet ettik, demekte ve şunları eklemektedir: Bazı rivayetlerde ise baş harfi ye olmakla birlikte sonunda hemze bulunmaksızın kef harfi de kesreli olarak "yenkî" şeklindedir. Kadı Iyaz dedi ki: Bu daha uygundur. Çünkü hemzeli ancak yaranın kanamasını anlatmak için kullanılan "nekee"den gelir. Burası ise bir tür mecazi anlam dışında kullanılacağı yer değildir. Buradaki bu fiil "nikâye: zarar vermek" kökündendir. Bundan dolayı: Nekeytü'l-aduvve ve enkeytihu: Düşmana zarar verdim, veririm, denilir. Mastarı da: nikâyeten gelir. Hemzeli "neke'tü" söyleyişi söyleyişlerden birisidir. İşte bu söyleyişe göre üstadlarımızın rivayeti uygun bir şekilde açıklanmış olur.

Hadis-i şerifte, çakıl taşı (ve benzeri) küçük şeyleri atmak yasaklanmaktadır. Çünkü bunda bir maslahat yoktur ve bir kötülüğe sebep olmasından

670 İbn Mace, 17, 3226; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9657
671 5026 numaralı hadisin kaynakları

korkulur. Bu illeti (niteliği) onunla ortak olan her bir hususda bunun kapsamına girer.

Ayrıca bu hadiste bir maslahatı (faydası) ya da düşmanla savaşmak, avı ele geçirmek gibi kendisine ihtiyaç duyulan her bir hususun caiz olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. Eğer çoğunlukla öldürücü olmayıp aksine canlı olarak yetişilip kesilebilecekse büyük kuşlara yuvarlatılıp sertleştirilmiş çamurlarla atış yapmak da bu türden olup bu da caizdir.

(5026) "Ben sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in küçük taş atmayı yasakladığını söylüyorum, sonra sen atıyorsun. Ebediyyen seninle konuşmayacağım" sözünde bid'at ehli, fasık ve bilerek sünnete aldırış etmeyenlerden darılmayı ve her zaman için böylesinden darılmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Üç günden fazla dargınlığın yasak oluşu ise kendi nefsi adına ve dünya maişeti sebebi ile darılan kimseler hakkındadır. Bid'at ehli ve benzerlerine gelince daima onlarla dargın kalınır. İşte bu hadis benzerleri ile birlikte -Ka'b b. Mâlik hadisi ve diğerleri gibi- bunu destekleyen hususlardandır.

١١/١١- بَاب الْأَمْرِ بِإِحْسَانِ الذَّبْحِ وَالْقَتْلِ وَتَحْدِيدِ الشَّفْرَةِ

11/11- HAYVAN KESMEYİ, ÖLDÜRMEYİ GÜZEL YAPMANIN VE BIÇAĞI BİLEMENİN EMREDİLDİĞİ BABI

٥٠٢٨-١/٥٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْأَشْعَثِ عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ قَالَ ثِنْتَانِ حَفِظْتُهُمَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ وَلْيُحِدَّ أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ فَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ

5028-57/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye, Halid el-Hazza'dan tahdis etti, o Ebu Kilabe'den, o Ebu'l-Eş'as'dan, o Şeddad b. Evs'ten şöyle dediğini rivayet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den iki şey belledim. O: "*Şüphesiz Allah her şey hakkında iyiliği yazdı. Bu sebeple öldürdüğünüz taktirde güzelce öldürün. Kestiğiniz taktirde güzelce kesin ve sizden (bunu yapacak) biriniz bıçağını iyice bilesin ve keseceği hayvanını rahatlatsın*" buyurdu.[672]

672 Ebu Davud, 2815; Tirmizi, 1409; Nesai, 4417, 4423, 4424, 4425, 4426; İbn Mace, 3170; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4817

٥٠٢٩-.../٢- وَحَدَّثَنَاه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ بِإِسْنَادِ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ وَمَعْنَى حَدِيثِهِ

5029-.../2- Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Abdulvehhab es-Sekafî haber verdi. (H.) Bize Ebu Bekr b. Nâfi' de tahdis etti, bize Gunder tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H.) Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti, bize Muhammed b. Yusuf, Süfyan'dan haber verdi. (H.) Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti, bize Cerir, Mansur'dan haber verdi, bütün bunlar Halid el-Hazzâ'dan İbn Uleyye'nin hadisi rivayet ettiği aynı isnad ve mana ile rivayet etti.[673]

Şerh

(5028-5029 numaralı hadisler)

(5028) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah her şeyin üzerine ihsanı yazdı. Bu sebeple..."* Kitle (öldürme) kaf harfi kesrelidir. Bu kip, heyet ve durum bildiren bir kiptir.

"Kesmeyi güzelce yapınız." Nüshaların bir çoğunda veya çoğunluğunda zel harfi fethalı olarak "zebh" diye kaydedilmiştir. Bazılarında ise zel harfi kesreli ve sonunda he (yuvarlak te) ile: "ez-zibhah" şeklinde "el-kitleh: öldürme" gibidir. Bu da aynı şekilde durum ve heyet bildiren bir kiptir.

"Bıçağını bilesin" bıçağını bileyerek onu (kestiği hayvanın kesim yerinden) hızlıca geçirmek sureti ile ve bunun dışındaki diğer tedbirlerle keseceği hayvanını rahatlatsın. Ayrıca birini diğerinin önünde kesmesin ve kesileceği yere onu sürükleyip götürmesin.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"öldürmeyi de güzel yapınız"* buyruğu kesilecek hayvan, kısas ve had olarak ve benzeri bir sebeple öldürülecek olan herkes hakkında geneldir.

Bu hadis-i şerif, İslam'ın temel esaslarını toplayan kapsamlı hadislerden birisidir. Allah en iyi bilendir.

673 5028 numaralı hadisin kaynakları

١٢/١٢- بَاب النَّهْيِ عَنْ صَبْرِ الْبَهَائِمِ

12/12- HAYVANLARI HAPSEDEREK ÖLDÜRMENİN YASAK OLDUĞU BABI

٥٠٣٠-١/٥٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ زَيْدِ بْنِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ دَخَلْتُ مَعَ جَدِّي أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ دَارَ الْحَكَمِ بْنِ أَيُّوبَ فَإِذَا قَوْمٌ قَدْ نَصَبُوا دَجَاجَةً يَرْمُونَهَا قَالَ فَقَالَ أَنَسٌ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ تُصْبَرَ الْبَهَائِمُ

5030-58/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Hişam b. Zeyd b. Enes b. Mâlik'i şöyle derken dinledim: Dedem Enes b. Mâlik ile birlikte el-Hakem b. Eyyub'un evine girdim. Birkaç kişinin bir tavuğu hedef olarak dikip ona atış yaptıklarını gördük. Bunun üzerine Enes: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), hayvanların (ölümüne) hapsedilmesini yasakladı dedi.[674]

٥٠٣١-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ح وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

5031-.../2- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Yahya b. Said ve Abdurrahman b. Mehdi tahdis etti. (H.) Bana Yahya b. Habib de tahdis etti, bize Halid b. el-Hâris tahdis etti. (H.) Bize Ebu Kureyb de tahdis etti, bize Ebu Usâme tahdis etti, hepsi Şu'be'den bu isnad ile rivayet etti.[675]

٥٠٣٢-٥٨م/٣- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَا تَتَّخِذُوا شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا

5032-58m/3- Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Adiyy'den haber verdi, o Said b. Cübeyr'den, o İbn

674 Buhari, 5513; Ebu Davud, 2816; Nesai, 4451; İbn Mace, 3186 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1630

675 5030 numaralı hadisin kaynakları

Abbas'dan rivayet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Canlı hiçbir şeyi heder edinmeyiniz"* buyurdu.[676]

٥٠٣٣-.../٤- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

5033-.../4- Bunu bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer ve Abdurrahman b. Mehdi, Şu'be'den bu isnad ile aynısını rivayet etti.[677]

٥٠٣٤-٥٩/٥- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ وَأَبُو كَامِلٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ مَرَّ ابْنُ عُمَرَ بِنَفَرٍ قَدْ نَصَبُوا دَجَاجَةً يَتَرَامَوْنَهَا فَلَمَّا رَأَوْا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا عَنْهَا فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ مَنْ فَعَلَ هَذَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا

5034-59/5- Bize Şeyban b. Ferruh ve Ebu Kâmil de -lafız Ebu Kâmil'e ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avâne, Ebu Bişr'den tahdis etti, o Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini rivayet etti: İbn Ömer (radıyallâhu anh) bir tavuğu hedef olarak dikip ona ok atıp duran bir topluluğun yanından geçti. İbn Ömer'i görünce etrafından dağılıverdiler. Bunun üzerine İbn Ömer: Bunu kim yaptı. Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu yapanı lanetlemiştir dedi.[678]

٥٠٣٥-.../٦- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ مَرَّ ابْنُ عُمَرَ بِفِتْيَانٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَدْ نَصَبُوا طَيْرًا وَهُمْ يَرْمُونَهُ وَقَدْ جَعَلُوا لِصَاحِبِ الطَّيْرِ كُلَّ خَاطِئَةٍ مِنْ نَبْلِهِمْ فَلَمَّا رَأَوْا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ مَنْ فَعَلَ هَذَا لَعَنَ اللَّهُ مَنْ فَعَلَ هَذَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَعَنَ مَنْ اتَّخَذَ شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ غَرَضًا

5035-.../6- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize Huşeym tahdis etti, bize Ebu Bişr, Said b. Cübeyr'den şöyle dediğini haber verdi: İbn Ömer bir kuşu hedef olarak dikip ona ok atan Kureyşli birkaç gencin yanından geçti.

676 Buhari, 5515 -muallak olarak bu manada-; Nesai, 4455, 4456; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5559
677 5032 numaralı hadisin kaynakları
678 Buhari, 5515 -bu manada-; Nesai, 4453, 4454 -bu manada-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7054

Oklarından isabet etmeyen her bir oku da kuşun sahibine vermeyi şart koşmuşlardı. İbn Ömer'i görünce dağılıverdiler. Bunun üzerine İbn Ömer: Bunu kim yaptı? Allah bunu yapana lanet etmiştir. Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) canlı herhangi bir şeyi hedef edinen kimseye lanet etmiştir dedi.[679]

٥٠٣٦-٦٠/٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُقْتَلَ شَيْءٌ مِنْ الدَّوَابِّ صَبْرًا

5036-60/7- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Yahya b. Said, İbn Cureyc'den tahdis etti. (H.) Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti, bize Muhammed b. Bekr haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi. (H.) Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), canlı hayvanlardan herhangi bir şeyin hapsedilerek (alıkonularak) öldürülmesini yasakladı.[680]

Şerh

(5030-5036 numaralı hadisler)

Burada sözü geçen "sabr" ok atmak ve buna benzer bir yolla öldürülmek için hayvanın hapsedilmesi, alıkonulması demektir.

(5030) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayvanların hapsedilmesini yasakladı" bir rivayette (5032) *"canlı olan hiçbir şeyi hedef edinmeyin"* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları der ki: Hayvanların sabredilmesi (hapsedilmesi) ok atmak ve benzeri bir yolla öldürülmesi maksadıyla canlı oldukları halde alıkonulmaları, tutulmalarıdır. Bu da: "bu da ruh taşıyan hiçbir şeyi hedef edinmeyin"in manasını ifade eder. Yani canlı olan bir hayvanı deri ve buna benzer hedefler gibi kendisine ok atacağınız bir hedef edinmeyin. Buradaki yasak haramlık ifade eder. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bundan sonra gelen İbn Ömer'in rivayetinde (5034) "Allah bunu yapa-

679 5034 numaralı hadisin kaynakları

680 İbn Mace, 3188; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2831

na lanet etmiştir" buyurmuştur. Diğer taraftan bu hayvana bir işkence, canını telef etmek, mal olarak onu heder etmek ve eğer kesilebilecek bir hayvan ise onun şeriate uygun kesilme imkanını ortadan kaldırmak, eğer kesilebilir hayvanlardan değilse ondan yararlanmayı ortadan kaldırmak sözkonusudur.

(5036) "Diktikleri bir kuşa ok atarlardı." Bu şekilde nüshalarda "tayran: bir kuş" diye kaydedilmiştir. Bununla kastedilen ise bir kuştur. Dilde meşhur olana göre bir kuşa "tair" denilir. Çoğulu da "tayr" diye gelir. Ama az kullanılır bir söyleyişte "tayr" da tekil hakkında kullanılır. İşte bu hadis-i şerif sözünü ettiğimiz o söyleyişe göre uygundur.

"Kuş sahibine oklarından isabet etmeyen her bir oku vermeyi de şart koşmuşlardı." Yani hedefe isabet etmeyen her bir oku vereceklerdi. Burada (isabet etmeyen anlamında) "hatie" lafzı bir söyleyişe uygundur. Ama daha fasih olanı "muhtie" denilmesidir. Nitekim bir şeyi kastederken yanlışlıkla başkasına isabet ettiren hakkında "ahtae: isabet ettirmedi" denilir. Böyle bir kimseye de "muhti: hedefe isabet ettiremeyen" denilir. Az kullanılır bir söyleyişte ise fiil olarak "hatae" ve ismi fail olarak da "hati" denilir. İşte bu hadis o ikinci söyleyişe uygun olarak kullanılmıştır. Bunu da Ebu Ubeyd, Cevheri ve başkaları nakletmiştir. Allah en iyi bilendir.

İÇİNDEKİLER

29/... HADLER KİTABI

30/18- DAVALAR KİTABI

31/19- LUKATA (BULUNTU) KİTABI

.../20 MEGAZİ KİTABI

32/... CİHAD VE SİYER KİTABI

33/3- EMİRLİK KİTABI

.../21 CİHAD KİTABI

34/22- AV, (KESİLEN VE ETİ YENEN HAYVANLAR) KİTABI